G.P. Danilevski

Mirovici • Prințesa Tarakanova

Editura Eminescu

Coperta colecției : Val Munteanu
Ilustrația copertei : Dan Alexandru Ionescu

1974
București, Bd. Republicii 17

G. P. Danilevski

Mirovici

•

Prinţesa Tarakanova

Romane

Traducere de
Ludmila Gamolco-Drăghicescu

Г. П. ДАНИЛЕВСКИЙ

МИРОВИЧ

★

КНЯЖНА ТАРАКАНОВА

Издательство «ИЗВЕСТИЯ»
Москва, 1961

PARTEA ÎNTÎI

PRIZONIERUL ÎNCORONAT

„Da, vor spune strănepoții noștri, ii durea asuprirea Rusiei."

Palatul de gheață

I. Un curier din Prusia ocupată

ÎMPĂRĂTEASA ELISABETA PETROVNA s-a stins din viață la 25 decembrie 1761, în toiul războiului dintre Rusia și Prusia. Armatele lui Frederic al II-lea nu mai erau cele de altădată : cei mai buni ofițeri ai săi erau fie morți, fie prizonieri.

Cu un an înainte, detașamentul general-porucicului Piotr Panin a ocupat Berlinul. Cazacii, împreună cu aliații lor, croații, au pustiit capitala lui Frederic, au prădat vreo trei sute de case și n-au cruțat nici palatul regal din afara orașului : i-au sfărîmat mobila scumpă, au spart porțelanurile și oglinzile, au făcut bucăți franjurile și tapetele de atlas și goblen, au tăiat cu toporul tablourile italienești și au făcut țăndări cabinetul de stampe.

Șefii nu rămîneau mai prejos de subalterni. S-a dat un ordin de a fi trecuți pe sub vergile frontului de soldați, „gazetirii" berlinezi, pentru că prea scriau jignitor și obraznic

jurnaliștii aștia la adresa rușilor. Drept urmare a unui asemenea ordin, scrisorile vrăjmașe Rusiei, publicate în ziare, erau arse de un gîde sub o spînzurătoare, iar alcătuitorii acelor scrisori, aduși în piața de execuție ca să fie pedepsiți pentru vrăjmășia lor prin *Spitzruten* [1]. Generalul Cernîșov i-a iertat. Numai pentru vin, țigări și, în general, pentru ospătarea armatelor rusești au fost cerute Berlinului o sută de mii de *dusselgelduri*. Trădarea comandantului unui corp de armată rusesc, contele Tothleben, ca și arestarea lui în urma hotărîrii Consiliului tuturor comandanților ruși de regimente, în timpul marșului din Pomerania, n-au schimbat cu nimic starea de spirit a armatei victorioase. Situația lui Frederic era desperată. Din rege al Prusiei, deveni din nou un neînsemnat *Kurfürsten* [2] branderburghez. La Königsberg, și-a stabilit reședința guvernatorul rus, tatăl lui Suvorov. Întreaga Prusie era cucerită și, după nefericita adnotare a Elisabetei, „așa să fie", pe raportul privitor la alipirea ei — și-a depus jurămîntul de supunere în fața împărătesei ruse. În această nouă gubernie a început să fie introdusă ordinea rusească. Și-a făcut apariția misiunea rusă, cu un arhimandrit al său, au început să bată monedă rusească. Ca deodată evenimentele să ia alt curs.

Nepotul Elisabetei Petrovna, împăratul Petru al III-lea, în chiar ziua morții mătușă-si, a intrat în tratative de pace cu adoratul său suveran Frederic. Guvernatorul Suvorov, în urma unui ordin personal al țarului, a predat trupele și conducerea regatului prusac general-poruciculuí Piotr Ivanovici Panin, iar el a plecat la Petersburg unde, din cauza datoriilor, a început să dea anunțuri publicitare în legătură cu vînzarea averii sale. Urmîndu-l, bucuroși de manifestul privitor la „libertatea nobilimii", și alți ofițeri, mai cu seamă cei din Statul Major au pornit spre Rusia, invocînd diverse pricini. Gustul amar al concesiilor rușinoase a fost uitat. Mai de voie, mai de nevoie, toți doreau să ajungă, după o campanie atît de lungă, în patrie...

La sfîrșitul lui februarie 1762, într-o troică ce făcea legătura între Prusia și Petersburg, venea din Königsberg un

[1] Vergi, servind la flagelarea celor vinovați (n. tr.).
[2] Principe (germ.).

curier special. Era un tînăr ofiţer uscăţiv, de vreo douăzeci şi doi de ani, de statură mijlocie, cu nişte ochi negri, serioşi, avînd o căutătură puţin speriată şi nemulţumită. Era ora două din zi. Se grăbea să mai prindă pe cineva la Colegiul de război. De la intrarea în oraş, pe lîngă podul Kalinkin şi pînă la clădirea Colegiului (casa lui Stegelmann de pe Moika, cea de lîngă podul Roşu, unde astăzi se află Institutul de surdo-muţi [1]), ofiţerul încerca în fel şi chip să-l zorească pe vizitiu. Zece zile de drum prin Lituania, prin dezgheţ şi fleşcăraie l-au obosit foarte tare. Ducea hîrtiile manuscrise ale lui Panin cu propunerea timidă, dar foarte clară, de a se încerca continuarea războiului. În capul ofiţerului se contura primirea plină de neprevăzut pe care o aştepta, lupta lui Panin cu partidele de la Curte, cum şi sigura compasiune şi felicitările camarazilor. Ajuns la Colegiu, îşi îndreptă caftanul verde, jerpelit, cu guler de aceeaşi culoare, şi tunica roşie, îşi scuturâ zăpada de pe ghetrele negre şi pantofii scîlciaţi şi fără catarame, îşi aranjă buclele nepudrate, îşi strînse coada blondă, încărcată de promoroacă, despletită în timpul drumului. Rugînd să fie anunţat la un general din Colegiu, pentru care mai avea şi o scrisoare particulară de la Panin, a predat plicurile şi, extenuat de drum, a început să se gîndească la cele ce-l vor întreba, pregătindu-şi în minte răspunsurile, străduindu-se să găsească cuvintele cele mai convingătoare. „Armata, îşi zicea el, abia aşteaptă să pornească din nou la luptă ; proiectul îndrăzneţ al lui Piotr Ivanovici va triumfa. N-am să mă cruţ, am să le demonstrez tot adevărul, numai şi numai să-i fie patriei de folos, numai şi numai să aprecieze curajul unui comandant atît de cinstit şi de integru!"

Generalul de serviciu Behleşov, un ins impunător ca înălţime şi ţinută, cu o faţă albă ca de prunc, citind scrisoarea adusă, puse deoparte celelalte hîrtii şi-l fixă cu privirea pe trimis. Se învîrti apoi supărat, pe loc, fornăi dispreţuitor şi spuse :

— Noutăţile tale, stimate domn, nu sînt cîtuşi de puţin importante. Iar Piotr Ivanovici, deşi e un patriot demn de tot respectul, de tot respectul... Dar asta nu e treaba ta. Război !

[1] Toate indicaţiile autorului referitoare la destinaţia clădirilor sînt valabile pentru 1875—79, cînd a fost scris romanul (n. tr.).

Iată ce viteji ! Noi ducem tratative de pace, iar ei vor război ! Mîine stimabile, e duminică. Treci pe aici poimîine...

Ofiţerul simţi cum încep să-i ardă obrajii. „Păpuşă de nimic ce eşti, băşică de săpun ! ar fi vrut să-i spună. Şi mai îndrăzneşti să-i judeci pe patrioţi ! Şi-apoi ăsta încă nu-i cine ştie ce *rara avis*. Ce-or să zică ceilalţi, tot Colegiul ?"

Oftă, ieşi din clădire, stătu cîteva clipe locului ameţit, poruncindu-i apoi vizitiului să-l ducă pe ostrovul Vasilievski. Se mai linişti. La vederea locurilor cunoscute, cîndva atît de dragi, simţi un val de căldură inundîndu-i inima. Parcă anume apăru tocmai atunci şi soarele, învăluind în lumină străzile, casele şi sufletul călătorului.

Trecînd pe lîngă nobila Şcoală de cadeţi (casa lui Menşikov, azi Şcoala militară Pavel I), se descoperi şi-şi făcu semnul crucii ; aici îşi făcuse el învăţătura, şi de aici, cu doi ani în urmă, cadet fiind, fusese trimis în armata din străinătate. La capătul uneia dintre străzile mărginaşe ce da pe cheiul Nevei, zări gardul înnegrit şi acoperişul vechi al căsuţei care îi aparţinea de foarte mulţi ani văduvei subofiţerului de gardă, Nastasia Bavîkina.

Drumeţului i se strînse inima. Atîţia ani în şir, în zilele de sărbătoare, venise aici de la şcoală, el, orfanul stingher. Aici, Nastasia Filatovna, o bătrînă blîndă, virtuoasă, lipsită de copii şi nespus de miloasă, poreclită „povestitoarea ţarinei", îl răsfăţa, găsind în el, în umilul cadet, mîngîierea singurătăţii şi tristeţilor sale. După cum îl informase bătrîna în scrisorile sale, casa îi fusese vîndută pentru datorii, iar ea, fosta proprietară, trebui să se mute undeva, cu chirie, fără să mai apuce să-i mai scrie noua adresă. Ofiţerul se opri în faţa porţii atît de cunoscute.

— Pe cine căutaţi ? îl întrebă un tîrgoveţ oarecare, stînd în cerdacul casei de alături.

Ofiţerul spuse numele Bavîkinei.

— S-a dărîmat stîlpul vechi şi solid, spuse tîrgoveţul, iar ea, puternica, s-a restrîns : din proprietăreasă a ajuns chiriaşă. Se vede treaba că trăim ultimii ani ai lumii acesteia...

— Unde s-a mutat ? Unde locuieşte ?

— La un căutător în stele, la un nu-ş' ce savant. Ne-a mîncat pe toţi acum ghiavoliţa asta de scumpătate, nu te poţi apropia de marfă. Nu-ţi rămîne decît să-ţi întinzi picioarele şi să crăpi. Se aude că a închiriat pe undeva, pe lîngă Moika,

prin locurile ce-au ars pe vremuri, într-o casă de piatră din faţa străzii Siezjaia, o locuinţă într-un subsol de bîrne. Întreabă de căutătorul de stele ; oricine te îndreaptă.

Ofiţerul plecă spre podul Albastru, de acolo o luă la dreapta, ţinînd malul Moikăi. Se opri apoi în faţa locului unde astăzi, lîngă podul Pietonilor, se află clădirea poştei. Aici, o casă de cărămidă, cu un coş înalt ca de fabrică, dădea în malul fără chei şi fără parapet al apei. Pe gard trona firma unui croitor. În spatele clădirii de piatră, în fundul curţii, se înălţa o casă de lemn cu pereţi scorojiţi, purtîndu-şi cu greutate etajul apărat de un acoperiş de ţiglă roşie, olandeză. Spre catul de sus al casei ducea o scară deschisă, drept acoperiş avînd ramurile unui mesteacăn înalt şi bătrîn de cînd lumea, ce creştea lîngă intrare şi care, fără îndoială, i-a apucat şi pe suedezi, şi pe Petru cel Mare. În stînga celei de a doua case, se zărea o grădină desfrunzită, acoperită de zăpadă.

Se însera cînd mantaua albastră ca cicoarea, cum se purta pe atunci în toată armata, apăru în curtea locuită acum de Bavîkina. Ţinîndu-şi tricornul miţos să nu i-l zboare vîntul chiar în uşă, ofiţerul — ce purta sub braţ o valijoară sărăcăcioasă — intră grăbit în tinda de jos a casei. Îşi înghesui într-un colţ geamantanul, pătrunse într-o odaie din dreapta, slab luminată, de-acolo în stînga într-o „polată" şi încurcat, se opri în faţa unei alte uşi. În spatele ei, o nouă despărţitură. Prin crăpături pătrundea lumina. „Aici trebuie să fie, gîndi musafirul privind în jur şi stăpînindu-şi cu greu emoţia. Ce-o să se mai mire !..."

—Nastasia Filatovna, bună seara ! spuse el în timp ce bătea la uşă.

— Nu-i nici o Nastasia Filatovna aici ! îi răspunse de după despărţitură o voce severă şi enervată. Aici locuieşte un membru al Academiei de Ştiinţe. Să ne fie cu iertare...

„Ce mai e şi cu ăsta ?" se întrebă musafirul contrariat.

— Dumnezeule ! Nu v-am spus că aici locuieşte un academician ? adăugă vocea mînioasă. Dacă vreţi să ajungeţi la chiriaşă, binevoiţi s-o luaţi din vestibul la stînga. Dar să ştiţi că nu-i acasă.

Ofiţerul mulţumi, dînd să plece.

— Iertaţi-mă, cine sînteţi ? întrebă vocea de după uşă. Ce să-i spun cînd s-o întoarce ?

— Un trimis de peste hotare al armatei, prim-aghiotant al guvernatorului nostru din Prusia, generalul Panin, răspunse ofițerul.

De după despărțitură se auzi un tîrșîit grăbit de pași. Ușa se dădu în lături. În prag apăru un om trecut de cincizeci de ani, în halat de casă, înalt, spătos și solid, cu o față inteligentă și obosită, înfrumusețată de riduri, cu niște ochi blînzi și iscoditori, chel, cu mîini mari, vînoase, într-una ținînd o tabacheră, într-alta o pană.

— Al armatei ați spus ? Din Prusia ?

— Întocmai... Subporucic al regimentului de infanterie „Narva", ofițer de ordonanță al lui Panin, trimis cu niște hîrtii.

— O cunoștință de-a chiriașei mele ?

— Întocmai !

Un zîmbet timid și cald lumină fața severă a academicianului.

— Am auzit de dumneata, am auzit. Un oaspete neașteptat e cu atît mai plăcut... Dînsa nici nu bănuiește. Cîte gînduri și-a mai făcut în legătură cu dumneata... Te rog, pînă una-alta, intră la mine... Ce noutăți ne aduci ?... Liniștește-mă, domnule, fă-mi o bucurie, urmă gazda. Îi batem pe nemți ? Nu-i așa ? Îi facem zob pe *Verfluchteri* ?

— De bătut, i-am bătut, dar acum ne retragem, și încă în mare grabă. E de presupus că facem cale-ntoarsă. Se duc tratative de armistițiu.

— Ce ? Ne retragem ? Armistițiu ? Da' cine l-a propus ?

— Ai noștri, firește.

Tabachera și pana academicianului zburară pe masă.

— Cum ? Noi, pace ? Glumești ! ? țipă academicianul rotofei și ciolănos, îndreptîndu-și, cu mîinile tremurătoare, halatul gros, cenușiu și ponosit. Ce măgărie ! Ce tupeu și ce rușine ! Doamne ! După atîtea victorii ! Drăguță, tinere, cred c-ai înghețat pe drum, ai obosit. Ia loc... Lischen ! Lisaveta Andreevna ! Lenocika ! Aduceți ceai, puneți samovarul, să se poată spăla mai iute.

— *Bitte, bitte, gleich !*[1] răspunse o voce de femeie din camera învecinată.

---

[1] În germană în text : Te rog, te rog, imediat ! (n. tr.).

— Iertați-mă, se înclină ofițerul. Chiriașa dumneavoastră, Nastasia Filatovna, e o veche binefăcătoare a mea.

— Știu, n-o să se supere. De atîtea ori stăm cu ea de vorbă, răscolim arhivele memoriei...

— Dar unde e ?

— Probabil c-a plecat pe la vecine. O aștepți la noi. Uite, te rog, poftește aici, în camera fetiței mele, Lenocika. Dar umblă cu grijă. Parcă-s o cîrtiță ; am atîtea culoare și tot soiul de cămăruțe... Casa de piatră am clădit-o eu, voiam s-o fac fabrică ; casa asta, împreună cu grădina, a scăpat de foc și a fost ridicată demult de altcineva. Jos, avem chiriași și gospodăria nevesti-mi, sus, am cabinetul meu de lucru, cu instrumente, baterii electrice, lunete, retorte și tot soiul de borcane.

În camera în care fu poftit musafirul intră repede o fetiță zîmbitoare, de vreo treisprezece ani, aducînd un prosop și o lumînare. Era subțirică, blondă, cîrlionțată, iar ochișorii săi albaștri și zîmbetul aduceau cu ale tatălui său. Repetînd din nou „*bitte, bitte*", purtînd un lighean și o cană cu apă, o urma o femeie plină, încă frumoasă, cu șorț și bonetă albe, scrobite și cu mînecile suflecate pînă la coate. Era soția gazdei. Atît gazdele, cît și camerele curate și plăcute i se părură ofițerului grozav de bune și de primitoare.

— Iată, dragul meu, ai aici săpun și apă, zise academicianul cînd doamnele se retraseră. Fă-ți toaleta fără jenă, în timp ce eu, iartă-mi curiozitatea, am să te mai întreb de una și de alta... Deci, armistițiu ? Of, blestemații, orbii !

— Panin voia să îndrepte lucrurile și a trimis un raport. Zău, e păcat, armata vrea să lupte.

— Și ? Sînt speranțe să se-ndrepte lucrurile ?

— Dumnezeu mai știe ce-or hotărî. Se spune că în momentul de față Prusia are și pe-aici destui aliați...

— Porci de cîine ! Niște Caini ! Blestemații ! Nici credința rusească nu-i doare ! țipa academicianul, umblînd furios de colo-colo prin odaie. Suflete de Irozi ! Mătrăgune, buruieni !

Fu cuprins de tuse, apoi înfrînîndu-și tulburarea se opri lîngă fereastra întunecată.

— Plecă dracul să semene în baltă tot soiul de buruieni și ierburi rele, spuse fără a se întoarce, și pierdu din sac și buruiana asta, mătrăguna. Și din ea apăru și toată protipendada asta nemțească ; însuși Fritz cel șiret, împreună cu

generalii săi Hielsen și Zitten, iar odată cu ei și cîrnățarii noștri autohtoni, toți Bironii, Tauberții, Winzheimii și toată gașca lor... Și după asta să nu-i înjuri ? Ba bine că nu ! Academicianul se întoarse spre ofițer, strîngînd pumnii. — Îi înjur pentru lipsa de atașament față de Rusia care îi îngrijește, îi înjur în față, birjărește, chiar cu înjurăturile lor nemțești cele mai porcoase. La Academie însă, nu le vorbesc decît pe latinește. Nu-i înghite sufletul meu, care se revoltă împotriva unei atari năpaste și nerușinări.

— Dar a lor e puterea, domnule academician, zise ofițerul. Nu-i mai bine să fim cu ei dinte de lup și coadă de vulpe ?

— Dintele de lup e suficient, lasă coada ! țipă academicianul, înfuriindu-se și mai tare. Nu umblu eu cu mănuși cu toți trepădușii ăștia veroși și sătui și, de aceea, nici nu mă bucur din partea lor de prea multă simpatie. Așa-s eu, domnule, din firea mea. Ah, ce neobrăzare ! Ah, ce ticăloșie care încalcă orice lege a firii. Deci e adevărat ? A triumfat porumbița păcii, a apucat Gudovici să ducă creanga de măslin la Berlin ? !... Doamne, Dumnezeule ! Te pomenești că i se vor încredința regelui învins sorții politicii rusești. Păi, dragul meu, n-a mai văzut Rusia o asemenea minune de cînd cu asuprirea tătărască de pe vremea Hoardei de Aur...

— Am trăit printre nemți, zise ofițerul. Îmi pare rău că, deși-s dușmanii noștri, tare-i bine la ei : ordine, disciplină, civilizație...

— Numai că pe noi nu ne-nghit, nu ne recunosc ca oameni. Dacă i-am bate pînă la capăt pe ăia de-acolo și ăștia de aici, s-ar potoli. Nu privesc cu simpatie dezvoltarea culturii noastre, nu ne cinstesc rangurile și nici nu acordă vreo atenție muncii științifice care, pe aici, pe la noi, e grea ca o muncă de ocnă. Eu, domnule, am creat o fabrică de mozaic și de sticlă, pe cînd ei sînt creatori de grăjdari și de cizmari. Leafa mi se plătea din dugheana Academiei în bani vechi, eu totuși făceam descoperiri, scriam ode... Și cînd locuiam la stat, pentru două odăi nenorocite îmi rețineau din leafă ! M-au hărțuit și m-au istovit cu dări mincinoase în judecată... Un altul, vrînd-nevrînd, ar fi început să li se închine, cum fac unii, nu vreau să-i numesc, sau să se plîngă boierilor mari, făcînd sluj pe picioarele dindărăt, ca să capete ceva de pomană. Eu n-am să fac sluj, nu pot fi fariseu ! Prietenii nu mi-i aleg după rang, ci după sclipirea minții și dragostea

de știință. Dealtfel, prietene, și sufletul mi-e de plebeu. Oceanul Înghețat și valurile Mării Albe mi-au fost dădace. De aceea deseori e bîntuit de vîntul sărat al mării...

„Ăsta om ! cu inimă deschisă, cutezătoare !..." gîndi ofițerul, privind cu compasiune respectuoasă la înrăitul academician-plebeu, care se plimba prin fața lui în halatul vechi de stofă, desfăcut pe pieptul vînjos.

— Of, iartă-mă, te rog, spuse acesta, oprindu-se locului. Ai adus veşti atît de triste și de tulburătoare, că nu m-am putut abține. De aceea, adăugă el coborîndu-și deodată vocea și privind spre ușă cu teamă copilăroasă, dacă ești în clipa de față, ca orice militar și infanterist, gata și dispus de hoinăreală, după ce-o să stai vreo oră-două de vorbă cu vechea dumitale prietenă, vei găsi la poartă o trăsură tocmită de mine. Știi, acasă, în odăițele astea, e cam greu să ne deschidem sufletul. Dealtfel, am fost bolnav și multă vreme n-am ieșit nicăieri. Așa că, tinere, dacă ești de acord, vom merge la cîrciuma lui Iberkampf. Vom juca biliard, vom închina o sticluță și vom sta de vorbă despre cîte toate în deplină libertate.

—Nu-i de nasul meu, domnule academician. Dealtfel, și hoinăreala... Și-apoi și finanțele mele...

— Bine, bine, prietene. Ți-am spus că multă vreme am ținut regim, ba a mai fost și postul, iar tocmai astăzi mi-au trimis leafa de la Academie. Să mergem : acolo, dragul meu, au niște stridii de Olanda, sticluțe cu Tokay, vin de Burgundia, ba, mai pot adăuga și un punci special, preparat după o rețetă nouă...

Ușa fu dată cu putere în lături.

— Care punci ? Ce punci ? exclamă dînd din mîini o bătrînă vioaie, de vreo șaizeci de ani, căruntă și voinică, roșie în obraz. Purta un mintean închis la culoare și, în ton, o scufie pompoasă, iar la brîu o poșetică și niște chei.

Așa arăta Nastasia Filatovna, stîlpul vechi și solid, puternica mămucă Bavîkina.

Îl privi pe ofițer și se dădu un pas înapoi.

— Vasea ! Stai un pic, ce e asta ? Vasileok, dragul meu ! exclamă bătrîna și se agăță de gîtul lui.

Obrazul smead și bătut de vînt al ofițerului tresări. Căzu la pieptul Filatovnei, care-și îmbrățișa oaspetele neașteptat cu lacrimi mute de bucurie.

— Dragul meu, ce bucurie mi-ai făcut, spuse bătrîna. Da', ia stai oleacă... Chiar aşa, nu ţi-e ruşine? Nici n-ai intrat bine în casă şi gata chefu', punciu'. D-apăi şi dumneavoastră boierule, deşi îmi sînteţi proprietar, ruşine să vă fie. Uite acuşica mă duc la doamna dumneavoastră şi-i raportez tot...

— Datoria ospitalităţii, cucoană, îi răspunse academicianul, privindu-l pe ofiţer.

— A ospitalităţii, hai? Da' tu?! îşi mustră blînd bătrîna musafirul cînd gazda ieşi din odaie. Ia să te văd, cadetule băutor de punciuri, cum mai arăţi.

Bavîkina plimbă pe faţa lui flacăra lumînării.

— Bucuria inimii mele! Abia-abia m-am dumirit că eşti tu. Iată dar ce înseamnă viaţa de cazarmă; te-a făcut bărbat! Hai, îngerul meu, Vasenka, să mergem în cămara mea, care nu mai e a mea, ci-i străină...

Trecură în tinda ce dădea în cele două camere ocupate de Bavîkina.

— Vasea! Şoimul meu drag, spunea bătrîna în timp ce-l îmbrăţişa din nou. Te-am văzut şi nu-mi doream nimic alta. Altfel arăta văduva domnului Anisim Polikarpîci cînd ai plecat la oaste. Acum sînt un stejar desfrunzit... Mi-au zburat toate frunzuliţele, le-a bătut vîntul şi le-a împrăştiat... Nu credeam că mi-e hărăzit să-mi duc zilele de pe urmă în strîmtoarea şi sărăcia asta. Unde-s, Vasea, anii cei de altădată, fericiţi şi plini de viaţă?

Văduva lui Anisim Polikarpîci — cine n-o cunoştea pe săritoarea la greu şi hazlia bătrînă? A încîntat-o pe însăşi ţarina Elisabeta Petrovna în nopţile ei de veghe, făcîndu-i-le mai scurte, mai uşoare, cu poveşti grăite pre limba ei, de slugă păcătoasă... Se întîmpla ca blînda ţarină să se plictisească, şi atunci veneau s-o amuze de prin împrejurimi şi de la tîrg ţărănci gureşe, pricepute să-şi săreze limba. Venea şi nevasta subofiţerului de gardă, Nastasia. Şedea măria-sa numai în bluză şi-o băsmăluţă, ce-i acoperea părul blond şi pudrat, trăgînd-o la vorbă pe musafiră: „Parcă te-ai mai înnegrit, Filatovna, de ce oare? — Îmbătrînesc, măicuţă blîndă, şi nu-mi mai port de grijă: altădată mă sulemeneam cu tot felul de cremuri, îmi căneam sprîncenele, îmi puneam roşu în obraji... Acum, le-am dat pe toate încolo. — De pus roşu în obraz poţi să nu-ţi mai pui, spunea ţarina, dar sprîncenele

trebuie să ţi le căneşti... Hai, şezi, şi spune-mi vreo veste-poveste cu hoţi de drumul mare sau alte nimicuri. — Omoară-mă, atotputernico, dar nu mi-s în stare; tot sufleţelul mi se zbate. — Şi de ce, mă rog, ţi se zbate? rîdea ţarina. — Cînd mă-ndrept spre tine, milostivo, parcă mă duc la spovedanie, iar după ce plec de-aici, parcă am primit sfînta cuminecătură."

Cădea Nastasia în genunchi lîngă patul ţarinei, sărutîndu-i picioruşele şi poalele cămăşii, sporovăind pînă dimineaţa. „— În ce constă fericirea, Filatovna? — În putere, mămucă-ţarină, în renume şi în bani. După cîţi gologani dai ţi se citeşte acatistu. — Dar durerea? — În lipsa de bani, atotmilostivo. — Te pomeneşti, vrăjitoareo, că eşti hrăpăreaţă? — Hrăpăreaţă, vai, şi încă ce hrăpăreaţă, şi tot ce, prealuminato, ai să te milostiveşti să-mi dai, am să iau... Gologanul, eh! şi pe popă-l cumpără şi pe Dumnezeu îl mituieşte." Ce se mai amuza ţarina... Cîte nu se întîmplau în anii de-demult... Începea Filatovna să povestească toate cîte le-a văzut şi auzit de prin lume. Favoriţii ţarinei se cam temeau de ea, pînă şi cancelarul Bestujev îi trimitea daruri de sărbători: făină, miere, moruni şi nisetri de cîte un pud greutate. Şi cu toate că viaţa Filatovnei alături de văduv, sergentul de gardă, n-a durat prea multă vreme, femeia a avut puteri depline. Anisim Polikarpîci trăgea chefuri destul de des, urmate de scandaluri de pomină, dar o respecta pe Nastasia, ba chiar se şi temea de ea, iar după moarte i-a lăsat casa de pe Ostrovul de lîngă Neva. Pe fiică-sa vitregă a măritat-o cu bucătarul contelui Razumovski, dar la scurtă vreme după asta a condus-o pe ultimul ei drum, rămînînd singură pe lume. În schimb, însă, cine n-o cunoştea? Fie că era de dat un sfat, de ajutat la necaz sau de alergat cu petiţii pentru careva, toate erau treaba ei. Şi nu numai mirenii, ci şi clericii o respectau. Popii de la biserica Sfîntul Andrei i-a fost chiar cumătră. Casa şi gospodăria Filatovnei erau renumite în împrejurimi. Cu mîna ei frămînta aluatul, spăla geamurile şi podelele, broda cu fir şi mărgele — chiar şi acum, la bătrîneţe, fără ochelari — săpa grădina şi mulgea vacile. Nu o dată însăşi ţarina Elisabeta Petrovna îi făcea onoarea s-o viziteze, să mănînce o farfurie de smeură atunci culeasă de pe tufe, fie să bea un pahar cu lapte proaspăt, nesmîntînit, adus de la gheţărie anume pentru dînsa. Avea şi bani Fi-

latovna. Ei au dus-o la pieire. Îi dădea în mare taină cu camătă. Dar a încurcat-o dracul. O cunoștință i-a trimis vorbă. Pe Bavîkina a tentat-o un cîștig mare și i-a dat cu împrumut o sumă bună de bani unui ofițer de gardă, chefliu notoriu, pierzîndu-și astfel toată agoniseala. Voia să se descurce în tăcere ; a plîns nițel, a regretat o vreme, iar apoi și-a amanetat bucata de pămînt la bancherul Führer. N-a putut face față ratelor dese, pierzîndu-și casa și ograda, care la începutul acelei ierni i-au fost vîndute la licitație.

Acesta era stejarul desfrunzit, bătut de vînt, care stătea acum în fața oaspetelui nesperat.

— Ei ce mai încolo și încoace, șezi jos, șoimul meu, îl pofti Bavîkina pe ofițer.

Se așezară.

— Sînt alte vremuri, Vasea... S-a dus totul pe apa sîmbetii de îndată ce-a răposat binefăcătoarea noastră prealuminată. Ce-am putut să scap din bruma de avere și boarfe, toate le-am adus aici ; restul, le-au prădat oamenii.

— Nu-i nimic, bun e Dumnezeu, s-o-ndura. Uite, acum că am venit acasă, o să stăm să chibzuim ce-i de făcut...

— E tîrzior, dragul meu flăcăiaș, să se mai îndrepte ceva și să mai chibzuim. Se vede treaba că le-a venit acum altora rîndul. Uite, mă tot cheamă să mă duc ca jupîneasă la o grecoaică, să am grijă de gospodărie ; la bătrînețe să mă bag slugă. S-a dus totul de rîpă... Că eu la tine mă gîndeam, pentru tine le agoniseam pe toate. Poți să boccești, poți să nu boccești, de-aia-i peștele mare, să-l înghită pe cel mic de viu. Mai bine spune-mi de tine.

Ofițerul oftă. Nu-și putea aduna vorbele. În cei doi ani cît nu se văzuseră, se spulberaseră multe speranțe tinerești, se duseseră credința în fericire, visele...

— Iartă-mă, da' cărți, Vasea, ca altădată, mai joci ? îl întrebă bătrîna, țintuindu-l cu privirea. Tu nu te supăra : vorbesc vorbă serioasă.

— Ce-ți veni, Doamne, iartă-mă, răspunse ofițerul. La solda mea... Și-apoi știi și tu... frontul, rănirea ; de asta mi-a ars mie ? Și-apoi...

Ofițerul voi să mai spună ceva, dar cuvintele îi zburară de pe limbă. Fața i se înnegură. Ochii priveau undeva, departe, pierduți. În colțul buzelor îi apăru o cută de tristețe amară.

Bavîkina dădu din cap.

— Nu cumva nici acolo n-ai uitat-o ? vru să ştie bătrîna.

— Ce idei îţi trec prin minte...

— Ascultă, sfîrlează, n-o întoarce ; tu răspunde-mi cuminte, că nu te-ntreb de florile mărului.

Ofiţerul se ridică în picioare, netezindu-şi părul. Vrînd parcă să-şi alunge un gînd greu, îşi trecu mîna peste faţă, se aşeză din nou la masă şi nu mai scoase o vorbă.

„Aşa, aşa, ea-i hiba, gîndea între timp bătrîna. Din cauza Polixenei ai venit, cum ai scăpat de acolo. Te ştiu eu ! Taci de mîndru ce eşti, altfel ştiu eu, abia te ţii să nu mă-ntrebi : „Buna mea, draga mea, spune-mi, e bine, trăieşte ?"

Ofiţerul continua să tacă, închizîndu-se în el. Filatovna n-a mai putut răbda.

— Nu iei o gustare, după atîta drum ? Lapte, sau poate vrei să-ţi încălzesc un ceai cu miere...

Musafirul refuză. „Ei, rămîie cu Dumnezeu, dragul de el, se vede treaba că l-a doborît osteneala." Bătrîna îi aşternu patul chiar la ea în dormitor, îi dădu un capăt de lumînare, iar întrebările privitoare la dragoste le lăsă pentru altădată : „Că doar fiecare zi dată de Dumnezeu, are şi o a doua zi..."

Ofiţerul se dezbrăcă, scoase din valiză o carte de rugăciuni şi o iconiţă pe care o puse în colţul mesei. Citi, cu privirile rătăcite, cîteva pagini, îşi mută apoi ochii spre fereastra întunecată, se rugă îndelung, bătînd mătănii şi implorîndu-l pe Cel-de-Sus să-i mai dea răbdare şi forţe noi.

„Patrie, patria mea dragă, iată-te în sfîrşit, şi pe mine la sînul tău. Templu al lui Solomon, am impresia că tare eşti departe !... Pe ce se mai bizuie acum toţi aştia de aici, ce vor ? I-a luminat oare, măcar un pic, lumina adevăratei vieţi, lumina înţelepciunii şi a iubirii de frate ? Sau ai rămas la fel, patria mea, tristă, părăginită, bătută de frig ?"

— Ce, s-a culcat ? o întrebă după un timp academicianul pe Bavîkina ieşindu-i în întîmpinare în tinda comună.

— Doarme, răspunse fără chef Filatovna. D-apăi cum ? E ostenit, dragul de el ; atîtea zile numai într-un galop a ţinut-o. Da' dumneata, boierule, ce treabă ai cu el ?

— Nimic, a venit cu atîtea noutăţi, şi aş fi vrut să mai întreb şi eu de una, de alta...

— Mă rog. Nu te supăra, da' rămîne pe mîine.

— Spune-mi, te rog, că am uitat să te întreb, cum se numeşte musafirul dumitale ?

— De felul lui e din Malorosia [1], iar prenumele său Mirovici, Vasili Iakovlevici. Încă un copil... Da' ce mă apucă ?! Noapte bună, boierule. Numai că iar te povăţuiesc, deşi eşti proprietar aici, nu ţine multă vreme lumînările aprinse. Că numai hîrtii şi cărţi ai. Mai faci vreun pîrjol, Doamne fereşte, că şi-aşa ţi-ai înălţat casă pe loc ars.

„Ce autoritară-i bătrînica, ce mă săpuneşte ! îşi zîmbi academicianul în gînd, retrăgîndu-se, cu capul plecat, în apartamentul său, şi bine face. Şi pentru sănătatea mea e mai bine. Nu mai departe decît ieri, ce dureri de ficat m-au apucat din nou... Şi am şi de lucru... Să termin mozaicul, să scriu despre meteoriţi... Basta ! Fiinţă neputincioasă, om de nimic ce eşti ! Adio, ani de altădată. *Mens sana in corpore sano.*

— Nastasia Filatovna, spune-mi cine e proprietarul dumitale ? strigă Mirovici din dormitorul cufundat în întuneric. Am uitat să te întreb...

— Ei şi tu acum ! Ce v-a apucat pe amîndoi ? Parcă v-aţi fi vorbit. Ce-i, de-o seamă cu tine, au ce ? E consilier de Colegiu, grad de ghinărar... Hai, dormi, Doamne, ce m-ai mai speriat...

Mirovici adormi tun. Îl năpădi o lume de imagini demult uitate : anii copilăriei şi ai adolescenţei din mohorîta Siberie, apoi din liniştitul cătun ucrainean, cu pădurea sa bătrînă, plină de mistere şi albine, apriga sărăcie şi amărăciunile familiei ruinate, prigonite de soartă, cîndva atît de bogată şi de faimoasă...

II. Trecutul lui Mirovici

UN STRĂBUN DE-AL SĂU, AFLÎNDU-SE la Varşovia în timpul execuţiei hatmanului Ostranitza împreună cu alţi prizonieri luaţi pentru sotnicii cazaci, a fost bătut în cuie pe nişte scînduri smolite şi ars la foc încet.

[1] Denumire dată de ruşi Ucrainei (n. tr.).

Străbunicul său, Ivan Mirovici, polcovnic din Pereaslavl, avea un curaj nebun. Hatmanul Mazepa i-a dat-o în căsătorie pe sora sa, Janeta, care se mărita pentru a doua oară şi fusese chemată din Polonia anume pentru asta. Zdrobindu-i pe tătari la Perekop şi Oceakov, Ivan Mirovici cără la Moscova prizonieri şi tunuri, iar de acolo, întorcîndu-se cu daruri bogate, purcese la înălţarea catedralei de piatră din Pereaslavl, dar nu apucă să-şi vadă dorinţa cu ochii. Aici, la cererea sa, pe tabloul votiv, erau redaţi, cu foarte mare asemănare, Petru I, alături de el hatmanul Mazepa şi tot clerul, iar ceva mai departe, doamne de la Curte, popor şi oaste căzăcească. Deasupra tuturor, printre nouri, Acoperămîntul Maicii Domnului din Elada. Legenda spune că lîngă biserica asta, cînd nu era încă terminată, hatmanul Mazepa se poticnise, căzînd cu cal cu tot. „Nu-i a bună!" glăsui poporul, iar hatmanul îşi aduse aminte de întîmplare după lupta de la Poltava [1].

Fiul lui Ivan, din prima căsătorie, Feodor Mirovici, a fost comandant suprem al cazacilor lui Orlik. Trimis sub comanda celebrului Patkul la unchiul său, marele demnitar şi hatman al Poloniei, Feodor Mirovici n-a suportat „mustruluiala" neamţului care-i bătea pe cazaci cu bîtele şi s-a reîntors cu regimentul său în Ucraina. Mazepa i-a plătit-o nepotului... În anul 1706, uriaşe forţe suedeze l-au înconjurat pe Mirovici la Leahovici. Mazepa, invocînd viitura de ape, nu i-a trimis ajutoare. Părăsit de-ai săi şi presat de duşmani, polcovnicul Feodor Mirovici s-a predat cu armata sa, fiind apoi dus în lanţuri la Stockholm. Biserica din Pereaslavl, începută de tatăl său, a fost terminată mai tîrziu de soţia sa, nepoata hatmanului Samoilovici, Pelagheea Zaharovna, născută Golubina. Scăpînd din prizonierat, Feodor Mirovici a trăit o vreme în Turcia, apoi la Varşovia, la Vişneveţki, unde a şi murit. Pentru legăturile lui Feodor Ivanovici cu patria asuprită Petru I i-a exilat soţia şi feciorii în Siberia, i-a luat averile, atît ale lui Feodor Ivanovici, care greşise în faţa sa, cît şi ale cu totul nevinovatei lui soţii.

După un timp, ţarul i-a iertat pe băieţii lui Feodor Ivanovici. Mirovicilor li s-a dat permisiunea să părăsească Si-

[1] În lupta de la Poltava (1709), Carol al XII-lea al Suediei a fost învins de Petru I, iar aliatul său, Mazepa (1644—1709), fu nevoit să fugă în Turcia, unde muri (n. tr.).

beria și să vină la Cernigov, la unchiul lor, celebrul Pavel Polubotok care, în anul 1723, i-a adus la Petersburg, înscriindu-i la studii la Gimnaziul academic. Aici ei n-au stat multă vreme. Polubotok și-a sfîrșit zilele în temniță, iar băieții au rămas fără mijloace de trai. S-au lăsat de carte. Cel mai mare dintre ei, Piotr, fu angajat ca secretar la curtea viitoarei țarine Elisabeta Petrovna ; pe cel mic, Iakov, l-a luat lîngă el, din milă, trimisul polonez, contele Potocki, mulțumită căruia, băiatul cunoscu Polonia. La scurtă vreme după asta, a fost interceptată o scrisoare a lui Piotr Mirovici către tatăl său la Varșovia, întovărășită de copia cazului privitor la Polubotok, conținînd pe deasupra și informații în legătură cu asuprirea poporului din Malorosia. Frații au fost din nou arestați și, sub haina unor copii de boieri oarecare, transportați, în anul 1732 la Moscova, de unde au fost exilați, din nou, în Siberia. Acolo, Piotr Mirovici a ajuns administratorul unei fabrici din Iseț, iar mai tîrziu chiar voievod al unei provincii de pe Enisei...

Cu ocazia încoronării de la Moscova a Elisabetei, Alioșka, pînă mai ieri cîntăreț în strana bisericii palatului, iar acum atotputernicul demnitar contele Alexei Grigorovici Razumovski, a adus vorba de soarta consătenilor săi uitați, a Mirovicilor. Țarina a dat, în Senat, în anul 1742 un ucaz, prin care ambii frați Mirovici, după acest al doilea exil de zece ani în Siberia, erau iertați, permițîndu-li-se să-și ia slujbă oriunde le va place. Au preferat ca sfîrșitul vieții să și-l petreacă în patrie, în Ucraina, unde s-au și mutat după o vreme petrecută la Moscova.

Bătrîna Mirovicika, Pelagheea Zaharovna, mama lui Piotr și Iakov Feodorovici, și-a urmat feciorii din Siberia în Malorosia abia după doi ani. Zadarnice erau cererile trimise, și din exil și din Molorosia, țarinelor Anna și mai tîrziu Elisabeta, prin care implora să i se restituie averea, dacă nu a bărbatului, măcar o parte din zestrea ei. De fiecare dată primea un refuz. Cîndva puternică, nevastă de comandant de cazaci și nepot de hatman, înrudită, prin bărbat, cu Polubotok, Mokievski, Zabello și Lomîkovski, Pelagheea Zaharovna muri în mizerie la întoarcerea în patrie. Neamurile ei bogate și influente nu se interesau de dînsa, flăcăii n-aveau cum s-o

ajute, iar puținul pe care îl primise de la cîțiva vechi prieteni îl cheltuise pentru terminarea catedralei începute de socru și continuate de soț.

Piotr Feodorovici Mirovici, voievodul de pe Enisei, acum în retragere, avea o fire mîndră, clocotitoare și sălbatică. Dealtfel, și în Siberia s-a aflat o vreme sub supraveghere, pentru faptul că în calitatea sa de voievod al provinciei de pe Enisei și-a făcut apariția în cancelaria voievodală în halat și cu tichie pe cap, iar acolo, stînd în fața oglinzii, i-a înjurat pe cei mai de seamă negustori ai locului cu cele mai scîrnave cuvinte. Judecătorii de instrucție l-au găsit totuși nevinovat. Revenind din Siberia la Moscova, iar de aici în patrie, nu și-a domolit deloc firea. Fiind sărac și mîndru, trăindu-și ultimele zile într-un loc retras, din ajutorul pe care îl primea de la un magnat de prin partea locului, nu făcu nici un fel de concesii nimănui, murind de beție, după ce tăie în bucăți un ofițer de poliție, care îndrăznì să nu se descopere cînd trecea prin fața lui:

Fratele lui Piotr, Iakov Mirovici, era timid și liniștit din fire, avînd și o sănătate șubredă din copilărie. N-a prea tras la carte. Aproape că nu-și mai aducea aminte de Petersburg, unde a încercat să învețe la Gimnaziul academic, sau de Potocki, la care a stat o vreme. În timpul primului exil, la Tobolsk, învață la școala unui oarecare Silvestrovici, tot un exilat, care cînta bine la vioară, dar care nu știa aproape deloc rusește. În timp ce se afla la Moscova, în timp ce mai trăiau mama și fratele său, Iakov Feodorovici, însurîndu-se cu Akișeva, fiica unor negustori modești, și-a putut, cu chiu cu vai, să-și întrețină familia. După moartea lor, sărăci cumplit, văduvi, se abrutiză și se sălbătici încît cu greu îl puteai deosebi de un țăran iobag : umbla îmbrăcat în haine grosolane de dimie, purta cizme unse cu păcură, năimindu-se la moșierii din vecinătate ca paznic sau chelar, ba o vreme a mai vîndut și țuică sau a mînat la tîrg cirezile de vite. Cînd a îmbătrînit, băgînd de seamă că n-a ajuns la nici un rost, s-a instalat la cumătrul său, Danilo Maistriuk, la o prisacă de pădure, să vadă de albine. Cumătrul Danilo arendase de la un conte oarecare un petic din pămîntul care-i fusese cîndva luat tatălui lui Mirovici. „Aici vreau să mor ! își spuse într-o zi Iakov Feodorovici, șezînd lîngă stupina veche, sub un platan, înconjurat de miresme de miere. Aici îmi voi lăsa oasele. Ori-

cum, pămîntul e al nostru... Dar băiatul ? Dar fetele ?" se tot frămînta bătrînul.

Lui Iakov Mirovici îi rămăsese de la nevastă, la fel de şubredă şi care murise de timpuriu, patru copii : trei fete, Praskovia, Agrafena şi Aleksandra, şi un fiu, Vasili. Fetele au fost date pe mîini bune, la oameni de treabă, băiatul rămase să crească pe lîngă tată.

Iarna, Vasea învăţa în cătun, la un diacon ; vara, îşi ajuta tatăl la albinărit, îi ducea, la prînz şi seara, de mîncare în pădure, împletea coşuri, le meşterea femeilor din sat linguri şi fusuri, cînta din fluier şi la tiorbă. Odată, cineva zvîrli în rîu un cătel cenuşiu ; Vasea se aruncă plîngînd în apă, fu cît pe ce să se înece, dar salvă animalul şi-l crescu pe lîngă el.

Într-o bună zi, tatăl îşi auzi băiatul, în vîrstă de zece ani, cîntînd în biserică şi citind din apostoli şi căzu pe gînduri. „Păcat de el să-şi ducă zilele în pădure, într-un sat, îşi zise Iakov Feodorovici. Dacă unora le reuşeşte, de ce să nu încerc şi eu ceva pentru el ? Oricum, e de viţă nobilă... Are străbuni de vază şi înstăriţi... Iar ţarina Lisaveta Petrovna e încă binevoitoare faţă de Ucraina." După multă chibzuială, se hotărî în cele din urmă să-i aranjeze viaţa băiatului.

Toate acestea se petreceau în anul 1754, adică cu opt ani în urmă.

.

Era o zi toridă de vară.

La Petersburg sosi din Malorosia, într-un car ţărănesc tras de doi boi, un călător înalt, slab, trecut de cincizeci de ani. Purta un suman negru şi o căciulă cenuşie de miel. Părul îl avea alb, dar doi ochi negri ca tăciunele îi străluceau de sub sprîncenele stufoase şi încruntate. În car, şedea un băieţel de vreo treisprezece ani. Pe lîngă car păşea un cîine cenuşiu şi lăţos. Călătoriseră pe drumuri de ţară, îşi hrăniseră boii din traistă, iar ei mîncaseră posmagi. De acasă plecaseră pe la mijlocul lui aprilie, iar la Petersburg sosiră la începutul lui iunie. Deci străbătuseră drumul în aproape două luni. Erau Iakov Mirovici şi fiul său, Vasili.

Făcură un popas pe pajiştea întinsă a Amiralităţii (azi Piaţa catedralei Isaaki, cu parcul cel nou), acoperită de o iarbă deasă şi verde. Dejugară boii, şi după o baie în Neva îşi

făcură rugăciunea și mîncară. În timp ce se bălăceau cu picioarele în apă, băiatul observă sub bastioanele fortăreței (pe locul actualului Bulevard al Amiralității) o cireadă de vaci ce păștea și-și duse și cornutele sale să pască alături. Bătrînul scoase din sîn o hîrtie, o citi chibzuind îndelung și, băgînd-o la loc, porni cu biciul în mînă pe „perspectiva" Nevski să găsească un suflet de om.

Între timp, băiatul ieși cu cîinele în piață, să privească orașul. Toate îl interesau: frumusețea și măreția clădirilor, tunurile de pe bastioane, zgomotul străzii și forfota muncitorilor care, lărmuind și cîntînd, descărcau lîngă actuala piață a palatului, ultimul transport de piatră, cărămidă, bîrne uriașe și scînduri pentru construcția pornită pe atunci de Rastrelli [1], a actualului Palat de iarnă. Căscă gura o vreme în fața săgeților amiralității, a catedralei Sfinții Petru și Pavel și a fostei biserici Isaaki, ce se afla în apropierea locului unde astăzi se înalță statuia lui Petru. Aurul cupolelor arzînd în soare îi luă băiatului ochii. Cînd privi înapoi, zări întinzîndu-se pînă departe perspectiva Nevski, străjuită de patru rînduri de tei înalți, cu frunză deasă și strălucitoare. Domni eleganți se plimbau, militari treceau călare, alergau în goană mare carete aurite, trase de cîte trei perechi de cai.

Iakov Feodorovici, zicînd: „Fiți milostivi, spuneți-mi unde se află...?" își scotea căciula aproape în fața fiecărui trecător. Toată lumea se minuna de vorbirea sa, de haine și de chipul cu mustăți cărunte, înnegrit de arșiță. Trecătorii dădeau din umeri și își vedeau de drum. N-aveau orășenii timp de el și, afară de asta, vorba ucraineană n-o prea înțelegea nimeni.

L-a înțeles și l-a ascultat pe Iakov Feodorovici un om întîlnit întîmplător lîngă podul Anicikov, pod de lemn pe vremea aceea, o persoană cu prestanță, cu aer trufaș. Cu bărbie dublă și burtă voluminoasă, acest domn, abia mișcîndu-și picioarele, pășea plin de demnitate, purtînd o pălărie verde, apretată, un camizol albastru și pantofi roșii.

Era zăpușeală. Necunoscutul, în ciuda îmbrăcămintei sale pompoase, ducea, de la piața care se afla peste pod, pe strada Liteinaia, într-o mînă o legătură de verdeață, iar în alta o

---

[1] *Rastrelli V. V.* (1700—1771), arhitect de origine italiană, reprezentantul barocului rus în arhitectură. Construcții celebre: Peterhof, Ermitaj, Smolnîi, Palatul de iarnă (n. tr.).

pereche de claponi vii, pe care îi ținea de picioare. Făcînd plecăciuni, Mirovici i-a explicat și lui despre ce este vorba.

Burtosul se nimeri să fie ucrainean.

— Deci, consătene, vrei să ajungi la contele Razumovski ? spuse acesta icnind și dîndu-și importanță.

— La el, la el... La Rozum al nostru, binefăcătorul !

— Cartiruiește chiar la palat, iar de o lună, din cauza transformărilor ce se fac acolo, uite unde își duce traiul ! zise domnul plin de importanță arătînd cu legătura de verdeață spre cupolele strălucitoare ale palatului Anicikov care se zăreau dincolo de malul acoperit de bălării al Fontankăi. Aia-i cocioaba lui. Țarina i-a dăruit-o. Ce zici, nu-i rău ?

— Măi, măi ! se miră bătrînul Mirovici. Dar dumneata, luminăția voastră, ce rang ai ? Și cum să vă zic ?

— Sînt *cofi-șenc* la conte ! pufni printre dinți grăsanul, dîndu-și și mai multă importanță. Pe tine, consătene, treacă de la mine, am să te ajut în ce dorești.

— Ce e aceea cofi-șenc ? Ăsta ce rang e ?

— Socotește că-i același lucru cu un *Hoffdienner*, îi aruncă praf în ochi grăsanul. Ceva mai mic decît un *Tafeldeker* sau poate ceva mai mult...

Mirovici își scoase cușma și nu mai îndrăzni să și-o pună pe cap.

Compatriotul îl duse pînă lîngă parcul Anicikov, care pe vremea aceea ocupa tot locul unde se află acum piața Teatrului lui Alexandru, statuia Ecaterinei și Biblioteca publică.

Ocoliră parcul, pe la Gostînîi dvor, apoi trecînd de cotul Fontankăi și iezerele Cernîșovilor, care se aflau în locul actualelor Ministere ale Culturii și Afacerilor Interne, se apropiară de o mică portiță de grădină. Luîndu-și rămas bun, ghidul i-a dat lui Mirovici cîteva sfaturi, promițîndu-i, în caz de nevoie, să-i găsească o locuință.

— Uite, drăguță, intrarea, îi spuse arătînd din portiță spre unul din pavilioanele de vară ale palatului. Du-te direct acolo. Din tindă, frățioare, se face o odaie ; acolo și-a luat contele obiceiul să-și primească petiționarii. Dacă pe ziua de azi n-ai întîrziat, stai acolo și așteaptă.

Străbătînd alei umbroase și înmiresmate, Mirovici ajunse la pavilionul indicat. Privi în vestibul, nimeni ; privi în sala de primire, iarăși nimeni. Stătu cît stătu în pragul ușii, tuși

de vreo două ori şi, aşa cum se afla, în sumanul negru şi cizmele unse cu păcură, strîngîndu-şi picioarele, se aşează pe o sofa cu picioruşe daurite, îmbrăcată în mătase azurie.

Aşteptă multă vreme. Nu venea nimeni, nu se auzea nici o voce. Se vede treaba că primirile se terminaseră. Fiindcă ajunsese cu atîta uşurinţă la înaltul conte, despre care auzise numai vorbe de slavă la el în patrie şi despre care ştia că este binefăcătorul familiei sale, Mirovici se hotărî, orice s-ar întîmpla, să-l aştepte. „Dar dacă m-or da afară? Ei, chiar pe un nobil nu cred să îndrăznească..."

În cameră era şi mai cald decît afară. Muştele se aşezau întruna pe faţa asudată a ucraineanului. Mirovici ba picotea de oboseală, ba înjurînd furios se apăra de muşte, le prindea din zbor şi le omora. Mai cu seamă una nu-l lăsa în pace. O alungă de pe gît, îl înţepă pe obraz. Apoi i se aşeză pe genunchi. Scrîşnind din dinţi, o ochi, pocnindu-şi zdravăn piciorul. Musca scăpă, se roti prin cameră, aşezîndu-se în cele din urmă pe o uriaşă vază japoneză. Liniştea îl făcu pe Mirovici să aţipească. Razele soarelui pătrunzînd printre ramurile fremătătoare ale teilor jucau în sclipiri pe parchet, aurării şi oglinzi. Musca se aşeză din nou pe obrazul lui Mirovici, zumzăind şi încurcîndu-i-se printre mustăţi, îl pişcă şi zbură iar pe vază. „Ah, blestemata, şopti bătrînul. Aşteaptă numai, sîrlează, de-acum nu mai scapi!"

Se ridică şi încet, în vîrful picioarelor, începu să se apropie de duşmancă. Îşi făcu vînt, lovi. Musca zbură, iar vaza căzu de pe soclu cu zgomot mare făcîndu-se ţăndări.

O uşiţă sculptată şi lăcuită din colţul camerei fu dată în lături. Apărură întîi poalele unui halat de catifea vişinie, o stea pe rever, apoi o faţă rumenă, mirată şi totodată surîzătoare. Avea sprîncene negre şi dese, ochi căprui, profunzi şi încercănaţi şi nişte buze umede, groase, de om bun, ce tremurau din cauza rîsului abia reţinut.

— Ce e, consătene, măcar i-ai venit de hac? se auzi vocea demnitarului care recunoscu în musafir pe compatriot. Avea vreo patruzeci de ani şi radia de sănătate şi voie bună.

Iakov Feodorovici căzu în faţa lui în genunchi. Contele Alexei Grigorievici Razumovski îl îmbrăţişă cu căldură pe petiţionarul care se pierduse complet cu firea. Îl introduse apoi

în cabinetul său şi-l pofti să ia loc în fotoliu. Abia după asta vru să ştie cine e şi cum ajunsese acolo.

— Ştiu, ştiu ! Te pomeneşti că ai venit cu boii ? întrebă Razumovski, ridicînd sprîncenele a mirare. Nu glumeşti ? Aşa, aşa, porumbelule, cu boişorii şi te pomeneşti că mai sînt şi din ăia suri ?

— Suri, luminăţia voastră, suri...

— Ai luat, desigur, şi un flăcău să-i mîie ?

— Pe fiu-meu, un flăcăiandru.

— Adă-l încoace, drăguţul de el ; ştie poate şi nişte cîntece să ne zică ? Unde-i ?

— Pe pajişte, lîngă palatul cel nou ; păzeşte vitele împreună cu cîinele.

— Cum ? Unde ?

Mirovici îi explică ce şi cum. Contele nu-şi mai putu stăpîni rîsul.

— Măi, ce ţi-a mai dat prin minte ! spuse Razumovski cu vocea lui catifelată, baritonală. Şi cine te-a trimis la mine ?

Mirovici îi relată întîlnirea sa cu *cofi-şencul* contelui, care-i făgăduise să-l cazeze la soacră-sa.

— Ce *cofi-şenc* ? Ce tot îndrugi acolo, moşule ? sprîncenele contelui începură din nou să se mişte. Consătean zici ? Unul gras ? A ! Ăsta e : Iurcenko Abraşka. Mă, ce titlu şi-a mai dat, pezevenchiul ! E ajutor de bucătar la mine. *Cofi-şenc*, prietene, e franţuzul, Brioche, şi-ţi pot spune că bestia e atît de mîndru şi de priceput în ale meseriei, că dacă o să audă de îngîmfarea lui Abraşka o să-l scarmene bine. Nici vorbă, el e ! Iar soacră-sa, Bavîkina, are o casă pe ostrov. E grozav...

Razumovski sună.

— Du-te, dară, prietene, la ea, iar mîine, tot pe vremea asta, sau nu, mai bine pe seară, vino din nou la mine. Dar să-l aduci neapărat şi pe fecioru-tău, cu boi cu tot. Atunci om sta de vorbă şi despre treburile tale, că acum nu am vreme, plec la palat.

Se auzi forfotă. Intră grăbită o slugă îmbrăcată într-o livrea aurită, urmată de o alta.

— Ţara arde şi baba se piaptănă ! Cască-gură ce sînteţi, spuse Razumovski. Staţi şi dormiţi acolo, fi-v-ar să vă fie, iar aici stă un om de treabă şi aşteaptă. Să-l chemaţi pe bucătarul Abraşka.

Intră Abraşka. Mirovici nu-şi credea ochilor. Unde dispăruse îngîmfarea falsului *cofi-şenc* ? Îi pierise şi burta, iar bărbia dublă, transpirată, se ascunsese undeva în camizol.

— Eşti treaz azi ? îl întrebă contele sever, încruntîndu-şi sprîncenele. Perfect ! Cam rar se întîmplă treaba asta cu voi, arhibestii ce sînteţi ! Uite ce e, să-l iei, Abraşka, pe porumbelul ăsta, să-l găzduiască soacră-ta. Dar bagă de seamă, să ai grijă de el ca de ochii din cap. Ospătează-l, odihneşte-l şi arată-i lui şi flăcăului capitala. La asta... să aibă deocamdată de cheltuială.

Contele îi aruncă bucătarului un portofel.

A doua zi, ţarina Elisabeta Petrovna îşi bea ceaiul de seară în grădina palatului Anicikov, acasă la conte. Sosise din Palatul de vară, unde se află astăzi Palatul inginerilor, pe un cuter cu vîslaşi şi muzică executată la corn. Din Fontanka cuterul intră direct în iazul care pe vremea aceea se afla în curtea palatului Anicikov.

În grădină, contele i-l prezentă ţarinei pe Iakov Feodorovici şi pe fiul său, Vasili. Băiatul i-a cîntat la tiorbă, din gură *Gorliţa* şi *Griţea*, a dansat *trepakul* şi a declamat o odă compusă, pe vremea aceea, în cinstea ţarinei, de către seminariştii din Kiev. Ţarinei îi dădură lacrimile. Dar, peste vreo trei săptămîni, cînd i-a fost adusă de la Senat informaţia în legătură cu motivele pentru care răposatul său tată îi confiscase averile lui Mirovici, ea n-a mai putut să-i îndeplinească rugămintea lui Iakov Feodorovici.

— Minune neaşteptată ! exclamă Razumovski mirat că nu i-a reuşit protecţia. Nu întotdeauna, frăţioare, iese pe-a noastră. Cocoşelul strigă cucurigu, iar găina cotcodac ! Dar treaba asta a ta, nu te amărî, mai are vreme să se facă. Auzi, dovedeşte că printre pămînturile care vi s-au luat erau şi din cele moştenite de la maică-ta, din agoniselile ei personale. Fără asta, mînca-i-ar beteşugul, nu se poate... Judecă şi tu, n-o să raporteze Senatul în favoarea ta. Toţi sînt o apă şi un pămînt. Vezi, prietene, ce cîrlige, ce încuietori au : scotocesc şi la trei arşini sub pămînt să vadă ce şi cum, cîinii ! Nu se poate... Vezi bine, finanţele, interesele statului...

Mirovici nu-şi putu reţine lacrimile. Nu se aşteptase la refuz şi insucces, mai ales după ce obţinuse să se vadă nu

numai cu contele, dar și cu țarina. Voia să spună ceva și nu-și găsea cuvintele.

— Cît despre fecioru-tău, nu-ți face griji, îi spuse contele mișcat de durerea bătrînului. Țarina îl va lua sub oblăduirea ei milostivă pînă la majorat. Și să fiu așa și pe dincolo, auzi tu, dacă te mint! Chiar mîine a poruncit să fie înscris la cadeți, la corpul nobil de aici, că oricum, frățioare, copilul e de viță și nu se poate altfel. Nu se poate... Și pe deasupra, mai e și școlit... Ce grozav spune versurile, și-apoi nici vocea-i de tenor nu-i de lepădat. Fără camerton, pușlamaua, ia dintr-o dată notele de sus. Și *Gorlița* și *Grițea* ai auzit cum le-a cîntat? Și rugăciunile heruvimilor, fără nici o greșeală. Da, cred că o să-nvețe degrabă să cînte și bucăți concertante pentru palat... Cît despre boii lui cumătru-tău, știi, mai bine lasă-i aici; poți să mi-i vinzi chiar și mie. Grozavi boi! Zău, e păcat, moșule, să-i pribegești atîta drum. Auzi, eu i-aș trimite la Gostiliță, la țară. Am acolo, prietene, un conăcel și niște pajiști! Să se preumble, să zbenguiască în voie și să se bucure de verdeață. Ehei, patria mea, pămînturi cît vezi cu ochii... Dealtfel, cum vrei. Frate-meu Kirilo-Își trimite zilele astea, la Baturin, o mobilă cum se poartă astăzi, pentru palatul lui de hatman. Așa că, poate te duci și tu odată cu flăcăii lui.

Ajuns în Ucraina lui, bătrînul n-o mai duse multă vreme. Toamna răci, cînd era la prisacă, și trecu în lumea celor drepți. Despre asta, tînărul Mirovici află din scrisorile surorilor sale care slugăreau la Moscova. Ginerele Bavîkinei, Iurcenko, pierzîndu-și nevasta în timpul nașterii, căzu în patima beției, acolo, în bucătăria contelui, și răposă și el în același an.

Nastasia Filatovna, în completa ei singurătate, se legă pe neobservate și foarte puternic de Vasea Mirovici. De sărbători, îl lua la ea pe micul cadet, la început stîngaci și ursuz, apoi tot mai zburdalnic și mai strengar. Îl alinta, îl certa și-l dădăcea, de parcă ar fi fost copilul ei. Micul elev de la școala de cadeți deveni în curînd un cadet în toată firea, iar băiețelul pirpiriu de altădată se transformă într-un tînăr înalt și strălucind de sănătate, care nu știa unde să-și ascundă mîinile și picioarele ce nu-i mai încăpeau în hainele militare. „Unde vrei să ajungi, Vasenka, de crești așa? spunea bătrîna. Azi-mîine nu-ți mai ajung cu mîna la cîrlionți!“

La început, Vasea avea în stăpînire acoperişurile, merii şi mestecenii Nastasiei Filatovna ; alerga după porumbei şi juca arşice cu băieţii de pe stradă. Juliturile nu se mai terminau pe nasul lui Vasea, nici vînătăile de pe frunte. Cînd o căutai, Filatovna era prinsă cu cîrpitul jacheţelelor, pantalonaşilor şi ciorăpeilor lui. Dar iată că Vasea se opri din crescut şi se potoli. Deveni zvelt, cu pometi proeminenţi, cu umeri laţi şi cu nişte ochi negri, plini de draci. Desena peisaje şi miniaturi colorate, viniete pentru partiturile lui Razumovski, pe care i le ducea contelui. Se plimba prin grădina Bavîkinei, cu o carte în mînă, recita versuri ; spunea că învaţă un rol pentru un spectacol de la şcoală. Uniforma verde, de elev, strălucea de curată ce era, coada blondă era coafată şi pomădată, tricornul parcă era acum scos de la pălărier, manşetele albe şi ciorapii n-aveau urmă de murdărie. Împlinise optsprezece ani. Era în al şaselea an la şcoala de cadeţi.

— Şi cine vă învaţă ahtoria asta acolo ? se interesa Filatovna.

— Chiar Aleksandr Petrovici, chiar domnul Sumarokov [1], răspundea Vasea Mirovici. Zilele trecute i-am jucat la noi, la şcoală, comedia *Monştrii*, iar în curînd vom juca la Curte, chiar în apartamentele măriei-sale, tragedia sa *Hamlet*. Ce versuri minunate !

„Ofelia mi-eşti dragă, dar vreau acum să-ţi spui
Că inima-mi cinstită, cinstită va rămîne
De-ţi este dată ţie, de nu-i a nimănui..."

Şi, într-adevăr, inima cadetului Mirovici a început foarte curînd să fie dată cuiva. Şi-a găsit-o pe Ofelia sa, îndrăgostindu-se deodată, pătimaş, nebuneşte, mărturisind-o unui prieten de prin partea Harkovului.

Asta s-a întîmplat în anul 1759, cu puţin înainte de terminarea cursurilor unei noi promoţii de ofiţeri.

Cu ocazia vizitei prinţului Carol de Saxa la Petersburg şi în palatele diverşilor demnitari din împrejurimi aveau loc

---

[1] *Sumarokov, A. P.* (1717–1777), scriitor rus. Primul director al Teatrului rus din Petersburg. Reprezentant al clasicismului rus, a scris nouă tragedii şi douăsprezece comedii şi a jucat un rol important în dezvoltarea limbii literare ruse (n. tr.).

petreceri și serbări cu scrîncioburi, sănius, pescuit, trageri la țintă și spectacole.

La palatul lui Razumovski din Gostiliți se reprezenta o piesă franțuzească în traducere : *Păstorul și preamindra păstoriță*. Cadetul de curs superior, Mirovici, care terminase cursurile de geometrie și de fortificații și care studia în acel an cu profesorul Flüge jurisprudența civilă, dreptul natural și limba germană, juca rolul păstorului. Rolul păstoriței era interpretat de una dintre drăgălașele și veselele cameriste ale împărătesei Elisabeta, Polixena Ivanovna Pciolkina, un copil orfan, din părinți necunoscuți. Prenumele și l-a primit atunci cînd țarina, întîlnind pe coridoarele palatului o fetiță cîrlionțată, cu ochișorii cenușii și părul de aur, s-a oprit locului și a exclamat : „Ce mai cîntă, ce mai zumzăie ca o albină !" [1] De atunci toată lumea i-a spus Pciolkina.

Îndrăgostit de mîndra și inaccesibila păstoriță de pe scenă, păstorul-Mirovici o surprinse în culise, o prinse, pe neașteptate, de talie și, apropiindu-se pătimaș de obrajii ei rumeni, cu gropițe, machiați și plini de alunițe artificiale, îi șopti plin de tandrețe cîteva cuvinte din rolul său :

„Cînd pe sărmanul păstoraș
Îl vei iubi tu, păstoriț o ?"

Pciolkina s-a smuls din îmbrățișarea lui, și-a netezit dantelele de mătase și panglicile, și, făcînd o reverență în fața îndrăgostitului, dîndu-și importanța cuvenită, i-a răspuns tot prin versurile pastoralei jucate :

„Cînd tu te vei îmbogăți
Și mare demnitar vei fi,
Cînd din cocioabă mă vei lua
Și-ntr-un palat ne vom muta..."

Orice fărîmă de liniște îl părăsi din clipa aceea pe cadetul îndrăgostit. Jurisprudența străină, limba germană și dreptul natural al lui Flüge fură date uitării. Îi luară locul nopți de nesomn, de oftat, de madrigale pătimașe și delicate, iar peste toate acestea, de durere, de beții cu cheflii orașului și de jocuri de cărți.

---

[1] *Pciolka* în limba rusă înseamnă albină (n. tr.).

„A înnebunit ucraineanul !" îşi spuneau camarazii. Şi chiar aşa. Mirovici deveni irascibil, ursuz şi retras în sine. Bavîkina fu de cîteva ori gata să atragă pe capul odorului ei, care o luase razna, toate fulgerele şi trăznetele lui Razumovski. Dar atotputernicul conte uitase demult de tînărul care pe vremuri îi cîntase o *cantică* şi dansase *trepakul* în parcul său, deşi, ori de cîte ori se întîlnea cu el, îi plăcea să-i amintească glumind : „Desenezi bine vinietele, şi heruvimii, şi blazoanele... Da' nu mai vrei colţunaşi, cuconaşule ? Da' acasă cu carul cu boi nu te mai duci ?"

Dacă se întîmpla ca într-o zi s-o vadă în fugă pe Pciolkina, Mirovici transcria în jurnalul său stanţe adresate iubitei :

„Lipsit de şoapte de iubire,
Făptura ta o simt mereu aproape ;
De nu-mi arunci nici o privire,
Eu chipul tău tot îl păstrez sub pleoape."

Seara, în dormitorul şcolii sau în camera de gardă, juca cu camarazii înstăriţi *la mouche* sau *faraonul*. Setea de cîştig, de înavuţire, îl atrăgea cu o forţă irezistibilă. Şi spre propria sa mirare, cîştiga. La început, prin buzunarele cadetului se auzea sunet de arginţi, mai tîrziu, se auzi de galbeni. Nu o dată venea la Nastasia Filatovna cu buzunarele doldora de ruble.

— De unde le iei, strengarule ? îl întreba bătrîna.

— Ascunde-le, draga mea, ascunde-le cît mai bine, altfel iar le pierd ! răspundea el. Sînt pentru Polixena, pentru Polinka, totul e pentru ea... Cum ies ofiţer, o peţesc şi mă însor.

Zvonul despre norocul lui Mirovici la cărţi a ajuns pînă la urechile comandantului şcolii, bogatul şi vestitul prinţ Iusupov.

Severul comandant şi totodată idolul elevilor săi era şi el un jucător pătimaş.

— Dar *rocambole* ştii să joci ? îl întrebă într-o zi prinţul.

În vremea aceea Mirovici se pregătea de examene.

— Orice doreşte înălţimea voastră.

— Şi *whist-royal* ?

— Şi *whist*...

— La cît un *robert* ?

— Chiar şi la zece ruble.

— Aşa ! Dar *picket* ştii ?

— Ştiu.

— Ei, atunci vino mîine la mine. E sărbătoare, Întîmpinarea Domnului.

Cu două zile înainte de asta Mirovici se întîlnise cu Polixena la o cunoştinţă de-a Nastasiei Filatovna, nevasta poruciculuí Ptiţîn. De atunci, de la întîlnirea cu aleasa inimii sale, umbla ca năuc. Se ruga cu ardoare pentru succes la joc, ba chiar promisese să aprindă o lumînare la Isaaki în caz de succes şi, în ciuda sfaturilor date de amicul din Harkov, plecă acasă la Iusupov.

— Facem un *biribi*, spuse comandantul, punînd cărţile pe masă. Un-doi, un-doi, pleacă fraţii la război ! Parcă aşa-i, nu ? Ei, căluţule, pornim la luptă. Ai bani ?

Cadetul îşi arătă galbenii. Iusupov îşi puse caseta alături. Începură jocul. „Maică Precistă, făcătoare de minuni, ajută-mă ! se ruga în sinea sa Mirovici. Ce-ar fi să-i iau o sută, ba nu, cinci sute, o mie de ruble ? E bogătan, se aude că se hazardează la joc, nu dă înapoi. Atunci... O, atunci, Polixena e a mea..."

Şi, într-adevăr, începu să cîştige.

Cînd se întunecă şi fură aduse lumînările, mai bine de jumătate din argintul şi mai tîrziu din aurul lui Iusupov trecuse din caseţă în tricornul cadetului. Prinţului îi tremurau mîinile, sprîncenele se mişcau a uluire, iar faţa bătrînească, roşie ca la cardiaci se acoperise de pete albe.

Caseta lui Iusupov se goli.

— Hei, aduceţi vin ! Unguresc ! Să bem, frăţioare ! ţipă comandantul, nemaiştiind de sine. E cam cald aici...

— Nu beau, vă rog, abia mai putu să îngîne Mirovici gîtuit de emoţia succesului.

— Fleacuri, hai să ciocnim. Am, frate, un vin vechi...

Fură aduse sticle şi pocale. Prinţul bău, îi turnă şi partenerului de joc. Făcînd glume pe socoteala ghinionului său, deschise geamul care da în seră şi încuie uşa cu cheia. Scoase apoi dintr-un birou pîntecos, cu incrustaţii de aur, o mînă de boabe de mărgean şi cîteva obiecte de podoabă, după care dublă miza. — Ai umblat tu, vulpe, cît ai umblat, dar acum ţi s-a-nfundat ! glumi prinţul în continuare, bătînd cărţile pe masă.

Pe la miezul nopții, Iusupov era sleit de puteri. Se lăsă pe spătarul fotoliului. Tot ce scosese și din birou fu pierdut. Ochii prințului aruncau scîntei bolnave, la creșturile gurii îi apăruse o spumă.

— Ești un solomonar, un vrăjitor! țipă el răgușit, privindu-l pe cadet cu ochii tulburi, în timp ce-și smulgea de la gît eșarfa brodată în *point d'Espagne*. Acum pleacă, frățioare, în pace, ca și cum n-ai fi jucat... Altfel, mai spuse Iusupov, pentru jocul de cărți te trimit în judecată.

Mirovici înmărmuri.

— Luminăția voastră, prințe! Glumiți?! abia mai putu să îngîne.

— Nu glumesc deloc. Mergi în pace, du-te sănătos. Altfel, canalie, te scot de guler afară. Joci murdar, trișezi!

— Cum îndrăzniți? țipă sărind Mirovici. Nu vă dați seama ce spuneți... Asemenea cuvinte în gura unui nobil de sînge! Străbunicii mei n-au fost cu nimic mai prejos decît ai domniei-voastre..,

Mirovici se schimonosise de furie. Mîinile și bărbia îi tremurau. Se clătina ca beat, stînd de partea cealaltă a mesei într-o poziție amenințătoare. Ochii i se împăienjeniseră.

— Ieși afară, mucosule, afară! urlă Iusupov, sărind de pe scaun și începînd să strîngă cu degetele-i butucănoase, și să vîre în caseta de pe masă, banii, mărgeanul și bijuteriile. Te-am pus doar la încercare, stimabile! Sau nu ți-a dat prin minte? Acum văd ce pui de lele mi-ești. Pe prințul Iusupov, frate, nu-l duci de nas!

Lumina din ochii lui Mirovici se stinse definitiv.

Răsturnă masa cu cărți și vin, se repezi spre prinț, îi smulse caseta și-l prinse de mîini. Începu o luptă turbată între puternicul și solidul bătrîn și tînărul îndrăznet și dibaci. În timpul luptei, uriașa perucă a prințului zbură spre canapea, ceasul îi căzu și fu strivit sub picioare, cămașa și manșetele îi fuseseră făcute bucăți. O încasă zdravăn și cadetul. Cu o bucată de tunică lipsă, cu camizolul pocnit la cusături și cu coada despletită, scăpîndu-l din strînsoare, în lupta corp la corp, pe prințul care gîfîia din răsputeri, primi o lovitură sigură cu ceva tare în cap; scăpă ca prin minune, îl prinse din nou în colțul din spatele căminului și, strigîndu-i: „Roagă-te, bestie, s-a sfîrșit cu tine!" îl apucă cu toată forța degetelor sale subțiri de beregata scăldată în grăsime.

Mirovici l-ar fi gîtuit pe prințul Iusupov dacă n-ar fi venit în goană slugile, atrase de țipete și de bătaie.

Se auziră bătăi puternice în ușă. Mirovici își reveni și-i dete drumul prințului. Iusupov, abia trăgîndu-și sufletul, îi arătă geamul dinspre sera cu ieșire secretă în grădină. Mirovici nu se grăbea. Prințul, gîfîind furios și frecîndu-și gîtul, îi făcu o adîncă plecăciune. Mirovici își luă tricornul și sări pe fereastră.

Iusupov se calmă. Fără să descuie ușa, le strigă că nu chemase pe nimeni și că voia să fie lăsat în pace. Își aranjă îmbrăcămintea, mobila și celelalte lucruri, apoi închise fereastra. Trase draperiile, bău o carafă întreagă de apă, străbătu de cîteva ori camera în lung și în lat, oftînd și crucindu-se întruna. Se așternu apoi pe scris, ticluind o scrisoare lungă către Ivan Ivanovici Șuvalov, favoritul împărătesei.

La o săptămînă după asta, cadetul Mirovici, „pentru lene, obrăznicii și chefuri", fu dat afară din școală și trimis ca soldat de infanterie în armata de peste graniță, unde abia după doi ani ajunse la gradul de subporucic.

Cît despre Iusupov, îl lovi damblaua. După ce conduse mulți ani școala de cadeți, fu îndepărtat din funcție și, la scurtă vreme după asta, răposă întru Domnul. Simțindu-și moartea aproape, își exprimă verbal dorința să fie expediată în străinătate, cadetului exmatriculat, o mare sumă de bani. Rudele sale nu-l luară însă în serios, socotind că e un gest inutil, și nu-i îndeplinira dorința.

III. Petersburgul în timpul domniei lui Petru al III-lea

ÎNTORS DIN STRĂINĂTATE, MIROVICI dormi somn greu în casa Nastasiei Filatovna. Era atîta liniște în odăița caldă și plăcută... Prin acea parte a locului aproape că nu se auzea circulația de pe cheiul Moikăi. Între timp, Bavîkina trecuse și pe la biserică și pe la piață, ba isprăvi și gătitul pentru prînz. „Ce mai doarme, dragul de el", își tot spunea ea.

Mirovici fu trezit de canarii de care gazda nu se putea despărți. Se porniră să ciripească atît de vesel în soare, încît el deschise ochii. Nu-și veni însă prea repede în fire, privind prin cameră, încercînd să-și dea seama unde se află.

Iată comoda de stejar a Filatovnei, înnegrită de vreme, iată dulăpiorul cu geamuri pentru vasele din lemn de mesteacăn. Pe vremuri, în comodă erau așezate cămășuțele lui de elev, caietele, ciorapii numai cîrpituri de atîta zbenguială. Iar în dulăpior mirosea totdeauna a scorțișoară și ienibahar, și erau puse acolo — să aibă el de sărbători — turtă dulce, nuci și caise uscate. Pe perete se afla portretul în culori al răposatului Bavîkin. Domnul Anisim Polikarpîci, într-un caftan brodat cu fir și cu o căciulă impozantă de subofițer de gardă, cu panaș, privea mîndru și plin de importanță, din ramă, repetînd parcă cuvintele din manifestul Elisabetei: „Dar mai ales și în special la rugămintea escadronului gărzii noastre personale, am binevoit să preluăm tronul..."

Mirovici nu l-a mai apucat pe Bavîkin în viață. Dar puterea și influența răposatului mai stăruiau în memoria celor care îl cunoscuseră. Era unul dintre cei trei sute de grenadiri care o urcaseră pe Elisabeta pe tron. În zilele lui de chef se întîmpla să facă atîta tărăboi, încît cancelarul Bestujev, auzindu-i, din casa sa de peste Neva, cîntecele nebunești și țipetele, trimitea biletele comandantului poliției, rugîndu-l să detașeze pichete care să asigure liniștea caselor și străzilor învecinate.

„Totul îți aparține, tie îți voi lăsa totul după moarte, spunea în acele zile Nastasia Filatovna cadetului Mirovici. Învață să-ți respecți șefii, fă-te și tu om. Cînd ai să ajungi să ai grade mari, cînd vei fi om de seamă, să ai grijă și de mine, cîte zile voi mai avea. Chiar așa: nu poți cosi fin pentru o armată întreagă, nu poți semăna pîine pentru o lume întreagă. Uite, băiatule, ia exemplu de la mine. Țarinei i-am făcut pe plac. Sufletul i l-am mîngîiat cu tot felul de snoave și baba Nastasia se bucura de respect și considerație. «Plimbă-te, fată, cît vrei, dar treaba nu ți-o uita». Nimic nu se întîmplă din nimic; nici buboiul nu iese fără de pricină..."

Toate se schimbaseră, toate trecuseră. Sărăcia se ivea acum la tot pasul în casa bătrînei. Nu-i îndreptățise așteptările nici fostul ei protejat. Mirovici se remarcase în lupta pentru Berlin, cînd fusese rănit și făcut ofițer. Dar i-a fost

greu în acești doi ani de marș, de privațiuni, de batjocura superiorilor, de trădări ale camarazilor ; apoi, mereu aceeași sărăcie cumplită, fără ieșire. Deveni tot mai îngîndurat, tot mai închis în sine, mai invidios, mai irascibil, mai mîndru. Meleagurile străine i-au deschis ochii în multe privințe. A cunoscut acolo oameni deștepți, a citit cărți, a băgat destule la cap, și-a vîrît nasul în discuții și treburi la care altădată nici nu visa. Grosolănia generalului Behleșov atunci, în dimineața aceea, la Colegiu, nu-i ieșea din cap. „Vor să mușamalizeze propunerile lui Panin — ideea asta îl obseda — trădătorii ! Lingăi berlinezi ce sînt ! N-or să reușească. Mîine mă duc din nou, și am să reușesc".

Mirovici se sculă, se îmbrăcă în mare grabă și ieși în stradă. Un gînd prinsese rădăcini puternice. Venind cu birja pînă în strada Liteinaia, căută o casă anume printre clădirile diverșilor demnitari de la Curte, o ocoli, cătînd îndelung spre geamuri și uși, iar cînd cineva apăru în prag, rosti un nume. Fu chemată o slugă. Răspunsurile acesteia nu duseră la nici un rezultat. Mirovici stătu ce stătu în fața casei dragi, privind îndelung spre ferestre. Mai întunecat decît un nor de ploaie se întoarse pe Moika, se strecură în odăița Filatovnei, trîntindu-se, tăcut, pe pat. Bavîkina îi aduse gustarea.

— Ziceam că doarme, cînd colo drăguțul de el a și fost după treburi, îi spuse bătrîna așezîndu-se în fața lui.

Îl cercetă cu ochi curioși. El tăcea.

— Asta ce mai e ? vru să știe ea, zărind un caiet jerpelit ce zăcea pe un morman de boarfe scoase din valiză.

Mirovici se încăpățîna să tacă. Pe scoarțele caietului stătea scris cu litere frumos caligrafiate : *Templul inițierii.*

— Nu cumva-i o diplomă care te ridică în grad ? îl întrebă, luminîndu-se la față, Filatovna.

— Nu... e doar un cod de legi ; mi l-au dat camarazii, răspunse în silă Mirovici.

— Lucrează, Vasili, lucrează ; vremurile-s grele, luptă să răzbați. Cîinele, dacă-i lățos, are și căldură ; nouă, vezi cît ne e de frig. Iar ciocanul de aur, flăcăule, sfarmă și-o poartă de fier. Și asta de ce ? Pentru că lumea de azi e trecătoare. Miroase a putregai deasupra noastră... Azi e mîndră joiană, mîine e hoit.

Bavîkina oftă, sprijinindu-și capul în mîini.

— Şi tare mai e rău, tare-i rău. Tot ce-i mic, vezi tu, vrea să ajungă mare. Numai că n-o să ajungă ursul păstor şi porcul grădinar. Ce-i dac-am sărăcit ? Sînt pe lume necazuri şi mai mari. Se repară ele oraşele, şi-atunci să nu poţi cîrpi o cămaşă ?

Mirovici nu-i răspunse. Bavîkina îl privi mai cu atenţie.

— Nu cumva ai fost pe Liteinaia ? Ce te uiţi aşa la mine ? Aşa-i că am ghicit ? Recunoaşte.

— Unde-i Polinka ? întrebă Mirovici.

— Doar n-ai să-mi zici că nu ştii. Ce, nu v-aţi trimis răvaşe ?

— De patru luni n-am nici o veste. Tace, nu mi-a mai răspuns la scrisori, i-o reteză Mirovici.

— Aia e, Vasili, te fereşti de mine, spuse Filatovna, dînd din cap a obidă, iar eu, trebuie să ştii, m-am mai interesat pe ici, pe colo, că ştiam oful tău. Uite şi azi... Numai că, frăţioare, nici Ptiţînii, nici Prohor Ipatici — vizitiul răposatei ţarine — nici cumătra Şepeliovilor, castelana palatului, nu mi-au putut spune nimic. De la Crăciun, de cînd a murit ţarina, drăguţa ta, crede-mă, s-a dat la fund. Nici nu-i de mirare ! Vezi bine că orînduielile s-au schimbat. Curtea răposatei a fost vînturată prin lume ; fiecare a plecat pe unde a putut. Iar fata, se ştie, e goală puşcă şi orfană ; ce să cate în Vavilonul ăsta ? S-o fi ascuns pe undeva de toţi curtezanii ei, să stea liniştită. Că doar îi ştii şi tu firea : mîndră şi supărăcioasă, să n-o atingi. Una ca asta nu-şi dă inima. Să fi plecat din ţară ? Am fi ştiut, şi-apoi fără paşaport nu prea pleci...

— Nu mai ştiu ce să cred, spuse Mirovici. Mai e în viaţă, să fi plecat în lume ?

— Păi tocmai asta ziceam, inimioară, că n-am de unde să ştiu, îi răspunse Filatovna nemulţumită. Curtea, şoimule drag, e alta, şi rînduielile-s altele. Ce să vorbim de o biată cameristă, cînd şi gheneralii cei mari de la Curtea noului ţar şi a stăpînei sale s-au schimbat aproape cu toţii... Or, hai să-i spunem adevărului pe nume ; fata nici nu era o persoană însemnată ; au dat-o afară şi, iarbă măruntă, vîntul a suflat-o te miri unde.

Mirovici n-o mai asculta pe Filatovna. Bătrîna apucă tava, trîntind pe ea farfuriile.

— Uite ce-am să-ți spun, începu din nou bătrîna. Cine-i Polixena asta a ta? Hai, spune! O sărăntoacă și-atît. Ție, drăguță, îți trebuie altceva. Nu-i belea mai mare decît sărăcia. Ține minte ce-ți spune baba Nastasia: în asta-i adevărul vieții. Judecă și tu. Ești tînăr, frumos la chip, și ai grad de ofițer acuma, așa că orice fată de împărat poate să te ia de bărbat. Uite, dacă e s-o luăm așa, chiar și fata lui Ptițîn... De ce n-ar fi bună de mireasă? S-o vezi acum ce păuniță s-a făcut... S-a înălțat cît ai lipsit, trupușorul e rotunjor, cînd umblă dă din codiță ca o rățușcă; da' ce păr are, ce ochioasă e... Și pe deasupra, Vasili, ce case are pe Liteinaia, ce conac la Kamennoe. Iar cînd a murit mă-sa i-a mai picat și ceva bănet. Ai să trăiești și tu ca omul și nici pe mine n-ai să mă dai uitării. Uite, mi-am vîndut ultima iobagă, pe Gașka; de mizerie i-am vîndut-o generalului Gudovici, de-ndată ce m-am mutat aici cu chirie. Mă crezi sau nu că fac pe precupeața de pene și de puf în piață? continuă Filatovna, ștergîndu-și lacrimile. Le cumpăr de la boieri și le vînd la Gostinnîi, pentru perne. Zău, mai gîndește-te, drăguțule, n-ai de ce te grăbi. Nu te duce în pețit pe cal iute; că nevasta, frate, nu-i o guslă, cînți ce cînți la ea și-apoi o arunci cît colo...

De ciudă și nerăbdare, Mirovici bătea cu piciorul în podea. Ședea tăcut și mohorît. Idolul său, păstorița subțirică și înaltă, cu sclipiri șugubețe în ochii ei cenușii, reci și misterioși ca ai unui sfinx, cu gropițe și aluniță în obraz, cu buza de sus tremurîndu-i a ironie ușoară, nu-i dădea pace o clipă.

Filatovna se înfurie. Trîntind și bușind în dulapul cu veselă, era cît pe ce să-și spargă ceașca preferată.

— Și din ce-ați fi trăit, mă rog? Hai, răspunde! Știi ce prețuri sînt azi! Nu încerca să mă duci de nas, ci judecă și tu ca tot omul: un funt de ceai e două ruble jumate, un stînjen de lemne o rublă și șase grivne... Ce să-ți mai spun! Unde s-a mai pomenit ca un pud de făină de secară să coste 26 de copeici? E sfîrșitul lumii, asta e! Un funt de carne de vită, auzi tu, carne de vită, nu-l iei cu mai puțin de două copeici... Cum să trăiești?

— Cum o să trăiesc, asta n-aș putea să-ți spun, răspunse Mirovici cu dispreț, ridicîndu-se în picioare. Nici nu știu dacă Polixena o să mă mai vrea. Cît o privește pe prietena ei,

Ptiţîna, dacă pe vremuri n-o băgam în seamă, nici acum nu vreau s-o văd. Stai, vreau să-ţi mai spun o vorbă. Ai bunătatea să te mai duci o dată pe la vizitiul Prohor Ipatici, la Ptiţîni, la cumătra Şepeliovilor, castelana. Află unde au putut-o trimite de la Curte pe Pciolkina. Că doar n-au aruncat-o în stradă... Cu o trăsură de-a palatului au dus-o...

— N-am altă treabă decît să alerg cu limba scoasă după fete! răspunse Filatovna, făcînd cu mîna un gest de refuz. Am îmbătrînit, băiete, am îmbătrînit. Ar cam fi timpul să mă odihnesc. Nu-ţi rămîne decît să dai un anunţ la gazetă, aşa cum se scria pe vremuri ibovnicelor: „Unde sînteţi voi, cuvinte curgătoare şi dulci ca mierea? Ajutaţi-mă! Părul, de-o bogăţie nemăsurată, paşi mult rîvniţi, surîs plăcut şi cu folos, fire veselă şi luminoasă, rîndunica mea daurită, răspunde-mi!" Nu, frate, scuteşte-mă! Nu mai ţin balamalele, sînt un biet hîrb.

În realitate, Filatovna se grozăvea. Zicînd că se duce după puf la Gostinnîi Dvor, îşi aruncă scurteica ponosită pe umeri şi, purtînd sub braţ o legăturică, ieşi pe poartă, s-o ia din nou cu colindul pe la vizitiu, pe la cumătra Şepeliovilor, castelana, pe la Ptiţîni.

Bavîkina se întoarse acasă abia pe înserat. Nu era în apele ei, ocăra şi trîntea.

— Ce drumuri a trebuit să fac, Doamne, iartă-mă! Aşa-i negustoria. Dacă n-ar fi fost furierii palatului, Gherasim Kraşeninnikov şi Vasili Kirilîci Rubanovski, începu ea să vorbească după ce-şi aruncă legăturica într-un colţ şi-l privi în ochi pe Mirovici, apăi nimenea pe lumea asta nu ţi-ar spune unde-i acum Polixena... Ei răspundeau de listele celor prezenţi la înmormîntarea ţarinei şi numai ei mai por şti încotro şi-a îndreptat paşii zîna ta.

Ieşi. Mirovici îşi însemnă în carneţel numele pomenite de bătrînă şi apoi începu grăbit să scotocească în valiză. Încuind uşa, se apucă să-şi cureţe caftanul ponosit, mantaua şi pantofii; îşi scoase dintr-un pacheţel un ac şi-şi cîrpi ghetrele, după care se chinui îndelung, oftînd, să-şi repare pantoful crăpat în talpă. Îşi pieptănă şi-şi ondulă cu grijă mare coada şi buclele, le legă cu batista să nu se strice în timpul somnului, apoi o rugă pe bătrînă să-l trezească dis-de-dimineaţă, ca să aibă vreme să se bărbierească, să se pudreze,

să-şi anunţe conducerea şi apoi s-o pornească în căutarea furierilor palatului, Kraşeninnikov şi Rubanovski. „Soartă blestemată, unde eşti ? bombănea el dezbrăcîndu-se. Pe fundul mării, în pămînt, sau în ceruri ?"

Dimineaţa Mirovici sosi la Colegiu printre primii. Acolo, pierdu o grămadă de vreme. Erau o mulţime de ofiţeri de ordonanţă, de gardă şi ofiţeri de front. În noaptea aceea, din partea armatei din străinătate sosi în galop un nou curier. Spre prînz, sala de aşteptare şi scările Colegiului vuiau ca un stup de vocile celor mai diverse categorii de oameni. Zornăindu-şi, plini de îngîmfare, pintenii şi lovindu-şi paloşele de picioarele celor ce se foiau prin sală, noii favoriţi din regimentele de gardă, vorbind şi rîzînd zgomotos, cu maniere grosolane, cazone, urmau un omuleţ blond, general de brigadă din Holştinia [1]. În cercurile ofiţerilor inferiori, vorbele se porniră mai întîi în şoaptă, apoi mai tare, cum că zvonurile s-au adeverit : cei din Holştinia triumfau, iar la Corpul de frontieră Volkonski primise ordinul să înceapă tratativele formale cu prinţul Bevernski în legătură cu încetarea ostilităţilor. Despre propunerile lui Panin nici nu se pomenea. Nimeni nu-i mai dădea atenţie lui Mirovici, care stătea pe o bancă într-un colţ, ascunzîndu-şi cît mai bine genunchiul cîrpit şi pantoful prost cusut. Generalul Behleşov, cel cu care se întîlnise în ajun, morocănos şi îngîmfat ca un cocoş, apărînd cu o mutră îngrijorată şi lăsîndu-ţi impresia unei nopţi de nesomn, îl observă şi, cu un semn dispreţuitor al capului, îl chemă spre el. Pufăia privindu-şi mîinile albe şi mici, apoi după o tăcere lungă, fixîndu-l cu privirea pe Mirovici, începu să urle :

— Deci tu eşti Mirovici ? Aşa, aşa, Mirovici ! Ofiţerul de ordonanţă al lui Panin ? De ce, domnule, caftanul dumitale e de croială veche ? Şi nici cravata-papion nu-i legată reglementar. Ofiţerii de ordonanţă sînt nişte răsfăţaţi ! ţipa generalul, bătînd din picioruşe. Ce, n-aţi primit ucazurile în legătură cu noile vestoane, hai ? V-aţi lăsat acolo cugetul slobod, v-aţi destrăbălat numai prin teatre şi prin *oberjuri* [2], iar galbenii i-aţi cheltuit pe chefuri ! Risipitorilor, luxangiilor, neisprăviţilor !

---

[1] Holştinia (Holstein) vechi stat al Confederaţiei germanice, făcut ducat în 1110 şi anexat Prusiei în 1864. Azi aparţine Republicii Federale a Germaniei (n. tr.).

[2] Stîlcirea cuvîntului franţuzesc *auberge*, han (n. tr.).

— N-o merit, n-o merit ! exclamă Mirovici înfuriat, simţind cum i se urcă sîngele la cap. Un asemenea afront unui ofiţer... Vă... Vă...

— Aici e capitală, aici e ţarul şi nu cîmp de luptă ! îi strigă cu şi mai multă furie Behleşov. Cară-te, stimabile, şi păzeşte-te ! Auzi, păzeşte-te ! Ofiţer de stat major ! Ofiţer de ordonanţă ! Dacă va fi nevoie de tine te vom chema !

„Canalie ce eşti, îşi zise Mirovici, tremurînd din tot corpul. Ce mai e şi asta ? Şi pentru ce ? Abia am venit şi deodată..."

Simţi cum i se pune un nod în gît. Se întoarse în tăcere, palid, coborî scările şi, strîngînd din dinţi şi înghiţindu-şi lacrimile de revoltă, o porni spre casă, repetîndu-şi întruna : „M-a ospătat bine patria mumă încă din primele clipe ale sosirii mele..."

Pe Bavîkina n-o găsi acasă. Fusese chemată la prăvălie. După o oră, două de aşteptare, Mirovici se mai linişti. Îşi aminti de academician, fîstîcindu-se cînd află de la slujnică numele său. „Iată dar cine e !" şi căzu pe gînduri. Urcă scara exterioară a casei, găsindu-l sus, în camera din colţ, cea care dădea spre grădină.

Lomonosov stătea în spatele unei mese simple, rotunde. Soarele bătea puternic în geam. Fuma dintr-o pipă mică din spumă de mare, aplecat asupra hărţii Oceanului Îngheţat de Nord. Trasa un drum imaginat de dînsul, spre China şi India ocolind Siberia. Acum era gătit, purta o perucă simplă, nepudrată, un caftan de stofă cărămizie, manşete curate şi o eşarfă albă la gît. În fotoliul de lîngă cămin, cu o carte în mînă, şedea Lenocika. Era distrată, preocupată de un pisoi cenuşiu, care se juca cu franjurile.

— A, domnul ofiţer ! spuse Lomonosov zîmbind şi oferindu-i un scaun. — Sînt foarte bucuros să te văd. Şezi, dragul meu. Data trecută m-ai tulburat zdravăn. Îmbătrînesc, am şi bolit în iarna asta, mi-au degerat picioarele, am zăcut pe patul morţii, ei, şi de atunci nu mai ştiu să mă stăpînesc. Şi cum să te stăpîneşti ! ? Tocmai isprăveam o odă nouă, dar, după ce-am stat cu dumneata de vorbă, am aruncat-o pe foc, ba mai mult, n-am putut s-adorm toată noaptea. Azi am fost la Academie, cuvintele dumitale se confirmă, toată lumea

vorbește numai de armistițiu... Se vede că am mințit scriind cu pasiune despre acest nou an :

„Pe marele Petru din nou
Îl întîmpină țara Rusiei..."

Pace ! Mai bine m-ar bate cu cnutul în piață, m-ar transforma într-un neamț, decît să aud toate astea ! spuse Lomonosov, aruncîndu-și luleaua pe masă, înecat în tuse.

Roșeața îi acoperi obrajii galbeni și palizi, brăzdați de riduri adînci. Pînă și ochii mari, severi și totodată blînzi, încețoșați de ani, se îngălbeniră.

— Lenocika ! Nu ne-ar strica niște bere englezească, îi spuse el fetei. Ia cheile de la mama și adu-ne din beci niște bere rece, așa, ca să ne mai treacă oful ; vreo două sticle, nu mai mult.

Fetița a trebuit să facă cîteva drumuri în pivniță. Berea dezlegă limbile noilor prieteni. Lomonosov începu să-i explice lui Mirovici, pe hartă, avantajele drumului gîndit de dînsul spre India, ocolind Siberia.

— Și numai *verflucterii,* numai nemții mă încurcă. Azi, la Academie, mă crezi, era cît pe-aici să-mi rup gîtlejul certîndu-mă cu ei. Numai răutate ! Nu poți face nimic de atîta încăpățînare, de atîta minciună și strîmbătate invidioasă.

— Nu-i așa, Mihailo Vasilici, se interesă Mirovici, că dacă noul nostru țar, Piotr Feodorovici, n-ar fi făcut voia amicului său și ar fi hotărît, după ideea lui Panin, să continue războiul, nu-i așa că i-am fi potolit pe nemți pentru un secol ?

Chipul lui Lomonosov se încruntă.

— E rău, spuse el dînd din mînă a lehamite și apropiindu-și fotoliul de cămin. Să ferească Dumnezeu cît e de rău.

— Cum adică ? N-o prea duce bine măria-sa cu sănătatea ? vru să știe Mirovici.

Lomonosov îi făcu fetei un semn să-i lase singuri.

— Ascultă, tinere, și chibzuiește singur, zise Lomonosov după un timp. De la un vechi prieten de-al meu am auzit multe despre dumneata ; și apoi ai și venit de departe. Cîntărește, apreciază cu capul dumitale limpede neajunsurile zilelor noastre întunecate și clocotitoare și spune-mi, cu toată sinceritatea, părerea dumitale. Probabil cunoști faptele marelui Petru. Ceea ce-au făcut în Roma în două secole, de la

primul război punic și pînă la Augustus, toți acei Scipio și Sulla și Caton, el singur, într-o singură viață de om, a săvîrșit în Rusia. Nu i-au fost pe măsură urmașii! Să luăm Curtea din timpul domniei Annei Ivanovna... Cum să-ți explic? Era pe fasonul curticelei unui feudal german nu prea înstărit. Dar și atunci, cei mai buni fii ai Rusiei trăiau în țară ca rușii și vorbeau rușește. Țarina mergea la operă într-un simplu *Schlafrock* [1], dădăcea copiii lui Biron, iar toate treburile țării le dăduse pe mîna grăjdarilor și maeștrilor de vînătoare din Kurlanda. Ori acești Bironi, Ostermani și Minichi erau totuși cetățeni ai Rusiei, și în numele ei acționau. Oricum, frate, pe vremea aia încă nu exista o germanizare completă. Sau împărăteasa Anna Leopoldovna... Ai auzit de ea și de soarta ei cumplită?

— Nu prea multe. În școală și în armată nu-mi ardea de asta; totuși, cîte ceva am prins cu urechea.

— Ei, atunci să-ți spun pe scurt și despre ea. Îi plăcea să declame dramele lui Addison [2], *Zaïre* de Voltaire, era în stare s-o facă trei zile în șir, uitînd să se și pieptene; nu-i păsa de fasoane... În schimb, pe vremea aia, nemții se mîncau între ei, iar noi dintr-asta trăgeam destule bucurii și foloase... Sau răposata țarină, idolul meu, Lizaveta Petrovna? Of! Ce să-i ascund păcatul! Sigur că tu n-ai de unde ține minte, dar în timpul ei, totul a devenit străin, s-a franțuzit: și obiceiurile, și moravurile, și moda, și limba... Și cu toate astea, dragul meu, o înconjurau cei mai buni fii ai Rusiei, cele mai strălucite minți, și cele mai înflăcărate inimi. Se pricepea să-i aleagă și să-i prețuiască. Iar eu, poet și creator rus, Lomonosov, nu întîmplător i-am înălțat din toată inima osanale...

— Îmi aduc aminte de versurile dumneavoastră, îl întrerupse Mirovici înflăcărat:

„Mîngîierea țarilor și a împăraților de pe pămînt..."

sau altele, tot despre ea:

„Stăpînă ești asupra noastră, de douăzeci de ani de zile..."

---

[1] *Schlafrock*, în germană în text: halat de casă (n. tr.).

[2] *Addison, Joseph* (1672—1719), poet și publicist englez. Tragedia sa *Caton* (1713) s-a bucurat de un imens succes (n. tr.).

— A desființat în Rusia pedeapsa cu moartea ! continuă Lomonosov. La ideea mea, a deschis o Universitate la Moscova. Și în patria ta, în Ucraina, la Baturino, ca urmare a proiectului meu, ar fi făcut una, dacă nu s-ar fi dus dintre noi. Iar peste toate acestea, a cinstit cu sfințenie faptele părintelui său, ale eroului meu drag, singurul mare om pe lumea asta, Petru.

— Și cu toate astea, observă Mirovici după o clipă de gîndire, toate erau femei : Ecaterina, cele două Anne, Elisabeta... Și aproape c-au urmat una după alta. „Împărăție a muierilor" se zicea în popor. Oștirea se săturase să fie sub comandă femeiască. Acum avem pe tron un monarh și pe deasupra și un Petru.

— Petru, dar nu întîi ! ripostă Lomonosov. N-a fost și nici n-o să fie un altul pe potrivă-i. Ce, vrea să conducă după exemplul lui bunicu-său ? Nu ține, prietene. Nici gînd ! Și eu am sperat... Desigur, și Petru al II-lea a promis în Senat, plin de emfază, să conducă aidoma lui Vespasian, să nu supere pe nimeni... Și ce-a urmat ? Sînt necioplit, sînt dur, și pe mine, prietene, pe mine, un sălbatic al ținuturilor nordice, pentru fapte necuviincioase și tot soiul de pozne, față de maimuțele cărunte de Wintzheim și de Taubert, față de alți cîrnățari de la Academie, m-au ținut sub arest la poliție. Dar, încă de pe vremea cînd mergeam cu tata la pescuit, pe Marea înghețată a nordului, m-am obișnuit să mă războiesc cu stihiile. M-a crescut natura măreață și înfricoșătoare a Oceanului înghețat. Mi-e simplă mintea, frate, dar nu îngenunchează. Și cu nimic nu-mi poți cumpăra nemulțumirea și mohoreala sufletului meu supărat și răzvrătit. Am să-ți spun acuma, tinere, un adevăr... Ne-au invadat nu nemții-ruși, ci nemții-nemți, dintre cei mai cumpliți. Or, frățioare, adăugă Lomonosov coborînd vocea și aplecîndu-se spre Mirovici, dacă nu se va găsi un geniu care să-l repună pe șiretul de Frederic în granițele cuminți de altădată, atunci toată influența noastră în treburile europenești se duce de rîpă. Și atunci fi-va marele nostru cancelar și bunul și vechiul meu prieten, Voronțov, ministru ; dar nu al monarhului nostru, ci al aceluiași Frederic, ce prin noi reînvie. Și nu-i de șagă că în momentul de față, la Colegiul de război sau la Academie, unde e încă atît de vie memoria Seremetievilor, a Apraxinilor, a Bestujevilor, busolă a tuturor treburilor sînt, abia sosiții din Ber-

lin, Holtz, trimisul lui Frederic, și unchiul țarului, prințul George, numit comandant al trupelor sale de holștinezi.

— Dar ce se aude despre consoarta țarului, despre Ecaterina Alekseevna ? vru să știe Mirovici.

— Așteaptă, ajung și la ea. Greu păcat și-a luat asupră-și răposata țarină Elisaveta Petrovna... Pentru rațiuni politice și statale deosebit de importante, nefiind oficial căsătorită, și-a adus din Holștinia, să-i fie moștenitor, pe nepotu-său direct, pe actualul țar Piotr Feodorovici, cînd a împlinit vîrsta de patrusprezece ani. Mi-aduc aminte cum l-a adus din Kiel la palat baronul Nikolai Andreevici Korf, actualul *generalpolizzeimeister*. Te cuprindea tristețea să-l privești pe acest tînăr blînd, mai mult chiar, cu inimă bună. Slăbuț, pirpiriu, palid și, pe deasupra, din cauza unor împrejurări cu totul întîmplătoare, și luteran... Închipuie-ți, franțuzește o rupea un pic, dar rusește nu știa o iotă. Unul ca el era așteptat să-i urmeze la tronul rusesc marelui Petru ? Învățătura sa din Holștinia era complet lăsată în voia soartei. Mentorii săi suedezi l-au pregătit pentru tronul din Stockholm și se înțelege că l-au crescut nu numai în indiferență, ci și în dispreț față de îndepărtații barbari ruși. Așa apăru la Petersburg, în urmă cu douăzeci de ani... Îți spun, la suflet e bun și nu-i lipsit nici de înclinații spre științe ; ba chiar și în artă a făcut ceva : încă pe vremea cînd se afla în Holștinia, Jägerul Bastian l-a învățat să cînte la vioară. Dar pe pămîntul Rusiei n-a prea avut noroc nepotul împărătesei : de-abia a fost adus încoace, sărmanul, că s-a îmbolnăvit de vărsat. L-a îndrăgit mătușă-sa împărăteasa, îi era și milă de el, l-a învățat chiar ea să spună primele rugăciuni rusești. Dar iată că l-au însurat pe Piotr Feodorovici, și i-au dat — fericită alegere ! — o prințesă deșteaptă, cumpănită, generoasă, aprigă și înflăcărată. M-ai întrebat cum e Ecaterina Alekseevna... Da, prietene... Iată unde găsești și voință, și minte strălucită, și alte daruri ale firii. Ce mai ! Dar îți poți păstra oare inima neprihănită cînd ești înconjurat de argățimea asta care ne-a invadat de peste hotare ? Ce oameni de încredere a avut Piotr Feodorovici în jur ! Pe cînd ăstuia, i-a fost adusă de la Kiel o armată întreagă de dobitoci holștinezi, neșlefuiți și grosolani. Noii săi prieteni, toți acei Zweidelli, Stopfelli și Katzau au început să-l îndepărteze de credincioasa și înțeleapta sa soție. Anturajului ei i-a preferat gașca căprarilor săi și distracțiile amoroase cu fluștu-

ratica de Lopuhina, fiica celui mai mare dușman al nostru, Biron, cu duduița Karr și cu prințesa Salikova... Mătușa țarină a priceput totul, foarte clar, numai că a fost prea tîrziu. La un moment dat, a vrut chiar să-și expedieze nepotul înapoi, peste hotare.

— Ce spuneți ? întrebă uluit Mirovici. Și atunci cine ar fi fost proclamat moștenitor ?

Privindu-l, Lomonosov oftă.

— Este cineva... A fost, spuse el ca pentru-sine. Îi zîmbea și soarta... Cîte speranțe, cîte dorințe înfloreau în jurul leagănului său... Prunc fiind, a fost adus pe o pernă de catifea purpurie și arătat poporului, s-au bătut și monezi cu efigia lui, i s-a depus chiar jurămîntul, în numele lui s-au publicat manifeste... I-au și desemnat dascăli ruși, și pe mine, pe vremea aceea student umil, s-au gîndit să mă poftească...

— Și ce-i cu el, a murit ?

— A murit, sau, mai degrabă, e înmormîntat de viu. Un prizonier încoronat ! Un prinț fără nume ! E viu și totodată mort..

— Cum adică prizonier ? Dacă e viu, de ce nu e la cîrma țării ? Și unde e ?

— Nu mă întreba despre asta, dragul meu Vasili Iakovlevici. Ți-oi spune poate altădată. Mai bine e să nu-ți spun însă niciodată.

Lomonosov căzu pe gînduri. Ochii săi mari și severi se întunecară și mai mult. Din pieptul tulburat de amintiri îndepărtate se auzeau horcăituri alarmante.

Tăcerea dură minute în șir. Pendula de pe peretele cabinetului bătea monoton.

— Uite, ți-aș putea citi, dragul meu, zise Lomonosov rîzînd nervos, ți-aș putea citi, ca să te distrez, o murdărie rea și caustică scrisă la adresa mea, a lui Lomonosov, de prostănacii de nemți de la noi. Zilele trecute mi-au aruncat-o pe masa mea de la Academie. Dar nu merită, ar însemna să le acord prea multă atenție. Mizerabilii ! Porcii ! Dintre toate poreclele date, asta îmi place cel mai mult. Mi se reproșează că sînt țăran, și cu toate astea, uneori, nu mă dau în lături să fac cîrdășie cu ei. Asta cam așa e... Înjurați-mă, nerușinaților, că slăbiciunile și pasiunile nu mi le-am învins ! Înjurați-mă și pentru că, fiind împotriva invaziei străine — un

caraghioslîc nu alta — am învăţat la nemţi şi m-am şi însurat cu o nemţoaică... Ocărîţi-mă ! Am învăţat la nemţi, fiindcă sînt mai deştepţi decît noi şi multă vreme încă nu ne vom putea lipsi de ei... Dar voi, voi ăştia care înjuraţi, sînteţi grozavi cînd închideţi ochii la greşelile şi slăbiciunile stăpînului ? Nişte linguşitori ! L-au îmboldit pe monarh să dea libertăţi nobilimii. Atunci domnii din Senat se bucurară atît de tare, că au trimis o deputăţie să-i mulţumească, ba vrură chiar să înalţe o statuie de aur, în cinstea noului Solon... Cu această ocazie, Dimitri Secenov a rostit un panegiric. Chiar şi eu, păcătosul de mine, am fost într-atît de prins de toţi ceilalţi că, bolnav fiind, m-am apucat şi am scris o odă. Dar acum îmi zic : La ce le trebuie boierilor libertăţi ? Poporului, da, prietene ; iată cui îi sînt ele de trebuinţă ! Nu neamurile tale sătule — iartă-mă, te rog ! — ci ţăranii mei au nevoie de ele, şi pentru ele în zadar se roagă lui Dumnezeu... Chiar aşa, adevăr ai grăit, Vasili Iakovlevici, cînd ziceai că n-avem acum o muiere pe tron. Şi care-i, mă rog, avantajul ? Voi vă vărsaţi acolo sîngele, îl cotonogeaţi pe Frederic, lingăul cel şiret şi lipsit de inimă, pe cînd aici, în faţa portretului său din Rambov, toţi cădeau în genunchi, strigînd cu pocalele pline de vin : *Hoch !* [1] batjocorind şi ironizînd toate victoriile noastre asupra neamţului...

— E posibil una ca asta ? întrebă Mirovici posomorît. N-or fi bîrfe ? Că prea-i de tot...

— Pe Dumnezeul meu că nu glumesc. Se spune că, neavînd pentru noii consilieri ai ţarului o pravilă ca lumea, a ordonat să se traducă un *Codex Fredericianus*. Sărmana Ecaterina Alekseevna ! Azi e părăsită de toată lumea, uitată ; mocofana fără de seamăn, Lizaveţa Voronţova, e azi în graţii. Pe unicul fiu al ţarului, pe Pavel, nici pînă acum nu l-au proclamat moştenitor. Iar în jurul monarhului, bun şi încrezător, dar slab din fire, au făcut zid de nepătruns nu sfetnici deştepţi, ci tineri fluşturatici, stîrpituri străine... Şi ce-l mai păzesc !... Mi-a trecut prin cap, după ce i-am privit mai de aproape, să le trîntesc nişte satire, să pornesc cu război împotriva slugărimii ăsteia. Dar dă-i încolo ! Vorba ceia : nu-i bine să te aşezi cu fundul gol în urzici...

---

[1] *Hoch* — în limba germană, trăiască (n. tr.).

Mirovici nu-l scăpa din ochi pe interlocutor. Asculta și nu-și credea urechilor. Tot ce se spunea, în treacăt, în gazetele străine și tot ce în coloanele lor dușmănoase părea o batjocură intenționată la adresa Rusiei, se confirma prin cuvintele marelui învățat. „Dumnezeu i-a întors spatele Rusiei voastre, îi spusese lui Mirovici un canonic din Königsberg. E la răscrucea dintre răsărit și apus, dintre întuneric și lumină, dintre sclavie și libertate... Trebuiesc sacrificii măreție, trebuiesc bărbați curajoși, altfel se va pierde toată în Asia, va fi blestemată de Dumnezeu și de oameni..."

— Despre tot ce s-a vorbit, ia seama, nu sufli o vorbă! spuse în încheiere Lomonosov. Probabil că n-o să mai mergem pe Millionnaia, la Iberkampf, să jucăm biliard și să bem o sticluță-două de vin de Rhein. Deși... Ne aflăm pe un vulcan care a și început să arunce foc. Se vede că nu-i momentul să trîndăvim și să cîntăm cîntece de pahar. Ne trebuie smerenia lumii antice și penitență! Să fim dar servitorii rațiunii și ai minții limpezi... Deci, ne va călca piciorul prin locurile de ispită?

— Nu ne va călca, răspunse Mirovici pe gînduri.

— Jurăm?

— Jurăm...

— Dă-mi mîna!

Noii prieteni își strînseră mîinile cu putere.

A doua zi, Mirovici porni, cu toată discreția, în căutarea Kammerfurierilor Kraşeninnikov și Rubanovski, despre care-i vorbise Filatovna. Privea cu atenție la casele, străzile și piețele Petersburgului, prin care zburaseră în goană anii săi de școală, și care acum, după ce văzuse meleaguri străine, i se părea atît de urît, de sever, și de sărac.

Petersburgul anului 1762 era neschimbat: în lunile de iarnă — numai noroaie, în cele de vară — plin de praf, cu lumină puțină, și case așezate fără nici o noimă, dintre care două treimi din lemn, un orășel oarecare, fino-german. Pe vremea aceea numărul locuitorilor depășea cu puțin suta de mii. Apele sale n-aveau cheiuri, ci stăvilare de gunoi și poduri de lemn, cu gropi în care iarna intrai pînă la brîu. În loc de străzi, canale, ca în Veneția, cu poduri mobile la intersecții de prospecte. Mormane de gunoaie se îngrămădeau pe

trotuare şi la colţurile străzilor, putrezind şi împrăştiind în jur miasme fetide. Murdăria, glodul şi stîrvurile de animale erau scoase de ocnaşi. Cîini fără stăpîn, sălbăticiţi, băgînd frica în pietoni şi călăreţi, umblau prin oraş în haite, turbau şi muşcau oamenii. Nu puteai trece de cerşetori, de schilozi şi de tot soiul de milogi.

În timpul bolii din ultimele sale zile, răposata ţarină Elisabeta Petrovna, retrăia tot mai des prima noapte a urcării sale pe tron. Din cauza insomniei, îşi schimba întruna iatacele. De la ora nouă seara, circulaţia pe Moika prin dreptul ferestrelor Palatului de iarnă, încă de lemn pe vremea aceea, era interzisă. Dealtfel, la ora nouă se astîmpăra tot Petersburgul. Se auzeau prin oraş doar lătratul neîntrerupt al cîinilor de lanţ sau vagabonzi şi strigătele patrulelor de pe zidurile Amiralităţii şi ale fortăreţei, patrule care, uneori, pentru siguranţa trecătorilor, erau puse şi la intersecţiile de drumuri. Toată lumea îşi mai aducea aminte de timpurile nu prea îndepărtate, cînd, din cauza incendiatorilor, a prădătorilor, a hoţilor şi a tot soiul de oameni fără căpătîi, străzile Petersburgului erau apărate pe timpul nopţii de bariere, întrucît „detaşamentele ordinare ale fuzilirilor şi dragonilor", destinate patrulării prin oraş, se dovedeau a fi insuficiente. Dacă pe timpul şederii ţarinei în oraş lucrurile mai stăteau cum mai stăteau în privinţa bunăstării urbei, cînd pleca la Moscova — iar acolo rămînea cîte o jumătate de an şi mai bine — străzile Petersburgului erau lăsate în paragină totală. Cîrciumile oraşului, unde în zilele de sărbătoare lui Petru îi plăcea să bea împreună cu marinarii şi căpitanii săi de vase cîte un păhărel de votcă cu chimen, se transformau în localuri de perdiţie cu chefuri sălbatice.

Cînd era noroi, prin Petersburg nu se putea circula. Birjarii, pe vremea aceea, îi numărai pe degete. Petru al III-lea i-a impus cu cîte două ruble pe an şi i-a obligat să poarte insemne speciale, din piele. Oamenii de condiţie mijlocie umblau mai mult pe jos. Cei bogaţi şi de vază, mai cu seamă ofiţerii de gardă, aveau trăsuri proprii sau circulau călare. Fanţii şi amazoanele îi călcau întruna pe pietoni. Odată, erau cît pe ce să-l omoare şi pe feldmareşalul Minich. O încasau însă şi boierii : haimanalele, în ciuda anunţurilor poliţieneşti, înălţau zmee de hîrtie pe Gorohovaia, Lugovaia (adică Morskaia) şi chiar pe Nevski, înnebunind trăpaşii iuţi ai proti-

pendadei. Generalul *politzzeimeister* Korf n-apuca să ajungă la locul dezordinii împreună cu adjutanții, care călăreau în jurul trăsurii sale, că trebuia să se grăbească în altă parte. Deseori, ziua în amiaza mare, prin piețe sau pe lîngă Palatul de iarnă, a cărui construcție era pe terminate, printre cocioabele, izbele, colibele și magaziile de tot soiul, se auzeau urletele desperate ale vulgului încăierat: „Ajutor! Săriți! Hoții! Ne taie!"

În orele de prînz, perspectiva Nevski devenea promenadă. Treceau fanți în civil, în caftane negre de catifea, pantaloni din piele de elan și botfori pînă peste genunchi, în fracuri de mătase roz sau galbenă, jonglînd, plini de grație, cu lornioane uriașe, iar cînd era frig — ascunzîndu-și mîinile în manșoane din blană de jder sau de samur. Cucoanele, cu talii de viespe, purtau pe cap coafuri supraetajate, amintind de castelele medievale sau de coșurile de flori, de pavilioanele chinezești sau de corăbiile cu pînze. Dar și pe această stradă de prim rang nu scăpai fără necazuri. Pe trotuarul de lîngă cafeneaua lui Moore, sau pe lîngă Casa de mode a doamnei Toqué, indiferent la trecătorii dichisiți, zăcea cîte un marinar beat turtă, bătut pînă la sînge, cu nădragii ferfeniță. Un călăraș de gardă, cu o față schimonosită de furie înjurînd ca în piață, biciuia un vizitiu pomădat și plin de importanță, nu se știa al cui, pentru simplul fapt că nu și-a dat la o parte calcașca daurie, cu storuri de piele, împiedicîndu-l astfel să ajungă în galop vreo damă pe care o urmărea și care, din pricina asta, se pierduse în mulțime.

Pe la mijlocul postului mare al aceluiași an 1762 a început să circule zvonul că pe Fontanka, în satul Matisefka, aflat prin apropierea actualei Kolomna, a apărut o bandă întreagă de hoți înarmați. Petru al III-lea și-a ieșit din sărite: „O-ho-ho! *Tausend Teufel!*[1] îi spuse el lui Korf. E momentul să înălțăm iar spînzurători. Moșul meu Petru o știa mai bine decît noi toți... Am să scriu «*approbatur-Peter*», și gata! Ai să vezi. O, *ja*..." Cu toate acestea, spînzurătorile n-au fost ridicate. Dezordinea continua, lumea s-a mai obișnuit așa cum te obișnuiești cu un rău necesar. Cînd se întîmpla pe stradă cîte un scandal, în casele din împrejurimi se ridicau jaluzelele ca la

[1] în germană în text: mii de draci! (n. tr.).

teatru, iar la ferestre apăreau cucoane gătite urmărind curioase, de după evantaie, deznodămîntul.

Pe vremea aceea casele particulare de pe Nevski şi de pe cheiul Amiralităţii începeau doar de la podul Poliţeiski. De aici şi pînă la podul Anicikov, pe ambele laturi ale prospectului, erau ceva mai mult de zece case, dar şi dintre acelea jumătate erau de lemn. Proprietarii caselor de pe străzile principale erau în majoritatea lor străini. Lîngă peronul Palatului de iarnă — care dădea pe Moika — pe Nevski şi pe Lugovaia se afla casa negustorului Dubisson, avînd următoarea firmă : *„Vindem canari de Hamburg şi papagali"*. Pe stradela Kirpicinaia, puţin mai încolo de actualul restaurant al lui Dussot, se afla casa bancherului Knutsen. La intersecţia dintre străzile Gerohovaia şi Lugovaia, era casa vopsitorului Krause ; lîngă podul Albastru, trona firma curelarului Mathias Sacken. Ceva mai departe, pe Moika — florăria lui Wolf, cu inscripţia : *„Rarissime planturi de ananas"*. Mai departe, pe prospectul Vosnesenski, casele lui Pilichau, Raschke, Susche, Habasov şi Kluge. Lîngă podul Vosnesenski, pe malul gîrlei Gluhaia, azi canalul Ecaterinei, zăreai firma geamgiului Berg.

Parcurile Palatului de iarnă, ale Palatului italian de pe Liteinaia, ale celui din Ekaterinhof şi ale esplandelor cu flori din Pajiştea Ţarinei erau deschise pentru public. N-aveau însă acces marinarii, lacheii în livrele, femeile cu basmale, bărbaţii cu cizme (nu botfori !) şi, în general, toţi acei care în gazete şi anunţurile poliţiei erau denumiţi „vulgul ticălos". Trebuia să ai îmbrăcăminte frumoasă şi la modă. Printr-un ucaz al ţarinei Elisabeta, pulpanele boierilor care apăreau la Curte în haine vechi sau demodate, adică în „caftane necorespunzătoare", erau ştampilate. La moartea ţarinei, garderoba ei număra cincisprezece mii de rochii aproape noi, cîteva mii de perechi de pantofi şi două cufere de ciorapi şi de panglici. În schimb, măcelăriile, pescăriile şi tarabele de zarzavat, cîrciumile şi hanurile puteau îngrozitor din cauza gunoaielor din incinta şi din preajma lor. Rafinata Europă şi sălbatica, nespălata Asie îşi dădeau aci întîlnire, făcînd o foarte bună casă împreună.

Frigurile de baltă, tifosul, vărsatul, scarlatina şi pojarul stăpîneau Petersburgul. Medicii erau număraţi pe degete şi, puţini fiind, luau preţuri exorbitante. Doctorii la modă, Monsié şi Fousadieux, luau fără nici o jenă cîte cincisprezece galbeni

de vizită. Instrucția copiilor era lăsată pe mîna unor șarlatani notorii. O „distinsă și nobilă" familie, cu nume străin, aducea la cunoștința cititorilor din gazetele timpului că : „le învață pe tinerele fete, pe înțelesul fiecăreia, limbi străine, cusut, economie, danțuri și, pe deasupra, și cititul reclamelor și anunțurilor". O altă persoană, tot de pe meleaguri străine, și anume o oarecare *madame* Renoird (adresa : strada Millionnaia, casa croitorului Eck) anunța că le învață pe tinerele fete limbi străine, aritmetică, geografie, istorie, „precum și scrisul". Ca pedagogi, la stat sau particulari, ajungeau deseori „vagabonzii" și „bețivanii" adunați lunea în camerele de arest ale poliției, amestecați uneori chiar în scandalurile încununate de crimă.

Fetele de familie își furau una alteia secretele încorsetării cît mai perfecte, a executării reverențelor sau a lipirii benghiurilor pe obraz. În acest scop, în prăvăliile cu pomezi găseai cutiuțe speciale, frumos ornamentate, pline de benghiuri negre. Cînd se angaja cîte o servitoare, întrebarea : „Cu pomezile și pudrele stăpînei, sau nu ?" venea de la sine. Oamenii de vază și cu dare de mînă erau preocupați să-și facă o bibliotecă din cărți franțuzești, dar pe care, în treacăt fie spus, puțini le deschideau. Băieții învățau de la bărbați cum să poarte o pălărie sau un tricorn cu panaș, cum să deschidă o tabacheră, cu ce gest să-și aranjeze dantelele și broderiile manșetelor, cum să prizeze tutunul și cum să scoată și să scuture batista fină de mătase, mirosind a parfum „*De la Reine*". Frizerii de pe Lugovaia și Nevski coafau și pudrau cozile petimetrilor [1] autohtoni, care-și dădeau, pentru seară, întîlnire la cîrciuma savoyardului Berlard și Iberkampf, în pivnițele lui Gantower sau Retz și în restaurantele secrete sau șantanele madamelor Winkler, Schmidt, Koch sau ale altora.

Țarina Elisabeta Petrovna venea fără nici o etichetă la seratele demnitarilor săi, înfofolind mîinile și gîtul conteluiconsort, Aleksei Grigorievici Razumovski, cu manșonul și fularul majestăților lor imperiale, și căruia, cînd îi trimitea scrisori, îi plăcea să adauge, în glumă, sub iscălitură : „prima voastră voce". Iar lîngă pat, încă de pe vremea fecioriei sale, dormea pe o saltea așezată direct pe podea, păzitorul ei, un bătrînel, *Kammerdienerul* preferat, Vasili Ivanovici Ciulkov, devenind

[1] De la franțuzescul *petit-maître*, tînăr elegant cu maniere pretențioase. (n. tr.).

mai tîrziu general *en chef*. Trezindu-se uneori mintea lui, ţarina îşi ridica şi sluga credincioasă, iar acesta, bătînd-o uşurel pe umăr, căsca, făcînd pe supăratul : „Bravo, lebăda mea, te-ai şi sculat". Prietena Elisabetei, Mavra Egorovna Şuvalova, născută Şepeliova, după ce la o partidă de vînătoare Aleksei Razumovski, îmbătîndu-se zdravăn, l-a bătut pe soţul ei cu vergile, putea să-i scrie în continuare : „Rămîn roaba şi fiica voastră preaplecată, servitoare şi vară..."

Pentru Curtea Elisabetei Petrovna, în vederea prinderii şoarecilor din apartamentele măriei-sale, se aduceau din Kazan, prin ucazuri speciale, motani siberieni pricepuţi şi cu „aspect corespunzător" ; iar din ţări străine nişte maimuţe „atît de mici, cît să încapă într-o nucă de cocos de India". Anna Vatazina, o moşiereasă din Kostroma, îi oferea ţarinei în dar, în cazul în care soţul ei va fi făcut asesor de Colegiu, patru căţeluşi : pe Ipolit, pe Jeneta, pe Marchiz şi pe Julia. Cînd era tînără şi prinţesă moştenitoare, Elisabeta compunea madrigale delicate :

„Nu mi-e în putere focul să mi-l sting,
Sufletul mă doare, nu pot să-l înfrîng."

Pe vremea Elisabetei, pe străzi vedeai mult mai mulţi civili paşnici, decît în timpul lui Petru al III-lea, cînd Petersburgul începu să fie plin de militari de toate gradele, care păşeau ţanţoş cu nasul pe sus.

În piaţa palatului aveau loc, aproape zilnic, defilări ale gărzilor, se striga : „Vivat !", se mărşăluia şi se executau tot felul de exerciţii. Pe străzi treceau, grăbiţi şi aferaţi, adjutanţi călare, roiau curieri militari. Caftanele regimentelor de gardă şi ale armatei din timpul lui Petru cel Mare au fost înlocuite de vestoane strîmte şi scurte, ca să fie pe potriva celor prusace. Vechi de cînd lumea, culoarea verde a caftanelor şi culoarea roşie a gulerelor şi camizoalelor, puteau fi înlocuite, la libera alegere a comandanţilor de regimente, cu culorile portocaliu, azuriu, mov, galben, ca penele de canar, sau cu orice altă culoare.

De asemenea, Petru al III-lea a mai introdus epileţii şi săbiile, precum şi cravaşele pentru ofiţeri şi ureadnici. Tot el a anulat purtarea, în timpul parăzilor, a puştilor şi halebardelor de către căprari şi subofiţeri, ca şi de către slugile acestora.

La începutul postului mare, Piotr Feodorovici a publicat următoarea ordonanță: „Toți marii dregători și demnitari care poartă titlul de comandanți de plutoane, batalioane și regimente să se afle în fruntea unităților lor și să nu lipsească nici o clipă de la instrucție". Această ordonanță i-a pus pe toți într-o încurcătură fără precedent. Prin noroiul care le ajungea pînă la glezne, lumea urmărea uluită, cum mărșăluiau, în fruntea batalioanelor și plutoanelor, feldmareșalul conte Aleksandr Ivanovici Șuvalov sau delicatul și voluptuosul sibarit Alekșei Razumovski, unchiul țarului, prințul George, prințul Nichita Iurievici Trubețkoi, bolnav de astmă, încălțat cu ghetre de catifea, cusute anume pentru picioarele sale umflate de podagră. Hatmanul Razumovski a angajat anume un ofițer din Holștinia, să-l obișnuiască cu noul șmotru. Demnitarii din garda imperială și civilă nu erau mai puțin îngrijorați. Pe frizerul său Bressans țarul l-a făcut director al fabricii de goblenuri și *Kammerherr*, iar pe vizitiu, un oarecare Patrikeev, consilier titular.

În ajunul Paștilor, Petru al III-lea îi scria amicului său, regele Frederic, că, nefiindu-i teamă de nimeni și de nimic, se lasă în voia lui Dumnezeu și în paza poporului său și se plimbă prin Petersburg pe jos, fără nici un fel de însoțitori.

IV. Madama din Drezda

LÎNGĂ PODUL VOSNESENSKI SE AFLA casa țareviciului Leon al Gruziei. Casa de lemn era uriașă și veche, cu o groază de hambare, grajduri și acareturi strîmbe de vreme și acoperișul împînzit de mușchi. La o distanță de o stradelă se afla o casă tot atît de veche, a *Kammerfurier*-ului Rubanovski. Aici sosi Mirovici în seara care urmă eșecului de la Krașeninnikov.

L-au îngîndurat țipetele și cîntecele mulțimii bete, care veneau dintr-o cîrciumă întunecată și murdară, aflată la colțul acestei case, vecine cu o pescărie împuțită. Ridicînd ochii, zări pe balconul vecin, care dădea spre prospect, o frînghie pe care atîrnau, la aerisit, niște cataveici, perne și scutece. O pisică moartă zăcea în mijlocul străzii.

„Nu, nici nu se poate compara Königsbergul cu Petersburgul. E mai arătos şi mai curat. Acolo e mai multă ordine, şi nimeni n-ar îngădui o asemenea mizerie!" îşi zise Mirovici după ce păşi cu greu peste o băltoacă mare şi dezgheţată, de la piciorul podului Vosnesenski. Intră la Rubanovski. I se spuse că Vasili Kirilîci, deşi e acasă, se odihneşte după masă pentru slujba de noapte de la biserică şi că, dacă are nevoie de dînsul, să aştepte.

Nu avea ce face. Se aşeză să-l aştepte în cabinet. Era flămînd şi obosit de atîta umblat prin oraş. Camera în care a fost condus era mică şi neaerisită. Mirosea a tămîie şi untdelemn ars. De pe pereţi îl privea portretul unui protoereu gras şi cu nasul mare. Lîngă geam se afla un lucru de mînă, o broderie neterminată, pe catifea. Pe masa de lîngă divănaş erau cîteva caiete cenuşii şi subţiri din: *St. Petersburgskie Vedomosti*, tipărite *in-quarto*, două-trei volume din *Ejemeseacinîe Sociienia*, un pachet uzat de cărţi de joc şi *Piatra fundamentală a credinţei* — un volum în scoarţe de piele, pătate cu ceară.

„Ia să vedem ce scriu despre relaţiile noastre cu prusacii, îşi spuse Mirovici, luînd în mînă un exemplar al *Ştirilor din Sankt-Petersburg* pe care începu să-l răsfoiască. Cum sînt apreciate victoriile noastre şi ce s-a mai întîmplat după plecarea mea?"

Ştirile erau date cu mare întîrziere. În numărul din 1 martie, „noutăţile" din Paris purtau data de 1 februarie, iar cele din Spania de 18 ianuarie. Într-un colţ al ziarului era chiar o notiţă a redacţiei: „Nu am primit gazete străine". Despre relaţiile Rusiei cu Prusia, nici un cuvînt. „Ei, pot să stea liniştiţi gazetăraşii noştri, rîse răutăcios Mirovici, că dacă nemţii vor lua cîndva Petersburgul, nu vor avea de ce să-i biciuiască!"

Trecu să răsfoiască revista literară *Compoziţii lunare*. Într-unul din numere era o dizertaţie lungă despre culoarea indigo, într-altul despre cum se construiesc beciurile. În numărul din ianuarie se reproducea un articol din spectacolul englezesc: *Dialogul dragostei şi al raţiunii*. Neavînd altă treabă Mirovici începu să-l citească:

„Raţiunea: Ar fi foarte greu, scumpă surioară, să ne-nţelegem amîndouă.

Dragostea: Nu văd rostul căsniciilor făcute numai din lăcomia de înavuţire... Cînd aprind iubirea, ridic condiţia mi-

zeră la rang de măreție, sau reduc măreția la decădere... Cine judecă mult, iubește puțin, iar cine iubește pătimaș, nu stă să judece..."

Mirovici închise revista, oftă și căzu pe gînduri. „Asta cam așa e, își spuse el ; cine iubește pătimaș, nu stă să judece."

Între timp, afară se întunecă și zgomotul străzii se potoli. Din camera învecinată se auzea tic-tacul monoton al pendulei. Un greier țîrîia undeva pe după un cufăr. O candelă grea răspîndea o lumină molcomă în colțul de lîngă chivot. Mirovici privi icoanele. „Eram în întuneric și am văzut lumina... Da, am văzut-o... Am jurat să fiu perfect și drept. M-am primenit, și acum am devenit alt om. Să nu mă mai supăr, să nu mai blestem. Iertarea, credința în semeni și iubirea lor, o iubire curată... Dar pe cine iubesc cel mai mult ? Pe Polixena... Dar unde e ? Nicăieri... Oare niciodată, niciodată n-am s-o mai văd ?"

Din antreu se auzi o tuse sufocantă, bătrînească. Tîrșindu-și papucii, în odaie păși un bătrîn gîrbovit, somnoros, slab și cu nasul coroiat, îmbrăcat într-un halat căptușit cu blăniță de miel. Era Rubanovski.

— Vreți audiență la țar ? Aveți vreo tărășenie ? îl întrebă *Kammerfurier*-ul, scîrțîind din tabacheră, strîngîndu-și pleoapele a bănuială și privindu-l țintă de sub sprîncenele-i stufoase.

Mirovici îi explică scopul vizitei sale.

— Uneltiri muierești, stimabile, tuși bătrînul. Distracții și crailîc ! continuă Rubanovski, scuturîndu-și supărat capul. Nu-i de resortul nostru... Hm ! Vorbărie goală ! Vă cerem scuze, he, he ! La ora asta oamenii cumsecade se duc la vecernie, iar dumneata...

— Vasili Kirilîci, nu te supăra ! începu Mirovici, posomorîndu-se. Am venit la dumneata, că numai aici mi-e speranța. Numai dumneata poți ști unde a purces de la Curte tînăra Pciolkina... Iar dumneata...

— Nu sînt ofițer de gardă și nici fante de saloane ! Și nici nu mă ocup de prostii amoroase, stimabile, asta-i ! i-o tăie Rubanovski, trăgîndu-și furios nasul. Și chiar dac-aș ști, tot nu ți-aș spune. Am, stimabile, copii, fete... Și-apoi, să nu-ți fie cu supărare, că-i fără apropo, dar spune și dumneata dacă nu s-au înmulțit craidonii corupători de fete ?

— Bine, dar eu, Vasili Kirilîci, nu-s dintr-ăștia ! ridică vocea Mirovici. Și-apoi, iertați-mă, în definitiv, mă jigniți, e un afront !

— Dar nu vorbesc despre tine, frăţioare... Ce te răţoieşti ? Ce să spui, m-ai speriat !... N-ai cum mă speria ! Nu sîntem din cei sperioşi... Iar cît o priveşte pe drăguţa dumitale, apoi să ştii că habar n-am la ora asta unde-i ; ba, mai mult, după rang, nici nu mi se cade să ştiu. Nu-i indicat. Drum bun, stimabile, şi cale bătută ! mai spuse Rubanovski, plecîndu-şi capul şi învîrtindu-se locului supărat. Vă cerem iertare şi nu ne judecaţi strîmb. Chiar aşa, să nu ne judecaţi...

Mirovici fu cuprins de furie. Îşi simţi palmele înţepate de mii de ace. Fără să-şi mai vadă capul de atîtea ghinioane, ieşi, ca o furtună, în stradă. „De n-ai fi bătrîn şi la tine acasă, îşi spuse strîngînd pumnii, ţi-aş arăta eu ţie, cucernicule !" Simţea că i se învîrteşte capul, iar gîtul îi era cuprins de spasme. Respirînd anevoie, clătinîndu-se de parcă ar fi fost beat, Mirovici făcu cîţiva paşi. Pe stradă, ici şi colo, se aprindeau, palid, felinarele.

„Şi acum unde să mă mai duc ? se întrebă el furios. Poate la Volkov, secretarul ţarului, să obţin audienţă şi să cer, pentru serviciile aduse în armată, să-mi fie căutată cu orice preţ tînăra Pciolkina ! ? Ha, ha ! Ce nebunie ! Pentru merite militare ? Să mă duc poate la Razumovski ? După scandalul cu Iusupov nu mai vrea să ştie de mine. Cîte scrisori i-am trimis de pe front, n-a răspuns la nici una... Oare iar va trebui să plec în străinătate, la Königsberg, acum, cînd armata şi aşa, azi-mîine, va face cale-ntoarsă spre Rusia ? Se pare că ar exista o cale de ieşire, şi încă una simplă, dar ce te faci cu toate lichelele astea, cu oamenii ăştia mici la suflet ? Vanitatea îi atrage ca un vîrtej. Mai bine aş pleca în Ucraina, la bunul meu prieten Iakov Evstafievici, sau la Kiev, să trec în rezervă, să mă stăbilesc în vreun cătun liniştit, unde aş trăi ca în rai."

Se auzi strigat. I se spunea pe nume. Se întoarse.

Lîngă podul Vosnesenski stătea un ofiţer de infanterie, mic de stat ; o privire deschisă îi lumina faţa rotundă, roşie şi pistruiată. Avea gesturi degajate de fante petrecăreţ, lipsit de griji ; părea de treizeci şi doi, treizeci şi trei de ani. Era cu chef. Nu era altul decît Apollon Ilici Uşakov, porucic al regimentului din Velikoluţk, o cunoştinţă cu care Mirovici făcuse jumătate din campania din străinătate. Fusese trimis cu o lună înaintea sa la Petersburg, cu treburi de aprovizionare, şi rămăsese aici. Nepot al celebrului Andrei Ivanovici Uşakov

— groaza poliției secrete a acelor timpuri — Apollon Ilici, risipindu-și de mult averea părintească, trăia acum din expediente, din prietenia cu chefliii și petrecăreții celor mai diverse categorii sociale și din frecventarea credincioasă a birturilor, cîrciumilor și cafenelelor. Cînd avea bani, era vesel și plin de curaj ; cînd nu, era cîrpa cîrpelor.

— Cu ce ocazie ? Chiar că nu m-am așteptat ! exclamă Ușakov. Prinsese cheag la Petersburg și în clipa aceea parcă avea aripi. Era cu chef.

— Cu serviciul și, firește, ca și tine, cu o însărcinare, îi răspunse Mirovici, întorcîndu-i spatele.

— *Gut, Hohlandie !* Înseamnă că-i tragem un chef. Vrei să mergem să golim cîte una mică ? Finanțele sînt în avantaj... De unde vii acum ?

Mirovici arătă înapoi spre biserică.

— De la Madama din Drezda ? întrebă Ușakov, privindu-l cu ochii săi veseli, surîzători și puțin bulbucați.

— De la cine ?

— Ce, n-o cunoști pe Drezdenoaia ? *Schrecklich !* [1] Uite unde era nevinovăția personificată.

Mirovici nu era cîtuși de puțin încîntat de această întîlnire și privea nerăbdător spre ulicioara cea mai apropiată.

— Ți-e foame ? îl întrebă Ușakov, aducîndu-și parcă aminte de ceva. Poate vrei să și ciocnim un păhărel... Dacă vrei, fac eu cinste și-ți povestesc despre ce e vorba.

— Mi-am uitat portofelul, răspunse Mirovici.

— Nu ești prost destul, dacă nu ești și fudul, replică în batjocură Ușakov altădată concesiv și plin de respect față de reținutul Mirovici. — Și mai spune că e ofițer ! Rușine pentru întreaga armată. *Parole d'honneur* [2]. Auzi ! N-o cunoaște pe Drezdenoaia ! Hai să mergem ! Mi-ajunge cît am, să-mi ospătez prietenul. Iată-ne și la Drezdenoaia.

Apoi, întorcîndu-se de pe chei, îi făcu cu ochiul spre un felinar roșu ce atîrna deasupra unei intrări separate în casa prințului Leon al Gruziei. Partea neluminată a ferestrelor dădea spre prospectul Vosnesenski, cealaltă — numai lumini jucăușe — spre malul gîrlei Gluhaia (azi canalul Ecaterina).

[1] În germană în text : rău, păcat (n. tr.).
[2] În franceză în text : pe cuvînt de onoare (n. tr.).

— Drezdenoaia, cavalere, este una și aceeași cu Madama din Drezda, asta-i ! Și acum să asculți toată povestea asta de comedie, spuse Uşakov, încetinind pasul lîngă felinarul roșu și dîndu-și aere. — În timpul răposatei Elisabeta Petrovna, locuia ceva mai încolo, în casa lui Beloselski-Belozerski. Numai că n-a avut noroc. Țarina, cinstită cum era, a aflat că în căsuța asta de distracții a Madamei din Drezda vin mulți demnitari, mai toți ofițerii de gardă, și nu numai pentru biliard sau popice, ci și pentru alte treburi. Avea multe fete străine sau de prin partea locului, și toate, sufletelule, erau frumoase de-ți tăiau răsuflarea. Cîntau la bandure și la chitare, din gură, și dansau. Afară de asta, la seratele Madamei, trebuie să ți-o spun, au început să vină, pe o altă intrare, și cuconițele la modă, să-și întîlnească prietenii de inimă pe ascuns de soții lor. Ei, și, cum căutătura geloasă vede mai departe decît ochii de vulur, i-au raportat țarinei. Or, Elisabeta Petrovna... o știi și tu ce tare îndrăgea asemenea distracții și aiureli !

— Și ce-a făcut ? întrebă Mirovici.

— A dat dispoziție, și toată această negustorie clandestină și, chipurile, neplăcută bunelor moravuri, s-a încheiat rău, frățioare. Nu numai pentru Madamă, ci și pentru alții. Odată cu ea au avut de tras și Ambaharoaia, tot nemțoaică de-a ei, de pe Koniușennaia, și suedeza Delegrinoaia, de pe Liteinaia. Flacăra mîniei s-a abătut totuși cel mai tare asupra Madamei noastre. Au expediat-o afară din țară, iar pe toate nimfele el seducătoare le-au trimis, fără milă, la torcătoria din satul Kalinkino. Ministrul de cabinet, Demidov, era cel care făcuse cercetările, și atunci mulți fanți de vază și cucoane la modă au plătit-o scump. Printr-un ordin personal al țarinei, după ce mai întîi au fost expulzați din rîndurile bisericii, astronomul Popov și asesorul Colegiului manufacturilor, Ladîghin, s-au trezit cununați în catedrala Kazanski cu niște mutre fără să apuce măcar să-și vină în fire.

— N-am auzit nimic despre asta, spuse Mirovici.

— De unde să auzi ! Pe vremea aia mai jucai arșice. Și să știi că nu numai cei ce-au frecventat-o, dar și ofițerii puși să păzească fetele de la torcătorie au căzut în patima crailîcului. Stînd acolo, de caraulă, li s-a făcut dor de bandure și chitare, de un cîntecel dulce, drept pentru care au căpătat și ei un blam zdravăn și au avut apoi de tras. Iată dar, tinere, cine e Madama din Drezda !

— Bine, dar de ce, de ce ? se agăţă deodată Mirovici. Nu prea cred să se fi făcut toate fără vreun motiv anume. Cine ce are cu ofiţerimea în timpul ei liber ? S-a dus şi se duce unde vrea !

— Adevăr ai grăit, Vasili. Întotdeauna ai fost drept şi ager la minte, răspunse Uşakov, zîmbind. Au fost şi alte motive... Voiau să afle dacă nu venea pe acolo şi unul, Buturlin, pe vremea aceea intimul unei persoane suspuse. Ei, şi ajutoarea Madamei, Lizuta Ciornaia, a trebuit să jure sub cnut.

Mirovici se cutremură.

— Sub cnut ?

— Da...

— Ce barbarie !

Amicii tăcură o vreme.

— Bine, dar tu, Apollon, reluă Mirovici, ai zis doar că Madama a fost expulzată din ţară.

— A fost, în timpul răposatei ţarine. Dar numai ce s-a urcat pe tron actualul nostru stăpîn, împăratul, că Drezdenoaia, şi odată cu ea şi alte compatrioate de-ale ei, s-au reîntors cu şi mai mare putere, s-au aşezat ca şi altădată, ţemeinic, şi iată-le din nou în rîndul întîi, să-ţi bucure inima...

— Nu mă duc, spuse Mirovici. Doamne, Dumnezeule, cnuturi...

— Hai, termină ! Cînd a fost asta ? ! Prostii, hai să mergem ! Acum totul e mai potolit, mai distins, mai curat. A îmbătrînit şi Madama. Şi năravurile-s altele. Jos sînt bufetul şi biliardul. Iar sus, Vasili, se joacă din gros cărţi ; se mai face uneori şi muzică, să-ţi mai ia din supărare, cu cîte un cuplet vesel.

Oftînd, flămînd şi amărît de eşecurile care se ţineau lanţ, Mirovici păşi pe urmele lui Uşakov la parterul restaurantului madamei din Drezda.

Nu se simţea la largul său. Îi mai lipsea puţin să nu înjure cu voce tare. „A dracului să fie micimea de suflet şi mîrşăvia ! mîrîia el, zîmbind batjocoritor. Ce-ar zice Filatovna ? Şi ce-ar gîndi şefii mei dacă m-ar vedea aici ?"

Dealtfel, primul lucru care-i sări în ochi de îndată ce pătrunse în sala luminată de lumînări de ceară, afumată şi plină de zgomot şi de vociferări, a fost mutra severului şi îngîmfatului general Behleşov, care nu mai departe decît în dimi-

neaţa aceea îl frecase pentru cravată şi, în general, pentru ţinută necorespunzătoare. Aspectul sever şi plin de emfază al generalului dispăruse. Cu vestonul descheiat, zîmbind tîmp pe sub mustăţi, şedea într-un colţ cu al patrulea pahar de punci din vodcă de Gdansk. Îşi ştergea întruna fruntea şi obrajii lăptoşi şi buhăiţi, urmărind pătimaş jocul de biliard. N-au apucat Mirovici şi Uşakov să comande, pentru separeul de alături, plăcinte cu lostriţă şi cap de păstrugă coaptă în spuză, n-au apucat să ciocnească cîte o vodcă mică şi apoi cîte una mai mare, că în sală îşi făcu apariţia Rubanovski, vecinul Madamei din Drezda, care nu mai departe decît cu o jumătate de oră în urmă îl biciuise pe Mirovici cu moravurile sale severe. Păstrătorul moravurilor publice, cuviosenia sa în persoană, îşi scoase pipa din spumă de mare cu ciubuc răsucit, porunci să i se aducă un pahar zdravăn de punci, apoi se trase cît mai aproape de jucătorii de biliard.

„Ce oameni ! îşi zise Mirovici cu indignare mocnită. Dacă vii să le ceri ceva, te tratează ca pe un cîine, te blagoslovesc cu citate înţelepte, şi în schimb ei... Ia să ai bani, să fii bogat..." Schimonosit de furie, începu să rîdă zgomotos.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă Uşakov, cercetîndu-l cu atenţie.

— Aşa, m-a apucat scîrba, frate. S-a umplut lumea de ticăloşi. N-ai loc de ei.

Mirovici începu să rîdă din nou strident, hohotitor.

— Spune-mi, cunoşti adevăratul leac împotriva tuturor calamităţilor ăstora ? îl întrebă Uşakov.

— Adică ?

— Să bem, Vasili Iakovlevici, să facem şi noi o faptă mare. Sau poate *Obidienz-und-Unterfügungsact-*[1]ul nostru nu ne permite ? Aiurea ! Viaţa, drăguţă, iaca atîtica-i de scurtă şi de plicticoasă. Şi-apoi ne-a făcut mama în aşa fel, că nici groapa nu ne primeşte... Ce te-ai îmbufnat ? Sau poate te-ai angajat să tai frunză la cîini ? Hai, flăcăiaş, să mai bem o sticluţă de bere de Riga !

Au mai adus una, încă una, şi încă una. Din camerele mai îndepărtate răzbăteau sunetele muzicii.

— Chefuiesc domnii ofiţeri de gardă, anunţă Uşakov.

— Diavolii, blestemaţii ! îl apucă din nou pe Mirovici.

---

[1] În germană în text : jurămîntul (n. tr.).

— Pe cine blagoslovești așa ? îl întrebă Ușakov privindu-l țintă.

Mirovici oftă. În ochii său negri și tulburi de supărare, începu să joace o luminiță sălbatică.

— De ce atîta nedreptate ? Spune de ce ! exclamă el cu privirea pierdută. Mă crezi, mă apucă o tristețe...

— Adică ce nedreptate ?

— Uite-așa, judecă și tu. Spune-mi, cum a putut un om, imitînd contractul societății cu statul, să le impună altora ceea ce n-are el dreptul : să dispună de libertatea, de conștiința, de viața ta ?

— Tț. tț ! făcu Ușakov, amintindu-și anevoie de ceva foarte tulbure. Vorbești de Martinez ? Ai cam întîrziat ! Nu vă cunosc, frate, revelațiile astea noi ale voastre.

— Pe dracu', nu le cunoști...

— Bați cîmpii, ai luat-o razna, îi răspunse Ușakov fără supărare, gesticulînd vesel sub influența băuturii. Ascultă... Ai auzit ce bine se întăresc nemții, ce putere adună în mîinile lor ? Se întind peste tot, ca tîrîtoarele, și nu nemți oarecare, ci din cei mai autentici, din Kiel. Toți comandanții de regimente sînt numai nemți din Holștinia : la călărași cu schimbul e Zobeltisch, la infanterie e Zeufe von Manteufel... Apoi Krüger, Odelrog, Kettenburg și Weiss ; la cavalerie e Leewen, Lotzow, Schild și pe deasupra și unchiașul împăratului, noul general feldmareșal, prințul George. S-au schimbat și denumirile regimentelor. Regimentul tău de Narva nu mai e de Narva, ci de Essen, cel de Smolensk, care stă la Schlüsselburg se numește acum de Fulerten... Tot nume de porci de cîine dintr-ăștia, de nici nu le poți pronunța, și ți se împleticește limba în gură... Și cu toate astea, fă-mi ce vrei, dar țarul mi-e drag. E bun la suflet, vesel, sincer și fără fasoane. L-ai văzut vreodată ? Și are niște ochi atît de blînzi... Iar cînd începe să rîdă, rîde din toată inima, ca un școlar. O singură hibă : îi plac zicătorile, dar nu ale noastre. L-am auzit deunăzi, la defilarea gărzilor. Ce suflet de om ! O vorbă numai, și sar pentru el și-n foc și-n apă. Te pomenești, Vasili, că ești caterinist ? Fii sincer ! Consoarta țarului, o spun din auzite, își tot adună gașca : și ce gașcă... Am să-ți mai spun în mare secret : aici, la Madama din Drezda se adună uneori statul ei major. Zilele trecute, pe înserat, au cotit încoace cinci sănii ; probabil au

fost la vînătoare de urși. Ce să facă și ei ! ? Se distrează, săracii, doar trebuie să-și consume energia.

— Caterinist ! Petrist ! exclamă furios Mirovici. Vocea îi tremura și era foarte palid, ca de obicei la emoții puternice. Ce i-a apucat ? Ha ! Ha ! S-a găsit cine să facă partide și să potrivească nume conspirative... Ce, sîntem în Anglia sau în parlamentele franceze ? Fac ceva pe numele astea conspirative ! Prostule ! Mai bine să-ți îndrepți ochii în altă parte. L-ai citit pe domnul Rousseau ? I-ai citit *Contractul social* ? Spune, ce scrie acolo despre drepturile omului ! ? Acum știi în ce constau ele ? Aia-i, vezi ! Și dacă într-adevăr la noi există ceva rău, e că cei ca noi, ăștia de jos, sîntem pretutindeni socotiți niște nulități... cîini și nimic altceva. Nu te poți nici îmbogăți, nici avansa în grad.

Chiar atunci din sala de biliard răsună o explozie de rîs puternic, unanim. O clipă de tăcere, și hohotele de rîs se repetară.

Prin ușa deschisă se zărea un strălucitor artilerist de gardă, purtînd un caftan căptușit cu blană de samur și botfori de campanie : era foarte înalt, chipeș și semeț, de vreo douăzeci și șapte — douăzeci și opt de ani, de o frumusețe romană neobișnuită, care după ce-l bătu a cincea oară pe bătrînul marcher, proptindu-și bine picioarele în podea, stătea aplecat în mijlocul camerei, cu tacul într-o mînă și cu pipa olandeză în cealaltă, și, rîzînd cu lacrimi, repeta întruna : „Bea-bea-bea". Obezul marcher, cu picioarele strîmbe și cu fața galbenă, puhavă, trecea oftînd și gîfîind pe sub masa de biliard, iar mutra-i nemulțumită exprima o mirare tîmpă. Era, conform înțelegerii, la al cincilea pahar de apă rece. Grupul de spectatori — printre care se aflau Rubanovski și generalul Behleșov — privind de la locurile lor la această scenă, fără să-și poată stăpîni rîsul, țipau, se țineau de burtă și băteau din mîini și din picioare.

Mirovici, îndreptîndu-și cu un tremur nervos caftanul și coafura, îi spuse lui Ușakov :

— Ce decădere, și zic că-s ofițeri de gardă ! Fă plata, Apollon, și dă-mi și mie ceva împrumut.

Ușakov n-apucă bine să-și vină în fire, că-l și văzu pe Mirovici cum se strecura grăbit prin mulțime, apropiindu-se de artileristul ale cărui trăsături îi erau oarecum cunoscute.

— Sînteţi amator de biliard ? i se adresă Mirovici amabil, privindu-l dintr-o parte.

— Mda... Şi dumneavoastră ? răspunse ofiţerul mirat, cîntărindu-l uşor din ochi.

— Din punctul meu de vedere acest joc nu e dintre cele neglijabile.

— Doriţi dar să jucaţi ? îl întrebă artileristul, zornăindu-şi pintenii şi zîmbind. Avea un zîmbet fermecător, plin de bunătate, feminin şi dezinvolt.

„Lepra ! îşi zise Mirovici cu un dispreţ rece şi tăios. Şi ce s-a împopoţonat ! De fapt e frumuşel ca o muiere... Buclişoarele de la tîmple îi sînt pomădate de parcă şi le-ar fi lins, dobitocul, cu limba."

— Cu plăcere, îi răspunse Mirovici încruntîndu-se şi mai mult. Dar vă cer iertare, ha-ha ! Nu pot pricepe, de ce vreţi să jucaţi cu o nemernică de slugă şi nu cu cineva din societatea aleasă ?

— O, domnule, azi sînt într-un imens *embarras* [1]! zise frumosul ofiţer de gardă, zîmbindu-i iarăşi din toată inima. Nimeni, chiar de-aş muri, nu vrea să se măsoare cu mine.

— În cazul acesta, plăcerea mea să joc cu dumneavoastră va fi imensă, adăugă Mirovici, înţepat.

— Doriţi pe bani, sau tot aşa, în glumă, pe o înţelegere ca cea de odinioară ? îl întrebă ofiţerul, privind amuzat în jur.

— Se poate şi pe înţelegere.

Jocul începu.

Mirovici se sperie de la primele mişcări şi se pierdu şi mai mult cu firea. Cînd printr-o mişcare, voit sigură, fixă tacul şi ochi, mîna îi tremura îngrozitor, iar pe faţă se aşternu o paloare cadaverică. Bila sa lovi cu atîta măiestrie bila adversarului, încît ofiţerul privindu-l uluit se fîstîci.

— Poate, domnule, doriţi să jucăm pe bani ? îl întrebă el pe Mirovici. De ce să pierdem vremea de pomană ?

— Lăsaţi, să jucăm mai întîi pe înţelegere. După aia, putem şi aşa, eu nu fac mofturi, sînt la dispoziţia domniei voastre.

Tacul lovi din nou. Bila albă urmă în gaură, cu zgomot, bila roşie, iar după bila albă urmă bila roşie. Jocul se isprăvise.

— „Bea-bea-bea", sau parcă aţi spus, ceva în genul ăsta, nu ? Ha-ha ! deci trebuie să intraţi sub masă, spuse Mirovici,

[1] În franceză în text : încurcătură (n. tr.).

căscînd forțat, apoi cu un gest de dispreț, începu să-și netezească părul. Iar ca să vă răcoriți, puteți, cu această ocazie, să luați și o înghițitură de apă rece.

Artileristul înmărmuri. Roșeața îi acoperi obrajii albi și delicați de fată... Ochii lui căprui și strălucitori exprimau și mirare, și ciudă copilărească și rușine nereținută. Aruncă o căutătură timidă și zăpăcită în jur, spunîndu-și: „Bestia! Totuși, înțelegerea trebuie să mi-o respect. Plătește dar, băiatule!" și își lepădă caftanul brodat cu fir și căptușit cu blană de samur, elegantul caftan de ofițer de gardă. N-avea ce face, se chirci și, împărțind zîmbete, trecu în patru labe pe sub masa de biliard, ca să bea apoi paharul cu apă, pe care i-l oferea, chicotind, marcherul.

— Ce ziceți, mai facem o partidă? propuse artileristul fără să se mai îmbrace. Trei zile am fost la o vînătoare de urși, abia acum am picat din Volhov... Cred că mîna e de vină... Ei?

„Lasă-l, lasă-l în pace! îi șopteaUșakov, roșu ca un rac, trăgîndu-l de mînecă. Vezi că e caterinist. Să nu se răzbune mai tîrziu!"

Mirovici nu-l ascultă și jocul reîncepu. Și iată că tînărul ofițer de gardă, care în dimineața aceea puse pielea ursului omorît de dînsul la uscat, trecu a doua oară pe sub masa de biliard și bău din apa oferită de marcherul care jubila.

Scena atrase o mulțime de spectatori. Militari, civili și marinari, cu pipe sau trabucuri fine veniră să îngroașe cercul.

Printre ei își făcu loc însuși bătrînul țarevici Leon al Gruziei, cu tichie, halat matlasat și papuci de catifea. Era în obiceiul lui de stăpîn al imobilului să-și petreacă în localul Madamei cea mai mare parte a serilor în această ținută. După o altă partidă, la fel de nenorocoasă, ofițerul de gardă se opri.

— Sînteți fermecat, îi spuse el lui Mirovici, luîndu-l deoparte. Ați descîntat tacul... Poate, în situația asta, doriți să jucăm și cărți?

— Sluga dumneavoastră preaplecată! Vocea lui Mirovici tremura de o bucurie abia stăpînită. Schițînd apoi o plecăciune privi umil în pămînt.

— Atunci să mergem sus, spuse ofițerul de gardă în timp ce-și arunca pe umeri caftanul.

— Numai că mi-am pierdut prietenul, spuse Mirovici căutînd în jur cu ochii. Dacă pierd, căci norocul nu te-ajută întotdeauna, n-am să am de la cine lua cu împrumut...

— Vă credităm, spuse ofiţerul de gardă, măsurîndu-l ironic pe infanterist. Nu ne plac complicaţiile sau fasoanele, stimabile.

— Nici nouă, domnul meu, fasoanele nu ne sînt de trebuinţă ! replică Mirovici, numai demnitate. Iar pe demnitate, fiindcă veni vorba, încă n-am jucat.

Printr-o scară interioară în spirală au pătruns în salonul de sus al localului.

„Tocmai pe un om ca acesta ? Cum l-a mai călcat pe bătătură ? L-a făcut praf ! şuşoteau oaspeţii între ei, în timp ce artileristul cel elegant trecea urmat de învingătorul său. I-a mototolit toate dantelele cu tîrîtul pe sub masă... S-a mai auzit una ca asta ? Să-l înfrunte tocmai pe starostele tuturor năzbîtiilor şi distracţiilor din societatea ofiţerilor de gardă ?"

— Cu cine am onoarea ? întrebă ofiţerul de gardă.

Mirovici îşi declină numele.

— Şi eu ? replică acesta din urmă.

— Sînt *zahlmeisterul* artileriei de gardă, Grigori Grigorievici Orlov, răspunse frumosul ofiţer, în timp ce-şi îndrepta cu vîrful degetelor sale fine şi încărcate de inele, buclele şi dantelele de pe piept.

„Doamne ! Aşadar iată cine e !" îşi spuse Mirovici, şi-l cuprinse un nou val de răutate dispreţuitoare, iar chipul sănătos şi rumen al lui Grigori Orlov îi readuse în memorie cele cîteva luni petrecute cîndva împreună la Şcoala militară.

Orlov ceru şampanie ; pe vremea aceea o sticlă costa nu mai puţin de o rublă şi treizeci de copeici. Ciocniră şi băură fiecare cîteva cupe.

— Dacă e vorba să jucăm cărţi, spuse Orlov, să ne retragem într-un loc mai liniştit.

Îl conduse pe Mirovici prin celelalte încăperi. Acolo, distracţiile fără perdea, cîndva discrete, iar azi în văzul lumii erau în toi. Fumul fitilului de la lumînări plutea în straturi groase prin încăpere, amestecîndu-se cu fumul ţigărilor de foi *Fidibus*. Din marea sală de alături se auzeau sunetele orchestrei ungureşti de coarde, angajată de către ofiţerii de gardă reveniţi de la vînătoare. Se dansa şi tot de acolo răzbăteau cascadele de rîs ale coriştelor trupei de operă de la

palat aduse de prin Italia sau Franța, și cărora le plăcea să-și petreacă timpul în societatea bogătașilor capitalei.

Într-una din sălile de joc, cea în care, urmîndu-l pe Orlov, intră Mirovici, ședea la o masă mare, rotundă, sergentul regimentului Preobrajenski, Aleksei Orlov. Dichisit și parfumat, cu aspect de atlet, cîntărind vreo nouă puduri, în ciuda manierelor cam bădărane și a expresiilor birjărești, fie că erau franțuzești, fie că erau rusești, aducea foarte mult cu fratele său, frumosul Grigori. Era înconjurat de alți ofițeri de gardă, abia sosiți și ei de la vînătoarea de urși. Se juca *faraonul*. La rugămintea nababului Mihail Egorîci Baskakov, prieten și camarad de regiment, Aleksei Orlov ținea banca. Ceilalți, în picioare, șezînd sau plimbîndu-se nervos cu cîte o carte de joc în mînă, pontau. Însuflețirea era generală.

— Dă-te la o parte, Losunski ! Lasă-mă să pontez și eu, îi șopti Grigori Orlov unui ofițer din regimentul Ismailovski, gătit cu galoane argintii. Se apropie apoi de masă și ceru o carte.

— Nu-l lăsa, spuse rîzînd un alt ismailovist, lunganul Nikolai Roslavlev, un ochelarist indolent. Sigur o să piardă. Zilele trecute, la Volocika, abia i-au despărțit ; era cu Nesvitski și cu Hitrovo...

— N-o fac pentru mine, domnilor, *parole d'honneur* ! spuse Grigori Orlov arătînd din ochi pe noul pontator adus de el.

Mirovici cumpăni îndelung pînă să pună cartea. „Toți sînt ofițeri de gardă, cateriniști, niște bogătași puternici, își zicea el cu strîngere de inimă. Nu-s de teapa lor. Dacă te încurci cu de-alde ăștia, ai să ajungi să-ți blestemi zilele. Pierzi — te vor găsi și în fundul mării ; cîștigi — să nu se termine ca atunci, cu Iusupov. Nu ! Doi ani am răbdat, m-am abținut. Mare ești Rousseau, învățător al meu ! Îmi sînt vii cuvintele tale... Prin puterea de voință, chiar voința unui singur om, poți realiza orice... Basta ! Nu mai iau cărțile în mînă."

Lîngă masa de joc se purta o discuție vie, în rusește și franțuzește. Din cînd în cînd se auzeau rîsete.

— Ce-i, tătucule preamilostive ? spuse cu vocea-i de bas uriașul Aleksei Orlov, ținîndu-l cu privirea în timp ce amesteca iute cărțile cu degetele-i puhave și vînoase. Onorează societatea... Împrumută nițeluș noroc de la regele Prusiei. Cine poate, oase roade. Ori vînat ori vînător... *voyons, allez vite...*

Mirovici se sprijini de masă. Chipurile pontatorilor îi erau necunoscute. În fața lui era pachetul de cărți. „Draga mea, reaua mea, Polixena mea îndepărtată, salvează-mă", își mai spuse el, apoi acoperi un cinci de pică cu galbenul împrumutat de la Ușakov : cu aceeași literă începea și numele Polixenei.

— Ehe, i-a sucit oiței gîtul ! Bună, anunță bancherul vesel, cu vocea sa de bas.

Mirovici simți cum îl trec fiorii din cap pînă-n călcîie. Dublă miza pe aceeași carte. Aleksei Orlov făcu din nou jocul și, din nou, zîmbindu-i voinicește, spuse :

— Bună și asta, stimabile !

Se apropiară alți jucători. De jos își făcu apariția Rubanovski. „Bravo, bravo," îi șoptea acum bătrînul lui Mirovici. Pentru unul ca tine merită să mă străduiesc. Poate că am s-o găsesc..."

Mirovici nu-i lua în seamă pe cei din jur. Patima jocului reînvie cu forța de altădată. Ochii i se încețoșară, nările i se dilatară, respirația i se tăie. Uită și de Rousseau, și de puterea de voință. Uită totul. Dublînd cîștigul și mizînd pe același „*P*", cîștigă la rînd cîteva cărți. „Ce noroc !" se auzea în jur.

Între timp, Mirovici ridică ochii spre tavan. Ținînd un pachet de cărți în mînă își spuse : „Pcielkina... Polixena... Și numele și prenumele încep cu aceeași inițială... Să încercăm și așa." Scoase popa de pică, îndoi toate colțurile, mizînd în felul acesta pe tot ce cîștigase. Din nou, spre uluirea generală, cartea ieși cîștigătoare.

— O să sară banca ! Ce faceți ?! Bredihin îl trase de mînă pe Aleksei Orlov. Unde-i Baskakov ? Să vină aici să ne scape de belea !

Guriev și Hitrovo îl aduseră pe Baskakov. Pontatorii s-au dat în lături. Se auzi o voce : „E tîrziu, fraților ! În curînd vor veni să stingă luminările. N-ar fi mai bine să udăm cîmpul de luptă ?" Se aduse șampanie. Lasunski, Roslavlev

și Guriev se apucaseră să calculeze cu creta pierderile și cîștigurile, costul cărților și al băuturii. Spectatorii străini de cauză începură, unul cîte unul, să plece. Undeva, într-o încăpere de alături, se auzeau cîteva voci care cîntau, fiecare în legea sa *Inule, inule, tînăr...* Se auzea zdrăngănind o chitară. Pocneau dopuri, zornăiau paharele sparte pe podea.

— Deh, domnilor, dacă mai doriți, dacă... Sînt gata să fac eu pe bancherul, spuse Mirovici jenat, înfundîndu-și buzunarele cu ducați și ruble. Că atîta bucurie avem. Trăim vremuri tulburi... Of, mămucă, ce bine e la Kiev, mai spuse el așa, netam-nesam.

Abia își reținea triumful. O bucurie negustată de mult nu-i dădea pace, îl rodea. Începu să vorbească fără noimă. Și să se clatine vizibil. Ochii i se închideau. Amețeala cîștigului se amesteca cu amețeala băuturii.

Grigori Orlov schimbă cu prietenii săi cîteva priviri cu subînțeles.

— Dacă e să continuăm, nu-i mai bine la mine ? propuse dînsul.

— Știu, știu, bancherule ! Sînt gata să merg oriunde, chiar și la Ciurmanteev, răspunse Mirovici, ținîndu-se de spătarul scaunului. Sînt pifan, se cheamă că nu sînt om bogat... Și totuși, nu... Iertați-mă, domnilor, nu cedez nimănui nici un piculeț. Of, mămucă, ce bine-i la Kiev...

— Ați fost la Kiev ? îl întrebă cineva, apropiindu-se. Urși sînt ?

Mirovici îl privi în tăcere, cu ochii tulburi.

— Grigori, umflă-l ! îi spuse Baskakov lui Orlov.

— Numai să nu facă vreun scandal...

— Fleacuri, ia-l !

Toată lumea căzu de acord că-i păcat să lași așa, în miezul nopții, un ostaș viteaz și făcut criță, al cărui nume nici măcar nu-l reținuseră în toiul jocului. Și-apoi ar fi fost cam greu să-i afle adresa. Ofițerii îl scoaseră pe Mirovici în stradă, îl urcară în sania lui Grigori Orlov și îl transportară la locuința acestuia. Asta nu înseamnă cîtuși de puțin că aventurile din noaptea aceea luaseră sfîrșit.

Mirovici își aduse mai tîrziu aminte că, atunci cînd îl urcau în sanie, la poarta Madamei din Drezda, un bătrînel

adus de spate, îmbrăcat într-o mănătăluță de postav, își făcuse drum spre el printre cei care ieșiseră să-l conducă și, zgribulit de frig, îi șoptise: „Bravo, ești un as, și tot cu pica, cu pica ! Mor, da' tot o găsesc..."

Își mai aducea Mirovici aminte că, în drum spre locuința lui Orlov, toată ceata tinerilor ștrengari, veselă și gălăgioasă făcînd tărăboi și rîzînd zgomotos, în sunetul clopoțeilor, mai trecuse pe la încă două asemenea localuri. Într-unul din ele, serviabili, cheflii îi aduseră apă proaspătă să se spele ; apoi iar jucaseră biliard și băuseră. El era atunci nespus de vesel, bea, glumea și chiar cînta un cîntec voinicesc de joc, ucrainean. „S-au pornit șoimii !" își ziceau tîrgoveții, auzind prin geamurile duble, cu obloane, tropotul copitelor, clinchetele clopoțeilor, hohotele de rîs și țipetele cheflilor care alergau de colo-colo, pe străzile troienite.

În celălalt local, și anume la consăteanca și amica Madamei din Drezda, Ambaharoaia, se petrecuse o întîmplare neobișnuită. Acolo, grupul de petrecăreți dăduseră de Șvanvici, fostul comandant al Kronstadtului, temutul rival al vlăjganilor Orlovi. Luați în parte, pe fiecare dintre frații Orlov, Șvanvici îi bătea cu ușurință. Cînd erau însă împreună, erau de neînvins. De aceea căzură la înțelegere, odată pentru totdeauna, ca atunci cînd Șvanvici va nimeri peste unul dintre Orlovi, acesta să fie obligat să plece pe dată, lăsîndu-i lui tot vinul, masa de biliard și damele. Cînd însă Șvanvici întîlnea fie și numai doi frați Orlov împreună, fără nici o discuție trebuia să părăsească el cîmpul de activitate. De data asta, cheflii pătrunseră în localul Ambaharoaiei exact în clipa cînd pe ușa ei zbura afară îmbrîncit de Șvanvici, Feodor, al treilea frate Orlov. „Ce, cum ? Să ne ploconim în fața opincii ? Să dăm îndărăt ? țipa Aleksei Orlov către frate-său, Feodor. Nu, Fedea, nici gînd ! *Sacré nom* ! Înainte !" și toată lumea coborî din sanie.

În încăperile Ambaharoaiei începu un tărăboi de nedescris. Șvanvici nu voia să cedeze. Unii dintre oaspeți țineau partea Orlovilor, ceilalți urlau cît îi țineau gîtlejurile răgușite că așa ceva nu se cade, că învoiala trebuie respectată. Cu o labă solidă Șvanvici îl înșfăcă din nou de guler pe uriașul Feodor Orlov. Celălalt vlăjgan, Aleksei, porni să-și salveze frățiorul. Cele două matahale gălăgioase unindu-și forțele îl învinseră pe adversar și-l întoarseră cu fața în jos.

Apoi, roşu de opinteală, Aleksei Orlov îl scoase pe marinarul alb de furie, de subsuori, afară, prăvălindu-l în zăpadă.

Cu această ocazie, oferiră amicilor o nouă tratație. Se aduse vin. Feodor Orlov avea mîneca ruptă şi-i curgea sînge din nas. Aleksei îşi freca cu zăpadă degetele luxate.

Larma, ţipetele şi rîsetele lor se auzeau pînă departe. Cheflii nepotoliţi trecuseră în sala mare de popice, unde se porniră să sară capra. Mirovici plimba pe cineva călare. Grigori Orlov în sunetele de bandure şi cîntecele corului de ţigani, împreună cu frumoasa şi sprîncenata ţigancă Aksiuşa îşi scoase şi caftanul şi vestonul şi numai în cămaşa de pînză roşie, fluturîndu-şi batista, dansa pe vine un trepak. Din nou răsună cîntecul : *Inule, inule*...

Dar atunci cînd grupul, ospătat din belşug o porni spre sanie, Aleksei Orlov scoase un strigăt înăbuşit şi se prosternă, cu faţa însîngerată, în mijlocul curţii, în zăpadă. Cineva o luă la sănătoasa pe stradă.

— *Tiens, comme il l'a balafré*[1] ! exclamă Bredihin, în timp ce era ajutat de ceilalţi amici, care tocmai sosiră, să-l ridice pe Aleksei Orlov. Şvanvici, pîndindu-l, îi spintecase obrazul stîng.

Cineva din grup îşi scoase sabia. Strigînd : „Asta i-e cinstea ? Ce mîrşăvie ! Moarte trădătorului !" porni în goană pe urmele lui Şvanvici.

„Puneţi mîna pe el ! trebuie ridicată toată strada în picioare ca să-l găsim !" ţipa cineva lîngă poartă. Apărătorul nechemat fu adus înapoi în cîrciumă. Era Mirovici. Nimeni nu-l putea stăpîni. În timp ce toţi ceilalţi erau ocupaţi cu Orlov, el, strîngînd bine sabia în mînă, continua să ţipe. Cu spume la gură şi scrîşnind din dinţi, urla : „Am să-l omor pe trădător, am să-l omor pe laşul ticălos !", luptînd din răsputeri să ajungă la uşă.

Din mulţimea oamenilor de la cîrciumă, ieşi un domn într-o ipingea îmblănită ; cu faţa roşie de băutură şi clătinîndu-se vizibil, se aplecă spre Mirovici, îl luă cu blîndeţe de mînă, şi-i spuse oftînd :

— Potoleşte-te, Vasili Iakovlevici, potoleşte-te... Vezi, şi eu, şi tu... am jurat, şi cînd colo...

---

[1] In franceză în text : Ia te uită cum l-a mai însemnat ! (n. tr.).

— *Balafré*... am jurat... să continuăm jocul la Ciurmanteev... mor, da'l găsesc eu ! repeta în neştire Mirovici în timp ce sania lui Lomonosov îl purta pe străzile Petersburgului. Palide, apărură zorile. Casele, gardurile şi intersecţiile începeau să se contureze prin pîcla întunecoasă şi geruită. Scîrţîind, săniile se opriră pe malul Moikăi. Mirovici urcă scara la primul etaj şi clătinîndu-se, aşa cum era îmbrăcat, cu pălărie, manta şi ghetre, căzu pe primul divan care-i ieşi în cale şi adormi buştean.

V. Urma e găsită

CU DOI ANI ÎN URMĂ, ŞI ANUME LA începutul iernii anului 1760, după ce Mirovici fusese trimis în armata din străinătate, Pciolkina atrăsese asupra ei, deodată, atenţia cîtorva craidoni de la Curte.

Polixena împlinea atunci optsprezece ani. Crescu şi deveni nu atît frumoasă, cît plăcută, isteaţă şi dezgheţată. Ochii ei cenuşii, migdalaţi ca ai unui sfinx, erau la fel de misterioşi şi lipsiţi de pasiune, de ironici şi reci. Părul ei auriu, atunci cînd nu-l pudra, curgea în valuri dese de chihlimbar de pe capul sever, mîndru şi ţeapăn. Frumoasa şi delicata cameristă era curtată şi de militari şi de civili. Se spune că ea i-a inspirat unui poet versurile : *„Albiniţă aurie, de ce zumzăi ?"*, iar tinerii orăşeni, în pas cu moda, executau bucata acompaniindu-se la clavicord. La chefurile lor de holtei fanţii capitalei au pus nu o dată rămăşag că nu va trece săptămîna — firește, dacă vor vrea — şi Pciolkina va fi la picioarele lor. Pariurile se pierdeau, iar adoratorii tînjeau în continuare.

Faptul că se ţineau după ea, o amăra pe Polixena. „Imbecili scîrboşi ! spunea ea printre lacrimi, pălind şi tremurînd toată ; şi toate astea fiindcă sînt copil de pripas, fără nume şi fără familie. Prin milostivirea ţarinei sînt bine îmbrăcată, sînt la modă şi plac tuturor ; uite, pe raft, e un coş plin de răvăşele de amor. Şi măcar dacă mi-ar face curte din toată inima. Nişte flecari josnici ! Bogătaşul Narîşkin, acest fluieră-

vînt, de o lună se ţine scai de mine! Cameristului Loskutiev i-a intrat şi lui în cap să mă curteze."

De atîtea ori îşi amintea şi-şi analiza Polixena trecutul — ciudat, nu ca la toată lumea: copilăria singuratică, alergată pe scările, prin coridoarele şi pasarelele vechiului palat de iarnă, primele emoţii conştiente, rarele bucurii, în schimb, desele lacrimi ale micuţei cusătorese desculţe, mai tîrziu ţesătoare de covoare la doamna Apraxina şi, în sfîrşit dantelăreasă şi cameristă la ţarină. Cu ocazia unui spectacol la Curte, cînd se îmbolnăvi o actriţă, începură s-o înveţe franceza şi ceva mai tîrziu, germana. Dovedi aptitudini neobişnuite. Ivan Ivanovici Şuvalov hotărî atunci s-o treacă pe Pciolkina în corul operei, dînd-o în grija primadonei de pe atunci, Lybera Sacco. Aceasta o punea pe noua sa elevă să citească drame, comedii şi nuvele, fata ajungînd astfel să capete cunoştinţe destul de întinse pentru acea vreme. Prin ea Pciolkina află şi de Rousseau, citi romanul *Émile* şi cîte ceva din scrierile sale filozofice.

Pciolkina nu putea să uite o zi din copilăria sa. În timpul unui joc, un pui de arab răutăcios, de la palat, o bătu zdravăn, pe ea, fetiţa vioaie şi sălbatică. La ameninţarea ei: „Aşteaptă numai, diavole bulbucat, c-am să te spun mămucăi", diavolul bulbucat, rînjindu-şi dinţii şi arătîndu-i pumnul negru, îi răspunse: „N-ai nici o mamă, roşcovano; n-ai şi nici n-ai avut... Nici tată n-ai avut vreodată!... Tu, Polko, eşti o cerşetoare, un gunoi, un pui de ţarcă! — Cum adică, gunoi şi pui de ţarcă?" începu fetiţa să întrebe în dreapta şi în stînga. I s-a explicat că a fost într-adevăr găsită înfăşurată în zdrenţele unei cataveici, pe grămada de paie scoasă din grajdul palatului. Plînse Polixena, şi de atunci, furişîndu-se prin ungherele curţii de serviciu, tot căuta prin cîrdul de ţărănci pe cea care trebuia să fie mama ei.

Odată, Polixena citi o dramă franţuzească pe care i-o dăduse Lybera Sacco şi fusese cît pe ce să-şi piardă minţile. În dramă era înfăţişată fecioara din Orléans, aleasă de providenţă să săvîrşească o mare faptă de eroism. De atunci, soarta Jeanei d'Arc nu-i dădea pace fetei. Visa la fapte măreţe, la celebritate mondială, la recunoaştere unanimă. Descori, zile în şir, rămînea în sala de garderobă a ţarinei, ca o stană de piatră, fără să scoată o vorbă. I se năzăreau codri seculari de stejar şi stînci acoperite de muşchi. O stea clipea

la liziera pădurii. Zalele străluceau, zăngăneau armele. Prigonitul Carol al VII-lea stătea întins lîngă cort. Şi iată cum deodată, din codrul des apare o fecioară strălucitoare, cu coif şi spadă în mînă. „Am să te salvez, am să te repun pe tron", îi spune ea regelui. Şi fecioara asta e Polixena... Atunci nu mai putea să lucreze. Ţinea ore în şir fierul rece pe crinolinele şi dantelele de mătase ale ţarinei sau cu ochii pierduţi în gol îi pîrlea guleraşele. Pe canava, în loc de trandafiri roşii, broda trandafiri verzi şi albaştri. „E amorezată, e amorezată", şuşoteau prietenele ei, cameristele.

Tocmai atunci apăru la Petersburg o celebră ghicitoare din Iaroslavl, Varvaruşka. Toată lumea îşi căuta norocul. O vizită şi Pciolkina. Ca să ajungă în mahalaua Ohtei, străbătu tot oraşul întovărăşită de nevasta vizitiului ţarinei, Ipatici. Purta o băsmăluţă şi o rochiţă ponosită. Multă vreme Varvaruşka nu voi să le primească. „M-au lăsat puterile, s-au scurs prin oscioarele mele", mormăia ea. Însoţitoarea Pciolkinei i-a pus în faţă două ruble de argint şi un capăt de pînză de in. Atunci Varvaruşka le ghici în cafea.. Nevestei vizitiului, căzută în patima beţici, i-a spus :

— N-ai să mori degrabă ; ai să te îneci cu o blinea, dar scapi. Polixenei i-a prezis doi peţitori tineri şi frumoşi.

— Ce-or să te mai iubească, fătucă, şi cu unul te-ai mărita tu, da nu e să fie ; n-ai să-l ici nici pe ălălalt !

— De ce ? se sperie Polixena.

— De zarvă şi de sînge.

— Adică cum, milostivo, interveni nevasta vizitiului, sînt neamuri de sînge sau se vor bate între ei ?

— Nu-s de sînge şi nu se vor bate, numai că din zarvă şi din sînge n-o să se facă nunta, repetă Varvara.

Nevasta vizitiului fu răpusă în aceeaşi iarnă, bînd peste măsură de ziua cumetri-si votcă fiartă cu piper, şi nu se înecă cu nici o blinea. „Ei, înseamnă că şi pe mine m-a mintit ghicitoarea", îşi zise Pciolkina, amintindu-şi, cu nelinişte, de ghicitul Varvaruşkăi. Citea *Émile* şi totodată plătea şi tribut epocii, crezînd în vise şi în ghicit. Cînd printre adoratori apăru cadetul Mirovici, dînsa, cercetînd chipul, pe atunci modest, simplu şi bun pînă la prostie, al tînărului îndrăgostit, se întrebă înciudată : „Nu cumva o fi acesta ?" Îi plăcea curtea sa pătimaşă, devotamentul său, dar alunga gîndul de a-şi opri alegerea asupra lui. „O să ajungă un oarecare ofi-

țeraș de infanterie, nu-i mare scofală de capul său !" își spunea ea, aranjîndu-și, în oglindă, bogatele bucle chihlimbarii. Dar iată că scăpă de el : Mirovici fusese degradat și trimis în exil. I se făcu atunci milă de el ba chiar îi plînse soarța.

Așa trecu un an fără să aibă vreo veste de la el. Oare mai trăiește sărmanul și timidul admirator ?

Veni o altă iarnă, nespus de veselă. Balurile de la Curte alternau cu concertele și carnavalurile. Răposatei țarine îi plăcea ca nu numai doamnele de onoare, ci și cameristele drăgălașe să vină, fără fasoane, să danseze în prezența ei în zilele obișnuite de primire.

— E timpul s-o măritățm pé Pciolkina, îi spuse într-o zi țarina primei sale doamne de onoare, Agrafena Leontievna Apraksina, la unul din carnavalurile în care Polixena dansa într-un costum de nimfă, împreună cu alte fete din lumea bună, menuet cu moștenitorul tronului. — Ia te uită la Piotr Feodorovici, ce curte îndrăcită îi face !

— Că bine zici, mămucă-țarină, îi răspunse Apraksina. Chiar așa, în vară trebuie să-i găsim un mire, iar la toamnă, înainte de postul Crăciunului, să jucăm la nuntă.

— Se pare că Pciolkina și-a și găsit alesul, numai că e la război, interveni cineva.

— Cu atît mai bine, spuse Elisabeta Petrovna. Să-l chemăm încoace pe erou și să isprăvim cu amorul ăsta. Poate că pînă atunci s-o isprăvi și războiul.

Și, într-adevăr, spre sfîrșitul iernii, se ivi și ocazia. Polcovnicul Behleșov, cel care lucra la Colegiul de război, era însurat cu Uliana Puslova, fiica unor negustori bogați. Fiindu-i nevasta bolnavă, trebuia s-o ducă în țări străine, la cura de ape din Spaa, pentru care lucru căuta, prin „mica publicitate", o însoțitoare care să cunoască și limbi străine. „Să se plimbe nițel", hotărî țarina poruncind ca Polixena să fie sfătuită să accepte invitația lui Behleșov. Pciolkina fu uluită și totodată bucuroasă. „De unde acest noroc pe capul meu ?" Pe urmă începu să chibzuiască : „Se pare că mă îndepărtează de o persoană însemnată. Înseamnă că reprezint un pericol... Iată dar ce-mi hărăzește destinul și încotro mă mînă sorții !" Căpătînd concediu pînă în luna lui septembrie, părăsi în mai capitala, plecînd împreună cu Behleșov, prin Drezda și Viena, la apele din Spaa.

De acolo, Polixena le scria descoŕi Ptiţînilor. Totul o interesa pe meleagurile străine: obiceiurile şi moravurile necunoscute, complet deosebite de cele cu care se obişnuise în Rusia, grădinile şi parcurile luxuriante, curăţenia şi frumuseţea oraşelor şi satelor nemţeşti. O societate pestriţă şi tumultuoasă se aduna pentru cura de ape la modă. Aici era floarea aristocraţiei europene istovită şi totuşi amatoare de distracţii. Printre cei aflaţi la tratament puteai vedea destui răniţi în războiul care bubuia prin apropiere, în Prusia zdrobită de armatele ruseşti.

Peiolkina vizită împreună cu Behleşova cazinoul, citea mult, traducîndu-i bolnavei flecăreala gazetărească, cum şi ultimele romane. Dealtfel, cîteva romane avură loc şi la cura de ape. Răpirea fetei unui lord de un cuirasier austriac sau fuga nevestei unui bogat negustor de vinuri de Rhein cu un actor parizian. Nici Polixena nu se simţea prea bine.

Polcovnicul Behleşov, aducîndu-şi nevasta la cura de ape, îşi propusese să nu rămînă în Spaa mai mult de două săptămîni şi totuşi, iată că se scursese o lună încheiată. La început era foarte reţinut, dar mai apoi, însoţindu-le la plimbare, începu să aibă, ca din întîmplare, mici atenţii faţă de Polixena: o ajuta cu amabilitate grijulie să urce în trăsură, îi aducea, de la poştă, scrisorile, îi cumpăra dulciurile şi fructele preferate, iar o dată, de faţă cu soţia, îi oferi în dar chiar o stofă scumpă de rochie. Polixena refuză cadoul. Behleşov începu să caute pretexte să stea cu ea de vorbă între patru ochi.

„Ce să însemne toate astea?" se întreba ea, pierzîndu-se în presupuneri, căutînd de fiecare dată să evite aceste întîlniri. Starea bolnavei se înrăutăţi. Puterile o lăsaseră din cauza vremii care se schimbase şi un timp nu-şi mai părăsi camera.

Ca de obicei după furtună, domnea o seară caldă şi umedă. Behleşov o întîlni pe Polixena în mica grădină a locuinţei sale, o rugă să ia loc pe o bancă şi, după o clipă de şovăire, îi şopti pătimaş:

— Vrăjitoareo! M-ai înnebunit!

— Nu vă e ruşine, domnule colonel?! se indignă Polixena. Aveţi feciori mari, nevasta vă e grav bolnavă, iar dumneavoastră vă comportaţi, iertaţi-mă, ca un băieţandru....

— Dar, draga mea pisicuță, îi replică Behleșov, tăindu-i calea, fac orice pentru tine, orice...

Polixena îl fulgeră cu ochii săi cenușii, îl împinse cît colo și, fără să mai spună o vorbă, urcă la ea în cameră.

— Așteaptă tu, roșcato încrezută! Am să ți-o plătesc! mîrîi în urma ei Behleșov, turbat de eșec.

Galanteriile curtezanului cărunt, grăsuț și mic de stat încetară. La ceai, la prînz și seara, aproape că nu-i adresa nici o vorbă. Nevastă-sa se simți ceva mai bine, și Behleșov începu să-și facă bagajul cu intenția de a se întoarce la Petersburg. Pciolkina, ca să mai atenueze conflictul, voia să-l roage să se intereseze la Colegiu despre Mirovici, cu care era în corespondență și de la care, înainte de a părăsi Rusia, primise, una după alta, două scrisori pline de afecțiune. „O să mă întrebe dacă nu mi-e cumva logodnic, își zicea ea. Anume am să-i spun că mi-e... O să se înfurie, apoi o să mă lase în pace... Și, la urma urmei, de ce nu mi-ar fi Mirovici logodnic? își spuse ea cu amărăciune, apoi oftă. E atît de îndrăgostit... Ce-mi mai trebuie?"

Într-o noapte Polixena era la ea, sus. Tocmai termina de scris o scrisoare către Ptițîna, în care relata incidentul cu Behleșov, cînd căzu deodată pe gînduri. „Desigur că așa va fi mereu, gîndi ea; dar unde-i sfîrșitul? Chiar să nu existe nici o ieșire?... Mirovici! Ce-o fi de capul lui? Păi, e ca toți: om bun, dar un oarecare, nu de viță ca mine!... Se vorbește că-i plac cărțile, risipa... Dar și de cărți și de risipă te poți lecui, poți ajunge om. E tînăr, o să se potolească. Se aude că acuma sînt mulțumiți de dînsul; ba chiar l-au avansat pentru fapte de eroism... Și totuși, nu-i ce vreau, nu-i ce vreau... Că-i sărac, nu-i nimic... Dacă n-om avea din ce trăi, ne ajută țarina. Dar asta să fie tot ce-am visat, ce-am așteptat?"

Polixena se opri din scris. Amintirile începură din nou să-i dea tîrcoale: micul arab răutăcios, puiul de țarcă, Jeanne d'Arc cu coif și paloș, la liziera pădurii bătrîne de stejar, prezicerile ghicitoarelor, sînge și larmă...

Ședea cu fruntea plecată pe mîna rece și slăbuță. Ochii i se umplură de lacrimi. La piciorul scării se auziră pași. Cineva parcă ar fi urcat cîteva trepte și apoi s-ar fi oprit. „Mi s-a părut, își spuse Polixena. Fericirea! Se vede că nu mi-e dat s-o cunosc... Dacă alții — văd și în ziare — atîta treabă au: să vorbească de aventuri, de dragoste, mie de ce

să nu-mi fie dată fericirea ? De ce la alţii vine, şi încă una aşa, din senin, pe neaşteptate ? Soţi de vază, la mare cinste...

Luă din nou pana în mînă.

Prin fereastra deschisă a mezaninului, se vedeau contururile dealurilor din Ardeni, iar deasupra lor, un cer de iulie senin, stropit cu stele. Sub fereastră, deasupra unui pîrîu, era o rîpă stîncoasă. În casă, toată lumea se culcase de mult. Dimineaţa, Behleşov urma să plece în Rusia.

Pciolkina înmuind pana în călimară deveni din nou atentă. Flacăra lumînării din sfeşnicul masiv parcă se mişcase. Probabil venea de afară boarea proaspătă a ivirii zorilor. În spatele său, pe covor, se auzi un fîşîit. Polixena ridică ochii : rotofeiul Behleşov, elegant, coafat şi pomădat, în mînă cu un buchet de crini şi trandafiri, se afla în faţa ei.

— Bună seara, Polixena Ivanovna, începu el, zîmbind timid.

Ea sări ca arsă, privind spre uşă.

— Sst ! Şi aici, şi jos e încuiat. Sîntem singuri. Ascultă-mă !

— Ce înseamnă toate astea ? Cum îndrăzniţi ?

Behleşov îi întinse buchetul.

— Floare de rai, vrăjitoareo ! şopti el, ţintuit locului. N-am somn, mă chinuiesc, sufăr de dor...

— Ce mai amor ! Pciolkina zîmbi batjocoritor. Ajunge, gata ! Pleacă domnule, nu de dumneata mi-e milă, ci de nevasta dumitale...

— Regina mea ! Lumina mea ! se înflăcără Behleşov, lăsîndu-se pe un genunchi. Îţi jur că te iubesc... Poţi să mă şi omori, dar mai întîi ascultă-mă. Totul îţi aparţine, banii, briliantele... Fă-mă fericit, hai să fugim !

Polixena îşi aminti de cuvintele ghicitoarei.

— Ia totul, n-am să cruţ nimic ! şoptea Behleşov, strîngînd buchetul la piept. O vorbă spune-mi, şi-mi las familia, serviciul, te urmez şi la capătul lumii... Te îmbrac în aur, mă robesc ţie. O sută de suflete de pe moşia din Ural le trec pe numele tău.

Polixena îşi încrucişă braţele.

— Cîtă înjosire, ce ruşine ! Tremura toată. Ieşi afară, auzi ? Afară ! ţipă ea în continuare, bătînd furios cu piciorul

şi arătînd spre uşă. Pleacă, altfel am să încep să urlu de scol toată casa...

Behleşov se apropie de ea. Fata se repezi spre fereastră.

— Un singur pas, strigă ea, arătînd spre geam şi mă arunc în prăpastie ! Ai să ai o moarte pe suflet...

— Stai o clipă, stai puţin, şopti Behleşov. Oare aşa să se termine tôtul ?

Pciolkina tăcea. Ochii ei cenuşii îl priveau cu indignare şi furie.

— Ai să mă ţii minte ! mai spuse Behleşov şi dispăru pe uşă.

Dimineaţa, Pciolkina o vizită pe bolnavă, îşi ceru leafa şi, descuind cufărul, îşi luă paşaportul şi bocceluţa şi plecă la poştă. Spre prînz intră în cabinetul lui Behleşov. Sub braţ purta nişte cărţi şi ziare. Polcovnicul, stînd în faţa biroului său deschis, îşi făcea conturile. Cînd apăru Pciolkina, păli uşor, dar nu se întoarse, ca şi cînd n-ar fi observat-o.

— V-aţi înşelat, Valerian Ilici, îi spuse Pciolkina respectuoasă şi reţinută. Dar mai mult decît dumneavoastră, eu sînt aceea care m-am înşelat. Nu ştiam cum sînt oamenii din ziua de azi. Acuma ştiu. Unii mai murdari şi mai de nimic decît alţii... Of, altceva nu găseşti la ei !

Behleşov tăcea. Chipul său se învineţi uşor. Respira greu, şi se încăpăţîna să n-o privească.

— Nu aveţi nici un scrupul, continuă Polixena zîmbind amar. Chiar aşa să fie, să n-aveţi deloc ? Oare astăzi toţi sînt la fel ? Să dezonoraţi, să distrugeţi, să călcaţi în picioare o biată orfană sărmană, nu vă costă nimic. Cu una ca mine merge, nu-i aşa ? Numai că nu toate orfanele sînt la fel... V-aţi înşelat. Nu înseamnă că orice copilă găsită, care nu-şi cunoaşte părinţii, trebuie murdărită, călcată în picioare, necinstită şi toate astea pentru o bucată de pîine. Cîte una, domnule, mai crede şi într-o soartă mai bună...

Buzele lui Behleşov schiţară o mişcare. Voia să spună ceva, dar tăcu în continuare.

— Nu spuneţi nimic ? Sînteţi prea mîndru ca să vă căiţi în faţa unei rîme ca mine găsită lîngă pridvor în paiele scoase din grajd !... Fiţi blestemat, cu bogăţia şi cu sufletul vostru ticălos cu tot. Cu sufletul care nu se iubeşte decît pe sine... Astea mi le-aţi dat, domnule, pentru citit... M-au

edificat în multe privinţe... Mai cu seamă în cartea asta. Am găsit în ea scrisoarea pe care aţi primit-o din Rusia, de la favorita dumneavoastră...

Polixena trînti pe masă ziarele, cărţile şi scrisoarea găsită printre ele, apoi părăsi, cu paşi rari, încăperea. În aceeaşi seară plecă, cu un poştalion, spre Viena, iar de acolo spre Petersburg.

În toamna trecutului an 1761, ţarina se îmbolnăvi grav, iar în decembrie muri. Nu mai apucă să-i facă un rost Polixenei, aşa cum hotărîse cu Apraksina şi Şuvalov. Nu aranjă nimic nici cu opera, nici cu măritişul. Şi cu toate că în timpul bolii ţarinei toţi curtenii palatului o lăsară pe Pciolkina în pace — nu le mai ardea de ea — Behleşov n-o scăpa din vedere. După moartea ţarinei toate se schimbară. Şuvalovii căzură în dizgraţie. Apraksina îşi ceda locul Lizavetei Voronţova. În ajunul Anului nou, datorită protecţiei rudei sale, Gudovici Behleşov fu numit adjunct al holştinezului Zeitz, ajuns *oberkriegskomissar* şi înălţat la gradul de general. Importanţa poziţiei sale în Colegiul de Război şi odată cu asta şi relaţiile sale luară amploare. În ciuda revenirii acasă a soţiei sale de la tratament, el nu înceta să-i transmită Pciolkinei complimente, iar în scrisori să-i jure aceeaşi dragoste înfocată.

Polixena nu stătu multă vreme pe gînduri. La sfatul Apraksinei, o vizită pe Lizaveta Voronţova, rugînd-o să-i găsească un loc în preajma soţiei împăratului. Voronţova o trimise la sora ei Daşkova. Aruncînd o privire spre firava şi sărac îmbrăcata cameristă a fostei Curţi, atît de odioasă ei, mîndra Ecaterina Romanovna zîmbi dispreţuitor şi îi întoarse spatele. Apoi îi şopti în franţuzeşte lui Nikita Panin : „Ce tupeu ! Orice slugă ţinteşte să ajungă confidenta noii împărătese !" Polixena deveni mai albă decît varul, o fulgeră pe Daşkova cu privirea şi fără să scoată o vorbă ieşi din încăpere. „O să ne socotim noi două într-o zi" îşi jură ea.

Rămînînd fără slujbă, conchise că nu mai are ce aştepta, nu mai are de ce să mai umble şi să bată la uşile altora după ajutor si că e mai bine să plece cît mai departe de capi-

tală, să i se piardă urma. Hotărînd toate acestea, aşteptă momentul potrivit. La mijlocul iernii anului 1762, după înmormîntarea ţarinei îşi făcu bagajul, scrise o scrisoare de adio actriţei Sacco — care, de asemenea pleca din capitală —, şi fără urmă de regret părăsi atît de repede Petersburgul, încît nici Bavîkina, nici cunoştinţele mai apropiate nu ştiură unde a dispărut.

Beţia din noaptea aceea de pomină l-a obligat pe Mirovici să rămînă mai mult de o zi şi o noapte sus, în camera lui Lomonosov. Acolo se ascundeau amîndoi, unul de soţie, celălalt de Nastasia Filatovna. Din cauza necumpătării, lui Lomonosov îi revenise tusea cu spasme şi acel şuierat ciudat şi caraghios, de care, ca şi de umflatul picioarelor, suferea în ultimii ani. Lomonosov o denumise „privighetoarea" sa, iar această privighetoare avea un năravdeosebit: începea să cînte numai atunci cînd Lomonosov, neputîndu-se stăpîni, trecea pe la restaurantele lui Iberkampf, Gantower sau pe la Ambaharoaia, care îşi avea localul în apropierea podului Albastru.

Pălăvrăgind cu Mihail Vasilievici despre ţări străine şi evenimentele zilei, Mirovici îi istorisi, pe scurt, şi povestea sa de iubire, încheiată atît de trist. Polixena dispăruse şi era imposibil să-i afle ascunzătoarea. Lomonosov, după ce ascultă confesiunea lui Mirovici, se posomorî. „Ce ţi-e şi cu soarta asta, îşi zise el, de ceea ce ne e drag, de ceea ce dorim, nu avem parte... Şi ea, ea ce fel de om o fi? Şi el de ce nu i s-ar potrivi? Că el doar îi scria, ea n-a mai vrut să-i răspundă. Poate se ascunde numai, îl pune pe tînăr la încercare, să vadă ce-i de capul lui, dacă-i rămîne credincios."

Gazda şi musafirul făceau tot soiul de presupuneri, încercau să înţeleagă anumite lucruri, puneau ţara la cale. Lumea visurilor fantastice îl fură din nou pe Mirovici şi nu-l mai părăsi. Noaptea, în jurul patului prindeau viaţă imagini ciudate, alarmante: era din nou război, era rănit şi părăsit undeva într-un oraş necunoscut. Catedrala fusese puternic luminată, soseau trăsuri somptuoase, lume elegantă. Se cununa cineva. Mireasa cobora treptele bisericii. Era

Polixena. Mirovici, în zdrențe, se sprijinea în cîrje și încerca să se strecoare prin mulțime. Voia s-o strige, dar se trezea...

În seara celei de a doua zile, fiica lui Lomonosov, Lenocika, veni la ei cu un bilețel adus de un fecior de la Curte. Era scrisoarea lui Vasili Kirilîci Rubanovski către Mirovici.

„Din dragoste față de om, scria bătrînul retor-seminarist, *din partea bătrînului copac mîncat de ani, către puiandrul cu frunza verde și atotprețuit ca minte, acțiune, cum și în distracții uimindu-ne pe toți cu arta sa, stăpînului meu dăruit cu toate darurile lumii, potporucicului Mirovici, un adînc salut! Iar eu, stăpîne și patron al meu multmilostiv, aflai pentru tine de locul unde e cea cu părul în valuri frumoase și preadreaptă întru morală, cea pe care o cauți, tînăra Pciolkina. A plecat în ianuarie în orașul Schlüsselburg și locuiește acolo în fortăreață ca bonă, cu alte cuvinte, ca guvernantă a prunculuí văduvului căpitan de gardă, cneazul Ciurmanteev. Acest Ciurmanteev, începînd cu acest an nou este principalul reprezentant al poliției la închisoarea de acolo; dar cum puteți ajunge acolo, asta nu mai am cunoștință. Bilețelul acesta vi-l va aduce Tihon Kasatkin, lacheul apartamentelor personale ale răposatei țarine. Tot el a fost acela care a dus-o pe Pciolkina de la Curte la Șlușin. După ce vă spusei toate astea, rămîneți cu bine. Iar despre miraculoasa carte de pică, n-am să uit pînă la sfîrșitul zilelor mele...".*

După ce citi și reciti scrisoarea, Mirovici i-o întinse lui Lomonosov, iar el se năpusti pe ușă să-l mai prindă pe Kasatkin. Se întoarse radios, emoționat.

— Doamne, auzi? îl întîmpină exclamînd Lomonosov. O închisoare secretă de stat! Cneazul Ciurmanteev...

— Da, așa scrie, și trimisul mi-a confirmat același lucru.

— Dar știi tu cine e închis acolo? îl întrebă Lomonosov pe Mirovici țintuindu-l cu privirea.

— Nu știu, Mihail Vasilici, de unde să știu.

— El... El! repeta Lomonosov gîtuit de emoție, încercînd să-și înăbușe tusea șuierătoare, care-i spărgea pieptul. Din leagăn! Sînt aproape douăzeci și doi de ani de cînd zace în temnița aceea cumplită.

— Despre cine e vorba ?

— Prizonierul încoronat ! Nu-ţi aduci aminte ? Doar ţi-am mai vorbit de el ! Trimis de Dumnezeu şi detronat de oameni, născut din sînge regesc şi împărat al Rusiei, Ioan al III-lea, Antonovici, cum i se spune în hrisoave.

Observînd tulburarea şi spaima tatălui său, Lenocika se ascunse după un dulap, într-un colţ mai întunecat, privind de acolo cu sfială. Lomonosov se ridică în picioare, făcu cîţiva paşi prin cabinet, îşi trecu mîna peste ochi, încercă să spună ceva, dar nu fu în stare. Oftă. Îşi apăsă mîna pe inimă, apoi se repezi spre birou şi dintr-un sertar secret scoase, cu mîini tremurînde, cîteva pagini de tipar, rupte şi îngălbenite de vreme.

— Odele mele ! Sînt cele mai bune ode pe care le-am scris întru proslăvirea acestui împărat, spuse Lomonosov privind cu ochii pierduţi în gol, de parcă vedea o arătare luminoasă. Eu, domnul meu, am sosit aici din Germania vara, tocmai în momentul cînd acest prunc era pe tron... Ai să înţelegi cît mi-e de scump acest nume. Scriam din inimă, eram sincer şi profund încîntat. Ascultă :

„Sînt primenite apele ce scaldă Sudul cald
Schimbînd îmbrăţişări virgine, de smarald —
E semnul unei epoci noi, de aur...
Vlăstarul minunat al osului domnesc
Într-aripează gîndul, îmi dă speranţe noi !
O viaţă împlinită la rîndu-mi îi doresc
Florii de rai — micuţului monarh !..."

Şi ştii, m-am dus cu versurile astea la fostul palat şi le-am citit în faţa Annei Leopoldovna şi a micuţului, iar ea, în faţa întregii Curţi, drept mulţumire, a înclinat spre mine, de pe perniţa lui, capul augustului său fiu... Poţi înţelege ce-am simţit atunci ? Uite, citeşte...

— Ce ciudat ! exclamă Mirovici, versurile sînt tipărite, dar eu nu le-am întîlnit nicăieri.

— Au apărut într-un supliment special al *Ştirilor*,... dar a fost confiscat în momentul urcării pe tron a Elisabetei. Mai mult decît atît, suplimentul a fost ars odată cu manifestele, ucazurile, jurămintele de credinţă, cum şi cu toate

celelalte acte în care era suficient să fie doar amintit numele acestui nefericit nou-născut.

— Manifestele erau date în numele lui ?

— Cum dară ! Timp de patru sute şi patru zile, ţării i-a fost dat să citească : „Prin mila lui Dumnezeu, noi, Ioan al III-lea împărat şi monarh absolut al întregii Rusii..."

— Iertaţi-mă, Mihail Vasilici ! începu Mirovici într-o stare de uluire totală. Ştiu cam puţine despre aceste evenimente. La noi, la şcoală, nu se spunea o vorbă despre asta ; iar în străinătate, se vede treaba că au uitat... Am auzit cîte ceva, de la un camarad de-al meu şi de la Nastasia Filatovna, dar foarte neclar. Totdeauna în treburi din astea era zgîrcită la vorbă. Cum de s-au putut petrece toate astea ?

— Argonauţi cu ghinion ! răspunse Lomonosov. Iar lîna lor de aur hărăzită de destin era tocmai acest împărat pus în lanţuri... Dacă vrei, cîndva, cînd se va ivi prilejul, îţi voi povesti tot ce ştiu. Ai să auzi o poveste tristă, foarte tristă...

Îşi ascunse foile înapoi în birou, mai puse cîteva lemne în cămin, apoi se aşeză în fotoliu, îşi acoperi faţa cu mîna şi rămase nemişcat. Mirovici stătea alături, abia îndrăznind să respire. Fără să-şi ia ochii de la el, aştepta. După vreo zece minute, Lomonosov îşi reveni, dar începu să vorbească despre cu totul altceva.

„Am s-o întreb pe Filatovna", îşi propuse Mirovici cînd plecă de la el.

VI. Ursită rea

PESTE VREO DOUĂ ZILE, ÎNTR-O SEARĂ tîrziu, Lomonosov l-a chemat pe Mirovici sus şi l-a dus la fereastră. Tot cerul era luminat de aurora boreală.

— Sînt străfulgerările mării de aer ! spuse Mihail Vasilievici, în timp ce fixa, prin ferestruică, luneta, o nouă invenţie de-a sa.

Au stat așa multă vreme, urmînd jocul jerbelor de foc roz și bleu. Deodată Lomonosov se sculă, făcu cîțiva pași prin cameră, apoi se așeză din nou.

— Epoca domniei idolului nou, Elisabeta Petrovna, începu el dregîndu-și glasul, nu e un lanț de cine știe ce contradicții! Iar întru completarea discuției noastre, pe care-am întrerupt-o deunăzi, am să-ți spun, domnul meu, și nu altfel, ci cu mare mîhnire, că multe, multe păcate duc umerii sfetnicilor ei... Cîte i-a tot dat să pătimească și cît a trebuit să aștepte! Fiică bună a lui Petru, și n-a fost admisă pe tronul părintesc... O părăsiseră toți, n-o ajuta nimeni; repudiată, desconsiderată, și nimeni s-o răzbune! Atunci ea singură, eroina Nordului, și-a făcut dreptate. Ascultă... E vie în memoria tuturor noaptea dinspre 25 noiembrie a anului 1741!... Elisabeta Petrovna și-a pus platoșa pe deasupra rochiei și după ce-a înălțat o rugăciune, s-a urcat în sanie și a pornit împreună cu partizanii săi spre cazărmile Preobrajenski. Acolo s-a proclamat împărăteasă și împreună cu grenadirii care îi erau credincioși a purces spre Palatul de iarnă unde dormeau toți: arestă întreaga familie de Braunschweig: pe regenta Anna Leopoldovna, pe bărbatul ei, blîndul și bîlbîitul Anton Ulrich și pe fiul lor, pruncul-împărat, Ioan Antonovici. Mititelul a fost proclamat monarh autocrat la două luni după naștere... În manifest i se spunea Ioan al III-lea. Mai tîrziu alții i-au zis al V-lea, sau al VI-lea, numărîndu-i și pe vechii Ioani. În cinstea pruncului monarh a fost bătută o medalie reprezentînd-o pe împărăteasa Anna care, înălțîndu-se la cer, îi transmitea coroana... Rusia a fost condusă în numele său un an și treizeci și nouă de zile; în total patru sute patru zile.

Lomonosov se opri.

— Patru sute patru zile! Ca apoi să suferi ani în șir, o viață întreagă! reluă el. Unde, în istoria cărei țări, poți găsi un exemplu atît de tragic și de fatal? Masca de fier[1] ai să zici: Pînă și acest prizonier a suferit mai puțin...

— Am tras-o de limbă pe Nastasia Filatovna, spuse Mirovici. Bizare întîmplări.

---

[1] *Masca de fier*, personaj rămas necunoscut, închis în fortăreața Pignerol în 1679 și mai apoi la Bastilia, unde muri în 1703 după ce fusese constrîns, pe parcursul întregii sale vieți, să poarte o mască (n. tr.).

— Ei, şi ea ce ţi-a povestit ?

— E profund întristată de soarta nefericitului.

— Şi-au bătut joc de el destul, continuă Lomonosov. Cînd ţarina Elisabeta Petrovna l-a adus la palat pe micuţul ţar detronat, înfofolit în propria ei haină de blană, s-a pornit milostive să plîngă şi să spună : „Sărmane copil ! Nu eşti vinovat cu nimic... Vinovaţi sînt părinţii tăi..." La scurtă vreme după asta, s-a dat un manifest, care anunţa că ţarina a poruncit ca întreaga familie de Braunschweig, cu toate onorurile cuvenite, să fie lăsată să plece pentru totdeauna, în străinătate, la ea în patrie, iar faptele lor să fie date uitării. Şi au fost porniţi spre patrie, spre Germania. Dar ce-au intenţionat cei buni, n-au admis cei răi... În drum spre Königsberg, la Riga, nefericiţilor călători, aflaţi sub supravegherea general-locotenentului Saltîkov, li s-a poruncit să rămînă locului. Trebuie să-ţi spun că tocmai în acel moment era aşteptat cu emoţie mare să vină din Holştinia la Petersburg un alt general, baronul Korf, iar împreună cu dînsul nepotul de sînge al Elisabetei, „micuţul diavol de Holştinia", cum îi spunea ţarina Anna prinţului Piotr Feodorovici. Ţarinei i se sugeră ca nu cumva, drept răzbunare, neamurile nemţeşti ale împăratului detronat să-i oprească la graniţă alesul. Acesta însă sosi cu bine la Petersburg. Le-a venit atunci ideea să-l instruiască şi în scurtă vreme să-l şi însoare. Aşa sosi incognito, în Zerbst, sub numele contesei de Rheinbusch, logodnica lui, Ecaterina Alekseevna. Iar nefericitul strănepot al ţarului Ivan Alekseevici a fost închis cu toată familia în fortăreaţa din Riga. Le venea la socoteală s-o ţină pe ţarină într-o continuă nesiguranţă. Lestocq împreună cu grupul său, o fi fost el băiat de viaţă, dar era şi ticălos fără pereche. Ce să mai vorbim, nu mai pot, mi se rupe inima. Întreabă-i şi pe alţii, oricine ştie azi cum s-au petrecut lucrurile...

Lomonosov tăcu din nou. Mirovici văzîndu-i tulburarea, nu-l mai întrebă nimic. Reuşi în acele zile să afle multe noutăţi şi fără ajutorul lui. Filatovna se afla într-o bună dispoziţie, şi, spre deosebire de alţi ani, vorbea fără ocolişuri. Odorul ei era acum om în toată firea, iar de trei

luni încoace cumplita dispoziție secretă încetase să mai acționeze. Și se porni atunci să-și depene amintirile. Cîte nu știa văduva subofițerului de gardă, și de la soț și de la camarazii lui...

— Of, cîte au mai îndurat exilații, îi spuse Filatovna lui Mirovici. Au stat la Riga mai bine de un an, iar țarina a fost tot timpul îndopată cu tot soiul de bîrfe despre sărmanii deținuți. Chipurile, fosta regentă nici n-o recunoaște ca țarină nici n-o respectă, iar buna ei prietenă, doamna de onoare Mengden, o instigă să fugă. A mai circulat, Vasea, un zvon, cum că regenta încercase de-adevăratelea să fugă pe o corabie, îmbrăcată în țoale simple, țărănești. Din Riga au fost duși într-o altă fortăreață. Aici, Anna Leopoldovna dădu naștere unei fete, pe care o botezară în cinstea noii țarine cu numele de Elisabeta. Numai că numele nu i-a purtat noroc. Un lacheu al palatului de la Petersburg, fiind într-o zi cu chef, lansă minciuna cum că în curînd sînt de așteptat noi schimbări, că Ioan al III-lea va veni iarăși țar. Nu știu ce consătean de-al tău i-a scris altuia cum că întreg Petersburgul e de partea lui Ioan, iar răvașul a fost interceptat... Dealtfel, și von Minich împreună cu Osterman, crezînd că familia detronată e de mult în străinătate, au spus vrute și nevrute pe socoteala ei. Or, tocmai atunci se desfășura procesul ei...

— Lași mîrșavi și egoiști! exclamă Mirovici, fără să-și ia ochii aprinși de revoltă de la povestitoare.

— Așa, așa, Vasea... Iar înainte de toate astea, a mai venit și un denunț la adresa generalului Saltîkov, cred că ai auzit despre el, nu? Era atașat pe lîngă arestați. Copilul-împărat, pe vremea aceea mergea pe patru ani, se juca în odaie cu un cățeluș; și așa, în joacă, l-a lovit cu o lingură în cap. Dădaca n-are altă treabă decît să-l întrebe pe Ivanușka: „Cui, stăpîne, ai să-i tai capul cînd vei crește mare? Iar copilul, chipurile, i-ar fi răspuns: „Lui Vasili Feodorîci", adicătelea lui Saltîkov. S-au speriat cei de aici la asemenea veste. Năravul copilului, vezi tu, promitea a fi aprig. „Să fie trimiși cît mai departe, undeva prin fundul Rusiei! începu să-i împuie capul țarinei medicul ei Lestocq Altfel nu văd să dureze tronul tău." Tocmai atunci se nimeri să vină cu sfatul său de lup și craiul nemțesc: „N-ar

fi rău, îi scrise el ţarinei, să-l expedieze pe Ivanuşka şi pe părinţii săi undeva aşa încît să li se şteargă şi amintirea... Că ţara voastră, măria-ta, are destule asemenea locuri... Altfel aşteaptă-te la necazuri." Şi iaca aşa, vorbele au hotărît treaba... Chibzui ce chibzui mămuca noastră cea luminată, ţarina, şi trimise un ucaz: persoanele ştiute să fie duse în mare taină în oraşul Raniburg, adică în gubernia Riazan. I-au gătit de drum pe sărmanii de ei, i-au luat pe frig şi pe viforniţă şi i-au dus la Raniburg, prin Kaluga şi Tula, de i-a ajuns primăvara din urmă. Escorta, Vasili, a încurcat drumul, şi era cît pe-aci să-i ducă la Kirghizi, adică în loc de Raniburg, în Orenburg...

— Ce barbari, şopti Mirovici.

— Barbari? Ascultă numai cîte au mai fost de atunci. Acolo, nenorociţii au dus-o şi mai rău. Au fost găzduiţi — despre asta i-a spus mai tîrziu lui bărbatu-meu un căprar din escortă — au fost găzduiţi spuneam, într-o casă de lemn, veche şi în paragină, unde pe vremuri fusese exilat favoritul ţarului, cneazul Menşikov. N-aveau nici de unele: nici bucate, nici slugi. Apa era stătută, de baltă. Prinţesa, din nou însărcinată. Ivanuşka, bolnav. Iar aici, la Piter, s-au pornit iară vorbele că Ioan Antonovici revine pe tron. Toamna fuseseră execuţii cumplite. Of, am fost chiar eu şi am văzut! Iar la interogator s-au mai dovedit şi altele... Regimentele de gardă, dragul meu, de proşti ce erau, trăgeau nădejde, zicînd: „Ai noştri, credem, într-un caz ca ăsta, n-or să pună mîna pe armă..." Colac peste pupăză, în primăvară, s-au pornit alte vorbe... În oraş a început să umble zvonul cum că ar fi venit la deţinuţii din Raniburg — am auzit-o chiar eu de la o cumătră protopopească — ca să strîngă ajutor pentru biserică, un... ca să spun aşa, un călugăr rascolnic, care, chipurile, s-ar fi înţeles în taină cu prinţesa şi cu prinţul să-l fure pe Ivanuşka şi să-l ascundă printre cei de-o credinţă cu dînsul pînă la vîrsta trebuincioasă. Că ar fi fugit la slobodele rascolnicilor, spre Viatka, în Polonia, numai că fugarii ar fi fost ajunşi din urmă în pădurile Smolenskului. Monahul a fost dus la Piter spre cercetare, iar Ivanuşka la mănăstirea din Valdai... N-ar fi mai bine, Vasenka, să amînăm povestirea pe mîine? E tîrziu, s-a întunecat...

— Nu, mămucă dragă, povestește, povestește ! spuse Mirovici, prinzînd-o pe Filatovna de mînă.

— ... Ei, și după ce-au tot umblat asemenea vorbe, Vasili, pică în gubernia Riazan pe capul deținuților noul nostru general, baronul Korf. I s-a poruncit să-i ducă pe arestați sub escortă strașnică și mai departe, tocmai în orașul Arhanghelsk, iar de acolo, noaptea, ca să nu afle nimeni, la mănăstirea Solovki. Nici trăsnetul nu i-ar fi doborît cum i-a doborît vestea asta cu noua mutare. Credeau că sînt duși în Siberia, în orașul în care trăia Biron cel blestemat de toată lumea. „N-o să-mi mai văd feciorul ! se căina prințesa ieșită din minți. Adio, Vanicika, țarul meu, adio, pentru totdeauna !" Au despărțit-o și de slugile care-i erau dragi și de prietena Mengden, doamnă de onoare. I-au luat toate lucrușoarele, cufărașele, ceasurile, piepțănii cei scumpi, inelele cu nestemate... Am întîlnit-o mai tîrziu pe sora lui Mengden la Șepeliovi. De la ea știu toate astea... Viperele ! Orice-ai zice, sînt vipere. Au dezbrăcat-o pe prințesă de ultima ei fustișoară de atlas și-au tîrît-o într-o zdreanță ordinară...

Bavîkina își șterse lacrimile.

— Cînd Ivanușka mergea pe cinci ani, urmă ea, supravegheat fiind de generalul Korf, l-a luat cu el în caleașcă un maior, nu mai țin minte din ce regiment era, dar știu că-l chema Miller. Purceseră toamna tot pe drumuri desfundate, prin ploaie, și mai apoi prin viscol și ger. De-ale gurii și de locuințe se îngrijea polcovnicul Ciortov [1]. Îmi aduc aminte de el. Cu tot numele ăsta urît, era un om tare cumsecade. Venea pe la vizitiul răposatei țarine. Pentru paza lui Ivanușka, i s-a poruncit să aibă, pe lîngă caleașcă, un soldat anume, iar copilului să-i zică, probabil în amintirea blestematului de Grișka Otrepiev [2], nu altfel decît Grigori, să nu afle nimeni pe cine duce, iar coviltirul caleștii să-l țină totdeauna ridicat. Așa au ajuns drumeții la Marea Albă... Și cu toate că s-a păstrat, în mare taină, plecarea lor, tot s-a aflat la Piter. Polcovnicul Ciortov, așa, deodată, închi-

[1] *Ciort* în limba rusă înseamnă drac (n. tr.).

[2] *Otrepiev, Grigori,* călugăr la Kremlin (începutul sec. XVII). S-a dat drept țareviciul Dmitri, fiul lui Ivan cel Groaznic, omorît de Boris Godunov. A acționat ca pretendent la tronul Rusiei, susținut fiind de magnații polonezi ai Lituaniei. Ocupînd Moscova (1605) și învinuit de înaltă trădare față de țara sa, este omorît (1606). Cunoscut în istorie ca Falsul Dimitrie I (n. tr.).

puie-ţi, s-a scrîntit la minte. Deh! s-a abătut asupra sa mînia lui Dumnezeu. Şi pînă s-a aflat despre asta şi i-au pierdut şi lui urmele, printre cîte a fiecărit, a scăpat vorbe şi despre nenorociţii aştia... Mai mult, Vasenka, nu ştiu despre dînşii. Aşa-i lumea de astăzi: schimbătoare şi de scurtă durată! Peste tot miroase a putregai, a moarte...

Povestindu-i la vreo săptămînă după asta lui Lomonosov cele aflate de la Bavîkina, Mirovici a găsit un moment de răgaz să-l întrebe ca din întîmplare ce s-a mai întîmplat cu sărmanii deţinuţi.

— Hai să-ţi povestesc, îi răspunse Lomonosov. După ce m-am împrietenit cu favoritul răposatei ţarine, cu Ivan Ivanovici Şuvalov, a început acest tînăr demnitar, iar pentru mine stăpîn şi prieten, să mă viziteze, ca să mai stăm de vorbă despre rostul ştiinţelor sau să-l învăţ prozodia... Cu această ocazie, uneori îmi spunea şi despre cele auzite în legătură cu pruncul-împărat. „Pe unde o fi acum?" îl întrebai odată pe Ivan Ivanovici. „La tine în patrie, zice, în lăcaşul călugărilor arhiereului din Holmogorî." Şi atunci, prietene, am simţit cum mi se opreşte inima în loc. „Păi nu sînt la Solovki?" m-am mirat. „Nu-i comunicaţie, zice, n-au legătură cu ţărmul cîte şase luni pe an, şi-atunci se tem să-i ţină atît de departe... Şi-apoi gheţurile încep din toamnă şi i-ar stînjeni s-o pornească pe Marea Albă", mă lămuri Şuvalov. „Şi cum trăiesc, zic, acolo?" „Ivanuşka, îmi explică el, e ţinut despărţit de părinţi şi surori... A fost dus, sărmanul, în curtea mînăstirii, acoperit pînă şi peste cap, ca nimeni nici să nu ştie măcar cine e ascuns acolo." A început o viaţă grea pentru deţinuţi. La Oranienburg, îţi dai şi tu seama, erau cu toţii la un loc, ba aveau şi puţină libertate: se plimbau prin crîng, se duceau la rîu. Pe cînd aici, nu numai că nu erau lăsaţi dincolo de ogradă, dar n-aveau voie nici măcar să părăsească odăile, sau să iasă-n pragul uşii. De altfel baronul Korf avea mare grijă de starea exilaţilor. Numai că el a fost rechemat, iar supravegherea persoanelor secrete i-a fost încredinţată căpitanului Miller. Primăvara, prinţesa a dat naştere celui de al doilea fiu, Piotr, iar peste un an născu un al treilea, pe Aleksei, din cauza

căruia s-a stins în cel de al douăzeci şi optulea an al vieţii sale. Printr-un ucaz strict secret, trupul i-a fost îmbălsămat şi dus la Petersburg, unde a fost înmormîntat în lavra Aleksandrovskaia, alături de mama ei, ţarina Katerina Ivanova. În timpul ceremoniei, împărăteasa vărsă multe lacrimi... Am văzut-o cu ochii mei... Supraveghetorul Miller se afla în permanenţă în preajma lui Ioan, ca nu cumva copilul s-o zbughească afară sau, de vioi ce era, să sară pe geam. Un gard înalt de lemn înconjura curtea, biserica, iazul şi casele în care au fost instalaţi amărîţii. Porţile erau încuiate în permenenţă cu lacăte grele. Într-o asemenea singurătate, tristeţe şi plictiseală, pristavul Miller, aidoma lui Ciortov, se scrînti de-a binelea. I s-a permis să-şi cheme soţia, să locuiască împreună, cu condiţia ca şi dînsa, păstrînd secretul, să nu părăsească odăile princiare... Într-al zecilea an de viaţă, Ivanuşka era cît pe ce să moară de o boală rea care bîntuia prin părţile locului. La doisprezece ani a fost despărţit de Miller. Acesta a fost răsplătit : primi în dar nişte sate şi transferat ca polcovnic la un regiment oarecare de fuziliri din Kazan. Înainte de plecarea acestuia din Holmogorî, prinţul trăi două evenimente similare, deosebit de importante.

— Şi anume ? întrebă Mirovici.

— Stai un pic ; s-a întunecat, să facem mai întîi focul în cămin. Lenocika, i se adresă Lomonosov fiicei sale care era de faţă. Ia du-te să vezi dacă-i deschis coşul... După spusele unora ar fi făcut-o un soldat din pază, iar din asigurările altora, cică soţia lui Miller, de mila băiatului, i-ar fi destăinuit lui Ioan originea sa.

— Ce spuneţi ? se miră Mirovici.

— Pe vremea aceea Anton Ulrich, tatăl prinţului, deşi locuia la cîţiva paşi de închisoarea lui Ivanuşka nici măcar nu bănuia în ce mizerie trăia şi se ofilea, în dosul acelor sălcii ce înverzeau în faţa geamurilor sale, fiul său... Şi atunci se zice că i-a convins pe nevasta lui Miller, şi pe bărbatul ei ca înainte de a pleca la Kazan, să-l înveţe pe prinţ să spună rugăciuni, să scrie şi să citească. După asta, Ioan a mai trăit în Holmogorî încă cinci ani. Vezi bine, cupa nenorocirilor încă nu era destul de plină... Într-al şaptesprezecilea an de viaţă, prinţul cel fără de noroc sau „Prinţul

fără nume", cum i se mai spunea, a fost transferat la fortăreaţa Schlüsselburg.

— Dar de ce a trebuit să fie transferat la Schlüsselburg ? vru să ştie Mirovici. Cît n-am încercat şi acum, şi la şcoală să aflu asta, nu mi-a putut nimeni spune ceva.

Mihail Vasilievici îi aruncă o privire tulbure.

— Acelaşi Berlin trufaş, acelaşi Frederic, egoist şi lipsit de inimă i-a dus pe nenorociţi în acel capăt îngheţat de lume. El a fost cu fărădelegea şi, dacă vrei, eu însumi ! adăugă Lomonosov cu voce sugrumată, ridicînd şi apoi lăsînd mîinile să-i cadă fără vlagă. Da, domnul meu, eu sînt vinovatul, pe mine mă apasă păcatul.

— Ce spuneţi, Mihail Vasilievici, cum se poate una ca asta ?

— Nu te mira. Întocmai cum îţi spun. Şi-acum ascultă pînă la capăt.

Cîteva clipe, întristîndu-se, Lomonosov privi în tăcere focul ce pîlpîia.

— Cu vreo trei ani înainte, adică nu, stai, n-am început-o bine. Într-o zi, vine la mine în laborator un negustor înalt, fără barbă, solid şi cu păr blond. Zice că e Ivan Zubariov, locuitor al posadei din Tobolsk şi mă roagă să-i verific, în laboratorul Academiei, cîteva mostre de minereu siberian. Cerui în scris o aprobare. Nici prin gînd nu-mi trecea că o să mă lovească asemenea nenorocire ! Mai tîrziu, închipuie-ţi, mostrele s-au dovedit a nu fi din Siberia... Între timp, mă tot întreabă de Holmogorî. „Dumneavoastră, zice, sînteţi de prin partea locului", aşa şi pe dincolo, chipurile, se gîndea să-şi ducă negustoria pe acolo în caz că stăpînirea nu i-ar da ajutor să prelucreze minereurile. Am început să-i arăt prietenie. Firește, nu lipseau nici confesiunile pe care ni le făceam unul altuia cînd ne ospătam prin locante. Veni vorba şi despre Ioan Antonovici. Întotdeauna îi ţineam partea. Şi atunci, firește, i-am povestit despre una, despre alta. Negustorul stă şi ascultă. „Ce-ar fi, spune el deodată, să-l furăm pe fostul împărat ? Ce tărăboi s-ar porni..."

— Şi ce i-aţi răspuns la toate acestea ? întrebă Mirovici, pălind de tulburare.

— Încep eu să-i aduc cutare şi cutare motive de stat şi politice, îi zic că ce fel de ţar poate să fie cînd s-a sălbă-

ticit şi n-a învăţat nici carte ?... Cînd l-au prins pe Zubariov cu falsificarea minereurilor şi l-au dus la despărţămîntul judiciar, a întins-o de acolo. Dar după un an l-au prins la graniţă, în slobodele rascolnicilor, ca spion al regelui Prusiei. Abia mai tîrziu mi-am amintit că-şi făcea semnul crucii doar cu două degete, că era rascolnic şi, dacă nu mă înşel, chiar scapet... La început a fost adus la Kiev împreună cu nişte hoţi de cai care şi ei încercaseră să fugă şi fuseseră prinşi, iar apoi din nou la Petersburg. Aici, în cancelaria secretă, după destule îndemnuri, a recunoscut totul în faţa lui Aleksandr Ivanovici Şuvalov după care şi-a cerut iertare... Care era adevărul ? Fugise de la despărţămînt, prin Starodub spre Vetka, de-a dreptul în mănăstirea răscolnicilor a Sfîntului Lavrenti, exact acolo unde înainte de asta voia să ajungă şi monahul-fugar, cel care l-a ascuns pe Ivanuşka. De aici, omul meu a ajuns prin Kroleveţ, la Berlin. Manstein, care se afla în serviciul nostru, l-a prezentat regelui Frederic. Frederic i-a dat gradul de colonel în regimentul său şi l-a trimis la rascolnici. Acolo, promiţînd libera alegere a popilor, trebuia să pregătească o răscoală în folosul lui Ioan, să plece apoi la Arhanghelsk — unde în primăvară trebuia să vină şi regele Prusiei — urmînd să-i atragă pe soldaţi şi trupele auxiliare, să-l fure pe Ioan Antonovici şi să-l ducă la Berlin... Frederic i-a dat personal bani lui Zubariov, o mie de galbeni şi două medalii cu efigia sa şi a bunicului fostului ţar. Toate acestea Zubariov le-a recunoscut la interogatoriu, repetîndu-le şi înaintea morţii, la spovedanie, şi la departamentul secret, unde dealtfel a şi murit... De nu m-ar fi apărat favoritul majestăţii-sale, şi eu aş fi fost cărat pe la cercetări... Dealtfel, m-a salvat şi faptul că la interogatoriu Zubariov n-a suflat o vorbă privitoare la discuţiile noastre despre Holmogorî. Abia terminate cercetările, spre Holmogorî zbură în galop sergentul companiei de gardă, Savin. Într-o caleaşcă închisă, noaptea, îl luă de acolo pe prinţul Ioan... Pristavului care-l păzea pe prinţ i-au poruncit să nu scape o vorbă despre luarea arestatului, iar cabinetului să-i raporteze că prinţul, împreună cu familia sa, se află în continuare sub pază. Să vegheze cu străşnicie asupra familiei, ca nu care cumva să fugă. Savin îl aduse în mare taină pe Ioan Antonovici la Schlüs-

selburg, primăvara ; tot drumul n-a îndrăznit să schimbe cu el o vorbă, să-i spună unde-l duce şi la ce distanţă se află acest loc de capitală. Aici, lui Ioan i s-a dat numele de Prinţul fără nume, iar un praporgic şi un sergent fură puşi să-l păzească... Nu mică i-a fost mirarea lui Şuvalov cînd află că unul dintre ei fusese judecat pentru uciderea unui soldat, dar iertat şi transferat în această nouă funcţie, iar celălalt cît pe ce să fie omorît de soldaţi pentru cruzimea cu care îi bătea cu vergile în front şi că s-a salvat ascunzîndu-se în această fortăreaţă. În instrucţiunile date pristavilor se spunea clar : în afara lor, nimeni să nu fie lăsat în preajma prinţului, nimeni să n-aibă voie să-l viziteze sau să-l vadă. Cum era arestatul, tînăr sau bătrîn, rus sau străin, n-aveau voie să spună nimănui, iar în scrisorile ce le scriau pe la casele lor li se interzicea să amintească unde se află şi din ce loc le expediază. Odată cu urcarea pe tron a noului ţar, adică în ianuarie trecut, ca şef al pazei prinţului a fost numit căpitanul de gardă cneazul Ciurmanteev...

— Ce coincidenţă ! A venit la timp ! îl întrerupse Mirovici, bucuros. Doamne, Dumnezeule ! Toate zilele astea m-am gîndit numai la acest lucru... Închipuiţi-vă, nu mai departe decît aseară, la Madama din Drezda, s-a discutat despre asta... Şi Rubanovski scrie...

— Nu te bucura, Vasili Iakovlevici, nu te bucura ! continuă Lomonosov de parcă n-ar fi auzit ce spune. Să ţii minte un lucru : nu cred să fi slăbit măsurile drastice de care-ţi vorbeam... Comandantului de acolo i s-a dat, de multă vreme, un ordin în această privinţă ; ca indiferent cine ar veni, fie general, fie feldmareşal, fie cineva pe potriva lor, să nu fie lăsat să intre în fortăreaţă. Ba, iată ce i s-a mai spus : că dacă vine chiar servitorul luminăţiei sale, valetul marelui cneaz Piotr Feodorovici, nici el să nu fie lăsat să intre, ci să i se spună că fără un ucaz al cancelariei secrete nu poate avea acces. Ce tare s-a mai amuzat pe seama acestei adăugiri la ucaz, favoritul răposatei ţarine... Şi, să ştii că aceste instrucţiuni n-au fost anulate.

— Pot să mor că tot nu înţeleg ! spuse Mirovici. De ce trebuie pomenit marele cneaz ?

— Să știi că nu era pomenit întîmplător. În vremea aceea, moștenitorul tronului era în mare vrajbă cu nevastă-sa. Odată despărțit de ea, din slugărnicie față de regele prusac, era cît pe ce să se despartă și de mătușă-sa, țarina. Împărăteasa fusese revoltată pînă în fundul sufletului de asemenea șicane din partea nepotului. N-a reușit să-l împace cu nevastă-sa nici măcar de ochii lumii. Iar adorația lui față de Prusia era atît de oarbă încît nu numai că nu credea în victoriile rușilor, ba îi mai și comunica lui Frederic planurile secrete ale armatei noastre. Atunci dîndu-și seama de situație, cancelarul Bestujev i-a dat Elisabetei următorul sfat : să-și expedieze nepotul înapoi, în străinătate, iar în locul său să-l recheme din detenție pe Ioan Antonovici ca moștenitor al tronului rus.

— Imposibil ! exclamă Mirovici gata să sară de pe scaun. Din nou pe tron ? Această „Mască de fier" ?

— Te rog să mă crezi că totul e adevărat cum te văd și cum mă vezi... Acum cinci ani — aici termin acest trist rechizitoriu pe care-l fac — țarina Elisabeta Petrovna și-a exprimat dorința să-l vadă în secret pe prințul Ioan.

— Și l-a văzut ?

— Unii zic că această întrevedere a avut loc în casa lui Șuvalov, pe Nevski, lîngă palatul cel vechi ; alții spun că țarina, prin intermediul cancelarului Voronțov, s-a văzut cu prințul lîngă Smolnîi, în casa fostului secretar al poliției secrete. Prințul, sub pretextul consultării unui medic, a fost adus în mare grabă odată cu lăsarea nopții. Dis-de-dimineață se afla din nou la Schlüsselburg. În vederea acestei întîlniri a fost îmbrăcat ceva mai ca lumea. Elisabeta Petrovna veni la această întîlnire în veșminte bărbătești. Aspectul blajin și impunător al nefericitului tînăr a mișcat-o profund, l-a luat de mînă, timid, și sub înfățișarea unui medic, i-a pus, cu blîndețe două-trei întrebări. Atunci însă cînd prințul, nebănuind nimic, o privi în ochi răspunzîndu-i la întrebări, împărăteasa, cînd îi auzi vocea tînguitoare care-i frîngea inima, tresări și fără să-și mai rețină lacrimile, șopti celor din jur : „Un porumbel, un porumbel rănit ! N-am puterea să-l privesc !" după care plecă și nici că-l mai văzu sau întrebă de dînsul... Iar la intenția lui Frederic de a-l elibera pe

prinț, ripostă : „Craiul n-are ce face ; dacă se bagă, am să poruncesc să i se taie capul lui Ivanuşka".

Lomonosov răscoli jarul din cămin. Zburară cîteva scînteĭ, dar lemnele, care la început prinseră să ardă, se stinseră ; încetul cu încetul şi în cameră se făcu întuneric. Trîmbele aurorii boreale începură să lumineze mai viu, jucîndu-şi panglicile roz şi bleu printre crengile copacilor golaşi care încercau să privească pe fereastră.

— Desigur, conchise Lomonosov, expedierea lui Piotr Feodorovici a fost anulată, prinţul moştenitor află însă despre întrevederea secretă a mătuşă-si cu Ioan Antonovici. Începu să se teamă de acest rival secret şi, cu toate acestea, din cauza firii sale bune, îl compătimea şi îi deplîngea soarta din tot sufletul. „Ce fel de om e, unde şi cum trăieşte ?" încerca el să afle întrebînd în dreapta şi în stînga, prin palat, pe toţi curtenii pudraţi şi pomădaţi care-i ieşeau în cale. „Despre ce anume a vorbit cu ţarina, unde a avut loc întîlnirea şi ce anume au hotărît împreună cu ocazia acestei discuţii ?" Nu primi de la nimeni răspunsuri concrete şi singurul lucru pe care izbuti să-l facă, fu s-o înfurie şi mai tare pe ţarină... Aşa treceră un an, doi, cinci... Odată cu moartea ţarinei, toată lumea îl dădu uitării pe prinţ... Iată, sînt douăzeci şi doi de ani de cînd trăieşte în închisoare, sub zăvor... Nu aude şi nu vede pe nimeni în afara paznicilor săi. Şi e foarte puţin probabil să ştie că îi mai trăiesc părinţii, ce se mai întîmplă în lumea largă şi unde anume, în care capăt al fostului său imperiu, se află închisoarea sa... Ce să mai vorbim ! De domnit, nu mai poate domni, e limpede, dar măcar de i s-ar da drumul, să vadă şi el lumea, să i se mai îndulcească suferinţa nefericitului. Ah ! dacă ai reuşi... Să ajungi acolo şi să afli ! Doar să afli... Chiar să nu se întîmple o minune care să-l salveze pe acest nevinovat ?

Lomonosov tăcu. În colţişorul întunecos de după dulap se auzi un oftat înăbuşit. Cineva nevăzut respira acolo discret şi parcă plîngea. „Nu cumva ? gîndi superstiţios Mirovici, simţind cum i se face părul măciucă. Nu cumva sufletul prinţului a venit în zbor şi ne ascultă ?" Lomonosov se în-

dreptă spre dulap. Era Lenocika. O trase spre el și o copleși cu sărutări.

— Și pentru ce toate astea, pentru ce ? repeta tremurînd și frîngîndu-și mîinile, fetița, tulburată de povestirea tatălui. Vai, ce oameni răi ! Cît sînt de răi, tăticule ! Du-te la țar, roagă-l să-l ajute pe acest nenorocit !

— Auzi, Vasili Iakovlevici ? spuse Lomonosov, strîngîndu și la piept copila. Auzi ? Pînă și copiii se revoltă !

— Am să plec la Schlüsselburg, am să mă duc la pristavul Ciurmanteev, spuse Mirovici în timp ce-și ștergea fața numai pălălaie. Orice s-ar întîmpla, tot am să pătrund acolo. Poate aflu ceva despre nefericitul prizonier uitat de toată lumea. Nici generalii, nici feldmareșalii nu sînt lăsați să intre ? Ei, o să mai vedem noi !

— Cine nu riscă, nu cîștigă. Deh ! îmbătrînesc, altminteri aș fi zburat cu tine împreună, se însufleți Lomonosov. Ai nițică răbdare, poate îți găsesc o protecție în problema ta de inimă...

Lomonosov nu l-a putut ajuta pe Mirovici. L-a ajutat în schimb prietenul lui, Grigori Orlov ; cneazul Ciurmanteev era cel la care trebuiau să meargă, după noaptea aceea de pomină, să termine jocul de cărți. Orlov îi dădu lui Mirovici o scrisoare către fiul lui Ciurmanteev, Iuri Andreevici, care era pristavul închisorii de la Schlüsselburg. Cu banii cîștigați atunci la cărți, Mirovici își făcu un echipament complet după noua modă prusacă, închirie o troică finlandeză și plecă spre Schlüsselburg. Prietenul lui, Ușakov, îi făcu un alt serviciu : îi procură o hîrtie de recomandare către comandantul Berednikov, cu nepotul căruia făcuseră împreună ultima campanie din Prusia.

Șaizeci de verste — tot țărmul Nevei și niște drumuri de țară împădurite, neumblate, zburară pe neobservate. Anumite informații transmise de valetul Kasatkin îl tulburară profund pe Mirovici. Și cum să nu-l tulbure, cînd acesta îi spuse printre altele : „Cum era să rămînă domnișoara Polixena la Curte ? atîția alergau după ea cu limba scoasă, că alta ar fi fugit nu numai la Șliușin, ci tocmai la capătul lumii..."

— Tare mă mai tem pentru tine, tare mă mai tem, spuse Filatovna aflînd de toate acestea, în timp ce-l petrecea pe Mirovici. Era de față și Ușakov.

— Zău, de ce te temi ? Îmi vine chiar să rîd, se grozăvea Mirovici.

— Îți spun doar că am văzut cu ochii mei, Vasili, în tîrgul Sîtnîi, cum erau bătute Natalia Lopuhina, prima doamnă de onoare, iar împreună cu ea, și crăiasa crăieselor, Anna Bestujeva. Și tot pentru ăsta, pentru Ivanuška... Vai, mă apucă o groază de moarte cînd mi-aduc aminte ! Le făcea bucăți trupurile cu cnutul cu trei sfîrcuri, le biciuia pînă la sînge spinările și le trăgea cu cleștele limbile din gură, în văzul mulțimii adunate acolo... Îți dai seama la ce te duci ? Vino-ți în fire...

— Fii liniștită, nu te teme ; s-au schimbat vremurile, încercă s-o liniștească Ușakov. Nici vorbă că se întoarce biruitor, și-o să-i jucăm la nuntă...

— Numai la nuntă ți-e gîndul, băgăciosule, pomanagiule ! se răți Bavîkina.

Era într-o sîmbătă, la sfîrșitul celei de a patra săptămîni a postului mare.

Toate acestea Mirovici le ținea foarte bine minte. Căpătase permisie să lipsească din Petersburg doar pînă de sărbători, deoarece, chiar în prima zi de Paști țarul urma să se mute în noul Palat de iarnă, atunci isprăvit. Ofițerii, care se aflau în capitală, trebuiau, în aceea zi, să se prezinte pentru paradă, la palat.

Dînd drumul finlandezului, Mirovici înnoptă într-un han din Schlüsselburg, apoi hoinări toată ziua prin oraș și pe malul lacului Ladoga ; cînd începu să se întunece, iar clopotele din fortăreață începură să sune de vecernic, trecu lacul, pe gheață, pînă la fortăreață.

La poartă, Mirovici anunță că are o scrisoare pentru comandant și pentru pristavul Ciurmanteev. Fu lăsat să intre. Privi spre biserică. „Să întreb pe careva dintre credincioși cum să ajung mai ușor la cneaz", își spuse el, stînd în pridvorul bisericii. Gerul se muiase ; în aerul pîclos și umed se simțea apropierea primăverii.

VII. La Schlüsselburg

VECERNIA LUĂ SFÎRŞIT. CREDINCIOŞII

începură să iasă din biserică, orăşenii luînd-o spre poartă, iar locuitorii garnizoanei spre diferite colţuri ale fortăreţei. Mirovici se adresă preotului.

— O scrisoare pentru Iuri Andreevici ? se interesă cu blîndeţe părintele Isai, un om solid, cu faţa albă şi pistruiată, încadrată de o bărbuţă castanie. Aţi binevoit să o aduceţi, domnişorule, de la tătîne-său ?

— Întocmai. Am sarcină de la tatăl dumnealui să i-o înmînez personal.

Preotul strînse din buze şi îşi mîngîie bărbuţa înfoiată. Era un om de o bunătate fără margini, dar şi un leneş fără pereche. Cît era ziulica de lungă, şedea întins la el pe divănaş, ba, uneori, tot aşa, culcat, înfuleca mîncarea pe care i-o aducea fiică-sa, la fel de leneşă, de bună la suflet şi de grasă peste măsură. Cînd locuise în sat, pînă să se mute în fortăreaţă, n-avea în jurul ogrăzii de nici unele : nici gard de nuiele, nici şanţuri de scurgere a apei ; şopronul a stat ani de-a rîndul descoperit, iar vaca şi caii, numai oase, rămîneau legaţi sub cerul liber sau pribegeau prin gospodăriile vecine. Oamenii îl porecliseră atunci „popa cel fără de căpătîi".

— Vedeţi dumneavoastră, adică, cum să vă spun..., începu părintele Isai, trăgînd cu coada ochiului spre fundul curţii. Cneazul nostru acum e bolnav şi nici nu locuieşte aici cu noi toţi laolaltă, ci într-o casă deosebită, după peretele cela de colo — îl vedeţi ? — de peste pod. Vedeţi vîrful, vîrful acoperişului aceluia întunecat de colo ?

Părintele Isai tuşi, îşi ţinu rasa cu mîna dreaptă, iar cu stînga indică un turn ce se înălţa deasupra unui zid înalt ce îngrădea un loc special în colţul din stînga al fortăreţei.

— Şi-atunci ce să fac ? se jelui Mirovici.

— Vă este de trebuinţă... neapărat ? îl întrebă preotul, privindu-l moale, cu ochi somnoroşi.

— Păi cum altfel ? De asta am venit. Şi am venit de departe ! Treaba nu suferă amînare. Iar cu nepotul comandantului am făcut împreună războiul... Oare nu s-ar putea cumva, părinte ?

— Așa, așa... Totuși nu cred să izbutiți, nu cred să izbutiți, mai spuse părintele Isai, iar buzele începură din nou să i se miște fără zgomot. Acuși, acuși or să încuie și poarta, și atunci gata ! Pot spune că acum la noi e mult mai liber... Uitați-mă pe mine : acum locuiesc în fortărcață, nu mai stau în oraș... Și totuși vai ! cît e încă de sever... Veniți din Piter ?

— Din Piter.

— Cîtă cale ați făcut pînă aici ! Poate doar... Ia poftiți încoa... Vedeți, în spatele comenduirii sînt chiliile mele. Mă așteptați acolo. Am să încerc să iau legătura cu cneazul printr-un răvășel. Comunicăm deseori în felul acesta. Preceptoarea dumisale îi pregătește acuma și pe flăcăiașii mei pentru seminarul teologic. Cînd s-adună laolaltă, e un adevărat pension... Iaca, e a treia lună de cînd o ducem așa. Altădată era altfel. Ți-ai ținut slujba, gata ! Ieși pe poartă și te duci la Șliușin... Acum, de cînd îl avem țar pe Pietr Feodorovici, e mult mai slobod. Poftiți pe-aici...

Preotul îl conduse pe Mirovici la el, îl pofti să ia loc, apoi ieși să-i trimită lui Ciurmanteev țidula promisă.

— Au venit să ia scrisoarea cneazului, îi spuse, întorcîndu-se, lui Mirovici.

Deschise o ușă laterală ce ducea în odaia mare. Mirovici intră. Acolo, privind pe geam ultimele licăriri ale apusului, stătea trimisul cneazului. Mirovici tresări și se dădu cîțiva pași înapoi. În fața lui se afla Polixena.

Părintele Isai văzu cum se fîstîciră și ofițerul și fata, cum pe chipurile lor apărură stupoarea și bucuria, cum își întinseră unul altuia mîinile, el cu foc, ea fîstîcită, rămînînd apoi cîteva clipe să se privească în tăcere.

„Așa va să zică ! Cu alte cuvinte sînt turturele îndrăgostite ! O întîlnire secretă ! gîndi preotul, trecînd pragul și trăgînd după el ușa. Cîte nu se întîmplă ! Și în fundătura noastră va răsări lumina vieții !"

— Ce soartă v-a mînat încoace ? Asta da, surpriză ! exclamă Polixena înroșindu-se și pălind în același timp. Recunoscuse în ostașul bronzat, reținut și asprit bărbătește, trăsăturile cadetului timid și sfios care fusese îndrăgostit pînă la prostie de dînsa. De unde v-a trimis Dumnezeu ?

— Din armată ; ardeam de dorința să vă revăd ! răspunse Mirovici. Toate le-am lăsat încolo, slujba...

— M-ați recunoscut ?

— Pe dumneavoastră să nu vă recunosc ?

Mirovici nu-și lua ochii de la Polixena. În privirea lui era atîta împăcare, atîta fericire, atîta bucurie ! Fata, lăsînd mîinile în jos și înclinînd ușor, după vechiul obicei, capul, îl privea zîmbind pe după umăr, lăsînd impresia că ticluiește ceva.

— S-a sfîrșit cu păstorița dumneavoastră, îi spuse, încruntîndu-și glumeț sprîncenele. Nu mai e aceeași, nu mai e aceeași, nu e așa ? Au zburat anii... Pentru ce-ați venit ?

— Nu mai vorbiți copilării ! Sînteți aceeași, nu v-ați schimbat deloc ! ripostă Mirovici. Eu însă nu v-am împlinit porunca. N-am devenit nici mai de vază, nici mai bogat. În schimb, vedeți, nu v-am uitat... Cum am putut scăpa, am și venit. De ce nu mi-ați mai scris ? De ce-ați tăcut dintr-o dată ? Sau poate ați vrut să mă chinuiți și mai mult ?

Polixena îl așează pe musafir alături de ea, îl mai privi o dată și îi zîmbi cu duioșie. Apoi, Vasili îi vorbi de scrisorile către Ciurmanteev și comandantul Berednikov.

— Așa le-am ticluit, mai spuse Mirovici.

— Se poate una ca asta ? cochetă Polixena. E o copilărie ! Să porniți la drum pentru mine, să vă lăsați treburile... Merita oare ? Și cîte nu s-au petrecut de cînd nu ne-am văzut, cîte schimbări...

— Ați dispărut atît de iute, v-ați dat la fund, continuă Mirovici, că vi s-a pierdut pînă și urma. Mă credeți, am început să cad pradă deznădejdii. V-am găsit atît de greu...

— Dar ce e aici, ce se petrece aici... ați auzit ? spuse Polixena, arătînd pe fereastră zidurile mohorîte ale fortăreței încă luminată de amurg. Și cum de v-au dat drumul înăuntru și cum de v-ați încumetat să veniți încoace ?

— Dacă vă ascundeați în fundul mării, în mormînt, v-aș fi găsit și acolo. Spuneți-mi, am auzit cîte ceva... Cine nu vă dădea pace ? De cine v-ați ascuns ?

— Aici e foarte periculos, răspunse Pciolkina, știți oare, ați auzit cine e întemnițat în acest loc ?

— Am auzit.

— Din leagăn, și pentru totdeauna, continuă Polixena. Era copil cînd l-au închis între patru pereți, fără aer, fără

lumină, fără o vorbă omenească, iar acum nu mai e copil, e bărbat !

— Da, spuse Mirovici, am auzit, dar nu-mi venea să cred... Să nu-i dea Dumnezeu nimănui...

Un gînd îndrăzneţ fulgeră prin mintea Polixenei. „E viteaz, îndrăzneţ, ce-ar fi să încerc ?"

— Aţi venit să-l vedeţi pe Iuri Andreevici ? păru să se intereseze dînsa. Pentru ce ?

— Pe nimeni ! Numai pe dumneavoastră voiam să vă văd ! şopti Mirovici. Cneazul nu-i decît un pretext.

— Şi aţi luptat împreună cu nepotul comandantului ?

— În detaşamentul lui Horvath am fost de faţă la rănirea sa, lîngă Berlin, în timpul bombardării Porţii galice. Împreună cu prietenul meu, Uşakov, am fost şi la înmormîntarea lui...

— Daţi-mi, daţi-mi scrisorile mai iute, îi curmă vorba Polixena, devenind deodată foarte grăbită. Veniţi mîine, azi e prea tîrziu, şi cneazul e bolnav. Dar ţineţi minte că trebuie să veniţi încoace cu mare băgare de seamă. Fiţi mai prudent. Am motive speciale să v-o spun.

— Şi anume ?

— Iuri Andreevici s-a îmbolnăvit, răspunse Polixena după o mică pauză, acum vreo două săptămîni. Fusese tulburat, se speriase tare cînd într-o noapte luase ceva foc în clădirea deţinutului aceluia. Un coş sau aşa ceva. A pocnit ceva în sobă, s-a aprins despărţitura, iar de la ea uşa.

— Şi nu l-au salvat pe deţinut ?

— L-au salvat, dar cneazul şi-a scrîntit un picior cînd a ieşit în fugă pe scara îngheţată. Era noapte, era şi buimac de somn... Cu toţii, în acea zăpăceală, ne pierdurăm minţile. Acum repară şi transformă închisoarea.

— Şi unde a fost dus prinţul pe timpul reparaţiilor ?

Peiolkina tăcu din nou, trăgînd cu urechea.

— Pînă ce-au început să refacă soba şi să repare uşa, vedeţi, am să vă dezvălui un secret — cneazul l-a adus pe prinţ în apartamentul său.

— Cum, stă la Ciurmanteev ?

— Păi da, la el. Cneazul n-are încredere în nimeni... Numai că, vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, să nu suflaţi nimănui nici o vorbă. N-o să spuneţi nimănui nu-i aşa, vă daţi cuvîntul ?

— Și dumneavoastră l-ați văzut pe prinț ? L-ați văzut ? întrebă Mirovici, simțind că nu mai are aer.

„Cum să-i răspund ? Ce să-i spun ?" se întreba Pciolkina.

— Da. Adică nu. Bineînțeles că nu l-am văzut. Nu poate fi văzut. Și dacă totuși s-ar fi întîmplat, ce aveți de cîștigat dintr-asta ?

— Cum ? Pe prințul Ioan ? Și încă în asemenea condiții grele ?

— Da, ar însemna că s-a petrecut o minune. Nu-i așa ? rîse Pciolkina. Comandantul, o știe toată lumea, e foarte, foarte sever, o mașină în uniformă, și n-ar fi permis transferarea prințului la cneaz. Și știți, numai el poartă răspunderea în povestea cu soba. De aceea e și firesc să se teamă, că era cît pe ce să-l omoare pe prinț. De n-ar fi simțit soldatul care era de caraulă fumul ce venea din tindă, s-ar fi isprăvit cu toate. Așa însă... Șeful cel mare tace ? Tac și ceilalți.

— Dar ce vină are Berednikov ?

— Cneazul și ajutoarele sale au raportat nu o dată comandantului că încăperea necesită reparații ; au prevăzut nenorocirea. Conform statutului, cneazul trebuia să anunțe la Piter că nu i se dă ascultare ; prin urmare, tăcînd, are și el partea sa de vină.

— Și unde stă prințul ?

— Casa noastră nu se vede de aici, dă în curtea din spatele zidului, răspunse Polixena. E cu etaj. Sus stăm noi, jos, paza. Avem șapte camere. Prințul... Vai, nu... Îmi dați cuvîntul că n-o să vorbiți ?

— Vă jur.

— Prințul e închis sub lacăt în camera cea mai îndepărtată. Are și gratii la fereastră. O ușă a camerei în care se află prizonierul duce spre noi, cealaltă afară, spre bucătăria în care stă paza. Pe acolo i se face curățenia, pe dincoace i se aduce mîncarea. Cheile de la ușă le ține cneazul.

— Și cine îi duce prințului mîncarea ?

— Cneazul, răspunse Polixena după o clipă de ezitare.

— Dar spuneați că e bolnav, atunci cum poate să-l slugărească ?

În ochii Polixenei licări ciuda.

— Vă spun doar că o face personal, ripostă ea nemulțumită. Cu toate că-i vine greu, nu-i lasă pe alții.

— Dar ajutoarele prințului ? Se aude că are două...

— Da, însă prințul nu le mai suportă de multă vreme prezența. Prea l-au supărat în timpul foștilor pristavi. Știți ce legi draconice s-au dat ? Dacă cineva s-ar încumeta să-l elibereze pe arestat, se poruncește să nu fie lăsat în viață. Pentru provocări și neascultare poate fi pus în lanțuri pînă s-o liniști, iar la nevoie, bătut cu vergile și cnutul.

— E groaznic ! exclamă Mirovici.

— Plecați, Vasili Iakovlevici ; pînă mîine. Vă conjur să nu suflați o vorbă despre cele auzite. Avem timp să ne săturăm de vorbă... Și poate dumneavoastră, sau un altul... Ce poți ști ? Dealtfel, despre asta o să vorbim altădată. Încă ceva : nu uitați să-i rugați pe cneaz și pe Berednikov să vă permită să mă vedeți și pe viitor. La revedere.

Mirovici sărută mîna ce i se întindea.

„Ei, se pupă ! își zise părintele Isai, de după ușă. Lucrurile se aranjează bine. De duminica Tomii, vezi bine, om dansa și la nuntă."

Dimineața, Mirovici se prezentă la cneazul Ciurmanteev. Nu se trădă că ar avea știință de persoana ce locuiește la dînsul. Prevenit de Pciolkina, bolnavul îl primi pe Mirovici nespus de blînd. Îi spuse că s-a lovit la picior pe derdelușul pregătit pentru fetele lui, în vederea carnavalului de lăsata secului. Îi mulțumi apoi pentru veștile aduse despre tatăl său și se informă, în toate amănuntele, despre nepotul comandantului.

— O să fie fericit bătrînul cînd o să-i poveștești... Pînă una-alta, iat-o pe noua noastră protectoare, spuse Ciurmanteev, întorcîndu-se spre Pciolkina. Are grijă și de orfanele mele, și de mine, bolnavul. Se pare însă că nu i-e dat să mai stea multă vreme printre noi. Pleacă fata în lume, după alesul ei... adăugă cneazul, făcîndu-i oaspetelui cu ochiul.

Polixena nu-l asculta. Gîndurile ei zburau departe.

„Și aici i-a subjugat și fermecat pe toți, vrăjitoarea !" gîndi Mirovici alarmat. Se ridică și-i adresă pristavului rugămintea de a-i permite să-și continue vizitele. Ciurmanteev își frecă rădăcina nasului.

— Ce-o să zică comandantul ? se întrebă el pe gînduri. Decît doar, poate, domnule, dacă jucaţi cumva şah. Bătrînul nostru e mare amator de şah.

— Am jucat, dar e tare mult de atunci, răspunse Mirovici. Poate aşa, ca să ne amuzăm.

— E perfect, facem legătura, conchise pristavul. Treceţi pe la şeful nostru, transmiteţi-i respectul cuvenit. Că doar n-o să-i taie capul logodnicului... Iertaţi-mă că vorbesc aşa... Să zicem că îndrăgostitul Adonis va începe s-o viziteze pe Filomela sa, chiar şi într-un, Doamne iartă-mă ! cavou ca ăsta al nostru... Altele sînt timpurile... N-o să vă permită să vă întîlniţi la mine, rugaţi-l să vă întîlniţi la dînsul.

În calitatea sa de logodnic, chiar şi neoficial al Polixenei, lui Mirovici i se admise intrarea în fortăreaţă. Comandantul îl primi mai rece şi mai distant decît Ciurmanteev. Cînd însă, în seara următoare, Mirovici îl lăsă să cîştige cîteva ruble noi, cu efigia lui Petru al III-lea pe ele, treaba se aranjă.

— Iuri Andreici mă roagă în numele dumitale, îi spuse Berednikov, dîndu-şi importanţă ; treburile de amor, domnule, se scuză. Iar dacă intervine, apoi să şi răspundă pentru dumneata. Dealtfel, nu furi mireasa, te ia de bunăvoie. Iar cînd îl vizitezi pe cneaz, nu ne uita nici pe noi.

— Ei, domniţă, am impresia că acum aţi devenit mai veselă, îi spuse Ciurmanteev Polixenei. Deh ! Am întîrziat... Să vă ajute Dumnezeu... În ceea ce mă priveşte, în momentul de faţă contez cel mai mult pe discreţia dumneavoastră. Cu tînărul domn puteţi vorbi cît vreţi despre sentimente, dar în rest nici un cuvînt. Mă înţelegeţi ?

Pciolkina se jură pe toţi sfinţii că va păstra secretul. De altfel, nu era deloc la largul ei. Avusese cîteva nopţi albe, se chinuise şi plînsese în neştire.

În scurtă vreme, garnizoana se obişnui cu Mirovici. Sentinelele de la poarta fortăreţei şi de la intrarea în curtea specială, în care îşi avea locuinţa pristavul-şef, îl lăsau să treacă fără opreliştl. Vasili Iakovlevici intra la comandant, stăteau de vorbă, jucau şah, apoi trecea la Ciurmanteev, la care deseori rămînea pînă seara tîrziu. În timpul şuetelor cu Polixena şi cu cneazul, Mirovici era atent la ziduri, la paşnica foială din casă, doar o auzi vreun sunat dintr-acolo, de la cel pe care-l

ştia că se află într-una din acele camere, sub acelaşi acoperiş cu dînsul, respirînd acelaşi aer.

Nimic nu ieşea din obişnuit. Pereţii erau muţi sau răsunau de rîsetele şi zbenguielile fetiţelor lui Ciurmanteev, camerele lor fiind — cum bănuia Mirovici — vecine cu închisoarea provizorie a deţinutului. În fundul odăiţelor copiilor observă o despărţitură şi o uşă blocată.

Cînd era vreme frumoasă, Polixena îşi lua elevele şi, în tovărăşia lui Mirovici, se plimbau prin parcul bisericii sau în afara fortăreţei. Fetiţele alergau, se jucau, Mirovici vorbea întruna despre trecut, despre şcoală, despre campanie, îşi făcea planuri de viitor, se tot întreba cum să procedeze ca să-i ceară mîna şi să fixeze data cununiei. Polixena îl asculta enervată, cu o durere mocnită în suflet. Îi era şi milă şi ciudă. Vedea limpede că gîndurile fetei erau ocupate de altceva: „...Şi sărmanul acela, prizonierul, stă acolo şi nimeni nu se gîndeşte la el!" îşi spunea ea, complet absentă la vorbele lui Mirovici.

Fusese stabilit: îndată ce Ciurmanteev îl va transfera în vechea încăpere pe deţinutul încredinţat lui şi se va înzdrăveni, Polixena va pleca la Petersburg, la Ptiţîni, avînd grijă să trimită, pentru fetiţele lui Ciurmanteev, o altă guvernantă.

— Atunci vom face şi nunta, nu-i aşa? tot întreba Mirovici, căutînd să-i ghicească gîndurile.

— Avem tot timpul, îi răspundea ea. Am aşteptat atîta, aşa că mai putem aştepta puţin. Nu despre asta e vorba. Ah, înţelege-mă, e vorba de cu totul altceva...

— Şi anume? voia să ştie Mirovici.

— Vreau să te pun la încercare, să văd ce fel de om eşti...

— Încearcă-mă, torturează-mă, şi cît mai tare...

— Nu, o, nu! Altădată... Timpul nu stă în loc, să fii pregătit...

— Pe cînd?

— O să vezi; numai să fii pregătit...

„La ce s-o fi gîndind?" încerca Mirovici să-i ghicească intenţiile.

Ciurmanteev îi adresă Pciolkinei o rugăminte.

— Ne părăseşti, îi spuse el cînd rămaseseră singuri. Asta este legea destinului! Să vă ajute Dumnezeu! Dar cît vă mai aflaţi aici, aş dori ca fetiţele mele să postească în vederea

împărtășaniei, iar pentru ca zbenguiala și joaca lor să nu-l mai sîcîie pe prinț, vă rog, Polixena Ivanovna, s-o începeți cît puteți de curînd, chiar de acum.

Pciolkina, dimineața și seara, începu să-și ducă elevele la biserică.

În absența ei, Mirovici nu se depărta de paravanul care ascundea patul de boală al lui Ciurmanteev. Îi povestea cneazu lui despre cîte și mai cîte, văzute și auzite în țări străine, î pansa piciorul bolnav, îi dădea medicamentele, iar cînd pristavul, chinuit de febră, nu putea să adoarmă, îi citea din *Robinson Crusoe*, cartea preferată a răsposatei cneaghine pe care i-o cumpărase chiar dînsa la Hamburg, într-o frumoasă versiune germană.

Era cea de a doua săptămînă a șederii lui Mirovici la Schlüsselburg. Într-o seară, veni în fortăreață la rugăminte lui Ciurmanteev. Pciolkina le oferi să bea *sbiten* [1], apoi luă de sub perna cneazului o legătură de chei și ieși, cu o tavă de gustări, acoperită de ștergar. Se auzi cheia învîrtindu-se în broască ; urmară cîteva momente de liniște, după care reveni puse cheile la loc, sub perna cneazului și plecă cu fetițele l biserică. Urmau în seara aceea, după vecernie, să se spovedească împreună cu bătrîna lor doică. Ciurmanteev rămăsese cu musafirul de care în ultima vreme se legase pe nesimțite. Mirovici deschise *Robinson*, citi zece-douăzeci de pagini, și cînd ajunse la momentul cînd Robinson îl salvează pe tatăl lui Vineri de canibali, de după paravanul bolnavului se auzi un sforăit, la început ușor, apoi din ce în ce mai tare. Chinuit de îndelungata insomnie, Ciurmanteev adormise, de data asta adînc și dulce. „Să doarmă", își zise Mirovici, coborînd vocea. Închise apoi cartea, mută lumînarea în celălalt capăt al paravanului, se cuibări mai bine în fotoliu, căzu pe gînduri și începu și el să moțăie. „E în punctul de criză al bolii, mai are puțin și se înzdrăvenește... Oare cu ce vrea să mă încerce Polixena ? La ce-o duce gîndul ? N-am să mă cruț ca să-i îndeplinesc tot ce-mi va porunci..." Mirovici nu-și mai aduse aminte cît a stat așa între somn și veghe.

[1] Băutură caldă folosită în vechea Rusie, preparată din miere și mirodenii (n. tr.).

Se trezi însă brusc și trase cu urechea.

Undeva, în încăperile din fund, auzi limpede cum scîrțîie despărțitura sau ușa, și un zgomot ușor de pași. Parcă cineva ar fi mișcat o mobilă, a făcut apoi cîțiva pași și s-a oprit. La început, crezu că-i o părere, că sunetele vin de undeva din curte, sau de la parterul casei. Tîrșitul pașilor încetă, ca apoi să înceapă din nou. „Probabil că e dădaca, își spuse Mirovici. A făcut paturile copiilor, iar acum se duce într-ale sale. Ba nu, că doar ea s-a dus la vecernie..."

Ușa de la camera vecină se întredeschise încet, fără zgomot. În prag se contură o siluetă. Mirovici își duse palma streașină la ochi, privi dinspre paravan și înmărmuri. Simți cum i se face părul măciucă...

În ușă, ținînd cu o mînă galbenă și descărnată, o lumînare, stătea un tînăr slab, de vreo șase picioare înălțime, cu un nas lung și drept și cu maxilarul inferior proeminent. Avea ochi mari, albaștri, o bărbuță castanie, ascuțită și un păr blond și lung ca la călugări, căzîndu-i bogat pe umeri. Purta o bluză marinărească veche, jerpelită, descheiată, o cămașă grosolană din pînză de cînepă, niște șalvari de in, albaștri vărgați, papuci puși pe piciorul gol. Culoarea uluitor de albă și de delicată a chipului său dovedea că soarele nu-și trimitea asupră-i niciodată razele sale. Înfățișarea sa îți amintea de schimnicii-sihaștri, era impunător și totodată blajin. Privirea sa speriată, timidă și curioasă, ca a unui sălbatic, era îndreptată cu toată forța, înainte. Buzele întredeschise a nedumerire copilărească șopteau ceva. Zărindu-l pe ofițerul necunoscut, se fîstîci cîteva clipe, retrăgîndu-se apoi în camera de alături. Continua să privească stăruitor și timid.

„E posibil ? îl străfulgeră un gînd pe Mirovici. E posibil să fie *el*, prințul fără nume, *el*, cel care de douăzeci de ani se chinuiește în temniță, sub lacăt ? Și cum a ieșit ? De neînțeles! A descuiat, a rupt zăvorul, a sărit peste despărțitură ? Sau Polixena, grăbindu-se, a uitat să încuie ușa ?"

— Apropiați-vă ! se auzi o șoaptă abia perceptibilă, sunînd atît de ciudat, încît îți sfîșia inima. O, să vă implor, domnule ofițer, veniți încoace...

„Polixena! Sărmana, ea va trebui să răspundă pentru toate!" își mai spuse Mirovici și, privindu-l pe Ciurmanteev cum dormea, se ridică în grabă și, fără să-și mai dea seama ce face

de tulburare și de teamă, păși în vîrful picioarelor spre ușa deschisă.

— Sînt spirit ! Fără trup ! șoptea deținutul, privind cu teamă în jur. Nu vă temeți. Apoi tăcu, țintindu-l pe Mirovici cu privirea.

— Sînt sufletul prințului Ioan, continuă el, mă țin încarcerat... O, salvați-mă ! Unde e ființa aceea blîndă ?

— Cine, înălțimea... ta ? abia putu să îngîne Mirovici fără să-l scape din ochi.

— Femeia... aceea... subțirică... Nu știu cum o cheamă... Eufrosia...

„Ori aiurează, ori e nebun ! îi trecu prin gînd lui Mirovici. Și ce greu vorbește, abia îl înțelegi. Trăsătură comună a familiei sale..."

— Care Eufrosia ? întrebă Mirovici stînd locului.

— Fata aceea... cu părul de aur... care miroase a tămîie... E dădaca copiilor ăstuia !... Cheam-o, ofițerule drag...

Mirovici îl privea în tăcere pe deținut.

— Ce grad aveți, iertați-mă, nu mă pricep, continuă precipitat prizonierul, bîlbîindu-se jalnic. N-am somn, tot vise stranii... Totul, totul, cînd voi scăpa, va fi al ei...

„Ce aud ? S-a îndrăgostit de Polixena ! își zise Mirovici cuprins de-o nouă teamă. Asta era deci ! A pătruns la dînsul și mie mi-a ascuns-o..."

— Lipsește... Ce doriți ?

— Mi-a promis o nouă carte... O cărțulie... niște foi...

— Ce carte ?

Prințul întîrzia cu răspunsul. Pe fața lui se întipăriră neîncrederea și frica.

— Nu vă temeți, continuă Mirovici. Ce fel de cărți vă aducea ? Poate am să vi le procur eu...

— Scurtul letopiseț... Arborele genealogic al țarilor...

Arestatul tăcu din nou, privindu-l cu teamă pe necunoscut.

„Nu cumva e vorba de cărțile lui Lomonosov ? se întrebă Mirovici. Ce ți-e și cu soarta asta ! Se aștepta la una ca asta Mihail Vasilici ?"

— Acolo e vorba despre țari, continuă deținutul, despre Petru și despre fratele lui, țarul Ivan, bunicul meu...

Mirovici simți că nu-și mai poate înfrînge tulburarea.

— Tot ce doriți, orice... mai putu el să îngîne.

— În *Margaretele* lui Ion Gură de Aur se vorbește cum l-au dus la pieire pe Ioan Botezătorul... Și eu, domnule, sînt Ioan, și pe mine Irodiada lui Frederic mă alungă din lume...

— Care Irodiadă ?

— Ați citit despre viperă ? Ați citit ? îl întrebă deținutul pe Mirovici, prinzîndu-l cu putere de mînă. O ! Irodiada turbă și dansează din nou și cere cap de om !

Arestatul tăcu. Nebunia, groaza și desperarea se citeau în ochii săi. Buzele îi tremurau spasmodic.

— Spuneți-mi, zise el zîmbind deodată, nu-i așa că roșcata s-a dus de pe lume ?

— Cine ?

— Petrovna, domnule... Țarina Lisaveta ! urmă prințul. Greu găsești o fiară pe potriva muierii aleia... Șerpii și aspidele din pustiu se temeau de ea.

Mai departe vorbele arestatului nu se puteau înțelege. Ochii îi erau larg deschiși, buzele șopteau cuvinte fără șir...

— Țarina e moartă, îi răspunse Mirovici. Dar să știți că a fost o monarhă cu inimă mare.

— A murit? S-a dus Irodiada de pe lume? exclamă arestatul cît pe-aici să scape lumînarea din mînă.

Respira cu greutate, dar nu-și lua ochii de la Mirovici.

— Cine-i acu în palatul meu ? întrebă deținutul.

— Noul țar.

— Cine ?

— Piotr Feodorovici.

— Așa... Parcă e mai slobod. E bun ? O să dea un spor la provizii sau rămîn tot două *poltine* [1] și pentru masă și pentru toate cele ?

— Nu-i nici o îndoială, își vor aminti de măria voastră, îi răspunse Mirovici.

— Răii... E murdar, continuă deținutul. N-au muierile inimă... Nu cruță, nerușinata, pe nimeni... Nu se rușinează nici în fața crucii, nici pe preot nu-l respectă. Spuneți-mi... adăugă el după o pauză căutîndu-și cuvintele, cum e, cum arată noul țar ?

Mirovici scoase din buzunar o rublă nou-nouță cu efigia lui Petru al III-lea și o întinse prințului. Acesta o primi la-

[1] Monedă, în Rusia țaristă, în valoare de cincizeci de copeici (n. tr.).

com, o apropie de lumînare și o contemplă îndelung și în tăcere.

— Puterea, puterea lui David! șopti Ioan cu respirația întretăiată, încurcîndu-se în cuvinte. Auziți voi, oameni, privește Tu, Doamne, sînt înmormîntat nevinovat!

Din nou Mirovici nu reuși să înțeleagă cuvintele.

— Nobile domn, nu ești de prin partea locului, ajută-mă! rupse tăcerea prințul.

— Ce trebuie să fac?

— Se poate ieși de aici... prin galerie, pe fereastră, vorbi în șoaptă arestatul. Am nevoie de o pilă, o pilă mică. Gratiile... Un cuter pe lac și niște cai pe mal... Prin pădure, prin munți! Munții sînt acolo, peste lac...

— Domnule! Mi-e milă, mi-e tare milă de domnia voastră! spuse Mirovici, cu voce sugrumată de lacrămi. Dar i-am jurat credință țarului Piotr Feodorovici. Nu pot să fiu trădător. Citiți, probabil știți să și scrieți... Scrieți-i unchiului dumneavoastră, țarul. Chiar de-ar fi să-mi taie capul, scrisoarea tot o să ajungă în mîinile sale. Și dacă vreodată — îi scăpă lui Mirovici direct din inimă — dacă și după asta veți fi la fel de nenorocit și de asuprit, dați-mi de știre... Voi veni... Imi voi da atunci viața pentru domnia voastră...

Prințul Ioan, cu mirare și bucurie de copil, privindu-l pe Mirovici, îi întinse timid mîna, îi atinse umărul.

— Vă mulțumesc, șopti el, ei sînt ticăloși, dar pentru dumneata am să înalț rugăciuni.

— N-o să găsiți nici cerneală, nici pană, continuă Mirovici, scoțîndu-și carnețelul de notițe. Iată o bucățică de hîrtie și un creion. Scrisoarea s-o aruncați pe geam, prin ferestruică... Să expuneți țarului totul, sincer, el e bun. Dacă n-o să vă răspundă personal, se va face simțit prin alții. Știți să scrieți? Două vorbe...

Mirovici nu isprăvi fraza. În spatele său se auzi o exclamare înăbușită și pași grăbiți. Se întoarse: era Polixena.

— Sînteți nebun? Ce-ați făcut? Hai, mai repede, mai repede! spuse ea, prinzîndu-l de mînă pe prinț și tîrîndu-l după ea înapoi în cameră. Grăbiți-vă! Acuși se dezbracă copiii și vin încoace cu dădaca. Atunci s-a isprăvit cu noi!

O clipă încă și ușa lui Ioan Antonovici fu din nou zăvorîtă. Peiolkina îl scoase, cu mare grijă, pe Mirovici afară, trecînd

pe lîngă Ciurmanteev care continua să doarmă. Convingîndu-se încă o dată că bolnavul nu s-a trezit, îi luă de sub pernă cheile și încuie ușa prințului cu lacătul, îi culcă pe copii, stinse lumînarea și plîngînd nervos, cu sughițuri, se prăbuși cu fața în perne.

Cînd veni, în dimineața următoare, la Ciurmanteev, Mirovici era mohorît, chinuit de gelozie, de îndoieli și tot soiul de presupuseri. „Deci asta era! Care e motivul ce-a îndemnat-o să-mi ascundă adevărul? Ce-i în capul ei? Aceeași mîndrie satanică, aceeași nebunie, sau poate soarta nefericitului a mișcat-o, a zguduit-o într-atît, încît fără să vrea, a ajuns să nu-i mai fie indiferent? Nimic din cele-afară, sînt atîtea exemple, cînd soțiile sau fetele de temnicer se îndrăgosteau de deținuți... Li se devotau lor, ca pe urmă fie să evadeze, fie să piară împreună..."

— Deci te vedeai cu deținutul? o întrebă posomorît Mirovici pe Polixena.

— Mă vedeam. Și ce-i cu asta? Trebuie să-l ajut pe cneaz. Nu dau socoteală nimănui!

— Dar de ce mi-ai ascuns-o tocmai mie? Chiar n-ai avut încredere?

— Of, gata! Ce copilărie! E atît de limpede! Chiar să nu-ți fi trecut prin cap? Doar nu e taina mea. Acum e și a dumitale; păzește-o cu sfințenie. E periculos să te joci cu focul. Cunoști statutul de aici? Și pe deasupra ești și militar; ar putea să te coste mult...

— Știu, știu... Și totuși n-ai avut încredere în mine, și asta mă doare. Cu ce-am meritat-o? N-am fost eu acela care m-am oferit să-ți îndeplinesc orice dorință? N-ai spus că mă pui la încercare?

Polixena se învinse pe sine. Se apropie, pisicuță blîndă, de Mirovici, îl luă de mînă și, zîmbindu-i cu încredere copilărească, îl privi în ochi.

— O, cîte încercări mai sînt de-acum încolo! Prietene, nu mă cunoști. În fața dumitale e viața întreagă; cîte nu se pot întîmpla... Poți visa și dori orice. Pe cînd el, el? Tot în temniță, tot în cavoul ăsta va rămîne. Și nimeni, niciodată nu-i va sări în ajutor, nu-i va ușura destinul.

Pe Polixena o podidiră lacrimile și nu mai avu puterea să termine. Plîngea cu capul pe umerii lui Mirovici, de parcă n-ar

fi simţit cum acesta îi acoperea căpşorul ei plin de mistere, mîndru şi sensibil la nenorocirile aproapelui, cu sărutări pătimaşe, adunate de multă vreme.

Spre sfîrşitul celei de-a cincea săptămîni de post, celula lui Ioan Antonovici fu reparată. Se înzdrăvenise şi piciorul lui Ciurmanteev, încît noaptea, fără cîrje, supraveghie personal transferarea prinţului fără nume la catul de mijloc al turlei Svetlicinaia din vechea cazarmă.

Mirovici o grăbea pe Polixena cu plecarea, păzind totodată şi geamurile turnului de unde trebuia să vină scrisoarea către ţar a prinţului Ioan. Îşi aducea aminte cum pe vremuri salvase de la înec un căţel jigărit. „Am să-l salvez şi pe el!" îşi repeta întruna.

Mai trecură cîteva zile. Ferăstruica celulei continua să rămînă închisă şi nimeni nu-i aducea lui Mirovici scrisoarea. Odată, Vasili Iakovlevici încercă s-o întrebe pe Polixena dacă a fost de faţă la mutarea prinţului, care era starea deţinutului, ce spunea şi în cine îşi punea speranţele, dar fata i se plînse că arestatul fusese mutat noaptea şi în mare taină, că ea nu află despre asta decît a doua zi.

Plecarea Pciolkinei la Petersburg fu hotărîtă pentru finele săptămînii mari. Spre sfîrşitul celei de a şasea săptămîni, Polixena îl pofti pe Mirovici la preot acasă pentru o scurtă convorbire. Rămaseră singuri.

— Sînt vinovată faţă de dumneata, Vasili Iakovlevici, începu ea, lăsîndu-şi capul în jos. Ţi-am pricinuit atîtea necazuri, te-am făcut să aştepţi. Ţi-am pus, pe vremea aceea, atîtea condiţii copilăreşti. Iartă-mă, acum totul mi-e clar. Acum îţi cunosc adevărata valoare şi am încredere în dumneata.

Aceste cuvinte îi dădură aripi lui Mirovici şi-l urcară în al nouălea cer. Simţea că-l ia ba cu cald, ba cu frig. Îi sorbea cuvintele cu nesaţ.

— Dar am uitat, îţi spun sincer, continuă Polixena, plecîndu-şi şi mai mult capul, am uitat principalul, şi anume propriile mele obligaţii faţă de dumneata. Dacă s-ar întîmpla... în sfîrşit să presupunem că totul ar lua sfîrşit... Spune-mi, eu, ce-ţi aduc în dar ? Sînt orfană, o ştii doar, nici tu obîrşie, nici

tu nume. Sînt săracă, şi pe deasupra şi năravul meu, felul meu nestăpînit de a fi, încăpăţînarea mea...

— Nu te gîndi la asta, spune-mi doar o vorbă. Fii a mea şi nu ne mai trebuie nimic...

— Nu, nu ! Nu vorbi aşa. Atunci, la serbare, ţi-am cerut în glumă ceva ; acum, fără să mai glumesc, îţi cer acelaşi lucru. Viaţa e un drum spinos, am cunoscut-o. Ascultă-mă...

Se întoarse şi se aşeză mai aproape de Mirovici.

— Am crescut la Curte, îşi reluă ea vorba. Atîţia ani am servit-o pe răposata ţarină. Erau mulţumiţi de mine. La o adică, nici acum nu mă vor lăsa cu mîna goală. Aşa că, uite la ce m-am gîndit... Îţi încredinţez secretul meu. Făcu o pauză, gîndind intens. — Pleci la Petersburg imediat ; mîine, ba nu, chiar astăzi, şi arunci în cutia de lîngă palat această scrisoare a mea.

Polixena scoase din sîn un plic sigilat, învelit în hîrtie.

— Pe numele ţarului ? se miră Mirovici, zărind scrisoarea.

— Da... Ţarul descuie personal cutia aceea şi va citi scrisoarea. Dacă îmi va îndeplini rugămintea, sînt a dumitale. Dacă nu, iartă-mă, nu pot... Îi cer un ajutor.

Mirovici încercă s-o facă să renunţe, s-o convingă că nu-i nevoie de toate acestea. Polixena nu cedă.

— Şi dacă nu va veni nici un răspuns ? întrebă el. Cît să mai aştept ?

— Dacă pînă la Paşti răspunsul nu va veni, atunci ai cuvîntul meu că vom pleca de aici de duminica Tomii...

Mirovici plecă la Petersburg să arunce scrisoarea încredinţată în cutia de scrisori a palatului.

VIII. Doi ţari

ŞAPTESPREZECE MARTIE. AERUL ERA cald mirosind puternic a primăvară. De pe acoperişuri picurau stropi jucăuşi. Zăpada dispărea de pe locurile încălzite de soare. Gheaţa din jurul fortăreţei devenise albastră, se umflase şi, scrîşnind sub picioare, prevestea umflarea apropiată a Nevei. Dimineaţa, muncitorii din Schlüsselburg făceau drumul spre

fortăreață pe gheață, dar seara, cînd se întorceau pe țărm, erau nevoiți să folosească bărcile. Ceața acoperea totul pînă departe. Deodată veni un vînt puternic și cerul se înseninâ a ger. Odată cu lăsarea nopții se porni o viforniță puternică. Smulgea acoperișurile, învîrtejea zăpada, urla prin ambrazuri și turle, zgîlțîia obloanele și ușile de fier.

În dimineața de 18, comandantul Berednikov împreună cu pristavul-șef al închisorii și ajutorul acestuia urcară pe zidul fortăreței să privească fluviul. Vîntul se potolise. Pe Neva, dezghețată în jurul insulei, pluteau sloiuri compacte de gheață. Drumul spre fortăreață, al muncitorilor de pe țărm, se făcea și dus și întors numai cu bărcile. Pe țărm — cum bine observă Berednikov prin ochean — erau două căruțe cu coviltir trase de cîte șase cai. Cîțiva barcagii se foiau în jurul lor.

— Cine să fie ? întrebă Berednikov, și căzu pe gînduri.

— Trebuie să fie din Piter. Ne fac semne cu mîna...

„N-o fi vreo revizie ? trecu prin capul bătrîn al lui Berednikov. Nu cumva s-a aflat și în capitală despre incendiul din închisoarea secretă ? Ei, dar acum toate s-au isprăvit cu bine..." Apoi tare : — Vorobiov ! Trebuie să trimitem un cuter, ba poate n-ar strica și o șalupă ! îi ordonă Berednikov. Aranjîndu-și centironul, privea cu teamă la caftanele de croială veche ale uniformelor. Nici el, nici ceilalți domni ofițeri n-aveau echipament nou.

„Probabil că iar au adus pe cineva !" își spuse cneazul. Ciurmanteev oftă.

Ofițerii coborîră de pe ziduri. Un cuter cu șaisprezece vîsle și o șalupă cu opt, înlăturînd sloiurile de gheață, porniră dinspre fortăreață în direcția Schlüsselburgului.

Acolo, pe țărmul celălalt, stăteau lîngă caii în spume, neașteptați, oaspeții. Purtau tricornuri sau căciuli de samur ascunzînd sub șubele din blană de urs stelele de pe epoleți. Un roșcovan pistruiat, cam la treizeci de ani — preferatul generaladjunct al țarului — baronul Karl Karlovici Ungern-Sternberg ; șeful poliției din Petersburg, un bătrîn uscățiv, blînd și rotund la față, Nikolai Andreevici Korf ; elegantul și încrezutul *oberstahlmeister* Lev Aleksandrovici Narîșkin ; generalul Melgunov și un om de vreo treizeci și patru de ani, de statură

potrivită şi puţin adus de spate, Dmitri Vasilievici Volkov, consilier de stat şi secretar al ţarului. Căruţaşii şi barcagiii, privindu-l pe Narîşkin, care era mai arătos şi mai înalt decît ceilalţi, îl luară drept ţar. Poporul, venind valuri, valuri din oraş, se îngrămădise deoparte şi cu căciulile în mînă căsca ochii la vizitatori. Ungern dădea ultimele dispoziţii pentru traversarea Nevei.

În mijlocul însemnaţilor demnitari în haine strălucitoare se afla un ofiţer de stat major. Era de statură potrivită, neastîmpărat şi nearătos, cu pieptul dezvoltat şi faţa atinsă bine de vărsat ; pe cap avea un tricorn mic, de tip prusac, o cravaşă în mînă şi un paloş uriaş la cingătoare. Purta botfori înalţi, de campanie şi o manta simplă, neîmblănită. Ochii săi mici, cenuşii şi rotunzi erau somnoroşi, nasul mic şi drept era roşu de vînt, iar atît bărbia plinuţă şi albă, nebărbierită în acea dimineaţă, cît şi buzele de om simplu şi vesel, tremurau întruna din cauza rîsului nereţinut, zgomotos, aproape copilăresc. Glumea cu demnitarii. Iar aceştia, cu tot aspectul lor impozant, ascultau plini de respect glumele ofiţerului în ţinută modestă. Dealtfel, şi vocea sa stridentă, care se auzea pînă departe, avea un foarte pronunţat accent străin.

— Ştiaţi oare, Dmitri Vasilici, spunea dînsul adresîndu-i-se secretarului personal al ţarului, Volkov, că lumea vorbeşte cum că tu, tătucule, împreună cu acest... *dass Ihr Beide mit diesen renommirten Chicaneur* [1], cu acest îngîmfat cicălitor de Lomonosov, aţi combinat un mic proiect de a-i alunga pe toţi nemţii din Rusia ? Ha-ha ! Este adevărat ? Ia răspunde-mi...

— Astea toate, înălţimea voastră, sînt cele mai sfruntate minciuni, îi răspunse Volkov, înroşindu-se şi aplecîndu-se pînă la pămînt. Nu-i cînt în strună acestui liber cugetător.

— Aia-i, Vasilici, păzeşte-te ! îi spuse rîzînd ofiţerul. *Und noch ein Punkt*... şi mai e un punct, Vasilici... *Voyons !* Ar cam trebui, frăţioare, să stai şi pentru o altă treabă la arest... Te-ai cam grăbit în necrologul din gazetă scris în amintirea răposatei ţarine, s-o numeşti pe nevastă-mea împărătească !... Eu însă nu am uitat de serviciile pe care mi le-ai făcut altădată... Acest „*grande d'Espagne*", domnilor, pe vremea cînd eram prinţ moştenitor, îmi aducea copiile protocoalelor con-

[1] În germană şi franceză în text : Că împreună cu acest renumit şicanator (n. tr.).

sfîrșit secrete de coroană... O cam trăda pe răposata țarină, dar pe mine mă servea cu credință... Ha-ha! Ce, frățioare, ți-am dat în vileag matrapazlîcurile? Fiecare păsărică pre limbușoara ei piere...

— Nu s-a întîmplat niciodată una ca asta, măria ta! răspunse Volkov, înclinîndu-se și mai adînc, devenind din roșu, alb ca varul.

— Sau poate, Vasilici, nu se astîmpăra Petru al III-lea, poate și nevesti-mi îi transmiți toate cele cum făceai altădată cu mine?... *Puah! Ist mir alles Eins!*... Mie, domnilor, mi-e totuna! Îmi face plăcere!... *„Madame La Ressource"* probabil le știe pe toate... și fără trădători sîrguincioși... uite că a sosit și aici curierul... Karl Karlîci, Lev Aleksandrovici, *Herr Baron*, luați loc... *Nun vorwärts* [1]. Am plecat!...

Ungern, Korf și Melgunov luară loc împreună cu țarul în cuter. Narîșkin și Volkov îi urma cu șalupa.

— Așa face mereu, rîde în gura mare, după cum ați văzut, exclamă Volkov cu jumătate de voce, bîlbîindu-se și fornăind ușor, după obicei. Mă face de rîs în fața oricui; nici nu mai știi unde să-ți ascunzi privirea.

— Și călătoria asta? interveni supărat Narîșkin, de obicei vesel și lipsit de griji, aplecîndu-se spre Volkov. Închipuie-ți, se grăbea de parcă l-ar fi ajuns focul din urmă. Nici unchiul, prințul George, n-a prins de veste. Și pe mine m-a înhățat cu totul întîmplător, în timp ce se urca în căruță... Lui ce-i pasă! Să aibă un coș plin cu clondirașe și o colecție de fulele soldățești. Dacă i-a venit vreo idee, numai ce-l auzi strigînd: *„Vorwärts drauf los!* [2] și gata...

— Și acum, acum ce a mai născocit? căuta să afle Volkov. În ce constau, în cazul de față, noile conjuncturi de care vorbea? Și cum de n-a fost anunțat despre toate astea Aleksandr Ivanîci?

În clipele acelea Volkov își aduse aminte de ochiul drept al lui Aleksandr Ivanîci Șuvalov. Indispus deseori de îngrozitoarele scene ale interogatoriilor și torturilor din fosta poliție secretă, fața lui Șuvalov se schimonosea toată, iar ochiul drept începea să-i bată cu putere. Ce i s-ar mai strîmba fața

[1] În germană în text: Acum, înainte! (n. tr.).
[2] În germană în text: Înainte (n. tr.).

dacă ar afla că țarul a pornit-o în goană nebună la această întîlnire...

— Se vede cît de colo încotro bate toată această propoziție, răspunse Narîșkin. Probabil că țarul a primit din Șliușin vreo scrisoare anonimă, și a pornit-o la drum... Probabil că are mare nevoie de Ivanuška...

— Dar pentru ce, pentru ce ? voia să știe Volkov.

— Treaba-i foarte simplă : să-i facă în ciudă nevesti-si. O ține pe-a lui : „N-am știut cum o duce prințul, vezi tu, trebuie să-l ajut".

— Tu spui de toate astea ?

— Fleacuri, răspunse Narîșkin. Că doar nu-i nimic de capul prințului Ioan. Aleksandr Ivanîci își amintea mai deunăzi de dînsul. Cine să știe mai bine decît el toate astea ? Toate rapoartele treceau prin mîinile sale. Nu mai are nici ținere de minte, spuse, a devenit peltic și sărac cu duhul... Și cu un asemenea prostănac își mai fac și de lucru ? Numai bătaie de cap fără rost. Acuma, de exemplu, am pierdut și serata de la Voronțovi, ori azi se joacă acolo biribi în două săli, iar contele Sainte-Germaine a promis să ne vorbească de spiritism ! mai adăugă Narîșkin înciudat.

— O să avem destulă bătaie de cap cu cei vii ! exclamă Volkov. O scrisoare anonimă... A cui mînă o fi cea care nu se astîmpără ? Oare cum am putea strica totul ?

Nu cumva or fi noi șiretlicuri venite tocmai de la Berlin, de la Frederic ? își mai spuse Volkov. Sau trebuie să-i căutăm pe aici, pe aproape, pe noii provocatori ?

Cuterul și șalupa acostară la țărmul insulei. Pe cuter discuția era alta.

— Mi-e groază, mi-e groază de această întrevedere, n-am să rezist, îi șoptea în rusește Petru lui Korf, într-o stare de sinceră tulburare și teamă. Orice-ai zice, frate, dar și el e om, gîndește-te și din ce neam se trage !

— Și eu sînt într-o încurcătură destul de mare, răspunse Korf. Doar l-am dus cîndva, pe cînd era copil, la Holmogorî... Dar, curaj, majestate, mai mult curaj ! Purtați-vă rangul cu mai multă demnitate...

— Chiar așa ! În realitate nu eu eram acela care trebuia să fiu pe tron, ci el, nu se potolea Petru. Cum o să-l privesc în ochi și ce-am să-i spun ?

— În cazul acesta, majestate, se amestecă băţos şi plin de demnitate, Ungern, degeaba am mai venit prin locurile astea cumplite...

— Degeaba, degeaba ! De douăzeci de ani stă, sărmanul, sub zăvor... Sînteţi nişte ticăloşi ! Dar o să mai auziţi despre mine...

Coborînd pe malul lin al fortăreţei, ţarul şi suita sa o luară spre stînga, către poartă. Aici fură întîmpinaţi de comandantul Berednikov, care, de frică, se purta mai rău decît un copil. Deşi ţarul voia să rămînă în cel mai strict incognito, acesta îl recunoscu pe loc. Petru luă de la Ungern ucazul pe care-l dăduse şi-l semnase chiar el, la 17 martie, şi ducînd mîna la tricorn îl înmînă respectuos comandantului Berednikov.

În ucaz se spunea : *„Să-i permiteţi de îndată general-adjutantului nostru, Ungern, şi persoanelor care îl însoţesc, să viziteze împreună cu aducătorii acestei ordonanţe monarhice închisoarea de stat Schlüsselburg. Iar dacă vor dori, să li se permită şi întrevederea, chiar fără martori, cu persoana ştiută, deţinută acolo. Dacă Ungern îi va porunci lui Ciurmanteev să plece cu arestatul în alt loc în afară de cetate, urmînd porunca noastră, nici acestea să nu-i fie interzise.*"

— Ce-i asta ? întrebă ţarul arătînd cu cravaşa spre porţile grele de stejar. Pe jumătatea din stînga a porţilor turnului era o inscripţie suedeză : *„Anul 1646, 18 mai*".

— Sînt vinovat, măria... tăiaţi-mi capul, asta e, am uitat să rad, să şterg ! începu Berednikov să se scuze, roşu ca para focului.

— Păi, asemenea inscripţii, domnule comandant, vrei să le ştergi ? spuse ţarul, după ce-l măsură batjocoritor din cap pînă în picioare. Aceste litere, domnule, sînt de pe timpul suedezilor... Că doar am învăţat şi eu, mă mai pricep... Chiar pe aceste dale de piatră, în urmă cu şaizeci de ani a binevoit să treacă însuşi Petru cel Mare...

— Chiar aşa, măria-ta, lespezile nu sînt scoase, spuse Berednikov, ştergîndu-şi năduşeala în timp ce privea smerit la suită.

— N-ar fi rău să pavezi şi pridvorul ! zîmbi ţarul. Unde se află prinţul fără de nume ? Du-ne la el.

În curte, lîngă biserică, Berednikov îl prezenta înalţilor oaspeţi pe ucazul Ciurmanteev.

— Şchiopătaţi ? Aţi fost rănit în războiul cu Prusia ? întrebă ţarul mohorîndu-se.

— Mai zilele trecute am căzut aici, pe scară, răspunse pristavul-şef.

— E ginerele lui Olderog, îi şopti Ungern ţarului. E transferat din Riga *in der Garde*...

— O, sînt foarte încîntat ! Condu-ne, atunci, prinţe, îi spuse împăratul lui Ciurmanteev, numai că te rugăm respectuos, frăţioare, să nu ne rupi şi nouă mîinile sau picioarele cu ocazia asta. Ha-Ha !...

Oaspeţii ocoliră biserica. În stînga, de-a lungul curtinei, erau amenajate cazărmile de piatră ale pazei interioare. Erau împărţite în parter şi etaj, formînd o galerie descoperită. Casa comandantului se afla separat de ele, în dreapta, lîngă biserică. În curte, dincolo de şanţul interior, vizitatorii dădură de un alt zid mohorît, acoperit de muşchi. Şanţul era traversat de un pod basculant. În dreptul podului era o poartă lîngă care stătea o sentinelă. Dincolo de zid, după cum explică comandantul, se afla o altă curte interioară, şi acolo, în dreapta, casa pristavului-şef Ciurmanteev, iar în stînga ei, cu totul separat, se afla turla Svetlicinaia, avînd un cat cu două ferestre zăbrelite, închisoarea persoanei ştiute.

— *Ist aber fest zugestopft alle Wetter* [1] ! exclamă Petru, intrînd în această curte. Şi lumina-i puţină, fereastra e îngustă şi, pe deasupra, mai e şi blocată de jos, cu lemne.

Ţarul îl luă pe Ciurmanteev la o parte.

— Ce fel de fire are prinţul ? întrebă el cercetînd chipul pristavului.

— Cum să vă raportez ? se fîstîci Ciurmanteev. Nu-s de multă vreme pe lîngă dînsul, măria-ta, de aceea...

— Adevărul, să-mi spui adevărul, îl întrerupse Piotr Feodorovici. Sincer *als ein Soldat* [2] !

— Cîteodată e timid, docil, începu pristavul. Amabil şi chiar ruşinos. Liniştit din fire, stăpîne, şi atît de înţelegător... Cînd e liniştit vorbeşte despre toate, cumsecade, cu chibzuinţă. Se exprimă prin *Evanghelie*, prin *Minee*, prin *Prolog* şi prin *Cartea Margaretelor*. Îţi explică unde şi ce anume e scris în ele...

---

[1] În germană în text : Dar aici este un curent foarte mare în orice anotimp (n. tr.).

[2] În germană în text : Ca un soldat (n. tr.).

— Păi atunci, cum se poate, *Tausend Teufel !* Comandantul tău a raportat în așa fel, ca toate să fie pe placul Șuvalovilor. Țarul bătu furios din picior. Mă tot asigura că prințul e slab de minte și că, în general, arată ca un animal neîmblînzit...

— Cum să nu fii fiară dacă ești scos din sărite ! ? spuse Ciurmanteev, privind piezîș spre subalterni. Îl înfurie și pe el cîte-o îngrădire și atunci îi face pe toți eretici, clevetitori. Apoi începe să plîngă, rostește vorbe de neînțeles, și de tulburare se bîlbîie atît de tare, că pînă și cei care sînt obișnuiți cu el nu mai sînt în stare să-l înțeleagă. Dealtfel, nici nu arată oricui ce știe...

— E ascuns ? O, am ghicit ! *Den Nagel auf dem Kopf getrodfen !* [1] Ai pus punctul pe „i". Ei, dar cînd e liniștit ?

— Cînd e liniștit, rîde din toată inima și e delicat, urmă Ciurmanteev. Și îndrăznesc să vă mai raportez că devine chiar amuzant, vesel, se-ncrede în orice și sare de bucurie ca un copil... Alteori se maimuțărește...

— Cine îl zădărește aici, spune ? continuă țarul, privind în jur.

Scoase din camizol o caramelă cu ghimber, și și-o vîrî în gură ca să îndepărteze arsurile de stomac provocate de o noapte nedormită.

— Nu-i poți păzi pe toți, răspunse Ciurmanteev. De cele mai multe ori sînt simpli soldați, dar se întîmplă cîteodată să fie și cîte cineva mai mare. Ei, și atunci nu se poate stăpîni... Mai e și mîndru pe deasupra, îi place și ordinea în toate. Se întîmplă ca uneori cîte o sentinelă mai prostănacă să înceapă noaptea să se foiască la ușa sa, să-și scarpine un picior de altul, să tușească tare sau să facă un zgomot necuviincios cu arma. Prințul se supără pe dată, iar dimineața mi se plînge : „Cum de îndrăznește mitocanul de soldat să mă supere în halul ăsta ? Eu, zice, uite așa am să-l potolesc..." Și atunci începe din nou să explice ce persoană înaltă și însemnată este el pentru toată lumea.

— Și tu ce-i răspunzi ? vru să știe Petru.

— Îi spun : „Liniștește-te, domnule, toate-s minciună. Și ar fi mai bine să nu-ți bagi în cap asemenea prostii despre dumneata și să nu mai îndrugi verzi și uscate de acum încolo".

[1] În germană în text : A nimerit direct în floarea cuiului (n. tr.).

De unde! Se face negru de mînie şi începe să înjure, tremurînd din tot corpul : „Sînteţi nişte fiare, zice, vrăjitori şi eretici ! Mă chinuiţi voi, dar şi Dumnezeu o să vă bată pentru că chinuiţi un nevinovat, iar cenuşa voastră o s-o împrăştie în vînt !“

„Deci aşa e. Şuvalov a minţit ! îşi spuse ţarul. În scrisoare se spune adevărul.“

Se apropie de turlă. De după casa pristavului apăru o fetiţă trăgînd o săniuţă, urmată de o altă fetiţă. Zărindu-i pe oaspeţi, se opriră speriate, apoi o luară la fugă spre pridvorul în care stătea înnebunită Polixena.

— Măi, măi, măi ! Asta ce mai e ? exclamă ţarul. Nişte făpturi tinere, drăguţe, avînd drept şefă o zînă, o fiinţă fermecătoare. Şi asta în aceste locuri cumplite !

— Sînt copilele mele, iar dumneaei e guvernanta, îl lămuri cneazul Ciurmanteev.

Petru privi mai atent. O recunoscu pe Peiolkina şi-i zîmbi blînd şi distrat.

„Doamne, nu cumva toate acestea sînt opera mea ?“ se minuna Polixena, mai mult moartă decît vie, temîndu-se să-şi ridice ochii spre ţar.

Urcînd vechile trepte din marmură albă, ale scării interioare, oaspeţii intrară, pe uşa din stînga, în vestibulul îngust al închisorii. Ciurmanteev scoase din buzunar o cheie mare, neagră, deschise, cu ajutorul ei, o uşiţă scundă, întunecată şi bătută în fier, îi conduse pe oaspeţi în alt vestibul, care avea o altă uşă drept în faţa sa. O descuie şi se dădu la o parte. Suita îl imită. Ungern fu primul care păşi în camera lui Ioan Antonovici, urmat de ţar, de Volkov, Korf şi ceilalţi, eliberaţi de şube.

Temniţa prinţului Ioan avea cam zece arşini [1] lungime şi vreo cinci în lăţime. Pereţi mohoriţi, cu vagi tendinţe de înviorare după renovare, un tavan boltit, şi o fereastră îngustă, cu gratii groase nu mult deasupra podelei ce dădea în galerie. În stînga intrării era o sobă mare din faianţă verde, în care focul se făcea din vestibul. De-a curmezişul întregii camere se afla un paravan din scîndură subţire. După paravan era patul. Lemnele stivuite în dreptul ferestrei luau din lumina, şi aşa puţină, a încăperii.

[1] Măsură de lungime în vechea Rusie, egală cu 0,71 m. (n. tr.)

— Şi asta e tot ? Oh ! *Über das Elend !*[1] Ce groaznic ! Asta-i coşciug, nu locuinţă ! ţipă Petru în urechea lui Ungern. Întuneric şi lipsă de aer ! Iar Şuvalov ce mi-a mai cîntat... *Nichts als Lug und Trug !*[2] Mi-e silă de minciunile murdare ! Dar el, el unde stă în acest sac de piatră ?

— După paravan, măria-ta, răspunse Ciurmanteev. Conform regulamentului. Îşi închipuie că au venit să-i facă curat în odaie. S-a băgat acolo. Că pînă şi slugilor le e interzis să-l vadă...

— Chemaţi-l, spuse ţarul încet, ţintuit locului.

Ciurmanteev îl chemă pe arestat. Ioan Antonovici apăru de după paravan. Prezenţa strălucitoarei suite a ţarului îl năuci. Se clătină gata să cadă şi, privind speriat în jur, de parcă era un mic animal sălbatic prins, făcînd mişcări caraghioase şi stîngace, se trase înapoi spre paravan.

— Nu vă temeţi ! spuse Petru forţîndu-se, iar vocea îi tremură. Am venit ca trimis al ţarului însuşi. Apropiaţi-vă. Mai cu curaj. Aşa... Ei, spuneţi-mi, vă e de trebuinţă ceva prin locurile acestea ? Spuneţi-mi tot. Cuvintelor voastre le voi acorda atenţia cuvenită.

Ivanuşka îi aruncă o privire fugară ofiţerului cu înfăţişare obişnuită, ce stătea în faţa celorlalţi. Avea chipul ciupit de vărsat, era îngust în umeri şi cu pieptul scobit, îmbrăcat într-un caftan alb cu manşete de culoarea peruzelei, cu zîmbet blînd şi ţinută cazonă de căprar. Ceva cunoscut şi îndepărtat în vreme căuta să capete contur în sufletul deţinutului. „L-am văzut, l-am văzut undeva... Dar unde, unde ?..." Inima prinţului bătea cu dureroasă sfială. Făcu un pas înainte şi întinse mîinile.

— O, o, începu el, sorbindu-l pe Petru din ochi. Eu... eu.... şi căzu în faţa lui în genunchi.

— Ridicaţi-vă, prinţe, spuse Petru cu graţie cavalerească, atingîndu-i umărul cu mănuşa fină, din piele de elan. Nu vă amăriţi, curaj, am să vă vin în ajutor. Am să-l rog pe ţar... să vă uşureze, să vă îmbunătăţească soarta. Îi sînt apropiat, mă ascultă... Spuneţi, ce anume vă lipseşte ?

Faţa deţinutului păli îngrozitor. Buzele se schimonosiră în efortul de a scoate un cuvînt. Vocea refuza să-l asculte. Limba

[1] În germană în text : Ce sărăcie (n. tr.).
[2] În germană în text : Nimic în afara minciunii şi a înşelării (n. tr.).

i se încleştase. Sîngele îi bătea cu mii de ciocane în creier. Privea speriat, continuînd să stea în genunchi.

— Cereţi, cereţi ajutor, îi suflau cei din jur.

— Nu sînt acela, drept care... Mă sufoc ! silabisi cu greutate deţinutul. E sufocant aici, nici un pic de aer, continuă el vorbind repede, împiedicat, ţinîndu-şi cu mîna bărbia, care-i tremura ca apucată de friguri. Dac-aş vedea un pic de cer... şi verdeaţă... Să calc pe pămînt, pe flori !... Pentru asta aş renunţa la toate... Îi rog, dar ei... Ce mîrşăvie !...

Nu mai putu continua, se fîstîci şi privi îngrozit în jur.

— Cine sînteţi ? îl întrebă ţarul, ajutîndu-l să se ridice.

Prinţul întîrzia cu răspunsul.

— Cine sînteţi şi cum aţi ajuns aici ? repetă Petru, zîmbind cu blîndeţe.

Arestatul tresări, se îndreptă din spate şi începu să şoptească :

— Sînt... împăratul ! spuse el răspicat. Prin mila lui Dumnezeu... Mă rog, împăratul Ioan al II-lea... Ţarul !

— Cine ţi-a spus că eşti împărat ? întrebă Petru îmbufnîndu se şi zăngănind din paloş.

— Nu sînt acela ! răspunse deţinutul, dîndu-se speriat înapoi. Da, da ! Ioan a murit demult, a fost luat la ceruri. L-am văzut, e aici, în mine...

— Cine ţi-a băgat în cap că eşti ţarul ? repetă Petru ceva mai liniştit.

— Cine mi-a spus ?... Mi-am amintit ! Învăţătorul mi-a spus... şi caraula.

— Împăratul n-ar sta într-un asemenea loc şi pe deasupra nelesălat, spuse Petru.

— Am fost închis. Dar... sînt mai bun decît ei... Mi-e sufletul curat, pe cînd ei sînt răi şi eretici.

— Ce vă mai amintiţi din copilărie, din anii de altădată ? întrebă ţarul.

— Cum să ţin minte ! Mintea mi-e întunecată, mi se face greaţă...

— Totuşi, spuneţi-mi ce mai ţineţi minte ?

— M-au tot chinuit... Eram atîtica, un copil, mititel-micuţel. M-au despărţit de mama, de tata... Nici nu ştiu dacă mai sînt în viaţă...

— Şi, şi ?

— Au început să-mi spună Grișka. „Tu nu ești țar, ci ocnaș", îmi spuneau. M-au dat pe mîinile aspidelor, vrăjitorilor. Da, da, vrăjitori... Le iese fum pe gură... Și au început să mă care dintr-o fortăreață într-alta... Aici e acum palatul lui Ivanușka...

Se opri. Toți îl priveau în tăcere.

— Și toți cei care trebuiau să vă servească au fost oameni răi? N-au fost printre ei și oameni de treabă? reluă țarul.

— Au fost, doi... Unul, un bătrîn cu nevastă-sa, la Holmogorî; m-au învățat să spun rugăciuni și să scriu... Un altul, ceva mai tînăr... Da, chiar foarte tînăr...

— Ei, și ce-i cu acesta din urmă? Nu vă temeți, spuneți...

— Copil mic-micuțel, m-a însoțit cînd am fost luat de la mama, și tot drumul, tot drumul cît am mers, tare m-a mai mîngîiat. Mă căina și mă plîngea.

— Și după aceea?

— Cînd am venit la mama, tot el mă lăsa să alerg pe țărm, prin grădină; grădina era mare, mare și mirosea așa de frumos... Florile... Iar de la călugări îmi aducea jucării.

— Și unde-i acum? vru să știe Petru.

— Probabil a murit, că-l tot visez... În cărți stă scris: „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor va fi împărăția cerurilor..."

„E bucher, le știe doar în slavonă!" își spuse țarul.

— Vă mai aduceți aminte de numele acestor oameni?

Chipul arestatului se schimonosi din nou, exprimînd groază și tulburare. „El e, el e! îi răsuna undeva, în adîncul inimii. El e... Nu mi-a apărut cumva în vis?"

Ivanușka încerca să vorbească, dar nu putea.

— Curaj, prințe! Vă ascult! îl îmbia țarul.

— Pe primul îl chema... Stați un pic... Vai, am uitat...

— Și pe celălalt?

— Pe celălalt... Mi-am adus aminte! Korf, von Korf...

Țarul se întoarse. Nikolai Andreevici Korf își făcea de lucru cu buzunarul de la spate, căutînd parcă ceva, cu chipul galben de durere, ținîndu-se din răsputeri să nu plîngă. Și totuși lacrimile îi curgeau șiroaie pe obrajii scofîlciți.

— *Merkwürdig, Majestät, o! Fabulös* [1], spuse Korf, suflîndu-și, cu zgomot, nasul în batistă.

[1] In germană în text: Ciudat, majestate. O! extraordinar (n. tr.).

Țarul era sincer și profund tulburat. Narîșkin, de obicei nepăsător, stătea supărat și buimăcit. Melgunov și Volkov priveau mohorîți în pămînt. „Nu-i deloc slab de minte, nu-i deloc tîmpit, naiba să-l ia !“ își spuneau ei. Ungern, fîstîcit, nu-l slăbea din ochi pe țar.

— Sărmane, mi-e milă de tine, îi zburară, abia auzit, cuvintele lui Petru. Ce spuneți, baroane, e bine ?

Mai voi să adauge ceva, dar și ochișorii săi rotunzi și bulbucați începură să clipească des. Se smiorcăi caraghios ca un bebeluș, făcu stînga împrejur și părăsi camera cu pași șovăielnici, zornăindu-și pintenii și paloșul.

— Măria ta ! O, măria ta ! începu deodată să țipe Ioan Antonovici, aruncîndu-se după el prin mulțimea care îl înconjura.

— De unde știi că eu sînt țarul ? îl întrebă întorcîndu-se Petru. Trădare ! Te-au anunțat ? urmă el, privind înfuriat spre cei din jur.

— După portret! îi explică Ioan Antonovici. Moneda! Uite, uite !... Tu ești acesta !... Sîntem de același sînge ! Mi-ești unchi și frate !... Frate ! Ajută-mă !... Frate ! Eliberează-mă... Trimite-mă în fundul Siberiei, dar redă-mi libertatea...

Piotr Feodorovici înmărmuri.

A fost o clipă cînd țarul-domnitor era gata să se arunce în brațele țarului-deținut.

— Am să chibzuiesc... Sînt gata !... O, am să uluiesc lumea ! exclamă cu convingere Petru. Tirani, bandiți ai omenirii ! Adevărul nu poate fi ascuns. Răzbate și prin crăpăturile închisorii și prin lespedea de mormînt ! Nikolai Andreici, Dmitri Vasilici ! se întoarse țarul. Și dumneavoastră, domnilor din caraula garnizoanei, vă rog să poftiți pentru cîteva vorbe. Mă hrănesc cu speranța că voi lua niște măsuri rezonabile.

Cu inima ușoară, ieși grăbit în curte. Îl urmară Korf, Narîșkin, Volkov și conducerea închisorii. Ungern rămase cu prințul.

— Blestematul de Frederic, șarpele, Satana, urla bătîndu-se cu pumnii în piept Ioan Antonovici. El, din cauza lui...

— Ce-ți veni, frățioare, pst ! îl potoli, printre dinți, Ungern. Păi Piotr Feodorovici se roagă zilnic pentru el... *Her Gott !* Mai bine sărută-i mînușele măriei-sale, cazi la picioare și roagă-l, imploră-l...

Ioan Antonovici îngenunchie în faţa chipului întunecat al Mîntuitorului. La fiecare mătanie, părul său lung şi blond mătura lespezile reci de piatră. Făcea cruci mari şoptind precipitat rugăciuni fierbinţi, incoerente.

IX. Gulerul portocaliu

PIOTR FEODOROVICI SE PLIMBA TULburat prin faţa celulei. Alături, şchiopătînd şi încercînd să-i prindă cadenţa, păşea pristavul-şef, cneazul Ciurmanteev. Narîşkin şi Volkov, schimbînd vorbe pe şoptite, stăteau tot aici, în curte, pe după lemne. Ungern şi Korf, în fundul curţii interioare, lîngă poartă.

Supărat pe comandant în timp ce ieşea din închisoare, ţarul l-a dat pe uşă afară. După zidul curţii interioare, lîngă accesul spre pod, Vlasiev şi Cekin, ajutoarele pristavului închisorii, precum şi alţi ofiţeri din garnizoană se făcură mici de frică. Ceva mai încolo, lîngă biserică, se îngrămădea poliţia, care abia sosise, preotul închisorii şi cîte cineva din familiile ofiţerilor şi cetăţenilor de vază din garnizoană.

Printre aceştia din urmă se afla şi Mirovici. Îl recunoscuse pe ţar încă din momentul acostării sale la ţărm şi, pătrunzînd aici odată cu localnicii, rămase locului frămîntat de întrebări. „Ce să însemne toate astea ? Cît de pe neaşteptate sosise ţarul ! Ce-o să se întîmple dacă prinţul o să-i spună de întîlnirea şi de discuţia noastră ? Pot găsi asupra lui hîrtia mea. Trebuie să fiu pregătit pentru orice. Pot să ceară, pot să întrebe. Nu voi nega nimic ! Adio cap, dar de spus, am să le spun totul. Ce, să se chinuiască şi de acum încolo ?"

Ţarul se opri, adresîndu-se lui Ciurmanteev :

— Şi acum spune-mi, domnule — şi vreau adevărul adevărat — prinţul a vorbit şi pe socoteala mea ?

Ciurmanteev oscila. Ce să-i spună ? se întreba el. Şi ce-o să iasă din toate astea ? Chiar vrea să-i uşureze soarta prinţului ?

— Iertare, măria ta, răspunse Ciurmanteev, nu îndrăznesc eu, robul...

— Spune, că doar numai eu te ascult ! insistă Petru lovindu-şi nerăbdător o mănuşă de cealaltă. Scoase apoi din camizol o altă bomboană cu ghimper şi şi-o puse tacticos în gura uscată de emoţie.

— Începînd cu acest an, adică de cînd am sosit aici, rosti Ciurmanteev, prinţul n-a pomenit niciodată de măria ta. Nici nu ştiu dacă avea cunoştinţă de urcarea măriei tale pe tron. În schimb, mai zilele trecute...

— Ce-a fost mai zilele trecute ?

— Ca şi cum ar fi visat în vis sau ar fi coborît asupra lui o inspiraţie subită... că m-a şi înspăimîntat... a început deodată să vorbească...

— Şi în ce fel a început să vorbească ?

— „Acum, zicea, ţarul de pe scaun, este un Petrovici, nepot de-al lui Petru cel Mare, dar şi eu sînt ca şi dînsul, zicea, prinţ al imperiului acestuia şi ţar al vostru. Numai că sînt Ivanîci, urmaş al ţarului Ivan... Şi ar fi vremea, zicea, ca Petrovici şi Ivanîci să facă pentru totdeauna pace. Pe Dumnezeu îl bucură pacea de pe pămînt şi bunăvoinţa dintre oameni". Aşa a zis. De parcă i s-ar fi luminat deodată mintea. M a băgat în sperieţi, nu alta ! Zicea că dacă aceasta ar fi pe voia Celui-de-Sus şi sfînta pace ar coborî asupra împărăţiei noastre, atunci, „slava lui Petru — zicea — şi a mea n-ar avea sfîrşit în vecii vecilor"...

— Chiar aşa a spus ?

— Întocmai aşa.

— Păi e filozof. *Wahr, ser wahr* [1] ! Chiar aşa. Pe dată, şi fără nici o amînare, să pun capăt la toate astea... Ticăloşii, mizerabilii ! Bandă de hiene...

Petru îi întoarse spatele lui Ciurmanteev, revenind spre intrarea închisorii. Aici fu întîmpinat de Volkov.

— Un singur cuvînt, măria ta, îi spuse secretarul său personal făcînd o plecăciune.

— Ce mai vrei ? Zi mai iute !

— Vă implor un singur lucru : oricare ar fi hotărîrea pe care veţi lua-o, să n o aduceţi pe loc la îndeplinire...

Petru se înroşi.

— O scrisoare, înălţimea voastră... Există o scrisoare secretă referitoare la prinţ.

---

[1] În germană în text : Adevărat, foarte adevărat ! (n. tr.).

— Ei şi ce-i cu asta ?

— N-or fi cumva, iertaţi-mă, nişte unelţiri de-ale sfetnicilor consoartei măriei tale ?

— Prostii, Vasilici ! Cuvinte goale, neîntemeiate.

Volkov se învioră. În ochii săi sclipi o undă de înverşunare.

— Eliberîndu-l pe prinţ, urmă acesta, vă veţi crea, stăpîne, vă jur, un rival periculos, de moarte ! Numai trădătorii de ţară şi linguşitorii pot da asemenea sfaturi antipolitice. Şi aş mai îndrăzni să adaug...

— Spune — ce deştepţi sînteţi toţi ! Ce-ai mai gîndit şi-ai mai văzut în bobi ? Se vede treaba că n-ai gustat lanţurile, de aia faci pe viteazul.

— Măria ta vrea să mă jignească. Nu mi-e firea să dau sfaturi despre cătuşe şi lanţuri... Doreşte măria ta să ştie cine a avut norocul să aducă în faţa măriei tale, la iscălit, minunatul manifest despre libertăţile nobilimii ? De aici nu este decît un singur pas, a recunoscut-o chiar măria ta, pînă la eliberarea celorlalţi robi ai Rusiei. Sigur, nu trebuie scăpată din vedere vocea geniilor hărăzite nemuririi... Volkov făcu o pauză, ca apoi să prindă şi mai mult curaj : — Înălţimea sa, regele Frederic, vorbi el aplecîndu-se spre urechea ţarului, nu o dată a sfătuit-o prieteneşte pe măria ta să se păzească de prinţul Ioan şi să-l ţină cît mai departe, pentru ca nu cumva vreo minte înfierbîntată de îndrăzneală şi gînd greşit să aibă ideea să-l urce pe tron.

— Fleacuri ! Vorbe goale ! îl întrerupse Petru brutal şi-i întoarse spatele. Aici nu-i vorba de tron. Cine ţi-a băgat în cap toate astea ? Numai eu, auzi tu, numai eu singur pot hotărî aceste lucruri !

Totuşi era vizibil că numele lui Frederic îl tulburase pe ţar. „Se prea poate ca Volkov, inimă de piatră şi palavragiu atoateştiutor să fi spus adevărul", îşi zise Petru, aruncînd o privire supărată spre chipul prelung osos, cu fruntea înaltă, albă şi nas frumos, al secretarului său, ai cărui ochi cenuşii îl urmăreau respectuoşi şi plini de seriozitate. „Asemenea sfetnici buni de gură au totdeauna la îndemînă explicaţii oportune. Periculos sau nu, povestea asta trebuie oricum aranjată ceva mai dibaci şi mai înţelept... Doar i-am mai scris suveranului, că-l ţin pe Ioan în mîini sigure, sub lacăt..."

Petru îl mai privi o dată pe Volkov, își îndreptă, înciudat, centironul, dar cînd puse mîna pe clanța ușii de la închisoare, nu mai avea fermitatea de mai înainte.

— Domnilor ! se adresă el suitei. Domnule comandant, poftiți încoace, urmați-mă și dumneavoastră. Voi face tot ce-i posibil, tot ce-mi vor permite rațiunile politice și de stat fără să țin seama de nimic ! Nu mă sperie pseudodrepturile sale. Am să-i scot prostiile din cap și am să-l fac om. Un credincios servitor al tronului... Cu siguranță că din el va ieși un soldat destoinic.

Intră din nou în temnița lui Ioan. Suita, pristavii și comandantul se înșiruiră în pragul ușii.

— Prințe ! i se adresă țarul. Se apropie ziua de Bunavestire... În popor e obiceiul ca în această zi oamenii să fie eliberați din închisoare... Dumneata... dumneata... Aici vocea stridentă a țarului vibră cald, apoi se frînse. Lacrimi sincere de bunătate îi umplură ochii. — Am promis. Mi-am dat cuvîntul că ai să guști libertatea ! urmă Petru, zîmbind blînd, cu candoare. Nu vorbesc în numele meu, și dumneata te-ai înșelat dacă m-ai luat drept... dacă ți-ai închipuit că sînt... Sînt un simplu ofițer, însă țarul mă iubește și-mi va da ascultare. Domnule comandant, ia notă : situația arestatului, să le spunem lucrurilor pe nume ! este cumplită. Priviți aceste bolți, acești pereți ! Priviți această fereastră zăbrelită. Chiar cînd afară e soare, aici e greu să stai fără lumînare. Aerul e sufocant. Țarul le-a aflat pe toate dintr-o scrisoare sinceră a cuiva... Am fost însărcinat să mă conving de cele spuse acolo, și m-am convins. Prințul e ținut mai rău decît cel din urmă dintre criminalii de rînd. Să vă fie rușine, domnilor, să vă fie rușine !

Țarul tăcu. Toate privirile erau acum ațintite asupra lui Ioan Antonovici. Acesta stătea plecat și, răsuflînd cu greutate, își mîngîia nervos, cu degetele sale lungi și albe, bărbuța mătăsoasă și castanie.

— Nu-i vorba de mîncare, domnule comandant, ci de atitudinea ce-o aveți față de el ! îl apostrofă Petru pe Berednikov. Prințul e ținut în totală ignoranță, în sălbăticie... Și toate astea ați binevoit să le treceți sub tăcere. A trebuit să le aflu de la persoane străine. Așa nu mai poate continua. De aceea, domnule comandant-șef, și dumneata la fel, domnule pristav-șef... în numele măriei sale țarul, și în virtutea înaltei inves-

tituri ce mi-a fost dată, vă oblig de aici încolo să aveţi o comportare mai bună faţă de prinţ. Roata Fortunei — un capriciu vrăjitoresc — azi e jos, mîine e sus. Să faceţi bine — auziţi ? — să faceţi bine şi să-l scoateţi pe prinţ din cînd în cînd la plimbare prin curtea cetăţii. Ba chiar şi dincolo de ea. Să-l întărească aerul curat. Învăţaţi-l carte. Ştie el să citească, dar asta nu-i de ajuns. Punctul acesta trebuie întărit. Ştiinţa de carte să-i lumineze mintea. Oare prin locurile acestea se vor afla dascăli pricepuţi ? Mă mîngîi cu speranţa că-i veţi găsi.

Deţinutul se aruncă la picioarele lui Petru. Pieptul îi tresălta de un plîns reţinut.

— O ! strigă dînsul, prinzîndu-l pe ţar de pulpanele caftanului. Petru ! Petru !... Fratele meu ! Ia totul, îţi dau totul...

Petru îi puse, protector, mîna pe umăr.

— Să i se construiască, domnule comandant, o casă anume, bună şi încăpătoare, glăsui ţarul, zîmbindu-i prietenos prinţului. Ferestrele să fie mari şi cu faţa spre soare. Iar cînd clădirea va fi gata, eu însumi voi veni încoace, ca, personal, să-l ajut la mutare. De ziua numelui meu, vreau să-i spun ţarului, să fie totul gata ! După asta, prinţe, veţi fi primit ca ofiţer în armată, veţi fi un brav ostaş, veţi ajunge la gradul de general... Sînteţi mulţumit, prinţe ?

— Fie-ţi milă, nu pleca, nu amîna ! exclamă deţinutul agăţîndu-se de ţar. Frate ! Petru ! Nu te ascunde că tu eşti ţarul ! De ce amînarea asta ? Fie-ţi milă !

Ungern şi Korf săriră la prinţ. Ţarul îi opri.

— Dă-mi drumul acum, acum ! Îţi voi rosti numele şi în mormînt, striga deţinutul bîlbîindu-se, privind sălbatic în jur. Dă-mi voie să trăiesc cu ea ! S-o văd, s-o aud ! Tulburarea punea tot mai mare stăpînire pe prinţ. — Oriunde, în pădure, în Siberia, numai să nu mă laşi aici... Dacă pleci, nici pe tine, nici pe ea n-am să vă mai văd... Frate, frate ! Fie-ţi milă de mine !

Asistenţa era zduguită.

— La cine se referă ? Cine e persoana cu care vrea să trăiască ? îl întrebă ţarul pe Ungern. Acesta privi la Berednikov, care la rîndul său îl privi pe Ciurmanteev.

— Probabil aiurează. O fi găsit ceva prin *Margaretele* sale şi, nu vă fie cu supărare, minte ! răspunse Ciurmanteev în-

nebunit. Nu-i zi de la Dumnezeu să nu inventeze alte fleacuri, alte minciuni, după cum vedeţi...

Ioan Antonovici plîngea, se ridica, apoi se arunca din nou în genunchi în faţa ţarului, îl prindea de mîini, se tîra după el sărutîndu-i picioarele, veşmintele. Vorbele lui fără nici o legătură, sălbatice şi sfîşietoare, nu mai puteau fi înţelese. Cei din jur nu-l mai puteau opri, nu-l mai puteau smulge de lîngă ţar.

— *Herr Gott... Armes Kind*[1] ! Nu mai am putere să-l privesc. Daţi-i drumul ! spuse ţarul zăbovind în prag. Îl privea pe prinţ cu ochi blînzi, plini de lacrimi. Să iasă, să respire aer curat. Scoateţi-l afară, afară...

— N-are haine calde, se amestecă Volkov. Mai răceşte...

— Ehe, tătucă ! Cînd vreau eu ceva, tu îmi pui beţe în roate ? Aşa deci ! ţipă ţarul bătînd supărat din picior. Iată mantaua mea, s-o îmbrace deocamdată pe asta ! *Auf Wiedersehen !* La revedere, prinţe, spuse ţarul, întorcîndu-i spatele grăbit şi jenat, în timp ce dădea din cap fără încetare în direcţia lui Ioan Antonovici. Karl Karlîci, porunceşte să i se dea din caleaşcă şi halatul meu cadou, să-l aibă acolo...

La rîndul ei, suita se grăbi să-i ofere deţinutului, ca amintire, tot soiul de atenţii : inele, tabacheri, ceasuri. Cu mîini nepricepute şi înghemţate de frig Ioan le lua jenat, îndesîndu-le prin buzunarele jachetei şi ale şalvarilor...

Persoanele din curte, printre care se afla şi Peiolkina, putură să observe cum apăru din nou suita ţarului lîngă turla Svetlicinaia, şi cum, alături de Petru, între Ungern şi Ciurmanteev, ieşi afară un tînăr palid şi înalt, cu păr blond şi lung, ca de călugăr, purtînd o manta albastră de ofiţer de gardă. Ţarul, gesticulînd cu mănuşa, îşi vărsa focul asupra comandantului. Acesta, cu mîna la tricorn, asculta supus, în poziţie de drepţi.

„Ce s-a hotărît, care o fi rezultatul ? gîndea între timp Polixena, privindu-l curioasă pe ţar. Oare îşi va elibera sărmana rudă strivită de destin ? Ce-au vorbit, ce-au hotărît ? Cît l-am mai dădăcit pe prinţ, cît l-am mai povăţuit, cîte nu

[1] În germană în text : Doamne, Dumnezeule... bietul copil (n. tr.).

i-am povestit... Ce însetat era de libertate, ce mă mai întreba de lume, de oameni, cîte promisiuni nu mi-a făcut..."

„Nu cumva — își zicea în același timp Mirovici, amestecat în norodul de lîngă biserică — nu cumva se va milostivi în sfîrșit și de mine maștera Fortună? Nu prea-mi vine să cred. Cine să-i dea atenție unui om atît de neînsemnat? Și dacă totuși minunea se va face? Dacă vor hotărî să-l readucă pe prinț la Curte? Cine altul mai bine decît dînsul va ști să-i ocrotească, să-i ajute pe toți nefericiții, pe toți oropsiții, pe toți cei ocoliți de soartă? Atunci am să fac și eu o petiție pentru recăpătarea moșiilor strămoșești... Ei, drace, ce gînduri îmi mai trec prin cap! N-or să aibă altă treabă decît să se gîndească la tine, neghiobule! S-ar gîndi ei, dar la vreun holștinez oarecare, sau la vreun lacheu de pe la Curte, nu la tine. Doamne, Dumnezeule! În fond, de ce nu și-ar îndrepta țarul atenția asupra mea și fără ajutorul prințului? Orice-ai zice, blestemate legături! Și doar am fost în război, m-am străduit... Nu! Se sperie Mirovici, ascunzîndu-se în spatele mulțimii. Mai bine ca blîndul, nehotărîtul și lipsitul de putere să nu mă bage în seamă, că altfel, s-ar putea să afle că prin mine au fost transmise propunerile lui Panin de a se continua războiul cu Frederic... Ducă-se cu Dumnezeu, că blestemată soartă mai am!"

— Domnule ofițer! Hei, guler portocaliu! îi răsună în urechi o voce puternică, aprigă ce venea de dincolo de pod.

Mirovici privi în jur. Observă că toate privirile erau îndreptate asupra sa. Cineva îl înghiontea cu multă osîrdie. Făcu cîțiva pași înainte. Mulțimea îi făcea loc să treacă. La cîțiva pași distanță, sprijinit pe picioarele bine înfipte, ținînd ridicat voinicește paloșul, stătea țarul.

Kreuz schock — bomben-donnerwetter-element![1] Nu respectați uniforma! țipa aprins Petru la cineva. Iată un ofițer model, adăugă el, adresîndu-se comandantului, în timp ce-i arăta caftanul nou, de croială prusacă, ce-l strîngea ca un corset pe Mirovici. Păcat însă, domnule, că nu face parte dintre slujbașii dumitale! Rușine, rușine vă spun! Pierde-vară ce sînteți, trîntorilor! Priviți la ofițerul acela cum îi stă tricornul, cum i-ar sta șeaua vacii! Sau la ăsta; postavul n-are grosimea reglementară, iar centironul n-are pașta. N-am să

[1] Injurătură intraductibilă nemțească (n. tr.).

vă înghit astea, auziți ? N-am să vi le înghit ! Pînă și ipingeaua dumitale, domnule comandant, nu-i după litera regulamentului. Auzi ! ? Căptușită cu blană de pisică ! Muierile să poarte asemenea șube, nu militarii ! Se vede treaba că voi, ăștia de pe-aici, nu luați în seamă serviciul militar !

„Doamne milostive ! se ruga Mirovici, stînd în fața țarului. O, oameni ! Priviți-mă, priviți minunea minunilor ! Nici războiul, nici ocna campaniilor nu m-au evidențiat ; m-a evidențiat caftanul ăsta nou... Unii se zbat, luptă toată viața lor amară, irosită și călcată în picioare, să se facă remarcați, pe cînd eu... Mi-a fost dat să răzbesc atît de ușor ! Te pomenești că acum se apropie și-o să înceapă, spre deosebire de alții, să stea cu mine de vorbă, să mă întrebe de una de alta..."

— Și asta, asta ce mai e ? se năpusti Petru asupra ajutorului de pristav, uitînd de Mirovici. Vlasiev îl privea îngrozit.

— Nu-i destul, stimabile, că porți o uniformă veche, ieșită din uz, dar nici pe asta n-o respecți ? Ce te uiți așa ? Al treilea nasture de la guler e cusut de-a-ndoaselea ! Asta se cheamă ordine ? Disciplină ? Asta-i ținută bună de umblat pe la hanuri, nu de venit cu ea la serviciu ! Toate astea să fie trecute într-un proces-verbal, care să-mi fie înaintat ! strigă Petru, îndreptîndu-se spre ieșire. Cînd voi veni, în mai, totul să fie pus la punct, și nu de mîntuială, ci cu tragere de inimă. Fiți atent, domnule comandant, puneți-vă la curent cu regulamentul garnizoanei. Veți fi primul care mi-l va spune punct cu punct.

Țarul se apropie de poartă. Ungern îi aruncă pe umeri mantaua scoasă de pe Ioan Antonovici. Petru privi spre turla în care îl lăsase pe prinț. Pe palierul pustiu, sentinela își făcea ca și altădată rondul. „Sărmanul ! Te-au pus din nou sub lacăt !" își spuse țarul oftînd, și apoi își întoarse privirea spre casa lui Ciurmanteev, spre locul unde o zărise pe Polixena, dar nici ea nu se mai afla acolo.

„Asta e tot, trase Mirovici concluzia părăsit de norodul care se retrăsese. La ce-au mai folosit așteptările prințului, visele și speranțele sale ? Ce-a hotărît în privința destinului acestui nefericit ? Te pomenești că nimic... Te pomenești că va pleca fără ca nici măcar mie, un firicel de praf acolo, un nimic, să-mi fie dat să mai stau atît de aproape de el, să-i

mai ascult glasul. Şi eu care mă pregăteam să-i spun tot adevărul despre prinţ, să-l rog şi pentru mine... Blestemată, blestemată soartă! O ocazie am avut, şi pe aceea am pierdut-o..."

— Hei, gulere portocaliu! îl ajunse din urmă aceeaşi voce aprigă, ce răsuna pînă departe. Fii bun şi pofteşte încoace. Mă interesează să te văd mai de-aproape.

— Sînteţi poftit, auzi deodată Mirovici vocile unor făpturi speriate şi lingusitoare.

„Du-te, spune-i, cere-i! Îţi va îndeplini orice în clipa asta!" îl fulgeră pe Mirovici gîndul asemeni unui val de foc. Venindu-şi în fire, ofiţerul păşi ţanţoş, în maniera prusacă, spre poartă şi, luînd poziţia de drepţi, cu mîna la tricorn, se opri în faţa ţarului. Nici nu mai respira.

— Din regimentul lui Essen, fost de Narva? îl întrebă Petru.

— Întocmai, măria ta!

— Cum te cheamă?

Mirovici îşi spuse numele.

— În misiune sau în concediu?

— Am fost trimis în misiune din partea Statului Major, acum mă aflu în concediu pentru probleme de familie.

Ciurmanteev îi explică ţarului că Mirovici e mire, că a cerut-o de nevastă pe bona copiilor săi.

În ochii ţarului apăru o luminiţă jucăuşă.

— A, îmi pare bine! rîse el binevoitor. N-ai gusturi rele. O să fiţi o pereche dată dracului... *Aber voyons*![1] Am impresia că pe mireasă am mai întîlnit-o... Era la palat pe vremea răposatei mele mătuşi... Ne amuzam dansînd împreună... Pe lîngă cine ai fost ataşat la Statul Major?

— Pe lîngă Panin, măria-ta, răspunse Mirovici.

Ţarul făcu o strîmbătură.

— Armistiţiul, domnilor, a fost semnat! spuse el, întorcîndu-se spre notabilităţile garnizoanei. Vă felicit! În curînd va veni şi sfîrşitul complet al războiului.

Toţi se înclinară în tăcere.

— Venind încoace, urmă Petru, am trimis spre publicare condiţiile pe care le-am primit în legătură cu armistiţiul. Vor apărea în curînd în *Monitor*. A curs destul sînge pentru nişte

[1] Dar, stai o clipă, în germană şi franceză în text (n. tr.).

fleacuri. În ceea ce te privește, domnule Mirovici, pentru aspectul dumitale civilizat și pentru ținuta bravă, chiar în afara frontului, te recompensez, ca să le fie de exemplu tuturor. Te iau de la Panin și te transfer la garnizoana din capitală.

Lui Mirovici îi năvăli sîngele în cap.

„Iată clipa, clipa ! O, zei ! o, soartă ! Ascult de poruncile tale !" își zise el, lăsîndu-se pe un genunchi în fața țarului, iar inima porni să-i bată cu putere.

— Mîine să fii la parada gărzilor, continuă Petru. Ba nu, îți mai ofer în dar o zi ! Să mai stai cu mireasa... Poimîine deci. Să ieși la raport la *oberkriegskomissar* în careul de gardă. Ai înțeles ? El va raporta despre tine mai sus. Te vei duce ca trimis din partea Colegiului, la Baturlin, pentru negocierile de pace care vor urma. Iar cînd te întorci — în ochii țarului se aprinse din nou o luminiță jucăușă și prietenoasă — cheamă-mă, frățioare, la ospățul de nuntă... *Très content, très content* [1] ! În memoria mătușă-mi aș fi gata să-ți fiu și naș, dacă n-ai, firește, nimic împotrivă... Mă inviți ?

Mirovici era înnebunit, uluit. În jurul său auzea felicitări. I se strîngeau mîinile, i se spuneau vorbe pe care nu le pricepea. Răspunzînd mecanic la întrebările secretarului personal al țarului, care nota, grăbit, dispozițiile privitoare la el, Mirovici se trezi că toată lumea părăsea în fugă fortăreața, urmîndu-l pe țar la țărm. O luă și el într-acolo, ținîndu-se după ceilalți.

— *Herr Du, mein Heiland, ist das ein Volk* [2] ! se adresă țarul lui Ungern în timp ce se urca în cuter. Progenitură nenorocită ! Sărmanul prinț ! Nu-mi iese din cap... *Voyons*, domnilor, după ce am isprăvit aceste treburi importante, unde ne vom fuma în tihnă pipa noastră soldățească ?

— *Alles ist im Posthause bereit, Majestät* [3] ! răspunse baronul Ungern, ajutîndu-l pe țar să ia loc.

Pe celălalt țărm, Petru fu întîmpinat de o deputație din partea țăranilor și tîrgoveților. În fața cîtorva bătrîni și tineri, bărboși, cu capetele descoperite, îmbrăcați în cojoace

[1] În franceză în text : Foarte bucuros, foarte bucuros (n. tr.).
[2] În germană în text : Doamne, ce popor ! (n. tr.).
[3] În germană în text : Totul e pregătit la poștă, majestate (n. tr.).

și giubele, păși spre țar un burghez din Petersburg, înscris de curînd în rîndul negustorimii de prin partea locului. Era înalt și slab, cu o față galbenă și ochi plumburii, lipsiți de strălucire și imberb ca un adolescent; ducea pîinea și sarea. Pristavul posadei, zărindu-l încă din barcă, deveni alb ca varul. Era faimosul fabricant și negustor de untură topită, aparținînd cumplitei secte a begunilor [1]. Avea și la Schlüsselburg un han, la care tocmai trăsese Mirovici.

— Tătucule țar, al doilea mîntuitor al nostru, grăi Selivanov lăsîndu-se în genunchi. Ne bat și ne chinuiesc fariseii cei răi ai posadei! Numai tu ne ești nădejdea! Ai pogorît spre noi din ceruri... Onorează-ne, tăicuță, și ne vizitează pre noi, ăștia care, deși oameni mărunți, îți sîntem credincioși! Fabrica mea e aici pe-aproape, în pădure, iar ție, stăpîne, îți este în drum. „Onorează-ne, onorează-ne, tătucă!" se auziră alte voci din mulțime.

— E un sectant! îi șopti Ungern, o confirmă și pristavul, un rascolnic.

— Dreapta credință... *der Glaube muss frei sein* [2], răspunse țarul.

Petru îl vizită pe Selivanov. Se servi micul dejun, se fumară pipe, oferindu-se o masă copioasă întregii suite. Se scoteau și se tot aduceau din beciuri vodcă rece, bere catifelată, tot soiul de vinuri și mied dulce. Plecînd, țarul îl invită pe Selivanov să-l viziteze de ziua sa la Oranienbaum. „Nu l-a vizitat pe popa din fortăreață, n-a intrat în biserică, șoptea sărăcimea în piață și prin cîrciumi, dar pe scapetul cel gălbejit l-a vizitat... Înseamnă că sfîrșitul lumii e aproape."

La întoarcere, în aceeași sanie cu Petru, călătoreau Korf și Volkov care moțăia. Korf discuta, zelos, cu țarul. Ospățul de la fabrica lui Selivanov dezlegase limba bătrînului baron și așa amator de vorbărie. Ba rîdea, ba spunea anecdote pipărate. Maimuțărindu-i pe acei despre care povestea, relată printre altele ultimele bîrfe în legătură cu nemulțumirea contelui Aleksei Razumovski, care fusese trecut în rezervă, „în toate privințele", cum și despre noile intrigi amoroase ale

[1] O sectă religioasă dintre cele mai fioroase și mai perverse ale rascolnicilor în vechea Rusie (n. tr.).

[2] În germană în text: Credința trebuie să fie liberă (n. tr.).

bătrînului și știrbului cneaz Nikita Trubețkoi, bolnav de podagră. Atunci veni vorba și despre Orlovi. Korf tăcu o vreme, se gîndi la ceva, apoi îl întrebă pe țar dacă a aflat că Șvanîci, cel care l-a căsăpit pe mezinul Orlov, a apărut din nou la Petersburg.

— E un fanfaron și un laș acest Șvanîci al tău! De ce s-o fi dat la fund? spuse Petru încruntîndu-se. N-ar fi rău ca și pe Orlov cel mare să-l disciplineze nițel. Grigori, rivalul nostru, prea face pe nebunul... Numai că nu-i de nasul lui tutunul ăsta pe care vrea să-l prizeze... Iar cu nevestica mea preaiubită o să mă mai socotesc eu...

— Observ, măria ta, observ! spuse Korf. Toate acțiunile, toate șmecheriile lor le înregistrez. Încă un moment, încă un moment, și-i aranjăm pe toți.

Țarul zîmbi, apoi fluieră vesel.

— Și eu am pregătit, baroane, un proiect rezonabil și îndrăzneț, spuse țarul. O să uluiesc lumea, așteptați numai puțin...

Trecuse cu mult de miezul nopții cînd cele două sănii sosiră la Petersburg. Volkov, ghemuit într-un colț al caleștii, sforăia. Korf începuse să moțăie.

— Ei, bravo, secretarul meu particular doarme! Apoi, adresîndu-se lui Korf: — Îți dai cuvîntul că ai să taci? *Ein Wort ein Mann?*

— *Ich schwöre*! Jur, măria-ta!

— Atunci să ții secret; uite ce sînt sfătuit să fac... Iar tu, ca un ostaș cinstit ce ești, să mă ajuți în toate... În mai sau în iunie, îl scot pe Ivanușka din fortăreață, îl aduc la Petersburg, îl cunun cu fiica lui unchiu-meu, prințul de Holstein, și-l proclam apoi moștenitor...

Korf înmărmuri.

— *Herr Gott*!... Dar țarina, dar fiul vostru? întrebă el, acompaniat de hurducăitul saniei grele care nimeri într-o hîrtoapă uriașă.

Într-o clipă îi pierise orice urmă de somn.

— *Meine liebe Frau*? țarul zîmbi. Am s-o călugăresc, așa cum a făcut și bunicul meu, marele Petru, cu prima sa nevastă. Să se roage și să se căiască! Și am s-o pun să stea cu fiu-său la Schlüsselburg, chiar în casa pe care am porun-

cit-o pentru prințul Ioan. Ei ? *Was willst du sagen ?* [1] Și casa aceea le va fi cavou, *castrum doloris*...

— *Lieber Gott* ! *Ist das möglich, Majestät ?* [2] Asta să nu ducă la pieirea țării, sau chiar a măriei-tale...

— Fleacuri ! Am gîndit, am făcut ! spuse Petru. Asta-i deviza mea de cavaler. Să nu dau înapoi, naiba să-i ia, să nu dau înapoi ! Ce ? Ți-e frică ? *Wir wollen*, drăguță, *ein bischen Rebellion machen* [3]...

— În privința rolului meu, măria ta poate fi pe deplin liniștită, răspunse șeful poliției. *Meine Ergebenheit*, devotamentul meu, *Majestät*, e de marmoră, e de granit. Și acest secret nu-l vor smulge din sufletul meu pînă la moarte.

A doua zi seara tîrziu, Korf sosi dinspre Moika în apartamentul Ecaterinei, fiind primit în mare secret pe scara de serviciu, relatîndu-i țarinei tot ce auzise din gura țarului. Dar sosise cu întîrziere.

Înaintea lui, încă în dimineața acelei zile, Volkov o vizitase pe Caterina Ivanovna Șargorodskaia, camerista țarinei, și, printr-o persoană de încredere — cu care ducea de multă vreme tratative — îi comunică Ecaterinei nu numai cele spuse de țar, dar și răspunsurile date cu această ocazie de Korf.

„Petriștii" începură să treacă vizibil în tabăra „Ecateriniților". Se precipitau evenimentele denumite atît de plastic într-unul din letopisețele ucrainiene ale timpului drept „avatarurile faimoaselor acțiuni petersburgheze".

---

[1] În germană în text : Ce spui de asta ? (n. tr.).
[2] În germană în text : E posibil una ca asta, majestate ? (n. tr.).
[3] În germană în text : Vrem să facem puțină rebeliune (n. tr.).

PARTEA A DOUA

AVATARURILE FAIMOASELOR ACȚIUNI PETERSBURGHEZE

„Clipa fatală se apropie..."
Arapul lui Petru cel Mare

I. Un om de încredere

VIZITAREA NEAȘTEPTATĂ A ÎNCHISOrii de la Schlüsselburg de către țarul Piotr Feodorovici și trimiterea lui Mirovici în armata din străinătate cu hîrtii secrete provocaseră destule comentarii și suspiciuni în cercurile cele mai înalte ale capitalei din Petersburg.

Partida holștineză își ridică și mai sus capul. Deși conducătorii ei căutau să prăstreze secretul, dar după expresia feței, mișcările, zîmbetele echivoce și vorbele lor, oricine putea deduce că la Curte se pune la cale ceva cu totul neobișnuit. Reprezentanții partidei rusești — prietenii împărătesei — scrutau alarmați viitorul apropiat.

Peiolkina află printre primii despre urmările întrevederii țarului cu nefericita lui rudă. În situația deținutului secret se pregăteau, evident, înlesniri. Comandantul și pristavul-șef, cneazul Ciurmanteev, se agitau, șușoteau între ei pregătindu-se să înceapă ceva care tulbura și punea în încurcătură pe toată lumea.

La numai o zi de la plecarea țarului din fortăreața Schlüsselburg, Mirovici sosi la Petersburg, de unde îi scrise Pciolkinei că a fost însărcinat să plece în străinătate, că a primit pentru drum un ajutor material consistent, iar la scurtă vreme după asta, îi scria din Narva, că se și află în drum spre detașamentul lui Baturlin.

Pciolkina încerca să-și adune gîndurile, să chibzuiască asupra situației ei, să se liniștească, dar se frămînta tot mai mult. Tot ce i se întîmplase în ultima vreme era atît de neașteptat, de ciudat.

Își aduse aminte de sosirea ei la Schlüsselburg, prefirîndu-și prin memorie cele mai mici amănunte ale primelor zile petrecute în familia lui Ciurmanteev. Aici credea că va găsi pacea rîvnită în timpul zbuciumatei vieți de la Curte. Din clipa în care a aflat însă amănunte privitoare la arestatul care se chinuia în turla Svetlicinaia, la doi pași de casa pristavului, și-a pierdut complet liniștea. Chipul misterios, nemîngîiat de soare, al nefericitului prizonier, a captat pe dată atenția Pciolkinei. Se gîndea la el zile și nopți în șir atentă la cea mai mică aluzie, încercînd să-și imagineze trăsăturile lui necunoscute, ascunse de zidurile turlei Svetlicinaia. Încă nu se produsese incendiul din închisoarea prințului. Misteriosul deținut se mai afla încă în partea cealaltă a curții, peste drum de locuința pristavului, într-o celulă specială, secretă. Polixena nu-și lua ochii de la poarta acestei turle, prin fața căreia se plimba tăcută o sentinelă înarmată, și unde sus în fiecare seară prindea să se lumineze slab o fereastră îngustă, cu zăbrele negre. Pciolkina se temea să-i pună întrebări lui Ciurmanteev, dar blîndul pristav, uneori, scăpa singur o vorbă, sau alta despre prizonier. Îi era nespus de milă de martirul care-i fusese încredințat și îl bucura orice zvon venit din capitală în legătură cu orice posibilitate de îmbunătățire a soartei sale. Cu toate astea, pe atunci nu se produceau nici un fel de schimbări. Zilele treceau una după alta, la fel de monotone, la fel de liniștite, într-o tăcere mormîntală.

Terminînd lecțiile cu copiii Polixena rămînea cu cîte un lucru de mînă în sala de clasă, și în timp ce fetițele lui Ciurmanteev se jucau cu păpușile, alergau și se zbenguiau, gîndurile i se îndreptau cu insistență la „arătarea tăcută" care se chinuia în turla tainică. Cum arată, și ce-i cu el ? Ce urmări

a avut asupra nefericitului singurătatea timp de douăzeci de ani, într-o încăpere strîmtă, văduvită de lumină şi aer ?"

Polixena şi-l imagina ca pe un copil nu prea deştept, mult sub vîrsta sa, urîţit de tortura lentă şi continuă. Toate i se părură clare, pînă în clipa cînd îi fu dat să-l vadă pe deţinut. „Probabil abia mai umblă prin cameră, îşi închipui Pciolkina ; lumina zilei îl irită pînă la durere şi ar putea să orbească pentru totdeauna dacă i-ar trece cuiva prin minte să-l scoată la aer. E foarte puţin probabil să-i fie familiare gîndirea şi vocea omenească ; şi dacă totuşi sărmanul poate rosti cîteva cuvinte, ele trebuie să aducă cu ţipătul unui animal jalnic sau al unei păsări de noapte." Gîndindu-se la chipul lui, Polixena îşi imagina nişte trăsături de copil sălbatic, bolnav din naştere, speriat şi urît de toată lumea, care şi-a pierdut pînă şi conştiinţa că a ajuns la maturitate şi a devenit om.

„Nici vorbă că nu mai are putere să deosebească şi să recunoască lucrurile cele mai obişnuite, îşi urma ea raţionamentele. Dacă ar fi lăsat în libertate, ar începe să-şi întindă mîinile slăbite şi subţiri spre cele mai îndepărtate obiecte, considerîndu-le la îndemîna sa... Toate l-ar bucura, toate l-ar interesa şi l-ar uimi peste măsură. Mîinile şi picioarele sale, nefolosite atîta vreme, trebuie să aibă o piele fină şi albă ca pielea de pe obraz, iar vederea, slăbită şi tîmpă din cauza veşnicului semiîntuneric din care nu există scăpare. Toate aptitudinile nefericitului sînt desigur adormite, dacă nu cumva au murit. Dar, îşi depăna Polixena gîndurile, trebuie să aibă o fire delicată şi blîndă, trebuie să fie supus şi blînd ca un porumbel, ca un mieluţ. Ce s-ar întîmpla dacă ar fi readus la viaţă, dacă ar fi trezit ? Ce s-ar întîmpla dacă i-aş descuia uşa şi i-aş spune : «Eşti liber, pleacă !» ?... Cine s-ar încumeta la asta ? Cui i-e scris s-o facă ? Şi unde se află acel Columb viteaz care să vină spre această lume nouă, virgină, uitată de toţi, plină de forţe miraculoase, în stare latentă şi să spună : «Trezeşte-te, trăieşte !»"

Polixena inventa o mulţime de variante îndrăzneţe în legătură cu modul în care va reuşi să-l implore, să-l cucerească şi să-l convingă pe Ciurmanteev de a o lăsa să-l viziteze pe arestat, cum va începe să-l influenţeze în secret pe Ioan, cum îl va educa, luminîndu-i inima şi mintea. Odată cu trezirea inimii şi a minţii, întemniţatul va înflori şi moral şi fizic.

Îşi imagina cum îi va aduce cărţi pe care le vor citi împreună, cum îi va explica evenimentele din lume, vorbindu-i despre eroii din istorie, despre deosebirea dintre bine şi rău. „Că doar au existat asemenea exemple, încerca ea să se convingă. Cîţi oameni de curaj nu s-au dedicat soartei puşcăriaşilor ? Pătrundeau la ei prin şiretenie sau umilinţe personale, iar după ce le luminau mintea, îi ajutau să şi fugă... Arestatul se vede cît de colo că nu-i un om de rînd. Cînd va fi pregătit, voi alege momentul cel mai potrivit, voi apărea în faţa lui în hainele mele cele mai bune, în rochia de mătase cu care apăream la Curte ; şi coafată la modă... Atunci se va arunca la picioarele mele, iar inima sa va începe să grăiască. Şi atunci, mîna mea va intra în preţul libertăţii sale... Vom chibzui împreună cum să fugă. Îl voi îmbrăca în vestonul, mantaua şi tricornul lui Ciurmanteev, iar cînd se va lăsa seara, vom ieşi braţ la braţ din fortăreaţă, vom dispare cu o barcă, undeva, în Suedia... Va veni clipa cînd acolo, departe, pe meleaguri străine, se va înfăţişa lumii şi toţi îşi vor aminti de el. Atunci, poate, va fi repus în drepturi..."

Visele chinuitoare şi înflăcărate ale Polixenei urmau să se îndeplinească, e adevărat, puţin altfel, mai devreme decît îşi închipuise. Incendiul nocturn din celula prinţului îngrozise conducerea fortăreţei. Comandantul Berednikov se pierdu cu firea mai rău decît ceilalţi. Trebuia, fără ştirea poliţiei secrete, să se repare soba, hornul, despărţitura şi duşumeaua, totul trebuia retencuit, vopsit şi zugrăvit. Berednikov şi Ciurmanteev angajară un antreprenor. Sobarii şi teslarii aveau acces în fortăreaţă numai în timpul nopţii, urmînd să lucreze la lumina felinarelor. Cneazul Ciurmanteev îl transferă pe arestat în locuinţa sa, lansînd zvonul cum că acesta s-ar fi îmbolnăvit şi că se află în infirmeria secretă a fortăreţei. „Eu însumi îi voi duce de mîncare şi-l voi îngriji, îl anunţă el pe comandant. Ajutorul meu, care se află în permisie la lacul Ladoga, m-a rugat să-i prelungesc şederea, pe care eu din păcate i-am acceptat-o, scriindu-i că poate să mai stea. Deocamdată voi face faţă şi singur." Într-adevăr, cneazul îi prelungise concediul lui Vlasiev. Gratiile de la geamurile magaziei de efecte care se afla în vecinătatea locuinţei lui Ciurmanteev au fost verificate şi întărite în mare grabă. Pretextînd păstrarea în mai bune condiţii a efectelor şi proviziilor

pentru deținuți, care, chipurile, fuseseră aduse aici, la ușa exterioară fu plasată o sentinelă specială. Asemenea mutări nu erau o noutate în fortăreață.

Ciurmanteev putea fi liniștit. În afară de *feldwebel* și de felcer, nimeni n-ar fi știut unde anume se află arestatul, „prințul fără de nume" încredințat lui. Dar entorsa de la picior, pe care la început n-o luă în seamă, se făcu în scurtă vreme simțită. Iată, coniță, am transferat sub acoperișul casei mele și am luat în îngrijire un ocnaș furios", spuse Ciurmanteev Polixenei, strecurîndu-se într-o dimineață, cu o legătură de chei și o cană de fiertură, prin cele două odăi nelocuite ce se aflau în spatele dormitorului copiilor și cărora li se zicea „vechile cămări". Aceste camere nu le văzuse de multă vreme nimeni, iar în anul din urmă se aflau sub lacăt. Ciurmanteev mai făcu o dată drumul în timpul prînzului, apoi seara, la cină. Spre noapte însă căzu la pat răpus de durere : nu putea nici dormi, nici sta jos din cauza piciorului care se umflase și îl durea foarc tare.

— Of, ce să fac ? Să-i scriu, poate, lui Vlasiev la Ladoga ? gemea pristavul. N-ar strica să-l aduc încoace... Chiar așa, cum pot să fac singur față la toate ?

— Și bine veți face, îl îndemnă Pciolkina. Dictați-mi, să iau hîrtie și pană...

— Nu, Polixena Ivanovna, am să mai rabd. Poate m-o lăsa mai încolo, spre ziuă.

Mai încolo însă au început frisoanele, febra și delirul. Ciurmanteev era hărțuit de insomnie, în fiecare clipă o chema pe bătrîna dădacă finlandeză, vrînd să-i tot spună ceva, dar nu reușea. Prea era surdă și proastă !

„N-o s-o ducă mintea, n-o să priceapă, își zicea Ciurmanteev chinuindu-se. Alții însă pot pricepe și atîta or s-o necăjească pînă o să le spună secretul."

În zori apăru Polixena să vadă ce mai face cneazul. Era întins în pat, iar ochii ieșiți din orbite îi ardeau de boală.

— Ce-i cu dumneavoastră ? întrebă ea.

— Acela... ocnașul... șopti Ciurmanteev, ridicîndu-se în coate și căutînd cu mîna sub pernă. I-ar trebui nițică apă proaspătă, pîine, lapte... Tîmpită-i baba asta ! Iar pe *feldwebel* nu-mi vine să-l chem...

— Lăsați că-i duc eu ; fetițele dorm...

— E foarte bine că doarme și el... Du, măicuță, du... Acolo e o despărțitură, iar după ea ai să vezi o ușă. Descuie, lasă mîncarea și apoi pleacă degrabă. Doamne ! El e doar... Orice mișcare îi este urmărită.

Ciurmanteev simți că amețește. Nu isprăvi vorba, îi întinse Polixenei cheile și, sfîrșit de puteri, căzu pe pernă. Polixena purta o foarte frumoasă bluză de noapte. Punîndu-și pe cap o băsmăluță, se strecură în vechea cămară. Dădaca și copiii dormeau duși. De afară, pătrundeau zorile, Pciolkina descuie prima ușă, apoi celălaltă ; apăsînd ușurel clanța, trecu pragul. „Cine să fie, totuși, acest deținut ? se întreba. Un rascolnic fanatic, un răsculat împotriva puterii sau vreun dezertor de seamă ? Și cum arată la chip ? Unde doarme ? E bătrîn sau tînăr ? Sau e chiar prințul misterios, ascuns aici în fortăreață, prințul despre care vorbește lumea ?"

Polixena zăbovi lîngă ușă. În odaie era întuneric. Deschise obloanele interioare și privi în jur. În dreapta intrării, pe un pat de fier ruginit și o saltea mototolită, într-o cămașă țărănească de cînepă și în niște papuci scîlciați, puși pe piciorul gol, dormea un tînăr slab și palid. Părul lung și blond se resfira în șuvițe moi pe pernă, acoperindu-i o parte din fața frumoasă, încadrată într-o bărbuță castanie. O mînă delicată și albă atîrna de sub mantaua marinărească, grosolană, care-i ținea loc de plapumă. „Atît de tînăr și ocnaș, își spuse Polixena în timp ce punea cu grijă apa și micul dejun pe masa pe care se afla o carte întredeschisă, cu tipăritură veche, bisericească înnegrită de vreme. Mai degrabă e rascolnic ; vreun arhimandrit sau vreun episcop de-al lor și desigur unul periculos", concluse Polixena îndreptîndu-se spre ușă.

Arestatul se trezi, sări în sus, dar se așeză imediat pe pat ; era uluit de minunata apariție. Niciodată în anii care au urmat, Polixena n-a putut uita această privire timidă și încîntată în același timp. „E prințul !" o străbătu gîndul, făcînd-o să fie cuprinsă de frică și totodată de o bucurie dureroasă. Rămase țintuită locului.

Arestatul se frecă la ochi, întinse mîinile și începu să șoptească ceva timid și rugător. Era greu să înțelegi ce spune și drept cine o lua pe musafira ce pătrunsese la dînsul în timp ce dormea.

Printre imaginile pe care le păstrase în memoria sa din copilărie se găsea şi o fiinţă asemănătoare, blîndă şi delicată ; aceea era însă o persoană înaltă şi slabă, cu o faţă mereu plînsă, purtînd o rochie neagră de doliu, iar ochii îi erau încărcaţi de groază şi durere. Arestatului i se părea — sau aşa i se spunea — că fiinţa aceea era mama sa, exilată odată cu dînsul, prinţesa Anna Leopoldovna. Mai tîrziu fu obsedat pînă la durere de trecutul său, sîcîindu-i pe cei din jur cu întrebări, încercînd să reconstituie din memorie chipul acestei mame înlăcrimate, îndepărtate şi dragi. De multe ori, în timpul somnului neliniştit şi greu, ea apărea pentru o clipă în faţa lui Ivanuşka înghiţită imediat de ceaţa lacomă. Acum i se păru din nou că doarme, şi că în vis îi apare, cu totul pe neaşteptate, acest chip. Nu, nu era acelaşi. Pe acela nu-l putea reconstitui, oricît încerca, oricît se chinuia. Acum, în schimb, iat-o, stă vie în faţa lui, nu dispare din uşă. Ochii ei cenuşii, fermecători, îl privesc cu mirare şi compasiune, trupu-i delicat se mişcă, bluza, colorată viu, foşneşte. Dar zăvorul pocni uşor şi musafira dispăru..

Din ziua aceea Pciolkina începu să-l viziteze, fără oprelişti, pe arestat. Ciurmanteev îşi dădea seama de nebunia acestor întîlniri, dar n-avea cum să le evite.

Petersburgul nu ştia nimic despre boala sa. Şi-apoi, din capitală veneau ştiri liniştitoare ; pretutindeni aveau loc înlesniri, se dădea tot mai multă libertate. „Poate şi-or aduce aminte şi de noi, ăştia uitaţi... Dumnezeu mi-a trimis un om de încredere. E şi deşteaptă, şi modestă."

Şi într-adevăr, Pciolkina se purta chibzuit şi sobru. N-ar fi spus un cuvînt de prisos, era prevenitoare şi mîndră totodată. Dacă trebuia să lase paza să facă curăţenie îl scotea pe arestat, îl încuia în camera goală de alături, îl lăsa pe *feldwebel* să intre la cneaz după chei, iar ea, aruncîndu-şi o scurteică pe umeri, rămînea în prag atîta vreme cît soldaţii din gardă măturau, spălau podelele şi aeriseau încăperea prinţului.

Ziua, Pciolkina îi aducea arestatului mîncare, apă şi cărţi ; noaptea, rămînea să-i citească, îl învăţa să scrie sau îi desena împrejurimile fortăreţei, şi îi povestea despre Petersburg. Observînd că se bîlbîie, iar în momentele de tulburare, nu poate

să se facă înțeles, îl obliga să citească rar, răspicat, să repete după ea cuvinte greu de pronunțat. Deținutul era departe de a fi copilul slab de minte din imaginația Polixenei. Dimpotrivă, dovedea istețime, era descurcăreț, iar atunci cînd era liniștit, prindea ușor noțiuni noi, care îl bucurau peste măsură. Această bucurie se transforma uneori într-o veselie și un rîs nestăvilit. Prințul se ridica atunci de pe pat, sărea prin cameră, făcea giumbușlucuri caraghioase. „Doamne, măcar de-aș reuși mai iute, mai repede!" își spunea Polixena, urmărind cu înfrigurare și teamă eforturile pe care le depunea pentru emanciparea arestatului. „Voi avea oare răgaz să-i transmit, să-l învăț totul?" Urmărea cum noapte de noapte, la lumina felinarelor, se scoteau în curte molozul și cărămida afumată din turlă; iar peste puțină vreme pe acoperiș apăru noul horn. Apoi o grămadă de așchii fu măturată din pridvor și lîngă scară fu făcută o groapă pentru stins varul. Înarmat cu găleată și bidinea, începu să vină în turlă un zugrav din posadă. Reparațiile se apropiau de sfîrșit.

Într-o seară, Ciurmanteev se simți mai rău ca de obicei. Polixena, purtînd un coș cu mîncare și o carte în mînă, trecu spre camera arestatului. „Foarte bine, își spuse pristavul privind-o, nu-i nici o nenorocire; dacă o fi să nu mă mai scol, măcar să știu că am făcut un bine unui martir nevinovat, părăsit de toată lumea!" Polixena intră la deținut, încuie ușa, trase obloanele, aprinse apoi lumînarea de ceară pe care o adusese cu ea și deschise cartea. Arestatul luă loc lîngă ea, la masă. Fata îl privea cu încordare încercînd să-i pătrundă gîndurile. Ce crede prințul despre ea? Ce așteaptă de la ea? Dar de la destinul său? Îl vedea că nu se simte la largul său, simțea privirea sa încruntată.

Luînd-o ușor de mînă și privind-o cu duioșie în ochi, Ioan îi atinse timid mîna cu buzele.

— Ce faci? exclamă Polixena, înroșindu-se toată.

— Toate sînteți... la fel? întrebă Ivanuška.

— Sînt multe mai bune ca mine, răspunse Polixena.

— Cum te cheamă?

— La ce vă trebuie numele meu? Numiți-mă, pur și simplu, prietenă...

—Rămîi, nu pleca. Rămîi cu mine!

Arestatul strînse mîna fetei la piept.

— Prietenă, porunceşte să mi se dea drumul, spuse el. Că doar pe tine te vor asculta cu toţii.

— Vă înşelaţi, aici sînt la stăpîn.

— Tu nu eşti om ; eşti un spirit pogorît din cer, eşti destinul însuşi.

— Sînt om, şi încă unul dintre cei mai mărunţi, mai de nimic.

— Ia un cuţit şi omoară-i ! şuieră arestatul, iar ochii săi scînteiară.

— Omori unul, rămîn atîţia alţii, răspunse Polixena. Aveţi răbdare, rugaţi-vă Celui-de-Sus, prinţe ! Va sosi timpul şi veţi fi liber.

Deţinutul o asculta fără să poată pricepe de ce această faţă frumoasă plină de graţie, ale cărei mişcări, cuvinte, foşnet de rochie erau numai farmec, nu avea puterea să-i redea libertatea, să-l salveze.

— Mi s-a luat totul, nu-i aşa ? Totul ?

— Ce vreţi să spuneţi ?

— Au mai fost alţi martiri ca mine ?

— Au mai fost... Sărmanii, aidoma vouă, au fost lipsiţi de tron, de împărăţie.

— Spune-mi, careva dintre ei a mai căpătat înapoi ce i s-a luat ?

Pciolkina îi povesti deţinutului despre regele Franţei, Carol al VII-lea şi despre eliberatoarea sa, ţărăncuţa din Orléans. Ioan Antonovici o asculta cu sufletul la gură, iar cînd fata îşi isprăvi povestirea, o prinse de mînă, o strînse înflăcărat la piept, implorînd-o să-l roage pe Dumnezeu să facă o minune, să-l izbăvească de prigonitori şi de închisoare. Vorba lui incoerentă, ca o rugă de copil, lacrimile şi îmbrăţişările puternice, bărbăteşti, o făcură pe Polixena să-şi vină în fire. Îl îndepărtă încetişor, căutînd să-l potolească.

— Fiţi pregătit, dacă intenţionaţi să ieşiţi de aici, poate voi veni sau vă voi da un semn, spuse fata.

— Porunceşte, cheamă-mă !

— Dar dacă vor afla, vă vor ajunge din urmă şi vă vor omorî ?

— Trimite-mi, Doamne, asupra mea chinul, moartea, numai tu... numai tu să rămîi lîngă mine...

Polixena se ridică. Ochii ei serioşi şi liniştiţi sclipiră cu hotărîre. Puse mîinile pe umerii deţinutului, care o privea fîstîcit şi cu o umbră de speranţă. Cu degete subţiri şi nervoase îl atrase spre ea şi, apropiindu-şi pătimaş buzele de obrazul palid şi supt, porni spre uşă.

Arestatul rămase cu răsuflarea tăiată, înnebunit.

— Unde pleci, unde? strigă el, repezindu-se în urma ei. Lumina mea, bucuria mea!

Uşa se închise cu zgomot. Se aşternu liniştea.

Toată ziua următoare, Polixena umblă de colo-colo, fără rost. Seara, după o lungă despărţire, se întîlni pe neaşteptate, în casa preotului, cu Mirovici. Gîndul de a-l ajuta pe prinţ reînvie în mintea ei cu forţe sporite. Se pierdea în presupuneri, ipoteze, făcea planuri. Şi iată că se ivi ocazia care îi indică drumul pe care trebuia să-l urmeze.

Ducîndu-i pe copii la împărtăşanie şi uitînd, în grabă, să închidă uşa închisorii provizorii a prinţului, prilejui întîlnirea lui cu Mirovici. „Destinul!" îşi spunea, venindu-i pe loc ideea scrisorii prin care să-i trezească ţarului dorinţa de a vizita închisoarea de la Schlüsselburg. Planul ei îndrăzneţ îi reuşi, dar urmările nu erau cele pe care le dorise. Prizonierul încoronat rămăsese ca şi mai înainte în detenţie; logodnicul, trimis în străinătate, iar Ciurmanteev în ajun de Paşti anunţat că fusese înlocuit şi transferat — pentru merite deosebite — într-una din cetăţile de frontieră de dincolo de Volga. Ca să aibă mai multă linişte...

Înainte de plecare, cneazul Ciurmanteev a fost chemat la Petersburg pentru anumite lămuriri pe care urma să le dea unei comisii speciale, alcătuită din Narîşkin, Melgunov şi Volkov, cărora li se încredinţa de acum încolo arestatul, „prinţul fără de nume". Cneazul plecă, dar, din cauza dezgheţului şi a noroaielor de primăvară, îşi lăsă pentru o vreme fetiţele în seama Polixenei în casa preotului.

Înlocuitorul lui Ciurmanteev, maiorul Jihariov şi ajutoarele sale, căpitanii Batiuşkov şi Uvarov, purceseră împreună cu Berednikov la discutarea măsurilor pentru îndeplinirea ordinelor personale ale ţarului privitoare la arestat. În legătură cu acesta, primiră de la Ungern, din Petersburg, urmă-

toarele instrucțiuni : *„Arestatului, ca urmare a vizitei primite, pot foarte ușor să-i vină idei noi, necorespunzătoare ; de aceea, feriți-l prin toate mijloacele de noi minciuni păgubitoare. Cît privește sănătatea și aerul curat, îngrijiți-vă în conformitate...“*

Prima plimbare a arestatului o făcură după Paști. Decursese normal. După ce sună stingerea, după ce totul se liniști în fortăreață, prințul fu îmbrăcat cu tricornul și mantaua lui Batiușkov, iar Jihariov îl scoase pe scara interioară, pe curtină. Îmbătat de aerul curat, prințul se clătina, încetinindu-și întruna pașii, ducîndu-și mîna la inimă și exclamînd : „Ah, Doamne... ah, ce minune !... Ce e asta, ce ?“ sorbea din ochi, cu sete, casele de pe malul celălalt al Nevei, poienile și pădurile coastei, învăluite în aburul primăverii.

— Ah, domnule maior, ce bine e aici ! exclamă el, prinzîndu-l pe pristavul, care pășea alături de el, de pulpana mantalei. N-am să uit cîte zile voi avea... Ce minunat e cerul ! Dar luna ! Ce minune !

— Să mergem acasă, pentru azi ajunge...

— Parcă ar mirosi a fum de tămîie... Of, nu mai pot, să stăm jos ; aș mai vrea să rămîn încă un pic...

— Nu se poate, domnule, altă dată.

Zilele următoare se plimbară mai mult. Jihariov încercă să-l ducă pe prinț pe bastioane, dincolo de zidurile cetății, iar după un timp se hotărî să facă împreună o plimbare pe cursul apei. „Dumnezeu îl mai știe, se tot chibzuia Jihariov, poliția secretă se pare să-l trateze cu asprime, dar țarul vezi cum a hotărît... Pe cine să asculți ?“ Cînd cuterul, șerpuind pe lac, se apropie de chei, cînd se auzi forfota străzii și glasurile mulțimii care se foia pe lîngă țărm, prințul fu cît pe ce să sară peste bord.

— Ei, ce zici de persoana mea acum ? spuse dînsul. Acum pot merge oriunde... Iar prostul de Ciurmanteev se temea, îi era chiar frică să stea de vorbă cu mine.

— Toate, domnule, vin de la Cel-de-Sus. Era sever, acum au mai slăbit șurubul.

— Dar unde-i Ciurmanteev ?

— A plecat.

— Și-a luat și copiii ?

— Bineînțeles.

Prințul căzu pe gînduri. „Asta înseamnă că a plecat și fata aceea..."

După Săptămîna Tomei, din Petersburg, baronul Ungern trimise, pentru arestat, lenjerie de schimb, provizii și chiar bunătăți, întrebîndu-l pe Berednikov, printre altele, dacă începe curînd construcția casei poruncite de țar. Construcția începu.

Se apucară să care piatră, bîrne, scînduri. În fața casei pristavului fuseseră săpate șanțuri și se turnă fundația. Lucrul înainta în mare grabă. Comandantul spera să isprăvească, conform dorinței țarului, la 29 iunie.

De ziua sfîntului Nicola, plimbîndu-se pe zidul fortăreței, împreună cu noul său paznic, prințul întîrzie pe curtina ce dădea spre oraș. Se întrema văzînd cu ochii, căpătase un aer de prospețime, ba chiar se bronză. Se înserase. Jihariov era dus cu gîndul la familia lăsată la Petersburg: „Măcar de s-ar relua comunicația mai degrabă, i-aș aduce încoace pe ai mei, își spunea el. Ce plictiseală, parcă ar fi un cimitir plin de morminte..." Arestatul studia, prin luneta pristavului, piața tîrgului, în care băcanii, bucuroși de seara caldă de mai, jucau, împreună cu posadnicii, rișca, mingea sau încingeau hore. Țipetele și rîsetele lor zgomotoase, chiuiturile și strigăturile horarilor ajungeau foarte clar la Ioan.

— Ce-i asta? Uite, se mișcă, urlă..., voia să știe prințul.

— E cireada de vaci, îl lămuri Jihariov.

— Dar ăia de colo, aducînd a șoareci... Ce s-au mai năpustit pe țărm! După cine aleargă așa?

— Sînt copii, domnule...

— Ah, înălțimea voastră, ce-ar fi să mergem și noi la ei? propuse arestatul.

— Nu se poate, domnule, ce vă veni?! Nu sînteți o persoană oarecare, fără rang, ca să vă amestecați cu plebea...

Deținutul căzu pe gînduri. „Iată cum e soarta! Înainte vreme eram păzit ca cel din urmă ocnaș, acum, cînd sînt respectat, tot nu pot să am libertate..."

Se lăsa întunericul. În oraș se aprindeau luminile. Stelele începură să apară printre peticele pufoase de nori ce alergau deasupra lacului.

— Cunosc toate stelele, spuse deodată arestatul. Toate, toate, pînă la ultima...

— Şi ce ştiţi despre ele ? întrebă căscînd Jihariov.

— Le-am studiat prin fereastră. Ca să ştiu care-i partea fiecăruia dintre noi...

— Şi ce spun ele ?

— Uite-o pe aceea, albă, care stă singură... O vezi ? E steaua mea.

— Ei, dar cele care sînt mai depărtate ?

— Albăstreaua de colo e a ţarului... Noapte de noapte le-am privit, le-am cercetat, le-am întrebat...

— Şi ce le-aţi întrebat ?

Arestatul tăcu. Tăcu şi pristavul. O pasăre de noapte veni aproape de dînşii, se sperie şi zbură pierzîndu-se în întunericul bastionului.

— N-o să-mi dea ţarul drumul, continuă arestatul. Nu mi-e hărăzită bucuria asta...

— V-aţi înşelat, domnule ! Ce chef ar avea omul să îndruge verzi şi uscate ? !

— Bagi de seamă ? Steaua albastră s-a ascuns după nor înaintea celei albe. Vezi, asta înseamnă că steaua lui o să apună înaintea stelei mele...

— Vorbeşti prostii, domnule, aiureli ! spuse sever Jihariov, cătînd cu teamă în jurul său. Dacă nu vă lăsaţi de trăsnăile astea, o să raportez mai sus. Vi se acordă favoruri, se milostivesc de dumneavoastră, şi în schimb... Haidem, că e vremea să intrăm în casă.

Arestatul şi paznicul său coborîră de pe curtină în fortăreaţă. Trecînd prin grădina bisericii se apropiară de camera de gardă. Printre pomii în floare, apăru casa preotului. Prinţul ţipă uşor şi o rupse la fugă.

— Încotro, încotro ? se sperie Jihariov, prinzîndu-l de mînă.

În pragul casei preotului stătea Pciolkina.

— Lasă-mă, bădărane ! strigă arestatul, încercînd să se smulgă din strînsoare. Prietenă, prietenă ! Eşti aici ? Iată-mă-s, salvează-mă...

— Plecaţi, coniţă, interveni pristavul. Vă rog, vă poruncesc !

Arestatul, reuşind să scape, veni în fugă lîngă fată.

— Unde-ai fost, unde ? îi şoptea Polixenei cu răsuflarea tăiată. Atîtea zile nu ţi-am auzit vocea...

— Duceţi-vă, supuneţi-vă, spuse Pciolkina şi ţineţi minte că oriunde v-aţi afla, nu vă voi părăsi, voi da de urma voastră...

Jihariov chemă paza. Caraula îl înconjură pe arestat. Acesta se dădea, plin de turbare, la soldaţi, căutînd în acelaşi timp să scape de încleştare.

— Fiare ce sînteţi ! ţipa el. De cine ascultaţi ? Ţarul mi-a dat libertate şi voi nu-mi daţi drumul ? Eu însumi sînt ţar !

— Liniştiţi-vă, domnule. Ce doriţi ? se agita Jihariov.

— Nu mai vreau să intru în văgăuna veche.

— Încăperea cea nouă încă nu-i gata.

— Mută-mă la popă, uite aici...

— E strîmt şi nu-i de dumneavoastră. Nici n-or să admită !

— Cară-te, javră, şi cere voie... Ştii şi tu din ce viţă mă trag !

— La ordin, domnule, răspunse Jihariov, găsind că e mai bine să-şi schimbe atitudinea. Nici vorbă că nu sînteţi o persoană oarecare ; de aceea, din decenţă, trebuie să facem curat în odăile astea. Pînă mă duc la preot, aşteptaţi în vechea dumneavoastră odaie.

Arestatul cedă. Jihariov îl încuie ca şi altădată, dublînd paza pe lîngă turla închisorii. A doua zi dimineaţa Pciolkina a fost expediată din fortăreaţă. Anunţîndu-l, în scris, pe Ciurmanteev, se mută, împreună cu copiii, în posada Schlüsselburgului.

Mai trecură două săptămîni. Prizonierul se afla într-o stare de desperare totală. Începu să fie stăpînit de accese de furie nepotolită şi de turbare fioroasă.

La schimbul de dimineaţă al gărzii, sentinelele raportau pristavului şi comandantului despre nopţile de nesomn ale deţinutului. Tinda şi coridorul îngust din faţa celulei răsunau de ţipetele şi gemetele sale sfîşietoare. Era într-un continuu acces de nebunie, înjurînd şi blestemînd, bătea în clanţa uşii de fier, răsturna mobila prin cameră, spărgea geamurile, îşi smulgea hainele şi lenjeria.

— Ce vreți, domnule ? îl întrebau sentinelele prin ferestruica zăbrelită a ușii. Procedînd așa, vă distrugeți efectele, în paguba voastră și a statului.

— Aduceți-l pe Jihariov, de el am nevoie, javra... Șarpe, crocodil ce ești ! țipa arestatul cu spume la gură cînd îl vedea. Pe ea să mi-o aduci, auzi ? Pe ea !

— O interzice regulamentul. A plecat...

— N-o să mă mai iubească. N-o să mă mai iubească... Măcar un cuvîntel să-i spun, măcar s-o privesc !

Arestatul își mușca mîinile, apuca cu dinții zăbrelele ferestrei.

„Atît ar mai lipsi, să afle cei din Piter despre toate poznele astea, își zicea pristavul, mort de frică. Măcar de s-ar hotărî mai degrabă ce să facem cu el, și în ce fel. Și numai Ciurmanteev le-a încurcat pe toate ! Ar trebui să-l reclam, dar mi-e milă de el săracul, că-l condamnă..."

— Scorpionilor, viperelor ! Arde-i, Doamne, mistuie-i ! urla zi și noapte, la geam și la ușă, deținutul. Șerpii să-i mănînce ! Pietrele să-i lovească ! Bate-i, Doamne, pedepsește-i !

— A intrat necuratul într-însul, l-au nenorocit sărmanul. Era om de treabă și liniștit, iar acuma-i ca o furie oarbă...

Uitînd o clipă de sine cînd ațipea, arestatul se trezea cu sufletul și mai amar și mai greu. Bolta de piatră îl apăsa ca un cavou. Pereții muți și albi aveau răsuflare de gheață. Cînd se vor ivi zorile ? Ivanuška o chema pe Polixena, îi trimitea cuvinte duioase. Se arunca apoi la micul geam al celulei, îl deschidea larg, se ridica grăbit pe vîrful picioarelor și inspira, cu sete, aerul proaspăt al nopții. Iată un petic de cer negru, brăzdat de nori. Iată steaua albă și steaua albastră... Strălucesc sus, deasupra fortăreței, ba ascunzîndu-se, ba ivindu-se de după norii fugari.

„Ce libere sînt pe cerul depărtat, gîndea prințul, iar eu sînt din nou în groapa asta, din nou sub zăvor."

Trecea și noaptea. Palida dimineață începea să prindă culoare. Ciripeau vrăbiile, cotofenele-și luau zborul sau își curățau ciocurile lungi, hrăpărețe. Se ridica soarele. Dinspre poienile și desișurile de pădure ce se trezeau la viață, se auzea cîntecul ciocîrliilor și al privighetorilor. [...]

II. Inscripția de pe poartă

inima ușoară, cu un sentiment de bucurie neîncercată de mult vreme. În zgomotul și plescăitul apelor primăverii, gonea, într-o diligență, spre țări străine. Iată, Luga, Pskovul, Dvina cea ca o mare de întinsă, iată țărmurile Nemanului. Primăvara era în toi în Lituania. Stoluri lungi de gîște sălbatice și cocori acopereau cerul. Păduri și lăstărișuri de apă se albăstreau în ceață, gemeau de țipetele și fluieratul păsărilor. Mirosea a frunze fragede de mesteacăn și a lăcrămioare.

„Mă însor și las totul baltă, își zicea Mirovici trecînd frontiera. Îmi iau adio de la toți, îmi dau demisia din armată, plec acasă și-o să mă țin de demersuri pentru recăpătarea drepturilor mele. Ce ne trebuie capitală, viață strălucitoare, fanfare, zbucium? Polixena mi-a spus: «Decît Piterul, mai bine să plecăm în Ucraina ta, în județul Pereaslavl. Acolo ne-om plimba în voie prin ierburile de cîmp, înalte pînă la brîu, ne-am umple pieptul de parfumul merilor și al perilor în floare.» Am s-o duc acolo. Chiar dacă n-am acum un coltișor al meu, o să-l căpătăm pînă la urmă; dacă nu voi reuși singur, mă vor ajuta oameni de inimă. Pînă una-alta, o să stăm la prieteni. Am impresia că n-am dorit niciodată belșugul ca acum. Pentru ea însă... De vreme ce ea vrea, totul se va face! Și Mihail Vasilici Lomonosov a fost de acord cînd i-am povestit ce-am făcut la Schlüsselburg. Acolo, la Trubej, lîngă fostul Lipovîi-Kut al moșului meu, unde era stupina cumătrului lui taică-meu și unde mă zbenguiam cînd eram copil... Acolo da, rai. Un singur petic de pămînt de-aș avea! Că boierul pe moșie, e ca domnul la domnie... Oare o mai fi existînd prisaca și o mai fi trăind bătrînul cumătru al tatii, Maistriuk?"

Soarele încălzea bine. Mirovici aținise și se vedea în cîmp. Valuri aurii de grîu înalt și copt foșneau și se legănau de jur-împrejurul său. Urca un deal, mergînd printr-un lan. Pe deal era o biserică. Cerul cînta, ardeau lumînări. Era așteptat pentru cununia sa cu Polixena. Dar lanul auriu de grîu nu mai are sfîrșit. Valurile parfumate se unduiesc și șușotesc între ele; se rătăcește, îi slăbesc puterile. Din fugă zărește maci

purpurii și albăstrele ; pe ele se leagănă răgace albastre și păianjeni pufoși cu ochi imenși. „De ce mă pierd cu firea, doar am aripi!" își zicea Mirovici, deschizîndu-și aripile și luîndu-și zborul deasupra mării foșnitoare de spice fără de sfîrșit. Va ajunge oare la timp ? Biserica e tot mai departe și mai departe. Inima refuză să mai bată. S-a trezit. În fața ochilor îre un caftan larg și cenușiu, un spate gîrbovit și perciunii roșii ai vizitiului. O stație, apoi schimbarea cailor...

Tratativele cu Prusia privind încheierea păcii definitive începuseră înaintea sosirii lui Mirovici la detașamentul lui Baturlin. Cu o expediție de acest fel, împreună cu alți ofițeri, a revăzut Berlinul și Mirovici.

Spre sfîrșitul lui mai, i-a trimis cadouri din străinătate logodnicei sale : o rochie gri de tafta, un camizol de catifea purpurie, podoabe de bagă, brățări, un lanț bătut în pietre prețioase și o pelerină la modă, din dantelă albă, denumită „barbara". Cadourile au fost trimise, printr-o ocazie, pe numele Bavîkinei. Nastasia Filatovna s-a lăudat cu ele lui Lomonosov.

— Are mult gust, spuse Mihail Vasilici, cercetînd cadourile logodnicului.

— Asta așa e, confirmă Filatovna, dînd din cap. Dar tare aș vrea să știu unde a găsit pulșamaua atîția bani ? Te pomenești că iar a început să joace cărți. Ce părere aveți, luminăția voastră ?

— Ei și dumneata, mămucă, ce-ți veni cu cărțile ?

— Chiar așa, poate nu-i are de la cărți, căzu de acord Filatovna luminîndu-se la față. Probabil a început să urce. Că doar nu-i prost flăcăul. Ei, și sigur că au început să-l distingă. Te pomenești că se întoarce cu vreo decorație.

„Numai eu, pribeaga, ce să fac ? ofta bătrîna. Unde să-mi găsesc un rost ? Să tot bat așa, străzile, pentru o brumă de negoț ? Probabil că va trebui să mă bag la stăpîn !"

Prima zi de Paște îl găsi pe țarul Piotr Feodorovici în noul Palat de iarnă. Constructorul său, Rastrelli, a fost decorat pentru asta cu steaua Annei de Holstein, care purta următoarea inscripție : *„Amantibus justitiam, pietatem, fidem"* [1].

[1] În latină în text : Celor ce iubesc dreptatea, cinstea, credința (n. tr.).

Pe Ecaterina, țarul a plasat-o într-un capăt mai îndepărtat al palatului ; ceva mai aproape de el, l-a instalat pe fiul său de opt ani, Pavel. Copilul locuia împreună cu preceptorul său Nikita Ivanovici Panin, un om flegmatic și greoi, dar șiret și cu o minte luminată. La mezanin se afla apartamentul rezervat Elisabetei Romanovna Voronțova. O aripă specială a palatului a fost destinată pentru presupusa mireasă a prințului întemnițat, Ioan Antonovici : fiica minoră a unchiului său, guvernatorul general al Petersburgului, prințesa Ecaterina Petrovna de Holstein-Beksen. Tînăra locuia împreună cu guvernanta ei, domnișoara Mirabella.

Piotr Feodorovici își lua prînzul și cina în mijlocul unei suite restrînse. Holștinezii preferați îl înconjurau în grup compact. Țarina își vizita rar soțul și, de cele mai multe ori, dimineața.

Cînd venea în apartamentele fiului său, țarul își bătea joc de „educația muierească" pe care o primise acesta ; ciufulind părul băiețelului pirpiriu și slăbuț, spunea rîzînd : „O să iasă din Pavluha un voinic adevărat, să ajung numai să mă ocup eu de el. O să-l fac un soldat brav. Acum ce-i de capul lui ? Un tolomac, o alintătură muierească și nimic mai mult... La companie cu dumneata, la companie !"

Pe italianul Pieri, profesorul său de vioară, Petru l-a numit capelmaistrul palatului. La Curte aveau loc concerte interpretate de persoane de vază, iubitoare de muzică. La aceste întreceri muzicale participau frații Narîșkin — dintre care unul cavaler al Ordinului Sfîntului Andrei, Adam Olsufiev, mîna dreaptă a hatmanului, președintele Academiei, consilierul de stat Grigori Teplov și academicianul Stellin. Țarul venea neanunțat, avînd o ținută simplă, prietenească.

— O să am o muzică grozavă ! le spunea el prietenilor săi. Am să-l chem din Padua pe Tartini, celebrul veteran al viorii... Că fie vorba între noi, a făcut aceeași școală ca și mine. Specialissim în tonuri și treceri delicate, mîngîietoare, iar acum și majestuoase. Nici un efect grosolan, nici o figură de bîlci. Numai melodie !

Holștinezii pătrundeau peste tot, ocupînd pentru ei și „partizanii" lor locurile cele mai importante.

Cu două zile înainte de Paști, în suplimentul la *„Știrile din Sankt-Petersburg"* apăru un articol de fond, care atrase aten-

ția întregii capitale și, după cum se presupunea, fusese scris din ordinul lui Holtz, trimisul regelui Frederic. Articolul glăsuia :

„Sankt-Petersburg, 4 aprilie 1762.

Atotmilostivul nostru țar chiar din momentul urcării sale pe tron, nu lasă să treacă o singură zi fără să acorde noi favoruri sau să manifeste întru folosul supușilor săi experiența străbunilor, ocrotire și înțelegere profundă a treburilor statului..." etc., etc.

Nemulțumirea împotriva holștinezilor creștea. Vechile slugi ale Elisabetei nu-i puteau suporta pe acești venetici nechemați. Noile transformări și privilegii nu puteau răscumpăra atitudinea grosolană și jignitoare a oaspeților străini față de ruși. Se spune că, pe vremea aceea, Lomonosov ar fi rostit următoarele cuvinte : „Varza și ridichea încă n-au răsărit în grădină, în schimb au răsărit reformele holștineze".

Oricine se nimerea în primăvara aceea la Petersburg, se întreba : „Ce a proclamat Senatul astăzi și ce pregătește pentru mîine ?" Toți umblau sperînd în schimbări neașteptate, nevisate. Pînă și atoateștiutorul șef al poliției, Korf, a trimis odată, în secret, la palat pe aghiotantul său, spunîndu-i : „Caută-l acolo, tătucă, pe Karl Ivanîci Springer, și află de la el —*hörst du ?* [1] cît mai abil, cu ce și de cine se ocupă acum țarul ?

Ca urmare a desființării cancelariei secrete și a acordării libertății nobilimii, noii favoriți ai lui Petru al III-lea l-au sfătuit să se ocupe de proiectul secularizării averilor mănăstirești, rămas din vremea lui Petru cel Mare, și de fixarea unei alocații de stat preoțimii și călugărilor.

Odată, aflîndu-se la masă la Aleksei Razumovski, baronul Ungern îi spuse lui Volkov :

— N-ar fi rău să-l anunțăm pe arhiepiscopul Dmitri despre anularea posturilor. Untdelemnul, ridichea și ciorba dumneavoastră nu sînt bune pentru stomacurile societății de azi... Și n-ar fi rău să-i spunem c-ar fi timpul să revizuim, iar multe să le și schimbăm, în monarhia noastră ; clerului să-i permitem să-și radă bărbile și să umble, ca în Europa, în haine civile.

— Și cine a dat sfatul ăsta ? se interesă Volkov.

[1] În germană în text : Auzi, tu ? (n. tr.).

— Ei, sugerează-i și tu preasfinției sale Dmitri, răspunse Ungern zîmbind misterios, că n-ar fi rău să se gîndească la problema asta...

Aceste cuvinte se împrăștiară prin oraș ca vîntul. Peste noapte toți își aduseră aminte că țarul Petru al III-lea, după ce a înmormîntat-o pe mătușa-sa, țarina, s-a dus la parastasul solemn la o biserică de rit catolic, că recviemul care s-a executat fusese compus de Monfredini, că după parastas și-a luat micul dejun la popii acestei biserici.

Iar în Săptămîna Tomii, s-a dat poruncă să se purceadă imediat la construirea bisericii luterane pe lîngă Palatul de vară de la Oranienbaum, pentru slugile de la Curte, străine de neam. „Introduc luteranismul în Rusia!" începură să se plîngă clericii ruși.

„Și toate din cauza holștinezilor! se zicea în popor. Numai ei sînt de vină." A ieșit chiar și o zicătoare despre surprizele la care te puteai aștepta de la holștinezi. Murmurul de nemulțumire crescu cînd începu să circule zvonul că favoriții străini au gata un ucaz pentru scoaterea icoanelor vechi din biserici, chipurile urîțite de vreme și deci lipsite de strălucire, mai mult chiar, pentru închiderea bisericilor din palatele demnitarilor, chipurile „nu se cade să lipsești biserica Domnului de înfățișare corespunzătoare, sau să o ai la îndemînă așa, ca pe o anexă la sala de biliard, la bucătărie, sau la ceva și mai urît..."

Odată cu sosirea din Kiel a prințului George, unchiul țarului, influența nemțească s-a făcut și mai simțită. Singurele nume cu trecere erau Olderog, Zobeltisch, Katzau, Zege von Manteufel, Zeitz. „Începe o nouă epocă Biron!" se auzeau tot mai tare glasurile rușilor nemulțumiți. Noii sfetnici ai țarului nu se pierdeau cu firea. Îl lingușeau pe țar; prezicîndu-i succese în intențiile sale, greșite încă de la început din totala necunoaștere și înțelegere a Rusiei.

La fabrica de goblenuri unde era director Bressans, avansat acum la rangul de frizer al Curții, țarul comandă, pentru anticamera noului Palat de iarnă, două goblenuri mari, *„haute lisse"*. Unul trebuia să reprezinte urcarea pe tron a Elisabetei, celălalt, propria sa înscăunare.

În mai, pe Neva, au fost lansate două noi corăbii. Uneia, țarul i-a dat numele prietenului său, fostul inamic al Rusiei, „Regele Frederic", celeilalte „Prințul George", primul prinț de sînge, noul feldmareșal și guvernator general al Estlandei.

Poruncind să se fondeze, pentru susținerea comerțului și negustorimii, o Bancă de stat, avînd un fond de cinci milioane de ruble, Piotr Feodorovici a ordonat totodată să se amenajeze, după exemplul „închisorilor de datornici" din străinătate, o închisoare „specială pentru cei nepricepuți în ale negoțului".

Pacea cu Prusia a fost definitiv încheiată, într-un cadru festiv, în ziua de 10 mai. La scurtă vreme după asta, stînd în fața trimisului danez, Kaksthausen, Petru a adus vorba despre faptul că Danemarca este un vechi dușman al Rusiei și că el intenționează să pornească cu război împotriva regelui danez care asuprește Holsteinul, ducatul său natal. A doua zi, în oraș începu să se vorbească cum că într-adevăr se poruncise să se pregătească două armate, și că hatmanul Ucrainei, contele Kiril Razumovski, comandantul ismailoviștilor și președinte al Academiei de științe, va conduce peste hotare treizeci de regimente cazăcești. Marele cancelar Voronțov împreună cu Volkov l-au sfătuit pe țar să nu întreprindă acest război, dar el nu voi să asculte pe nimeni.

— Nu avem un comandant destoinic, furajele pentru armată nu sînt pregătite, spunea cancelarul.

— Fleacuri, avem timp să ne ocupăm și de astea... Cît privește comandantul voi sta eu însumi în fruntea celor două armate. Străbunii mei, ducii, niciodată nu rămîneau acasă pe timp de război. Și, înainte de toate, cînd voi purcede la drum, voi trece să-mi exprim atenția și respectul cordial față de fratele și stăpînul meu, regele Frederic. Am avut cinstea să servesc în armata sa ca simplu soldat... Nici unul dintre frații și supușii săi nu-i este atît de devotat ca mine. Se teme pentru viața mea, dar în secret susține că rușii nu sînt capabili să aprecieze generozitatea monarhului trimis lor... Oho! Am să văd eu cine va îndrăzni să se ridice împotriva mea și a taurilor mei credincioși, holștinezii! Cu ei sînt liniștit. Iar cînd voi pleca, am să las aici, în ariergardă, paznici vigilenți...

Curtea se pregătea să se mute pentru vară în afara orașului, în ziua de 11 iunie. Se auzea că țarul, după cum îi era obiceiul, intenționează să stea în palatul său preferat de la Ora-

nienbaum, că pe fiul său s-a hotărît să-l lase la Petersburg în grija lui Panin, iar ţarinei a poruncit să i se repartizeze palatul de la Peterhof.

Curtea petrecea. Plimbărilor cîmpeneşti şi serilor în care se juca serios cărţi le luau locul serile de muzică instrumentală sau de coruri cu acompaniament de alăută, de romanţe nemţeşti, cîntece ruseşti duioase sau pline de foc şi compoziţii ale muzicantului de la Curte, Beligraţki.

Ca să-şi bată joc de Lomonosov care nu mai scria nimic, favoriţii străini l-au sfătuit pe preşedintele Academiei să-l premieze pe chefliul stihuitor Barkov, căruia i s-a şi decernat titlul de traducător academic pentru oda pe care o compusese în cinstea noului monarh.

Ţarul amînă încoronarea pînă după întoarcerea din campania împotriva Danemarcei.

— Coroana trebuie comandată la Hamburg, îl anunţă el pe Ungern ; Rusia n-are giuvaergii ca lumea. E şi scump, şi n-avem nici timp ; mai întîi să ne facem cunună din laurii de război ai victoriei...

Despre ţarină nu se mai auzea aproape nimic. Se spunea doar că Ecaterina Alekseevna trăieşte într-o completă reclu-ziune, fără să aibă nici cea mai mică putere, însemnătate sau influenţă. I se acorda chiar mai puţină atenţie decît nepoatei cancelarului, contesa Elisabeta Romanovna Voronţova.

— Iubesc disciplina, sînt exigent, dar acord privilegii ! spunea Petru. Vreau ca poporul să se odihnească ; a trecut timpul severităţilor şi grozăviilor în Rusia... Vreau să mi se spună, după ce voi muri, Titus cel blînd...

Într-adevăr, în primele zile ale domniei, Petru a readus din exil o mulţime de persoane deportate pe vremea mătuşii sale, Elisabeta. Începînd cu primăvara anului 1762 în înalta societate a Petersburgului, au început să apară zilnic nişte figuri ciudate, necunoscute şi străine noii generaţii, fantome ale trecutului, bătrîni demnitari sau potentaţi de-o clipă, care în epoca Elisabetei ţinuseră în mînă destinele Rusiei, părînd acum nişte morţi ieşiţi din nişte morminte dărăpănate şi uitaţi de mult...

La începutul lui iunie, Mirovici se întorcea din Prusia. Dar la frontieră i se înmînă un ordin al Colegiului de război, de

a rămîne pe loc în aşteptarea unor noi instrucţiuni din partea şefilor ierarhici. Aici primi el o scrisoare de la Pciolkina.

Polixena se mira că întîrzia, îl anunţa că Ciurmanteev a fost transferat undeva, dincolo de Volga, că a părăsit de mult Schlüsselburgul şi că peste cîteva zile va pleca la Kazan, apoi mai departe. La început voia să rămînă la Bavîkina, dar s-a răzgîndit: să nu dea naştere la comentarii cu urmări supărătoare pentru ea, ca mireasă.

„Nu ştiu, ce să fac, îi scria fata; *iar dumneata, stimate Vasili Iakovlevici, eşti atît de zgîrcit la scris! Mă cheamă Ptiţînii la ei unde mă gîndesc să stau o vreme. Scrie-mi acolo. Sau mă sfătuieşti altceva?"*

Ordinul primit de la Colegiu şi această scrisoare îl tulburară atît de tare, încît Mirovici se zăpăci de-a binelea.

„Ciurmanteev e transferat dincolo de Volga. Polixena e din nou la Petersburg, nu vrea să dea naştere la comentarii cu urmări supărătoare... Ce să însemne toate acestea? se pierdea Mirovici în presupuneri. Şi unde e prinţul? Te pomeneşti că, în sfîrşit, a fost eliberat? Parcă s-a scris ceva prin revistele străine..."

Făcînd, în primele zile ale lui iunie, o plimbare prin Petersburg, ţarul dori să viziteze monetăria aflată în fortăreaţa Petropavlovsk.

— Această fabrică îmi place, domnilor, mai mult decît altele, spuse Petru. Dacă înainte mi-ar fi aparţinut mie altfel mi-aş fi aranjat finanţele: aş fi ştiut cum să mă folosesc de ea...

În cetate, ţarul pătrunse prin porţile dinspre nord, Kronverskie. O inscripţie deasupra lor îi sări în ochi; nu se aştepta s-o întîlnească, şi asta îl puse pe gînduri.

Pe frontispiciu era scris cu litere mari, palide, decolorate de timp şi soare: *„Porţile lui Ioan — 1740"*

— Baroane! spuse ţarul cu un sentiment aproape de spaimă lui Korf, care şedea alături de dînsul. Priveşte, anul 1740! Numele lui Ioan! Ce miracol... Acest cuvînt a fost doar ras, topit, ars de peste tot, dar tocmai aici, în fortăreaţă, le-a scăpat... Cînd va sosi momentul prielnic şi nepotul meu, fostul ţar Ioan al III-lea, va reintra cu pompa cuvenită alături de

mine în Petersburg, primul lucru pe care am să i-l arăt va fi această inscripție.

Întîmplarea n-a trecut fără urmări.

„Am uitat, am uitat de el, își reproșa Petru la întoarcere, și nimeni nu mi-a adus aminte. La ce să amîn, așteptînd construirea noii case? Să-l scot cît mai iute din Schlüsselburg. O să-i fie și lui mai ușor, o să facă cunoștință și cu prințesa Ecaterina, logodnica sa, și în felul acesta vom realiza puțin cîte puțin, cele propuse."

A doua zi, o ștafetă trimisă din partea lui Ungern la Schlüssselburg tulbură profund pe comandant și pe noul pristav-șef.

„Chiar că și-au adus aminte de steaua cea albă de pe cerul nostru, își zise Jihariov, mergînd să-i comunice arestatului fericita veste. Nu uita, o, Doamne, nici de noi, păcătoșii..."

III. Studentul din Moscova

LA ÎNCEPUTUL LUNII IUNIE LOMONOsov fusese plecat cîteva zile la gospodăriile sale Korovaldai și Ustrudița, ca să vadă cum mai merg treburile și să mai respire aer de țară. Aceste conace se aflau la șaptezeci de verste de Petersburg dincolo de Oranienbaum. Le primise în dar de la răposata țarină pentru că amenajase fabrica de sticlă colorată, mărgele, fluturași și alte podoabe, fiind în Rusia „primul care găsise secretul acelor obiecte". Pămînturile acestor moșii erau spălate de o apă adîncă și repede, Rudița, pe care, cu vreo zece ani în urmă, au fost întocmite o moară, un joagăr și fabrica de sticlă colorată.

Acum totul era în părăsire.

O casă din bîrne de brad, cu obloane ce stăteau mereu închise, dădea spre pădurile seculare de brazi din sălbatica Ingrie[1] și spre malul stîncos al mării. Un Eol ruginit de tablă se învîrtea scîrțîind deasupra acoperișului de șindrilă înnegrită. Era însemnul observatorului meteorologic. Acareturile din jurul casei, gardul din scîndură crestată și podul

[1] Veche provincie a Finlandei, cedată Rusiei în 1721 (n. tr.).

de peste rîu erau în paragină. Drumul de pe malul mării ducea spre Oranienbaum și Petersburg, celălalt, peste deal, spre vecini. Cel mai apropiat dintre ei era proprietarul moșici Annentahl, baronul Ivan Andreevici Fintinhof, însurat cu nepoata feldmareșalului Minich.

În urmă cu treizeci de ani, însuși Lomonosov, „țăranul-pescar", avea grijă de cele două sute de suflete de iobagi finlandezi care, cum spunea ucazul, erau „legați de fabrică pe viață". Îi iubea, se îngrijea de nevoile lor. Nu-i privea ca pe niște străini, de sus, nu se supăra cînd vreun țăran pricăjit nu-și scotea, întîlnindu-l, cușma, sau venind cu vreo treabă, se așeza în fața lui și începea să-i povestească necazurile sale. „Sînt academician în științe, de sus s-a poruncit să fiu respectat, vezi, să nu mă facă de rîs în fața veneticilor !" rîdea stăpînul Korovaldaiului, ospătîndu-și musafirul cu bragă și vin.

Dar gospodăria lui Lomonosov mergea nespus de prost în ultimii ani ; Adamka Küvelainen, vechilul gospodăriei, un om cu părul și cu ochii galbeni, îi dădea lui Mihail Vasilievici asemenea socoteli, în ce privește veniturile morii și ale joagărului, că era mai mare daraua ca ocaua. Adamka, fără căciulă și în picioarele goale, ieșea în fața boierului dintr-o cocioabă făcută din coajă de copac învelită în mușchi, ca să-și dovedească sărăcia, adresîndu-i-se umil cu „grofșorule" și „înălțimea voastră", în timp ce și buzunarele, și el însuși se umflau gata să plesnească.

Și în această ultimă vizită Lomonosov era mai preocupat de verificarea Eolului care înregistra singur, decît de veniturile pe care le aduceau joagărul învechit și moara aplecată pe o rînă. Vorbi cu Adamka despre punerea la punct a casei, tăifăsui cu cîțiva țărani. Șezu o vreme pe prispa de unde se vedeau în depărtare turnulețele gotice din lemn alb ale Annentahlului. După ce admiră priveliștea mării liniștite și întinse, plecă la Petersburg pe drumul ce trecea prin desișul pădurii, plină de cîntecul și ciripitul păsărilor și de miresmele ierburilor și copacilor specifice amurgului.

„De treabă popor, își zicea Lomonosov, cu gîndul la țăranii cărora porunci să li se dea, și de această dată, cele mai bune pajiști pentru vitele lor care boleau și se jigăreau din cauza secetei și a lipsei de hrană. — Îți arăți cel mai bine și mai plăcut mărinimia, fiind cu ei respectuos și grijuliu...

Eh! Ar trebui să stau mai multă vreme în mijlocul lor, să fiu mai atent la acești oameni încă atît de înapoiați. Numai că treburile și obligațiile de serviciu nu mi-o permit... Trebuie să mă gîndesc cum să-mi fac puțin timp."

Mihail Vasilievici se întoarse în casa sa de pe Moika, primenit, cu sufletul ușor și receptiv la bucurii.

— Peste o săptămînă, le spuse el, cu blîndețe, soției și fetiței sale, totul va fi gata la moșie. E surpriza pe care v-am pregătit-o. Vă veți muta acolo pentru toată vara aceasta.

Fetița începu să sară de bucurie; soția oftă și căzu pe gînduri.

— Totul se scumpește în oraș, anunță Lomonosov. Acolo n-ai pe ce da banii; zarzavaturile, carnea și pîinea sînt ale tale. Vacile își găsesc singure hrană pe pajiști. Un singur necaz, doamnele mele, este că toate acestea n-aduc nici un venit...

— Și așa, răspunse Lisaveta Andreevna, făcîndu-și de lucru cu șorțul, și așa ne e totuna: ne-am obișnuit să stăm acasă...

— Și faceți foarte bine, doamnele mele! zîmbi Lomonosov, făcînd o plecăciune. E mai bine să stai acasă lucrînd sau citind o carte înțeleaptă, departe de forfota lumii și de bîrfă, decît — Dumnezeule! — să ai de-a face cu tot soiul de comedianți, de fluieră-vînt periculoși, sau cu tot soiul de clevetitori... Prin intermediul lor pătrund în familie practicile rele, dezbinările, trîndăvia și fel de fel de minciuni... Sînt împotriva lor, sînt împotriva lor! Dealtfel și dumneata, doamnă, trebuie să fii de acord că nu vei ajunge să devii ipohondră făcînd gospodărie, îngrijindu-te de nevoile și de casa ta.

A doua zi dis-de-dimineață, Lomonosov își vizită grădina din oraș, tăie cîteva crengi uscate, cercetă arborii atacați și altoiul pomilor fructiferi. Suflecîndu-și mînecile, termină de săpat un strat pentru semănatul de probă al bumbacului sălbatic, apoi se retrase în pavilionul de lucru înconjurat de cărți și manuscrise.

„Ei, acum n-o să iasă așa repede de acolo! își spuse Lisaveta Andreevna privind spre grădină. O să uite de toate,

pînă și de mîncare... O, *du, mein Gott ! ist, das ein Mensch !* [1] Un entuziast ! Un visător ! Nici n-o să se mai spele, o să-i crească barba... Și așa o săptămînă, apoi alta, săptămîni în șir... Of ! și ce-o fi scriind ? Vorbește despre Siberia, despre imperiile Indiei și Chinei... Iar eu n-am decît o singură rochie de mătase, doar una... Secretara Academiei, Tauberg sau nevasta profesorului Winzheim au cîte cinci, și pe deasupra se mai și plimbă în calești proprii prin oraș. Noi umblăm mai mult pe jos. Am avut chiriași pe cînd acuma, uite, croitorul Kriech, chipurile, din cauza renovărilor noastre, s-a mutat pe Liteinaia. Eu cred însă că a făcut-o din economie, din zgîrcenie. Brutarul Willer ține spre Oranienbaum — acolo vrea să se mute Curtea — pînă și *Frau* Bavîkina și-a găsit un loc la o grecoaică bogată și s-a mutat în pustietatea aia de lîngă podul Kalinkin. Să plecăm la moșie ! Și ce găsim bun acolo, printre țăranii ăia grosolani ? Acolo nu-i Marburg, patria mea de aur... Se gîndește la vaci, visătorul și entuziastul, dar nu suflă o vorbă despre confortul nostru..."

Lisaveta Andreevna greșea. De data aceasta, Mihail Vasilievici părăsi pavilionul la timpul potrivit, mîncă bine și cu poftă, glumi cu Lenocika — „comoara mea cu bucle aurii. Elena a Troiei, nu care cumva să mi te fure careva de pe aici !" — trecu apoi în dormitor, unde dormi vreo oră și jumătate. Odihnit se reîntoarse în pavilion să lucreze.

Se întunecase cînd Lomonosov părăsi grădina apărînd cu servieta în mînă în ușa casei de piatră de pe Moika, unde se mutase la sfîrșitul lui mai cu întreaga familie din cauza renovării aripii eliberate de chiriași. Mihail Vasilievici nu se jena de orășeni. Îi plăcea să stea seara în văzul tuturor, în pridvorul umbrit de mesteceni, fără perucă, îmbrăcat în clasicul său halat vechi de stofă, în care obișnuia să lucreze. Așa îl primise o dată și pe celebrul său prieten și vecin de stradă Ivan Ivanovici Șuvalov, care venise să schimbe cu el o vorbă, direct de la palat, într-o caleașcă daurită și în ținută de gală.

Pridvorul spațios, umbrit de mesteceni, dădea direct spre malul Moikăi, nepietruit și plin de iarbă. Nevestele soldaților spălau rufe pe ponton. Strigîndu-se unii pe alții, edecarii

[1] În germană în text : O, tu, Doamne, ce mai om ! (n. tr.).

trăgeau un șlep masiv, încărcat cu cărămidă. O gîscă înconjurată de boboci galbeni ciugulea iarbă. O ceată de băieți și fetițe desculțe din curțile vecine se luau la întrecere pe malul verde, ridicînd trîmbe de praf dens și galben, ori de cîte ori săreau în mijlocul străzii desfundate. Vaca bălțată, olandeză, a Lisavetei Andreevna, venind dinspre cîmp, aștepta la poartă pînă ce rîndașul, care era și sacagiul Skvorțov, fost tunar, îi va deschide. Un porc frumos și alb, proprietatea lui Skvorțov, se freca, grohăind, de garduri.

Lenocika îi aduse tatei, în pridvor, o cană de cvas rece de mentă. Lomonosov îl bău dintr-o suflare, își sărută fata, mai ceru o cană, lăsînd-o după asta să se joace în stradă. Așezîndu-se pe bancă, zări pe masa rotundă din lemn de tei mapa sa de lucru și două scrisori.

Într-una din scrisori era o invitație pentru cină din partea regimentului Ismailovski pentru ziua de nouă iunie, trimisă de vecinul său de moșie, baronul Fitinhof. Să mai stea de vorbă și să tragă o lulea. „Știu eu ce înseamnă luleaua asta, își zise Lomonosov dînd la o parte scrisoarea. E o seară dată în cinstea întoarcerii faimosului bătrîn, Minich... Nici vorbă că va fi de față toată protipendada. E doar ajunul plecării ambelor Curți la țară. Cei din Oranienbaum și cei din Peterhof... Montague și Capulet... Pe 11 iunie, ambele tabere dușmane se vor instala în palatele lor de la țară, și asta pînă la un nou conflict... Pînă la plecarea lor, această seară îi adună pe actualii mandatari principali ai destinelor noastre, holștinezii și restul de nemțime. Tare mai sînt dezgustătoare mutrele și cuvintele acestor creaturi ticăloase! Ia mai dă-i încolo... nu mă duc! Acum sînt bătrîn, nu mă mai amestec printre curteni. Nu fac decît să uneltească împotriva Ecaterinei. Îmi pare rău de femeia asta înțeleaptă. Mi-aș da și viața pentru ea, deși dînsa nici nu știe, nici nu bănuiește una ca asta. Iată cine ar ajuta la înflorirea templului științelor mele dragi! Cum mai stă oare cu preocupările ei, cu dialogurile pe care le poartă cu geniile tuturor timpurilor? Glumă-i să vorbești și să scrii ruseşte ca o rusoaică autentică, mai bine decît mulți dintre ruși? I-aș face o vizită, dar mi-e că mă vor judeca aspru. Nu mai ies nicăieri, m-am închis așteptînd să văd ce-o să mai fie. Și am impresia că n-o să fie nimic bun... Dar un lucru aș vrea să știu: mai e mult pînă atunci?"

Cea de a doua scrisoare sosise cu poşta şi era de la Mirovici.

„Mult stimate şi cu adevărat apărător şi protectorul meu, scria Vasili Iakovlevici. *Să-mi fie cu iertare plictiseala ce v-o fac cu scrisoarea mea. Am trecut prin lucruri uimitoare şi întristătoare. Prima: pacea e încheiată de mult, iar eu — trimisul provizoriu cu o însărcinare a regimentului Narva — am fost oprit la întoarcere, chipurile, pentru paza răniţilor, întîi lîngă Kovna, apoi într-o altă fundătură, un tîrguşor mizerabil, Şavli, unde mă aflu şi în momentul de faţă. Ah, milostive patron şi ocrotitor, salvaţi-mă. Am scris nu o dată cînd au plecat curierii, cerînd un înlocuitor şi medici; parcă ar fi surzi cu toţii. Nu te mînia, ziceau, vorbeşti prostii şi se vede că nici mintea nu-ţi mai e întreagă; ce, putem să ne opunem voinţei celor mari? Stai şi aşteaptă. Mihail Vasilievici, vă rog, în numele Celui-de-Sus, mergeţi pe la cineva din holştinezii la putere. Îi înjuraţi, ştiu, dar sînt tari, iar acum au şi mai mare trecere. Se aude că Biron şi Minich s-au întors din exil şi ca să-i ajute pe ceilalţi ulii, planează şi ei pe deasupra capitalei. Rugaţi-i pe ei sau pe altcineva dintre nemţii de la Academia domniei voastre ca să mi se dea drumul să plec de aici. Altfel, e nenorocire. Oare adevărul este izgonit de pe lume? Avansarea s-a transformat în ticăloşie, distincţia în chin şi amar! Trăiesc ca un călugăr sihastru, învăţ să rabd şi oricare chin îmi e o povaţă puternică şi imbold spre lumea interioară. Dar îmi vor ajunge oare forţele? Încotro îmi îndrept ochii, văd invidie, ură, beţivi deşănţaţi, risipitori de averi, scandaluri interminabile, chefuri, jocuri de cărţi... Aş lăsa totul şi aş fugi, numai că m-ar condamna ca dezertor. Am să mai aştept puţin. Dacă nu mă veţi ajuta, va fi cumplit! Ce să întreprind şi ce să gîndesc, nu mai ştiu. Ah, dacă aţi vedea sălbăticia şi văgăuna asta moartă, spinarea asta de tigru pe care trăiesc în momentul de faţă, între viaţă şi moarte!*

V. Mirovici"

Scrisoarea îl îngîndură pe Lomonosov. „Să merg la holştinezi! Ăsta e blestemul lui Dumnezeu şi batjocura firii! îşi spuse el, desfăcîndu-şi braţele a neputinţă. Şi totuşi mi-e milă de flăcău! Are şi cap, şi suflet. Iubita lui, fata aceea, e desigur amărîtă, şi pe drept, de-o astfel de soartă urîcioasă...

Şi pretutindeni, oriunde, e atîta harababură, atîtea perturbări în orizontul nostru politic şi social supus tuturor influenţelor... Ce e de făcut dar ? Ce trebuie întreprins ?"

Lomonosov deschise mapa, azvîrli înăuntru scrisoarea, îşi scoase caietul de lucru, întoarse cîteva foi şi rămase pe gînduri în faţa poeziei sale, *Greierele*. O schiţase în timpul ultimei treceri prin pădurile Peterhofului :

„Dulce greieraş ! O, cît de paşnic eşti,
Şi mult mai norocos ca fiinţele-omeneşti ;
Tu zilele-ţi petreci în iarba mătăsoasă,
Iar hrana ţi-o culegi din roua răcoroasă...
Chiar dacă pentru oameni o biată gîză pari
Cu oamenii — ca suflet — e greu să te compari...
Tu, fericit, cînţi, ţopăi, eşti liber şi ţi-e bine...
Şi tot ce vezi în faţă, c-al tău, ţi se cuvine !
Nu ceri nimic la nimeni, nu datorezi nimic..."

„Nu ceri nimic la nimeni, nu datorezi nimic..." oftă Lomonosov. Dar în primul rînd eşti liber ! Libertate, scumpă libertate ! Îndepărtată Mare Albă, pragul casei părinteşti... Pe cînd aici ? Intrigi, aventuri, parveniţi şi un continuu război ascuns. O, eroul meu mare, Petru I ! Oare pentru asta, pentru triumful şi revărsarea minciunii venale a străinilor ţi-ai conceput odrasla dragă, Petersburgul ? Am să plec, să las acest Babilon, am să părăsesc aceste meleaguri clocotitoare. Am să mă îmbrac în pănură, am să-mi las barbă şi am să dispar pentru totdeauna în pustietatea liniştită de la ţară... Din popor am ieşit, în popor mă voi întoarce. E timpul !"

Brusc strigătele şi zbenguiala copiilor de pe ţărmul apei încetară. Lomonosov privi spre stradă.

La vreo sută de paşi distanţă de curtea sa, lîngă podul Albastru se oprise o birjă. Omul din trăsură stătea aplecat şi vorbea ceva cu copiii străzii. Lenocika sosi în fugă.

— Cine e ? întrebă Lomonosov.

— *Wiessen... von...* sau, mă rog, *Wiessen...*, răspunse Lenocika abia trăgîndu-şi sufletul, roşie de fugă. Studentul din Moscova. Ţi-a scris...

— A ! Mi-am adus aminte, cheamă-l ! spuse Mihail Vasilievici, strîngîndu-şi grăbit halatul.

„Vrea să intre la Colegiul de externe... Deunăzi mi-a trimis niște versuri, să i le citesc". Lomonosov revedea mintal faptele, în timp ce-și punea pe cap tricornul vechi, îngălbenit.

Trăsura se apropie de poartă. Un tînăr de vreo optsprezece ani, cu o față rotundă, obraji bucălați și rumeni, buze pline și ochi mari și expresivi, simpatic, deși puțin cam mătăhălos și prea gros pentru vîrsta sa, urcă cele cîteva trepte. Purta un caftan studențesc din semicoton gri, cusut impecabil. De sub tricornul turtit, după moda vremii, ieșea o coadă blondă, mătăsoasă, ondulată natural. Zîmbea, amintind prin mișcările sale de lipsa de griji a unui mînz neînțărcat, jucăuș și bine hrănit. Din momentul apariției sale la ușă, aerul se umplu de mirosul parfumului de chinomon sau de rugi în floare, pe atunci la modă.

— Sînt sergent al regimentului de gardă Semionovski și student la Moscova, începu musafirul, salutînd respectuos și stîngaci. Acum patru ani, am avut fericirea să vă fiu prezentat în casa curatorului nostru, înălțimea sa Ivan Ivanovici Șuvalov.

— Da, da, îmi amintesc, cum să nu. Bine ați venit!

— Atunci m-ați întrebat ce-am învățat. Am avut onoarea să vă răspund latinește, lucru pentru care m-ați aprobat, continuă studentul, făcîndu-și vînt cu o batistă cadrilată.

— Așa deci, domnul Fonvizin [1]! Îmi aduc aminte de toate acestea, spuse Lomonosov zîmbind, în timp ce-l poftea pe oaspete să ia loc. Am primit scrisoarea dumitale și schița comediei pe care o ai în gînd și cu care sînt de acord. Ce mai aștepți? Scrie! Cum vrei s-o intitulezi? *Brigadierul?*

— De apucat m-am apucat, dar n-am spor, răspunse tînărul roșind pînă la urechi încîntat de atenția celebrului scriitor.

— Ce te-a împiedicat? Rozele plăcerilor sau spinii învățăturii?

— Mare adevăr ați binevenit să spuneți. Sînt o mulțime de distracții! Știți, la Moscova e atît de vesel, am atîtea neamuri... Dealtfel, și lîngă Moscova, la bunica... Malania Ivanovna; bunică-mea, deși bătrînă, e tare neastîmpărată:

---

[1] *D. I. Fonvizin*, dramaturg rus (1745—1792), creatorul comediei ruse moderne. Opera sa de căpetenie, *Neisprăvitul* (n. tr.).

cîntă la harfă, îi plac petrecerile, iar opera dumneavoastră o ştie pe de rost. Dacă o să-mi iau serviciu, poate atunci...

— Scrie, domnul meu, demască năravurile rele şi prosteşti, spuse Lomonosov. Plăsmuirea dumitale e demnă de atenţie, iar subiectul l-ai potrivit foarte bine cu timpurile noastre. Ciţi nătărăi trîndavi, de teapa ăstuia din piesă, nu fac umbră pămîntului! Iar pe nevasta palavragiului dumitale, pe brigadiereasă, fă-o cît mai tîmpită cu putinţă. Asemenea arhibestii sînt prototipul tuturor cucoanelor noastre la modă. Şi, frăţioare, să cauţi cuvîntul care să şfichiuie cît mai bine, să biciuieşti, cu ocazia asta, şi goana noastră după modă, şi toată dezordinea, corupţia şi superficialitatea care o caracterizează! Ai să te pricepi s-o faci! Care e numele dumitale după tată?

Musafirul răspunse.

— Da, Denis Ivanovici, scrie. Ar fi păcat să n-o faci. Dumnezeu ţi-a dat talent.

— Dar versurile, poezioarele aţi binevoit să mi le citiţi? întrebă Fonvizin pe celebrul poet, sorbindu-l cu ochi entuziasmaţi. V-am trimis, Mihail Vasilici, cîteva pagini din Moscova...

— Nu sînt o simplă încîntare, ci una deosebită! spuse Lomonosov zîmbind cald, cu ochii săi serioşi, sprijinindu-se de spătarul divanului. Uite-ţi scrierile, sînt puse aici, în jurnalul meu. Am vrut să-ţi răspund, dar am fost la ţară. Nu mă despart de ele, îmi încîntă sufletul. *Vulpea vicleană* este o minune. Laudele pe care le aduce leului mort sînt formidabile: *„Purta în suflet dragostea de animale"*. M-ai uns la inimă! E spus deosebit de bine, dar nici aceste proteste ale Cîrtiţei nu sînt mai puţin umoristice, mai puţin acide:

„Neprihănitul tron al ţarului timid
Din oasele supuşilor mîncaţi era durat solid...
Şi-atît cît a domnit, toţi demnitarii săi
Jivinelor de rînd, luau cîte zece pici...
Într-un cuvînt, justiţia era severă foc
Cel tare pe cel slab îl ucidea pe loc."

Te felicit, domnul meu, te felicit! Eşti un talent! urmă cu sinceră însufleţire Lomonosov, bătînd cu palma manuscrisul. Are săgeţile lui Swift şi sarea lui Boileau. Ţinteşte, domnule, să ajungi pîn-la Horaţiu! Îţi trebuie doar răbdare, o

răbdare nesecată, și muncă. În ce privește *Satira duhului tău*, aici blîndețea și batjocura merg bine mînă-n mînă...

„Vrei proștii să-i reduci ca număr în Rusia,
În zilele acestea, vrei să n-atingă mia,
Cînd vin de pretutindeni, cohorte blestemate?
Numai cîți vin din Franța, pot să ne-navuțească
De-i pui, cînd trec hotarul, o vamă să plătească...“

— Chiar așa! spuse Lomonosov rîzînd din tot sufletul, pînă ce-l înecă tusea. E grozav, dealtfel totul aicea e... Pleacă, năzuie spre țări străine să caute înțelepciune. Iar dacă te uiți atent, tînărul purceluș rus, după ce vizitează teatrele și cafenelele din țări străine, nu se întoarce mai deștept, dar devine un veritabil porc rusesc... Spune-mi, rogu-te, cu ce pot să te tratez?

— Nu, vă rog, răspunse Fonvizin, sărind de pe scaun și înclinîndu-se.

Se fîstîcise de-a binelea. Fața sa simpatică, transpirată de emoție, cu un puf abia crescut, exprima o fîstîceală de copil și un entuziasm înflăcărat.

— Ee, fără asta nu se poate! Lenocika, hei, Lenocika! strigă Lomonosov, adune-ne niște zmeură cu zahăr... Mi-au adus-o în dar, Denis Ivanîci, niște consăteni din Holmogorî, în timpul postului... Te rog să ne scuzi, gustă și mata...

Discuția nu se mai oprea. Soarele apusese demult. Malul Moikăi începu să devină pustiu. Dispărură copiii și nevestele soldaților, gîsca cu bobocii, vaca Lisavetei Andreevna și porcul rîndașului. Gazda și musafirul ieșiră în grădină. Deasupra acoperișurilor învecinate apăru luna. Și în timp ce se înălța luminînd cerul senin, cît se vedea pînă departe, academicianul și studentul stătură de vorbă, plimbîndu-se pe aleile șerpuitoare, înmiresmate de răcoarea nopții.

— Ține minte un sfat de prieten, spuse cu căldură Lomonosov, încetinindu-și mersul. Respectă unitatea virtuților, acordul dintre fericirea și binele tuturor... Fii propovăduitorul adevărului etern, fugi cît mai departe de creaturile nesătule, de lux și ticăloșie, de cei slugarnici. Ai văzut, desigur, asemenea exemplare: în cap le fluieră vîntul, e gol; trupul cîte unui porcar n-are cămașă pe el, dar se-ncarcă de briliante și mătăsuri... Priviți-ne, chipurile, cît sîntem de mîndru!...

Deci, domnule, vrei să pun o vorbă cancelarului? îl întrebă Lomonosov la despărțire.

— M-ați îndatora pe viață.

— Dar prin ce-ar fi vorba mea mai convingătoare decît vorba, să zicem, chiar a lui Ivan Ivanîci, căruia i-ați fost cîndva prezentat?

— Favoritul nu mai este favorit, pe cînd Lomonosov a fost și va rămîne Lomonosov! răspunse Fonvizin cu sinceră convingere, iar fața începu din nou să-i ardă pînă la rădăcina buclelor sale blonde, de mătase.

— Așa, deci... spuse Lomonosov încurcat. Îmi acorzi prea multă importanță. Numai că te înșeli, domnule, acum sînt alte vremuri.

— Nu mă înșel, Mihail Vasilici. Cancelarul vă stimează și n-o să vă refuze. Nici nu vă închipuiți cît mă ajutați. O slujbă îmi va asigura poziția în societate și mijloace de trai — părinții mei, din păcate, nu le au din belșug — susținerea unor prieteni plini de compasiune sînt singura soluție cînd te ții de scris.

— E bine zis. O știu după mine, zise Lomonosov înfierbîntîndu-se. Susținere, prieteni... Cînd la ei și munca-i mai sigură... Albinele aduc mierea zumzăind. Ai spus un alt adevăr. La noi scriitorul încă e privit drept un calomniator al tuturor sau un bufon. Lumea își închipuie că un învățat trebuie să trăiască asemeni lui Diogene, ca un cîine în cușcă. Bîrfitori, ignoranți înrăiți și farisei îngîmfați! Și ca supliment pot să-ți spun, exclamă Lomonosov cu amărăciune, înfuriindu-se din nou, că dacă intră boala în casă, familia nu are deseori cu ce să cumpere leacuri. Fabrica de sticlă pentru mozaic precum și celelalte experimente mi-au păpat pentru multă vreme toate veniturile... În schimb, șnapanul de Schumacher, consilierul Academiei noastre, principalul clevetitor, și dușman al meu, i-a dat ginerelui său, Taubert, drept zestre, aproape întreaga Academie. În schimb, mie nu-mi poate, încuiatul ăsta blestemat de nemți, să-mi execute, pe banii statului, luneta astronomică pe care am inventat-o. Sînt șerpi ascunși în iarbă! Și zău că-mi pare rău că nu i-a dat pînă acum nimănui prin cap să-i căsăpească.

Musafirul și gazda se apropiară de porțile grădinii.

— Cum rămîne, Mihail Vasilici, întrebă Fonvizin, ştergîndu-şi faţa cu batista care împrăştie din nou miros de parfum, veţi binevoi să vorbiţi despre mine cu cancelarul ?

Lomonosov nu se grăbi cu răspunsul. Nu-şi lua ochii de la tînărul talentat şi simpatic, cu cîrlionţi aurii, ce stătea în faţa sa în elegantul caftan de vară, din stofă uşoară, gri, croit impecabil. „Să-i ajute Dumnezeu, îşi spunea el, e un nou exemplu de minte autohtonă... Dar eu cum aş putea să-l ajut ?" Lomonosov îşi aduse aminte de invitaţia pentru serata de la Fitinhof. „Nu mi-am părăsit de mult vizuina ! îşi spuse Mihail Vasilici. Ce-ar fi să-mi pun pe cap peruca, să îmbrac uniforma de academician şi odată cu intervenţia pentru Fonvizin, la acea adunare infectă de holştinezi, să pun o vorbă bună şi pentru Mirovici..."

— O să stai multă vreme la Piter ? îl întrebă pe musafir.

— Cam o săptămînă şi dacă va fi nevoie şi mai mult. Părinţii mi-au dat voie să stau o lună.

— Unde locuieşti ?

— La unchiul meu, la regimentul Ismailovski. Poftiţi adresa mea. Permiteţi-mi, am o agendă, am să v-o scriu eu. Cînd veniţi, întrebaţi de baltă ; dincolo de baltă e o grădină de zarzavat, iar în grădină, într-o căsuţă retrasă — pe vremuri acolo era o baie de aburi sau o potcovărie — stau eu...

— Perfect. Azi e joi, conchise Lomonosov, iar duminică în acelaşi regiment Ismailovski are loc serata vecinului meu de moşie, poate ai auzit de el, baronul Fitinhof. Nu l-am vizitat de multă vreme pe cancelar ; nu ies nicăieri. Or, dînsul e din grupul lor. Am să mă interesez şi dacă contele Mihail Larionîci va fi acolo, mă voi duce şi eu. Şi aşa, înţelegi, ca din întîmplare, am să vorbesc şi despre dumneata.

— N-am cuvinte să vă mulţumesc ! exclamă Fonvizin făcînd o plecăciune.

— Starea de trezie a ruşilor cu carte, şi mai cu seamă a celor atît de talentaţi, chiar tineri, zise Lomonosov, îi este necesară ţării... Uite, de pildă, consoarta ţarului, Ecaterina Alekseevna, ai auzit ce fapte măreţe a săvîrşit în ce priveşte stilul limbii ruse ! Îmi amintesc că nu-i multă vreme de cînd scria în bileţelele ei : „gînduri sale" şi „apropitar". Pe cînd acuma, ne vîră pe amîndoi în cofă. Merită să fie imitată... Apropo, ştii cumva, domnule, ce greşeală de tipar s-a stre-

curat, de exemplu, în „*Ştirile Petersburgului*“ cînd s-a anunţat, în noiembrie, '60, ocuparea Berlinului ?

— Nu ştiu.

— Era o şicană intenţionată şi foarte răutăcioasă a nemţoilor autohtoni, supăraţi foc. Era cît pe ce să arunc un candelabru în mutra secretarului Academiei, Taubert... Închipuie-ţi, în loc să scrie despre contele Piotr Cernîşov, fostul nostru trimis în Prusia că e şambelan, au scris, chipurile, dintr-o greşeală de tipar, că e valet.

IV. Bal la Fitinhof

BARONUL IVAN ANDREEVICI FITINhof, însurat cu nepoata feldmareşalului Minich, contesa Anna Sergheevna, ocupa o casă mare, de lemn, ale cărei ferestre dădeau spre Fontanka, în apropierea podului Ismailovski. Mai tîrziu, pe acest loc se afla casa omului de încredere al lui Potiomkin, celebrul Garnovski, actualmente devenită cazarmă. Aici stătea Minich după ce se întorsese din exil, mutîndu-se mai tîrziu în casa lui Narîşkin cea de lîngă podul Semionovski.

Seara duminicii de 9 iunie atrase în faţa casei lui Fitinhof o mulţime de gură-cască.

Cheiul Fontankăi şi ambele laturi ale imensei curţi împrejmuite cu un gard înalt, din zăbrele de lemn, erau ticsite de trăsuri, caleşti aurite şi împodobite de amoraşi şi flori ; trăsuri şi landouri vieneze cu coviltir, trase de cîte patru şi opt cai, veneau în şir continuu dinspre chei, trecînd spre fundul curţii, unde, luminate viu de două şiruri de lumini, ardeau ferestrele ; unele dintre ele erau larg deschise.

La peron trase renumita caleaşcă de cleştar a *stahlmeister*-ului Narîşkin ; era urmată de landoul trimisului Prusiei, Holtz. Intră apoi în goană o berlină deschisă, bleu-pal, trasă de şase cai, cu tot alaiul ei de arapi şi de însoţitori ; aparţinea frumosului husar Sobanski, un neam de-al lui „Pane-Kohanku“, Radziwill. Sub bagheta lui Pieri, răsuna muzica

orchestrei imperiale. Era întreruptă din cînd în cînd de corul soliștilor lui Beligradțki, aranjat în spatele casei, în parc. Rondurile de flori și aleile erau iluminate. Pe lac, în fața aleii centrale, se pregătea un joc de artificii.

„Bal ! Căzu dracu de pe mal ! Ha, ha !" rîdea mulțimea străzii. „Cașcade, băieți, fîntîni de foc, iluminație !" Apoi se auzeau alte voci : „Să stai măcar pînă-n ziuă !", „Poate or să ne asvîrle niscaiva nuci sau chiar rublișoare pe geam...". „Vezi să nu-ncasezi, Mitka, niște nuci pe spinare !" „Ia te uită la ei, viperele ! Nici nu s-a sfîrșit doliul după țarină, și dumnealor, vrăjmașii, s-au pornit să chefuiască..."

Din stradă se zăreau femei frumoase împodobite cu flori și rochii ușoare de bal, coborînd sprintene din trăsuri, ca să pășească apoi grațios pe covorul roșu al peronului. „Ia te uită, Petreaika, privește, contesa Briusova, cneaghina Gagarina, hătmănița cu fetele...", „Da', amu cine-a intrat ?", „Unde ?", „Apoi de pe proșpect", „Vreun baron"... etc., etc.

În cadrul ferestrelor puternic luminate de lustre apăreau demnitari holștinezi și ruși în uniforme de gală, cunoscuți de tot orașul, se zăreau capetele pudrate, cu cozi la spate, ale fanților civili și militari, sau se adunau vestoane albe, galbene și roșii de tip nou ale ofițerilor de gardă și de front.

Trecuse puțin de ora opt. În încăperi atmosfera devenea înăbușitoare. Dansurile din sala ticsită de oaspeți fură transferate în spațioasa galerie de flori cu ferestrele spre parcul care mărginea clădirile companiei întîia a regimentului Ismailovski.

Cotillonul luă locul menuetului, *grossvaterul* locul gavotei, *réjouissance*-ul locul *grossvater*-ului. Vioara lui Pieri gemea ca o turturică, se tînguia ca un mieluț, scotea triluri ca o privighetoare. Clarinetele, oboiurile și flautele susțineau mugetul alămurilor ; contrabașii bîzîiau aidoma unui stol de cărăbuși în zbor.

„Vine șeful poliției, Korf ! Korf ! Dă-te la o parte, frățioare !", „Uite-l pe hatman, pe hatman !", „Unde-i ?", „Păi, uite-l colo, nu vezi pe pod călăreții care-i deschid drumul ? N-auzi cum strigă surugiul ?", „Cară-ți, Vasili Mitrici, mutra la o parte, că altminteri ți-o mută din loc !", „Ha-ha-ha-ha !" rîdea în hohote mulțimea, năvălind dinspre cheiul nepietruit.

În sala portretelor și în cabinetul gazdei, bătrînii jucau cărți.

Lacheii serveau vin, lichior, sirop și limonadă. Un portar gras și înzorzonat, ca un dulău de vînătoare, roșu la față și cu o imensă perucă pudrată, avînd niște cosițe de husar, lungi și subțirele, îmbrăcat într-un caftan purpuriu, galonat și firetat, în ciorapi și pantofi, stătea, cu bastonul, în pragul salonului cel mare, anunțînd prin jaboul său de dantelă, cu voce de bas, așa cum o cerea ultima modă, numele importantelor persoane, care își făceau apariția : Opperman, Zeitz, Medel, Olderog, Bukshevden, Katzau, Ungern, Friederiks, Schwidel, Stoffeln, Rosen — din casa rozei albe, și Rosen — din casa rozei roșii, Schlierpenbach și alții.

Dintre ruși, urmîndu-l pe procurorul general Glebov, intră feldmareșalul Aleksei Razumovski, frumos încă, cu aceleași sprîncene dese și negre, cu aceiași ochi catifelați, care însă își pierduseră sclipirile ghidușe ; părea obosit și teribil de slăbit. După el intră Aleksandr Șuvalov, directorul recent desființatei poliții secrete, ridat, cu ochiul drept care îi bătea neîncetat, și Volkov. La auzul numelui lui Lomonosov, multe priviri se îndreptară cu o curiozitate disprețuitoare spre uniforma sa de academician, puțin cam lăbărțată, de culoare cărămizie, și spre chipul serios și îndrăzneț, puțin cam palid al atleticului savant-plebeu, a cărui pană tăcuse cu îndărătnicie în toată această primă jumătate a anului. Amestecîndu-se, prin vuietul de voci al mulțimii pestrițe, Lomonosov se așeză pe o canapea de lîngă peretele care unea cele două saloane, și se puse pe privit.

Apăru contesa Elena Stepanovna Kurakina, strălucind de frumusețe și grație, într-o rochie de mătase roșie, cu trenă lungă, favorita răposatului conte Piotr Șuvalov. Pe dată fu înconjurată de un grup de curtezani tineri și bătrîni. „Ea poartă răspunderea privilegiilor nobilimii, șopteau clevetitorii. Ce de briliante, ce de briliante !" Kurakina rîdea zgomotos de complimentele adoratorilor ei, și cu un zîmbet triumfător, ascuns de evantai, cerceta toaletele celorlalte cochete reputate. Însoțită de doi paji — nepoți de-ai săi — apăru Buturlina, doamna decorată, purtînd o crinolină albastră de catifea, cu o panglică în diagonală și o tocă fumurie cu reflexe purpurii.

Toți ochii o urmăreau pe Kurakina. Cineva, aflat în apropierea lui Lomonosov, șopti făcînd cu ochiul: „I-a suflat-o Grigori Orlov răposatului său șef, care, datorită neobrăzării, pornise să urce tot mai sus". Buturlina cea grasă și bătrînă o căută din ochi pe stăpîna casei. Se apropie de Anna Sergheevna Fitinhof; gîfîind și legănîndu-se se așeză cu grație, după noua modă de la Curte, lăsînd impresia că era cît pe ce să cadă din cauza asta. Baroana și cei care o înconjurau pufniră în rîs. „Ia în derîdere, își bate joc de ucazul țarului!" îi spuse Aleksandr Șuvalov lui Volkov, arătînd spre ea disprețuitor, cînd treceau prin fața lui Lomonosov.

Lui Mihail Vasilievici nu-i ardea de asta. Nu-și lua ochii de la Razumovski, vicleanul vulpoi, care se învîrtea pe lîngă Ungern, favoritul țarului; îl săruta întruna, cu ochii înlăcrimați. „Sărutîndu-l îl va trăda", șopti pelticul și dulceagul Becksen la urechea lui Lomonosov.

Astea ce mai erau? Apariții de pe lumea cealaltă?...

Tineretul strălucitor, împodobit cu mătăsuri, dantele și catifea, începu să se agite. Toată lumea se înghesuia să privească la bătrînei cărunți și ramoliți, care își făceau aproape simultan apariția în fundul salonului. Erau reveniții din exil. Minich din Kostroma, Lestocq din Uglici și Biron din Iaroslavl. Mulțimea se dădu în lături. Lomonosov fu împins spre fereastră.

Johann Burghardt, sau cum i-au zis rușii, Ivan Bogdanîci Minich, înalt, în vîrstă de optzeci de ani, cu urme din fosta măreție și frumusețe, se întorsese din Siberia în februarie. Craidon cărunt, dar cu fața încă rumenă, parfumat și plin de sănătate, parcă nici n-ar fi fost în exil douăzeci de ani. La braț cu ușuratica și frumoasa Elena Stepanovna Kurakina și cu tînăra contesă Brüss, nu înceta să le facă curte, cum obișnuia în timpul domniei Annei Ivanovna, sărutînd mîinile frumoaselor încîntate de atenția sa. Făcea spirite și se strîmba la vederea mutrelor și manierelor cazone de vagmiștri — caracteristica noii lumi de la Curte.

Ceva mai departe de dînsul se găsea septuagenarul Ernst Biron, pînă mai ieri „biciul Rusiei", exilat tocmai de acest Minich; acum era chinuit de hemoroizi, avea niște picioruțe subțiri cu urme de podagră și niște ochi „sperioși". Întors din exil în martie, pășea alături de gazdă, baroana Fitinhof, cu buza răsfrîntă a dezgust, privind în jur, pieziș și cu timiditate,

pe sub pleoapele grele, clătinîndu-şi spasmodic capul mare, numai piele şi os, sculptat parcă în granit.

În spatele lor păşea îndrăzneţul şi obraznicul aventurier Lestocq, un mitoman lăudăros şi încăpăţînat, graţiat încă din decembrie. Purta un caftan de catifea verde şi o perucă pudrată, neglijentă şi ciufulită ; era încovoiat de ani, de sărăcie şi de numeroasele decepţii. Era ştirb şi pătat de tutunul de prizat. „Iată că apuc să văd a şasea domnie fericită, hm ! în fericita Rusie", ironiza dînsul chicotind şi tîrşindu-şi ghetele de catifea prin faţa unor bătrîne înzorzonate, care treceau în ochii Curţii Elisabetei drept cele mai frumoase femei ale timpului.

Lomonosov nu-şi credea ochilor. Avea sentimentul că e năpădit de un miros de cavou. Inima i se strînse. Recunoştea cu greu în înfricoşătoarele cadavre vii, atinse de molii şi descompunere, pe potentaţii care dirijaseră cîndva destinele Rusiei. „Foştii zei ai nemţilor din Rusia ! Iată, dar, că sînt iertaţi ! O haită feroce de lupi... Iar pe sărmanul nostru exilat Bestujev l-au uitat ! îşi zicea Lomonosov împins spre fereastră. Biron ! Îl văd în sfîrşit de aproape pe acest păianjen de Kurlanda, burduhănos, avid şi rău, care în acele zile de tristă aducere aminte se îmbăta cu sîngele miilor de ruşi... Dar Minich ? Bătrînul intrigant care şi-a zdrobit şi şi-a mîncat amicul compatriot... Oare îşi mai aduc aminte de întîlnirea lor întîmplătoare din staţia de poştă cînd unul era gonit spre Siberia, iar celălalt, exilat de acesta, revenea de acolo ? Uite-i cum fac plecăciuni unul în faţa celuilalt, cum se întrec în complimente, cum se tratează unul pe altul cu tutun, amîndoi întorcîndu-şi faţa de la ticălosul francez Lestocq, de parcă ar mirosi a sînge scurs din familia torturată a lui Ioan Antonovici..."

Un nou val de oaspeţi năvăli în saloane.

Biron, tîrşindu-şi picioruşele slăbite şi nesigure şi clătinîndu-şi spasmodic capul de piatră, se amestecă prin mulţime. Minich voi şi el să treacă în salonul de alături, dar fu înconjurat de un nou val de cucoane şi din nou ochii săi ageri, vigilenţi şi numai zîmbet sclipiră a ironie. Iată-l cum ridică mîna ce ţine un lornion şi îi şopteşte ceva Kurakinei. „Ajunge, Ivan Bogdanîci ! Vai, luminăţia voastră, ce v-a venit ! ?" rîdea, fericită de atenţia sa, Elena Stepanovna, lovindu-l cu evantaiul peste mînă.

„Acum douăzeci de ani, își aduse aminte Lomonosov, stăteam în mulțimea masată între Academie și Colegii, în timp ce dînsul, acest Minich nepăsător și ferm se afla în toată splendoarea sa, pe eșafod, lîngă călău. Purta mantaua roșie de feldmareșal, capul chel îi era descoperit, iar afară era un ger de crăpau pietrele. După ce ascultă sentința de condamnare la moarte prin despicarea în patru, continuă să glumească cu soldații: «Ce-i tătucule, ți-e frig? îi spunea el zîmbind ofițerului de poliție aproape înghețat, în timp ce cobora de pe eșafod. Ți-ar trebui nițel șnaps, că-i ora mesei!»... Da, o să fie un sprijin de nădejde pentru Petru al III-lea."

Zgomotul muzicii din galeria de flori și un nou val al mulțimii pestrițe și vesele întrerupseră gîndurile lui Lomonosov. Se îndreptă spre dansatori.

— Domnilor, cine dorește să fumeze, este poftit în cabinet sau în pavilionul chinezesc, le spunea bărbaților baronul Ivan Andreevici Fitinhof, vorbind ba nemțește, ba franțuzește.

În cabinet se vorbea despre nemulțumirea Franței și Austriei și despre apropiatul război cu Danemarca. Se auzea numai vorbă nemțească, colorată de zicători holștineze. „Știți cum a căpătat Narîșkin panglica Sfîntul Andrei? spuse cineva într-un colț. Și-o pusese în glumă, apoi apăruse așa, în sala tronului, și-i raportase țarului: «Mi-e jenă, permiteți-mi să n-o dau jos, altfel mă vor lua cu toții în rîs.»" „Ha, ha, ha" replicară înalții auditori.

O parte din oaspeți o porni spre parc, în direcția pavilionului chinezesc, luminat de lampadare.

— Unde e cancelarul? îl întrebă Lomonosov pe fostul preceptor al țarului, academicianul Stehlin, cu care se întîlni în galeria de flori.

— La ce-ți trebuie? Tot mai vrei să faci drumul spre Indii? Petru cel Mare era mai ceva decît tine și tot i s-a înfundat.

— Nu vorbi prostii! Vreau să-i spun ceva privitor la un tînăr.

— Caută-l în parc, la bufet. Mihail Larionovici n-a fumat niciodată, iar acum, închipuie-ți, vrea și el să fie la modă.

— Apropo, nu mi-l arăți pe *verkriegskomissar*-ul Zeitz? adăugă Lomonosov.

— Ăsta la ce-ți mai trebuie? îl întrebă zîmbind Stehlin, pomădat și curățel ca o fondantă. Îl vezi? E ăla înalt, de

lîngă uşă, cu panaş... Nu cumva vrei, Mihail Vasilici, să compui un poem sau o odă în cinstea holştinezilor ?

— Vorbeşti prostii ! răspunse Lomonosov supărat, întorcîndu-i spatele colegului.

Se apropie apoi de Zeitz, se prezentă cu demnitate şi, ca să-şi asigure succesul cu privire la Mirovici, începu să vorbească nemţeşte. Brutalul, afectatul şi prostănacul Zeitz îl ascultă cu luare-aminte pe celebrul solicitator, apoi începu să-şi mişte, alarmat, sprîncenele dese şi blonde, şi, gîndind în germană, îi răspunse într-o rusească stîlcită : „Voi nu cunoşti datoria la serviciu, iertaţi, voi nu înţelegi disciplin, de acei... acei voi nu supăraţi pentru refus al meu... *Bitte um Verzeihung !* [1]" Spunînd acestea, ofiţerul de ordonanţă al ţarului, uscat şi lung ca o prăjină, îşi plecă într-o parte trupul scheletic, pocni din pintenii uriaşi şi, fără să mai spună o vorbă, se îndreptă, bălăbănindu-se, spre un grup de generali.

„Ptiu, fir-ai tu să fii, scîrnăvie nemţească ! exclamă aproape cu voce tare Lomonosov. Şi-mi mai dă şi lecţii pe deasupra, mortăciunea dracului ! Dacă ştiam, nici nu-l mai rugam !"

Acum urma să facă demersuri şi pentru Fonvizin. Mihail Vasilievici porni în căutarea cancelarului Voronţov.

În loc să o ia spre dreapta, în direcţia pavilionului, Lomonosov păşi de pe terasă spre stînga, ajungînd într-un desiş întunecos al parcului. Domnea o liniştе mormîntală. Aleile ce şerpuiau printre copacii înalţi formau un labirint ţesut cu dibăcie.

La capătul parcului, în spatele lacului, la întretăierea a două alei, se înălţa un tei bătrîn şi rămuros.

Sub tei, aşezaţi pe băncile dispuse în jurul unei mese de scînduri, se aflau trei invitaţi. Pipele lor licăreau în întuneric ca nişte ochi de lup. Un al patrulea, în timp ce vorbea, păşea rar prin faţa lor. Puteau observa pe oricine ar fi venit dinspre casă. Pe ei, în schimb, nu-i puteai distinge decît de aproape. Se retrăseseră aici pentru a sta nestingheriţi de vorbă şi pentru a respira aerul proaspăt, răcorit de iazul întunecat din apropiere, peste care plutea un abur alb, uşor. Doi dintre ei trebuiau zilele trecute să bea de împăcare. Au luat

[1] In germană, în text : Vă rog să mă iertaţi ! (n. tr.).

pocalele în mînă, dar a fost suficient ca țarul să nu fie o clipă atent, ca să se despartă și să nu mai bea unul în sănătatea celuilalt. Aici, în schimb, păreau să fie buni prieteni.

— Țarul este foarte, foarte nemulțumit de soția sa, spunea în franțuzește Voronțov, oprindu-se lîngă masă. Toate bat pasul pe loc din cauza acestei discordii. Furajele pentru război n-au fost nici pînă azi distribuite. Furnizorii și-au pierdut capul.

Drept răspuns se auzi un horcăit și un gîfîit de bătrîn cicălitor. Sub tei se făcu din nou liniște.

— Încotro ne îndreptăm ? Ce mai așteptăm ? urmă, amestecînd cuvintele franțuzești cu cele rusești, marele cancelar. Se așteaptă un venit de cincisprezece milioane și cheltuieli de șaisprezece și jumătate. Cum poate fi acoperit un deficit de un milion și jumătate ? Și, pe deasupra, acest război cu Danemarca ! Pretutindeni se aud vorbe de nemulțumire. Țarul nu-i sigur nici în propria sa familie. Nu poți cere nimic, nu poți spera nimic...

— Nepoata domniei voastre, Eliza Romanovna, o să-l consoleze ! răspunse Lestocq în rusește, pufăind din luleaua răsucită. Îi va fi soție ; poate să se cunune *dans une manière discrète...* [1]

— Cam riscant, spuse Voronțov. Să te joci de-a mariajul, nu-i totuna cu a juca popa-prostul... Nu ne-ar ierta-o dușmanii noștri personali. Și așa ne bănuiesc... Să presupunem că nepoata mea este foarte intimă cu țarul. Dar cu Ecaterina — și nu-i de glumit ! — ține și garda și poporul. Nu-i liniște nicăieri, peste tot ești suspectat, urmărit...

— Ar trebui călugărită !... La mănăstire, cu pîine și apă ! strecurase printre dinți fostul complice al țarinei Elisabeta ; gustase și el cîndva din traiul de mănăstire. Să cunosc și ea proferb, cum spune, la el ? A dat de drac...

— Îmi pare rău de sărman femei ! Delicat, liniștit... citește Plutarh, hronic de la Tacitus, ensiclopedia de la Bell și de la Voltaire... Un minte intelighent...

— Est capricios și șmecher ! mormăi disprețuitor și brutal cel de al treilea interlocutor, ce stătuse pînă atunci tăcut pe bancă. Rebeli și conspiratori ! Un mascarad ! Daca ai făcut un concesie la muier, și tu ajungi muier...

---

[1] În franceză în text : În mod discret (n. tr.).

— Şi ce propuneţi să facem, înălţimea voastră ? întrebă blînd Voronţov, întorcîndu-se spre această voce. *Dites-le au nom de Dieu ! Votre expérience et puis* [1]... Priceperea şi prevederea domniei voastre...

— Arestat şi veşnic cazemat ! răsună din întuneric vocea de oţel.

— *Mais... excellence, écoutez* [2] ! Cine ne poate garanta ? Doar şi din închisoare mai scapă lumea, obiectă Voronţov. Or un deţinut — nu sînt destule exemple ? — poate să scape de sub orice fel de lacăte şi zăvoare...

— Exist un alt metod foarte bun ! replică aceeaşi voce.

— Care ? întrebă cancelarul, tremurînd fără să vrea, de emoţie.

— Eşafodul şi securea ! spuse Biron fără menajamente, de data asta într-o rusească impecabilă.

De după tufele din apropiere se auziră paşi pe alee. Voronţov se întoarse, îşi compuse o expresie de blîndă bunăvoinţă. Şi, într-un pas legănat şi lipsit de griji, porni în întîmpinarea bunului său prieten, Lomonosov.

Se opriră la o oarecare distanţă de tei. Cancelarul, nerăbdător şi încurcat, îşi făcea de lucru cu tabachera. Lomonosov, văzîndu-i fîstîceala şi faţa care-i trăda vinovăţia, îşi spuse : „Poate ar fi mai bine să-mi văd de drum ? Am impresia că aici se ţine un consiliu secret... Ba nu, n-am de ce să pierd vremea". Îşi învinse pornirea, apoi îi expuse în cîteva cuvinte rugămintea privitoare la studentul Fonvizin.

— Ai rămas acelaşi visător, om bun şi săritor pentru alţii ! spuse Voronţov, crispîndu-se şi ştergîndu-şi fruntea. Sînt bucuros că te văd, prietene, foarte bucuros ! Trebuia mai de mult să-ţi faci apariţia... Dar recunoaşte, tătucule, că nu-i momentul potrivit să vorbim despre asta, şi încă la bal. Ştii bine că te iubesc, că sînt oricînd gata să te ajut, dar... fie-ţi milă, Mihail Vasilici, judecă şi dumneata...

— Eu, luminăţia voastră, sînt un om retras, urs în bîrlog, nu ies nicăieri, mormăi supărat Lomonosov, strîngîndu-şi pumnii uriaşi simţind cum i se pune un nod în gît.

---

[1] În franceză în text : Spuneţi-ne, pentru Dumnezeu ! Experienţa dumneavoastră, şi pe deasupra... (n. tr.).

[2] În franceză în text : Dar... excelenţă, ascultaţi ! (n. tr.).

Dar, îndrăznesc să mă exprim astfel, de data asta nu voi conteni să vă plictisesc cu rugămintea mea.

— Dar, *chèr ami!* În momenul de față nu-i nici un loc vacant în Colegiu. Vino-ți în fire, cruță-mă! Iar rangurile mai înalte, îndrăznesc să te asigur, e firesc să nu fie libere... Unde să-l bag pe protejatul tău? Te pomenești c-o fi vreun fluieră-vînt, vreun trîntor, sau se ține de fusta maică-si, la Moscova?

— Nu-i nici un fel de trîntor, domnul meu, îi răspunse supărat Lomonosov. Iar pentru un fluieră-vînt, de cînd sînt n-am umblat cu petiții. Îți cer, domnule conte, un loc de traducător pentru acest student. A tradus fabulele lui Holberg, *Visele* lui Krieger, *Alzira* lui Voltaire, iar prima sa carte a fost tipărită la Moscova pe socoteala binefăcătorilor. Nu se cunoaște la noi dragostea de carte, atunci cum să mai prindă rădăcini? Și am să spun deschis, în ciuda unor interpretări și fapte dăunătoare, n-ar trebui să ne fie silă de asemenea oameni, și mai cu seamă cînd sînt ruși...

— Fapte și interpretări dăunătoare! Dumnezeule! îl întrerupse Voronțov înciudat, privind spre teiul sub care, în întuneric, licăreau, ca niște ochi de șacal, pipele interlocutorilor părăsiți de dînsul. *Ecoutez, mon brave et honorable ami!* [1] Am să ți-o spun pe șleau... Pentru cine îți bați gura?! Pentru un studențaș oarecare, un scrib mizer al unor cărțulii acolo și nimic mai mult... Spune, merită? Auzi, și se mai și înfurie! Și asta numai din cauza irascibilității dumitale! De asta îți arde acum? De asta le arde altora? Dealtfel, mă rog, adăugă el după o scurtă pauză, poate doar să-l angajăm fără leafă. Și chiar și așa va trebui mai întîi să dea un examen la Colegiu...

— Dar, milostive domn, unde s-a mai văzut una ca asta? Pierzîndu-și răbdarea, Lomonosov ridică vocea. E student al Facultății de litere și filozofie din Moscova. În schimb, nemții sînt primiți! Oare cînd vom vedea sfîrșitul unei orbiri atît de fatale și de dezastruoase?

Nu-și isprăvi vorba. De pe lac, șuierînd puternic, se înălță o rachetă. De-a lungul țărmului sclipiră cîteva focuri colorate. Ușa galeriei de flori ce dădea spre terasă fu dată în lături. Răsună un marș holștinez, cu tobe și trompete. Printre scîn-

[1] În franceză în text: Ascultă, bunul și stimatul meu prieten (n. tr.).

teierile artificiilor, putu fi observat stînd alături de Gudovici, în fața strălucitoarei sale suite militare, țarul. Era îmbrăcat într-un veston alb, holștinez, cu tighel de culoarea peruzelei, purtînd un singur eghilet și un singur epolet pe umăr.

— Spuneți-mi, domnule conte, îmi va fi sau nu satisfăcută cererea ? întrebă Lomonosov, înaintînd cu umărul spre Voronțov. Acesta se pierduse complet cu firea.

— Of, tătucă ! Parcă ai fi Cicero : *quousque tandem* [1] *?*... Nu mai lipsește decît Catilina ! spuse marele cancelar dispărînd cu teamă pe o alee laterală. Dacă dorești, cu examen și extrabugetar...

— Ticăloșilor, fratricizilor ! mîrîi Lomonosov înfuriat, făcînd un pas pe urmele acestuia, și cît pe ce să-i atingă pe întuneric peruca lui Lestocq. E un tînăr de neprețuit ! Porci ! Unde-ți arunci ochii, vezi doar porci !

— *Quel mot de chien !* [2] se auzi sub tei.

— Rebeli și conspiratori ! *Nichts weiter* [3] *!* conchise disprețuitor ducele Biron, sculîndu-se pe picioarele sale subțirele și tremurînde. Sfîrșit la sărman Rusia... Punctum !

Lomonosov zări, într-un desiș de mesteceni, pavilionul chinezesc. Era pustiu. Fumătorii și amatorii de bere plecaseră să privească jocurile de artificii. Mihail Vasilievici se așeză la o măsuță. Tremurul nervos nu-l părăsea. Ședea nemișcat, vlăguit de gînduri, prinzînd cu urechea exclamațiile mulțimii ce privea iluminația. „Doamne, Dumnezeule, asta ce mai e, unde am nimerit ? Ce-mi trebuia să vin încoace ?" Părăsi pavilionul.

Prima parte a jocurilor de artificii luă sfîrșit. În palat fură reluate dansurile. Răcoriți de aerul curat, doamnele și cavalerii reveneau, în grupuri vesele, în saloane. Se pregăteau să înceapă interminabilul *grossvater* saxonian, al lui Narîșkin.

Galeria de flori era ticsită. Odată cu sosirea țarului se deschise, pentru dansuri, o nouă sală de rezervă, parfumată

[1] În latină în text : *Pînă cînd ?* Primele cuvinte ale primului discurs al lui Cicero contra lui Catilina, cînd acesta a avut îndrăzneala să se prezinte în Senat, după descoperirea complotului pe care îl organizase împotriva Republicii (n. tr.).

[2] În franceză în text : Ce cuvînt urît (n. tr.).

[3] În germană în text : Nimic mai mult (n. tr.).

cu plante aromatice arse. Lomonosov se strecură în această sală pieziș, printre capetele pudrate, încărcate de flori și perle ale cucoanelor, printre vestoanele, epoleții și paloșele ofițerilor de gardă, printre mîinile, în mănuși lungi, ale fetelor și printre spatele și umerii frumoși ai doamnelor cu decolteuri adînci. Voia să-l mai vadă încă o dată pe Zeitz, ca să-l determine, cu ajutorul hatmanului, președintele Academiei, să-i acorde o cît de mică atenție lui Mirovici.

Foiala și înghesuiala caracteristice începerii dansului preferat de toată lumea îl împinseră pe Mihail Vasilievici spre stelajul cu plante agățătoare. Dincolo de despărțitură, în orchestră, îl zări pe țar în fața pupitrului, cu o vioară în mînă.

Petru, acordîndu-și strunele, rîdea zgomotos și degajat, făcîndu-i conversație baroanei Fitinhof. Lîngă ea, ținînd-o de braț și făcîndu-și vînt cu evantaiul, stătea o doamnă plină, de vîrstă mijlocie, poreclită de șugubeții orașului „hangița" ; era Lizaveta Voronțova. Lev Aleksandrovici Narîșkin, într-un caftan de catifea vișinie, purtînd celebra panglică a Sfîntului Andrei și nasturi cu niște briliante imense, alerga agitat, se oprea, flutura batista, alerga din nou pregătind dansul a cărui muzică urma să fie executată de însuși țarul.

„Aștia se distrează, își spunea Lomonosov, favorita e pe primul plan, toată lumea i se închină, o adulează, pe cînd cealaltă, Ecaterina Alekseevna, înțeleapta, stă retrasă, citește cărți și vizitează proaspătul mormînt al răposatei țarine... Azi am întîlnit-o : îndoliată, cu panglici negre pe haine și cu o tocă mică pe cap, asemănătoare celor purtate de călugărițe, trecea într-o trăsură spre fortăreață ca să se roage..."

În celălalt capăt al sălii, atenția lui Lomonosov fu atrasă de chipul palid, serios și tulburat al unei fete plăpînde, înalte. Sprijinindu-se de brațul unei alte fete, rumene și vesele, stătea ca împietrită, cu gîtul întins și cu buzele strînse, privindu-l țintă pe țar cu ochi timizi și rugători. În fața ei stătea Sobanski, mîndrul husar polonez, ruda lui Radziwill, îmbrăcat într-un dolman alb cu blană de ghepard la umăr. Zîmbindu-i, îi tot spunea ceva, invitînd-o probabil la *grossvater*. Dar iată că-și reveni, întinse mîna, întorcîndu-se spre prietena ei. Lui Lomonosov îi aminti de cineva cunoscut. „Am văzut-o undeva sau mi-a vorbit cineva de dînsa ? se întrebă Lomonosov. Chi-

pul i-l zăresc pentru prima oară, şi cu toate astea, parcă am întîlnit-o undeva ! Benghiurile şi gropiţele din obraji, ochii cenuşii, migdalaţi şi ficşi ca ai unui sfinx, atîta concentrare, mister şi profunzime..." Purta o crinolină de tafta galben-pai, brodată cu perle, un mic camizol de catifea purpurie, brăţări de mărgean şi un lanţ bătut în diamante... „Dar astea sînt cadourile din străinătate ale logodnicului... Mi le-a arătat Bavîkina. Te pomeneşti că-i logodnica lui Mirovici, Pciolkina ! Chiar mi-a descris-o. Dar era la Schlüsselburg. Cum a ajuns aici, şi cu cine ? Ce întîmplare... Poate trebuie să-i spun ?"

Zgomotul muzicii îi prinse gîndurile lui Lomonosov.

Vîrtejul *grossvater*-ului îl împinse spre orchestră. Narîşkin, făcînd paşi şi piruete iscusite, cu picioarele sale groase, solide, strînse în mătasea albă a ciorapilor, era în fruntea şirului pestriţ de dansatori.

— Ne veselim ! îi strigă el cuiva din vecinătatea lui Lomonosov, dînd din cap.

„Ne veselim", confirmară ochii celorlalţi dansatori ce zburau în roi uşor prin faţa orchestrei.

Mihail Vasilievici nu apucă să se dea la o parte şi să-şi vină în fire, nici să mai arunce o privire în direcţia în care dispăruse faţa firavă şi înaltă, cu husarul, că fu acoperit de valurile unui voal verde cu paiete de aur şi învăluit în mirosul rezedei. În faţa lui, purtînd nişte pălării care reprezentau coşuri cu flori, se aflau frumoasa stăpînă a casei şi grasa şi rumena Lisaveta Romanovna Voronţova. Baroana îl prezentă acesteia din urmă.

— Vă cunosc de mult din auzite, îi spuse în ruseşte, cu o voce cîntată şi puţin aspră, favorita. Ce mai scrieţi, Mihail Vasilievici ?

Lomonosov simţi cum i se urcă sîngele la cap. Mintea îi readucea chipul ţarinei Ecaterina, îndoliată, din trăsură.

— Nu scriu nimic. Am fost bolnav, răspunse el cu un tremur în glas.

— Imposibil ! Adică muza dumneavoastră a tăcut şi nu mai vine la întîlnire ?

— Îi e cam strîmtă fusta ! răspunse Lomonosov cu voce tare, fiind ferm convins c-o spune în gînd.

Ambele cucoane îl priviră mirate.

— V-am citit *Greierele*, spuse baroana, vrînd să-l îmbuneze. *Voilà un vrai génie... Délicieux !*[1]

— Dacă aş fi fost, doamna mea, un greiere, aş fi întins-o de mult de aici, sărind undeva, cît mai departe, prin bălării...

— E posibil să nu fi scris nici o odă ? Continuă răsfăţată favorita pe un ton de stăpînă capricioasă, învîrtindu-se şi privind fandosită în jur. Doar au fost atîtea serbări ! Pacea cu Prusia, jocurile de artificii, lansările de corăbii... Sînteţi doar stihuitor, domnule academician !

— Sînt alţii pentru treaba asta, mîrîi Lomonosov şi mai nepoliticos, simţind cum îi tremură mîinile şi buzele. Le va scrie dulceagul Stehlin, le va traduce Barkov... Dealtfel, i-au şi vîrît la Academia de ştiinţe, ca să li se facă în ciudă...

Cineva le salvă pe cucoane. Se îndepărtară dînd din umeri. „Un incult şi un grobian. Nimic mai mult !" şopti Voronţova, privind neliniştită în direcţia orchestrei.

V. Întrevederea

ŢARUL NU SE MAI AFLA DINCOLO DE despărţitură. După ce execută prima frază muzicală de efect, îi cedă vioara lui Olsufiev : o zărise pe fata care dansa cu husarul polonez, în fundul sălii. Abia isprăviseră o figură de dans şi se opriră lîngă uşă ; Petru se apropie.

— Măria ta ! spuse Pciolkina, făcînd o reverenţă. Acordaţi-i o clipă unei nefericite.

Se putea vedea cum Piotr Feodorovici, zîmbindu-i drăgăstos, îi oferi braţul şi, îndreptîndu-şi milităreşte spatele, o conduse cu pas aşezat într-un loc mai liniştit.

— Cine conversează cu ţarul ? întrebă o cuconiţă rumenă, îmbrăcată într-o cataveică de mătase cenuşie.

— E Ptiţîna... Fata maiorului Ptiţîn, îi răspunse o altă cucoană, într-o rochie verde.

— Nu, *ma chère*, nu e Ptiţîna ; *quelle idée* ! aia-i mai înaltă şi mai grasă.

[1] În franceză în text : Iată un adevărat geniu... Minunat ! (n. tr.).

— Atunci cine-i ?

— Ar trebui să-l întrebăm pe Opperman. Unde-i baronul ?

— Ah, privește-o cum se fandosește ! Ce grozăvenie fără pereche ! Uite ce face cu ochii ! Și cu umerii...

— Mai e și palidă pe deasupra, adăugă cuconița în verde. Vai, ce palidă e !

— Nu-i deloc palidă, ce-ți veni ? ! o întrerupse doamna în gri. E galbenă ca... ca o țărancă ; galbenă și pămîntie...

— Domnilor, domnilor, e rîndul domniilor voastre ! strigă istovit, din mijlocul sălii, Narîșkin, roșu de transpirație... *Tournez à gauche, balancez... chaîne* [1] !

Și din nou se răsucea grațiosul *grossvater* luînd forma unui șarpe lung și pestriț, într-o alunecare nesfîrșită, balansîndu-se și pliindu-se, bătînd pasul și făcînd reverențe.

Țarul și Pciolkina se refugiară lîngă stelajul cu iederă. Invitații, care nu luau parte la dans, respectînd eticheta, făcură un semicerc ceva mai departe.

— În ce constă rugămintea dumneavoastră ? o întrebă țarul.

— Sînt logodită, spuse Pciolkina timid, în șoaptă. La porunca măriei tale, logodnicul meu a fost trimis în armată.

— Logodnicul !... Dar balurile de la noi, de la palat, ha-ha ! menuetul în costum de nimfă, ți le mai aduci aminte ? o întrebă Petru, rîzînd.

— Nu-mi arde acum de asta... O implor pe măria ta să mă ierte...

— Ți-ai pierdut răbdarea ? Vrei să-l vezi mai degrabă ? Oricum, sîntem în post și nunțile-s oprite. Așteaptă sfîrșitul lunii, adică ziua mea... Așa am promis, și, crede-mă nunta voastră o vom sărbători cum se cuvine. Ești de acord ?

— Se vorbește despre o nouă campanie, măria ta, continuă Pciolkina, înfrîngîndu-și tulburarea, și are să plece și măria ta... Am căutat prilejul să vă mai rog pentru încă cineva... care e uitat din nou de toată lumea. Am vrut să cad la picioarele măriei tale, la biserică, la manej sau în piața palatului. Ah, măria ta, ajută-mă, arată-ți milostivirea... Ești atît de bun !

[1] In franceză în text : Întoarceți-vă spre stînga, legănați-vă... în lanț ! (n. tr.).

— Nu dumneata trebuie să cazi la picioarele mele, spuse Petru zîmbind şiret. Eu sînt acela care... Dar, mii de scuze, la cine te referi ?

— Măria ta a făgăduit să vină în mai, să-l elibereze pe... prinţul Ioan ; acum ne aflăm în iunie... Iart-o, măria ta, pe nebuna, pe îndrăzneaţa de mine ! Locuiam la pristavul de acolo. A fost schimbat din cauza unei scrisori ; dar nu ţi-a scris-o el... Osîndeşte-mă, măria ta ! M-am încumetat atunci, îndrăznesc şi acum...

Polixena nu-şi isprăvi vorba.

Ţarul se întoarse. În faţa sa stătea Voronţova, albă ca varul de furie şi de gelozie. Pete roşii îi apărură pe frunte şi pe obraji. Tremura de tulburare.

— Vreau să vă spun două cuvinte, înălţimea voastră, îi zise Voronţova în franţuzeşte, cu vocea răguşită de furie. E o chestiune deosebit de serioasă...

— Ei, ei, ce grabă poate să fie ? O clipă doar şi vă stau din nou la dispoziţie, spuse ţarul întorcîndu-se spre Peiolkina şi făcîndu-i binevoitor un semn cu capul.

Îi oferi Voronţovei braţul. În faţa lor mulţimea se dădu în lături. Trecură în sala vecină.

— Cu cine stăteai de vorbă ? întrebă Voronţova înăbuşindu-şi turbarea. Fă bine şi răspunde-mi, că văd totul, totul...

— Cu o fată ; m-a... rugat pentru logodnicul ei.

— Pentru logodnic ? Ce, nu vezi, nu auzi ce se întîmplă în jur ? Întreabă-l pe unchiul meu. Ţi-e slugă credincioasă, dar nu-l asculţi. Curajul duşmanilor sporeşte văzînd cu ochii. Dacă tu pleci de aici, eu voi fi întemniţată şi executată ! sfîrşi Voronţova printre lacrimi.

— Of, Romanovna, ce plictisitoare sînt toate astea ! o întrerupse Petru pierzîndu-şi răbdarea. Se întoarse spre uşa în spatele căreia o lăsase pe Polixena. Ştie toată lumea că eşti vîrîtă pînă-n gît în *Biblie*. Numai că şi tu, şi unchiu-tău, şi Gudovici sînteţi nişte Pithii sumbre. *Ah, ihr, alte Russen ! alles auf einen Schicht !* [1] Toate vă par uneltiri şi conspiraţii. Fără să vrei te duce gîndul la Suedia. Ce popor liniştit şi civilizat... De ce m-au adus încoace ?

[1] În germană în text : Ah, voi ăştia, ruşnacii ! Toţi sînteţi la fel ! (n. tr.)

— Consoarta dumitale, urmă Voronțova, pregătește ceva. Se vorbește că toate rolurile sînt distribuite... Dacă nu vrei să vorbești cu unchiul atunci discută cu Biron, întreabă-l pe Minich, oricine-ți va spune... Apare în fața poporului cu o tichie de călugăriță, face pe plac clerului și gloatei...

— Așteaptă niței, Romanovna, cînd ne vom muta, peste cîteva zile, la Oranienbaum...

— Tot tineretul, auzi, tot tineretul e de partea ei ! exclamă Voronțova bătînd din picior. Interesează-te, sînt de partea ei și sînt înnebuniți după ea.

— *Nicht, als Eifersucht, mein Kind !* Nimic decît gelozie copila mea, răspunse Petru rîzînd nepăsător. Ți-ai amintit pînă și de niște scriitorași sau poetaștri... Ptiu, ce rușine ! Ai să vezi că, înainte de a pleca la război îți pun pirostriile pe cap ! Te las regentă. Atunci ce-ai să mai spui ? Hai să fim filozofi, precum marele Frederic... După o pauză, urmă : — Ce se întîmplă ? O canonadă de rachete. Deci e sfîrșitul jocului de artificii. Să mergem în parc. Dar, apropo, vorbeai de scriitori. Am zărit aici pe unul care ne caută nod în papură. Ai răbdare o clipă, trebuie să schimb cu el două vorbe.

Muzica tăcu. *Grossvaterul* luă sfîrșit. Toată lumea se îndreptă spre terasă.

Dincolo de lac, oglindindu-se în apă, o colonadă, ca de briliante, iscusit meșteșugită. Pe stîlpii ei ardeau urne ; fiecare din ele lansa buchete de stele și fîntîni arteziene de foc de toate culorile. Deasupra acestui tablou, în fumul care imita norii, apăru un scut cu literele „P" și „E".

— Petru și Ecaterina. Cineva explica în nemțește doamnei pe care o însoțea, trecînd pe alee pe lîngă Lomonosov.

— Petru și... Elizaveta, Lizka Voronțova ! pufni supărată o voce rusească din umbră. Tare aș vrea să știu de ce cracă o s-o spînzure !

„Ehei, bun e Dumnezeu ! își spuse Lomonosov. Are înțeleapta noastră prieteni chiar și aici, în tabăra vrăjmașilor ei !"

Lomonosov oftă. În acea clipă îi reveniră în minte sărbătorile de acum douăzeci de ani, tot așa, cu focuri de artificii, în cinstea țarului Ioan Antonovici. Aceeași strălucire, tărăbol și foială și unde sînt toate ? Unde este însuși eroul acelor serbări ?

Ultimul snop de rachete se înălță cu zgomot asurzitor, explodînd în aer. Din săli se făcea auzită invitația la dans.

De data asta dădea dispoziții voinicul husar Sobanski.

— *À votre place, mesdames et messieurs*[1] comanda el, bătînd din palme și sunînd din pinteni, căutîndu-și din ochi invitata, pe Pciolkina. „Mii de draci ! își spunea el, e superbă, dar ghearele i-s ca de tigroaică !"

Tineretul se aduna perechi-perechi pentru *réjouissance*-ul final. În sala portretelor, în galeria de flori și în salonul unghiular se puneau mese pentru supeu.

Toată lumea se grăbea să mai apuce dansul în care și tinerii și bătrînii, luîndu-se la întrecere, năzuiau un singur lucru : să fie cît mai degajați, mai amuzanți și mai năstrușnici.

Nimerise aici și Lomonosov, căutînd-o din ochi pe Pciolkina cu care nu apucase să stea de vorbă. În schimb Polixena, așteptîndu-l zadarnic pe țar, observă mutra rotofee a lui Behleșov care se ivise ca din pămînt, fixînd-o insistent cu privirea. Invocînd oboseala, rugă pe unul din cunoscuți să o scuze față de husar, după care plecă însoțită de Ptițîna.

„Nu e să fie ! își zise Lomonosov, încercînd să iasă din sală. Și nici Zeitz, cocostîrcul dracului, nu se vede. N-am ce face, eșecul e semnificativ ! Chiar așa am să le și spun celor doi solicitatori."

— Înălțimea sa poruncește să veniți la el, domnule profesor ! îi spuse Gudovici, adjutantul general al țarului, apropiindu-se de Lomonosov. Poftiți, țarul e în grădină, în stînga terasei. Dacă doriți, vă pot conduce...

Lomonosov se învioră.

„Condu-mă, drăguță, porumbel al arcăi berlineze salvate, condu-mă !" triumfa Lomonosov, pășind în urma lui Gudovici, în timp ce privea mîndru și îndrăzneț la nemții și rușii care se dădeau la o parte din fața sa plini de respect.

Același capăt de parc, același tei la intersecția celor două alei. Acolo unde în urmă cu două ore stătură de vorbă cancelarul Minich, Lestocq și Biron, ședea acum țarul. Avea capul descoperit și un pahar de limonadă în mînă și își făcea vînt cu batista. În fața lui stăteau Ungern și Korf, pe care țarul îi concedie îndată ce-l zări pe Lomonosov.

— Nu te-am văzut de multă vreme, Mihail Vasilici ; ia loc, îi spuse Petru. M-ai uitat de tot. Pe mătușă-mea ai susți-

[1] In franceză în text : Reluați-vă locurile, doamnelor și domnilor (n. tr.).

nut-o, ai proslăvit-o în ode, în schimb pe mine, după cum văd, mă iubeşti mai puţin. Or, toată lumea e cu ochii pe tine, aşteaptă să vadă ce-ai să spui.

Lomonosov tăcea, rămînînd respectuos în picioare.

„Şi-a adus aminte ! îl fulgeră prin gînd. Doamne, care vezi pînă în sufletul celor păcătoşi, luminează-mă şi povăţuieşte-mă".

— *Voyons*... S-a zvonit, urmă ţarul zîmbind dulce, că ai fi aleătuit un proiect de a-i alunga pe toţi nemţii din Rusia... E adevărat ?

— E o pură bîrfă şi o inepţie, răspunse Lomonosov, simţind cum încep să-i ardă obrajii. Şi apoi nici nu mă ocup de asemenea agitaţii. Se întîmplă, iertaţi-mă, mai cu seamă în clipele mele de ipohondrie să şfichiuiesc cu vorbe... Dar nu în asta constau profiturile şi nevoile noastre, măria ta. Străinii cei buni sînt dascălii noştri ; iar eu, sluga măriei tale, tot în patria lor am învăţat şi am cunoscut lumina adevărului. Nu trebuie să ne gîndim la o noapte a Sfîntului Bartolomeu împotriva preceptorilor străini, ci la înălţarea şi creşterea culturii noastre naţionale. Iar dacă ne-am deştepta la minte, n-am avea nevoie de mentori din afară...

„Am să-i cîştig bunăvoinţa acestui Malherbe şi Pindar al Rusiei, îşi spuse Petru cu ironie. Iată-l în faţa mea. Eu însă cred că nu-i decît un cicălitor, un stricător de hîrtie şi un clevetitor răsuflat din cauza vîrstei..."

— Ascultă, Mihail Vasilici, glăsui ţarul. La fel ca toţi ceilalţi, ca şi bunicul meu, Petru cel Mare, am mulţi neprieteni... Mi se prezic tot soiul de nenorociri, de greutăţi. Unii mă sfătuiesc una, alţii alta. Nici nu ştii pe care să-l mai crezi. Ascultă... Cere-mi ce vrei, fac totul, dar gîndeşte-te bine şi dă-mi un sfat. Nu avem oratori publici ca în Englitera, nici enciclopedişti îndrăzneţi ca în Franţa. Doresc, mă rog, am chef, să-ţi ascult glasul. Fiindcă tu, bagă bine de seamă, faptul trebuie recunoscut, eşti geniul numărul unu, slava tronului meu. Deci te ascult, Mihail Vasilici... Primo — cere-mi, secundo — dă-mi sfaturi.

Lomonosov simţi cum i se pune în gît ceva care înecă şi arde. Voia să vorbească şi nu era în stare. „Acum o să-mi ceară bani", gîndi Petru amuzîndu-se.

— E drept, măria ta, că nu avem nici enciclopedişti şi nici parlamente mai mari sau mai mici, răspunse posomorît Lomo-

nosov. Ai în schimb, măria ta, un cîntăreț care tună și fulgeră în gazete! Care tună și fulgeră împotriva oamenilor răi, a leprelor, împotriva dușmanilor și zavistnicilor patriei. Pentru mine personal, n-am nici o rugăminte... Numele tău și numele cîntărețului tău vor trece din neam în neam, măria ta! Și nimeni nu va spune niciodată că fostul pescar, azi savant și poet cunoscut de lumea întreagă, rus din tată în fiu, Mihail Lomonosov, și-a vîndut odele sale pe pomenile primite din mîna țarilor săi.

— Dar nici n-am spus una ca asta! Ce-ți veni, Doamne?

— Am cîntat-o pe mătușa ta, că mi-a fost dor să cînt, urmă Lomonosov. Și pe tine, cînd ți-am văzut începuturile, te-am întîmpinat cu bucurie. Acuma însă tac...

— Dă-mi un sfat, un sfat vreau! spuse Petru, bătînd nerăbdător cu pumnul în masă.

— Vrei un sfat, măria ta? Ascultă-l, dar nu te mînia. Ești un om blînd la suflet, drept, și bun. O știe toată lumea. Dar țara încredințată ție nu-i o feudă nemțească. Este Rusia! Și ai nevoie de sfetnici înțelepți, înzestrați cu geniu.

— Cine sînt aceia? Unde se află? întrebă țarul, smucindu-se pe bancă. „Te pomenești că vrea să se propună consilier?" gîndi el cu scîrbă.

— Împacă-te cu țarina, spuse Lomonosov înclinîndu-se respectuos. Un alt sfetnic și prieten mai de nădejde nu ți-e de trebuință.

„Același lucru mă sfătuiește să fac și Frederic, își zise Petru. Numai că în asta, dar numai în asta, greșește; n-o cunoaște pe *madame La Ressource...*"

— Asta nu! răspunse țarul iritat. Nevastă-mea nu mă ascultă, e obraznică și încăpățînată; ca să ți-o spun deschis, nu-mi respectă păzitorii cei mai credincioși și cei mai buni, pe holștinezi. Clericii-s de partea ei, tot tineretul din gardă se aude că ar fi îndrăgostit de ea...

— Și eu, măria ta, să nu-ți fie cu supărare, mă număr printre admiratorii ei cei mai înflăcărați, spuse răspicat Lomonosov, făcînd o nouă plecăciune.

„Parcă s-au vorbit", își zise Petru înciudat.

— O superi și o prigonești, urmă Lomonosov. Or, cei alungați din sînul familiei sînt forțați să caute sprijin și apărare la străini... Asta este legea naturală a firii!

— Continuă, continuă ! îl îndemna nerăbdător țarul.

— Șterge greaua greșeală a mătușii tale, țarina, eliberează-l pe sărmanul prizonier, pe fostul Ioan Antonovici... Cei douăzeci de ani își strigă, din închisoare, revolta pentru destinul său. Dacă nu vrei să ți-l apropii de tron, dă-i drumul să plece afară din țară.

Petru se foi din nou.

— Și Ungern și unchiul meu, prințul George, spun același lucru, glăsui țarul, dar, crezi că e posibil să fac una ca asta ? Cum să-l eliberez ? E doar pretendent la tron !

— E posibil. În asta constă prerogativa și măreția puterii tale. Lasă-l să-și sfîrșească viața omenește. Dă-i educație, întărește-i, sărmanului, sănătatea, luminează-l cu binefacerile credinței și rațiunii. Răscumpără trecutul. Altminteri, judecata lui Dumnezeu și a oamenilor, sentința istoriei, nu ți-o vor ierta-o ! Trimite-l din țară la neamurile sale...

Piotr Feodorovici se ridică. Îl cuprinse o puternică tulburare. Își puse brusc tricornul, apucă majestuos diagonala, vru să spună ceva dar nu-și găsi cuvintele. Sabia îi tremura în mînă.

„Și fata aceea m-a rugat adineaori același lucru, își spuse țarul. Îmi aduc aminte că am făcut promisiuni, trebuie să-mi țin cuvîntul..."

— Îți mulțumesc, spuse țarul. O parte din cele expuse de tine sînt adevărul gol-goluț... Ai să afli mai tîrziu că și eu, de multă vreme, și încă înaintea ta, m-am gîndit la același lucru. În rest, iartă-mă, greșești. Dealtfel, fii pe pace, de acum încolo sînt de partea ta. Cred în tine și mă bazez pe tine !... Și totuși, pentru tine nu ceri nimic ? *Voyons*... Nu vrei pentru tine, cere pentru alții. Te ascult...

Lomonosov își puse ordine în gînduri. După o scurtă tăcere interveni pentru Mirovici și Fonvizin. Țarul îl chemă pe Ungern, comunicîndu-i acordul său pentru îndeplinirea amîndurora rugăminți.

— După cum vezi, studiosul tău va fi primit. Cît despre ofițer, glăsui Petru zîmbind, nu ești singurul care faci demersuri... Și logodnica lui, ha-ha ! cu o clipă în urmă, m-a bombardat cu aceeași rugăminte. *Ein Teufels Mädchen !* O fată a naibii de drăgălașă și de deșteaptă !

În pas ușor, cu aceeași ținută mîndră, Lomonosov străbătu șirul de camere printre capetele care se înclinau servil, în fața lui, refuză să rămînă la supeu, își luă rămas bun de la gazde și după ce-și găsi pălăria și bastonul, își văzu de drum pe jos. Își simțea ochii umezi, inima îi bătea cu putere. Luna arunca o umbră lungă pe cealaltă parte a străzii, unde, șoptind cuvinte învălmășite de mulțumire, păși mișcat și emoționat „tunătorul și fulgerătorul din gazete"

După plecarea lui Lomonosov, Voronțov îl căută pe Minich cu care se plimbă apoi vreme îndelungată, la braț pe aleile cele mai discrete ale parcului. Discuția se purta pe aceleași teme : despre slăbirea finanțelor, despre nesiguranța tuturor treburilor și despre aprovizionarea cu furaje a armatei.

— *Je conjure votre Excellence,* spunea Voronțov, profitați de influența ce-o aveți, ca țarul să-mi acorde acest favor.

— Ce pot eu ? replică Minich, *was kann ich, mein liebster* Mihail Larionovici ?

— *Ecoutez...* șoptea cancelarul. *Je vous offre encore une fois d'être en moitié avec moi dans ce négoce...* Facem pe din două : o jumătate dumneavoastră, o alta mie, adăugă el în rusește. Fiți însă cît mai atent, e suficientă o singură vorbuliță ca alții să miroase și să ne sufle afacerea...

Minich stătu pe gînduri, apoi îi strînse, protector, brațul cancelarului, părăsind cu prestanță parcul.

— Cel mai periculos dintre toți este Grigori Orlov, șopti țarul în timpul supeului, la urechea lui Korf. Trebuie să punem pe cineva să-l supravegheze în secret.

— La ordin, răspunse din ochi șeful poliției.

— Iar pentru Daşkova, continuă țarul, cel mai bun Argus va fi Romanovna, soră-sa... Cine ar fi crezut ? Cîtă prefăcătorie ? Nu de florile mărului nu-i vedeam eu cu ochi buni pe savanți ; n-am admis la palat măcar o singură carte latinească să-mi stea în bibliotecă...

Dimineața, țarul îl chemă pe Gudovici cu care stătu îndelung de vorbă. În aceeași zi, un nou curier special fu trimis la Schlüsselburg. „Trebuie să-l bag în armată, își făcea soco-

telile Petru. Am să-l reeduc, am să-i scot prostiile din cap, iar el o să se lase de aiureli..."

Într-o seară târzie de la mijlocul lui iunie sosi la conacul lui Gudovici, de pe ostrovul Kamennîi, o trăsură de piață, prăfuită, cu storurile trase. Din ea coborîră un ofițer în vîrstă, îmbrăcat într-un caftan albastru de poliție, și un tînăr palid, cu plete lungi, strînse într-o coadă, îmbrăcat într-o manta holștineză.

În afara țarului, a gazdei și a încă doi-trei demnitari, nu mai știa nimeni despre sosirea acestor drumeți. Ei ocupară clădirea liberă din fundul curții și în primele zile nu ieșiră de acolo nicăieri.

VI. Colțunași cu carne

DUPĂ CE-L AȘTEPTĂ O ZI ȘI ÎNCĂ una pe Fonvizin, Lomonosov porni în căutarea lui.

„Cu ocazia asta am să-i fac o vizită și fostei mele chiriașe, Bavîkina, hotărî el. Pînă vor trimite un ordin la armată, aflu eu de la Nastasia Filatovna adresa lui exactă, bucurîndu-l eu însumi cu plăcuta veste."

Bavîkina locuia acum lîngă podul Kalinkin. Casa unchiului lui Fonvizin era în apropierea lacului, sau mai degrabă a bălții, printre clădirile companiei a cincea a regimentului Ismailovski.

Lomonosov trecu mai întîi pe la Fonvizin. În mijlocul curții îl întîmpină o bucătăreasă purtînd un lighean plin cu farfurii ; era voinică și părea încă tînără. Cînd se interesă despre Denis Ivanovici, îi răspunse printr-o întrebare : „Mă rog ?" și punînd înciudată farfuriile pe micul cuptor al băii ce se afla printre sălcii și salcîmi, adăugă : „Tocmai ! Chiar aici și locuiesc".

Abia trecuse de ora nouă. Prin ferestrele băii de abur răzbătea un zgomot de cuțite și furculițe și un miros plăcut de carne prăjită cu ceapă. Lîngă ușă, zăceau niște bețe și o minge mare și veche de pîslă, pentru joc. De după ușa joasă, strîmbată, ce intra pe jumătate în pămînt, se auzeau rîsete și voci tinerești. „Se prînzește cam devreme pe aici prin baltă !" își zise Lomonosov apăsînd pe clanță.

Pătrunse într-o cameră luminată și spațioasă, încărcată cu tot soiul de vechituri, efecte militare și cărți. Aveai impresia că nu se măturase de săptămîni de zile. Mirosea a fum de tutun. Lîngă fereastra larg deschisă spre grădina întinsă, verde, de zarzavat, se afla o masă de scînduri. În jurul ei, în fața unei baterii de sticle de bere goale și a unui platou cu colțunași fierbinți ce pluteau în unt, stăteau trei tineri militari, cu chipuri blajine și transpirate de atîta mîncare, numai în cămașă și fără eșarfe la gît. Pe unul din ei, Lomonosov îl recunoscu pe dată. Ceilalți doi — unul deșirat, cu o față rotundă și rumenă, cu nas proeminent și ochi căprui ce priveau șugubăț, iar celălalt ceva mai în vîrstă, mai scund, lat în umeri și cu ochelari — îi erau necunoscuți.

— Unde-ai dispărut, Denis Ivanîci? întrebă Lomonosov dînd buzna în odaie, cu trupul său masiv și sănătos. Ai venit, l-ai vrăjit pe omul liniștit și cazanier și apoi te-ai dat la fund... Am adus vești bune.

— Mihail Vasilici! Tătucă! Marele nostru..., exclamă Fonvizin, începînd deodată să se agite fîstîcit și zăpăcit peste măsură. Domnilor, domnilor! se adresă el prietenilor care săriseră și ei de pe locurile lor, la fel de fîstîciți și de jenați. Permiteți-mi să vă recomand pe... ptiu! Ce-mi veni? Cum pot să-mi permit?

— Hai, lasă, Denis Ivanîci, i se adresă Lomonosov, așezîndu-se pe un pat fără picioare, susținut de niște suporturi caraghioase și acoperit de un covoraș. Numește-ți prietenii și gata!

— Vai, nu aici, nu aici, o să cădeți! Luați loc în fotoliu. Ptiu, fir-ar să fie, că nici ăsta nu-i întreg... Nu mai pot! Păi știți voi, prieteni buni, cine-i dînsul? Știți voi cine e? țipa Fonvizin arătînd spre musafir. Primul, marele și unicul nostru poet, Mihail Vasilievici Lomonosov.

Tinerii se repeziră spre caftanele și cravatele lor, continuînd să-l privească hipnotizați pe musafir, cu fețele roșii de emoție.

— Uite că am stricat o agapă prietenească, spuse Lomonosov ridicîndu-se de pe pat. Dacă știam nici nu intram. Rămîneți, domnilor, așa cum sînteți, dacă nu, plec imediat.

— Iertați-ne, cum e posibil? Nu se poate! exclamau prietenii lui Fonvizin, fîstîciți, punîndu-și caftanele.

— Am jucat mingea, am ostenit şi acum luăm o gustare, anunţă Denis Ivanîci, privindu-şi prietenii. Au trecut pe aici direct de la şcoală... Iar acum daţi-mi voie să vi-i prezint : acesta (arătîndu-l pe deşiratul cu faţa rotundă şi nas mare) este o cunoştinţă a unchiului meu din Kazan, soldat în regimentul Preobrajenski şi prieten cu mine prin dragostea noastră pentru filologie, un stihuitor modest a tot soiul de versuri vesele şi de dragoste, Gavril Derjavin [1]... Hai, frate, nu roşi, zău aşa ! Cestălalt (acum îl arăta pe ochelaristul plinuţ şi cu umeri laţi) este prietenul lui şi al meu, căpitan al aceluiaşi regiment, Piotr Bogdanovici Passek. Dînsul e cu ideea colţunaşilor de azi. Şi amîndoi, Mihail Vasilici, ca şi mine dealtfel, sînt admiratorii dumneavoastră...

În ochii lui Lomonosov licări bucuria. Se înclină deosebit de respectuos şi privind cu căldură la chipurile înfloritoare şi transpirate ale tinerilor, îi povesti lui Fonvizin ce a făcut la cancelar şi la ţarul însuşi. Fonvizin vru să se arunce de gîtul protectorului său, dar se opri locului.

— Mihail Vasilici ! exclamă el. Cum să vă mulţumesc ? M-aţi făcut atît de fericit, m-aţi ajutat...

— Trebuie să-ţi spun că rezoluţia cancelarului, adăugă Lomonosov, era să fii angajat fără leafă. Dar ţarul a poruncit totuşi să ţi se dea. Însă, prietene, examenul trebuie să-l dai, fără asta nu se poate.

— Astea-s fleacuri, spuse Fonvizin, dînd din mînă. Am să merg la Moscova, şi am să cer nişte parale bunică-mi sau mătuşă-mi ; am acolo o bunică colosală, care vă recită pe dinafară versurile. Nu mai departe de sfîrşitul lunii voi putea face faţă oricărei încercări. Poate doriţi să trageţi o pipă, Mihail Vasilici ? Uitaţi, aici aveţi una din spumă de mare, iar aici aveţi şi tutun...

— E perfect. N-ai de ce s-o lungeşti cu examenul... Şi dumitale, domnule, îţi place să faci stihuri ? i se adresă Lomonosov soldatului din regimentul Preobrajenski.

— Noaptea, cînd toată lumea din cazarmă doarme, răspunse Derjavin timid, bîlbîindu-se. Noaptea, mîzgălesc şi eu, aşa, fără nici un fel de reguli. Rimez, acolo, nişte vorbe. Sîntem cam înghesuiţi, şi-apoi, soldaţii noştri nu se ocupă cu treburi

[1] *Derjavin, Gavril Romanovici* (1743—1816), poet rus, născut la Kazan. Celebru prin odele sale care ilustrează estetica clasicistă (n. tr.).

din astea, au de lucru cu efectele militare și cu trecerile în revistă, iar cînd au timp liber, joacă mai degrabă cărți sau beau un pahar de vin.

— Și ce scrieți ? se interesă oaspetele.

— Triolete despre fete frumoase, spuse Derjavin, prinzînd curaj ; și-apoi istorioare pe seama mușt ruluielii, adică a diverselor treburi din regiment. Dealtfel, am încercat să-i transpun în limba noastră pe *Télémaque* și pe Hellert.

— Și în ce manieră ai încercat s-o faci ?

— Să nu fie cu supărare, v-am imitat stilul...

Lomonosov începu să-și umple pipa. Fața sa slăbită și severă se îmbujoră. Fonvizin le făcea semne prietenilor.

— Ia zi-ne ceva, chiar și din istorioarele tale, i se adresă el lui Derjavin, făcîndu-i cu ochiul. De exemplu :

„Pentru asta te-am iubit,
Și pe loc te-am îndrăgit ?"

Sau asta :

„Umblă Berger — ceasul rău !
Dînd ocol iubitei mele..
A-ntîrziat pentru careu
Și-a nimerit în lanțuri grele..."

— Hai, zău, termină, ce-ți veni ? ! îl întrerupse Derjavin, pierdut complet cu firea, nemaiștiind ce să facă. Cu asemenea tîmpenii să-l întreținem pe scumpul nostru musafir ?

— Munciți, domnii mei, munciți, spuse Lomonosov după ce-și aprinse luleaua și o puse deoparte. Voi sînteți urmașii și continuatorii noștri. Nu lăsați să apună sărmanul nostru imperiu, atît de firav încă... Treziți, aduceți la viață ogorul mort... Iar sufletul vostru să nu cadă în ispita vreunor fapte rele sau a trîndăviei. Lucrul cel mai de seamă e munca ! Fără ea n-o să reușiți nimic. Niciodată, domnilor, nu s-a ținut pîinea scai de burta omului. Și multă frecătură trebuie să suporte grîul pînă devine colac alb...

Începură să vorbească despre știință, despre literatură. Trecură apoi la noutățile din oraș și de la Curte. Colțunașii cu carne fură dați uitării. Vestoanele și cravatele, la rugămintea lui Lomonosov, scoase din nou.

Mai apăru un musafir, un tînăr de vreo optsprezece ani, de statură potrivită, cu fruntea înaltă, palid, cu niște ochi

negri și profunzi și un zîmbet timid de bunătate pe buzele conturate delicat.

— Tot un admirator de-al domnici voastre, spuse Fonvizin, arătînd spre noul sosit. Soldat al regimentului Ismailovski și chiriaș al unchiului meu, Nikolai Ivanovici Novikov. Dar dumnealui știi cine e? i se adresă el lui Novikov. Cred că știi, este nemuritorul nostru Mihail Vasilievici Lomonosov... Ei, ce veşti ne-aduci, prietene? Ai fost la adunare? Ce zic cei de-acolo?

— Da, ce timpuri! spuse Novikov, încet, privind spre Lomonosov pe furiș. N-am ce zice... Am ajuns la cotitură. Nu-ți rămîne decît să pui vîslele jos și să te rogi lui Dumnezeu; că în jos e apă, în sus, prăpăd...

— Dar ce se întîmplă? Tu nu te jena, i se adresă Fonvizin, spune totul deschis; dînsul poate să audă, este de-al nostru.

Novikov își scoase diagonala, își șterse fața și se așeză pe scaun. Un timp toată lumea tăcu.

— Totul e atît de încordat, atît de încordat, spuse Novikov, încît îți face impresia că pînă și o pușcă neîncărcată ar lua foc... Iar dacă e să ne gîndim, atunci mai bine-i să te lipsești de viață...

— Despre ce vorbiți, domnule? se amestecă Lomonosov, trăgînd din pipă.

Prietenii schimbară priviri. Fonvizin dădu din cap.

— Sîntem ismailovişti, spuse încet Novikov privind undeva în depărtare. Cu toții, vreau să spun ca un singur om, în sfîrșit, cu toții vom merge pentru ea și-n foc și-n apă.

— Pentru ea, măicuța noastră! îi ținu isonul Derjavin, sărind în picioare. Și noi, cei din regimentul Preobrajenski ne vom da viața pentru ea.

— Pentru speranță, pentru bucurie și pentru salvarea patriei! spuse Passek, apucînd paharul cu bere și ciocnind cu ceilalți. Că doar de optsprezece ani trăiește în Rusia! A cunoscut-o, a îndrăgit-o, și aș spune că a devenit mai rusoaică decît oricare alta. Răposata, țarina Elisabeta Petrovna, împreună cu Bestujev, au destinat-o pe ea să-i urmeze la tron neținînd seama de soțul său, dar n-au apucat s-o proclame... Au împiedicat-o Șuvalovii, iar Bestujev a fost exilat.

„Ehe, deci asta era! Așadar, tineretul..., își zise Lomonosov, privindu-i pe interlocutori. N-a mințit Piotr Feodorovici...

încă nu s-au afirmat prin nimic ; sînt modeşti ca nişte ciupercuţe care stau cuminţi în desişul pădurii, prin vreo scorbură. Nu-i ştie nimeni, nici nu-i bănuieşte, dar toţi sînt prietenii ei. Toţi sînt îndrăgostiţi şi înnebuniţi după ea, cea binecintenţionată şi grijulie !"

— Şi totuşi, care-i miezul problemei, domnilor, că nu-l înţeleg ? întrebă Lomonosov.

Fonvizin privi la Passek, acesta la Derjavin şi amîndoi spre Novikov.

— Ce mai încolo şi încoace, domnule, dezaprobaţi-ne, judecaţi-ne ! spuse Novikov, sărind de pe scaun, fulgerînd din ochii săi mari şi negri, cu faţa ca o vîlvătaie. Soldăţimea noastră, ismailoviştii, au hotărît astăzi — v-o spun în secret — să nu plece urechea la ideea năstruşnică a holştinezilor, adică să nu pornească la războiul cu Danemarca. Mai cu seamă că aştia vor să introducă la noi şi luteranismul. Au şi început construirea unei biserici luterane în palatul de la Oranienbaum...

— Şi ai noştri, cei din regimentul Preobrajenski, vă urmează ! replică Derjavin de lîngă fereastră, în timp ce destupa o nouă sticlă de bere. Am fost ales de către tovarăşii mei intendentul acestei campanii idioate... Numai că mă îndoiesc că acest război o să aibă loc cu adevărat...

— De ce ? întrebă Lomonosov.

— Aşa a hotărît căprărimea, spuse Novikov. De îndată ce ajungem la Iamskaia, dincolo de podul Kalinkin, ne oprim locului şi întrebăm răspicat : încotro şi pentru ce ne mînă ? De ce-o părăsim pe măicuţa noastră, speranţa noastră, împărăteasa Ecaterina Alekseevna ?

— Pe care cu toţii sîntem fericiţi s-o slujim pînă la moarte, adăugă Passek.

— Chiar canonicul Mengden, vorbi din nou Derjavin de la fereastră, se aude că i-ar fi prezis încă din copilărie Ecaterinei Alekseevna, că va purta pe cap trei coroane...

— A Moscovei, a Kazanului şi a Astrahanului ! lămuri Novikov, ciocnind cu Fonvizin. Ura, bucuria noastră, vivat !

— Într-un cuvînt, nu plecăm în Danemarca ! conchise Derjavin, umplînd tuturor paharele. Nu mergem pentru holştinezi, şi basta !

— Staţi o clipă, domnilor, li se adresă Lomonosov, cred că pentru asta n-or să vă felicite. Or să afle, or să descopere...

— N-au să ne prindă, răspunse Passek, privindu-l pe deasupra ochelarilor. Pe mine unul, niciodată.

— Ei, e cam greu să garantezi, spuse Lomonosov. Să aduci jertfe inutile şi înainte de vreme şi pe deasupra dintre cele mai bune, după cum văd. Forţe şi minţi luminate, e păcat...

— Ba nu, vă rog să ne iertaţi, numai cele mai bune, pentru că mai slabe nu există ! ripostă Novikov, ridicînd mîna. Omul, prin naştere, a căpătat dreptul să fie egal cu toţi ceilalţi şi liber. Egalitatea e ucisă de proprietatea particulară, iar libertatea de legislaţia oarbă a unor societăţi înapoiate. Dumnezeu, materia şi lumea sînt unul şi acelaşi lucru.

— Ei ! Ce speculaţii subtile ; dar le cunosc, nu sînt o noutate ! Dumneata, după cum văd, tinere, eşti un iluminat ? spuse Lomonosov, privind spre orator. Iartă-mă, dar unui soldat ismailovist parcă nu prea i se potriveşte treaba asta...

— Trăiască marele Adam Weishaupt, Wellner şi Saint-Germain ! ţipă Novikov în continuare, scuturîndu-şi paharul.

— Dumneata, domnule, ai enumerat atîtea somităţi şi pe deasupra străine, spuse Lomonosov, strîmbîndu-se şi ridicîndu-se în picioare, încît noi, ăştia mai mărunţi, nu prea mai avem loc în lumea asta. Rămîneţi cu bine... Apropo, nu ştii cumva, te rog frumos, să-mi spui, pe unde se mai vîntură astăzi adoratul dumitale alchimist şi scamator, acest *caro padre* Saint-Germain, care, chipurile, a trăit zeci de secole ?

— În momentul de faţă, contele se află la Petersburg, răspunse fără chef Novikov. Cei doritori să-l vadă se pot informa la vistiernicul artilerici, Grigori Orlov.

— Conte zici? Bravo! observă zîmbind dispreţuitor Lomonosov. Un evreu portughez se intitulează conte !... În ceea ce priveşte chimia, apoi, domnii mei, vă rog să mă credeţi, e un ignorant şi un tîmpit... Face şarlatanii cu piatra filozofală, învie, chipurile, morţii şi face să crească păr pe chelie ! De altfel, cucoanelor nevricoase şi zdruncinate tare le mai place asta, drept pentru care şi bine le face că le jupoaie...

Lomonosov îşi luă rămas bun de la băieţi şi ieşi. Fonvizin îl conduse în curte.

— Ce păcat ! Unchiul meu e plecat la vînătoare la Rocşa, spuse el, luîndu-şi rămas bun de la oaspete, iar pe 28 iunie e ziua sa de naştere. Deşi plec la Moscova, neapărat de ziua asta voi fi înapoi. Nu mă refuzaţi, Mihail Vasilici, să poftiţi la o bucăţică de pirog... Şi unchiul şi mătuşă-mea vor fi foarte

bucuroși să vă vadă. Vă sînt atît de recunoscători pentru mine... Deci n-o să uitați, pe 28...

La început, Lomonosov refuză ; pe 29 iunie, de ziua Sfinților Petru și Pavel, la Academie se fixase o ședință solemnă, el fiind însărcinat să pregătească și să rostească o alocuțiune în limba latină în cinstea țarului. Dar după ce stătu puțin pe gînduri privindu-l pe tînăr, îi strînse prietenos mîna și-i promise că va veni după ședința de la Academie la plăcinta unchiului.

Discuția din fosta baie îl urmări multă vreme pe Lomonosov.

„Nu-mi plac planurile lor, nu-mi plac deloc, cugeta dînsul. Parcă-s niște vrăbiuțe ! O să-i prindă pe toți, dacă nu mai rău, și-o să plătească, așa, pe gratis... Da ăla, ochelaristul, Passek ? Cică niciodată n-o să-l prindă... Uită-te la ei ce iuți sînt, ce mai ciripesc și se umflă în pene, curat vrăbii..."

.

Peste vreo trei zile, Lomonosov se interesă la Colegiu, unde află că ordinul care îi permitea lui Mirovici să se întoarcă a fost semnat în ajun și expediat la unitate. Tocmai voia să o pornească spre podul Kalinkin, în căutarea Bavîkinei, cînd dădu cu ochii de Ușakov, cu care făcuse cunoștință primăvara, cînd îl conducea pe Mirovici la Schlüsselburg. Lomonosov îi comunică informațiile privitoare la amicul său, adăugînd : „Fiindcă veni vorba, vă rog să mergeți în locul meu la cunoștința noastră comună, Bavîkina. Nu mă simt prea bine, dar trebuie să-i aflăm adresa amicului dumneavoastră și să-l bucurăm cît mai degrabă".

Ușakov o porni spre podul Kalinkin.

Camera grecoaicei Bundi, ocupată acum de Filatovna, duhnea a orătănii. Probabil că alături, după ușă, se afla cotețul de păsări al stăpînei. Bavîkina, foarte slăbită și cu o față tristă și nemulțumită, era înșirată pe sipetul de sub icoane, acoperită cu o cațaveică veche.

— Ce-i cu dumneata, mămucă ? o întrebă Ușakov. Ești sănătoasă ? Ce păcat că nu mi-ai dat nici un semn, te-aș fi vizitat bucuros...

— Ce să spun, m-ar fi vizitat ! Ești de aceeași teapă cu amicul tău. Trebuia de multă vreme să fiu în mormînt ; deschide-te, drăguță, pămînt rece, că asta-i soarta babei Nastasia,

spuse Filatovna sumbru și buimac, privindu-l o clipă pe musafir. Să mă bag, la anii ăștia, găinăreasă și îngrijitoare la grădina de zarzavat! De, flăcăule, nu mă judeca aspru; fiecare vrea să mestece o bucată de pîine. Pînă și apa o car singură. Era cît pe-aci să dau ortul popii din cauza fierbințelii ce-am avut-o cînd m-am mutat aici, după ce-l petrecui pe zurbagiul tău.

— Iar eu am venit la dumneata, Nastasia Filatovna, cu veste bună, spuse Uşakov aşezîndu-se. Nu le merge tuturor din plin. Uite că și eu sînt la strîmtoare, că iar am pierdut la joc. Zilele trecute s-a primit, de la Vasili, un răvaşel prin care ruga să facem demersuri pentru venirea sa acasă. Ei, și niște oameni puternici i-au obținut aprobarea! Ieri — felicită-l! — s-a trimis o depeşă lui Buturlin și la regiment...

Bavîkina își înălță capul de pe pernă. Ochii începură să-i alerge neliniștit prin cameră, oprindu-se speriați pe perdeaua de stambă ce se întindea de la sobă la blidar. Buzele șopteau vorbe neînțelese.

— Ce spui, mămucă? Nu te aud, se ruga Uşakov, aplecîndu-se spre bătrînă.

Filatovna, dînd din cap, nu-și lua ochii speriați de pe blidar. „Ce vrea să însemne asta?“ își zise Uşakov și se duse să dea, cu grijă, la o parte, perdeaua.

Lîngă sobă, smulgîndu-și părul din cap, într-o manta și cizme înalte de campanie, stropite cu noroi, ședea, căzut pe gînduri, Mirovici.

— O, zei atotputernici! Ce mi-e dat să văd! Tu ești? exclamă Uşakov. Cum și cînd? Numai ce s-a trimis ordinul de eliberare.

— Fără eliberare. Am plecat așa...

— Bine, dar asta-i dezertare! Cum de te-ai putut hotărî la una ca asta?

— Ce mă mai descoși? Asta-i! Ce să spun, nu s-a mai văzut! N-am rezistat și gata! răspunse brutal Mirovici. Se cheamă că am avut motiv s-o fac.

— Cînd ai sosit?

— Astă-noapte, cu evreii din Velikie-Luki plecați după aprovizionare.

— Și nu te temi? Auzi, n-a mai avut răbdare! Și ce-ai să faci dacă te denunță?

— N-or să mă denunțe, că doar nu toți sînt niște Caini, niște trădători. Iar dacă or să mă denunțe, la naiba, foarte bine! răspunse tăios Mirovici. Un ofițer însoțea convoiul de efecte din Mitava; ei, și m-a trecut printre posturile de pază vîrît în baloturi.

Ușakov nu-și putea reveni. Mirovici, care îi era superior și ca morală și ca minte, i se păru în momentul acela jalnic și de nimic.

— Ce-i de făcut acum? se chinuia Ușakov, că doar te amenință pieirea, tribunalul militar... Și el — nimic; stă liniștit... Ah, Vasili, adu-ți aminte de întîlnirea noastră de la Drezdenoaia, de cuvintele tale despre puterea voinței și despre îndemnurile rațiunii!

— Cară-te dracului! Mai vine cu sfaturi! Dacă e să crăp, crăp. Toate-s minciună, înșelătorie, țipă Mirovici sumbru și furios. Toți sînt niște ticăloși, niște lepre, iar tu ocupi locul întîi printre ei... Un singur adevăr există pe lume, unul singur: dragostea! Poate doar dacă și ea... Fac ceva în capul ei! Măcar de-ar veni mai repede rezolvarea, sfîrșitul...

— Liniștește-te, prietene Vasili, liniștește-te, îi spuse Ușakov, făcîndu-i Filatovnei cu ochiul. Mai bine explică-mi cum s-au petrecut toate. Iar cu obiectul amorului tău, ai să te vezi acum în curînd, dacă vrei și azi. Eu am văzut-o. Fata este demnă de superlativ, și nici vorbă, te așteaptă. Cît privește tribunalul, Vasea, într-o situație atît de specială, vor căuta să te scape prietenii cu influență.

Mirovici, căscînd a dispreț, nu mai catadicsi să răspundă.

Ușakov îl înștiință pe Lomonosov de sosirea prietenului, rugîndu-l să-i ceară sprijinul hatmanului, iar lui Mirovici îi aminti de cunoștința făcută primăvara în casa Drezdenoaiei cu Grigori Grigorievici Orlov, la care eroul nostru porni chiar a doua zi.

— Ei!? Miraculosul cinciar ucigător? exclamă *zahlmeisterul* artileriei de gardă, Grigori Orlov, văzîndu-l pe Mirovici. Cum mai stai cu faraonul și cu biliardul?

— Prost, Grigori Grigorievici! Am dat faliment.

— Adică, îți trebuie bani?

— Nu, nu bani. Odată m-ați ajutat, și pentru asta vă rămîn recunoscător pînă la mormînt; dacă mă mai ajutați o dată, nu vă rămîn îndatorat...

— Despre ce-i vorba?

Mirovici îi spuse despre fuga sa din armată. Orlov fu consternat.

— Rău, frate, nespus de rău ! conchise dînsul dînd din cap.

„Hm, o să am nevoie de el, își spuse Grigori Orlov. E mare amator de cărți ! L-au pus pe Stepan Vasilievici Perfiliev să ne urmărească ? Noi îl punem pe șmecherul ăsta pe urmele ăluia. Perfiliev e imbatabil la pichet, în schimb, n-are noroc la *mouche*. În felul ăsta va avea și distracție, și-și ia și plata. Nici vorbă că ăsta îl bagă în cofă de la primele mișcări !"

—Vino mîine, spuse Orlov, să vedem ce putem face.

Ca să-l scape de a da socoteală pentru plecarea de capul său din armată, Orlov aranjă în așa fel, ca raportul despre toate astea să se facă pierdut, iar la regimentul de Narva să fie trimisă o înștiințare cum că pentru un timp e numit în comisia „revizuirii porumbițelor lui Șuvalov". Lui Mirovici i se porunci să stea cu Perfiliev și să nu apară pe nicăieri. În povestea asta o mînă de ajutor dădură și amicii lui Orlov.

Mirovici se întîlni pe ascuns cu Polixena. După ce părăsi Schlüsselburgul, fata se mută la Kamennoe, la Ptițîni. Întîlnirea lor fusese ciudată. Polixena lăsă impresia că s-ar bucura, ba chiar începu să plîngă nervos, așa dintr-o dată. Cu toate astea, Mirovici simțea altceva. Fără să-și dea seama despre ce era vorba, ședea mohorît și tăcut, urmărind-o pe sub sprîncene în timp ce vorbea. „E ca un pui de lup, gîndi Ptițîna care asistase la întîlnire. Cum de nu se teme de el ? Ochii îi sînt ca niște lame de cuțit !"

Organizatorul distracțiilor pentru ofițerii de gardă, Orlov, îl puse pe Mirovici în contact cu Perfiliev. Noile cunoștințe, odată așezate la masă, nu s-au mai dezlipit de ea. Jucau zile și nopți în șir, schimbînd doar arareori locul de joc și asta numai cînd apăreau alți amatori, pentru un *biribi* sau un *faraon*.

În ziua de 23 iunie, Mirovici, slăbit, cu obrajii supți și privirea stinsă, rătăcită și tristă, veni la Lomonosov. Trecu în grădină, luă loc în chioșc și îl întrebă cu o voce gîtuită de emoție.

— Știți ce s-a întîmplat ?

— Nu știu...

Mirovici privea în pămînt. Gîrbovit și bosumflat, rămase

cîteva clipe în tăcere, cu buza de jos atîrnînd şi mîinile căzute de pe genunchi, aşteptînd înrăit.

— Vin direct de la Kamennoe, începu Mirovici, lungind intenţionat vorbele. Ieri, Polixena se plimba cu copiii Ptiţînilor. Mă rog, se plimba şi a nimerit în crîngul de lîngă Nevka...

— Şi ce-a văzut acolo ? întrebă Lomonosov.

— Copiii culegeau ciuperci, Polixena citea o carte. Ha-ha ! să citeşti pe vremea asta ! Deodată aude paşi. Priveşte, vede doi inşi venind.

Spunînd toate acestea, îşi strînse umerii de parcă era cuprins de frisoane şi căscă nervos.

— Cine credeţi că erau cei doi ? Ia ghiciţi ! zise Mirovici, zîmbind nefiresc.

— Nu ştiu, răspunse Lomonosov, de unde să ştiu ?

— Prinţul Ioan Antonovici şi, probabil, noul pristav al Schlüsselburgului, anunţă Mirovici, schiţînd un zîmbet dispreţuitor şi mîndru.

— Ce vorbeşti, Vasili Iakovlevici ? Imposibil... Să fie prinţul ?

— Dînsul ! Polixena nu s-a înşelat, l-a recunoscut, era el ! A intrat în a doua săptămînă de cînd locuieşte în pădure, la conacul lui Gudovici.

Lomonosov privi peste capul lui Mirovici şi peste vîrfurile copacilor la cerul scăldat de amurg, învăluit într-o văpaie ceţoasă. Îşi făcu, apăsat şi din tot sufletul, semnul crucii.

— Dar mai este ceva, urmă Mirovici, grăbindu-se şi totodată tărăgănînd. Şi acest ceva, despre care am aflat cu totul întîmplător, n-are importanţă ; mă rog, jucam într-un cerc de prieteni. Despre acest ceva mi-e şi groază să vorbesc.

— Şi ce-ai aflat ?

— Nu astăzi, dar mîine se aşteaptă tulburări, o revoltă, răspunse Mirovici, fixîndu-l pe Lomonosov cu ochii săi negri, stinşi. Se spune că totul e pregătit, iar oamenii cei mai credincioşi, mai apropiaţi de monarh trec — dacă n-au şi trecut ! — de partea duşmanilor săi.

Spunînd toate acestea, Mirovici roşi şi tăcu.

— Ei, asta-i, cîte nu se vorbesc ! spuse Lomonosov, aducîndu-şi aminte de discuţia de la Fonvizin. Apără-ne, Doamne, de zile rele, de răscoală. Totul o să meargă anapoda.

— Nu credeţi ? întrebă Mirovici, ridicîndu-se în picioare.

Se îndreptă din umeri, își aranjă părul cu un gest nervos, iar ochii săi negri, înceţoşaţi de tulburare şi nesomn, aveau o căutătură supărată. În ei începu să joace o luminiţă rea şi sălbatică. Acumularea tuturor amărurilor, a urii şi a dorinţei de răzbunare îi provoca o stare de exaltare anormală.

— Am să le arăt eu ! spuse el cu ură rece. Am să aflu cît mai exact şi am să dau totul, fără menajamente, în vileag. Am răbdat o sărăcie cumplită şi fără de ieşire, lipsuri şi privaţiuni, iar prietenii îmi erau bogaţi şi cu faimă. E timpul să ies şi eu la lumină... Iar dacă nici prin asta nu-mi voi primi satisfacţia pentru toate nenorocirile mele, înseamnă că nu există adevăr pe pămînt !...

Mirovici părăsi chioşcul. Paşii i se pierdură la capătul grădinii.

Lomonosov nu-i răspunse nimic şi nici nu-l conduse.

Cu gîndul în altă parte, continua să privească, din chioşc, la cerul care se întuneca deasupra pomilor, scăldat de ultimele licăriri ale apusului. Tînărul vlăguit de închisoare, prinţul fără nume, cu aspect impozant şi delicat totodată, nu-i părăsea ochii minţii...

VII. La conacul lui Gudovici

ZIUA DE 24 IUNIE FUSESE O ZI DE CANICULĂ sufocantă. Îi urmase o noapte liniştită, scăldată în lumina albastră a lunii. Aburul îmbălsămat ce se ridica deasupra bălţilor şi pajiştilor umplea fiecare poiană, fiecare desiş tăinuit de pădure. Aerul era nemişcat. Roiuri întinse de gîze, bucuroase de căldură, se desfăceau sau se adunau neîncetat, se mişcau, pluteau deasupra vîrfurilor copacilor de lîngă Neva, cufundaţi în toropeală.

Ca un linţoliu alb, ceaţa se furişa dinspre apus, dinspre mare, unde se ascunsese şi soarele, glob purpuriu, pentru scurtul răstimp de odihnă. Zefirul încărcat de mirosul brazilor şi al ierburilor, aidoma unui fum subţire, se plimba în voie prin locurile pustii. Prinsese viaţă dincolo de liziera albastră a pădurii, acolo unde peste puţină vreme trebuiau să apară zorile dimineţii, mişcînd uşor lujerii de brusturi şi feriigile, alungînd

gîzele şi trezind privighetorile, care poposeau prin aceste locuri pentru cîteva triluri.

Luna plină, potecile grădinilor şi caselor gospodăriilor răzleţite ici şi colo se oglindeau în iazurile şi golfurile întunecate. Liliecii, în goană după musculiţe şi alte gîngănii, săgetau tăcut razele lunii.

Conacul lui Gudovici era situat pe marginea unui pîrîiaş fără nume care despărţea ostrovul Kamennîi de Krestovski. Un gard de bîrne înconjura curtea şi parcul. Clădirea principală, avînd o seră de sticlă, dădea în drumul mare. Aici îşi petrecea vara familia celui mai iubit servitor al ţarului. O clădire nouă, de rezervă, era situată în fundul gospodăriei, în parcul mărginit de pîrîu. Crescătoria, grajdurile şi staulul precum şi celelalte acareturi erau dispuse de-o parte şi de cealaltă a casei celei mari. Personal, stăpînul venea numai arareori pe aici, la odihnă sau să-şi vadă caii, de care era mare amator.

Era a doua săptămînă de cînd Gudovici se afla în preajma ţarului, la Oranienbaum, dar trimise veste că în foarte scurtă vreme soseşte la conac. Bătrîna sa mamă şi fetele, surorile sale, îl aşteptau să pice dintr-o clipă într-alta, şi nu se culcau pînă noaptea tîrziu. Ore în şir ardeau luminile în casa mare, la fel ca şi alături de ea, la crescătorie, unde, nu se ştie de ce, de o vreme încoace se schimbau caraulele secrete de noapte formate din poliţiştii şi invalizii fortăreţei. Doi poliţişti-curieri înarmaţi cu muschete dormeau unul la uşa ce dădea în curte, celălalt în grădină, pe terasă. Slugile aruncau căutături furişe spre geamurile şi uşile clădirii, dînd mutește din cap cînd le vedeau şuşotind între ele pe bătrîna cucoană cu domnişoarele.

În această clădire se aducea de mîncare, se aduceau ceai, cafea şi deserturi; mai intrau acolo bărbierul, cizmarul şi croitorul. Cu trei zile în urmă, i-a fost adus cuiva de acolo un caftan nou holştinez, verde, cusut în fir de argint cu manşete şi guler roşii, un camizol galben şi pantaloni de aceeaşi culoare, pantofi de lac cu catarame, un tricorn cu fireturi şi mănuşi din piele de elan. Din această clădire, o uşă specială dădea, prin terasă, în parcul a cărui portiţă era închisă cu lacăte.

Trecuse mult de miezul nopţii.

În odaia încăpătoare, proaspăt îmbrăcată în lemn, se aflau două paturi. Pe unul dormea un bărbat în vîrstă, solid şi cu

o figură obosită, acoperit de o manta militară : pe celălalt, un tînăr cu plete și bărbuță castanie. Lenjeria și îmbrăcămintea, aruncate în dezordine pe scaune și pe sofa, niște geamantane și un cufăraș cu de-ale gurii, toate deschise, o armă într-o husă prăfuită, pe perete, dovedeau că locuitorii acestei case n-au apucat încă să se aranjeze după drum.

Odată cu căderea serii s-au plimbat multă vreme prin parc, au pătruns prin portița specială, în adîncul pădurii, de acolo spre țărmul mării și spre pajiști, pescuind cu undița pește și culegînd ciuperci și flori.

Erau pristavul Jihariov și prințul Ioan.

Încuind portița și ușa dinspre terasă, Jihariov ascunse grijuliu cheile. După cină, aflîndu-se în pat, își aduse aminte de Robinson Crusoe, despre care îl auzise povestind pe Ciurmanteev, mai vorbi un timp cu prințul, apoi, observînd că acesta a început să picotească, stinse lumînarea și adormi.

Jihariov îl visă pe Robinson, cum părăsește insula pustie în care viețuise douăzeci și opt de ani, cum ia, la plecare, ca amintire umbrela și pălăria din piele de capră, pe servitorul Vineri și pe unul dintre papagali care putea să spună foarte clar : „Sărmane Robin, sărmane ! Unde te-a adus soarta ?"

Și pristavului i se părea că aude în vis : „Și eu sînt nefericit. Și eu !... Atîția ani am făcut serviciu la Kronstadt, am ajuns la Piter, m-am aranjat bine cu toată familia, visam să-mi sfîrșesc viața în capitală, cînd deodată m-au transferat, m-au țintuit la Șliușin. Stimabilă încredere, dar ce răspundere ! Acum m-au adus aici. Te pomenești că-i vor da drumul prințului ? În acest caz, poate-mi dau și mie drumul să mă retrag ? Nici vorbă că datorită unei atît de speciale împrejurări ca aceasta îmi vor da o pensie ca lumea, ba s-ar putea chiar să-mi dea, pentru hrana copilașilor, și un sat, undeva, pe Volga sau prin stepele de dincolo de Moscova... Am să plec, am să duc un trai tihnit, fără să mai știu de amăreli și mustruluială sau de observațiile superiorilor..."

Prințul Ioan dormea un somn neliniștit, febril.

Vedea închisoarea întunecată ca un mormînt, paznicii grosolani și lipsiți de inimă și carcera mută a turlei Svetlicinaia, veșnică, mereu aceeași, zi cu zi și ceas cu ceas, de neînduplecat, de neînvins...

În timpul somnului, se zbătea și respira greu. Broboane mari de sudoare apărură pe fața simpatică și blîndă ca de

copil. Ceva înfricoşător, apăsător, de piatră, i se puse pe piept. „Moartea ! îl fulgeră pe prinţ. Iat-o, în sfîrşit... Doamne, dă-mi-o mai degrabă. Ia-mă, primeşte-mă, dă-mi liniştea..." Apoi gemu înfundat, tresări şi se trezi.

Privi în jur şi văzu o încăpere necunoscută, spaţioasă şi curată. Nici urmă de miros de putregai ; nici urmă de mucegai pe bolta de piatră şi pe la colţuri. Mirosea a flori şi a răşină parfumată de brad. Lîngă icoană, o candelă licărea uşor. Fereastra era închisă. Uşa avea lacăt. Dar iată că licărind de cîteva ori candela se stinse. Razele de lună s-au smuls şi au alunecat afară, jucînd prin cameră. Îi lipsea aerul. Plapuma fu aruncată cît colo. Inima îi bătea neliniştită, se strîngea cu durere. Cuvinte, chemări, sunete şi zgomote de neînţeles îi răsunau în urechi...

Se auzeau privighetorile, ciocîrliile, băteau clopote şi de undeva, de departe, răsunau trîmbiţe. Tin-tin, şi din nou tăcere... Apoi, iar cîntece, iar chemări, clopote şi vuiet de sărbătoare... Undeva, cineva se bucura, triumfa, cineva striga şi era chemat. [...]

Din nou linişte.

După o săptămînă de plimbări pe carari neumblate de păduri şi pe ţărmul mării, Jihariov era epuizat şi acum dormea dus.

— Să plec ! îşi spuse prinţul, să mă satur de plimbare în largul parfumat şi proaspăt ! Se spune că azi ar fi ziua sfîntului Ioan. Chiar aşa ! Tizul meu. Ba nu ! Or să mă prindă şi or să mă pună în lanţuri ca pe o fiară... Şi n-o să mai văd, prin geamul ferecat, nici cerul albastru, nici marea, nici florile, n-am s-o văd nici pe ea... Pe unde o fi ? Poate am s-o văd în somn ? Da, am văzut-o aici, prin apropiere. Mi-aminteşc de locul unde s-a ascuns speriată... Ce-ar fi dacă..."

Ivanuşka asculta. Auzi din nou clopote şi sunet de trîmbiţe. Răsunau şi îi strîngeau inima, îl lua cu cald şi cu frig... [...]

Arestatul sări din pat, se apropie de fereastră şi privi în parc. Se zăreau terase, peronul acoperit cu nisip, copacii şi tufişurile din apropiere. Poliţaiul-curier dormea lungit de-a curmezişul pridvorului. Sub fereastră stătea pudelul alb şi lăţos al stăpînilor ; dînd din coadă, privea respectuos, strîngîndu-şi ochii cu prietenie. Ivanuşka îşi plimbă mîna pe ramă, găsi zăvorul şi deschise fereastra. Cîinele sări, fără zgomot, în cameră. Ivanuşka zăbovi lîngă pristavul care dormea, se

încălță apoi în mare grabă și, cu mîini tremurătoare, începu să-și pună îmbrăcămintea nouă, cusută pe măsură. „Pe-aici, după mine ! îi șopti cîinelui, sărutîndu-l pe bot și pe ochii ce sclipeau jucăuș. După mine ! O, mi-am adus perfect aminte, cunosc drumul, l-am ochit bine ! Un pod, și apoi de-a dreptul spre casa de sub mesteceni, cu foișor și cu cerdac."

Pudelul sări pe geam. Ivanușka îl urmă. Trecură de polițaiul invalid, pătrunseră în bezna parcului și se opriră în fața portiței ce dădea spre pădure. Era încuiată. Brazii și pinii, încărcați de rouă, păreau niște uriași negri. Pudelul, cu o lăbuță ridicată, îl privea pe Ivanușka. Era liniște. Se auzeau doar plescăitul peștelui pe țărmul învecinat și bătăile de aripi, undeva, în slăvi, ale stolurilor de cufundari care veneau spre mare, anunțînd ivirea zorilor.

Deținutul apucă trunchiul unui mesteacăn bătrîn și se sprijini de o scorbură. Gardul însă nu putea fi escaladat ; era înalt, iar scîndurile erau bine șlefuite. Ivanușka bătu cîteva poteci ; privind în urma sa, constată dispariția cîinelui. Porni în căutarea lui. Îl auzi alungînd și speriind păsările care dormeau încă de partea cealaltă a ogrăzii. Pe unde o fi ieșit ? Iarba era bătătorită ; în desișul brusturilor șerpuia o veche sursă de apă. La capătul ei, o deschizătură sub scîndura cea mai de jos a gardului. Ivanușka se aplecă. „Ce-ar fi să mai sap puțin pămîntul ?" Dădu la o parte stratul de mraniță, apoi își vîrî capul, trupul, trase cu urechea și părăsi parcul...

Doamne, ce ușurare ! Cît aer, cît spațiu, cîtă libertate. Zidurile întunecate ale pădurilor se întindeau de o parte și alta. Pîlcurile de pădure păreă pluteau în ceața care se lăsa.

„Nu ! Ea nu e Dalila și nici Irodiada... N-o să mă trădeze, n-o să mă vîndă !"

Ivanușka își înălță capul, se îndreptă din umeri și porni, fără să se mai uite înapoi, spre conacul lui Gudovici. La început, cu pași timizi, stîngaci, dar care pe măsură ce înainta deveneau tot mai fermi și mai îndrăzneți...

Domnea întunericul. Zorile nu se iviseră încă. Călătorul înalt și slab, cu plete nepieptănate, străbătea de-a curmezișul pădurea deasă. Nici mușuroaiele, nici crengile căzute, nici mușchiul lunecos nu-l țineau în loc. Crengile i se agățau de veston, îi smulgeau tricornul firetat. Atent, ca un animal sălbatic, scruta întunericul, irăgea cu urechea, încetinea pasul aruncîn-

du-se în lături, ca apoi, scoţîndu-şi capul din tufişuri şi asigurîndu-se, s-o pornească neostenit înainte...

Polixena dormea în camera de sus a Ptiţînilor, ale cărei ferestre dădeau spre pădure. Seara avuseseră oaspeţi din oraş şi se culcaseră tîrziu. Abia fu cuprinsă de primul somn adînc, cînd fu trezită. În faţa ei, desculţă şi numai în cămăşuţă, stătea o fetiţă speriată şi somnoroasă. Era fata chelăresei...

— Ce vrei, Lizutka ?

— Acolo, domnişoară, pe galerie... Vai ! e ceva care te sperie, chiar în faţa salonului, umblă... Haideţi, veniţi să vedeţi !...

— Unde ? Ce-ţi veni ?

— Vai, mi-e frică... Dinspre pădure, ceva urît, umblă prin galerie. Iese în drum şi de acolo priveşte spre poartă şi spre gard.

Polixena privi pe fereastră şi încremeni. Lîngă liziera pădurii stătea o arătare palidă. Era prinţul Ioan.

— Du-te, Lizutka, du-te drăguţă. Dumnezeu să te aibă în pază, du-te de te culcă. Ai visat. Nu-i nimeni...

Convingînd-o pe fetiţa somnoroasă să plece, o culcă în pat, îi făcu semnul crucii, iar ea se îmbrăcă şi trecu în salon, unde descuie uşa şi ieşi în ceardac.

— Dumneata ? zise Polixena, apropiindu-se de prinţ. Ce soartă te-a adus încoace ?

— Eu... eu... uite, draga mea, vezi, te-am găsit ! Să mergem, hai să mergem... spuse Ioan, prinzînd-o pe Polixena de mînă.

— Unde ? Ce-ţi veni ? Dacă or să audă, or să te prindă.

— Viaţa mea ! Să renunţăm la toate şi să plecăm, urmă Ioan înecîndu-se. Era suficient să te zăresc ca să nu-mi mai trebuiască nimic, nici libertate, nici viaţă...

— Crezi că asta e libertatea ? Dumneata nu eşti un om oarecare, un om de rînd. N-o să ţi se dea drumul de bunăvoie, eşti periculos. Vei fi urmărit, te vor găsi şi pe fundul mării şi sub pămînt.

— Prietenă, prietenă, dar pentru ce, pentru ce ?

„Iată-l pe cel destinat unui imperiu atît de mare, îşi zicea Polixena privindu-l pe deţinut. Întru salvarea sa s-au organizat răscoale, iar tronul era considerat nesigur cîtă vreme se

afla în viață. Erau trimise iscoade, numele său incita la răscoală... Voiau să-l răpească și să-l ducă la Berlin ; voiau ca el să fie pricină de război... Dar a început să fie uitat, toți îl credeau în mormînt... Și acum, iată-l aici, în fața mea, prigonit de o soartă nemiloasă, rugîndu-mi-se mie... Și oare mie, nemernica, necunoscuta, oare mi-e hărăzit mie să înfăptuiesc sfînta faptă de eroism, să-i reîntorc tronul acestui nefericit din leagăn ? Să-l ascund, iar dimineața să-l duc la palat... Țarul este așteptat să sosească din Oranienbaum, va avea loc și schimbarea gărzii..."

— Nu te teme, spuse Polixena, acum nimeni nu te mai ia de lîngă mine ! Am să te salvez... Da, am să-ți redau fericirea, libertatea, totul. Iar cînd ai să fii puternic și slăvit...

Polixena nu termină fraza. Arestatul o cuprinse deodată, se strînse lîngă ea pătimaș și sălbatic și începu s-o acopere de sărutări fierbinți, nestăpînite. Mîinile îi tremurau, respirația i se oprea, șoptea cuvinte de neînțeles și fără legătură. Polixena încercă să scape din îmbrățișare. El o trăgea de pe drum spre desișul pădurii.

— Ce faci ? Încotro ? șopti Polixena cînd se treziră la liziera pădurii.

Arestatul privea în jur inconștient, speriat. Cuvintele refuzau să-l servească.

Începu să se lumineze. În dreapta se zărea prundișul apei. „Ce-i cu el ? gîndi îngrozită Polixena. Oare pricepe, aude oare ce-i spun ? Nu-i timp de pierdut..."

— Acolo din nou înăbușe, bat, prigonesc, spuse deodată deținutul. Dar iată și libertatea... Numai că mă tem să nu pierd pe cineva, să nu mai văd pe cineva...

— Despre cine vorbești ? vru să știe Polixena.

— Sînt vinovat față de tine ! Să nu încetezi să mă iubești! șopti Ivanuška, fixînd-o cu bucurie chinuitoare pe Polixena și atingîndu-i mîna.

— Nu mai e mult pînă dimineață, spuse Polixena, o să vă vadă lipsa și vor porni în urmărire. Aici nu vă puteți ascunde. Trebuie să ajungeți în oraș, la țar. E așteptat de aseară. Numai la el vă e salvarea. Cu mine veți fi descoperit pe loc. Trebuie să plecați singur. Veți fi în stare ?

Ivanuška tăcea.

— Iată poteca asta, urmă Polixena. Ea duce spre rîu. Acolo e un pod... Ba nu, mai bine cu barca. Da ? Am să vă

conduc. Cum ajungeți în oraș, o luați drept spre cetate ; acolo, din nou în barcă și spre palat. Hai, ce stați ? Dați-mi mîna... Haideți, iată și banii pentru traversare.

Polixena îl conduse pe prinț pînă la marginea ostrovului Kamennîi. De pe țărm, peste Nevka, se zărea în ceața dimineții suburbia Koltovskaia. O luntre se desprindea de la mal.

Fugarul și însoțitoarea se opriră.

— Ascultați... O luați pe prima stradă și o țineți drept înainte. Și cu nimeni nici o vorbă, țineți minte, nici o vorbă !

— Am să țin minte, am să țin...

Își luară rămas bun.

— Nu vreți să vă duc, conașule ? îi strigă un barcagiu de pe țărm, cam slab de ochi, alb ca neaua, cu o glugă de postav pe cap.

— Du-mă... numai că eu..., începu deținutul, dar se opri brusc, privind spre copacii în spatele cărora o lăsase pe Polixena.

— Da' păi unde, Doamne iartă-mă ?

— La palat... Am treabă cu țarul... cu țarul..

— Ce, în interes de serviciu, nu-i așa ? Te grăbești să ajungi la schimb. Șezi colea... Eh, ce dimineață ! Sau nu ești de prin partea locului ? Numai de nu te-ai rătăci, creștine...

— Ei, ce-l tot descoși, se auzi vocea supărată, tușind tare, de sub un copac. Era un barcagiu mai tînăr, întins lîngă o colibă. Mai bine du-l, moșule, decît să te întinzi la vorbă. Nu vezi că-ți fac semne de pe mal ? Te așteaptă lumea. Vezi c-o s-o încasezi de la Mitrici...

— N-o s-o încasez, că n-am de ce. Îmi știu meseria, răspunse bătrînul, ajutîndu-i lui Ivanuška să se urce în barcă. Am mai văzut eu d-astea... Am mîncat o bucată de pîine sub trei țarine și sub un al treilea țar. E beteag, de fierbințeală nu stă locului, prostul... Am mai văzut eu d-alde voi, nemțoi, mîncători de păsat și puricoși...

Ivanuška nu avea astîmpăr. Ar fi vrut să vorbească, să întrebe întruna. Dar nu voia să iasă din porunca Polixenei. Temîndu-se să privească înapoi, sorbea din ochi malul jos al suburbiei Koltovskaia, care plutea în întîmpinarea lui cu căsuțele, cu grădinile și cheiurile sale, și inima începu să-i bată cu putere. Coborînd pe țărm, îi întinse, jenat, bătrînului banii căpătați, zăbovi cîteva clipe locului, se aranjă timid, apoi porni, fără să se mai uite înapoi, pe ulițele și cotloanele

mahalale Petersburgului care se trezea din somn. Trecătorii îi arătau drumul. De la biserica Mîntuitorului ieşi în piaţa Sîtnîi, cea de lîngă cetate.

Ciudatul drumeţ, cu mişcări stîngace şi picioare lungi ca de iepure, într-un caftan holştinez nou, descheiat, murdărit de pămînt şi de frunze, atrase atenţia precupeţelor matinale. Cînd se informă despre palat, femeile schimbară între ele priviri cu subînţelesuri, şuşotiră ceva şi apoi îi indicară cetatea : „Uită-te la el, lunganul de neamţ, cum vorbeşte ! spuse o babă în urma sa. Pesemne că e de la Curte, sau e vreo slugă din ţări străine. Se vede treaba că a întîrziat pe la mîndruţe, nemţoiul. N-are decît să-ţi ardă acum călcîiele, spălăcitule..."

Soarele era deasupra prăvăliioarelor şi dughenelor sărace şi cenuşii cînd Ioan Antonovici păşi pe maidanul verde ce înconjura bastioanele Kronwerkului. Peste canal ducea un pod la capătul căruia se afla intrarea în cetate. „Porţile lui Ioan, anul 1740". Fură primele cuvinte care îi căzură sub ochi.

Se opri, îşi scoase tricornul şi rămase multă vreme locului fîstîcit, sorbind semnificativele cuvintele. „Iată ! am domnit... numele meu, o urmă..." îşi spuse Ivanuşka. Îşi şterse faţa şi păşi apoi timid în cetate.

În acelaşi timp, pe ţărmul ostrovului Kamennîi, acolo unde stătea întins lîngă colibă tînărul barcagiu, apăru lătrînd puternic din pădure, cîinele alb. În urma lui galopînd alături de grăjdari, sosi un călăreţ în vîrstă într-o uniformă albastră de poliţie. La întrebarea dacă nu cumva a trecut pe acolo un domn îmbrăcat într-un caftan verde şi încotro s-a îndreptat, barcagiul, tuşind pe sub şubă, arătă spre Koltovskaia, adăugînd : „Spunea că merge la ţar... S-a dus la palat".

Călăreţii porniră în goană spre podul de pontoane ce se afla ceva mai sus, între ostrovurile Kamennîi şi Aptekarski.

Ioan Antonovici pătrunse în cetate.

O bătrînă cerşetoare, oarbă, înclinîndu-se adînc în faţa sa îi descuie uşa catedralei.

— Intră, tătucă, intră, drăguţă, roagă-te : nu-i nimeni aici, numai diaconul, spuse ea. Toţi ţarii lumii şi toate atotputernicele ţarine sînt înmormîntate aici... Să te aibă în pază bunul Dumnezeu... şi marele ţar, tătuca Piotr Alikseici ; e primul din dreapta şi ţarina-i acolo, Anna Ivanovna, şi Lizaveta, mămuca noastră prealuminată...

La auzul acestor nume, inima fugarului începu să bată cu putere. Păşi abia auzit pe sub bolţile apăsătoare şi întunecate ale bisericii impregnate cu fum de tămîie, rămînînd un timp lîngă cavoul proaspăt, nefinisat încă, al Elisabetei. Faţa sa se schimonosi într-un rîs răutăcios. „Irodiada ! Iată-te acum la picioarele mele... O nimicnicie, pulbere !..." Aruncînd o privire fugară spre mormîntul somptuos, cu monogramă, al lui Petru cel Mare, prinţul veni să îngenuncheze în faţa mormîntului mătuşii sale, Anna Ivanovna.

„Îl vezi oare, şoptea el cu sufletul la gură, îl vezi oare, pe cel destinat de tine, blînda şi buna mea, să-ţi fie urmaş ? Iartă-mă... M-au chinuit, m-au înjosit... Mi-au zis Grigori... Iată-l în faţa ta pe nepotul tău, Ivanuşka... Timp de douăzeci de ani, din leagăn, douăzeci de ani de zile şi de nopţi, în puşcărie... dar, dacă va vrea Dumnezeu, dacă... nu mă vor omorî ca pe ţareviciul Dmitri, îţi jur..."

Gîndurile prizonierului se învălmăşiră. Se prosternă pe lespezile reci de piatră rugîndu-se îndelung fără cuvinte. „Nimeni ca mine, nimeni, repeta el cu fălcile încleştate, n-a cunoscut o captivitate atît de cumplită, plînsă cu lacrimi de sînge... Unde-i mîntuirea, unde-i soarele, unde-i fericirea ?... O, Doamne, nu-ţi întoarce faţa de la rugăciunile mele..."

Diaconul sună cheile.

— E timpul, domnule, nu vă supăraţi...

Ivanuşka gîndi : „De-aş putea fi chiar şi paznic în biserica asta ! E atîta pace, lumină..." Ieşi în pridvor, o mai întrebă o dată pe bătrînă de drum şi coborî, prin porţile Nevei, spre fluviu, repetînd în gînd : „Dacă am să mor, n-or să mă înmormînteze cu strămunii mei, ţarii..."

Îi apăru în faţă Neva, întinsă, albastră, scăldată bogat în soare. Apele ei purtau galere cu vîsle multe, galiote cu vele albe şi bricuri.

Pe celălalt mal zări un şir de case înalte, cu terase şi cornişe dantelate, scăldate în verdeaţa parcurilor. Iar deasupra tuturor clădirilor, ale căror ferestre erau numai flăcări sub razele soarelui de dimineaţă, şi a mulţimii de statui de pe acoperişuri, se înălţa, din piatră, noul Palat de iarnă.

„Acolo e... Într-acolo trebuie să merg... La ţar !" se îmboldea fugarul, sărind de pe chei într-o luntre.

— Vrei să ajungi la arhitectul italian, la noul palat ? îl întrebă luntraşul bărbos, îmbrăcat într-o cămaşă roşie.

— La el, acolo ! îşi repetă prinţul gîndurile, cu voce tare, arătîndu-i din barcă ţărmul celălalt al Nevei.

•

Lîngă cheiul palatului se adunase o mulţime de gură-cască, a căror curiozitate era stîrnită de doi călăreţi sosiţi în goană nebună pe cai înspumaţi, dinspre bateriile amiralităţii. În timp ce grăjdarul liniştea caii, plimbîndu-i, boierul său năimi o caleaşcă. Nu pierdea din ochi o clipă luntrea care venea dinspre cetate la palat.

De pe ţărm se vedea foarte bine această luntre, iar în mijlocul ei, într-un veston verde cusut cu fir de argint şi un camizol galben, un tînăr înalt. Îşi scosese tricornul, apărîndu-se de soare cu mîna streaşină la ochi. Pletele lungi îi fluturau liber pe umeri.

— Înălţimea voastră, glăsui pristavul Jihariov, ieşind în întîmpinarea lui Ioan Antonovici, unde aţi dispărut ? Ah, ah, se poate una ca asta ? Ţarul vă aşteaptă, iată şi caleaşca.

Fugarul îl privi înspăimîntat pe pristav. Faţa acestuia din urmă era numai zîmbet şi blîndeţe.

— Cum ? Nu e minciună ?

— Ce vă veni, Doamne, iartă-mă !

— Dar ţarul unde-i ? Vai, simt că ameţesc.

— Măria-sa e la conac, la Rambov ; poftiţi vă rog...

— Cum, n-a sosit încă ? Eşti sigur ? Unde e Rambovul ?

— Aici, pe aproape... Ajungem într-un suflet acolo.

Neîncrezător, fugarul urcă în caleaşcă. O clipă fu cît pe ce să strige, să se opună, dar se adunaseră în jur atîţia trecători ! Toată lumea îl privea curios, şuşotind. Prinţul se fîstîci, puse jenat piciorul pe scara caleştii, apoi luînd loc şopti : „Dacă-i aşa, du-mă măcar mai repede să ajung la timp..."

Caleaşca porni în goană.

— Pe cine au luat în trăsură ? îl întrebă pe grăjdarul lui Gudovici un bărbat înalt şi spătos ce trecea prin dreptul palatului, după o plimbare prin grădina de vară, îmbrăcat într-o haină uşoară ce-i venea ca un sac şi cu un sul de hîrtii în mînă.

— Apăi, cin-să ştie ! Voia s-o întindă, prostu, de sub caraulă, da l-au prins...

— Cine l-a prins ?
— Maiorul de gardă, Jihariov.

Lomonosov se năpusti spre chei. Calcașca însă dispăruse în spatele bastioanelor amiralității. Iat-o că se zărește o clipă pe pod, coboară pe ostrovul Vasilevski, ocolește nobila școală de cadeți și gonește înapoi spre Koltovskaia, spre insule.

VIII. Musca la arat

ÎN DIMINEAȚA ZILEI DE 25 IUNIE, O calcașcă mică, roșie, împodobită cu blazoane, cu un lacheu în livrea galbenă, de Curte, călătorea dinspre Oranienbaum spre Peterhof. În ea se afla o persoană scundă, de vreo nouăsprezece ani, plină de viață, cu o față expresivă și vioaie, puțin tulburată. Avea un gît fin și lung, un piept frumos și plin, împodobit de o bucă pudrată ce-i cădea din părul aranjat într-o coafură înaltă și înfoiată. Ochii mari, strălucitori și inteligenți, care priveau amabil și mîndru totodată, de sub fruntea albă și înaltă, o făceau atrăgătoare.

Era sora contesei Voronțova, cneaghina Ecaterina Romanovna Daşkova. Se întîlnise în această dimineață, la soră-sa, cu țarul, și cuvintele pe care i le spusese acesta nu-i dădeau pace.

Petru îi era naș și, așezînd-o alături de dînsul, îi spusese așa, deodată, cu sinceritatea-i caracteristică :

— Ah, ești o trădătoare ! Știu, știu totul despre dumneata... Te rog, poftește aici !

— Și ce știi, mă rog, măria-ta ? întrebă Daşkova, îmbujorîndu-se.

— Totul, știu totul ! O ! nu sări. Toate aliațele dumitale cu adversarii mei îmi sînt cunoscute. Locuiești mai mult în oraș, eviți Curtea, eviți distracțiile noastre pașnice... Apropo, spune-mi, te rog, cum te-a vrăjit gașca anumitor indivizi ? Cum ? Vînînd urși, jucînd nopți de-a rîndul cărți și chefuind ? Auzi numai despre bețiile și orgiile lor și despre cavalcadele pe cai, însoțite de cîntece și chiuituri... Golani, fluieră-vînt turbați și bătăuși ! Ceilalți partizani ai voștri sînt mici nobili scăpătați, ofițerași nepricepuți la slujbă, ce locuiesc prin di-

verse mahalale. Vezi că le știu pe toate ? Numai că deocamdată închid ochii... Astea să fie idealurile pe care le-ai găsit, cu nevastă-mea, în cărțile lui d'Alembert, Diderot și Rousseau ?

— Sînt calomnii, măria ta ! Nu te supăra, dar nu mai pot asculta asemenea vorbe, plec ! spuse Daşkova, acoperindu-și fața cu mîinile.

— Ei, iute te mai aprinzi ! Gata, pleci... spuse Petru, reținînd-o lîngă el. Devotamentul dumitale față de nevastă-mea este explicabil și demn de respect... Pe oricine poate să vrăjească. Dar dumneata, Caterina Romanovna, ai o soră, o ființă simplă și blîndă. Să ții la ea mai mult... Pentru virtuțile ei, o așteaptă un destin de invidiat. Ai să afli despre asta mai tîrziu. Țarul tăcu un timp, apoi reluă : *Mein holdes Kind* [1] ! Te rog să ții cont de un sfat pe care ți-l dau cu toată bunăvoința... *Je vous dirai tout franchement* [2]... N-ar strica să ții minte că prietenia prostănacilor cinstiți și chiar a naivilor, cum e sora dumitale sau chiar eu, sluga dumitale preaplecată, e mult mai lipsită de risc decît a deșteptților dumitale, care, după ce-au stors zeama din portocală, îi aruncă coaja sub masă.

— Despre ce-i vorba, la urma urmei ? vru să știe Daşkova.

— O, totul, știu totul, repetă Petru. Ehe ! Acum îți dau sfaturi pentru ca mai tîrziu să nu te căiești...

„Ce anume a aflat ? Oare am să apuc s-o previn ? se întreba Daşkova, în timp ce străbătea parcul Peterhofului, scuturîndu-și, nerăbdătoare, capul ba printr-o fereastră, ba prin cealaltă a caleștii. Fața ei palidă era acoperită de pete roșii. „Probabil iar i s-a raportat, dar ce anume și cine a fost pîrît de data asta ? Acuși, acuși, e ora zece. Împărăteasa probabil s-a îmbrăcat sau își termină toaleta. Oare ajung la ea toate înștiințările, toate bilețelele mele ? Dușmanii noștri nu dorm, și întîlnirile prea dese sînt periculoase. Acum însă, fiind în trecere, poate reușesc..."

Caleașca roșie și blazonată părăsi țărmul și începu să urce colina împădurită. Se simțea răcoarea pădurii de brazi.

Daşkova coborî din trăsură, își deschise umbreluța galbenă cu volănașe și o luă pe sub teii și brazii deși și umbroși. Pe creastă se conturau conacele din apropiere, acareturile și acoperișurile vechiului palat al Peterhofului.

---

[1] În germană în text : Draga mea copilă ! (n. tr.).
[2] În franceză în text : Am să ți-o spun deschis (n. tr.)

„Şi toate-s mîna mea, le fac cu singură !" îşi zicea Daşkova, în timp ce căuta cu ochii ei miopi, prin verdeaţa grădinii de jos, cunoscutul acoperiş de ţiglă şi ferestrele vechiului *„Mon plaisir"* al lui Petru cel Mare, locuit acum de Ecaterina. „Ni se spune că prietenii sînt peste măsură de tulburaţi, că nu vor rezista şi vor provoca o explozie. Fleacuri, totul e liniştit... Panin e pentru o trecere legală, pentru regenţă şi pentru o formă suedeză de guvernămînt. Nu prea mă pricep în treburile astea ! Dar timpul trece... Ce se întîmplă cu Ecaterina? Parcă ar vrea să renunţe ! Tot timpul şi-l petrece printre cărţile sale, e timidă ca un copil, plină de idealuri ca o fată de pension, iar de lucrurile practice ale vieţii n-are habar... Secretarul ei, piemontezul Odar, e tot timpul agitat, tot timpul preocupat... Se pregătesc evenimente măreţe, oare mi-e dat mie, o fiinţă slabă şi modestă, să joc în istorie un asemenea rol? Să-mi rămînă numele ? Nu-mi vine să cred, parcă ar fi un vis..."

Daşkova se opri, îşi strînse umbrela, se urcă în trăsură şi porni spre palatul Peterhofului.

„Nehotărîtă mai e ! o caracteriza în gînd pe Ecaterina, în timp ce cobora prin parc în grădina de jos. Azi e invitată la masă la Oranienbaum, mîine la o serbare la Gostiliţî. Iar în timpul acesta se vesteşte ceva înfricoşător, se pune la cale ceva hotărîtor. Dar unde îi e trăsura ? Nu se vede nicăieri. Te pomeneşti că ne-am încrucişat pe drum, fără să ne zărim ?..."

Scundul pavilion special al *„Mon plaisir"*-ului dădea, cu camerele din faţă, spre mare, iar cu cele interioare spre tei şi mestecenii grădinii de jos.

În vestibulul pavilionului şedea Vasili Grigorievici Şkurin, garderobmaisterul ţarinei, stătea cu mîinile încrucişate pe cufărul de stejar sculptat, lustruit de ani, moţăind sub susurul fîntînilor arteziene. La o distanţă de o cameră de dînsul, în sera vecină cabinetului de lucru al împărătesei, şedea, lîngă fereastra larg deschisă spre parc, Ecaterina Ivanovna Şargorodskaia, camerista preferată a ţarinei. Purta o scufie şi nişte ochelari uriaşi cu ramă de argint pe nas. Se ghemuise într-un fotoliu vechi, de piele, şi tricota un ciorap galben, de mătase. Şi asupra ei îşi făcuse efectul liniştea din încăperi, din curte şi din grădină...

Şargorodskaia picotea întruna, scăpa ochiurile, căsca, îşi făcea apoi semnul crucii la gură şi, căscînd şi oftînd din nou, îşi relua lucrul. Din cînd în cînd, cînd se trezea, arunca priviri pe fereastra pe unde, prin verdeaţa parfumată a copacilor, se zăreau statuile de marmură de pe terasă, pînzele corăbiilor din larg şi marea uşor neliniştită, scăldată în soare. După încă o scuturare-două a scufiei, Şargorodskaia se trezi :

„Da, mai e... Oh, a bătut de mult de nouă... Cînd o să mă cheme la ea ? Apoi căscă din nou şi se cuibări în fotoliu. Mîinile care ţineau ciorapul îi căzură în poală. Capul în scufie atinse umărul. Adormi.

O odăiţă luminoasă, în spatele serei, îi servea împărătesei de dormitor. În ciuda mestecenilor şi teilor înalţi, razele jucăuşe ale soarelui de dimineaţă năvăleau în încăpere.

Totul în jur era plăcut, luminos şi curat. La ferestre erau trandafiri în floare, micşunele ruginii şi heliotropi. După un paravan era patul acoperit de o plapumă albă. La capătul lui, o măsuţă verde pe care se aflau, în dosul unui paravan, două resturi galbene de lumînare. Lîngă sobă, pe o saltĕluţă matlasată de mătase, stăteau doi căţeluşi minusculi, cadoul unei lady din Anglia. De o parte a paravanului erau cîteva fotolii, un dulăpior, o sofa, o oglindă de perete şi o masă de scris. Fotoliile, divanul şi sofaua aveau huse albe, scrobite, de parcă atunci ar fi fost spălate şi călcate. Pe masa cu sertăraşe şi forme curbate trona o călimară. Alături, o grămadă de cărţi şi hîrtii. Printre ele, tomurile lui Boileau, Montesquieu, Bell şi Voltaire. Între sofa şi paravan era o uşă ce dădea în camera de toaletă aflată în supravegherea unei alte slujnice a ţarinei, ceva mai tînără, camerista Mavra Savişna Perekusihina. Toate erau puse în ordine, nicăieri nici o urmă de gunoi, nici un fir de praf.

Lîngă uşa ce ducea în camera de toaletă era un taburet, o cadă, iar pe jos un ulcior. O femeie frumoasă, de statură potrivită, blondă şi plinuţă, de vreo treizeci şi doi, treizeci şi trei de ani, cu mînecile suflecate pînă la coate, spăla ceva în albie.

Nebunilă — motanul cenuşiu — se lăsa leneş pe sofa, mişcîndu-şi coada stufoasă şi strîngîndu-şi dulce ochii la raza de soare ce se juca pe podea, pe mobilă şi pe flori.

În curte se auzi zgomot de roţi.

„Ce, au şi tras la scară ? se întrebă Skurin, privind mirat spre ceasul cu cuc din perete. Nu, pesemne că-i una străină", îşi spuse el, ridicîndu-se.

Intră grăbită Daşkova.

— Ce-i cu ţarina ? Vine, s-a îmbrăcat ?

— Probabil că s-a îmbrăcat... Poftiţi, răspunse Skurin, deschizînd uşa spre cealaltă cameră.

Daşkova intră în sufragerie. Ridicînd sprîncenele a mirare, trecu pe lîngă Şargorodskaia care dormea şi bătu la uşa cabinetului.

— *Herein* ! [1] se auzi de acolo.

Daşkova trecu pragul.

— Asta ce mai e ? strigă Daşkova dînd din mîini.

— Cum ce, iubito ? îmi spăl manşetele şi guleraşele, răspunse împărăteasa, întorcîndu-se spre ea.

Ecaterina purta un hălăţel de dimineaţă, din pichet alb şi o scufie de dantelă peste părul blond, pieptănat simplu. Două buclişoare se înfoiau în dreptul urechilor mici şi frumoase, fără podoabe. Ochii albaştri şi zîmbitori o priveau prietenos şi veseli. Chipul său plin şi rumen, cu un nas drept şi o bărbie rotundă şi energică, respira prospeţime şi sănătate. Ghete albastre de catifea, cu tocuri înalte îi strîngeau piciorul mic şi plinuţ cu căputa frumos arcuită. Vocea Ecaterinei era puţin aspră. Vrînd s-o îndulcească, lungea puţin cuvintele cu un pronunţat accent german, cîntîndu-le uşor.

— Să-ţi găseşti o asemenea treabă cînd fiecare oră e scumpă, fiecare clipă ! exclamă Daşkova.

— Aşa mi-e obiceiul, aşa, drăguţă, iartă-mă ! răspunse Ecaterina flegmatic, în timp ce cu degete îndemînatice şi înroşite, storcea grijuliu lucruşoarele spălate. Deasupra buzei de sus se adunară, din cauza efortului, broboane de transpiraţie.

— Priviţi-o, vă rog ! nu se potolea Daşkova. Se pregăteşte de domnie, dar se ocupă de spălatul guleraşelor !... Să nu vă fie cu supărare, dar pentru asemenea treabă există alte mîini, adăugă musafira.

— Ei, n-ai decît să-mi cînţi ce vrei, îi replică Ecaterina, dar de treaba asta îmi place să mă ocup eu însămi. Avem destul timp la dispoziţie... Apropo, aseară am isprăvit de

[1] În germană în text : Intră ! (n. tr.)

citit *Annales écclésiastiques* ale lui Baronius, am tradus în versuri oda lui Voltaire *Către libertate*... Spune-mi, prietenă dragă, cunoşti *Pensées sur l'Administration*? Ce încîntare! *La liberté consiste à ne dépendre que des lois*[1]... Ăsta cap, astea idei şi stil...

— Păi acum e vremea de cărţi? strigă Daşkova strîngînd din umeri. Ne aflăm pe un vulcan, auziţi, pe un butoi cu pulbere! O clipă doar, şi va urma explozia!

Ecaterina îi aruncă o privire.

— Panin, acest lasă-mă să te las, o tot lungeşte, urmă Daşkova, acest ţărănoi de hatman nu ştie decît să spună zicători din Ucraina, nici usturoi n-am mîncat, sau cum se spune acolo, să nu zici hop pînă n-ai sărit... Iar ţarul a aflat ceva, îmi face aluzii şi mă ameninţă în mod serios... Iertaţi-mă, dar prea o tărăgănaţi, prea o tărăgănaţi!

Ochii Daşkovei se umplură de lacrimi.

Ecaterina îşi zise: „Slavă Domnului că nu ştie nimic sigur!" apoi o prinse tandru de mînă şi o aşeză lîngă ea. Îi veniră în minte cuvintele spuse de bărbatul ei lui Panin cînd stătea lîngă catafalcul Elisabetei: „Cînd am să mă urc pe tron, am să-ţi destup urechile ca să te fac să mă auzi mai bine"... Panin nu putea s-o amîne la nesfîrşit.

— Ai dreptate în parte. Într-adevăr, bărbatul meu putea să afle prea multe din greşelile noastre. Cîte vorbe goale, cîtă îndoială! Parcă ar aştepta să fie decorat pentru foială şi vorbărie...

— Nu ne prea fericiţi cu indicaţiile domniei voastre, interveni Daşkova. Ah, cîte ocazii s-au pierdut! În noaptea aceea de decembrie, cînd mi-am deschis sufletul, vă rugasem să-mi daţi instrucţiuni şi însărcinări precise. Mi-aţi răspuns că trebuie să ne bizuim pe providenţă.

— Acelaşi lucru am să ţi-l spun şi acuma.

— Bine, dar treaba nu suferă amînări! ţipă Daşkova, cu un sentiment de sinceră desperare. Că doar nu vorbesc de mine, ci de măria ta.

— Într-adevăr, drăguţă, îi răspunse Ecaterina, nu-i de invidiat soarta sărmanei tale prietene. Sînt rusoaică în suflet, am îndrăgit din tot sufletul această a doua patrie a mea

[1] În franceză în text: Libertatea constă în a nu depinde decît de legi (n. tr.).

și orice s-ar întîmpla nu voi renunța, fără luptă, la această pasiune... N-am să stau să mă gîndesc la un refugiu printre englezi, ca țarul Ivan, eu rămîn aici...

— Dar trebuie să acționăm, nu să flecărim ! o întrerupse Daşkova. Altfel, vă jur, are să fie prea tîrziu.

— Trebuie să acționăm, dar cu grijă, vorbi Ecaterina. Și mai cu seamă de la dumneata, prietenă, aștept idei și măsuri rezonabile...

Daşkova o privi pe țarină.

— Nu pricepi ? o întrebă Ecaterina zîmbind. Uite ce-i, am să-ți spun să-ți fie de folos. Așa că nu te supăra. Cine e, mă rog, autorul celor cincisprezece bilețele pe care le-am primit prin curieri călare și pe jos în această săptămînă ? Și la fiecare din aceste bilețele ale dumitale trebuia să răspund... Și am răspuns. Ei, spune-mi, drăguță, ce crezi, asta nu e foială deșartă ? Ecaterina rîse, o îmbrățișă pe Daşkova și o sărută cu foc.

— Nu ! Domnia voastră hotărăște, dar nu e bine ! Orice ați spune, nu pot ! abia mai putu să spună Daşkova printre sughițuri de plîns. Nehotărîrea măriei tale și părerea pe care o aveți asupra întregii chestiuni o să ne ducă pe toți la pieire și, înaintea tuturor, pe măria ta.

Ecaterina n-o contrazise. Și ochii ei se umplură de lacrimi. Cu o mînă ținea mîna musafirei, cu cealaltă o îmbrățișa. Cîteva minute ambele femei care se iubeau și erau legate de o caldă prietenie, tăcură. Chipurile lor erau scăldate de lacrimi sincere.

— Nu te supăra, *ma bonne et chère amie* [1], spuse Ecaterina, sărutînd-o pe Daşkova. Nefericirea e partea mea ; ți-e milă de mine, dar punctele noastre de vedere nu corespund. Dumneata aștepți să ne ajute prietenii, eu, în schimb, consider că ajutorul ne poate veni numai de Sus.

— Și sînteți gata să vă plecați în fața soartei, să suportați călugărirea forțată, sau și mai rău, să vă lăsați la cheremul holștinezilor, să vă închidă în locul prințului Ioan la Schlüsselburg ?

— Ei, mă îndoiesc că voi ajunge chiar pînă acolo, răspunde Ecaterina, fulgerînd din ochii săi albaștri.

[1] În franceză în text : buna și draga mea prietenă (n. tr.).

Daşkova se ridică în picioare. Ultimele cuvinte ale împărătesei o scoaseră definitiv din sărite. Ochii i se tulburară. Faţa i se umplu de pete. Buzele, albe de supărare, se strîngeau într-o grimasă, incapabile să rostească un cuvînt. Ecaterina îşi privi musafira. Simţi că i se face de două ori milă de ea şi totodată era înveselită. Bărbia sa rotundă tremura. „E fricoasă, îşi zise ea. Ce mai fricoasă ! Mă iubeşte, dar cît e de jalnică... Cum s-o compari cu ceilalţi, care parcă-s nişte romani, nişte vulturi ?

— Ei, spune-mi, ce-ai mai auzit ? o întrebă Ecaterina. E timpul să mă duc la masă.

Daşkova îi povesti de trecerea ei pe la Oranienbaum şi îi relată discuţia avută cu ţarul.

Bătu de zece. Ecaterina sună. Intrară Perekusihina, urmată de Sargorodskaia, aducînd costumul de mare doliu. La peron trase o caleaşcă grea, purtată de şase cai.

— Ce trebuie să facem în fond ? o întrebă în franţuzeşte Daşkova pe Ecaterina cînd ieşiră afară. Ţarina purta o pălărioară din gaz negru.

— Răbdare, scumpă tiză, răbdare şi prudenţă, îi răspunse Ecaterina cu jumătate de voce, strîngîndu-i puternic mîna. Şi dumneata eşti Katia şi eu sînt Katia, să fim amîndouă fete cuminţi...

„Să-mi fie cu iertare, cucoană, îşi spunea Daşkova, în timp ce făcea reverenţa de rămas bun după toate regulile protocolului în faţa împărătesei care pleca. O să vină timpul cînd n-o să ne sinchisim de mătăluţă..."

„Musca la arat ! îşi zicea Ecaterina, răspunzînd la reverenţele cneaghinei Daşkova. Se agită, se foieşte... Şi toate numai ca să poată spune, vezi Doamne, că şi noi am muncit din greu şi am arat ogorul... Îşi închipuie că a şi fost admisă în înţelegerea noastră şi că i s-a şi dezvăluit conspiraţia. Ea nu-i în conspiraţie, ci doar în agitaţie. Nu, îşi mai zise Ecaterina, n-am dreptate ; sînt un *esprit gauche* [1] ! Sînt patima nestăvilită de satiră ! Cneaghina este o persoană devotată, înflăcărată şi generoasă, şi atît ea cît şi soţul ei au mulţi prieteni... Devotament, înflăcărare ! Dar nu stă puterea numai în ele, mai trebuie şi altceva..."

[1] In franceză în text : O minte şuie (n. tr.).

Gîndurile Ecaterinei zburară departe, spre acele zile cînd, trecînd prin Riga și Pskov, păşise pentru prima oară în Rusia. Își amintea cum, privind cu atenție spre întinderile sale pustii, spre aşezările singuratice și pădurile seculare, nesfîrşite, trăia intens sentimentul că va domni cîndva peste toată această țară sărmană și necuprinsă.

Caleașca țarinei, pornind cu toată viteza, trecu de ultima alee a parcului din Peterhof. Apărură, lîngă țărmul mării, peronul înalt și ferestrele palatului din Oranienbaum.

Vestoane galbene, albastre și albe, holștineze, se și zăreau ici și colo, în spatele gardului dantelat din fontă. Curierii călare treceau în toate părțile. Trăsurile care aduceau musafirii din capitală se retrăgeau grăbite.

IX. Arestarea lui Passek

PRINZUL DE LA ORANIENBAUM SE CARACTERIZA printr-un fast neobișnuit.

Masa, aranjată pentru cincizeci de persoane, era servită în sala japoneză. Arapi cu turbane roșii și livrele galbene și slugi iuți de picior purtînd pălărioare împodobite cu panașe de struț serveau la masă. Împărăteasa ședea alături de Minich. Țarul fu prost dispus tot timpul. Schimbînd din cînd în cînd șoapte cu Alexandr Șuvalov și Gudovici, arunca cîte o privire întrebătoare spre împărăteasă. Seara, în timpul balului mascat de la teatrul de operă părea că s-a mai înveselit. La cuvintele Voronțovei: „Privește, consoarta măriei-tale nu și-a pus steaua Sfintei Ecaterina. Probabil fiindcă din mila măriei-tale port și eu același ordin", țarul îi răspunse: „Ei! Fleacuri, Romanovna! Am întrebat-o... A stricat-o din greșeală și i-a dat-o lui Possier să i-o repare..." A doua zi, pe 27 iunie — era într-o joi — Petru și Ecaterina se reîntîlniră la fastuoasa sărbătorire dată în cinstea lor de către contele Aleksei Grigorievici Razumovski și de fratele acestuia, hatmanul, la Gostiliț.

Erau de față cele mai frumoase femei din suita obișnuită a țarului. Toată lumea era veselă. Se făcură plimbări pe lac

în sunetele muzicii. Toasturile erau însoțite de salve de tun. Frații Razumovski, mai cu seamă favoritul țarului, hatmanul, căutau care mai de care să-i facă pe plac lui Petru. „Sărutul Iudei" îșI ziceau cîțiva dintre invitați, privindu-i.

— Mîine, sper să iau masa la dumneata, și, fără să ne facem iluzii deșarte, să le discutăm pe toate, îi spuse țarul împărătesei seara, cînd pleca spre Oranienbaum. Iar onomastica mea, de poimîine, o vom petrece la mine, nu-i așa ?

Fără să-i răspundă, împărăteasa își trase trena de doliu de pe scările trăsurii. Portierele se închiseră cu zgomot. Caleașca porni în goană spre Peterhof. Era ultima oară cînd Petru o mai vedea pe Ecaterina...

„Doamne, Dumnezeule ! își zicea Ecaterina înăbușindu-și lacrimile, atentă la tropotul cailor. Ce mă mai așteaptă ? Deznodămîntul e aproape. Nimeni nu bănuiește că Panin și hatmanul sînt gata... Să tac, sau să anunț lovitura de stat ? Libertate sau temniță, coroană sau mănăstire ?... N-am să mă predau, cum a făcut-o Anna... Mințile cele mai strălucite am să mi le aduc în jurul tronului, voi domni cu blîndețe, voi pleca urechea la glasul oricărui adevăr. Am să primesc, am să însuflețesc această țară uitată, săracă și totodată bogată, înțeleasă numai de mine. Voi deveni mama patriei... Sau voi muri, sau voi cîrmui cu țara..."

Întorcîndu-se la Peterhof, Ecaterina dădu drumul servitorimii, încuie ușile și deschise fereastra. Marea clipocea liniștită la picioarele *„Mon Plaisir"*-ului.

„Daşkova ! Prietenă ! Nu ești lîngă mine în aceste clipe cînd am atîta nevoie de tine... Ce se întîmplă dacă într-adevăr ai dreptate, dacă am întîrziat, iar cale de întoarcere nu există ?"

Ecaterina căută prin sertare, puse la o parte cîteva hîrtii pe care apoi le arse, își suflecă pînă la coate mînecile bluzei, pornind apoi să umble prin cameră de la un cap la altul, cuprinsă de tulburare. Cel mai mic zgomot ce venea dinspre țărm sau din parc o făcea să tresară, s-o treacă toate căldurile.

Petru plecă din Gostiliț mai tîrziu. Era și el neliniștit și nervos.

„Așteaptă numai, măicuță dragă ! își zicea el privind spre cîmpiile învăluite de întuneric. Nu mai e mult... Poimîine, sîmbătă e onomastica mea. Sărbătoarea lui Petru și Pavel o să fie de lungă aducere aminte. Totul e pregătit, Lisaveta Romanova e de acord și pe prințul Ioan îl am la îndemînă...

Hatmanul îmi promite un succes deplin. Am să-l arăt pe prinț poporului, am să-l proclam moștenitor, apoi mă cunun... Pe nevastă-mea și pe fecioru-meu îi închid la Schlüsselburg apoi am să institui o regență provizorie, formată din cneazul Nikita Trubețkoi, Gudovici și din unchiul meu, prințul George... după asta plec cu armata la luptă ! Totul e pregătit, țarina nici nu se așteaptă. Ce liniște, ce liniște ! își spuse Petru apropiindu-se de palatul din Oranienbaum. Lumea nu bănuiește nimic... Aerul nu se mișcă, în jur nici un sunet... O ! Cîtă măreție și cîtă forță poate exista în sufletul unui om ager, prudent și hotărît. Pe Panin am să-l expediez în Suedia ca să înăbușe samavolniciile de acolo, pe Gudovici îl fac hatman... Dar principalul, principalul... O să răsune lumea de neașteptata veste, și o pagină nouă și măreață se va adăuga la istoria lui Petru al III-lea..."

Cu o jumătate de oră înaintea reîntoarcerii țarului de la banchetul trădării, Narcis, arapul său preferat, intră în cabinetul său de lucru și-i puse pe masă o scrisoare trimisă printr-un curier secret de la fostul peruchier al țarului, Bressans. Scrisoarea purta o inscripție în franceză : *Strict secret și necesar*". Conținea denunțarea complotului.

Piotr Feodorovici, căutîndu-și havanele, zări plicul, vru să-l deschidă, dar simțindu-se obosit îl învîrti distrat în mînă și îl aruncă apoi pe etajeră, printre alte hîrtii pregătite pentru dimineața următoare. Trecu în dormitor și începu să se dezbrace. Căzu pe gînduri : „Concertul naturii este concertul pasiunilor sufletești", cita el cuvintele lui Stern din cartea parcursă în ajun. Se simțea subjugat de aerul de afară.

Țarul își luă de pe perete vioara preferată, cadoul virtuosului Tartini, ieși pe terasă, și multă vreme, în liniștea care cuprinsese țărmul mării, palatul și parcul, răsunară sunetele cavatinelor și pastoralelor sale delicate. Cîntînd, Petru gîndea : „Totul se desfășoară impecabil... Și ce liniște deplină, poetică !... Da ! lumea va fi uluită de noua pagină înscrisă în istoria lui Petru al III-lea !"

Trecuse de miezul nopții cînd reveni în dormitor. „Volkov studiază Charta franceză, mă sfătuiește să introduc în Rusia stările sociale. Fiecare va deveni liber. Fiecare va fi fericit, fiecare va trăi după capul său !" Cu aceste gînduri își întoarse fața la perete ; auzind bîzîitul țînțarului, începu să-l urmărească pînă adormi.

Așteptările țarului nu prinseră viață. Nici peste o zi, și nici sîmbătă, ci în aceeași joie de 27 iunie, la Petersburg avu loc o întîmplare semnificativă, deși în aparență oarecare.

Un grenadier din regimentul Preobrajenski, auzind că împărăteasa e amenințată de holștinezi, veni la căpitanul său, Piotr Bogdanovici Passek, ca să afle dacă cele ce se vorbesc în popor sînt adevărate. Passek îi răspunse să nu plece urechea la minciuni fiindcă împărăteasa e în afara oricărui pericol. Grenadierul își propuse să fie cu ochii în patru; nu dormi toată noaptea, frămîntîndu-se, iar dimineața veni la Piotr Petrovici Voeikov, maior al regimentului său.

— Înălțimea voastră, începu dînsul, aveți milă. Ca să nu răspundem mai tîrziu pentru dînșii.

— Pentru cine ?

— Pentru holștinezi.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Toate-s în regulă în privința mămucăi noastre, țarina ? Voeikov ciuli urechile.

— Fleacuri, răspunse acesta cît mai indiferent.

— L-am chestionat în secret pe înălțimea sa, Piotr Bogdanîci, spuse grenadierul.

— Ei, și ce ți-a spus ? se interesă Voeikov.

— Să-i spui, zice, soldățimii, că pînă una-alta să nu-și bată gurile de pomană. Dacă va fi nevoie, se va comunica prin căprărime.

Cuvintele acestea îl uluiră pe Voeikov, înțelese că nu-i a bună, îl reținu pe grenadier și îl arestă pe Passek.

„Și jura că o să fie atent !" își spunea Lomonosov, auzind despre toate acestea și aducîndu-și aminte de întîlnirea pe care o avusese cu acesta la Fonvizin.

Partizanii Ecaterinei se pierdură cu firea. În liniștea prevestitoare de furtună avură impresia că se înalță în fața lor racheta semnalizatoare...

Panin află despre toate acestea de la Orlov la o partidă de cărți din casa Daşkovei. Aceasta îl sfătui pe Orlov să pornească imediat călare spre Peterhof și s-o prevină pe Ecaterina. Și asta pînă la revărsatul zorilor. Panin trimise instrucțiuni hatmanului Razumovski, comandantul regimentului Ismailovski. Daşkova îmbrăcă o manta bărbătească și, neavînd încredere în Orlov, porni după amănunte la Rozlavlev. Toată lumea aștepta ceva ieșit din comun, ceva fatal.

Mirovici juca de mai bine de o săptămînă cărți cu Perfiliev. Se juca pe Nevski, lîngă Gostinnîi Dvor în casa generalului Vozjinski, fostul vizitiu de gardă al Elisabetei. Mirovici avea noroc, dar era epuizat și devenise irascibil, certăreț și grosolan.

În seara zilei de 28 iunie, în timp ce partenerii lui Perfiliev ședeau la masa de joc, reapăru, după o oarecare absență, Grigori Orlov. Răsturnă pe masă o grămadă de galbeni. Jocul se îndîrji. Se aduseră vinuri, răcoritoare.

Trecuse de ora unu noaptea. Mirovici fu chemat afară. Un mujic necunoscut îi înmînă un bilețel. Era o scrisoare de la Peiolkina. Se lumina de ziuă. Desfăcînd scrisoarea, Mirovici citi următoarele rînduri: „*Ce faceți?* îi scria Polixena. *Ați uitat de toți și de toate. Aflînd unde ați dispărut de atîtea zile, mă grăbesc să vă comunic cele aflate de laUșakov, care ne-a vizitat, căutîndu-vă. Orașul este în pericol. În orice moment se așteaptă explozia. M-ați rugat să vă cer un serviciu. Iată-l. Passek a fost arestat. Dușmanii țarului se tem de dispozițiile sale și sînt gata să acționeze. Duceți-vă laUșakov, vă va da toate lămuririle.*"

„Ticălos mai sînt!" își spuse Mirovici cu turbare. Se năpusti în vestibul, își luă pălăria și sabia, strigă un birjar și o porni spre Smolnîi, unde locuiaUșakov. „Iată cum arată hotărîrea mea, datoria conștiinței! se certa el. Am uitat totul, totul. Aveam posibilitatea să-l previn pe țar, să-l salvez, și n-am ținut seama de asta. Cîte n-am vrut să fac și toate s-au dus pe apa sîmbetei. Sînt din nou o lepădătură, un suflet josnic și inuman!"

Acasă laUșakov, i se spuse că Apollon Ilici a închiriat de cu seară niște birje și a părăsit orașul.

„Altă nenorocire, se căina Mirovici. De la cine să mai aflu acum ceva?"

Făcu iute cale întoarsă, iar pe Liteinaia își aminti de Bressans. Casa peruchierului imperial era în drumul său, pe Fontanka, lîngă podul Semionovski. „Să încerc la el? E prieten cu țarul, mă știe din școală."

Fereastra de la catul de sus al casei lui Bressans era luminată. Ușa dinspre stradă deschisă. Concediindu-l pe birjar, Mirovici urcă în fugă scara îngustă de lemn.

Tulburat și zăpăcit, franțuzul la început nici nu-l recunoscu pe musafir, ca apoi să-l primească cu lacrimi și cu brațele întinse.

— *Mon Dieu, quelle misère !* Ce nenorocire ! urla bătrînul, cu voce spartă, bătîndu-se cu pumnii în piept. Era în halat şi cu papucii puşi pe piciorul gol. Sărman, biet ţar ! *Oh il est perdu* ! E pierdut ! Am scris, am trimis, dar probabil n a citit raport al meu... E miez la zi şi de acolo nici o veste...

Bressans îi povesti lui Mirovici, în toate amănuntele, cele petrecute cu Passek, despre întrunirile şi pregătirile partizanilor Ecaterinei, Panin, hatmanul, şi ofiţerii din regimentele Ismailovski şi Preobrajenski.

— O căruţă şi cai ! strigă Mirovici, renăscut.

Deodată faţa sa căpătă o strălucire de parcă ar fi descoperit ceva cu totul neobişnuit şi măreţ, un secret mondial.

— Împrumutaţi-mi caii dumneavoastră, repetă el. Încă nu-i totul pierdut. Într-o clipă voi fi acolo şi chiar dacă o fi să plătesc cu capul, am să-i transmit totul, am să-l previn pe ţar.

— Nu este cai, trimis pe toţi, răspunse Bressans, tînguindu-se. La *comte* Şovalov, la *prince* Trubeţkoi, nu rămas decît cal apaş.

— Dă-mi-l pe sacagiu ! Ce mai stai, fir-ar al naibii ! *Vite, vite* [1] !

Dar lipsea şi calul de corvoadă, era în tîrg. Se făcuse aproape patru cînd Mirovici găsi în sfîrşit un cal, scrise la repezeală cîteva rînduri, ascunzînd hîrtia în sîn, îi strînse mîna lui Bressans, sări în şa, şi porni în galop de-a lungul Fontankăi.

„Nu ştiu cum şi în ce fel, îşi zicea Mirovici, dar sînt convins că am să le fac tuturor în ciudă, tuturor..."

Lîngă podul Kalinkin, pe acolo pe unde locuia Filatovna, Mirovici struni calul, trecînd bariera la pas. O linişte deplină domnea peste împrejurimi. Suburbia, trezindu-se, era încă tăcută. Nici călăreţi, nici pietoni. În stînga, în regimentul Ismailovski, se auziră pe caldarîm roţile unei caleşti întîrziate ; dar numai pentru scurtă vreme. Dinspre parcurile şi grădinile de zarzavat din apropiere, venea miros de frunziş împrospătat de rouă. Undeva, dintr-un acoperiş, se înălţa un fum matinal. Mirovici, ieşind din mahala, porni în galop spre Oranienbaum, zicîndu-şi „Faptul că hatmanul e trădător, nu mă miră ; e amator de distracţii. Dar Panin ?... Se vede treaba că cu cît e mai mult idealism, cu atît mîna e mai acaparatoare..."

[1] În franceză în text : Repede, repede (n. tr.).

În aceeași dimineață, însă mai devreme decît plecarea lui Mirovici, datorită Daşkovei avu loc un eveniment neprevăzut, pe care un cronicar blajin din timpul acela l-a denumit modest şi totodată foarte exact : „Acţiunea domnului Orlov".

Cu mult înainte de răsăritul soarelui, zbura spre Peterhof, în troica sa aprigă, Aleksei Orlov.

X. „Acţiunea domnului Orlov"

TRECUSERĂ DOAR PATRU ORE DIN ziua de 28 iunie. O liniște deplină domnea peste grădina, palatul şi parcul Peterhofului. Soarele se ridicase, deşi ceaţa dinspre mare se mai aşeza în straturi groase prin părţile de jos ale grădinii, pe alocuri părînd chiar un nor de fum ce învăluia terasele şi aleile grădinii de sus.

La liziera parcului apăru o troică în spume. Din ea coborî un ofiţer înalt în uniforma regimentului Preobrajenski. Fusese trimis de Daşkova. Dînd drumul vizitiului, veni la ghereta de pază a pădurii trimiţîndu-l pe paznic la gospodăria cea mai apropiată. La scurtă vreme după asta sosi dintr-acolo o caleaşcă uşoară, trasă de patru cai.

Lăsînd caleaşca lîngă gardul parcului, ofiţerul coborî spre *„Mon plaisir"*, cercetă cu privirea aleile din jur, geamurile şi uşile vechiului pavilion cufundat încă în somn, se apropie apoi de galerie şi se plecă spre fereastră. Prin perdeaua lăsată nu se putea vedea interiorul încăperilor. Era odaia Şargorodskăi, camerista împărătesei. Ofiţerul bătu în geam şi fiindcă nu-i răspunse nimeni, pătrunse pe scara de serviciu, în oficiu, iar de acolo într-un mic coridor cu lumină puţină. Uşa din dreapta ducea spre camera garderobmaistrului Skurin ; cea din stînga, spre camerele Sargorodskăi, învecinate cu apartamentul personal al împărătesei. După toate aparenţele lumea din pavilion încă dormea.

Ofiţerul intră în camera din stînga.

Căţeluşa cameristei începu să latre, trezindu-şi stăpîna.

— Ce-i cu dumneata, Aleksei Grigorici ? îl întrebă Ecaterina Ivanovna, scoţîndu-şi speriată capul din dormitor.

Ofițerul îi explică pricina vizitei sale neașteptate. Sargorodska se năpusti spre iatacul împărătesei.

— Despre ce-i vorba ? îl întrebă de după ușă Ecaterina.

— Nu întîrziați nici o clipă măria voastră ! exclamă Orlov. Trebuie să vă hotărîți să plecați.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întîmplat ?

— Passek a fost arestat, spuse Orlov în franțuzește. Vă așteaptă fortăreața de la Schlüsselburg, sau, ca pe prima soție a lui Petru cel Mare, mînăstirea...

Ecaterina nu-l mai întrebă nimic.

— Îmbrăcarea ! porunci ea Sargorodskăi. Într-adevăr, apăru peste cîteva clipe într-o rochie simplă, de culoare închisă, purtînd panglica și steaua sub pelerină. Un tremur ușor îi scutura umerii ; fața îi era palidă, dar foarte liniștită. Ochii aveau o căutătură vioaie și luminoasă.

— Sînt gata ! îi spuse lui Orlov. Dar cum vom putea trece pe lîngă paznici și santinele ?

Orlov cel puternic și bun de chefuri, care nu știa ce-i aceea șovăială și care pleca de unul singur să vîneze urși cu prașția, de data asta întîrzia cu răspunsul. Curajul începu să-l părăsească.

— Voi lua înfățișarea soției dumitale, hotărî pentru el împărăteasa. Luînd umbreluța și voalul îi oferi brațul.

Ieșiră din pavilion.

— Dacă aș fi fost soldat, glumi Ecaterina după ce trecu de prima alee, n-aș fi ajuns niciodată la rangul de general

— De ce ? vru să știe Orlov.

— Aș fi fost omorîtă încă de pe cînd aș fi ajuns căprar...

Parcurseră cu bine grădina de jos. Țărmul era acoperit de ceață. Marea lovea ușor cheiul. De acolo se auzea cîntecul : „*Of, tu, libertate, lumină-n tristețe*". Începu grădina de sus, vecină cu parcul. Dincolo de ogradă, pe stradă, era forfota obișnuită : treceau spre piață țărănci, grădinari cu roabe... Paznicul de la poarta parcului, un soldat din timpul Elisabetei, acum în rezervă, luă poziție de drepți și îl salută pe ofițer.

Ecaterina se așeză liniștită în caleașca pregătită din ajun la ordinul garderobmaistrului Skurin. Orlov se așeză pe capră, lîngă vizitiu. Un alt ofițer, căpitanul școlii de ingineri, Vasili Ilici Bibikov, care, chipurile, se afla acolo cu totul întîmplător, trăgînd din pipă și făcîndu-le conversație, călărea ală-

turi de caleașcă. Toate lăsau impresia unei plimbări matinale de agrement. Caii alergau la trap mărunt. Ocolind liziera parcului, călătorii se opriră. Orlov îi propuse lui Bibikov să ia loc lîngă Ecaterina, vizitiului îi porunci să ia calul acestuia, iar el, luînd hățurile în mînă, struni cei patru cai la galop nebun.

— E o zi însemnată, îi spuse Ecaterina lui Bibikov, privind la soarele care le ieșea în întîmpinare. Exact cu optsprezece ani în urmă, în aceeași zi de 28 iunie, mă aflam la Moscova, pentru ceremonia trecerii mele la ortodoxism. Îmi mai aduc aminte că mătușă-mea, răposata țarină, ca și toți ceilalți, era foarte mirată cum de am putut citi atît de corect cu voce tare *Crezul*, eu, care eram doar oaspetele acestei țări, și încă de foarte puțină vreme.

Crînguri și vai, căsuțe răzlețe și poduri treceau în zbor de-o parte și de cealaltă a drumului. Roțile ridicau nori de praf.

Drumeții întîlniți în cale — soldați, finlandezi în droște și cosași — se dădeau la o parte, privind uimiți în urma lor și întrebîndu-se cine e persoana purtată în zborul caleștii de către arătosul și voinicul sergent din regimentul Preobrajenski.

Iată și Strelna. Se apropie și grădinile de la Sierghievo. În spatele lor sînt pădurea, lanurile culturilor de primăvară și căsuțele satului Ligovo. Apoi alte crînguri și păduri, alte cătune și cele două cîrciumi — cea Arsă și cea Roșie.

Lîngă panta ce ducea spre pod, înainte de cîrciuma Roșie, apăru din crîng, în fața caleștii un călăreț pe un cal roșu, cu picioarele groase. Era Mirovici. Zărise încă de departe caleașca cu cei patru cai care gonea pe clina împădurită și silueta solidului gardist care biciuia caii. „Cine să fie?" se întreba el, urmărind norul gros de praf care venea spre dînsul.

Caleașca descoperită, copitele și boturile de cai, duruitul roților pe bîrnele podului și fața roșie și prăfuită a vizitiului în uniformă militară, cu cicatrice pe obraz, trecură în zbor prin fața lui Mirovici.

„Orlov! El să fie? se frămînta Mirovici, privind în urma caleștii. E imposibil! Doar l-am lăsat cu ceilalți la Perfiliev!"

În același moment, îi atrase atenția osia din spatele caleștii. Pierduse, probabil, o piuliță, fiindcă roata abia se mai ținea în goana cailor.

— Ei, ei ! îi strigă Mirovici vizitiului.

Caleașca se îndrepta în goană spre partea cealaltă a podului.

— Ei, roata ! Roata ! strigă mai tare Vasili, fluturîndu-și tricornul.

Doamna cu voaletă privi din trăsură ; vizitiul începu să stranească caii. Caleașca dispăru lîngă Lugovo, în desișul pădurii pline de văgăuni.

Mirovici așteptă. Caleașca nu se mai ivea din pădure. „Asta e, m-au auzit și acum repară roata ! Probabil că-i vreo poveste de amor, o răpire a iubitei... Pe cine oare am ajutat ?" Dădu pinteni calului. Ajungînd pe creastă, privi în jur.

Caleașca era părăsită în pădure. În afara roții, îi mai împiedicase și un cal istovit, care căzuse mort. Drumeții își urmau calea pe jos. Dinspre o mahala a orașului, venea gonind în întîmpinarea lor o caleașcă de oraș, trasă de șase cai. Iat-o lîngă ei, iată-i urcîndu-se și pornind cu și mai mare viteză spre Petersburg...

„Ce n-aș da, ce n-aș da ca drumeții să-l fi observat pe cel ce le-a făcut acest serviciu ! își spunea mai tîrziu Mirovici de multe ori, cînd viața îl lovea cumplit, amintindu-și pînă în cele mai mici amănunte toate evenimentele fatale și nenorocite ale acelei zile. Ce mi-a trebuit să strig, să le dau semn ! Dacă nu le-aș fi atras atenția, n-ar mai fi putut opri caii înnebuniți, și nu se știe de cine ar fi depins acum soarta mea și a atîtor milioane de suflete..."

Caleașca ce-i luase pe drumeți aparținea cneazului Feodor Sergheevici Bareatinski, acela care, în mai, primise ordin de la Petru s-o aresteze pe împărăteasă. Odată cu el, în întîmpinarea Ecaterinei veni în goană și Grigori Orlov.

— Marea noastră nu e agitată, reintră în ținuturile sale, spuse acesta din urmă.

— Mi-e sete, e așa de cald ! răspunse Ecaterina. Am făcut mai mult de o verstă pe jos, grăbindu-ne să vă ieșim în cale.

Frații Orlov se urcară în spatele trăsurii. Bareatinski și Bibikov fură poftiți de țarină înăuntru. Caii porniră în galop și la scurtă vreme după asta caleașca duruia pe străzile mahalalei Petersburgului.

Lîngă podul Kalinkin, o bătrînă înaltă şi căruntă, îmbrăcată într-un camizol bărbătesc, traversa drumul purtînd două găleţi pline cu apă.

— O clipă, pentru numele lui Dumnezeu, mi-e sete ! exclamă Ecaterina.

Trăsura opri. Bătrîna fu chemată la portieră. Ecaterina, stînd pe scăriţă, prinse cu amîndouă mîinile găleata umedă şi plină şi bău, lacom, pe săturate. „O clipă doar şi caleidoscopul se întoarce ! îşi zicea Ecaterina, privindu-se în apă ca într-o oglindă. O clipă doar şi vor dispare visele şi aşteptările acelor optsprezece ani grei..."

— La mulţi ani şi într-un ceas bun ! îi spuse bătrîna, înclinîndu-se şi cercetînd-o îndelung pe neobişnuita călătoare. Sfîntul Niculae să te ajute, Christos să-ţi vegheze calea !

— Îţi mulţumesc, drăguţă, spuse Ecaterina, dezlipindu-se de găleată şi răsuflînd bucuroasă. Cum îţi zice ?

— Sînt văduva plutonierului de gardă, Nastasia Bavîkina ; să trăieşti ani mulţi, fericiţi, mămucă-ţarină, şi sfîntită să-ţi fie clipa.

— Pe unde stai ?

— La grecoaica Bundi.

„Văduva plutonierului major, sluga mătuşă-mi, îşi notă în gînd Ecaterina. N-am s-o uit... că doar e prima..."

Biciul pocni. Caleaşca trecu de primele companii ale regimentului Ismailovski, oprindu-se pe un maidan înverzit, lîngă locul de parcare al regimentului. Pe aici era încă linişte.

Sub clopotul de semnal, lîngă podeţul ce traversa rîpa care înconjura regimentul, stătea o sentinelă cu arma pe umăr. Ecaterina coborî din caleaşcă. Sentinela o cunoscu pe dată. Fără să-şi ia ochii aprinşi de uluire, teamă şi bucurie, luă poziţie de drepţi şi prezentă arma pentru onor.

„Oare o să-mi dea drumul ? se întrebă Ecaterina. Ce se întîmplă dacă-mi barează calea, dînd semnalul de alarmă într-un moment nepotrivit ?"

Faţa i se îmbujoră. Fără să se grăbească sau să privească spre sentinelă, porni în pas măsurat, liniştit şi sigur, spre podeţ.

Sentinela nu se clinti. Numai pieptul i se mişca ritmic, iar inima tînără, emoţionată bătea fierbinte şi puternic.

„Uite, acuşi o să dea drumul muschetei de pe parapet şi o să lovească clopotele !" se înfioră Ecaterina, în faţa neprevă-

zutului. Pășea însă semeț și hotărît pe lătunoaiele cenușii și roase ale podului.

„Treci, înțeleapto, treci, bucuria mea! își zicea sentinela, urmărind-o din ochi pe împărăteasă. Știu eu... Sînt șoimii tăi, ajutoarele tale credincioase... Treci, că nu pentru prigoană, pieire și risipa forțelor noastre pășești, nu spre tron, ci spre slava, onoarea și libertatea patrioților..."

Ecaterina trecu, fără opreliști, șanțul. Ceilalți o urmau.

— Cum te cheamă? întrebă ea, oprindu-se o clipă să privească fața inteligentă și palidă a soldatului.

— Sînt adoratorul și sclavul credincios al măriei-tale, Nikolai Novikov! răspunse sentinela, pocnind din armă în cinstea multașteptatei musafire.

Cel mai mare dintre frații Orlov intră în salonul ofițerilor. De acolo apăru un soldat pe jumătate dezbrăcat, urmat încă de cîțiva ostași. Toba răpăi înfundat și timid. Alte tobe, ținîndu-i ceva mai vioi isonul, se auziră în curțile companiilor vecine trezind liniștea dimineții. Ecaterina se opri la marginea careului. Din dreapta și din stînga veneau în fugă soldați de toate vîrstele. Apoi veni, susținut de coate, un preot palid și fisîicit. Purta o cruce în mînă. Din biserica regimentului a fost scos un analoghion și instalat în mijlocul curții.

— Să depunem jurămîntul! Să depunem jurămîntul!

— Ura! Ne-a auzit mămuca, țarina noastră! strigau grenadirii.

Pluton după pluton și companie după companie, aruncîndu-și din mers mundirele strîmte de tip nou și repunîndu-și vechile caftane din timpul Elisabetei, păstrate în magazia de efecte, se adunau în curtea plină pînă la refuz de mulțimea care ovaționa fericită. Începu închinarea crucii.

Cînd apăru ultima companie, ofițerii Vîrubov, Roslavlev, Vsevolejski, Lasunski și Pohvisnev începură să-și fluture tricornurile. Uralele conteniră. Ecaterina fu înconjurată din toate părțile.

— Am venit să vă cer ajutorul! Vocea blîndă și melodioasă, puțin bărbătească, pătrunzătoare, a Ecaterinei, răsună în liniștea generală. — Pericolul m-a forțat să caut salvarea în mijlocul vostru...

Novikov, împins în lături de mulțime, se ridică în vîrful picioarelor. Scundă și plinuță, îmbujorată de neliniște, împărăteasa se afla la zece pași de dînsul. Mîinile îi erau întinse

înainte ; pe frunte și deasupra buzei de sus apărură broboane mari de transpirație ; ochii neliniștiți cereau sprijin.

— Sfetnicii țarului, soțul meu, urmă dînsa, au hotărît ca să fiu închisă neîntîrziat, în fortăreața Schlüsselburg, împreună cu unicul meu fiu.

— Moarte holștinezilor ! Moarte ! urlă drept răspuns mulțimea.

— Nu aveam decît o singură salvare : fuga ! spuse Ecaterina ștergîndu-și lacrimile. Nu aveam unde fugi decît aici, la voi. Mă bazez pe voi, cred în voi. Ne veți da oare ajutor ? Mie și fiului meu...

— Poruncește, măria-ta ! Ne dăm viața, dar pe tine nu te trădăm ! Moarte dușmanilor !

— Nu vă atingeți de nimeni, glăsui Ecaterina. Ascultați-vă superiorii !

Soldații și ofițerii se aruncau în fața Ecaterinei, îi sărutau mîinile, îmbrăcămintea. A fost adus steagul regimentului.

— Să mergem la cei din regimentul Semionovski ! La catedrala Kazanski ! strigau unii.

— La cei de la regimentul Preobrajenski ! Ei au pus-o în scaun pe mămuca Elisabeta ! strigau alții.

— La cavaleria de gardă...

— La toate bisericile !

— O trăsură !

— Unde e hatmanul ?

— A plecat călare la Panin, la Letni.

— Dar Aleksei Orlov ?

— După arhiereul Dmitri...

— Să mergem la Kazanski !

— La Kazanski !

Companiile se aliniau.

— Ce stați, gură-cască ce sînteți ! striga Roslavlev.

— Steagurile și tobele înainte ! comandau Obuhov și Lasunski.

— Salvatoarea noastră ! Măicuța dragă ! strigau întruna soldații.

— Scoate tunurile ! Alinierea ! țipă căprărimea. Preotul în față ! La Kazanski !

În dreapta și în stînga, în toate direcțiile plecau, călări, curierii.

Presată de mulțimea care năvălea în față, striga și își flutura tricornurile și muschetele, împărăteasa luă din nou loc în trăsură. În fața ei pășea micul preot cu crucea în mînă, tremurîndu-și bărbuța blondă, tușind ușurel și împleticindu-se speriat în straiele sale cîndva albastre. Regimentul aliniat, înconjurînd caleașca împărătesei, o urma pînă la ultimul om.

Și cei din regimentul Semionovski, sub comanda lui Vadkovski, Feodor Orlov și a altor ofițeri au depus jurămîntul. De pe prospectul Zagarodnîi procesiunea o luă pe Gorohovaia, o coti în Mesceanskaia îndreptîndu-se spre piața catedralei Kazanski.

Ferestrele și ușile se deschideau larg. Orășenii se alipeau procesiunii, ovaționînd...

XI. Apariția Feliciei

ÎN DIMINEAȚA ACELEIAȘI ZILE DE 28 iunie, Lomonosov se trezi mai devreme decît de obicei. Avea de făcut ultima lectură a panegiricului său în limba latină. Trebuia să-l țină, după cum i se poruncise, de ziua țarului, la ședința festivă a Academiei de științe. Afară de asta, își amintea și de cuvîntul dat studentului Fonvizin : să fie la regimentul Ismailovski. „Of, drumurile astea și plăcintele onomastice ! Ce pierdere de vreme !" bombănea el, în timp ce urca spre proaspăt renovatul său cabinet de lucru. Era puțin trecut de ora opt cînd bucătăreasa intră pe ușă cu o ceașcă de cafea și un exemplar din *„Știrile Sankt-Petersburgului"* atunci aduse de curierul de la Academie. Pe manșeta ziarului sta scris : *„Nr. 52, vineri, 28 iunie"*. Mai jos, un articol : *„Corespondentul nostru din Roma ne scrie : «Iezuiții au cumpărat pentru confreria lor casa marchizului D'Ossoli. Circulă zvonul că se intenționează desființarea acestei confrerii»..."*

„Na-ți-o frîntă, că ți-am dres-o ! se amuză Lomonosov. Vezi să nu-i desființeze pe șerpii ăștia." Aruncă ziarul pe masă, deschise fereastra dinspre grădină, scoase din sertar ciorna discursului și căzu pe gînduri în fața frazei : *„Hic festus Petri, patrae dilectissimae patris et filii, dies usque in aeternum redivivus recurrat..."* și așa mai departe. Fraza însemna : „Această zi a lui Petru, tatăl patriei și fiul ei, într-o dublă

sărbătoare, să se întoarcă, mai bucuros, mai fericit să fie şi să aducă pentru generaţiile viitoare bucuria generală de nezdruncinat..."

Lomonosov se aşeză din nou la masă. Dar abia luă pana în mînă, că dinspre stradă se auziră strigăte desperate. Prin fereastră se putea vedea malul Moikăi şi o mulţime mare de oameni alergînd în dezordine spre stînga, către podul Albastru. Erau muncitori de pe şlepuri, mujici, femei din popor şi meseriaşi. O parte din ei îşi încetiniră fuga şi, ţipînd şi înjurînd, împingea în norul de praf ridicat un lungan îmbrăcat în straie ofiţereşti holştineze.

„A dat neamţul de belea, îşi zise Lomonosov. Probabil a depăşit măsura, bădăranul". Mulţimea înainta. Ţărmul rămase pustiu. Vocile se înteţeau. Bisericile oraşului începură să adune poporul prin dangăte de clopot ciudate, cu totul neobişnuite pentru ora aceea. „O fi vreun incendiu ?" îi trecu prin minte lui Lomonosov ! Privi ceasul. Trecuse puţin de ora opt.

— Doamne, e sfîrşitul lumii ! se auzi de jos, de sub scară, urletul bucătăresei. Afurisiţii ! Untul ! Un clondir întreg de unt ! Şi borcanul de cvas... Mi l-au şterpelit ! Fiarele ! Prădătorii !

Lomonosov coborî în curte. La poartă era zarvă mare. Foiau nişte mantale ciudate din molton ; erau matrozii. Cu hainele descheiate şi feţele înroşite, priveau, prin portiţă, înăuntru în curte. Un popă necunoscut, intrînd speriat în ogradă, îl întrebă ceva pe rîndaş. Rîndaşul, deshămînd grăbit calul de la cărucior şi bătîndu-l uşor pe crupă, sărea în jurul lui în picioarele goale, cu şalvarii suflecaţi de parcă se pregătea să-l încalece şi să plece.

— Ura ! Ura-a-a ! se auzeau dinspre podul Albastru uralele furtunoase.

„Nu, ăsta nu-i incendiu ! îşi zise Lomonosov. Te pomeneşti că a venit schimbarea, răscoala care ameninţa cu tot soiul de nenorociri ? Îşi luă bastonul şi pălăria, ieşi în stradă şi, depăşit în fugă de pietoni şi călăraşi, o coti spre stînga, pe Moika.

— Foc, fraţilor, foc ! Ţîne-l Sisoie, ţine-l... U-ah ! urlau şi zidarii stropiţi cu var şi mortar, ieşind în goană unul după altul din curtea vecină.

— Unde-i focul ? Măi, ce mai mint, diavolii ! se răţoi un cîrciumar roşcovan şi burtos, într-o cămaşă roşie de pînză aspră şi şort, stînd în pragul beciului numai în papuci, cu un pahar de sbiten în mînă.

— Să ţi se strîmbe mutra dintr-un capăt într-altul ! ţipa cineva.

— Aşteaptă numa, barosane ! O să vină ea răsplata ! Pe toţi o să vă aranjeze ! striga un zidar pistruiat, lung şi slăbănog, trăgînd după dînsul o găleată şi o bidinea grăbit să-i urmeze pe ceilalţi.

Cînd a ajuns lîngă podul Roşu, Lomonosov a mai putut să înainteze doar cu multă greutate. Din fundul străzii Gorohovaia răzbăteau urale puternice. Acolo mărşăluiau soldaţi şi fluturau stindarde. La piciorul podului era îmbulzeală de trăsuri. Într-una din caleşti putea fi văzut fostul favorit Ivan Ivanovici Şuvalov, vorbind grăbit şi fîstîcit cu cineva care sosise într-una din trăsurile masate lîngă pod. Dintr-o alta, oprită de mulţimea care urla şi năvălea din toate părţile, se ivea faţa desfigurată de frică, de o paloare cadaverică, a ducelui Biron... Ochii înceţoşaţi priveau cu groază în toate părţile, iar buza de jos lăsată, tremura.

Traversînd cu mare greutate podul, Lomonosov nimeri într-o înghesuială şi mai mare încît nu s-a mai putut deplasa cum i-ar fi fost vrerea. De la podul Roşu a fost purtat pe Nevski spre podurile Zelionîi sau Poliţeiski. Casa poliţiei era înconjurată de popor. Porţile ei erau scoase din ţîţîni, geamurile ferestrelor sparte. Puţin înainte de sosirea sa acolo, tocmai fusese arestat şi dus, nu se ştie unde, comandantul general al poliţiei, Korf. Mulţimea muncitorilor şi soldaţilor prăfuiţi şi furioşi, strigînd : „În apă cu el ! Cu toţi diavolii de slugoi ai nemţilor, în apă", împingea cu pumnii şi cu paturile armelor, în Moika, pe un bătrînel străin de neam, speriat, cu caftanul de catifea sfîrtecat şi cu uriaşa perucă ciufulită. Un ofiţer, smulgînd cu mare greutate această păpuşă, pe jumătate moartă şi zdrobită, din mîinile soldaţilor, o vîrî în barcă, poruncind să fie dusă la fortăreaţă.

— Lestocq ! se auzi în mulţime.

— Care Lestocq ?

— Parcă poţi să-i ştii pe toţi diavolii ăştia de nemţi... Uite că şi pe unchişorul George l-a bătut bine soldăţimea şi i-a sfîrtecat boarfele...

„Sic transit gloria mundi! conchise Lomonosov. Dar din ce s-a pornit și care-i motivul întregii istorii ?"

Abia cînd ajunse lîngă catedrala Kazanski află, în sfîrșit, de pricinile fierberii generale.

Doar ce ajunse procesiunea în Mesceanskaia, că strigătele și bătăile sacadate de tobă veniră și dinspre Gostinnîi. Lîngă gardul de fontă al catedralei își făceau apariția, venind în fugă dinspre Nevski, trupele regimentului Preobrajenski. Purtau vechile tunici vernil, de pe timpul Elisabetei, și-și țineau muschetele în cumpănire. Ofițerii Bredihin, Baskakov, Protosov, Stupișîn și Certkov puteau cu greu ține în frîu și alinia rîndurile care se învălmășeau.

— Sîntem vinovați, măicuță, c-am întîrziat ! strigau să-și spargă pieptul grenadirii.

Abia au apucat cei din Preobrajenski să se alinieze în curtea catedralei, că dinspre Nevski răsunară din nou sunetele de trompetă, zgomotul de potcoave pe caldarîm. Valurile de urale se auzeau din ce în ce mai aproape. Începură să curgă rîndurile grele de călăreți în haine verzi și galoane aurite. Galopînd vijelios, cu paloșele dezgolite și cu stindardele fluturînd în vînt, își anunța apariția, dinspre podul Anicikov, cavaleria de gardă.

— Măicuța ! Soarele nostru luminos ! Salvatoarea noastră ! N-o să te trădăm ! strigau entuziasmați soldații cavaleriei de gardă, conduși de Hitrovo, Nesvițki, Rîjevski, Cerkasski și Mansurov, aliniindu-se în porțiunea dintre catedrală și parcul hatmanului Razumovski.

Pe treptele catedralei apăru, înconjurat de întregul sobor de preoți și înalți demnitari, Dimitri Secenov, arhiepiscopul de Novgorod, în odăjdii de sărbătoare. O binecuvîntă, cu crucea, pe Ecaterina. Soarele lumina brocartul alb și zmeuriu, capetele și bărbile cărunte ale clerului. Îmbrăcămintea de doliu a Ecaterinei se profila ciudată pe acest amestec de catifea, aur și raze strălucitoare de soare.

— Jurămîntul ! Să depunem jurămîntul ! se auzeau exclamații. Să domnească cu fiul său, Pavel ! Să fie regentă...

— Ea, ea singură ! Trăiască măicuța noastră, Ecaterina Alekseevna ! strigă Aleksei Orlov, preluat de primele rînduri ale mulțimii.

— Ura ! urmară ceilalți. Stăpînă autocrată ! Să sărutăm crucea ! Ura !...

Veni în goană o caleașcă aurită de Curte, trasă de șase cai. Din ea coborî Nikita Panin. Chipul său avea o paloare neobișnuită. Încercînd să-și ascundă bucuria, păși ducînd de brat pe pupilul său, prințul moștenitor. Pavel Petrovici era slăbuț și tulburat, călca timid alături de dînsul.

Arhiepiscopul coborî treptele catedralei, pornind să înconjoare rîndurile de soldați. Ofițerii îngenuncheau în fața Ecaterinei, salutînd entuziasmați, cu săbiile și tricornurile. Numărul spectatorilor din ferestrele, balcoanele și ușile caselor din vecinătate creștea neîncetat. Cine nu a putut ajunge în piață, se cățăra pe acoperișurile din apropiere sau pe copacii de pe Nevski și din parcul hatmanului.

— Unde-i împărăteasa ? Permiteți-mi ! se interesa, încercînd să privească pe după spatele celorlalți, un tînăr de statură potrivită, cu o față rotundă, simpatică și transpirată, abia sosit cu o birjă dinspre Mesceanskaia.

— Uite-o colo, tătucă, uite-o, iar lîngă dînsa-i țarevicîul Pavel Petrovici, îi răspunse un bătrîn îmbrăcat într-un mintean de mic burghez.

— Unde-i, unde-i ? Dați-mi voie, că nu văd.

— Haida-de, domnule ! priviți pe trepte ; în rochia aceea de îngropăciune... cu pălărioară neagră și cu stea.

— Ehei moșule, unde ți-ai pierdut ochii ? se auzi o voce din mulțime. A intrat cu preasfințitul în catedrală.

— Se roagă lui Dumnezeu ! Se încoronează pentru tron ! se auzi ici și colo.

— Se zice că Panin nu l-a lăsat o clipă singur pe țarevici, cică nopțile astea a dormit împreună cu dînsul. L-a păzit pe feciorul de țari... .

Înghesuiala din piață începu să se mai domolească.

Un tînăr ferchezuit, aranjîndu-și buclișoarele și tricornul boțit pătrunse în curtea catedralei, lăsînd în urmă o dîră de parfum de chinomon.

Aici, Fonvizin se întîlni cu amicul său, soldatul Derjavin. Acesta din urmă, gesticulînd, se plîngea celor din regimentul Preobrajenski.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă Fonvizin. Și ce s-a întîmplat ?

— Închipuie-ți ce situație ! Și încă într-un moment ca ăsta... Ieri, o bestie, mi-a furat de sub cap toți banii ; peste o sută de ruble...

— Cine zici că ţi i-a furat ?

— Păi, sluga unui soldat-moşier... Îţi vine să şi rîzi, să şi plîngi ! Maică-mea abia le-a strîns, mi-a trimis tot ce avea. Mă crezi că n-am dormit toată noaptea ?

— Măcar acum eşti liniştit.

— D-apăi cum !

— Dar unde e comandantul vostru de batalion, ăla care l-a arestat pe Passek ?

— Închipuie-ţi, îi veni grenadirului ideea să-i oprească pe fraţi să vină încoace, certîndu-i şi bătîndu-i cu puştile. Ăia au pornit să urle pe Liteinaia, năpustindu-se asupra sa cu baionetele...

— Şi ?

— Şi a sărit în Fontanka, unde nu era apa prea adîncă. Nu l-au mai găsit.

— Dar ăştia cine-s ?

— Daşkova... Panin... hatmanul Razumovski...

Soseau la catedrală demnitarii şi nevestele marilor dregători, cunoscuţi de tot oraşul. Reuşi şi Fonvizin să ajungă la intrarea în catedrală. I se învîrtea capul. Asculta şi nu-şi credea urechilor. Prin uşa catedralei, dată în lături, se zăreau candelele şi o mare de lumînări. Odată cu rotocoalele de fum, ajungeau pînă la el şi cîntările puternice ale protodiaconului.

„Doamne ! Ce evenimente ! îşi zicea el, nemaiputînd să vadă nimic din cauza lacrimilor de entuziasm. Bănuia, se aştepta cineva să se întîmple aşa degrabă ?"

Îşi scoase batista, îşi şterse ochii şi faţa înroşită şi privi în jur.

Pe Nevski, lîngă un tei rămuros şi verde, aproape de gardul catedralei, stătea un domn cunoscut, cu înfăţişare atletică, înghesuit de mulţimea ce se sufoca de căldură şi de îmbulzeală. Umerii laţi se înălţau deasupra capetelor îndreptate spre biserică ; tricornul mitos şi îngălbenit de vînt era dat spre ceafă ; chipul său aspru, ridat, exprima nedumerire şi teamă plină de bucurie.

„Mihail Vasilici ! El să fie ?" se întreba Fonvizin, amintindu-şi de ultima sa întîlnire cu Lomonosov, de toasturile în cinstea împărătesei şi de invitaţia pe care i-a făcut-o pentru onomastica unchiului. „Doamne, ce coincidenţă ! îşi spuse dînsul, făcîndu-şi loc să ajungă pe Nevski. Chiar în ziua asta..."

Într-adevăr, sub tei se afla Lomonosov.

— Caleașca țarinei, caleașca ! se auzi dinspre catedrală.

Rîndurile de trupe, strigînd și ținînd în loc mulțimea, se dădură în lături.

— Loc ! Faceți loc !

— Unde pleacă ?

— La noul palat ! Cu coroana pe cap.

— Minți ! Ce caști gura ? Vezi că intră în ea un tun cu afet cu tot ! Și nu te-mpinge așa, ochi galben, că-mi frîngi coastele !...

— Măi, ce oameni, zău așa ! Uite-i cum se bagă !

— Vai, mi-au rupt mîna ! Piciorul... Au piciorul !...

Mulțimea, năvălind dinspre piață, alcătui două șuvoaie. Unul, fremătînd și învîrtindu-se îi cuprinse și-i purtă pe toți cei ce stăturâ lîngă parcul hatmanului, spre stînga, pe Nevski. Celălalt șuvoi îi purta pe cei aflați ceva mai la dreapta, din fața catedralei, de-a lungul străzii Keniușennaia.

Fonvizin, strîns de un băcan bărbos, duhnind a untură de pește și a chimicale și o preoteasă grasă și roșie ca racul, zări de departe, într-un nor de praf, umerii și pălăria lui Lomonosov, ivindu-se și dispărînd o dată și încă o dată. Încercă să scape, zadarnic însă. Curentul năvalnic al poporului, strîngîndu-l ca în menghină, îl purta înainte, tot mai departe și mai departe. Lui Lomonosov îi sări în ochi chipul tulburat al Pciolkinei. Stătea în pridvorul unei case, privind sumbru și nemulțumit la mulțimea care alerga prin fața ei...

Ecaterina veni la noul palat de iarnă, îmbrăcat încă în schele. Aici, înconjurată de suită, apăru împreună cu băiatul în fața poporului, în balconașul de sus, existent și astăzi, deasupra intrării din dreapta.

„Redactează manifestul, se consultă, se auzea prin mulțime : în vechiul palat este convocat senatul și sinodul."

Soseau întruna trăsuri și călăreți.

Bubuind înăbușit din roți și afeturi, în piață își facu apariția artileria. Tunurile fură dispuse în colțurile pieții și la intrările străzilor învecinate.

Lomonosov se afla lîngă amiralitate. Săltînd temător pe picioarele sale lungi și zglobii intră pe poarta palatului, cu servieta sub braț, favoritul președintelui Academiei, Grigori Teplov. „Iată a cui pană le-a fost de trebuință într-un moment

atît de important ! își spuse Lomonosov cu amărăciune, gîndindu-se la vechiul său dușman. De-acum încolo am să știu... Nu prea miros a bine negocierile cu un asemenea confident... Se vede treaba că a venit timpul să mă retrag... Plecă acasă, mîncă în mare grabă, apoi ieși din nou în stradă. Dar n-apucă să ajungă în Gorohovaia că mulțimea apăru din nou, nu se știe de unde, și-l purtă la palat.

Spre seară, piața se umplu din nou de urale : Ecaterina luă loc în trăsură. Escortată de armată, pleca spre vechiul palat al Elisabetei. Purtat de șuvoiul popular, Lomonosov se trezi lîngă un felinar de pe Morskaia, la colțul intersecției cu piața palatului. În fața sa, pe Nevski, se aliniau rînduri, rînduri trupele regimentelor Preobrajenski și Semionovski și cavaleria de gardă.

În dreapta, pe Morskaia, erau Ismailoviștii, artileria și alte regimente ale armatei.

Lomonosov simți o mînă pe umăr. Se întoarse : în fața lui se afla Fonvizin.

— Ce evenimente, ce evenimente ! spuse Denis Ivanovici.

— Da, destulă tulburare și tot soiul de învălmășeli ! răspunse înciudat Lomonosov, aducîndu-și aminte de Teplov. Una-două și gata ! l-au mătrășit. Au început o nouă domnie. Toate astea sînt prea în grabă făcute...

— Nu vă înțeleg, spuse mirat Fonvizin.

— Nu ? Dar dacă ăia, domnule, își vin în fire și o pornesc încoace, din Rambov ?

— Cine să mai vină ?

— Cum cine ? Piotr Feodorovici să știi, prietene, are împreună cu holștinezii o armată de peste cinci mii de suflete.

— O să rezistăm, Mihail Vasilici, ce vă închipuiți, o să rezistăm ! spuse Fonvizin. Orașul e încercuit și tot soiul de informatori sînt aduși neîncetat la împărătească... Ați auzit cîți au și venit cu plecăciuni ? Amîndoi Șuvalovii, Trubețkoi, Voronțov... Amiralul Ivan Lukianîci Talîzin e trimis la Kronstadt ca să determine flota să depună jurămîntul.

— Dar Minich ? exclamă Lomonosov, ridicînd supărat din sprîncene. Numai el singur, domnule, știi cît face ?

— Cine-i Minich ? Un nemțoi bătrîn ! Și pe el o să-l aranjăm...

— Ei, nu judeca chiar așa de pripit ! Cu Minich, frate, nu se prea glumește. Ăștia...

Lomonosov nu-şi isprăvi vorba.

Piaţa palatului, ca la un semn al baghetei magice se linişti deodată. Privirile tuturor se îndreptară spre intrarea acoperită ce dădea spre Morskaia. Era trecut de opt seara, dar pe stradă era lumină. Şi iată că din nou, undeva în mulţime, Lomonosov o zări pe Pciolkina.

La această intrare, într-un cerc de senatori, generali şi primi demnitari ai Curţii, au apărut doi ofiţeri, mici de statură, îmbrăcaţi în tunicile verzi, împodobiţi cu panglici ale ofiţerilor de gardă : unul vioi şi slăbuţ, celălalt mai corpolent şi cu aspect mai impozant.

— Doamne, păi sînt ţarina şi Daşkova ! exclamă Fonvizin uluit. Prinse cu mîna sa moale şi caldă mîna vînoasă, acum îngheţată a lui Lomonosov şi nu mai fu în stare să scoată nici un cuvînt.

Ecaterina purta tunica, de croială veche, de căpitan al regimentului Preobrajenski. Era uniforma lui Piotr Feodorovici Talîzin. Daşkova avea un costum asemănător, luat de la locotenentul Andrei Feodorovici Puşkin. Grăjdarii palatului au adus doi cai, unul alb rotat, celălalt murg.

— Se urcă, se urcă pe cai ! se auzi din mulţime. Prealuminata a luat o gustare lîngă fereastră, se vedea din stradă...

— Da unde merg oare ?

— La luptă, pesemne...

— Ce luptă ?

— Terminaţi, zău aşa !

Ecaterina încălecă sprintenă calul alb, Daşkova pe cel murg. Amîndouă făcură cîţiva paşi spre Nevski, apoi se opriră. Părul Daşkovei era strîns sub pălărie. Părul des, blond şi ondulat al Ecaterinei cădea, de sub tricorn, pe tunica vernil cu guler roşu. Peste umăr, împărăteasa purta panglica bleu a ordinului Sfîntul Andrei.

„Ascultă comanda la mine. Pentru onor arm' !" răsunară cuvintele de comandă.

Armele ţăcăniră. Armata dădea onorul împărătesei.

Ecaterina, privind-o zîmbitoare pe Daşkova, scoase cu uşurinţă sabia din teacă, vru s-o ridice, dar se fîstîci. Roşeaţa îi urcă în obraji. Sabia era fără dragon. „Un dragon, un dragon" se auzi în primele rînduri.

Din primul rînd al cavaleriei de gardă zvîcni, pe un cal negru, masiv şi bine hrănit, galopînd spre împărăteasă, un

vagmistru tinerel şi timid ca o fată ; era miop şi rotund la chip. Îşi scoase dragonul de pe paloşul propriu şi, ridicîndu-şi tricornul, cu o mînă tremurîndă îl oferi plin de respect ţarinei.

— Vă mulţumesc, spuse Ecaterina strunindu-şi calul, şi-i zîmbi peste umăr.

— Cine e, cine e ? se întrebau militarii.

— Doamne, Dumnezeule ! exclamă Fonvizin, bătînd din palme. Păi ăsta-i candidatul nostru la artilerie...

— Te pomeneşti că-l cunoşti ? întrebă Lomonosov.

— Păi cum să nu-l cunosc ! Pentru lene şi absenţe nemotivate a fost exclus, împreună cu Novikov, din rîndurile studenţimii moscovite ; acum e prieten cu Orlovii.

Candidatul se afla în clipa aceea într-o mare încurcătură. Tînărul său armăsar negru, aflîndu-se în preajma iepei albe a împărătesei, nu voia nici în ruptul capului să mai plece. Îi dădea pinteni, calul se apleca înainte, sforăia, dar nu se clintea din loc. Apoi, amintindu-şi probabil de manej, scuturâ din cap şi se aşeză pe picioarele dinapoi. Candidatul folosi cravaşa. Calul cabră, dar rămase în continuare pe loc.

— Nu e să fie, domnule, îi spuse Ecaterina zîmbind, vrînd să-l liniştească pe vagmistrul pierdut cu firea. Cum vă cheamă ?

— Potiomkin ! răspunse vagmistrul cu mîna la tricorn. Faţa sa albă şi sprîncenată se înroşi pînă la urechi, iar ochii săi mari şi miopi clipeau întruna.

Ecaterina prinse dragonul, ridică sabia şi-i privi cu bunăvoinţă semeaţă pe cei din jur.

Nu mai era femeia care îţi inspira milă în rochia cernită de doliu, prigonită de toată lumea, ci o vulturoaică măreaţă şi mîndră, gata să-şi întindă aripile şi să se înalţe în slăvi neatinse. Continuînd să privească la fel de semeţ şi de binevoitor, făcu un gest cu sabia ca pentru salut, trase uşor de căpăstru şi porni în pas spre dreapta, pe Nevski. Suita, fremătîndu-şi mondirele multicolore, panglicile şi stelele, o urmă călări. Cineva, trecînd prin faţa lui Lomonosov, îi spunea însoţitorului său, arătînd spre împărătească : „E trimisa lui Dumnezeu, e un dar al Lui..."

„O să mai vedem noi ! îşi zicea Pciolkina, privind din apropiere la bucuria generală. Am să-i amintesc de asta şi Daşkovei ! Va apare o altă fantomă. A fost uitată... Dar va învia, trăieşte !..."

„Drepți ! Fiți gata ! La umăr, arm' !" se auziră comenzile comandanților regimentelor de infanterie și cavalerie. „Pe plutoane, la dreapta ! Pe două rînduri, alinierea... Umărul stîng înainte, stînga-împrejur... În pas forțat, înainte, marș !" Se deosebeau de la un regiment la altul, după obiceiul timpului.

Coloanele se mișcară, începu alinierea. Răpăiră tobele, fluierară micile flaute. Corpul de trompetiști, aflat în fața regimentelor conduse de hatman și de cneazul Volkonski, începu să cînte marșul de campanie al lui Petru cel Mare.

Întîi infanteria și cavaleria de gardă, apoi regimentele porniră pe urmele împărătesei. Cotiră dinspre Morskaia pe Nevski, lăsînd în urmă Palatul de iarnă al Elisabetei. Ecaterina ajunse pe podul Poliței skiî. Nevski, proaspăt scăldat de ultimele sclipiri ale apusului, părea sărbătoresc. Trîmbițele și tobele răsunau. Fluturau stindardele. Din depărtare, Ecaterina se contura foarte clar, pe iapa sa impozantă, rotată. Se vedeau panglica, sabia în mînă și părul bogat de aur ce-i cădea pe tunica verde, firetată.

„Asta e dînsa ! Idealul meu, prietenul meu ! își zicea Daşkova, călărind alături de Ecaterina și admirînd-o cu coada ochiului. Aceeași care cu trei zile în urmă își spăla manșetele... Pe cînd astăzi, acum ?... Ce neașteptat, ce miraculos, s-a transformat ! Cine ar fi crezut ? Cîtă îndrăzneală, cîtă bărbăție ! Istoria va ține minte toate acestea. Și numai mie, numai mie își datorează libertatea și transformarea, pînă și mie inexplicabile !

— Încotro, încotro ? îl strigă cineva pe Ivan Ivanovici Șuvalov, cineva din protipendada întîrziată în piața palatului. Acesta încăleca grăbit și stîngaci, cu ajutorul slugii, pe un cal adus atunci în fața sa.

— La război, cneazule ! răspunse fără chef Șuvalov, dînd a lehamite din mînă.

— Cum adică la război ? Unde ?

— La Rambov, tătucă ! Și ce mă tot bați la cap ? *Milles diables*, n-am vreme de tine ! spuse și mai înciudat Șuvalov, bălăngănindu-și caraghios picioarele groase strînse în ciorapi, încercînd să ajungă cortegiul.

Prin fața lui Lomonosov treceau companie după companie și escadron după escadron. Rămăsese pironit la colțul de intersecție.

— Ar trebui, Mihail Vasilici, să ne slăviți zeița, bucuria noastră! auzi el pe cineva strigînd din rîndurile de infanteriști ce treceau.

Lomonosov privi într-acolo. Prin dreptul lui, căutînd să țină pasul tovarășilor săi, pășea repede, pe caldarîmul atît de umblat, cu arma la umăr și plin de praf, lunganul Derjavin.

— Ei, ați văzut? îi strigă lui Lomonosov cînd ajunse în dreptul lui și își schimbă pasul. Doamne! acest cal, această sabie și aceste plete în vînt! Parcă ar fi o eroină din antichitate, Minerva, Felicia!

Pe Nevski trupele mărșăluiau fără oprire, strigătele nu conteneau, tobele răpăiau vijelios.

Soldatul regimentului Preobrajenski, viitorul cîntăreț al noii Felicii, uită în acele clipe și de noaptea nedormită, și de banii furați și de faptul că n-a mîncat și n-a băut de dimineață și de toate celelalte... Cu ochii la pletele lungi și blonde, care fluturau în depărtare, de sub tricorn, pășea voinicește și vioi, fără să-și mai simtă picioarele, dorind numai ca freamătul inspirației care începea să cuprindă această procesiune de basm să nu se isprăvească niciodată, să dureze cît lumea...

— S-o cînți! Da, prietene, merită o odă eroică, răsunătoare care să-i rămînă posterității, îi spuse Lomonosov lui Fonvizin, ștergîndu-și pe furiș o lacrimă. E povestea Șeherezadei, e visul...

Amîndoi au pornit pe urmele mulțimii; pășeau mecanic, cu privirile pierdute înainte. În ochii lor prindeau contur, alcătuindu-se minunat, trăsăturile unui lucru măreț și nemaiîntîlnit.

Ajungînd acasă, Lomonosov rupse și aruncă pe foc discursul latinesc scris în cinstea lui Petru al III-lea și se apucă să așternă o odă nouă:

„Răsune colțurile lumii
De pronia lui Dumnezeu:
A înviat Elisabeta,
Deci e salvat poporul meu!..."

„Da, își zicea el hoinărind prin parc, va începe o eră nouă și luminoasă, numai să se înconjoare de sfetnici inteligenți și cinstiți, credincioși țării care le-a dat naștere... Dar ce o să fie cu deținutul? Dumnezeule atotputernic! Apleacă-i, în clipa asta, inima spre cel nefericit. În triumf și fericire, să-și aducă de el aminte și să se milostivească de dînsul..."

XII. Debarcarea la Kronstadt

MIROVICI ÎŞI LĂSASE CALUL ISTOVIT lîngă Peterhof, şi abia trecuse puţin de ora şase dimineaţa cînd ajunsese la Oranienbaum cu ajutorul unui grădinar de prin partea locului. Palatul era cufundat în tăcere. Un ofiţer holştinez slăbănog, pistruiat şi lat în umeri, îmbrăcat într-o tunică scurtă, albă, şi ghetre din piele de elan, se plimba în aşteptarea schimbului, lîngă pichetul de control din apropierea porţii principale.

— *Zurück! Zurück*[1]! îi strigă holştinezul, văzînd că o porneşte în direcţia intrării palatului.

— Am o chestiune foarte importantă, domnule, îi spuse Mirovici din mers.

— *Aber, du, tausend Teufel!* strigă răguşit înfuriatul *trabant*[2] aruncîndu-se spre Mirovici şi prinzîndu-l de umăr.

— Ce, ai asurzit, cîine, că doar ţi-am spus că am treabă! îi răspunse acesta, îmbrîncindu-l. Pentru grosolănia asta o să ne socotim mai tîrziu! am mai văzut noi dintr-ăştia... Iar acum, ţi-am zis, să-mi dai drumul...

— *O, Herr Je... du Taugenichts, Schweintreiber! Hein wer ist da?*[3] strigă holştinezul bătînd din palme.

Din pichetul de control apărură cîţiva soldaţi.

În zadar încercă Mirovici să le explice, să se jure şi să-i ameninţe. Îi indicau o curte interioară, învecinată, în care se afla cancelaria general-adjutantului de serviciu.

Şi acolo era linişte. Uşa cancelariei era încuiată. Mirovici se aşeză pe trepte, chibzuind cum să-i convingă pe Gudovici şi pe Ungern şi să-l prevină pe ţar.

În sfîrşit curtea începu să se trezească. În pragul clădirii destinate bucătăriei apăru ajutorul de bucătar, somnoros, cu bonetă albă. Undeva scîrţîi o uşă şi răsunară pe pavaj potcoave de cal. Din cazarma personalului de serviciu apăru în halat şi papuci un *tafeldecker*[4] chel. Acesta îşi spălă faţa lîngă un butoi, şi-o şterse şi, căscînd, începu să se roage.

---

[1] În germană în text: Înapoi! Înapoi! (n. tr.).

[2] Cuvînt de origine germană, desemnînd garda personală a unui domnitor de rang foarte înalt (n. tr.).

[3] În germană în text: O, dobitocule, porcarule! E cineva pe-aici? (n. tr.).

[4] Cuvînt de origine germană desemnîndu-l pe servitorul însărcinat cu aşezatul mesei (n. tr.).

„Împărăția prințesei adormite, își zise Mirovici. Nici nu bănuiesc ce-i așteaptă..."

În ușa palatului ce da spre curtea interioară apăru preferatul arap al țarului, Narcis, nemulțumit și bosumflat, în mînă cu niște haine.

„Răbdare, răbdare, încerca să se liniștească Mirovici. În curînd se vă trezi și țarul..." Se duse spre iazul de lîngă derdeluș, își spălă și el fața și își curăță costumul prăfuit și murdar. Îl obseda o idee fatidică și după părerea lui măreață. Simțea că se sfîrșește sub greutatea ei. Drumul de întoarcere de la iaz, Mirovici îl făcu prin curtea grajdurilor. Aici forfota era în toi. Caii erau aduși în trap mărunt de la adăpat. Lîngă remiza trăsurilor alergau grăjdarii și slugile iuți de picior. Se scoteau trăsurile, se aduceau hamurile.

— Ce-i asta ? îl întrebă Mirovici pe *reitknecht* [1]. Țarul pleacă atît de devreme undeva ?

— La Peterhof. Azi mănîncă acolo.

Mirovici se întoarse la poarta principală a palatului. La pichetul de control se afla o altă caraulă.

„Am să aștept aici, își spuse el cu un tremur lăuntric de supărare, așezîndu-se pe ieșitura grilajului. Boi și idioți ! Țărăgănează și nu bănuiesc nimic !"

De data asta, nu-i fu dat să aștepte multă vreme. În spatele unui rond de copaci care ascundea intrarea principală, se auzi tropot de copite. De poartă se apropia, într-un galop ușor, Gudovici. Era mohorît și prost dispus. Întors în șa, dădea cuiva, din spate, niște instrucțiuni. Landoul bleu, descoperit, al țarului, tras de șase cai, îi venea în întîmpinare, apropiindu-se de ușa lîngă care se îngrămădeau cîțiva curteni, ofițeri și tinere doamne elegant îmbrăcate. Se auzeau de acolo exclamații vesele, rîsete.

— *Mais finissez donc, cher baron !* [2] spunea contesa Brüss, bătîndu-l pe Ungern pe mînă. Avea o voce cîntată și era o brunetică plinuță, roșie în obraz, cu mustăcioară.

— *Et puis quand je dors* [3]..., continuă cineva.

„Ti-ti, ta-ta" sporovăia în prag grupul vesel...

„Am să le dau eu de gîndit de-or să păleasc frații ! Am să-i desființez, gîndi Mirovici, tremurînd de bucurie răută-

[1] Cuvînt de origine germană : vizitiu (n. tr.).

[2] În franceză în text : Dar terminați odată, dragă baroane ! (N. tr.).

[3] Și-apoi, cînd dorm... (N. tr.).

cioasă și lăsînd să treacă landoul. N-am de ce amîna. Ce-am avut și ce-am pierdut !... Am să încep cu ăsta..."

Se așează în drumul lui Gudovici și cînd în curte nu mai rămăsese nimeni, se apropie de dînsul, întinzîndu-i, cu o reverență, raportul pregătit la Bressans. Gudovici, aruncînd o privire fugară asupra hîrtiei și socotind-o o petiție oarecare, o vîrî în buzunar. Strînse apoi din hățuri, salută scurt cu capul și porni în același galop ușor pe drumul ce ducea spre Peterhof.

„Ce-am făcut ! Dobitoc, cîrpă, muiere ce sînt ! se ocăra Mirovici. Trebuia să i-o dau țarului însuși..."

Pe poartă începură să intre alte trăsuri. La intrarea în palat apărură favorita Voronțova, Ismailov, Becksen și trimisul Prusiei, Holtz. În ușă răsări un mondir alb, cu guler și mînșete de culoarea peruzelei, un mic tricorn cu panaș și o panglică roșie, holștineză. Era țarul. Ieșise însoțit de Minich. Zîmbea blînd.

— Cu un gură-cască cum e ăsta, rămîi tu însuți de căruță ! spuse Petru ca răspuns interlocutorului. Gata ? întrebă el întorcîndu-se spre suită.

— Gata ! răspunse Ungern, înclinîndu-se.

Afară era plăcut și cald. Soarele zîmbea prietenește. Țarul îi salută pe toți cu tricornul. Clătinîndu-se ușor coborî vioi treptele și luă loc în trăsură. Voronțova și contesa Brüss, vesele și zîmbitoare, *en robe de cour* [1], deschizîndu-și umbreluțele colorate, luară loc în fața lui, pe banchetă ; tînăra prințesă de Holstein-Becksen luă loc alături de țar.

Landoul bleu, cu jochei lăturași îmbrăcați în roșu, ocolind rondul cu fîntîna arteziană, trecu în goană pe lîngă Mirovici și ieși în drum. În urmă, un șir de alte trăsuri. Bicele plesniră. Praful începu să se învîrtejească. Caraula holștineză, aflată din nou la poartă, în tunicile strîmte și albe și ghetrele din piele de elan, luă poziție de drepți, bătînd mărunt toba.

„Nu m-au lăsat, cîinii, și cu toate astea am impresia c-am fost primul care am raportat totul, pînă în cele mai mici amănunte !" gîndi Mirovici, urmărind de la gard, cu o privire încețoșată de furie, trăsurile veselului grup pierzîndu-se în depărtare.

[1] În franceză în text : în ținută de curte (n. tr.).

Mirovici avea să afle foarte curînd că toată tragerea de inimă şi toată alergătura sa au fost făcute cu întîrziere şi au rămas fără rezultat.

Caleaşca ţarului trecu de colonie. Deasupra parcului, întins pînă lîngă ţărmul mării, au început să se vadă, prin atmosfera pură a dimineţii, acoperişurile palatului de la Peterhof. Deodată jocheul cel roşu struni prima pereche de cai şi se întoarse spre landou. În întîmpinarea ţarului, galopa cu toată puterea, dinspre parc, Gudovici.

Andrei Vasilievici se apropie de caleaşcă, se aplecă şi începu să-i şoptească ceva ţarului. Cîteva clipe tăcură amîndoi.

Ţarul coborî din caleaşcă. Ochii săi căpătară o expresie speriată, iar pe faţă îi juca un zîmbet ciudat, pierdut.

— Deci, Andrei Vasilici, nu-i vis ? A dispărut ?

— Pesemne, măria-ta, ţarina s-a retras...

— Spune-i pe nume : a fugit ! De ce s-o îndulceşti ? Dar unde ?

— Nu ştie nimeni.

— Ai întrebat pe toţi ?

— Pe toţi.

Veniră şi alte trăsuri din urmă. Petru luă loc în caleaşcă alături de Gudovici, Ungern şi Minich, poruncind s-o ia spre *„Mon Plaisir"*. Doamnelor li se propuse s-o ia spre palat prin parc.

Ţarul se repezi spre pavilion. Intră prin toate încăperile, Ecaterina nu era nicăieri. În camera ei de toaletă, pe masă, zăcea rochia ei colorată de bal, pregătită pentru a doua zi.

— Prostii, prostii ! spuse Petru. S-a ascuns pe undeva pe aici. Nu-i ac, o găsim noi !...

Îşi vîrî capul prin dulapuri, pe sub sofale, porunci să fie cercetate clădirile învecinate, ţărmul, tufişurile.

— Ei, Romanovna, i se adresă ţarul Voronţovei, care tocmai sosise însoţită de unchiul său, cancelarul, ai avut dreptate ! Nevastă-mea ne-a luat-o înainte, s-a cărat...

— Mai rău, măria-ta, spuse cancelarul înclinîndu-se. Nici nu ştiu cum să vă raportez...

— Hai, vorbeşte, ce mai stai ?

— Ţăranii care au trecut pe aici mi-au comunicat că toată capitala e acum în răscoală. Poporul şi armata au trecut de partea ţarinei şi s-au îndreptat, împreună cu ea, spre palat.

Petru îi privi pe cei din jur. Ochii tuturor căutau în pămînt.

— Dați-mi voie să plec la Petersburg, spuse Voronțov. Am să încerc s-o conving pe soția voastră și să v-o aduc înapoi.

— Permiteți-mi și mie, ceru Alexandr Șuvalov.

— Și mie ! adăugă cneazul Nikita Trubețkoi.

Toți trei plecară la Petersburg și duși au fost...

Una după alta, știrile soseau tot mai alarmante. Un subofițer de artilerie, care tocmai apăru, îi comunică lui Petru că Panin, Daşkova, cneazul Volkonski și hatmanul conduc mișcarea, că Petersburgul e încercuit, că Ecaterina e proclamată suverană absolută și că Senatul și Sinodul i-au și depus jurămîntul.

Cei din preajma lui Petru n-au prea dat dovadă de bărbăție. Dar înaintea tuturor și în cea mai mare măsură, s-a pierdut cu firea el însuși. Înconjurat de femei tinere și plîngărețe și de curteni egoiști și lingușitori, se plimba cu pași mari pe aleile grădinii de jos, făcînd o mulțime de propuneri fără să aducă la îndeplinire vreuna. Au fost trimiși cercetași pe drumul Narvei ca să afle dacă n-a plecat cumva vreun mesager la armata din străinătate. Aghiotantul țarului, contele Devier, zbură într-o șalupă să-l prevină pe comandantul Kronstadtului.

Împroșcînd-o pe Ecaterina cu dojeni amare și șfichiuitoare, Petru ba amenința să ridice spînzurători pe tot parcursul drumului, pînă la Petersburg și să-i spînzure pe toți partizanii ei, ba îi dicta lui Volkov proiecte de dispoziții și chemări inutile către popor. Au fost trimiși la Petersburg patru soldați cu manifeste adresate poporului. Trebuie spus că fiecare dintre ei a primit, pentru treaba asta, cîte o sută de galbeni. Dar în timp ce Volkov scria manifeste la Peterhof, Teplov făcea același lucru la Petersburg.

Sosi ora prînzului. Ziua era liniștită, caniculară. Întreaga societate s-a adunat la țărmul mării, lîngă „*Mon Plaisir*". Aici fu pusă masa. La sfîrșitul prînzului se auziră sunete de trompete și tobe. Erau regimentele holșteineze ce soseau de la Oranienbaum, sub comanda lui Ismailov. Trecuse puțin de ora șase seara.

— Au sosit slugile credincioase ale măriei-tale, spuse feldmareșalul Minich. Îmbărbătați-vă ! Treceți în fruntea lor și

porniți asupra Petersburgului. Avem acolo încă destui prieteni. Capitala o să-și vină în fire și va reveni la datoria ei. Sînt primul care îmi voi da capul cărunt pentru țarul meu...

Cuvintele bătrînului feldmareșal produseră o impresie deprimantă, deloc liniștitoare. Doamnele începură să șușotească între ele, bărbații să schimbe priviri. Toată lumea simțea că ceva familiar, liniștit și plăcut îi părăsea, cedînd locul unei stări neplăcute, alarmante și înfricoșătoare.

Unităților holștineze li se porunci să meargă pe țărmul mării, spre menajerie, iar acolo să-și instaleze bateriile. Minich trasă locurile pentru tranșee ; Ismailov începu să alcătuiască listele comandanților de baterie.

Dar iată că se primi o nouă veste cumplită. Majordomul lui Razumovski se strecurase pînă la Gostiliți, anunțînd că împărăteasa, urmată de o oaste ce număra peste cincisprezece mii de suflete, părăsise capitala și se îndrepta acum, în marș forțat, spre Peterhof. Cucoanele începură să plîngă și să țipe. Cineva propuse, cu jumătate de voce, că, dacă e să primească atacul, atunci e mai bine să se întoarcă la Oranienbaum, acolo fiind totuși cetate. Aceste cuvinte provocară o zăpăceală generală. Toată lumea dădea sfaturi, unul mai irealizabil decît altul, se certau și nimeni nu-l asculta pe celălalt.

— Părerea dumitale, feldmareșale ? i se adresă țarul lui Minich. Ce părere ai despre retragerea propusă ?

Minich căzu pe gînduri, chipul său aspru și îndrăzneț se lungi. Ochii exprimau milă, furie și rușine.

— Retragere ? spuse el, dînd din cap. De ce vă grăbiți ? O să mai aveți timp pentru asta... Și totuși, aceste locuri de petrecere... Cred că aici ne vor prinde pe toți ca pe niște șoareci...

— Atunci, fii bun și spune-ne unde să plecăm, unde ?

— La Kronstadt ! răspunse Minich. Se mai află încă în mîinile măriei-tale. Comandantul Livers vă e slugă credincioasă. Și dacă vom ajunge acolo la timp, corăbiile și tunurile sale îi vor forța să vorbească altfel și pe consoarta voastră neascultătoare și Petersburgul care e acum de partea ei.

— Vai, ce bine că ne-a venit ideea ! răspunse țarul. Devier să fie trimis la comandant să pregătească debarcarea trupelor...

Propunerea lui Minich fu primită cu grabă. La Oranienbaum s-a trimis după un iaht și o galeră. Pînă au sosit ambarcațiunile, a început să se întunece.

Trecuse de ora nouă seara. Toată lumea fu transportată, cu ajutorul şalupelor, pe vase.

Cîţiva dintre ofiţerii de gardă şi de front cerură să fie luaţi ca ajutoare pentru matrozii de pe iahtul ţarului. Printre aceştia se afla şi Mirovici, care sosise cu regimentele de holştinezi.

La început adia dinspre ţărm briza de seară, dar cînd se întunecă de-a binelea, încetă. Pînzele nu se umflau. Iahtul şi galera trebuiau să se deplaseze cu ajutorul vîslelor. Valurile jucau uşor. Marea fu învăluită în negură.

Era aproape ora unu, cînd călătorii se apropiară de Kronstadt.

„Oare ce dar îmi va oferi ziua care începe, ziua numelui meu ? se întreba Petru, şezînd pe punte lîngă bord. Cum s-or fi descurcat, la Kronstadt, Livers şi Devier ?"

În timp ce iahtul şi galera pluteau pe mare, la Petersburg începuse să circule, în copii-manuscrise, primul ucaz al Ecaterinei către Senat : *„Domnilor senatori ! Pornesc acum cu oastea să întăresc şi să asigur tronul, iar vouă, care reprezentaţi primul meu guvern, vă las în pază, cu deplină încredere, patria, poporul şi pe fiul meu"*.

Avînd asupra sa instrucţiunile Senatului, viceamiralul Ivan Lukanovici Talîzin sosi la Kronstadt, în prag de seară, într-o barcă cu şase vîsle. Poruncindu-le vîslaşilor să tacă, se duse la comandantul Livers, şi-i spuse de cele petrecute la Petersburg. De la Livers, Talîzin porni spre cazărmi. Acolo îi adună pe matrozii şi ofiţerii cei mai de nădejde, le vorbi despre căderea partidei holştineze şi depunerea jurămîntului întregului Petersburg, după care propuse flotei să treacă de partea împărătesei. Toţi, într-un glas, strigară : „Vivat" şi îl urmară pe Talîzin la comandant.

— Ce-i gălăgia asta ? îi întrebă Livers, ieşindu-le în întîmpinare.

Alături de comandant se afla şi contele Devier, aghiotantul ţarului, trimis pentru debarcarea trupelor.

— Iată ce e, domnii mei, răspunse conştiinciosul şi delicatul Talîzin, n-aţi avut prezenţa de spirit să vă vină ideea de a mă aresta. Aşa că, iertaţi-mă, cu această ocazie o voi face eu...

Odată cu Livers şi cu Devier a fost pus sub pază şi căpitanul portului, care le strigase matrozilor : „Ce staţi şi vă uitaţi la el ? Legaţi-l pe rebel !"

Talîzin a făcut ca întreaga flotă din Kronstadt să depună jurămîntul, la intrările în radă a pus caraule de nădejde, a ordonat ca tunurile bateriilor să fie încărcate cu obuze, după care a ieşit pe chei.

Valurile băteau uşor în pilonii şi pietrele foişorului de observaţie.

„Sînt prea puţini oameni în Kronstadt ca să poată fi cuprinsă o rază atît de întinsă, chibzuia Talîzin, plimbîndu-se încolo şi încoace pe ţărm. Oare vor trimite, aşa cum am cerut, ajutoare în soldaţi, de la Piter? Altfel mă trezesc cu oaspetele nepoftit din Arenbog." Aşa i se zicea pe vremea aceea, în termeni populari, Oranienbaumului, actualul Rambov.

Îndreptîndu-şi luneta spre mare, Ivan Lukianovici cerceta neliniştit zarea să vadă dacă nu cumva vine oaspetele nepoftit dinspre Arenbog.

Ceaţa de deasupra mării persista. Luna nu apăruse. Talîzin trecu pe la toate sentinelele.

— Cine-i pe istm? îl strigă el pe omul de caraulă ce se afla la intrarea în rada portului pe o limbă îngustă de nisip.

— Trifon Averianov, răspunse o voce tînără. Era sentinela ce-şi făcea rondul pe nisipul umed din spatele unei coline.

— Fii cu ochii în patru, Averianov, atent la oaspeţi, îi strigă Talîzin, iar de-or apărea, dă-le semn să plece. Altfel vom trage... Ai pîlnie?

— N-am.

— Ei, tinere, fii atent la mare; am să-ţi trimit eu o pîlnie...

Şi iată că oaspetele din Arenbog pică tocmai atunci.

În întunericul ceţos se conturară catargele negre a două nave ce se apropiau încet, cu ajutorul vîslelor. Se auzi un fîşîit, şi ceva căzu cu zgomot în apă.

„Aruncă ancora", îşi zise Talîzin cu răsuflarea tăiată. Dădu un semnal convenţional bateriilor învecinate. Din foişor se auzea foarte clar cum, pe cele două vase sosite, cineva dădea comenzi, cum au fost coborîte nişte şalupe, mai întîi de pe iaht şi apoi de pe galeră, şi cum, fîşîindu-şi rochiile şi chiţcăind de frică la vederea valurilor negre, fremătătoare, începură să coboare în bărci doamnele aflate la bord.

Din ceaţă se conturară întîi şalupa cu opt vîsle, apoi cea cu patru apropiindu-se încet, fără zgomot, dinspre golf spre limba de nisip. De pe barca cea mai apropiată a fost aruncată

spre țărm o scîndură. Țarul, urmat de Minich și Gudovici, se pregăteau să coboare pe istmul în pantă ușoară.

— Cine vine ? răsună în liniște întrebarea vioaie a matrozului Averianov.

— Țarul, răspunse Gudovici.

— Nu mai avem țar, strigă aceeași voce.

— Iată-mă în persoană, țarul vostru ! glăsui Petru, aruncîndu-și pelerina și apărînd în mondirul său alb la botul bărcii ce se legăna pe valuri. Își poruncesc să ne dai drumul, mie și suitei mele.

— Avem țarină, pe mămuca Ecaterina Alekseevna, și nu țar ! răspunse Trifon Averianov. Și dacă dumneavoastră, domnilor ofițeri, nu plecați, conducerea o să vă bombardeze...

— Înainte, măria-ta ! spuse Minich, nu-l asculta pe dobitocul ăsta. Nu va îndrăzni nimeni să se opună țarului său... O să vă vadă garnizoana și într-o oră Kronstadtul va fi la picioarele voastre.

Gudovici și Ungern îl susținură pe Minich. Petru era gata să sară pe țărm, dar tărăgăna. „Te pomenești că eu, care iubesc armata, care în suflet sînt un stoic și un soldat, mă voi dovedi un laș nedemn, și n-am să mă hotărăsc ce să fac ?" își zicea dînsul, simțind cît de tare îi bate inima. Valurile întunecate se loveau surd de țărm. Contururile orașului și ale forturilor se desenară neclar în ceață.

Dinspre foișorul de observație se auzi o comandă de artilerie. La bateria cea mai apropiată, ascunsă de înserare, licări un fitil aprins. Din bărci, din golf, răzbăteau voci speriate de femei.

— Nu, spuse Petru, nu mă tem pentru mine. Dar nu sînt singur... Obuzele nu vor sta să aleagă pe cine să lovească, pe cine să cruțe...

Și el și cei care îl însoțeau se întoarseră. Galera și iahtul plecară spre larg atît de grăbite, că n-au avut timp să-și ridice măcar ancorele ; canaturile lor, în învălmășeală și în zăpăceală, au fost tăiate cu toporul.

Era ora două din noapte. Începu să bată vîntul de dimineață. Valurile mărunte și negre se porniră din nou. Alba dimineață venea să întîlnească noaptea albă de iunie.

Țarul ședea pe punte. Suita, grupuri-grupuri, ceva mai departe, schimba vorbe în șoaptă. Fețele tuturor erau întunecate, triste.

„N-am apucat să-ți dau completa libertate, n-am apucat! gîndea Petru, privind de la bord îndepărtarea înceţoşată. Iartă-mă, frate, iartă-mă! Nu ne e dat să trăim aici... Ce ciudat şi de neînţeles ne-a rînduit soarta. Eu am fost smuls de pe tronul Suediei, tu de pe cel rusesc. Ne-a fost dat să ne întîlnim... Tu ai fost împărat patru sute de zile; mie cît mi-e dat să domnesc?"

Iahtul înainta. Petru nu-şi lua ochii de la valuri. I se părea că pe lîngă bord îl însoţeşte o umbră luminată slab de licărul revărsatului de ziuă. Un tînăr subţire şi palid, cu plete lungi, fugea pe valuri alături de dînsul... Petru îşi aminti cît de amarnic plînsese şi cît de fierbinte îl rugase prinţul Ioan să nu-i întîrzie eliberarea.

„Într-un colţ pierdut de lume, în pădure... îşi spunea Petru. De ce nu l-am ascultat atunci, de ce eu însumi, aşa cum mă hotărîsem atunci, nu l-am scos din închisoarea grea?... Astăzi trebuia să meargă după dînsul Gudovici şi voiam să-l logodesc şi să-l proclam... Uite-i şi mireasa ce i-am hărăzit-o, cum stă aici... Ce-o fi cu el acum? Măcar el să poată fugi oriunde din conacul lui Gudovici..."

Ţărmul se apropia. Se lumina de ziuă.

— Unde porunciţi? îl întrebă Gudovici pe ţar. La Peterhof sau la Oranienbaum?

Petru i se adresă lui Minich:

— Ei, feldmareşale, acum văd limpede şi mă căiesc că nu ţi-am ascultat sfaturile întocmai. Învaţă-ne, viteazule, cum să ieşim din situaţia noastră actuală.

— Să mergem spre credinciosul Revel, la escadră! răspunse Minich. De acolo, la armata din străinătate. Armata va întîmpina pe măria-ta, cel prigonit, cu entuziasm. Întoarceţi-vă cu încredere şi vă garantez că şi Petersburgul şi ţara toată vor fi din nou ale voastre...

— Dar n-avem vînt! interveniră doamnele. Tot cu vîslele? Or să obosească vîslaşii pînă la Revel! E cumplit... Ce-o să facem atunci?

— Prostii! spuse feldmareşalul. Atunci la ce sînt mîinile noastre? Vom pune mîna pe vîsle şi vom trage la rame...

Ţarul privea la chipul bătrînului hotărît, ferm, cu voinţă de fier şi la feţele pierdute, speriate şi rugătoare ale tinerelor femei, şi nu ştia de partea cui să fie, pe cine să asculte.

Aerul proaspăt al mării şi zbuciumul din timpul nopţii îl enervau pe ţar, îl supărau. Îşi aruncă ochii spre ţărmul ce venea în întîmpinarea iahtului şi-şi umplu pieptul de parfumul familiar de răşină al colinelor şi pădurilor de conifere. În aer plutea mirosul aburului dimineţii. Petru simţi că i-e foame şi dor de o pipă. Tutunul său preferat se terminase încă la Peterhof. Îşi aminti de chifteluţa de batal, sfîrîind în unt, de aripioara de pui cu garnitură de mazăre şi ciupercuţe proaspete, de sticluţa de vin vechi de Burgundia primită în dar de la cineva din Holştinia şi de pachetul de trabucuri lungi „Fidibus", uitat dimineaţa la palat, pe teancul de hîrtii necitite în seara din ajun, şi-i ordonă lui Gudovici s-o pornească în direcţia Oranienbaumului.

Iahtul şi galera se apropiară din nou de ţărm. Mirovici ţinea trapa. Ţarul coborî pe chei. Văzînd cum îi tremura lui Petru obrajii şi tot trupul, Mirovici îşi zise: „O, dacă aş putea să-i fiu de folos în aceste clipe!"

Urmărindu-i pe fugari prin luneta din foişorul de observaţie de la Kronstadt, Talîzin îşi scoase tricornul, îşi şterse faţa şi îşi făcu semnul crucii.

Plecă spre oraş, dar se întorsese din drum ca să vină pe istmul nisipos unde îşi făcea turul de caraulă tot Trifon Averianov, uitat de schimbul de noapte, păşind încolo şi încoace pe limba umedă şi nisipoasă de pămînt.

— Bravo! îi strigă Talîzin cu o voce răguşită de oboseală.

Averianov tresări şi prezentă arma pentru onor...

Îl cuprinse groaza pe vioiul şi dezgheţatul matroz. De felul său din Suedia, era de puţină vreme în flotă. Privirea era aceea a unui om simplu, ochii săi cenuşii aveau o căutătură timidă. Pleoapele i se umflaseră de nesomn. Nasul subţire, puţin coroiat, cerceta alarmat ceaţa cenuşie a dimineţii în care dispăruseră oaspeţii nopţii.

Şi niciodată, de atunci, în toată viaţa sa aspră şi lungă, pe care şi-a sfîrşit-o la optzeci de ani cu numele de Trifili ca staret de mănăstire, şi chelar al lui Filaret, mitropolitul Moscovei, niciodată de atunci matrozul Trifon Averianov nu a putut să uite nici acea noapte, nici răspunsul pe care l-a dat omului scund, cu pieptul supt, îmbrăcat într-un mondir alb: „N-avem ţar, ci ţarină; şi dacă nu plecaţi, conducerea o să vă bombardeze..."

PARTEA A TREIA

CATASTROFA DE LA SCHLÜSSELBURG

I. Ultima zi a domniei lui Petru al III-lea

MIROVICI OBSERVĂ FOIALA CARE ÎNcepu pe peronul palatului de la Oranienbaum, cînd iahtul ţarului se apropie de ţărm. Văzu cum timidul Petru, copleşit de evenimente, veni pe canal spre palat cu barca în care se aflau Minich şi cu Gudovici, cum ieşi la mal, cît era de palid şi ce tare îi tremurau obrajii, mîinile şi tot trupul în timp ce parcurgea bucata de ţărm care despărţea cheiul palatului de mare, văzu cu cîtă neliniştе urmăreau ochii săi blînzi şi obosiţi grupurile de holştinezi şi slugile de la Curte, grăbite să-i iasă în întîmpinare.

Cheiul şi piaţa din faţa palatului vuiau de lume. Circula zvonul că ţarul, îneuindu-se la el în cabinet, îl însărcinase pe vicecancelarul Goliţîn să ducă o scrisoare împărătesei, care scrisoare o găsi tocmai la Strelna. Că fără să mai aştepte răspunsul, Petru scrise cu creionul o a doua scrisoare, trimiţînd-o cu mareşalul Curţii, generalului Ismailov. Mai tîrziu, lumea spunea că scrobitul şi grăsanul urecheat cu buzele

groase, Ismailov, ar fi întîlnit-o pe Ecaterina pe drum, lîngă mănăstirea Serghievo și că atunci Panin, de teamă ca nu cumva Petru s-o pornească spre Petersburg, ar fi venit într-un galop în capitală, urmat de douăzeci și patru de cavaleriști de gardă. Că Ismailov, întîlnind oastea împărătesei, ar fi venit grăbit spre ea, ar fi aruncat hățurile ordonanței și înmînîndu-i plicul, cu o prețiozitate artistică, s-ar fi așezat în fața noii Bellone [1] în genunchi, în praful de pe drum.

În timp ce Ecaterina citea scrisoarea în care Petru își exprima intenția de a-și sfîrși zilele într-o recluziune de pace filozofică, departe de cele lumești, pentru care lucru își și cerea permisiunea să plece în Holștinia, Ismailov, cu capul descoperit, respirînd anevoie și mișcînd din sprîncene, își punea ordine în gînduri.

— Oare mă consideri, o, suverana mea, drept un om cinstit ? o întrebă el după ce Ecaterina isprăvi de citit scrisoarea.

— Te consider.

— Ce imensă fericire e să servești pe înțelepți ! exclamă Ismailov, lovindu-se în piept. Îmi vei permite, stăpînă ? Îmi vei permite ? Am să-l rog pe țar să renunțe formal la tron, mai mult chiar : îmi dau cuvîntul să-l aduc de îndată în fața măriei-tale. Prin asta vor fi înlăturate toate clevetirile, nesiguranța și nenorocirile inerente unui război civil. Mă însărcinezi cu aceasta, măria-ta ?

— Bucuros, răspunse Ecaterina.

Ismailov făcu o reverență adîncă, încălecă, porni calul în galop, apoi, făcînd cîțiva pași, se reîntoarse.

— Măria-ta ! spuse el, aplecîndu-se din șa în fața Ecaterinei : pot oare conta pe o atenție milostivă care, firește, să nu influențeze și pe alții ?

— Despre ce e vorba, generale ?

— Pot oare să sper că mi se va da tocmai din extrema mărinimie a măriei tale și numai pentru a-mi putea duce un trai modest, satul Dednovo de pe Oka ?

— Slugile sîrguincioase și credincioase, cu dragoste pentru noi pot oricînd spera în milostivirea noastră.

Bucuros, călărețul salută, trase de frîu, elansă calul și porni apoi în goană înapoi spre Oranienbaum printre șirurile

[1] *Bellona*, zeița războiului la romani (n. tr.).

.e coloane ce mărşăluiau neîncetat prin verdeaţa pădurii. „Asta nu e Minich, şopti Ecaterina, întorcîndu-şi capul cu dispreţ, pe acela nu-l poţi cumpăra."

Petru semnă abdicarea formală, apoi însoţit de Gudovici şi Voronţova, porni, ascuns în caleaşca lui Ismailov, spre Peterhof. Acolo, prînzi într-un pavilion al parcului, înconjurat de trei sute de grenadiri. În timpul mesei fusese bine dispus, glumise chiar, iar după desert îi trimise Ecaterinei cea de a treia scrisoare. Prin ea o ruga să-i cedeze palatul de pe moşia din Ropşa, şi să-i trimită totodată acolo pe arapul Narcis, căţeluşa Mopsinka, pe doctorul Liedens, vioara, nişte vin de Burgundia şi ceva tutun, *Biblia* nemţească şi traducerea franceză a romanului lui Sterne, *Viaţa şi opiniile lui Tristram Shandy*, pe care nu-l isprăvise de citit.

Ştirea despre plecarea şi abdicarea ţarului se împrăştie ca fulgerul prin Oranienbaum. Înalţii demnitari ai Curţii se grăbeau să ajungă la Peterhof fără tărăboi sau chiar la Petersburg, pe la moşiile şi palatele din împrejurimi. Mirovici vedea debandada ce-i cuprindea pe toţi tot mai tare, alergătura fără rost a slugilor şi chipurile palide ale personalităţilor militare şi civile schimonosite de groază. Roşcovanul ofiţer holştinez, care numai cu o zi în urmă ţipase la dînsul şi-l apucase obraznic de guler, şedea acum lîngă poartă pe un cufăraş albastru, scos nu se ştie de cine, şi ţinîndu-şi capul ciufulit în mîini plîngea cu sughiţuri muiereşti. Cineva veni cu ştirea că se aşteaptă un atac al cazacilor şi husarilor asupra cuibului de holştinezi, că prea erau urîţi de popor.

„Dar unde e Ungern ? S-o fi ascuns şi el acolo unde fug alţii ?" se întreba Mirovici, în timp ce traversa curtea pustie. Zărind o caleaşcă care tocmai pleca cu nişte boarfe, fără să mai stea pe gînduri se agăţă la spatele ei. Aşa ajunse la intrarea în parcul Peterhofului. Îşi aduse aminte de calul lui Bressans pe care îl lăsase cu două zile în urmă într-un cătun finlandez prin apropiere. „Calul s-a odihnit, îşi spuse dînsul, îl iau, şi pînă la căderea nopţii ajung la Petersburg... Dacă nu am reuşit să-l previn pe ţar, am să-l salvez printr-o diversiune... Oastea a părăsit capitala. Prinţul Ioan este la Krestovskoe ; îl smulg din mîinile pazei sale, îl aduc în spatele rebelilor, şi atunci... atunci să vedem !"

Mirovici se afundă în pădure, ca să ocolească Peterhofuł ce gemea de oşti.

Cu toată ora tîrzie era foarte cald. Sudoarea îi şiroia pe faţă. Picioarele i se încurcau prin iarba înaltă şi agăţătoare. Se auzeau zgomotele străzii, nechezatul cailor, strigătele şi cîntecele unităţilor militare masate în pieţe şi lîngă palat. Apoi totul începu să se potolească. Se depărtă de oraş. Desişul pădurii îl învălui cu umbră şi răcoare. Prin poienile presărate de flori se auzeau cîntînd presuri şi ciocîrlii. Mierlele, fluierînd strident, zburau de pe o creangă pe alta prin tufişuri. Mirosea a răşină de brad. Soarele lumina oblic, printre crengi, trunchiurile groase îmbrăcate în muşchi.

În stînga apăru dunga ţărmului. Pînă la cătunul care se zărea de pe creastă mai avea de făcut vreo două-trei verste. Recunoscu şi ograda mărginaşă unde îşi părăsise calul. „Mai iute, mai iute!" se grăbea el. Abia traversă drumul ce lega Peterhofiul de Gostiliţî, că auzi din spate, din direcţia parcului, zgomot de roţi şi strigătele subţiri ale călăreţului-vizitiu. „Vreun rădvan, gîndi Mirovici. Probabil un boier de vază e grăbit s-o şteargă din balamucul ăsta la moşie." Coborî de pe drum şi se ascunse în desişul primilor copaci.

De jos, din vale, se auziră pocnete de bici şi strigătele de îndemn ale vizitiilor. Pe drum, mergea cu mare greutate o caleaşcă mare, blazonată, de patru locuri. Cele patru perechi de cai în spume abia mai trăgeau de oboseală, intrînd cu butucul roţilor în lutul cenuşiu şi afînat.

Aspectul caleştii era neobişnuit. Storurile verzi de la ferestrele deschise erau coborîte. Pe capră, în spate, şi chiar pe scărîţele de la portiere, stăteau grenadiri cu muschete. De o parte şi de cealaltă a caleştii şi, ceva mai la distanţă, în faţa şi în spatele ei, amestecîndu-se cu convoiul de husari, călăreau cîţiva ofiţeri de gardă. Printre aceştia din urmă, Mirovici recunoscu plin de uimire pe cneazul Bareatinski, pe Baskakov şi pe Passek, cu care se întîlnise nu o dată în localurile Drezdenoaiei. De după perdeaua care flutură o clipă, zări chipul, cu cicatrice pe obraz, al lui Aleksei Orlov, *„le balafré"*.

„Ce să însemne toate astea?" se întreba Mirovici, urmărind de după crengile copacilor bizarul cortegiu ce se îndepărta pe drumul brăzdat de hîrtoape şi rădăcini. „Orlov, Bareatinski şi Passek!... Aşta cum a ajuns aici? Era doar arestat! Dealtfel şi toţi ceilalţi! Sînt duşi sau duc? Şi cine e persoana?"

Mirovici ieşi din desiş. Caleaşca dispăru cu întregul ei convoi. Aproape imediat se auzi un nou zgomot de roţi. Pe drum

se ivi o căruță cu coviltir. Omul care se afla înăuntru coborî grăbit la cotitura spre Peterhof, urcă pe o movilă și, ducîndu-și mîna streașină la ochi, începu să vorbească cu vizitiul. În persoana stăpînului căruței, un om cu fața galbenă, buhăită și spînatică, Mirovici îl recunoscu pe negustorul de untură, Selivanov, pe care țarul îl vizitase în martie, invitîndu-l apoi să-l viziteze la Oranienbaum.

— L-ați văzut, l-ați văzut ? i se adresă Selivanov lui Mirovici, cînd acesta se apropiase de el. L.-au dus pe tătucu, pe ocrotitorul nostru...

— Pe cine l-au dus ?

— D-apoi pe țar.

Mirovici se cutremură.

— Nu e cu putință ! exclamă dînsul.

— Dînsul era, înălțimea ta, chiar dînsul! îl căina Selivanov. Perdeluța s-a mișcat în partea lui... Iar pe el, l-am văzut cum te văd și cum mă vezi. Stătea într-un colțișor și privea... Ce barbarie, ce rușine pentru lumea întreagă, ce vrajbă de moarte... Spune-mi, luminăția ta, cine-s ticăloșii ?

Mirovici îi povesti lui Selivanov de schimbarea care avusese loc în acea zi.

În ochii plumburii, cu căutătură sălbatică, ai sectantului apăru groaza. Își scoase căciula, își făcu cu două degete semnul crucii, apoi căzu pe gînduri, mișcîndu-și a rugăciune buzele palide.

— Salvează-l, Doamne ! spuse dînsul, strîngîndu-și cureaua. Privi cu o furie mocnită în josul văii, apoi adăugă : Am fost lipsiți de un salvator sigur, pesemne că acum trebuie să așteptăm un altul. O vorbă să trimită milostivul, să le dea o speranță robilor săi credincioși, numai un cuvînt să spună...

— Pot să te rog să-mi faci un serviciu ? zise Mirovici, grăbit.

— Pe mine ? Roagă-mă, boierule ! Ce treabă ai ?

Mirovici îi explică cum și pentru ce se află acolo, rugîndu-l să-l ducă în cătunul învecinat, să-și ia calul.

— Ei, luminăția ta, despre cal mai bine să uiți, spuse Selivanov. Spuneai doar singur ce oști au trecut pe aici și cîte rele și ticăloșii s-au făcut. Mai bine șezi colea, că te-om duce pînă la Piter. Trebuia să ajung la Kronstadt, da pesemne că

și-acolo-i răsmeriță mare... Pînă una, alta, ne-om opri la un consătean de pe Cheiul galerelor. Numai că n-o s-o luăm pe drumul mare, ci olecuță mai la dreapta, pe drumeagul de țară... Oh, oh ! Se vede că au început zilele de pe urmă...

Mirovici se urcă în căruța lui Selivanov. Au ajuns la Petersburg seara tîrziu, mergînd de-a lungul țărmului, făcînd popasuri și ocolind drumul mare. O luară apoi spre Cheiul galerelor, unde se afla casa pielarului, prietenul lui Selivanov.

Tocmai atunci începu reîntoarcerea triumfală, prin porțile Narvei, a oștirilor care participaseră la campania Peterhofului. Tricornurile și muschetele soldaților erau împodobite cu ramuri de stejar. Muzica cînta neîncetat. Pe același cal alb rotat, dar plin de praf, Ecaterina intra în capitală în fruntea batalioanelor de pedestrași. Glasul clopotelor se contopea cu sunetele marșului triumfal și cu țipetele mulțimii ce alerga în urma oștirii. Ușile bisericilor erau larg deschise. Acolo, în fața altarelor puternic luminate, clerul învești mîntat în odăjdii de sărbătoare slujea pentru învingătorii care „au afirmat și întărit tronul".

„Bucurați-vă ! bucurați-vă ! le spunea Mirovici în gînd, tremurînd febril de o bucurie răutăcioasă, în timp ce străbătea Petersburgul, și prindea cu urechea uralele și larma poporului radios. Va bate însă ceasul... Nu-i mult pînă atunci și am să vă fac o figură de-o să vă stea mintea-n loc ! Am să vă pun în față o fantomă, fantoma unui mort cumplit și răzbunător !..."

Înainte de plecarea din Peterhof, încă pe 29 iunie, Ecaterina îi trimise lui Nikita Panin un ucaz prin care trebuia să preia fără întîrziere toate treburile secrete și de înalt interes politic de care răspunseseră după căderea lui Ungern, Narîșkin și Volkov, iar general-maiorul Silin urma să-l înlocuiască pe Jihariov în funcția de pristav-șef al arestatului de la Schlüsselburg.

Hîrtia era parafată și predată pentru expediție, cînd Ecaterina porunci să fie oprit trimisul special ca să-i mai fie înmînat încă un ucaz de o importanță cu totul deosebită, pe numele lui Silin. Pe plic, împărăteasa scrisese cu propria mînă : *„Mai important ca orice și urgent"*.

II. Uitatul

EVENIMENTELE CAPITALEI PĂREAU SĂ nu-i fi atins pe locuitorii conacului lui Gudovici. Fuseseră probabil uitați.

„Oare să nu știe unde e prințul ? se întreba Jihariov. Nu-i de mirare într-o asemenea zăpăceală și harababură !" Puse sentinele la toate intrările și ieșirile clădirii și atrăgîndu-i cu toată severitatea atenția caraulei să fie pregătită și cu ochii în patru, de două zile stătea încuiat în apartamentul său. Cel mai mic zgomot care venea din afară îl făcea să tresalte.

Soarta arestatului nu-i ieșea din cap. Mama și surorile lui Gudovici fuseseră la Petersburg în dimineața din ajunul întoarcerii Ecaterinei, revenind de acolo cu asemenea vești încît era foarte greu să se mai poată conta pe osîrdia invalizilor lui Jihariov. Cucoanele nu se liniștiră, poruncind ca după-masă să se înhame caii la berlină și plecară din nou la oraș. Spre seară însă nu se mai întoarseră. Servitorimea începu să răstălmăcească în felul ei întîmplarea, cum că afurisita de babă a fost vîrîtă, împreună cu codanele ei, la arest și că în orice caz acum vor răspunde pentru toate. Din bucătăria boierilor și din crescătorie se auzeau cuvinte grosolane și obraznice, înjurături și amenințări de a părăsi conacul și a merge acolo unde, acum, chipurile, merg toți.

— Vezi să nu răspundem pentru asta, fraților ! Că doar măicuța are ochi ageri. Ai să vezi numai cum le dă de urmă la toate ! bombănea căruntul bucătar care îl ținea încă minte pe Petru cel Mare și execuțiile sale.

După ce strînse vasele, își lepădă șorțul și tichia, își puse minteanul ponosit și, abătut, ieși pe poartă.

— Ehe, o să vezi cum o să-i treacă pe toți în revistă... filozofa grădinarul, amator de snoave, mare cartofor și chefliu. Stătea întins pe laviță, iar gura îi turuia fără încetare : și o să vadă țarina cine și de ce a întîrziat, și pentru care motive. Și numai cei ce vor ajunge mai degrabă, numai aceia, fraților, vor căpăta eliberarea !...

Băiatul de la bucătărie îi făcu cu ochiul vizitiului, acesta sacagiului, iar sacagiul lacheului. Servitorimea tînără scoase caii din curte să-i ducă, chipurile, la adăpat, și pe-aci ți-e

drumul. Cei vîrstnici mai aşteptară ce mai aşteptară şi apoi, unul cîte unul, o întinseră şi ei pe poartă.

Se întuneca. Jihariov se plimbă prin parc, apoi, întorcîndu-se în casă, se aşeză la birou : îi venise ideea să-i scrie un raport şefului poliţiei şi să-i ceară instrucţiuni privitoare la prinţ. „Măcar aşa, să-i aduc aminte de mine", îşi spuse dînsul. Dar rămase pironit locului. Auzul său prinse zgomotul unei trăsuri grele. Cineva vorbea lîngă poartă, îndreptîndu-se către casă. „Cine să fie ? se fîstîci Jihariov, privind spre uşă. Oare şi-au amintit de cel uitat ? Şi de bine sau de rău ?"

În prag auzi zornăit de pinteni şi zgomot de paşi grăbiţi. Camerista Gudovicilor, Gaşa, intră în goană, palidă şi zăpăcită.

— A venit un domn, turui ea. Întreabă de dumneavoastră... Sînt husari călări...

— Cine a venit ?

— Tot oameni necunoscuţi, răspunse Gaşa.

Jihariov luă grăbit sabia şi se năpusti în anticameră. Acolo, aliniind escorta adusă, stătea un cavalerist pistruiat, cu nas turtit de kirghiz, îmbrăcat în uniformă de general.

— Sînteţi maiorul Jihariov ?

— Întocmai. Şi dumneavoastră, dacă nu vă supăraţi ?

— Generalul-maior Silin... Unde se află arestatul fără de nume ?

— Ce treabă aveţi cu dînsul ? Şi la porunca cui, să nu-i fie înălţimii voastre cu supărare, mi-l cereţi ?

— Oh, Dumnezeule ! Ce rost au conversaţiile şi explicaţiile ? spuse Silin, ridicînd nerăbdător din umeri. În numele suveranei ce domneşte astăzi, a împărătesei noastre, vă întreb unde este închis faimosul deţinut secret, încredinţat dumneavoastră ?

— Vreau un ucaz, domnul meu, un ucaz scris, răspunse Jihariov, pălind. Apoi, făcînd cîţiva paşi spre uşă, îşi scoase sabia. Parcă-s puţine frămîntări în lume ? ! Iar cine e astăzi şef, puţin o ştiu !... Şi, cum mintea încă nu m-a părăsit, o rog pe luminăţia voastră să părăsească locul pentru simplul motiv că aici sînt pristavul-şef şi personal...

— Ce gogoriţă, tătucule, haida-de ! Poftim ! spuse Silin cu dispreţ, întinzîndu-i peste umăr ucazul. Aţi poftit să-l vedeţi... Nu dumneavoastră, preamilostive, ci eu sînt de acum încolo pristavul-şef ce se va îngriji de persoana aici reţinută în taină...

Jihariov se clătină. Gașa se năpusti în parc.

— Și v-a mai venit, tătucule, să amenințați ! urmă Silin, pufnind înfumurat. După cum văd, aici toate sînt aranjate ca în familie, la marea simplitate... Ferestrele n-au întăriturile poruncite, iar sexul femeiesc, se vede treaba, pentru un schimb de vorbe în caz de plictiseală, se află tot aici, în apropierea camerelor arestatului... Toate aceste îngăduințe rele și în pofida regulamentului vor fi aduse la cunoștință mai sus...

— N-am făcut nimic fără ucaz și împotriva statutului ! replică Jihariov abia stăpînindu-și furia. Iar parveniți lipsiți de respect, oricare le-ar fi rangul, și protejați gălăgioși ai potentaților lumii acesteia am mai văzut și am mai potolit... De ce vreți să mă speriați ? Vom ști să răspundem...

Scoase din buzunar cheia și o puse pe masă. Silin trecu în camera de alături și descuie ușa ce ducea la deținut. Apariția unor oameni înarmați care-l priveau cu dușmănie îl sperie pe prinț.

— Ah, dar ce doriți ? Spuneți ! exclamă el, dîndu-se cîțiva pași înapoi și repezindu-se spre fereastră.

— Am venit să vă luăm, domnule, poftiți ! ridică vocea Silin. Din ordinul noii suverane, faceți bine și mă urmați...

— Minți, minți ! strigă arestatul. Fă doar un pas și-ți zdrobesc capul...

— Apucă un scaun masiv, îmbrăcat în piele.

Silin se dădu îndărăt spre ușă și făcu un semn. Soldații, cu paloșele scoase, se năpustiră din ambele părți spre arestat.

— Toate-s minciună, n-aveți dreptul ! țipa deținutul, făcînd spume la gură și învîrtind prin aer scaunul. Sînteți niște clevetitori. Niște eretici ! M-ați înjosit... Sînt prințul acestui imperiu și țarul vostru !...

Gașa urmărea din parc cum încerca Silin să-l convingă pe prinț, îi auzea amenințările și ripostele prințului. Deodată se lăsă tăcere. Ferestrele camerei prințului se acoperiră de tunicile verzi ale soldaților care se mișcau violent.

— N-aveți pic de milă, domnule ! se auzi exclamarea întretăiată de lacrimi a lui Jihariov. Nu uitați, domnule general, cine e...

— Așa, miloșii ! Diavolii ! Am să vă arăt eu vouă ! Ia-l ! Leagă-l pe răspunderea mea ! le striga Silin soldaților.

Se auzi zgomot de mobilă în cădere și sunet de geamuri sparte. O mînă slabă, lipsită de culoare, se zări o clipă pe

deasupra capetelor soldăţeşti. Un genunchi osos, îmbrăcat în pantaloni de catifea, se ridică spasmodic şi se pierdu printre umerii îngrămădiţi. Răsună un tropăit surd şi dezordonat de paşi grei, soldăţeşti, ce se îndepărtau. Se luptau cu cineva prin odăi şi în uşă, potoleau pe cineva, purtîndu-l în mare grabă sub o ploaie de ameninţări şi înjurături.

Larma încetă. Gaşa îşi veni în fire, se repezi în curte şi de acolo în stradă. Pe drumul de pădure, ridicînd praful, gonea prin întuneric o caleaşcă mare, de poştă, trasă de şase cai. O urma în galop detaşamentul de cavalerie. Nici în casă, nici în curte, nici prin jurul ei nu se zărea ţipenie de om.

Îndată după sosire, Silin expedie vechea caraulă în oraş, iar pe Jihariov, fără să-i lase timp să-şi vină în fire, îl ridică cu arestat cu tot. Gaşa îşi aduse aminte de conacul din apropiere al Ptiţînilor, îşi puse un şal şi fugi într-acolo. O noapte mohorîtă şi noroasă o înconjura din toate părţile. Cînd ajunse la grădina de zarzavat învecinată cu parcul Ptiţînilor, privi înapoi şi dădu din mîini a neputinţă şi groază : pe deasupra copacilor, în direcţia de unde venise, se ridicau trîmbe strălucitoare de flăcări şi fum. Fuioarele de flăcări se ridicau tot mai sus, luminînd pînă departe ostrovul Kamennîi şi insulele învecinate.

În aceeaşi seară, dinspre cheiul de lîngă Koltovskaia porni un bac. Pe el se îngrămădeau muncitori de la fabrica de sticlă şi de la pulberăria din apropiere, grădinari şi cîţiva tîrgoveţi. Tot aici stătea şi o birjă. Cei aflaţi în ea rămăseseră pe locurile lor, atenţi la pălălaia ce se zărea la orizont.

— Acuşilea, care va să zică, oricine se descurcă pe drum fără felinar, spuse cineva de lîngă canat. Demoazelele pot să-şi găsească şi-o speleă pierdută...

Rîsete.

— Fir-ar să fie, fraţilor, ce mai arde ! A început să ardă în vîlvătăi, spuse un soldăţel pistruiat şi adus de spate. Ia te uită, Mikolaev, ce de-a scîntei... Şi ce fum ! Ăsta da trabuc, o grozăvie !

— Dar ce arde ? se încumetă să întrebe cineva din birjă.

— Dumnezeu ştie...

— Îi cinsteşte poporul pe nemţoi, se fac jocuri de lumini pentru vînzătorii de neam şi slugile lor, lămuri vocea de lîngă canat. Să mănînce, dihaniile, papara ! Măi, ce-o s-o mai mănînce, pe săturate....

— Păi bine, fraților, ăsta-i conacul lui Gudovici, interveni din nou soldățelul. Nu vezi că-i lîngă golfuleț ? Chiar așa !

Toată lumea se strînse lîngă canat : „Măi, măi, ce mai arde !"

— Apollon, te pomenești c-am întîrziat și de data asta ? îl întrebă în șoaptă Mirovici, pe amicul său Ușakov stînd în birjă. Acesta privea tăcut în direcția incendiului.

— Stai numa, că toți o-ncasează ! mormăi un mujic sfătos și zdrențuit, agitînd o funie în mîinile noduroase, bătătorite.

— Da ce vină are, măcar Gudovici, ghinărarul ăsta ? se auzi vocea slabă, ca de copil, a unui grădinar cărunt. E boierul milostiv, liniștit, că doară l-am văzut de atîtea ori...

— Cînd ești cu nemții, parcă ești frate cu dracu.

— Ascultă, moșule, să vezi numai ce-o să urmeze ! replică o voce de bas din capătul celălalt al bacului. Or să pună mîine spînzurătorile în fața senatului și pe toți dușmanii, schingiuitorii noștri, or să-i spînzure !

— Pungașii, suflete de cîini ! Care va să zică s-a hotărît, s-a pornit acum Rusia : ține-te bine, cu picioarele-n sus !"

— A-a ! U-u ! tresări mulțimea, urlînd în cascade deasupra apei.

Bacul acostă. Birja o coti pe drumul ce mirosea puternic a ars. Ajungînd la poiana de lîngă țărm, drumeții coborîră, îi porunciră birjarului să aștepte și o luară de-a dreptul prin desișul pădurii în direcția incendiului.

Pe locul conacului întins și bogat rămăseseră doar trunchiuri carbonizate de copaci. Muncitorii de la pescărie și cîțiva dintre localnicii de prin împrejurimi urmăreau cu o curiozitate tîmpă, stînd ceva mai încolo, uriașele grămezi de resturi fumegînde.

— Al cui conac a ars ? întrebă Mirovici, apropiindu-se.

— Al lui Gudovici.

— Au scăpat cu toții ?

— Cine poate să știe...

— Dar unde sînt cei care au locuit aici ? se interesă Ușakov.

— S-au copt ca și cartofii în spuză, ori poate au fugit în Nemția lor.

Ușakov se întoarse. îl zări pe Mirovici stînd de vorbă cu cineva din mulțime. Ghemuită pe iarbă, alături de oamenii Ptițînilor, Gașa plîngea averea prăpădită.

— L-au luat cu ei, l-au salvat, repeta ea întruna. Dar averea, averea a ars toată!

Începea să se crape de ziuă. Din depărtare se auzeau clinchete de zurgălăi şi clopoţei. Sosea detaşamentul de pompieri. În faţa lui galopa o patrulă de cazaci...

III. Raportul lui Panin

AŞTRII NOI ŞI PLINI DE STRĂLUCIRE SE înălţau la orizontul noii Curţi. Toată lumea căuta să se încălzească la razele lor somptuoase, atoate promiţătoare. Fiecare voia să atragă asupra sa atenţia acestor fericiţi, să le ghicească zîmbetul, privirile, cuvintele. Plecîndu-se adînc în faţa lor, toţi îşi ofereau prietenia, serviciile. Numele fraţilor Orlov, neştiuţi şi prea puţin bogaţi pînă atunci, alături de numele lui Nikita Panin, al Daşkovăi şi al noului secretar al împărătesei, Grigori Teplov, stăruiau pe buzele societăţii petersburgheze.

În ziua de 5 iulie, adică în cea de a şasea zi a domniei sale, Ecaterina îi fixă o întrevedere lui Panin, mentorul fiului ei. Urma ca acesta să-i prezinte un raport special, deoarece răspundea acum, în afara altor probleme importante, şi de aşa-zisele probleme secrete.

Era aproape ora prînzului. Împărăteasa rămase în sfîrşit singură după audienţele şefului poliţiei, ale mareşalului Curţii şi încă a doi, trei militari. Îşi puse ordine printre maldărele de hîrtii adunate în aceste cîteva zile pe masa ei de scris şi pe cele două mese ajutătoare din cabinetul său de lucru: în ajun, într-unul din corpurile acestui palat, printr-un ucaz personal al noii suverane, şi în vederea grăbirii tuturor treburilor în general, a fost transferat întregul senat activ. Aşteptîndu-l pe Panin, Ecaterina îşi spălă mîinile murdărite de cerneală, îşi hrăni, cu biscuiţi, căţeluşii primiţi în dar şi care se răsfăţau lîngă patul ei din dormitor pe salteluţe matlasate din atlaz şi abia după aceea reveni la masă.

Nikita Ivanovici Panin, un blond de vreo patruzeci de ani, flegmatic, blînd şi domol din fire şi-a petrecut cîţiva ani în diplomaţie, în Danemarca şi în libera Elveţie, iar acum intrase

în al doilea an de cînd se îngrijea de educaţia „coconului purtător de porfiră", a ţareviciului, urmînd să-i pregătească sufletul „pentru timpul vîrstei coapte", după cum i se indicase în instrucţiuni, „în simplitate, smerenie şi îndepărtarea de la toate inutilităţile şi luxurile, precum şi de toţi linguşitorii, pentru care va avea destulă vreme înainte..."

Avînd gradul de general-porucic şi cavaler al ordinului Sfîntul Alexandru, Nikita Ivanovici îşi pudra foarte rar părul său blond şi bogat, purtîndu-l în bucle naturale care se încreţeau de la sine la tîmple şi lîngă cosiţă. Umbla încet, balansîndu-se uşor pe picioarele sale pline, cu călcătură respectuoasă ; purta o tunică largă din catifea bleu, bătută în paiete, era taciturn, atenuîndu-şi dealtfel vorba domoală şi uneori distrată printr-un zîmbet blînd şi inteligent şi o privire liniştită şi atentă. După ce respiră aerul fericitelor popoare normande, care şi-au cucerit, printr-o dragoste de muncă dîrză şi ponderare, largi libertăţi municipale, începu să viseze la introducerea acestor libertăţi şi în Rusia, în suflet fiind un liberal convins.

În timpul vieţii mătuşă-şi, Ecaterina, preţuind mintea şi inima îndrumătorului fiului său, îl respecta, îi căuta compania, dar nu-l prea iubea, ci mai degrabă se temea de dînsul. Acum, văzîndu-l printre ajutoarele sale de frunte, cele mai sîrguincioase, mai inteligente şi mai bogate în experienţă, şi-a manifestat atenţia în cel mai înalt grad, cu toate că în fundul sufletului său se ruşina la gîndul imensului serviciu pe care Panin i l-a făcut, atît ei cît şi cauzei sale încununate de succes.

Prin oraş, circula foarte stăruitor zvonul că Ecaterina a acceptat tronul numai pînă la majoratul fiului ei, iar Panin i ar fi promis ajutorul numai cu condiţia introducerii în Rusia a formei suedeze de guvernămînt.

„Proiectul suedez" al lui Nikita Ivanovici Panin constituia acum subiectul la modă al oricărei discuţii ce se purta în cercurile din afara palatului. La Curte, se tăcea respectuos.

Era ora douăsprezece fără un sfert. În sala de primiri de lîngă cabinetul împărătesei se aflau cîţiva demnitari. Printre ei, ceva mai în fund, lîngă cămin, stătea Olsufiev, cu un teanc de hîrtii sub braţ ; molfăind din buze, tremurînd la gîndul obţinerii în scris a satului Dednovo, Ismailov ; în pan-

tofi noi, cu tocuri roşii, Becksen şi cu un guturai îngrozitor, căpătat în ultimele zile atît de zbuciumate, hatmanul Razumovski. Lîngă geam, privind spre grădina de vară, clocoteau de mulţime sărbătorească, stăteau de vorbă cîţiva ofiţeri de gardă. Printre ei erau Bredihin, Hitrovo şi eroul furtunoaselor zile, Aleksei Orlov.

— Cu toate acestea, trăim vremuri nesigure, spuse zîmbind a îndoială Orlov, fără să-şi ia ochii de la fereastră.

— Adică ? întrebă indiferent Bredihin.

— Toate damele bine s-au dat la fund. Uite, de cînd stau şi mă uit după ele, nu văd nici una ; parcă le-ar fi măturat vîntul. Pesemne că va trebui să ne căutăm la Moscova mirese.

— Dar asta, asta ? arăta prin geam Hitrovo. Ce, ai orbul găinilor, Aleksei Grigorici ? Uită-te ce zînă e

— Unde ?

— Uite-o aia, în roz. Un pui de arap îi duce umbrela. Ei, aşta o să fie a mea...

Ofiţerii se îngrămădiră la geam.

— Se şi observă foarte multe, şoptea Ismailov lui Olsufiev, lîngă cămin. S-a şi băgat de seamă noul triumvirat.

Olsufiev ridică întrebător din sprîncene.

— Noi sîntem mici, aceia-s de vază ; noi rămînem mai jos, ălora în schimb li se promit şi ranguri şi de toate.

— Despre cine vorbeşti ? întrebă Olsufiev.

— Ei, tătucă, chiar nu observi ? Aseară, stau în salon, aştept sosirea împărătesei. Încep prezentările. Se apropie capul dracului, sluga suedezilor, Panin... Schimbă priviri cu Orlov şi cu hatmanul şi apoi îi spune ţarinei : „Îndrăznesc să vă deranjez cu toată plecăciunea în legătură cu eliberarea lui Vocikov din fortăreaţă..."

— Şi ?

— O să-l elibereze neapărat. Că doar o să avem cu ce plăti. Şi creierul întregii afaceri e acelaşi ipocrit de mînă întîi cum nu s-a mai văzut altul, Panin.

— Ei, nu le inventa pe toate, spune ce ştii, interveni Olsufiev, privind într-o parte.

— Mă jur pe ochii mei că i-am spus totul, suflet de cîine ce e, direct şi personal...

Ismailov nu-şi isprăvi vorba. Văzu cum privirile tuturor se întoarseră deodată, iar capetele se plecară respectuos şi

cald în întîmpinarea grăsanului și înaltului Panin, care intra cu pași rari, legănîndu-se. Purta o geantă și era puțin palid. Dădu mîna cu hatmanul, cu alții, schimbă cîteva cuvinte cu Becksen, apoi se așeză cu greutate în fotoliu, crispîndu-se de oboseală. Ochii săi fixau, înciudat și moale, ceasornicul de deasupra căminului și ușa cabinetului în apropierea căreia, lîngă un mic paravan de mătase, stătea lacheul de serviciu. „Cînd am să fac un înalt sfat al imperiului, ales de popor, în genul Suediei, își zicea el privind disprețuitor spre curteni, se vor limita neprevăzutul și liberul arbitru și va fi ascultat glasul țării."

— Dacă e s-o luăm de bună, spuse Ismailov, înclinîndu-se adînc și lingușindu-l pe Panin, proiectul suedez al înălțimii voastre e de toată lauda și poate imortaliza numele creatorului său. Cît privește pe dușmanii domniei voastre, sînt plin de nădejde și am destule motive să cred, n-o să-i cruțați pentru discuțiile și intențiile prin care o jignesc pe înălțimea voastră. Toți sînt o apă și un pămînt. În ceea ce mă privește, ca patriot credincios ce mă aflu, pînă la ultimele mele zile voi purta o recunoștință de rob măriei sale.

Panin tăcea.

Pendula bătu puternic de douăsprezece ori. În cabinet se auzi un sunet subțire, argintiu, de clopoțel. În clipa următoare, lacheul se apropie de Panin. Acesta, luminîndu-se la față, se ridică voios de pe scaun.

— Așadar, *cher ami*, o ții pe a ta ? Adunare populară și sfat al demnitarilor aleși ? spuse hatmanul, făcîndu-i lui Panin cu ochiul și atingîndu-l prietenește cu mîna.

— Totul de care sînt capabil... și prin care pot servi slavei sale, totul îi va fi raportat cu toată sinceritatea măriei sale ! răspunse Panin, luîndu-și geanta. Apoi aruncînd o privire triumfătoare celor din jur, trecu cu capul ridicat mîndru, liniștit și sigur de el, în cabinetul împărătesei.

Ecaterina ședea cu spatele spre ușă într-un mic fotoliu tapisat în alb, lîngă masa de scris de la fereastră.

— Ei, Nikita Ivanîci, se auzi vocea ei fermă, bărbătească și caldă, după ce Panin închise în urma sa ușa și se apropie cu o plecăciune de celălalt capăt al mesei. Șezi, drăguță.

Cum merg treburile ? Se pare că domnii din senat nu-s prea mulțumiți că i-am adus aici, la mine, în corpul de rezervă.

Cu o undă de mohoreală, Panin mîrîi ceva. Încercînd, cu gesturi grăbite, ce nu i se potriveau deloc, să descuie cu degetele sale groase și plinuțe încuietoarea complicată a genții lui Teplov, tiesită de rapoarte de serviciu vîrîte cu de-a sila pe gîtul lui.

— Lasă, Nikita Ivanîci, nu te mai chinui, spuse împărăteasa, în timp ce-i urmărea zîmbind mișcările degetelor. Mai bine stai și ascultă. De hîrtii ne-om ocupa mai încolo.

Panin oftă din adîncul pieptului și, strîmbîndu-se și întinzînd gîtul de parcă l-ar fi deranjat o eșarfă strîns legată, își întoarse spre Ecaterina ochii ce clipeau întruna încețoșați de efort și înciudare.

— Oare știi ce treburi mi-au fost lăsate drept moștenire ? îl întrebă brusc împărăteasa, scoțînd de sub *presse-papier*-ul de bronz un petic de hîrtie încărcat de un scris mărunt, cu creionul.

— Nu știu, măria-ta, răspunse Panin, aplecîndu-se nemulțumit spre masă. Înaltul senat, prin funcția ce o deține și din politețe, pregătește pentru monarhul său un raport privitor la toate nevoile și trebile cele mai importante ale imperiului...

Ecaterina deschise o tabacheră minusculă, emailată, luă o priză din tutunul ei preferat, aromat cu boabe de dafin, și, prizîndu-l pe îndelete, îi întinse tabachera lui Panin.

— Să ne referim măcar la treburile străine, începu Ecaterina, privindu-l și totodată neobservîndu-l pe Panin, care ședea stîngaci, în celălalt capăt al mesei. S-a mai auzit una ca asta ? Armata noastră de uscat din Prusia, învingătoare, nu și-a primit solda de mai bine de o jumătate de an... E bine ? Spune ! Și pe deasupra, unde ? În străinătate, în văzul dușmanilor !... Iar departamentul finanțelor, domnul meu, n-a executat ucazurile privitoare la efectuarea plăților în valoare de aproape șaptesprezece milioane... De asta ce zici ?

Panin mișcă nerăbdător din sprîncene, aplecîndu-se cu efort, lăsă din nou geanta umplută a lui Teplov, pe podea, lîngă fotoliu.

— E, dar despre asta ce ai de zis ? urmă Ecaterina. Șaizeci de milioane într-o monedă ce se socotește în circulație, dar bătută în douăsprezece feluri, din diferite calități de aur și

de diferite valori... Crezi că e ușor poporului să se descurce într-o asemenea „abundență" monetară? Dar în interiorul imperiului, în interiorul lui, știi ce se-întîmplă? Țăranii din fabrici și mănăstiri sînt aproape cu toții într-o răscoală fățișă. Ai să-mi spui, probabil, că cei de pe moșii sînt mai liniștiți... Stai că și despre ăștia avem știri sigure și triste... Sînt părți în care se aseamănă cu cei dintîi, gata să ridice steagul răscoalei.

— Sfatul imperial, majestatea-voastră, replică Panin, ar putea ca prim punct, în completarea Suediei, sau... fiindcă în ultima vreme senatul e desconsiderat...

— Iar senatul! oi, Doamne! exclamă Ecaterina, iar ochii îi deveniră de gheață. Iartă-mă, prietene, deși tu însuți ești senator, nu vreau nici să te șicanez, nici să-mi bat joc de tine în mod premeditat, dar să spunem adevărului pe nume: ai stat mai mult cu fiul meu, numai de el aveai grijă, și într-adevăr — îți mulțumesc frumos pentru Pavel (Ecaterina făcu o mică plecăciune) — pe băiat l-ai păzit cum trebuie, l-ai îngrijit cum trebuie. Dar de ce să ne ascundem? Care și în ce fel erau pînă acum preocupările domnilor din senat? Pentru cine își frămîntau sufletul? Că în realitate... Văd din rapoartele procurorului general că timp de șase săptămîni în șir, înaltul senat adunat în păr, ce-ți închipui? S-a ocupat de lecturarea integrală, și nu în rezumat! a problemei tîrgului de vite din Mosalsk. Dumnezeule! Și asta nu ar fi nimic, că sărmana țară rusească s-a obișnuit cu toate... Dar ce e rău, e că senatorii luptă între ei, sînt numai vrajbă și ură, nu suportă părerile altora, din cauza asta și partidele și treburile sînt în mîinile cancelariei. Atunci nu-i de mirare că nimeni nu-ți îndeplinește hotărîrile și ucazurile. Și într-o asemenea situație de dezordine se așteaptă de la senat un al treilea ucaz?... Judecă și tu, Nikita Ivanîci, îți place?

Panin își șterse fruntea, luă o expresie mai puțin mohorîtă și mai concentrată, își potoli picioarele lungi și neascultătoare, și își apropie fotoliul de masă.

— E greu să conduci provinciile dintr-o capitală atît de îndepărtată cum este Petersburgul, spuse el cu convingere. Dealtfel, greșeala nu ne aparține. Plecînd urechea la sfaturile bune și înțelepte, s-ar putea îndrepta...

— Ce vrei, Nikita Ivanîci, să-l învinuim și să-l criticăm pe

Petru cel Mare ? replică zîmbind Ecaterina. Glumeşti... Nu în asta constă răul, ci, iartă-mă, în incompetenţa şi lenea noastră comună. Senatul aflat la putere — s-a mai auzit una ca asta ? — numeşte pe voievozi, dar nu cunoaşte numărul oraşelor din statul rusesc... Deunăzi — nu erai de faţă —, îi cerui în şedinţă lui Glebov o listă a oraşelor ; mi-a mărturisit că la senat aşa ceva nu există. O hartă a imperiului — judecă şi tu ! —, o hartă a ţării nu s-a găsit în toată clădirea senatului... Asta e, aşa arată trufia şi indolenţa noastră cu totul nelalocul lor. Tare îmi plac zicătorile simple ruseşti : „S-a făcut mîţa trufaşă, că nici de pe sobă nu vrea să mai coboare", sau : „Gros mai e obrazul lumii"... M-am gîndit eu ce m-am gîndit, şi l-am trimis pe Teplov peste rîu, la Academia de ştiinţe ; mi-a cumpărat din dugheana de acolo un atlas al Rusiei tipărit de Kirilov, iar eu pe dată l-am oferit în dar domnilor senatori.

Panin privi cu sfială spre ochii fermi şi ironici ai Ecaterinei şi, ca şi cum ar fi rezolvat fără să-şi dea seama o problemă grea, care îl chinuia de multă vreme, îşi desfăcu mîinile şi cu o reverenţă solemnă, cum e obiceiul la Curte, exclamă :

— Mămucă, ţarină ! Tu eşti învăţată, învaţă-ne şi pe noi, şi te vom asculta !

— Am uitat de bîta lui Petru cel Mare ! continuă Ecaterina, după o nouă priză de tutun. Cu toţii mai trebuie să învăţăm. Păunul, drăguţă, e frumos prin penaj, iar omul prin învăţătură. Stai de vorbă cu cumătră-mea, grădinăreasa, că-i muiere deşteaptă. Ieri îmi spunea : „Cînd strugurele e verde, nu e dulce, iar omul cînd e tînăr nu-i puternic". Pe cînd tu, iartă-mă, o ţii pe-a ta cu sistemul de guvernămînt suedez. Nu mă îndoiesc de sinceritatea ta. Dar în zadar ai face legi dacă tot n-ar fi respectate... Sfaturi suveranilor ? Mai bine priveşte la sfetnici cum arată ! Cum se îngrijesc boierii noştri de supuşii lor ? Îi jefuiesc, îi ruinează, îi bat cu cnutul cu ajutorul poliţiei şi chiar al armatei. Fuga a mii de familii, iar alături, faţărnicia şi corupţia judecătorilor... Clasa agricultorilor este asuprită fără limită şi ruinată. Or, o ştii şi tu : dacă nu va exista plugar, nu va exista nici boier... Pe măsura posibilităţilor, toate fărădelegile vreau să le stîrpesc. Am să dau un ucaz rural, unul orăşenesc şi unul negustoresc... Apoi, Nikita Ivanîci, spuse Ecaterina, ridicîndu-se

din fotoliu şi parcă crescînd în faţa lui Panin, care se ridicase la rîndul său, să-mi ajute Dumnezeu, că dacă oi isprăvi să deretic curtea de serviciu mă apuc şi de curtea din faţă! Am să chem atunci toate stările sociale şi o să conturăm împreună Charta ţării...

— Nici vorbă că un lanţ întreg de fapte măreţe şi răsunătoare va imortaliza domnia măriei tale! spuse Panin cu emfază ştergîndu-şi din nou fruntea şi înclinîndu-se în faţa împărătesei.

— Elisabeta şi ţarul au abdicat, urmă zîmbind Ecaterina, în timp ce piciorul ei puternic, cu căputa frumos arcuită, încălţat în pantof albastru ieşea de sub rochia de atlaz gri, şi se mişca nerăbdător şi nervos pe covor. Ştii, ţineau vistieria la ei, considerînd banii adunaţi drept ai lor personali. Eu, domnilor, am să vă spun altfel, că adevărul n-are nevoie de multe cuvinte: tot ce-i al meu şi eu însămi aparţin ţării. Între interesele mele şi ale ţării mele nu trebuie să existe nici o deosebire.

— Măreţe cuvinte ai binevoit să rosteşti, măria ta! spuse Panin, înclinîndu-se şi mai adînc, urmărind fără să vrea piciorul încălţat cu pantoful albastru. Cu litere de aur trebuie înscrise aceste cuvinte în cartea istoriei, ca să rămînă de învăţătură peste veacuri...

Ecaterina se aşeză din nou şi priză tutun.

— Ei, şi acum, domnule raportor, chestiunile la ordinea zilei, zise ea, pregătită să-l asculte.

— Probleme ale comisiei secrete, spuse Panin, scoţînd din nou de sub fotoliu geanta cea grea. În legătură cu prinţul Ioan...

— A! Spune, cum a ajuns la destinaţie şi cum a fost cazat Ivanuşka?

— La Schlüsselburg, cu bine, dar în drum spre noul loc destinat lui, la Keksholm[1] nu prea.

— Ce s-a întîmplat?

— Pe Ladoga, lîngă Capul Pisicii, i-a prins furtuna şi a făcut ţăndări vasul. Abia s-au salvat.

— Vai, sărmanul, ce destin cumplit! Şi unde sînt acuma?

[1] Vechea denumire a oraşului Prioziorsk, din apropierea Petersburgului (n. tr.).

— Ieri, Silin comunica din satul Moria, la jumătate de drum distanță, că stau lîngă lac în așteptarea altor nave din Schlüsselburg. Iar azi, a trimis o ștafetă din castelul de la Keksholm.

— Și în ce stare e arestatul ?

— A fost neliniștit tot drumul : amenința, înjura, era furios, ba chiar sărea la bătaie. Silin a trebuit de două ori să-l lege, iar în timpul furtunii, cînd catargul a fost frînt și vasul a început să ia apă, prințul scăpă pe punte și se porni să-i provoace pe matrozi : cică nu-s om de rînd, zicea, ci de neam regesc. Își spunea împărat, duh fără trup, iar în clipa cînd zări satul Moria, sări în apă ; abia reușiră matrozii să-l prindă și să-l scoată afară...

Pristavul raportează că nici acum nu s-a liniștit după drum : plînge, îi conjură pe toți, cheamă sfinții în ajutor, e trist și roagă să i se permită purtarea hainelor de gală, oferite în dar de fostul țar.

— Încuviințează, hotărî Ecaterina după un moment de gîndire.

— Arestatul cere și cărți, imploră să i se îngăduie plimbări.

— Cărți ? Ce, știe să citească ?

— Puțin.

— Dă-i cărți, ce mai ! spuse Ecaterina, întorcîndu-și fața. Prea l-au persecutat.

Panin îi aruncă o privire. Atît de liniștită și de sigură pe ea numai cu cîteva clipe înainte, fu uluit s-o vadă acum fîstîcită, nemaiștiind ce să spună.

— Dar în privința plimbărilor în aer liber, în afara castelului ? urmă Panin. Instrucțiunile fortăreței n-o permit...

— Să iasă, lasă-l să iasă... Ah, Nikita Ivanîci, mi se rupe inima. Judecă și tu... Mi-e milă de el, dar e și punctul nostru nevralgic de atîția ani, o știi și tu... L-ai văzut în momentul deportării, spune-mi, cum arăta ?

— Lîngă Smolnîi, în timp ce era mutat din caleașcă în barcă, l-am cercetat incognito. E simpatic și-ți produce milă ; pare să fie isteț și curios din fire, dar a fost neglijat în închisoare ; intră cu fiecare în vorbă, îl cercetează cu atenție, deși a fost scos din răbdări și băgat în sperieți cu ocazia ultimei sale arestări.

— Poate n-ai să mă crezi, Nikita Ivanîci, spuse Ecaterina pătimaș, cu un tremur în voce. Mi-e greu nu numai să vorbesc, să gîndesc mi-e greu... Ce să fac ? Învață-mă, cu ce-i pot fi nenorocitului de folos ? Uite ce-i... Mă gîndesc să-i propun tatălui său libera întoarcere în străinătate. Se zice că orbește, acolo, în Holmogorî... Sfătuiește-mă, te rog, prietene, adăugă împărăteasa cu vocea coborîtă, după o clipă de tăcere. N-ar fi bine să-i dau drumul și fiului împreună cu tatăl ?

Panin îi aruncă o nouă privire Ecaterinei, căutînd să ghicească în ochii ei și în expresia feței ce anume i-ar fi pe plac în clipa aceea, și ce anume era mai aproape de intențiile sale : îmbunătățirea soartei deținutului, sau alte interese, mai înalte, de stat ?

— Vor fi multe tentații și pot provoca tulburări mari și nedorite, răspunse dînsul, simțind însă că vorbește împotriva sentimentelor sale, uluit de cruzimea și neomenia răspunsului dat.

— Adică, să nu-i dau drumul ?

— Să vă ferească Dumnezeu să vă gîndiți la una ca asta ! Tronul încă nu vă e solid, cere întăriturî.

— Imperiul meu... va fi totdeauna puternic, avînd asemenea slugi, spuse Ecaterina înviorîndu-se și venind spre dulăpiorul chinezesc.

Descuie un sertar secret și scoase de acolo un plic mic, desfăcut.

— De la tătucul Aleksei Petrovici [1] din Goretovo, urmă Ecaterina, întorcîndu-se la masă și arătîndu-i plicul. Cred că știi că cel mai bun prieten mi-a fost marele cancelar al mătușă-mi, drept pentru care, dușmanii noștri l-au dărîmat fără milă pe contele Bestujev... Cînd îmi aduc aminte, simt că-mi îngheață sîngele ! Pe vremea aceea erai departe. A fost destituit, proclamat public om de nimic și sperjur, îmbătrînit

[1] *Bestujev-Riumin, Aleksei Petrovici* (1693—1766), om de stat și diplomat rus. În timpul domniei Elisabetei a fost cancelar și a condus politica externă a Rusiei. A dus o politică antiprusacă, căutînd să întărească alianța Rusiei cu Anglia și Austria. După tratatul anglo-prusac din 1756 n-a știut să aprecieze pericolul pe care acesta îl reprezenta pentru Rusia și a izbutit să păstreze legăturile cu Anglia care i-au permis acesteia diversiuni diplomatice împotriva Rusiei în timpul războiului de șapte ani. Autoritatea sa a fost năruită. În februarie 1758 a fost arestat și exilat. Readus din exil de către Ecaterina, nu a mai avut nici un rol activ (n. tr.).

în fărădelegi, trădător de patrie ; a fost chiar condamnat la moarte. Și-a petrecut trei ani îngrozitori într-o izbă fără horn, plină de fum, și-a lăsat barbă, umblînd într-un cojoc țărănesc pus pe pielea goală. Dar geniul contelui nu s-a stins... Va veni, urmă Ecaterina, cu ochii strălucind de însuflețire, trebuie să vină lîngă tronul meu în respectul și puterea cuvenite. Iată scrisoarea. Știi ce mi-a răspuns prin curierul cu care i-am trimis primele rînduri scrise în ziua urcării mele pe tron ?

— De unde să știu, măria-ta ! Că tare-i deștept contele Aleksei Petrovici, ce să mai vorbim, are minte vulturească... Nu prăpădește el vorbele în vînt... Iar în singurătatea sa demnă de plîns, în exilul său din Goretovo, nici vorbă că a gîndit multe măsuri și intenții demne de înalta sa genialitate.

Ecaterina îl privi pe Panin, încercînd la rîndul ei să-și dea seama ce gîndește : vorbește în el un curtean abil și sensibil la orice împrejurări și situații, sau un om de stat ce-i împărtășește din toată inima părerile, ferm în propriile sale convingeri ?

— Tătuca Aleksei Petrovici mă sfătuiește, spuse Ecaterina fără să-și ia ochii de la Panin, mă sfătuiește înainte de toate să mă gîndesc la vechiul nostru deținut, prințul Ioan.

— Sfatul e înțelept, dezvăluind o inimă milostivă.

— Îmi recomandă să acord cea mai mare grijă educației sale, spre îmblînzirea firii sălbatice, întru ușurarea îndărătniciei și cruzimii soartei sale ; apoi redîndu-i chipul său omenesc, rezonabil și blînd, să-l înfățișez Curții și poporului.

— La ce bun ? întrebă Panin neliniștit. Ce interese politice înalte pot dicta asta ?

— Contele întrevede posibilitatea... împăcării, ca să zic așa, a contopirii, în persoana prințului, a două ramuri sfinte pentru popor, ale uneia și aceleiași familii, azi dezmembrate : cea a urmașilor lui Petru cel Mare cu cea a urmașilor fratelui său, țarul Ivan...[1]

— Dar ce fel de împăcare și contopire poate fi în cazul acesta ? spuse Panin, nefiind în stare să-și ascundă tulburarea

[1] *Ivan al V-lea, Alekseevici* (1666—1696), țar al Rusiei, frate cu Petru cel Mare după tată. A domnit împreună cu fratele său sub regența surorii sale, Sofia (n. tr).

la auzul unei asemenea veşti. Care e rezultatul, motivul acestor negocieri ?

— După cum ştii, răspunse Ecaterina, ţarul care a abdicat cere să-i dau voie să plece în Holştinia... Doar n-o să-l ţin la Schlüsselburg. Va trebui să-i dau drumul. Cu ocazia aceasta, nici vorbă că va avea loc şi divorţul. Ori eu, o ştii prea bine, n-am decît un fecior. Firește, toate acestea nu sînt decît proiecte. Dar pentru binele ţării, pentru o mai mare întărire şi asigurare a tronului...

— Primejdioasă orbire ! Iartă-mă, mămucă ţarină ! o întrerupse Panin pe împărăteasă, nemaiputîndu-se stăpîni. Cum adică, să-l faci pe Ivanuşka prinţ de sînge ? Asta e ce te sfătuieşte contele să faci ? Tînărul e lăsat în părăsire, e sălbăticit, aproape un animal ! Doamne ! Măria ta ! spuse el, ridicîndu-se în picioare, cu o înflăcărare cu totul străină felului său de a fi. Chiar aveţi de gînd să cedaţi, să jertfiţi fericirea propriei voastre familii ? Sacrificarea voastră şi a intereselor voastre în numele greşelilor altora este păgubitoare şi fără de precedent.

Glasul lui Panin tremura şi se frîngea ; se simţea o sinceră participare. Ecaterina îi întinse ferm mîna sa plinuţă, cu degete scurte.

— Îţi mulţumesc pentru sentimentele ce le porţi pentru mine şi pentru fiul meu, iar despre ceea ce s-a vorbit aici, ia seama, nimănui să nu sufli nici un cuvînt. Specimenele politice azi sînt unele, mîine altele, iar nouă, domnitorilor, nu ne stă întotdeauna în putere să le dominăm. Ţara noastră, cred că eşti de acord, e o casă mare şi bună, dar de multă vreme, cum să-ţi spun... e plină de gîndaci. Şi-atunci, să ne păzim de ei... Ce alte lucruri mai ai să-mi spui ?

Panin îi arătă cîteva rapoarte ale comisiei pentru arestaţi, iar Ecaterina le puse rezoluţia. Se auziră bătăi de tobe. Era micuţul Pavel Petrovici, care, în apartamentele sale, dădea semnalul de încetare a instrucţiei soldaţilor săi de plumb.

— Sper că iei masa cu mine ? spuse Ecaterina cu blîndeţe, concediindu-l pe raportor.

Panin ieşi în sala de aşteptare. Chipul îi era roşu şi tulburat ; mişcările stîngace şi distrate. „Ei, îşi zicea el,

ştergîndu-şi faţa şi cuprinzînd cu privirea sa obişnuită, distrată, sala plină de curteni, m-a fiert bine..."

— Ei, cum e cu proiectul ? Cum a fost primit ? l-au întrebat apropiindu-se hatmanul şi Daşkova.

— N-am apucat să i-l expun...

— Păi despre ce-aţi tot vorbit ?

— Despre ce n-am vorbit ? răspunse Panin, ridicînd ochii şi închizîndu-i cu pioşenie. N-am prezis eu ? E deşteaptă foc şi plină de toate harurile. Şi aici, şi colo, şi dincolo, prezentul, trecutul şi viitorul... La un stînjen sub pămînt s-o bagi, şi vede totul. Închipuiţi-vă, lista în legătură cu senatul e gata...

Uşa cabinetului fu dată grăbit în lături. Apăru Ecaterina, făcînd tuturor, în cele trei direcţii, trei plecăciuni egale, pline de bunăvoinţă...

— Cu amintirile trecutului nu vreau în nici un chip să stricăm liniştea prezentului ! spuse ea cu oarecare emfază, cuprinzînd cu o privire fermecător de caldă asistenţa. Să fie uitat tot amarul şi toată pricina de supărare. Acum trimiteţi o invitaţie contelui Alekşei Petrovici Bestujev de a se întoarce întru împodobirea tronului nostru cu experienţa şi geniul său.

Spunînd acestea, Ecaterina însoţită de Grigori Orlov, Daşkova, hatman şi Panin trecu, printre panglicile, stelele şi perucile pudrate, în sufragerie.

„Proiectul suedez", al lui Panin era, după cum au înţeles foarte bine într-o clipă cei prezenţi, amînat, dacă nu cumva definitiv şi pentru totdeauna abandonat.

IV. Curierul de pe Don

LUMEA CURŢII CLOCOTEA ŞI NU-ŞI MAI găsea liniştea. Comentariile despre un eveniment care interesa azi pe toţi erau mîine schimbate cu altele, despre un alt eveniment, tot atît de neaşteptat, de ieşit din obişnuit. Noua suverană era asaltată în secret de către prieteni noi şi cu atît mai mult de către cei vechi cu cereri de funcţii, de sate, decoraţii şi alte recompense.

Ultimii partizani și apărători ai fostului țar, sărind ca oile peste paiul de pe drum, treceau de partea Ecaterinei. Însuși Petru, permițînd să fie detronat așa cum a fost detronat, l-a făcut pe amicul său Frederic să spună că s-a comportat „ca un copil care-i trimis la culcare".

— Dumneata, domnule conte, ai insistat să lupte împotriva mea? îl întrebă împărăteasa pe Minich, cînd bunul prieten al soțului său veni să-i jure credință după neașteptatul prizonierat de la Oranienbaum.

— Așa e, milostivo, îi răspunse, plecîndu-se cu o demnitate calmă, bătrînul feldmareșal al Annei și Elisabetei. Voiam să-mi jertfesc viața pentru monarhul care mi-a redat libertatea și viața... Acum, datoria mea este să lupt pentru măria-ta!

— Ei, Bogdan Cristianîci, spuse Ecaterina zîmbind. Apreciind însă geniul dumitale și serviciile pe care le-ai adus foștilor țari, te anunț că de azi încolo, din clipa în care mă odihnesc după treburi... ușa cabinetului meu îți este oricînd deschisă...

Pînă și dușmanii personali de ultimă oră, știuți de toată lumea, ai noii împărătese, căutau din răsputeri să-i cîștige favoarea și să aibă trecere la noua Curte. Ecaterina îi scria noului său secretar, Elaghin: „Perfilici, le-ai spus rudelor Lizavetei (favorita lui Petru al III-lea) să nu se avînte la palat? Altfel mă tem că iubita apare întru ispitirea tuturor". Tot lui îi scria la puțină vreme după stăruințele supărătoare pentru ajutorarea foștilor partizani: „Ai să le spui *kammerherr*-ilor Lasunski și Roslavlevilor că, deși m-au ajutat să mă urc pe tron, întru îndreptarea ordinii din patrie, sper că vor primi răspunsul meu fără de supărare, căci imposibilitatea de a împărți bani în momentul de față este reală, fiind tu însuți martor ocular".

Oda lui Lomonosov scrisă în cinstea noii împărătese a fost primită cu răceală. A fost considerată prea francă și prea îndrăzneață și aproape că nu se vorbea de el. Versul: *Scumpe Pavel te-ntărește* s-a interpretat ca o aluzie nelalocul ei, iar strofa:

„Voi, cei ce judecați pămîntul
Și capetele domnitoare,
Să vă struniți puțin avîntul
Schimbînd legi, nepieritoare...“

n a plăcut deloc.

Subiectul discuțiilor generale din Petersburg îl constituia plecarea împărătesei și a Curții sale, pentru încoronare, la Moscova, anunțată pentru septembrie al aceluiași an 1762.

Toate cîte s-au petrecut atît de neașteptat cu el și în jurul său l-au uluit și l-au zdrobit pe Mirovici. Toate planurile, speranțele, toate socotelile sale îndrăznețe erau răsturnate, făcute țăndări. Nu i-a reușit, oricît de chibzuit și de bine o gîndise — să-l prevină pe fostul țar, omul de la mila căruia aștepta atîtea, asupra soartei triste ce-l pîndește. Prințul Ioan, a cărui libertate părea să fie atît de realizabilă, atît de aproape, și chipul căruia, acea „fantomă răzbunătoare“, era atît de ușor să fie chemat din beznă în această învălmășeală generală și pus la vederea poporului, acest nefericit deținut era din nou — și probabil de data aceasta pentru totdeauna — dus, ascuns și închis. Și de toate acestea — Mirovici o simțea și, împotriva voinței, o realiza cu toată tăria — numai el era vinovat. A salvat-o pe Ecaterina de la pieire în clipa intrării sale în Petersburg, n-a știut să-l anunțe personal și la momentul potrivit pe Petru pentru intrigile uneltite împotriva sa, în sfîrșit n-a reușit nici față de prinț, care a fost adus de pe insulă, de la Gudovici, înapoi la Schlüsselburg.

„Soartă rea de ocnaș! repetă Mirovici, blestemîndu-se, cuprins de o furie neputincioasă. Cînd vei ajunge să-mi fii mamă drăgăstoasă și nu mamă vitregă și haină, care mă lovește întruna?“

Vasili Iakovlevici mai avea o singură speranță, o slabă undă de speranță: întrevederea cu Pciolkina.

Ce anume aștepta de la această întîlnire nici el singur nu-și putea explica. O sete de participare caldă, mila față de sine însuși, împărtășirea, cu un suflet drag, a regretelor după ceea ce s-a pierdut, s-a stins pentru totdeauna, îl chinuia, îl chema și îl atîța, mistuindu-l cu visul sălbatic, irealizabil, că s-ar mai putea îndrepta și salva ceva. Clăti-

nîndu-se, ca după boală, o porni spre casa Bavîkinei. Din pragul casei auzi, în camera Filatovnei, un dialog viu, aprins. Cineva discuta în contradictoriu, tăcea, apoi se înfierbînta din nou, plîngînd, ba chiar bătînd din picior de furie. Aşteptă o clipă, atent, şi înmărmuri : nu era altcineva decît Polixena, cu vorbirea ei pătimaşă, mîndră şi nestăpînită în clipele de supărare. Mirovici puse mîna pe clanţă. Într-o clipă vocile tăcură.

Cu capul descoperit, roşie ca focul, transfigurată şi cu o expresie de zăpăceală, Filatovna privea, din mijlocul camerei, spre uşa care ducea alături. În clipa cînd intră Mirovici, ea tocmai se pregătea să pornească într-acolo, dar nu mai apucă decît să dea, pierdută, din mîini. Ceva fulgerător şi furios ca o furtună pătrunse în aceeaşi clipă în cameră. Bavîkina deschise gura, vru să spună ceva, dar tăcu. Polixena strîngînd ciudat din buze şi ţinîndu-şi cosiţa care se despletise, fără să scoată o vorbă apucă pălăria şi o legăturică pe care o strînse sub braţ şi se năpusti furioasă pe lîngă Mirovici spre ieşire. Vasili îi bară drumul.

— Cum ?! ţipă ea, ferindu-se. Îndrăzneşti ? Dumneata ? Pleacă, pleacă, ruşine să-ţi fie !...

— Hai, hai, împăcaţi-vă, lămuriţi-vă între voi, spuse Filatovna, trecînd pragul. Spuneam c-o să vină, că nu-i atît de negru dracul ; latră cîinele ce latră, apoi vine să ţi se gudure la picioare...

— Polixena Ivanovna, credeţi că n-am încercat tot ce mi-a stat în putinţă ? spuse Mirovici, făcînd un pas spre Polixena, vă jur... Ascultaţi-mă odată !

Polixena aruncă cîte colo legătura, se îndreptă din spate, îşi încrucişă mîinile, fixînd dispreţuitor şi rece, cu nările umflate, faţa lui Mirovici.

— Cinci zile... O ! acuma ştiu totul, spuse Polixena slab, abia strecurînd cuvintele ce clocoteau în ea. Cinci zile de-a rîndul, fără odihnă, cartofor nenorocit şi fluieră-vînt ce eşti, ai jucat cărţi. Ai stricat totul, totul ! Cum să numesc asta ? Ce să cred despre dumneata ? Îşi trase sufletul. Un singur serviciu — îţi aduci aminte ? — am aşteptat de la dumneata şi te-am rugat ! Cum l-ai îndeplinit ? Erai lîngă palat, l-ai văzut pe ţar — Uşakov mi-a povestit totul — şi nu i-ai dat

biletul ! A fost găsit la Gudovici... Iar dumneata, nepriceputul şi nechibzuitul, să dai acum socoteală...

— Au găsit biletul ? repetă Mirovici inconştient.

— Un om slab, de nimic şi inutil ! strigă Polixena, bătînd din picior. Şi eu care mă bazasem pe dumneata, aveam încredere în dumneata... Mai bine aş fi zburat singură atunci într-acolo... De ce taci şi mă priveşti aşa ? Îţi reproşează o femeie, o fată... Ţi-ai uitat datoria de serviciu, de supus, ţi-ai uitat iubita, ai uitat totul în vîrtejul jocului de cărţi... Nici nu mă iubeşti, nici nu m-ai iubit ! Aşa se iubeşte ? ! O, n-am ştiut, nu mi-am închipuit !

Luptîndu-se cu lacrimile şi cu amarul supărării, Polixena se întoarse cu furie spre fereastră.

— Judecaţi-mă, condamnaţi-mă, frîngeţi-mi inima ! spuse Mirovici plecat. Mă chinuiesc eu însumi. Dar, daţi-mi un sfat ; să chibzuim împreună, să găsim o soluţie... Ce să spun, mare minune-i cearta ! Mai bine veniţi cu un sfat. Să ne unim, şi umăr la umăr să îndreptăm totul. Că doar îmi cunoaşteţi devotamentul ce vi-l port. Sînt duşmanul galanteriilor, dracu să le ia ! Dar vă jur...

— Ce să fac cu sentimentele dumitale ? E idiot şi caraghios ! Auzi, e idiot ! striga Polixena obraznic în faţa lui Mirovici. Eşti o cîrpă jalnică !

Mirovici tresări, se îndreptă din umeri.

— E prea mult ! spuse el cu o dureroasă mîndrie. Auzi, e prea mult, taci ! urmă el, înroşindu-se şi ridicînd vocea. Sentimentele mele... nu sînt cărţi. Nu te poţi juca cu ele ! Taci !

— Vai, sărmanul, nepriceputul, lipsitul de talent ! spuse Polixena, apucînd din nou legăturica. Şi ce-mi veni să mă reped la el ? Că doar, sărmanul, n-are nici o vină. Adio ! Dar să-ţi intre bine în cap, îi strigă ea, să-ţi intre bine în cap, Vasili Iakovlevici, că nu eşti o pereche potrivită pentru mine, cea lacomă şi necruţătoare ! Nu eşti perechea potrivită puiului de ţarcă, copilului găsit...

Polixena împinse uşa cu piciorul, trecu pragul, dar se opri o clipă.

Încremenit Mirovici o urmărea.

— Încă o vorbă. Voiai linişte, căutai bucurie în viaţa de familie ? spuse Polixena, ţintuindu-l cu ochii săi cenuşii,

provocatori și mînioși. În schimb eu caut, vreau furtuna! Auzi, furtuna! Dumitale ți-e dragă liniștea. Nu există pe lume... Răzbunări, răsplăți pentru rău. Iată ce trebuie să ceri pentru cei care te-au lovit, te-au păgubit în soarta dumitale și a celorlalți. Sîntem săraci, neputincioși... Dragostea poate orice. Și Daşkova poate orice... Ce te uiți așa? Adio! Nu veni după mine, om bun și slab ce ești, nu mă căuta. Altfel te voi urî, te voi blestema...

Polixena plecă, Mirovici rămase locului cu fața numai flăcări. Deodată, se lumină: „A zis că sînt bun... Înseamnă că mă iubește! își zicea el, în mîndria sa jignită. A amintit de Daşkova... Înțeleg! Ea ar fi putut fi ca Daşkova, dar eu, eu aș fi putut fi ca Orlov sau ca hatmanul?" își mai spuse Mirovici, privind în gol cu ochii săi negri, severi și stinși. „Dar să știi că ai să mi-o plătești pentru cuvintele astea ale tale, pînă la ultimul..."

— Ai o citație, spuse Filatovna, atingîndu-i umărul. Iarăși de la comenduire; iaca, au venit să te prezinți acolo.

— O citație? întrebă Mirovici, plimbîndu-și privirea supărată prin cameră.

În aceeași seară, Mirovici fu dus la Cancelaria comandantului, iar dimineața fu trimis sub escortă la Comisia lui Talîzin din Kronstadt.

A fost eliberat pe garanția personală a lui Grigori Orlov, anunțat de Uşakov. Nimeni n-a pomenit o vorbă de dezertare. Eliberat, ajunse cu o bărcuță la Oranienbaum, merse pînă în parc, își aminti de tot ce se petrecuse atît de curînd în aceste locuri pustiite, și începu să rîdă în hohote. Vru să închirieze o căruță care să-l ducă la Petersburg, dar se răzgîndi: nu avea bani. O porni spre capitală pe jos. Odată cu lăsarea nopții ajunse și el la cantonul forestier de lîngă Cîrciuma Arsă. Îl chinuiau foamea și setea. Picioarele refuzau să-l asculte. Cei întîlniți pe drum îi dădeau vești în legătură cu fostul țar.

În ziua de 6 iulie, Ecaterina primea raportul comandantului suprem al artileriei, Villebois. Era vorba de o nouă dizlocare de trupe cerută de împrejurări. Ambele corpuri ale armatei expediționare, cel al lui Cernîșov și fostul corp

al lui Rumeanțev, trecut în ziua întronării împărătesei sub comanda lui Piotr Ivanovici Panin, se apropiau, în marș forțat, de capitală, venind dinspre granițele Prusiei. Villebois îi aduse la cunoștință că regimentele ușoare de avangardă, alcătuite din cazacii de pe Don și Iaik au trecut de mult în Kurlanda și că, după toate probabilitățile, în momentul de față, erau de partea asta a Lugăi.

— Să fie cantonate în tabere provizorii în județele învecinate cu Petersburgul, hotărî Ecaterina. Recolta de iarbă de pe aici este cu totul deosebită. Să se odihnească, să se refacă, să apară cît mai arătoși, împreună cu garda, la Moscova pentru încoronare...

În ziua de 7 iulie s-a dat manifestul în legătură cu sfîrșitul din viață al fostului țar. Peste trei zile avea loc înmormîntarea sa în biserica cea mare a mănăstirii Nevski. Trupul lui Petru — cu treizeci și patru de ani mai tîrziu scos din cavou de către fiul său, împăratul Pavel, și înmormîntat cu toată pompa alături de ceilalți țari în catedrala sfinților Petru și Pavel — era îmbrăcat într-un mondir holștinez bleu, pantaloni albi din piele de elan și botfori înalți, cu manșete largi.

Poporul, „fără ranchiună pentru trecut" — cum glăsuia manifestul — se îndrepta spre biserica în care făceau de gardă permanentă lîngă coșciugul negru bătut în argint, descoperit, străjuit de patru sfeșnice aprinse, ofițeri din garda imperială. Toată lumea se grăbea spre lavră ca să-și ia rămas bun de la corpul neînsuflețit al țarului. [...]

Mirovici plecă spre Liteinaia, la Gudovici. Chemîndu-o pe Gașa, află că asupra familiei contelui s-a abătut o mare supărare: fiindcă n-a vrut să depună jurămîntul și pentru refuzul de a servi pe noua împărăteasă, contele a fost trimis cu domiciliu forțat în satele sale din Cernigov. După spusele Gașei, Polixena îi părăsise pe Ptițini, și plecase cu o săptămînă în urmă, nu se știe unde.

Ajungînd regimentul din urmă, în luna lui august, Mirovici se apropia de împrejurimile Moscovei.

V. O noapte la Pella

DE LA ÎNCEPUTUL LUI IULIE, CURTEA era preocupată de o nouă veste. Dintr-o clipă într-alta se aştepta reîntoarcerea fostului cancelar Bestujev-Riumin, cîndva principalul ajutor al Ecaterinei.

Contele Aleksei Petrovici sosi la Petersburg „în deplinătatea sănătăţii şi bunăstării" în seara de 12 iulie. Împărăteasa i-a trimis în întîmpinare, cu treizeci de verste înainte, pe Grigori Orlov, noul *kammerherr*, precum şi propria sa caleaşcă de paradă. Pe „tătuca" Aleksei Petrovici, asigurîndu-l de „toată bunăvoinţa suveranei", l-au dus la Palatul ei de vară de pe Fontanka, iar de acolo, „conform primirii persoanelor auguste, într-o casă deosebită, pregătită anume pentru dînsul, unde avea la dispoziţie masa, pivniţele şi alte feluri de plăceri din partea Curţii".

Susţinătorul diplomaţiei lui Petru cel Mare şi cincisprezece ani prim-ministru al Elisabetei, Bestujev a fost destituit şi exilat pentru îndrăzneaţa idee de a-l îndepărta pe nepotul acesteia din urmă, expediindu-l în străinătate, iar tronul să fie întărit prin desemnarea Ecaterinei ca moştenitoare.

Bătrînul de şaptezeci de ani, foarte slăbit, cu o barbă lungă, căruntă şi ochii vii, adînciţi în orbite, păşi împreună cu Orlov în cabinetul noii împărătese prorocite de dînsul, fără să scoată o vorbă şi se lăsă în faţa ei pe un genunchi.

— *Immobilis in mobili !* Celui de neclintit printre cei şovăitori ! glăsui Ecaterina în latineşte, emoţionată, prinzîndu-i steaua Sfîntului Alexandru scoasă de pe pieptul lui de către Elisabeta.

— Prealuminato, prealuminato ! spuse Bestujev, smiorcăindu-se bătrîneşte, în timp ce căuta să prindă cu mîna sa osoasă şi să sărute mîna care îl împodobea.

— *Semper idem !* Totdeauna egal sieşi ! urmă Ecaterina, luînd de pe masă lanţul Sfîntului Andrei, şi aplecîndu-se spre Bestujev.

— Cum mă voi putea plăti ? Cum voi recompensa aceste onoruri ? exclamă bătrînul slab, cu capul plecat şi păr rar, dînd deznădăjduit din mîini.

— Vă redau rangurile, glăsui împărăteasa, ridicîndu-l pe conte, vă numesc general feldmareşal, dar nu mă rezum la atîta... Manifestul în legătură cu nevinovăţia voastră — care mi-este atît de bine cunoscut — va fi dat neîntîrziat publicităţii... Nu mătuşă-mea, răposata ţarină, ci năravul neruşinat al zavistnicilor şi clevetitorilor voştri poartă răspunderea întregului trecut.

— Măreaţo, măreaţo ! Ţi se potriveşte... titlul de salvatoare şi de mamă a patriei.

— Ei, tătucă Aleksei Petrovici, mai avem multe de făcut împreună pentru binele poporului. Ia mai bine loc să stăm de vorbă despre sănătatea dumitale. Am să ţi-l arăt pe fecioru-meu ; a crescut... Grigori Grigorîci, cheamă-l pe înălţimea sa.

Orlov aduse un băieţel timid, blond, cîrn, cu o faţă plăcută.

— E slăbuţ, vai e cam slăbuţ, măicuţă ţarină ! spuse Bestujev, dînd din mîini a regret, cercetîndu-l cu luare-aminte pe băieţelul timid şi palid.

— Unde vezi, tătucă-conte, că e slab ? Un copil ca toţi copiii...

— E slab, vai, e slab şi cu pieptul plăpînd ! urmă Bestujev pipăind cu degetele noduroase şi reci gîtul şi mîinile ţareviciului. Spune-mi, rogu-te, care dintre medici are grijă de dînsul, care anume ?

— Foussadieux şi Crouzet...

— *Des tumeurs dans les parties glanduleuses !... Et puis cette pâleur* [1]... O, va trebui să avem grijă ; aer, mişcare mai multă... Eu ? N-am nimic, măicuţă, ce-ţi veni ? Du-te, copile, la joacă... A crescut flăcăul şi s-a înălţat ca un firicel de iarbă. Însă urechea, prealuminato, trebuie s-o ai trează... *Que Dieu bénit ce délice de l'auguste mère, de l'Empire et de nous tous* [2]...

— Dumneata, tătucă Aleksei Petrovici, eşti de mult cunoscut pentru talentele ce le ai în medicină, îl întrerupse Ecaterina, neaşteptîndu-se din partea asta la presiuni. Pică-

[1] În franceză în text : Tumori în părţile glandulare !... Şi apoi această paloare... (n. tr.).

[2] Binecuvîntează, Doamne, această bucurie a augustei mame a imperiului şi a noastră a tuturor... (n. tr.).

turile care-ţi poartă numele sînt de mult la modă peste tot şi chiar eu însămi m-am folosit de ele cu mult succes. Dar în ce vezi pericolul pentru fiul meu ?

— Tare-i slăbuţ, măicuţă, şi am auzit că nici n-a zăcut încă de vărsat, continuă bătrînul şi abilul Bestujev, fără să-şi ia ochii ageri şi atenţi de pe chipul împărătesei.

În ziua de 15 iulie, la pragurile Nevei de la Pella, la treizeci şi cinci de verste mai sus de Ostersburg, s-a fărîmat un şlep cu pîine cazonă. Aceste praguri fuseseră formate de vîrfurile unor stînci calcaroase subacvatice, între satele Ivanovskoe şi Bolşoe Petruşkino. Peste drum de ele, pe malul stîng al Nevei, se afla, pe vremea aceea, cătunul finlandez Pella, aparţinînd generalului Ivan Ivanovici Nepliuiev.

— Poartă numele capitalei anticei Macedonii, locul de naştere al lui Alexandru Macedon, spuse Ecaterina, cînd Orlov îi raporta despre cele petrecute la Pella.

— Şi pe deasupra e o regiune splendidă, observă Adam Vasilievici. Stînci, îmi permit să vă raportez, lacul şi de jur-împrejur o pădure seculară. Nu o dată am vînat la Ivan Ivanîci cocoşi de munte împreună cu Grigori Grigorievici.

— Ce zici, Grigori Grigorîci ? i se adresă Ecaterina lui Orlov care era de faţă. N-ar fi rău să mergem şi noi acolo cu prima ocazie, să mai respirăm aer curat după gălăgia şi zăpuşeala din oraş. Îl luăm cu noi pe feldmareşalul Minich, pe Elaghin, pe contele Strogonov...

Ecaterina îşi mai aduse aminte de cineva. Ascultă pînă la capăt citirea hîrtiilor lui Olsufiev, dar rezolvarea întîmplării cu şlepul eşuat la praguri o amînă pentru altă dată.

— Distracţiile ca distracţiile, spuse dînsa, dar treaba cu pragurile e atît de serioasă, încît trebuie s-o chibzuim temeinic.

A doua zi dimineaţă au fost chemaţi să se prezinte la împărăteasă — pentru o consfătuire specială — Panin şi proprietarul Pellei, Nepliuiev. În sate, pe şleaul Keksholmului, au fost scoase schimburi întărite de cai.

În după-amiaza zilei de 25 iulie, Ecaterina plecă să vadă pragurile de la Pella. Domnilor din suită li se oferea ocazia să vîneze. Călătorii sosiră la faţa locului înainte de apusul

soarelui. Îi aştepta ceaiul pregătit în cortul aşezat pe malul Nevei. Teplov şi Strogonov traseră în rîndunele, dar nici unul nu nimeri ţinta. Împuşcăturile răsunară puternic în împrejurimi, înviorînd şi înveselind pe toată lumea. Luară loc în cutere şi bărci şi vizitară cursul rîului, la praguri. Se întoarseră la lumina felinarelor. Prin faţa lor, sus pe colină, prin dreptul Pellei, trecu spre pădure un furgon acoperit, tras de patru cai şi escortat de călăreţi.

— Uite că avem şi prilej de vînătoare, spuse Panin. Cine vrea, din ineaţa poate să meargă la vînătoare de cocoşi sălbatici, ba chiar n-ar fi rău să-l surprindem şi pe moş Martin în vreun bîrlog...

Inserarea devenea mai densă.

Drumeţii se îndreptau spre trăsură. Nepliuiev le relata istoria acelui loc. Minich propunea ocolirea pragurilor, amintindu-şi cu acest prilej, de anii săi de tinereţe, de construcţia canalului de la Ladoga şi de vizitarea şantierului de către Petru cel Mare.

— Gata ? îl întrebă Ecaterina pe Panin.

— Gata, la pădurar...

Ecaterina privi înapoi, căutîndu-l din ochi pe Bestujev, care rămăsese în urmă.

— Domnilor, se adresă ea suitei, după ce trecură prin dreptul cătunului şi al conacului boieresc nearătos şi părăginit, ajungînd sus, pe colină, la liziera pădurii bătrîne şi întunecate. Ivan Ivanîci nu ne-a aşteptat, şi fără îndoială că o să ne ierte dacă vom face în locul său bucătărie. Pe mal e umezeală. Muşculiţe şi ţînţari. Toată lumea e poftită să-şi ia gustarea în crîng.

Sună cornul. Se instalară în trăsuri. Slugile şi vizitiii aprinseră torţe şi încălecară. Prima porni trăsura ţarinei. O urmară altele. Un convoi lung, aruncînd scîntei, zbură în galop prin desişul întunecat al pădurii.

— Nu-i o simplă minune, e o feerie, îi strigă cuiva contele Strogonov. Un cortegiu de silfi şi naiade ! Ce frumos se reflectă lumina în iarbă şi pe coroanele zburlite ale copacilor !

— Toţi gnomii în mantii de aur şi cu coroane de diamant parcă au ieşit din scorburi întru întîmpinarea noastră ! îi răspunse o voce din trăsura care încerca să-l ajungă din urmă. Vă amintiţi de baletul *Esprits follets* ?

— Ce ziceți de ceață? Parcă sînt gruizi în savane...

Cortegiul ieși spre lac, apoi printre zidurile uriașilor brazi seculari, pe o pajiște verde. În fundul ei, pe sub copaci, drumeții zăriră un cort luminat de lampioane multicolore. Prin intrarea larg deschisă strălucea masa încărcată de bunătăți. Începură să cineze.

După-masă, înviorată de anecdotele lui Minich și de disputa dintre Elaghin, Teplov și Strogonov în legătură cu spiritiștii, Ecaterina porunci să i se aducă trăsura. Bestujev luă loc alături de ea. Panin o luă înainte. Ceilalți nu-i urmară, cu gîndul la vînătoarea de dimineață.

Împărăteasa se întorcea pe un alt drum mult mai scurt. Ocolind Neva, din cauza nisipului, caleașca mergea la pas. Noaptea era caldă, înstelată. În față, pe drum, prin geamurile deschise ale caleștii se zăreau licărind luminile făclierilor.

— Cum credeți, domnule conte, îl întrebă Ecaterina pe Bestujev, mă tot gîndesc, n-ar fi mai bine să-i dau drumul prințului Ioan înapoi, în străinătate, cu întreaga familie?

— Nu se poate, preamilostivo! Ne-am da pe mîna gurilor rele, străine... dealtfel o să avem nevoie de el.

— De cine?

— Cum de cine? De prizonier.

— Nu te pricep, Aleksei Petrovici.

Bestujev icni înciudat pe întuneric. Neva ba dispărea de după perdeaua de pomi, ba apărea dintr-o parte, desfăcîndu-se într-o panglică albă, încețoșată.

— Uite, mămucă, privește, spuse Bestujev, plecîndu-se spre fereastră. Vezi un brad singuratic la capătul văii? E mlădios și cu crengi bogate, dar e singuratic, n-are pe nimeni... Acum privește dincoace: un mănunchi unit de brazi înfoiați. Ei, ăstora nu le pasă nici de vînt, nici de vreme urîtă, pe cînd ăstuia ce greu îi vine!

— Despre ce tot vorbești, domnule conte?

— Păi, tot despre același lucru: nu poți fi sigură de el. N-a fost bolnav nici măcar de vărsat, continuă Bestujev, privind pe fereastră. Iar tu, prealuminato, nu te mînia pe bătrîn că-ți spune adevărul. Trebuie să iei măsuri.

— Ce măsuri?

Bestujev molfăi din buze.

— O da Dumnezeu și s-o întări, o crește Pavel Petrovici... Numai că, deocamdată, toate-s păreri... Ei, dar ferească Dumnezeu ceasul rău. Atunci rădăcina, arborele tău, cu un plod atît de firav o să cadă...

— Toate-s în voia lui Dumnezeu.

— Uite că ai o ieșire, o ai! vorbi Bestujev precipitat, fixînd-o cu o privire pătrunzătoare pe sub sprîncenele stufoase. O altă ramură augustă, alta... Despre cealaltă familie a sa nu vorbesc, că numai de el, martirul...

— Dumneata, Aleksei Petrovici, știi foarte bine, spuse Ecaterina, cît sufăr pentru prințul Ioan... Sînt sfătuită să fiu condescendentă, să-i port de grijă. Dar astea-s vorbe goale. Doar nu-s oarbă, văd și singură. Problema e însă ce să fac? De-ar fi Pavel fetiță, m-aș fi putut gîndi măcar la unirea acestor două ramuri, la o căsătorie...

— Căsătoria e posibilă, spuse Bestujev, frecîndu-și încet, cu unghia, bărbia uscată. O putem face! Doar tu s-o vrei, tu care trăiești numai pentru binele patriei...

— Cum?

— Au fost alții mai ceva care s-au sculat din mormînt și-au revenit în lume, spre supărarea prigonitorilor! Nu-i nici o lună, spuse Bestujev pe un ton de parcă ar fi amenințat pe cineva, privind mereu pe fereastra caleștii ce alerga, de cînd eu însumi eram ocnaș zdrențăros și nenorocit, locuind în izba afumată din Goretovo... Acum însă, atotmilostivo, mulțumită ție o să mă mai măsor cu dușmanii... Ce te uiți așa, crezi că s-a scrîntit bătrînul? Hai, prinde curaj, și blagoslovîndu-te, cunună-te în văzul lumii cu fostul împărat al Rusiei, Ioan al III-lea, Antonovici...

— Cine? Eu? exclamă Ecaterina, dîndu-se spre fundul caleștii.

— Da, milostivo, tu, răspunse Bestujev liniștit, privind-o în față.

— E cu putință? Glumești, domnule conte. La anii mei, cu relațiile pe care le am...

— Să-și dea numai Dumnezeu binecuvîntarea, urmă contele, ridicîndu-și cu pioșenie tricornul și făcîndu-și semnul crucii. Nu se cunoaște niciodată vîrsta suveranei. Că doar de dragul unirii Lisaveta a fost și ea petită să-l ia pe Petru al II-lea... Și doar n-avea decît treisprezece anișori băiatul...

Ei, și ce ? măria-ta merge... pe treizeci și trei ; prințul Ioan a împlinit douăzeci și doi... Unsprezece ani diferență cred că ești de acord că nu-i mult. Hotărăște-te... Se vor contopi două linii înrudite prin sînge. Pavel va rămîne moștenitor. Dar în caz de ceva — stăpîn e Dumnezeu !, veți avea gata pregătit și un alt vlăstar, scump poporului...

Caii goneau. În caleașcă se lăsase tăcere.

„Deci asta s-a copt în tainița sufletului tău îndrăznet și de nepătruns ca adîncurile mării ! Își spunea Ecaterina. Am bănuit eu... În liniștea exilului le rumegai, le pregăteai, pe toate. Ai făcut-o oare numai din mîndrie, ca să reînvii, să întărești prin acest nou proiect îndrăznet pînă la neobrăzare fosta-ți influență ? O să vedem... Am gîndit bine ce-am gîndit?"

Desișul pădurii se rări. Făclierul înaintaș încetini pasul, apoi se opri. Caleașca ajunse în dreptul unei pădurici. În mijlocul ei se zărea izba pădurarului. Lîngă ea stăteau trăsura lui Panin, vizitiii, caii și furgonul ce trecuse prin dreptul Pellei.

— Se schimbă caii de poștă, spuse Panin, apropiindu-se de portieră.

— Par a fi străini de noi, spuse Ecaterina, aruncînd o privire spre furgon. Ați aflat cine-s ?

— Nu știu ce treabă au la Piter ; acum dau hrană cailor.

Împărăteasa, urmată de Bestujev, trecînd prin tindă, intră într-o încăpere mică, curată. Se întîlniră cu un militar în vîrstă care ieșea de acolo. La masă, în fața unei lumînări și a unei farfurii cu friptură, stătea un tînăr palid și slab, cu plete și tunică închise la culoare. Mînca lacom, cu plăcere și aproape că nu-i observă pe noii sosiți.

Ecaterina, luînd loc, împreună cu Bestujev, lîngă ușă, îl privi minute în șir, timid și insistent, pe străinul care mesteca neglijent și pe tăcute, o bucățică gustoasă, mișcîndu-și maxilarele puternice, proeminente.

— Unde binevoiți să mergeți, domnule ? îl întrebă cu blîndețe împărăteasa.

Ochii pierduți, obosiți, privind parcă undeva în interior, ai drumețului, o fixară tîmp și sălbatic.

— Veniți de departe ? repetă Ecaterina.

— Iată... și... se înecă necunoscutul, oprindu-se din mestecat. Iar m-au luat... iar m-au adus... Era să ne înecăm pe

lac ; lîngă mare... ţlepul s-a sfărîmat ! Ne-au ţinut la Keksholm, apoi ne-au adus încoace...

— Şi încotro vă e drumul ?

— Ce ştiu eu ? răspunse tînărul, mohorîndu-se. Te iau şi te duc... Se vede că noua ţarină o fi cerut-o... Să vadă minunea cu ochii ei. Ce le pasă lor, domnitorilor ? începu el să rîdă strident şi zgomotos. Nu trece o jumătate de an că vin alţii la putere. Iar mie, au poruncit să mi se zică Ghervasi şi nu Grişka, numai că eu nu vreau ; vreau să mi se zică Teodosie... şi pe deasupra... Chinoviarhul...

— Hai să plecăm, e vreun beţiv inculţ, îi şopti Bestujev Ecaterinei, sau de-a dreptul idiot ; mă tem de ei ca de moarte.

— Dar dumneavoastră cine sînteţi ? întrebă necunoscutul.

— Moşieri de prin partea locului.

— Bărbat şi nevastă ?

— Ai ghicit.

Tînărul începu să rîdă şi mai tare, apoi urmă brusc :

— E cam bătrîior bărbăţelul dumitale, spuse el, fixîndu-l cu răutate pe Bestujev. Ai fi mai bun să păzeşti mazărea sau să sperii ciorile în grădină... Te-ai scofîlcit, răutate ce eşti, şuşotitorule...

Spunînd toate acestea încîlcit şi în mare grabă, de parcă ar fi explodat, tînărul tăcu din nou, ca îndată că începă să rîdă nebuneşte.

— Hai, zău, să plecăm, măicuţă ! E beat ! şopti Bestujev, ridicîndu-se în picioare. Vezi cît e de obraznic, de spurcat la gură şi de vagabond...

— Care va să zică vreţi să plecaţi ? ţipă necunoscutul, sărind de la masă cu faţa schimonosită. Dobitoace, fiare, harpii, vrăjitori ! Mi-aţi supt sîngele. Bestiilor, ereticilor, ţipa el, ţinîndu-se de bărbie. Eu sînt Ioan ! Trîmbiţe, timpane, surle... Ha-ha ! Vă blestem... şuşotitorilor, fiare ce sînteţi !

— Nu mai pot, nu mai pot ! spuse Bestujev, năpustindu-se spre uşă. Nu mai rezist. E tîmpit de-a binelea... Nu vedeţi, nu vedeţi ?

Ecaterina îl urmă. Se aduseră trăsurile. Torţele luminau feţele palide, tulburate.

— Ei, întrebă Panin cu voce coborîtă.

— Peste așteptări... De nesuportat! răspunse Ecaterina.

Caleștile porniră în goană în aceeași ordine. Împărăteasa tăcea. Tăcea și tovarășul ei de drum. Își trăgea nasul și bufnea din cînd în cînd, supărat pe Panin că n-a ferit-o pe suverană de o întîlnire atît de nepotrivită și de lipsită de orice atenție.

— Deci e slab? Slăbuț? îl întrebă brusc Ecaterina pe conte, întorcîndu-se spre dînsul.

— Despre ce vorbești, măicuță? spuse Bestujev, aplecîndu-se spre ea, fără să înțeleagă întrebarea.

— Deci fiul meu nu prezintă garanție? Nu pot conta pe el?... Știi oare, tătucă conte, pe cine ai văzut adineauri?

Bestujev tresări. Cuprins de un dureros presentiment, uitînd de orice etichetă, prinse cu mîna sa aspră și rece mîna împărătesei.

— L-ai văzut pe fostul împărat Ioan Antonovici, silabisi Ecaterina. A fost adus anume de la Keksholm... Care e adevărul? Timp de cincisprezece ani ai avut, tătucă Aleksei Petrovici, cîrma țării în timpul răposatei țarine; și în puterea dumitale deplină se afla soarta prințului... Iar acum mi-l — iartă-mă! — mi-l hărăzești pe acest nenorocit, acest alienat mintal, acest mort, drept logodnic... vrei să-l iau de bărbat...

După întrevederea de la Pella, prințul Ioan fu adus din nou la Schlüsselburg. Iată formula prin care Panin repeta pristavilor instrucția dată cîndva de Elisabeta: „Dacă se va ivi cumva întru eliberarea lui Ivanuška o mînă atît de tare încît nu veți găsi salvare, prințul fără nume să fie în acel caz omorît, că viu nu trebuie să încapă în mîinile nimănuia..."

— Ce vom face cu el, măria-ta? o întrebă Panin pe Ecaterina după ce expedie această ordonanță.

— Părerea mea e că nu trebuie lăsat din mînă, răspunse împărăteasa. Trebuie călugărit și dus într-o mănăstire nu prea îndepărtată, cu puțini enoriași sau chiar deloc, undeva, prin pădurile Muromskului, la Vologda sau Kola... Dealtfel, în privința asta o să mai stăm de vorbă...

VI. La Şabolovka, la noul favorit

TOAMNA ŞI O PARTE DIN IARNA ANUlui 1762, Mirovici le petrecu cu regimentul în împrejurimile Moscovei. La începutul anului 1763, regimentul ieşi spre graniţele Poloniei în slobodele rascolnicilor din gubernia Cernigov, pentru cantonament. Revederea cu surorile sale nu i-a adus nici o mîngîiere. N-avea cum să le ajute, fiindcă şi el abia trăia de azi pe mîine, într-o sărăcie cumplită. Nici la regiment nu-i mergea mai bine. Zvonurile în legătură cu trecutul său, despre plecarea samavolnică din Savel şi despre neplăcerile în legătură cu arestarea şi interogatoriul de la Kronstadt, de care a scăpat doar prin intervenţia unor protectori de seamă, îi stricau totuşi foarte mult în serviciu. Conducerea îl privea chiorîş. Camarazii de front, de a căror gaşcă trîndav-cheflie se ţinea deoparte, se purtau cu el distant sau disprenuitor. Aducîndu-şi aminte de recenta sa situaţie, cînd se număra printre oamenii din statul major al guvernatorului Königsbergului, Piotr Panin, Mirovici se închidea în sine, ducîndu-şi traiul cenuşiu, rezumat la gărzi, marşuri prin sate uitate de lume, înzăpezite, la aplicaţii, iarăşi la gărzi şi marşuri.

Mijlocul lui februarie îl găsi pe Mirovici în rezidenţa sa din Cernigov, la Dobrenka, o slobodă a rascolnicilor. Regimentul a fost cartiruit aici şi în împrejurimi, pentru cantonamentul de iarnă, iar el, împreună cu unitatea sa, au fost trimişi spre Nipru, în sloboda Raduli. Aici, în timp ce primea furajele, căzu într-o copcă şi zăcu bolnav — la un morar din sloboda vecină — de congestie pulmonară pînă la începutul lui aprilie. Cînd se însănătoşi, era de nerecunoscut : slăbise îngrozitor, n-avea vlagă, era irascibil şi furios pe toţi şi pe toate. Însănătoşirea sa a coincis cu sosirea în Ucraina a zilelor calde de primăvară.

Razele strălucitoare ale soarelui sudic l-au scos pe Mirovici pe prispă. Încă de pe cînd zăcea în izba strîmtă şi scundă, auzea strigătele gîştelor sălbatice, ale cocorilor, ale pescăruşilor, murmurul şi clipocitul pîrîiaşelor care alergau în toate părţile. Era atras irezistibil de torentul primăverii, încărcat de zgomo-

tele și mirosmele pe care dorea să le inspire. Ieși afară, privi în jurul său.

Din curtea morarului, de pe povîrnișul malului, se deschidea nemărginit Niprul, care inundase totul în jur, iar pădurile păreau niște mici ostrovuri întunecoase. Undeva, spre dreapta, se zărea silueta albă a unei biserici, iar mai la stînga, peste o rîpă de lut cenușiu, se zărea, pe un dîmb înalt, o casă mare, boierească, acoperită cu olane. Toată era înecată în grădini. Grădina cobora și pe panta ce ducea spre golf. „Patrie, patrie dragă, începu Mirovici să plîngă de bucurie. Iată unde e adevărata fericire, raiul. Iată unde se poate vindeca inima zdrobită de tavernele înăbușitoare de la oraș ! Doamne, nu degeaba mi-am dorit averea strămoșilor, văile întinse, colinele și grădinile lor liniștite. Toți cei adunați în orașele mari nu sînt oameni, ci fiare ; aici, țăranul simplu care ară pămîntul îndeplinește porunca lui Dumnezeu, a firii..."

Întremîndu-se, dar slăbit încă, Mirovici începu să coboare spre Nipru, să șadă lîngă apă. Odată, venind dinspre țărm, intră în grădina moșierului. I se spusese cîndva numele proprietarului, dar în indiferența și uitarea pe care i le dădeau boala, nu-l reținuse. Își amintea doar că era vorba despre un demnitar în dizgrație, care nu părăsea niciodată moșia și care zile întregi, cu o carte sau un ziar în mînă, stătea lungit pe divanul din cabinetul său. Grădina se îmbrăca în verdeață. Vișinii și merii erau încărcați de floare. Albinele zumzăiau prin sălcii și mălini. Cucul își striga numele prin răchită. Ciocănitoarea bătea strident în trunchiul dezgolit și scorojit al unui stejar.

Atent la fiecare tufă îmbrăcată în proaspete straie verzi, la fiecare nouă gaură săpată la rădăcini de copaci sau pe pajiște, la fiecare gîză sau floare, Mirovici străbătu o alee, apoi alta... Era cald ca în mai. Aerul îmmiresmat de cimbrișor era nemișcat. În depărtare se zăreau chioșcuri, grote, podețe. Sub un plop uriaș și încă desfrunzit, lîngă un obelisc din granit verde-palid cum se găsea prin partea locului, ședea pe bancă un militar smead, îngîndurat, cu un tricorn vechi și cu o stea prinsă de ipingea, gîrbovit, cu o carte în mînă. Mirovici își ridică tricornul să-l salute, vru să treacă, dar fu cît pe ce să leșine : în fața sa se afla generalul aghiotant al fostului țar,

fostul „porumbel al păcii" de pe Arca berlineză, Andrei Vasilevici Gudovici. Rămase tăcut cîteva clipe.

— Deci dumneata eşti acela, tocmai acela, care atunci... vorbi Gudovici precipitat, printre lacrimi, recunoscîndu-l.

Se aşternură pe vorbă. Cîte nu şi-au spus! După asta Mirovici şi-a petrecut mai mult de o săptămînă în Raduli, făcînd plimbări zilnice de la morar la Nipru, iar de acolo în grădina înflorită ce se acoperea cu găteli bogate. Aici s-a mai întîlnit o dată sau de două ori cu Gudovici. Şi deşi exilatul, pînă nu de mult mare potentat, avea, faţă de dînsul ca şi faţă de toţi ceilalţi, o atitudine rece şi severă, totuşi, stînd de vorbă cu întîmplătorul oaspete despre memorabilele zile trăite, cunoscînd purtarea aceştuia în momentele crîncene, n-a putut rezista şi i-a încredinţat cîte ceva din veştile ce-i ajunseră la urechi aici, la Raduli.

Aşa află Mirovici amănunte în legătură cu afacerea celor doi Guriev, condamnaţi la moarte, defăimaţi public şi exilaţi în Kamciatka pentru tentativa de a-l elibera pe prinţul Ioan. „E timpul să ne aducem aminte, spuneau aceşti curajoşi, că mai există spiţa ţarului Ioan Alekseevici ; e vremea să aflăm unde e deţinut Ivanuşka. Nu intrăm de gardă pînă nu-l eliberăm." Tot aici a aflat Mirovici despre recentă dizgraţie şi presupusa exilare la mănăstirea din Karelia a lui Arseni Matveevici, mitropolit al Rostovului. Ţarina, aflînd de vinovăţia lui Arseni, la încercarea lui Bestujev de a-l apăra, răspunse : „Pe vremuri, domnule, fără nici o jenă şi pentru fapte mai puţin grave preasfinţilor li se tăia capul". Iar vina preasfinţiei sale nu consta atît în protestul împotriva luării ţăranilor de pe moşiile mănăstireşti, cît în vorbele spuse nu o dată celor din preajma sa : „Trebuia să fie pe tron nu ţarina, ci prinţul Ioan... Ţarina nu este de sînge rusesc, şi nu e fermă în credinţa ei". Şi mai prorocea Arseni că vor domni în Rusia doi tineri, Pavel şi Ioan, că îl vor alunga pe turc din Europa, luînd Grecia şi Ţarigradul. „Şi în orice caz ar fi mai bine, spunea Arseni, ca ţarina să-l ia de bărbat pe Ioan Antonovici că nu sînt neamuri de sînge. Doar n-o să schimbe un vlăstar al coroanei cu unul de teapa lui Grigori Orlov, care-i susţine pe toţi cartoforii şi cheflii..."

— Cum cu Orlov ? Cum cu Orlov ? întrebă Mirovici uluit.

— Cînd ai să mergi acolo, ai să afli totul, îi răspunse moșierul din Radulin în timp ce-și lua rămas bun și, speriat de cele exprimate, începu să privească în jurul său.

La sfîrșitul lui mai, Mirovici avu ocazie să-și vadă surorile. Se nimeri că tocmai atunci trebuia să plece cineva din partea regimentului la Moscova, la hatmanul care se afla cu Curtea acolo, cu o jalbă privitoare la furaje. Mirovici căpătă instrucțiuni, un raport, bani de drum și plecă.

I se înfipsese în cap un gînd, chemîndu-l neîncetat, chinuindu-l întruna. Se gîndea, chibzuia și se pierdea în presupuneri. Aflîndu-se aproape de Moscova, începu să audă mai întîi niște aluzii timide și apoi din ce în ce mai clare, referitoare la ideea fostului cancelar — urmărind să facă plăcerea Orlovilor — de a aranja o căsătorie a țarinei cu Grigori Orlov. La Moscova, oriunde s-ar fi aflat, la surori, cunoștințe sau prin cîrciumi nu se vorbea decît despre noul proiect al lui Bestujev, „bătrîna vulpe nepocăită". Se spunea că țarina era plecată împreună cu Orlov la mănăstirea Voskresenski din Rostov ca să asiste la mutarea moaștelor sfîntului Dimitrie, și că în lipsa lor contele Bestujev a alcătuit o petiție în numele tuturor, cu semnăturile înaltului cler și ale generalilor, prin care măria sa era rugată să-l ia de bărbat pe prințul Ioan, iar în cazul în care acest lucru nu-i era pe plac, să aleagă de bărbat, după exemplul strămoșilor, pe cineva dintre supușii săi credincioși. Întîmpinară însă o dificultate.

Feodor Hitrovo, mîna dreaptă și pînă nu de mult prietenul lui Orlov, ca patriot credincios ce era, își alcătui o partidă de nemulțumiți. I se aliară amîndoi Roslavlevii, Passek, Lasunski ; le urmară Baskakov și Bariatinski. Într-un cuvînt, aproape toți capii și „partizanii" fostei lovituri de la palat. „Grigori Orlov e prost, spuneau cei din Moscova, și toate le aranjează tîmpitul de frate-su, Aleksei, și diavolul bătrîn de Bestujev. Dar orice se poate întîmpla, și toată speranța e în Panin."

„Asta ocazie, își zise Mirovici, o alta nu mai întîlnesc eu. Orlov, clientul Drezdenoaiei... Și ce aproape eram de el în acele zile, ba îl băteam chiar la biliard... Un ofițeraș de nimic și fără nume se pregătește să urce o treaptă atît de înaltă... Să încerc, oare să mă încumet ? Sau mai bine să-l las și pe ăsta la toți dracii, în pace ?"

Umblînd fără nici un scop şi fără vreun gînd prin Moscova, îşi aduse aminte şi de Orlov. Se interesă de el la unul şi la altul, îşi adună informaţiile necesare şi porni să-i facă o vizită la Sabolovka.

Casa contelui Grigori Grigorievici devenise între timp celebră, pompoasă şi primitoare, avînd pe frontonul său un blazon sculptat, purtînd inscripţia *„Fortitudine et constantia"* [1]. Moscova, care cunoscuse palatele vechii nobilimi, ale Şeremetievilor şi Narîşkinilor la Vozdvijenka, ale cnejilor Trubeţkoi la Pekrovka, ale Kurakinilor la Basmannaia şi al lui Saltîkov la Dmitrovka, venea acum cu respect de slugă să se închine la Şabolovka, pînă mai ieri neştiută şi oarecare, unde noul favorit, „contele imperiului roman", îşi vizita într-o droşcă de curse trăpaşii şi-şi antrena porumbeii la zbor prin fereastra podului agitînd un batic.

Deasupra străzii şi a grădinii se roteau stoluri de hulubi scumpi : cu penaj în două culori sau albaştri, albi, porumbei pătaţi şi nepătaţi, guleraţi sau cu coada în evantai şi cîte alte feluri. Distracţiei cu porumbeii îi lua locul vînătoarea de urşi sau de lupi, vînătorii, bătaia cu pumnii, iar acesteia cititul ediţiilor din antichitate despre agricultură sau despre felul cum trebuie executate la Curte menuetele şi gavotele graţioase.

Mirovici îl găsi pe Orlov în halat, ocupat cu bărbieritul. După ce fu anunţat, intră serios şi făcu o plecăciune plină de demnitate.

— A ! Miraculoasa pică învingătoare ! exclamă ca pe vremuri, Grigori Orlov. Chiar că nu te aşteptam. Scuză-mă, frăţioare, că te primesc în halatul ăsta. Îmi place să mă rad singur. Ia loc. Mă grăbesc pentru primire. Dar spune-mi : ai vreo rugăminte, ceva ? Îţi trebuie bani ? Ce-ai slăbit aşa ? Ai fost bolnav ? A, aşa... Ce păcat ! Păcat, mare păcat...

Mirovici trecu direct la subiect. În cîteva cuvinte îi povesti trecutul său, întîmplarea cu străbunul său, şi făcînd o plecăciune adîncă îl rugă pe Orlov să stăruie pentru recăpătarea măcar a unei părţi din moşia bunică-si confiscată atît de pe nedrept.

[1] În latină în text : Prin perseverenţă şi constanţă (n. tr.).

— Iartă-mă, răspunse contele Grigori, isprăvind cu obrazul și trecînd la bărbie, dar asta să le-o cînți altora, nu mie. Sînt vulpoi bătrîn. Ce-mi tot zici aici de străbuni? Mai bine spune-mi, cu toată sinceritatea, ce motive ar exista să ți se dea înapoi locurile luate încă din timpul lui Petru I de la străbunii tăi? Pentru ce merite deosebite? Nu te supăra, ascultă și judecă în liniște și cu chibzuială. Șezi, și nu sări așa... că doar locurile acelea nici vorbă că încă de atunci au fost date altora și se prea poate să fi trecut în alte mîini...

— Aveți dreptate, luminăția voastră, răspunse Mirovici înciudat, înfrîngîndu-și cu greu nemulțumirea. Totuși, majestatea sa are puterea să cerceteze, să afle izvorul adevărului și să redea nepoților ce li s-a luat pe nedrept, iar pe proprietarii actuali ai acelor pămînturi să-i răsplătească cu altceva...

— Și asta pentru ce? Judecă și tu... spuse Orlov, îndepărtînd briciul și privindu-și musafirul prin oglindă. Pentru orice favoare trebuie motive, merite deosebite, drepturi...

Pe Mirovici îl cuprinse furia: „Așadar ăsta e alesul Fortunei? Stă vîrît în aur pînă-n gît, e spălat, răsfățat, sătul, parfumat. Uite-i numai rufăria cum arată... Îi ies dantelele de peste tot... Pe cînd noi? De mi-ar fi reușit planul de atunci, aș fi fost eu acum în locul lui! Uite cum mă privește, cu ce ochi nerușinați și obraznici."

— Serviciile pe care le-am adus ca și drepturile mele, înălțimea voastră, începu el, reținîndu-și obida și furia, să vede că n-au fost observate.

— Ce servicii? E curios, *voyons*...

Contele se aplecă spre oglindă, răzîndu-și cu grijă porțiunea din jurul unui neg pufos și întunecat pe rumenul obraz stîng.

— Cred că știți, domnule conte, că în acele ultime zile dinaintea „acțiunii" am jucat cărți la indicația domniei voastre cu Perfiliev... Iertați-mă că vă reamintesc despre avantajele ce-au decurs dintr-asta...

— Știi că ai haz?! Păi nu ții minte că erai atunci în cîștig, remizîndu-l întruna? Cinci roberturi, îți amintești, apoi decarul, toate caralele la tine... Ce mai! ai luat totul dintr-o lovitură, era cît pe ce să sară banca Ambaharoaiei...

Mirovici zîmbi cu o ură mocnită.

— Mai era pe atunci şi o altă pricină mai importantă, spuse el înnegurat, numai că n-o să credeţi, o să spuneţi că o inventez cu un scop anume...

— Spune, frăţioare, spune că te-ascult, zise Orlov, privindu-l pieziş şi reluîndu-şi bărbieritul.

Mirovici se lumină la faţă şi, de parcă ar fi renăscut, îşi construi o poză neobişnuită, plină de demnitate.

— Printre altele, am fost salvatorul ţarinei... Eu i-am adus serviciul cel mai de seamă. I-am uşurat urcarea pe tron! glăsui el, aruncînd o privire mîndră, victorioasă lui Orlov.

— Cum, ce?! spuse Orlov şi nu mai fu în stare să articuleze nici un cuvînt.

Mirovici îi povesti în toate amănuntele întîmplarea cu roata de la caleaşca ţarinei în momentul plecării sale din Peterhof.

Auzind toate astea, Orlov se porni pe rîs.

— Măi, păi eşti un as de ucrainean! Bravo mă! exclamă dînsul aruncînd cît colo briciul. Dădea din mîini, rîzînd pe toate tonurile. Asta da, ne-ai îndaterat, e o găselniţă! Pe toţi, pe toţi linguşitorii şi căutătorii de favoruri i-ai făcut praf, i-ai vîrît în cofă... Nici unuia nu i-a venit în minte una ca asta... Pe toţi, auzi?! Deci ţie îţi datorăm ironul? Ţie? Zău, jur că asta merită, zău că merită, zău că merită... ha-ha!...

— Permiteţi-mi, domnule conte, îl întrerupse Mirovici, roşu de mînie şi obidă, sînteţi în drept să nu credeţi, să nu luaţi în seamă, dar am spus adevărul... Luatul peste picior e jignitor! Puteţi să cereţi informaţii fratelui dumneavoastră sau domnului Bibikov: dînşii, chiar dacă n-au văzut, au auzit cum am ţipat atunci!...

— Vai, cruţă-mă, cruţă-mă! exclamă Grigori Orlov, rostogolindu-se pe sofa (rîsul său puternic şi tunător trecea prin camere). Dacă doreşti, am să mă informez... am să mă informez neapărat... ha-ha! Dacă ai aduna şapte înţelepţi la un loc şi tot n-ar găsi una ca asta!... Vai, m-ai omorît, m-ai îndatorat ha-ha!...

— Bineînţeles că merită să faceţi cercetări, să aflaţi! spuse Mirovici cît putu mai calm. Pe hîrtie se va lămuri totul, cum şi în ce fel, chiar şi în legătură cu moşiile luate de la străbunii mei...

— Eh, voi ucrainenii ăştia ! spuse Grigori Orlov, ridicîndu-se în picioare, şi Mirovici observă în ochii săi frumoşi şi „neruşinaţi" cum îi caracterizase în gînd, expresia comună tuturor fraţilor, neplăcută, obraznic-hotărîtă. — Cu toţii veniţi cu plecăciuni pînă la pămînt şi cu cerşeli ! Nu vreţi să munciţi răbdători, să aşteptaţi liniştiţi, să vă vedeţi de slujbă. Toate astea-s scorneli de-ale consătenilor tăi care te îndeamnă la asta... Spune, o să ne apucăm oare acum de dragul tău să cotrobăim prin hîrţoagele şi ţidulile voastre vechi, ucrainene ? spuse Orlov privind în altă parte, de data asta cu gîndul aiurea. Şi oare e posibil ca marele Petru, răposat întru Domnul, să fi hotărît atît de necinstit cazul străbunului tău ?

— Pe cinstea mea, vă jur! exclamă Mirovici, ridicînd vocea. Simţea că i se pune un nod în gît. — Şi nu pentru mine o cer... Am, domnule conte, surori ce trăiesc în mizerie. Iar strămoşii mei au fost printre cei mai de seamă ai Ucrainei, care şi-au servit patria cu credinţă şi au tras multe pentru ea şi pentru drepturile ei...

— Bine..., răspunse distrat contele Grigori aproape fără să mai asculte cuvintele vizitatorului. Am să-l văd pe hatman. Mai treci pe aici, am să vorbesc cu el, am să-l rog...

„Să merg iar la el ? se frămînta Mirovici, terminînd cu însărcinarea dată de regiment. Diavolii ! Ce folos ?... Iar să-şi bată joc înfumuratul jucător de biliard şi petrecăreţ de cîrciumă... Cum să vadă, de la înălţimea la care a ajuns, amarul şi mizeria altora ? Că bine a zis despre el mucenicul arhiepiscop Arseni : „Nu-i de el şi de nasul său treaba pusă la cale."

Termenul misiunii era pe sfîrşite. Mirovici trebuia să se întoarcă la regiment. În anul acela şi primăvara şi vara erau reci. Bătea un vînt nordic şi în fiecare zi ploua. Moscovei însă nu-i păsa : petrecea.

Serbările populare din aprilie erau şi mai înşufleţite. Lîngă Novinski, un atlet suedez invita un rus să-şi încerce forţele. Toată lumea se îndrepta într-acolo.

Odată cu întoarcerea împărătesei de la închinăciune, pe străzile şi în pieţele Moscovei a fost dat publicităţii, în bătaia

tobelor, „manifestul tăcerii". Exemplarul *„Știrilor din Moscova"* din 4 iunie, conținînd acest manifest, trecea din mînă în mînă. În el se interziceau orice discuții ale „oamenilor de nimic, cu năravuri pervertite, care prin tot soiul de subterfugii îndrăznețe blamează guvernul și toate drepturile cetățenești inalienabile, îi instigă și pe alții, slabi la minte și influențabili la vorbăria vătămătoare a oamenilor".

Citind această publicație, Mirovici renunță definitiv să-l mai viziteze pe Orlov. „Ducă-se dracului, își zicea. Or să mai spună că sînt un criticant periculos și revendicativ, nemulțumit de soartă, hulitor al măsurilor guvernamentale... Noul favorit Orlov nu mă ia în seamă, mi-a întors spatele... Să nu-ți aduci aminte de bătrîni ?... Razumovski mi-e compatriot și, pe vremuri, în timpul răposatei țarine, era binevoitor cu toți ai noștri și cu mine... Am să mă duc la el...

Sfătuit de contele Razumovski, primind de la acesta un ajutor material substanțial, Mirovici ceru Colegiului un concediu de șase luni și, pe la mijlocul lui iunie 1763, plecă în interes personal, mai întîi la amicul său Danilevski în județul Iziumski, apoi în Pereaslavl. În ajunul plecării sale în patrie, primi o scrisoare din Petersburg, de la Ușakov, în care acesta, printre alte noutăți, îi scria că, după cum l-au informat Ptițînii, Polixena se află în Orenburg, unde îngrijește de copiii cneazului Ciurmanteev, exilat să comande fortăreața lui Tatișcev.

VII. Prisaca cumătrului

ȘI IATĂ DIN NOU PATRIA. NIPRUL albastru și liber, malul împădurit al afluentului său, Trubejul.

În susul și în josul Trubejului se întind desișuri de arțari și tei, rîpi cu argilă roșie și cenușie, lunci mănoase, pline cu sălbăticiuni și pește, golfuri și lacuri. Iată Barîșevka, iar dincoace, după ce treci de Sulimovka înainte să ajungi la Ostrolucie, într-o pădure verde, seculară, de ulmi, iată și prisaca cumătrului !

Mirovici o recunoscu. Cum și-o aranjase cumătrul acolo jos, într-un capăt de vale a Trubejului, prisaca, stăiea așa de mulți ani. Pe deal era satul Lipovîi-Kut, cîndva proprietatea strămoșilor lui Mirovici. De pe malul apei se zărea biserica cea cu trei cupole, iar în dreapta și în stînga căsuțele albe ale satului. Acolo unde se aflau o salcie bătrînă și scorburoasă și fîntîna cu cumpănă înnegrită, se zăreau poarta și coșurile casei cumătrului. Cumătrul Maistriuk, făcînd iarna dogărie, locuia sus, în sat. Odată cu venirea primăverii, pleca în jos, spre pajiștea Trubejului. Numărul albinelor din prisacă și al firelor albe din mustață și de pe capul cumătrului crescuseră ; cu toate astea, atît el cît și prisaca lui din lunca umbrită de pădurea verde de ulmi rămăseseră aceiași.

Tare se mai bucură Danilo Tarasovici cînd îl văzu venind pe feciorul răposatului cumătru Iakov Mirovici. Nu știa unde să-l așeze mai bine pe musafir. Și cu toate că și pînă la el ajunsese vestea că Vasili Mirovici era acum ofițer, văzîndu-l, se fîstîci, nefiind în stare să recunoască în el, din prima clipă, pe băiețelul acela prăpădit care pornea din curtea sa, în picioarele goale, spre pădure, strunjea fusuri și fluiere și cînta în strană. Mirovici intră în ograda lui Danilov. Acolo o zări pe „bătrîna" și cărunta sa Ulita, în poartă văzu salcia scorburoasă și fîntîna cu cumpănă. Vizită și imașul, și ograda bisericii, în care pe vremuri se juca cu băieții ; porni apoi să caute, în cimitir, crucea de la mormîntul tatălui său, lîngă care rămase multă vreme gînditor și cu capul plecat. Dar atunci cînd coborî în pădure pe cărăruia cunoscută, găsind coliba împletită, lipită cu lut, ascunsă în desișul de stejari și ulmi și rîndurile de stupi acoperiți cu coajă de tei și auzi zumzetul albinelor, strigătul pupezelor, al turturelelor și al cîrsteilor, inima i se strînse și lacrimi calde de bucurie, necunoscute de multă vreme, începură să-i șiroiască pe obraji.

Bătrînul Danilov îl ospătă pe Mirovici, îl lăsă să se odihnească de pe drum, apoi se porni să-l întrebe de școală, de slujbă și de tot trecutul lui.

— Vino, frățioare, încoace, spuse blînd și cu timiditate bătrînul, și-l pofti într-o odăiță curată, lipită de spatele colibei, în care, sub icoană, pe un perete proaspăt văruit, atîrnau legături de iarbă, un prosop curat, o tămîielniță de lut

și un ulcior cu sfeștoc, plin cu apă sfințită. Tot aici, într-un sac, atîrna ceva prăfuit și rotund.

— O recunoști ? întrebă Maistriuk luînd sacul de pe perete. E tiorba ta : cîntai la ea și te acompaniai cînd îi cîntai țarinei... Iar cîinele Serko — îl ții minte — deși s-a prăpădit, iacă-i odrasla, adăugă Danilo arătîndu-i un cîine bătrîn, lățos și la fel de cenușiu. A îmbătrînit și acesta... Hai, spune, ce te-a adus pe meleagurile noastre ?

Mirovici îi povesti bătrînului scopul venirii sale. Merseră după sfat la popă, iar la scurt timp după asta făcu un drum la Pereaslavl și Poltava, unde se învoi cu chițibușarii din judecătorie și depuse acolo unde trebuia cererile alcătuite pentru găsirea actelor necesare. După indicația lui Maistriuk, la Pireatin locuia un neam îndepărtat de-al său, un grefier în retragere, Grigori Mirovi.i. Îl vizită. Bătrînul grefier, cu nasul vînăt, i-a spus că-i vine unchi, anunțîndu-l că-i cunoaște pe toți oamenii de lege din județe și gubernii, oferindu-se să umble pentru dînsul. Mirovici îi înmînă adeverința și toți banii care îi mai rămaseră, grăbindu-se să plece la Lipovîi-Kut. Îi era lehamite de zăpușeala, praful și înghesuiala orașelor pline de păcură și rogojini și de discursurile și mutrele obraznice și nesătule ale hîrțogarilor din justiție. Îi era din nou un dor nestăvilit de pădure și de prisacă, de turturele, de granguri și cîrstei. „Fie ce-o fi, își spunea dînsul, și oricît o dura, dar rai ca aici n-am să mai găsesc nicăieri."

Trecuse luna lui august, septembrie era și el pe sfîrșite. Pădurile treceau de la verde la roșu arămiu. Albinele mai zburau printre stupi, dar aproape că nu se mai auzeau. Păsările migratoare de baltă și de pădure se adunau în stoluri mari. În revărsat de ziuă, în înaltul cerului, zăreai aștrii înaripați ce se îndreptau spre mare. Pădurile și văile amuțiră. Urechea nu mai prindea decît foșnetul frunzelor îngălbenite și al pămătufurilor bogate de stuf.

De Pocroave, Maistriuk plecă la oraș să-și vîndă mierea. La prisacă rămăsese să-i țină de urît oaspetelui un argat bătrîn și chior. Înainte, Mirovici umbla prin pădure sau trecea rîul spre sat. Acum ședea mai mult în colibă sau întins pe fînul parfumat din odăița cu tiorbă. Stătea întins gîndindu-se la trecut, la cele îndurate, la tot ce era departe, dincolo de

pragul acestei colibe. Știa că viața nu i-a reușit, că învățătura și slujba nu i-au adus fericirea rîvnită.[...]

Pe la mijlocul lui septembrie, Mirovici îl vizită pe preot, ceru hîrtie și trimise la poștă două scrisori. Una îi era adresată camaradului de școală Iakov Evstafievici, prin care-l anunța că are de gînd să-l viziteze din nou în gubernia Harkovului, cealaltă, purtînd următoarea adresă: „*Calea Orenburgului, la fortăreața lui Tatiscev*". Era scrisoarea către Pciolkina. Mirovici îi comunica unde și de ce anume se află acolo, o implora să-i răspundă printr-un singur cuvînt, adăugînd că dacă și acest din urmă apel va rămîne fără răspuns, va considera că între ei totul, și pentru totdeauna, este terminat.

Răspunsul întîrzia. Mirovici aștepta, iar cînd își pierdea răbdarea se convingea „definitiv" că avusese dreptate în presimțirile sale. Uitînd de hrană, lipsit de somn, stătea întins pe prispă, fixînd, încăpățînat și mohorît, cărăruia. Aștepta ca dintr-o clipă într-alta să sosească răspunsul dorit. Argatul lui Danilo, oftînd și mormăind îmbufnat acolo, în nasul lui, privea nemulțumit la ce s-a ales de musafir. „L-au amărît pe flăcău, își spunea dînsul, nu-i răspund viperile din trebunal. Nu-i iese hotărîrea." [...]

Într-o zi, pe la începutul lui octombrie, în odăiță intră argatul popii. „Părintele a fost la Pereaslavl, spuse dînsul, și a adus pentru domnia voastră o scrisoare de la poștă."

...„*Viața dumitale e în tot cazul mai ușoară decît a mea,* îi scria Pciolkina. *Te afli în patria dumitale, printre oameni apropiați, chiar dacă nu-ți sînt neamuri de sînge; dumneata ai măcar atîta, eu n-am nici asta. Stau la margine de lume, printre sălbatici și fiare. Kirghizii grosolani și răi și rascolnicii căzăcești — oamenii sînt oare sau fiarele cele mai rele? Se răscoală, pradă, ba chiar căsăpesc pe oamenii stăpînirii care le sînt trimiși acolo. În orice clipă te aștepți la o răzmeriță generală... Cneazul Ciurmanteev cere întruna să fie mutat de aicea, dar nimeni nu-l ia în seamă. De mult ne așteptăm să fim căsăpiți cu toții. Nici tu vorbă omenească, nici tu cărți, nici cea mai mică speranță de a pleca de aici chiar și la Iaițk, la Orenburg. Eu însă nu mă demoralizez. Și chiar dac-o fi și mai greu și mai rău aicea, tot n-or să ajungă să mă vadă în laț sau în fund de iaz. Mă*

cheamă husarul acela de vază, polonezul la care faci aluzie, propunîndu-mi, din partea unchiului, un loc de educatoare pe lîngă o copilă minoră de rang înalt, o persoană ce locuieşte în Italia[1]*... Mă înţelegi? Să plec în Italia din Samara, unde pînă şi ceaiul presat este un lux şi unde poţi să treacă luni în şir fără să ştii ce se petrece în lume! Şi cu toate acestea, n-am să plec, în ciuda faptului că pe acea persoană la care sînt chemată o aşteaptă un destin înalt. Una dintre fetele cneazului a murit de vărsat, eu am grijă de cealaltă, care-i bolnavă şi debilă. Vai, ce copil drăguţ şi sensibil! Eu, vezi, am un scop. Dar dumneata? Cred în bunătatea dumitale, în devotamentul dumitale, dar, iartă-mă, iartă-mă, nu cred să ai destulă forţă măcar pentru ceea ce-mi scrii — nemulţumit de soartă —, să rămîi pentru totdeauna în postura modestă şi anonimă de sătean. Oameni ca dumneata n-au suficientă putere nici pentru asta. Te vei îndoi, te vei pune la încercare, te vei chinui cu gînduri amare şi negre, vei filozofa, dar să faci ceva... iartă-mă, asta nu ţi-e hărăzit. Cere multă voinţă. Pe vremuri, am citit ceva despre veacurile de demult cînd oameni simpli, dar tari la suflet, ţărani, pescari, păstori, văzînd în vis că le e dat să ajungă în culmea slavei, năzuiră spre ea şi învinseră destinul: deveniră comandanţi de oşti, eliberatori de ţări, împăraţi. Ah, astea toate au fost demult şi-s uitate de toţi... Oare de ce au devenit oamenii atît de mici, cu suflete atît de meschine?"*

„Aşa deci, pui de şarpe, scorpie ce eşti! Iată dar unde ai ţintit! ţipă Mirovici, mototolind scrisoarea. Răutate lipsită de inimă şi egoistă! Vrea să lase impresia că are grijă, că se gîndeşte la alţii. Iată unde şi-a arătat faţa lepădătura zavistnică şi ascunsă, puiul de ţarcă! N-am să ţi-o iert! Ai să mi-o plăteşti pentru toate!"

Furia puse stăpînire pe Mirovici. Cu faţa albă şi schimonosită, cu mîinile şi picioarele ca de gheaţă, apucă tricornul, tremurînd, ieşi din prisacă şi se năpusti spre adîncul pădurii.

Cîinele bătrîn şi lăţos îl urma. Soarele cobora spre asfinţit, umbrele se lungeau. Privind sălbatic în jurul său, călca furios crengile uscate ale pădurii, trecea prin pajişti. „Deci nu-s bun decît de gură, şi nu de faptă? şoptea el cu buzele

[1] Vezi *Prinţesa Tarakanova.*

coclite, strînse într-o grimasă oribilă. Bun numai de filozofie ? Fug de faptă ? Adică sînt o gîză netrebnică, o furnică ticăloasă, bună de dispreț ? țipa el sălbatic, luptîndu-se cu desișul de crengi, scrîșnind din dinți cînd călcă, cu bucurie dementă, un mușuroi de furnici întîlnit în cale. Nu sînt luat în seamă, nu ? Un soldat de rînd dintre cei care se trimit cu miile în bătaia tunului și se trec în opisuri, dar nu sînt consemnați de istorie, nu-i așa ? Pe cînd ea, chiar așa ! parcă-i Dașkova... Vezi să nu, cucoană ! N-am ajuns la onoruri, n-am atins bogăția, n-am cu ce vă cumpăra bijuterii și brocarturi și tot soiul de mărfuri daurite din Levant, și-atunci îmi dați un picior în spate, în spate ! Cochetă, blestemată, diavol cu chip de femeie, zînă... Să te ia dracu, cu frumusețea ta cu tot ! Nu mai vreau să știu de tine... fac ceva, ptiu !"

Tremurînd de turbare și de dorința de a-i riposta și de a se răzbuna, Mirovici se trezi într-o poiană. Se întunecase. Numai vîrfurile colinelor care țărmuiau Trubejul mai erau scăldate de lumină. Iar în vîrful dealului celui mai înalt, brăzdat de orașe, statea, scăldat în razele puternice ale amurgului, Lipovîi-Kut. Biserica, cu cele trei cupole, șirurile de case albe, înconjurate de grădini, iar dincolo de biserică, conacul boieresc aflat acum pe mîini străine, cîndva al familiei Mirovici.

Vasili privi îndelung spre biserică, spre deal și spre sat. Crucea clopotniței își pierdea strălucirea. Amurgul învăluia satul, colinele și rîpele înverzite ale Trubejului. Musculițele și țînțarii îi înțepau mîinile și fața. Vru să facă iute cale întoarsă, dar se porni pe un rîs puternic, în hohote, spasmodic.

„Sînt un ticălos, un ticălos avar și josnic ! Se sufoca dureros, pînă la lacrimi. Mă lamentez și cîrtesc, și asta de ce ? Fiindcă nu mi se restituie ceea ce n-am avut niciodată ! Cerșesc un sat, un petic de pămînt ! Atunci el, îndepărtatul deținut văzut de mine, ce să zică ? El, prințul fără nume ? Și tocmai eu, eu să mă compar cu el ? A avut coroană, împărăție — și ce împărăție ! — a fost detronat, iar acum e ținut sub lacăt, fără putință de ieșire... Ce cumplit e, oameni, ce cumplit !"

Două zile în șir nimeni nu știu de urma lui Mirovici. Argatul lui Danilo se pregătea să anunțe cazul comisarului. În seara celei de a treia zile însă, musafirul apăru nespălat,

boţit, cu încălţămintea făcută praf şi plin de noroi. Cîinele, abia mişcîndu-şi picioarele, se tîra obosit după dînsul. Mîncă, flămînd, o bucată de pîine şi o cană cu lapte, îi aruncă o coajă animalului. Se interesă dacă s-a întors Danilo, şezu o vreme bosumflat în cerdac, apoi se aruncă pe fînul din colibă. „Se ţine de chefuri de amărît ce e, a început să bea prin cîrciumi !" gîndi argatul lui Danilo.[...]

„Visez la gloria Daşkovei, îşi spuse Mirovici, cuprins de o frică dulce şi nestăpînită. Tu n-ai reuşit, Polixena... Ce-o să fie dacă eu voi reuşi să devin un Orlov ? M-ai jignit, m-ai supărat, şi m-am jurat c-ai să mi-o plăteşti pentru acele cuvinte. A sosit timpul..."

Cuvintele care-i veniră în minte şi le rostise pentru prima oară erau atît de neaşteptate pentru el, de ireale şi de îngrozitoare, încît ridicîndu-se şi nimerind pe întuneric uşa, părăsi odaia desculţ şi numai cu rufăria pe el. Noaptea era neagră, fără lună. Pe cer stelele licăreau sperios. De jur împrejur, în pădure şi dincolo de rîu, domnea o linişte de mormînt. Din prag, uitînd de toate, pe jumătate adormit, Mirovici stătea la pîndă. Frigul şi umezeala îl cuprinseră, forţîndu-l să-şi vină în fire. Puse mîna pe clanţă, hotărît să se întoarcă, dar deodată înmărmuri. I se păru că undeva, în desişul pădurii, pe lîngă Trubej, departe — departe, se auzi ceva care aducea a exclamare sau a geamăt. Vai ! tăie liniştea din jur ţipătul de buhă sau de om. Vai ! Vai ! răspunse ecoul tot mai depărtat. Gemeau tînguitor împrejurimile trezite...

„Geme un cîine ? Nu, e vocea lui... el mă cheamă !... îşi spuse Mirovici cu teamă superstiţioasă. El, el, prinţul fără nume ! Cum am uitat, cum am putut să uit, cînd mi-am dat cuvîntul, cînd i-am jurat în taină ? Am jurat atunci că dacă va fi la fel de nenorocit şi va avea nevoie de mine, să vin la dînsul să-mi dau viaţa pentru el. Viaţa... Ei, n-am s-o dau eu chiar aşa de ieftin ; cît priveşte jurămîntul, va fi respectat cu sfinţenie."

Dimineaţa se întoarse Maistriuk. Îi aduse un bileţel din partea unchiului din Pereaslavl. Unchiul cerea din nou bani fără de care, îi scria, nici n-are ce căuta la tribunal. Mirovici mai stătu vreo săptămînă la Danilo, adună de la el şi de la vecini, în contul moştenirii viitoare, suma necesară de bani, şi plecă la oraş. Pe unchiul Grigori îl găsi beat crită într-o cîrciumă. Cheltuise toţi banii, iar acum îşi bea ultima îmbrăcă-

minte amanetată. „Nu te uita, drăguță, că sînt beat, îi spuse fostul grefier. Eu, drăguță, cunosc toate mătrăgunele astea, că eu printre ele am crescut și le poruncesc după pofta inimii..."

Văzînd cum stau lucrurile Mirovici se duse glonț mai întîi la arhiva județului, apoi la cea a guberniei. Cheltui bani, făcu plecăciuni în fața „justițiarilor". Totul fu în zadar. Hotărî să plece la Petersburg.

— Iartă-mă, Danilo Tarasovici, îi spuse el lui Maistriuk în timp ce-și lua rămas bun. Roagă-i și pe oameni să mă ierte că am să-i lipsesc o vreme de banii lor. Dacă nu s-o milostivi nici țarina, că la ea merg acuma, nu vă supărați și aveți răbdare ; voi plăti din leafă încetul cu încetul, cîte puțin.

— Să-ți ajute Dumnezeu, îi răspunse Danilo înclinîndu-se. Și eu, și oamenii aceia am fost prieteni cu taică-tu. Era un om de treabă, fie-i țărîna ușoară.

În timp ce călătorea spre Petersburg, Mirovici trecu prin satul Prișib, pe la colegul său de școală, Iakov Evstafievici, dar stătu puțină vreme. Prietenul său, ucraineanul, și tînăra lui soție fură uluiți de zăpăceala și de tăcerea sumbră a oaspetelui care prefera să hoinărească prin cîmp și prin nămeții din pădure sau de pe malurile Donețului, decît să stea în casa nouă și caldă a cunoștințelor sale și să le asculte vorbele pașnice despre tot soiul de treburi familiale la fel de liniștite. Iakov Evstafievici avea de gînd să plece în toamna viitoare, în vederea unui proces, în nord. Convenira să se vadă.

La sfîrșitul lui decembrie, înarmat cu o jalbă scrisă în numele său, al surorilor sale și al unchiului Grigori, Mirovici sosi la Petersburg. În jalbă petiționarii spuneau că „în urmă cu douăzeci de ani, bunica lor, coloneleasa Pelagheea Zaharovna Mirovicika, născută Golubina, împreună cu copiii și nepoții, a rugat ultima dată pe răposata țarină Elisabeta Petrovna, să-i restituie satele, dăruite tatălui ei sau cumpărate de ea personal, luate pentru o faptă condamnabilă a consortului său, și că senatul, analizînd cererea, a hotărît să-i fie restituite cele cumpărate de dînsa ; iar referitor la cele dăruite, să i se raporteze țarinei, că această cauză a lor nici pînă astăzi nu a fost rezolvată".

Mirovici predă jalba pe numele Ecaterinei, prin Teplov, în ziua de 10 ianuarie a anului 1764. În 5 februarie, jalba căpăta o rezoluție : „Să fie expediată spre rezolvare la Senat". Senatul luă aceeași hotărîre : „Restituirea nu se efectuează" ;

iar la 13 aprilie, pe raportul privitor la cele de mai sus, Ecaterina puse următoarea confirmare : „În legătură cu cele notate aici, petiționarii nu au nici un drept, deci Senatul urmează să le dea negarea."

Aflînd despre rezultatul demersului, Mirovici plecă la Tarskoe Selo, ca să-i înmîneze personal împărătesei o nouă jalbă, expunînd iarăși amănunțit toate împrejurările și amintind faptul că de bine de rău el se mai poate hrăni, deoarece capătă o leafă pentru slujba ce o are, dar „excluzîndu-se pe sine, făcea rugămintea numai în numele celor trei surori sărace, pentru nevoile cărora ruga să li se acorde, pentru subzistență măcar, o întreținere prin bunăvoința măriei-sale, dovedită pretutindeni."

VIII. La catedrala Kazanski

DE CÎND SE ÎNTOARSE DIN MALOROsia, Mirovici aproape că nu-și mai revenea, aflîndu-se într-o stare de permanentă agitație febrilă. Insuccesul strădaniilor sale îl irita îngrozitor.

Mișcările sale deveniseră nesigure, bruște, vocea sacadată și grosolană ; o lumină ciudată îi juca în ochi. Ba ședea ore întregi posomorît, răspunzînd apatic la întrebările care i se adresau, ba se înviora fără motiv, vorbea precipitat și brutal. Întrerupea o discuție, își lua în grabă tricornul, zburînd pe ușă, de parcă s-ar fi temut să nu întîrzie la o întîlnire. Se transferă la regimentul Smolenski, cantonat la Schlüsselburg, datorită protecției fostului său comandant Piotr Ivanovici Panin. Acesta era acum senator, îl primi și îl ascultă pe Mirovici cu multă compasiune. După ce făcu cererea, Mirovici veni de cîteva ori la Gatcina, unde Panin locuia toată vara cu nepoată-sa, Daşkova, în așteptarea casei de la Petersburg pe care o primise în dar.

Odată, cînd tocmai voia să intre la dînsul, Mirovici auzi din antreu următorul sfîrșit de dialog :

— Azi analfabeții fac pe deștepții, spunea Daşkova. Clubul dumitale englezesc le caută în coarne *sans censure*...

— Deh, măicuță, ce pot face, răspunse Panin, răul e mare ; of, e cumplit ! Hrăpăreții și nerușinații stau ascunși prin vizuine și nu fac altceva decît să compună denunțuri înfiorătoare și prin asta, desigur, se și mențin.

— Ei, ar trebui să fie asmuțit asupra lor Ivanuška... spuse Daškova.

— Ce vorbești ?! Iar a primit comandantul instrucțiuni, replică Panin. Să încerce numai cineva, că e poruncă să nu scape cu viață arestatul. I s-a propus să capete un cin în călugărie, nu vrea, se teme de Duhul sfînt. Tot vechea poveste : că el e lipsit de trup...

Vocile tăcură, Daškova plecă.

La o nouă jalbă a lui Mirovici, cum că la petiția sa senatul nu voia să adune informații ca lumea ci, după exemplele din trecut, se preocupă de caz la întîmplare, Panin își ieși din sărite și porni cu învinuirile.

— E o porcărie, o rușine ! tuna dînsul. Toți sînt o apă și un pămînt... Senatorii noștri — habar n-ai ! — nu-s alta decît ecoul capriciilor procurorului general. A rămas o singură speranță : împărăteasa. Roag-o pe ea...

Fiind refuzat și la a doua cerere, Mirovici umblă o vreme năuc. Din primele zile ale lui aprilie duse o viață de vagabondaj, fără nici un rost, începu din nou să bată cîrciumile, localurile deocheate, îi vizită pe Ambaharoaia și pe maiorul în rezervă Pavlinov, care ținea acum cu chirie localul de pierzanie al Drezdenoaiei, răposată din vara trecută.

Ondulat și pomădat, cu ochii strălucitori ca de bețiv, apăru de cîteva ori și prin lumea elegantă de pe Nevski. Dar unde își avea culcușul și unde mînca, n-o putea spune nimeni. Banii aduși de acasă, se apropiau de sfîrșit. Trebuia să se apuce din nou de treabă, să se prezinte la noua comenduire. Altădată, asta l-ar fi apăsat. Acum însă, își simțea sufletul lipsit de griji, ușor. Un gol imens și o liniște totală îl luară în stăpînire, de parcă veselul zefir zbura pe un cîmp întins, înflorit.

Așa arăta la începutul lui mai, cînd îl întîlni Ușakov la intrarea Teatrului de operă. Nu se mai sătura mirîndu-se de starea de spirit a lui Mirovici.

— Ai pierdut demersul, dar te bucuri, de parcă l-ai apucat pe Dumnezeu de picior, îi spuse Ușakov, care era din nou

fără o leţcaie în urma unui chef de pomină cu nişte fluieră-vînt.

— De trăieşti-mori, de nu trăieşti tot mori ! îi răspunse Mirovici prin zicala preferată a lui Uşakov şi se porni pe un rîs zgomotos.

În seara zilei de 9 mai, de sfîntul Nicola, Mirovici veni cu trăsura la poarta lui Uşakov.

Apăsat de condiţia sa mizeră, Uşakov se hotărî, în sfîrşit, să lase armata şi să plece undeva prin apropierea Moscovei, unde o cumătră-precupeaţă i-a promis să-i peţească o mireasă bogată. Regimentul său se afla la Petersburg, iar el, ducîndu-şi zilele de azi pe mîine, locuia în aceeaşi casă de lîngă Smolnîi, unde cu doi ani în urmă îl căutase Mirovici în acea seară memorabilă din ajunul loviturii de la palat.

— Te retragi ? îl întrebă Mirovici, măsurînd camera cu o privire rea şi cercetătoare. Se aşează apoi în faţa sa, lîngă masă.

— Mă retrag. Ce să fac, n-am din ce trăi, răspunse Uşakov ; vrei o bere ? Hai să bem...

— E o prostie, nu lăsa slujba, îi spuse Mirovici cu fermitate, ţintuindu-l cu o privire obraznică, provocatoare. Ai să vezi cum o să ne crească în curînd acţiunile ; au să înflorească, nu alta !

— De ce să crească ? îl întrebă Uşakov pe vizitator. Ce ghicitori de soi ţi-au mai prezis-o şi p-asta ?

— Basta ! Basta ! urlă Mirovici, lovind cu pumnul în masă, cuprins de un val de ură. Auzi ? S-a sfîrşit ! Nu glumesc ! Nu sîntem nişte pioni, să ştii, nu sîntem fire de praf, furnici... Să-mi spui, mă rog frumos, de ce au trecere toţi domnişorii din gardă, care nu ştiu decît să frece — dansînd — podeaua, urmă dînsul cu o precipitare nefirească, pierzînd şirul vorbelor. De ce au trecere pretutindeni, la palat şi la Teatrul de operă din Ermitaj, în prezenţa ţarinei ? Iar noi, ăştilalţii, din armata de rînd, n-avem acces acolo ? De ce în slujbă, în regimente, ofiţerii de viţă sînt trataţi la fel cu raznocincii ? Spune, spune ! De ce la ultima jalbă mi s-a răspuns din nou să mă mulţumesc, vezi tu, cu vechea rezoluţie ?

— Ce vrei să spui cu asta, neghiobule ? întrebă timid Uşakov, privindu-l cu atenţie.

— Neghiob... Basta îţi spun ! ţipă Mirovici, ridicînd din nou tonul. Trebuie s-o iau acum din capătul celălalt...

— Adică ?

— Taci, imbecilule! Ce tot trăncănești? Ascultă și ia aminte...

Ușakov îl privi în tăcere, întrebîndu-se: „S-a ținut sau e beat?" Tăcea și Mirovici. I se auzea doar respirația, iritată și grea. Deodată, plecîndu-se spre Ușakov, începu să-i șoptească ceva, schimonosind un zîmbet palid.

— N-aud, spuse speriat Ușakov.

— Am să-l eliberez... Am să-l pun sus! șoptea Mirovici tremurînd și strîngînd din dinții care clănțăneau. Se vîra tot mai mult în Ușakov, care-l privea uluit. M-am hotărît încă la întîi aprilie. Întîi aprilie — știi — e ziua păcălelilor, dar eu m-am hotărît... O să isprăvim dintr-o dată, dintr-o suflare... Totul... totul...

— Ce-o să isprăvim? întrebă din nou Ușakov.

— M-am transferat la regimentul Smolenski.

— Bine, știu... Te-a ajutat Panin, ai servit înainte sub comanda lui. Și ce dacă te-ai transferat acolo?

— Ca să fiu cît mai aproape, înțelegi, urmă Mirovici febril. Am vrut, mă rog, mi-a venit, și nu-mi rămîne decît să întind mîna...

— Mai aproape? Mai aproape de ce? A, am priceput!... Chiar așa, cu senatul nu-i de glumit. Odată ce-ai început tărășenia, trebuie să fii pregătit.

— Prostule!... Chiar așa, să fiu pregătit! A sosit ora, minutul! Iar *„corps-d'armée*-ul reiese că nu așteaptă decît să-i poruncesc, asta e! replică Mirovici, și îi făcea cu ochiul, vorbind cu gesturi golănești, respingătoare. Muscheta e încărcată. Ajunge o scînteie și se declanșează singură!...

— Ce muschetă?

— Uite ce-i, spuse Mirovici, aplecîndu-se din nou spre Ușakov, care îl asculta jenat și cu încordare. Hotărăște-te, frate, și judecă și tu. Se apropie ultimele zile. Soarele se va ivi din întuneric... Dealtfel... Suspicios, Mirovici tăcu brusc, apoi sărind de pe scaun, începu să măsoare camera dintr-un colț într-altul, privind îmbufnat înainte.

Ușakov simți cum îl străbat fiori.

„Ce-o fi cu el, nu cumva o fi căpiat de-adevăratelea? se întreba, urmărindu-l pe musafir. De unde o fi apărut? Sau are o criză de delirium tremens, sau a venit de la vreo beție sau cărți...

— Ah, laș ce ești, laș ticălos ! țipă deodată Mirovici disprețuitor înecîndu-se, oprindu-se în fața sa. Ei, am ghicit ? Da ?... Ți-a fugit inima în călcîie ? Și eu care-l socoteam de piatră, de cremene ! Ptiu ! Babă ticăloasă ! Dobitoc, zău ești un dobitoc ! urlă el turbat, scuipînd printre buzele lipicioase, coclite. Nu știam de ce-o lungește, mîrșavul, blegul, de ce-o lungește ! Iartă-mă, domnule, am dat greș ! Au existat oameni de curaj, numai că s-au isprăvit cu toții...

Mirovici își înșfăcă tricornul și făcu un pas spre ușă.

— Ce înseamnă toate astea ? Spune ! strigă la rîndul său Ușakov iritat, nemaiputînd să rabde reproșurile și înjurăturile. Ce babă ? Că și eu, drace ! vezi bine... Sau chiar nu vezi ? Cee ? Spune !

— Deci, ești de acord ? strigă Mirovici, cu un zîmbet de bucurie triumfătoare. Ești de acord ? repetă el privindu-l din nou cu suspiciune pe Ușakov. Să răspunzi pe dată, într-o clipă — că altfel, te omor !...

— Nu tu, ci eu aștept. Cap sec ce ești, mă chinuiești, mă faci cîrpă, îmi vorbești în dodii, și-mi scoți sufletul cu miorlăiturile tale... Dacă te-ai hotărît, nu te mai fandosi, vorbește odată ! Cine fuge de mai bine ?

„A, e-al meu ! își spuse Mirovici, cuprinzînd odaia cu o privire mîndră, triumfătoare, de parcă ar fi avut în față o gloată de sclavi îngenuncheați, docili, care nu așteaptă din partea lui decît un cuvînt măreț, hotărîtor. Își azvîrli tricornul pe masă, scoase capul pe ușă și cercetă coridorul. Mai făcu cîțiva pași prin cameră, stătu din nou o clipă în ușa dinspre tindă, ascultă încordat, trase zăvorul și, răsucindu-se deodată, se aruncă pe patul amicului său. Își puse apoi tacticos mîinile sub cap și închise ochii.

„Ce-o fi cu el ? Chiar să fi adormit ? Asta mai lipsea !" se frămînta Ușakov.

Mirovici rămase așa vreo cinci minute, fără să se clintească, palid ca un cadavru. Doar buzele îi zvîcneau ușor, iar fața îi era străbătută cînd și cînd de un zîmbet spasmodic.

— Ce și-a pus în gînd, nemernicul ? se întreba Ușakov, fără să-l piardă din ochi. Parcă ar fi omorît pe cineva sau e gata să prade !"

— M-am hotărît, vorbi deodată Mirovici, fără să facă vreo mișcare sau să deschidă ochii. M-am hotărît. N-am să mai aș-

tept zece ani ! Uite ce-i... Dar ia aminte, că dacă mă trădezi sau mă denunți, aflu ! Am să te pîndesc și-am să te spintec ca pe-un cîine...

Spunînd toate astea, Mirovici se sculă, veni lîngă Uşakov şi îl prinse de piept.

— Ce, ai căpiat, ce-ți veni ? îl repezi acesta, în brîncindu-l.

— Nu mă întrerupe ; taci și ia aminte, spuse Mirovici și-i dădu drumul. De data asta sînt de acord. Poftim, îți cruț viața...

Mîinile şi buzele îi tremurau.

— Trădător şi turnător n-am fost de cînd mă ştiu ! se oțărî Uşakov, îndreptîndu-şi hainele. Şi, bagă-ți bine în cap, să nu îndrăznești să-mi mai spui una ca asta !...

— Hai, bine, gata ! îi răspunse grosolan Mirovici. Parcă acum de asta-mi arde, să ne certăm și să ne facem reproșuri ?... Deci n-ai să mă trădezi ?

— Poți fi sigur. Pe cinstea mea !

La auzul acestor vorbe, o bucurie fără margini îi lumină din nou chipul lui Mirovici.

„Zău că-i simpatic, nu-i așa că-i simpatic ?" își spunea el cu bucurie, fixîndu-și prietenul îngîndurat. — Ești ca praful de pușcă ! Te-am certat nițel, și gata ai explodat ! Plec la Schlüsselburg, începu el din nou să șoptească transportat. Am să mă-nvîrt să fac de gardă în fortăreață înainte să-mi vină rîndul. Sînt vrabie bătrînă, să vezi ce bine le-am potrivit pe toate ! Tu, Apolleane — îți ordon ! — faci rost de un mondir de ofițer de stat major, și de un cuter sau o șalupă, te îmbraci frumușel și, sub numele ofițerului de ordonanță al majestății-sale, să zicem al lui Suhmetiev sau al podpolcovnicului Arseniev, te vei prezenta la mine în camera de gardă, fără să arăți că mă cunoști, și-mi întinzi hîrtiile pe care le-om întocmi dinainte...

Spunînd toate acestea, Mirovici se trînti din nou pe pat, cu sentimentul că cele spuse și hotărîte definitiv se și întîmplaseră, atît doar că în locul său era un altul, iar el nu făcea acum decît să revadă toate cum se petrecuseră.

„Ce gură frumoasă, bărbătească are prostănacul ăsta de Uşakov, își spuse el așa, deodată, și niște ochi atît de buni, care parcă așteaptă ceva de la mine ; o încredere atît de sinceră, ca de copil. Și negul ăsta din stînga, de deasupra buzei de sus... Cum de nu l-am observat înainte ? Și încă ceva curios : sărmanul, s-a fript atît de tare cu precupeții, că acum

flămînzește și a devenit caraghios peste poate, de parcă a năpîrlit, exact ca un iepure primăvara..."

— Ce hîrtii ? întrebăUșakov, căutînd să memoreze totul cît mai conștiincios.

— Hîrtii ? Mai dă-le-ncolo, că numai ne-ncurcă ! spuse Mirovici iritat din nou. Dealtfel, asta ține de trebile cancelărești, ori tu ești meșter într-astea... Vom alcătui un manifest către prințul Ioan din partea senatului și un altul, chipurile un ucaz al împărătesei prin care să se ordone arestarea comandantului și punerea sa în lanțuri precum și aducerea sa neîntîrziată la senat împreună cu prințul.

— Așa, așa. Asta ai gîndit-o deștept ! spuse Ușakov, începînd să priceapă despre ce e vorba. Și mai departe ?

— Mai departe ? întrebă Mirovici ca trezit din somn, apoi se mută de pe pat pe scaun. Nu vreau ca astea să fie doar vorbe goale ! Nu vezi ? Ni se spune că nu sîntem buni decît de trăncăneală, de filozofie, că n-o să avem destul curaj, chipurile. Tocmai de aia trebuie să trecem la faptă. Să ne unim ; împreună vom fi mai tari !

Începu din nou să măsoare, cu pași rari, odaia. Se opri apoi în dreptul ferestrei deschise, zărind un scoruș prăpădit. Era prăfuit de circulația străzii, iar florile abia începeau să se deschidă. Printre ramurile sale se zbătea, zburînd speriată de colo-colo o vrabie cu aripile desfăcute, de parcă jos ar fi zărit ceva cumplit, amenințător. Soarele bătea în fereastră cu raze piezișe și orbitor de strălucitoare. În aer plutea o zăpușeală insuportabilă. „Vine o mîță spre cuibul ei, își spuse Mirovici. Și foarte bine ! N-au decît să piară păsările proaste de care nimeni n-avea nevoie. Nu-i cine știe ce de capul lor. Iată o altă vrabie tîmpită..." Aceste gînduri îl făcură pe Mirovici să se întristeze ; ca și cum ar fi fost bolnav, își potoli cu greu respirația.

— Îți ordon în continuare, spuse el cu voce joasă, să mai fie o șalupă a fortăreței și un toboșar care să bată alarma. Nu uita, e primul lucru de care e nevoie, primul lucru ! Încolo, cred că nu mai trebuie nimic. Totul depinde de propria noastră bărbăție și de propriul nostru curaj ! Îl luăm pe prinț și-l ducem direct în tabăra de artilerie, în cartierul Vîborg, iar dacă nu, atunci la pichetul de artilerie de lîngă podul de pe Liteinaia... Că doar ofițerii de acolo sînt cei mai grozavi !

Nici n-avem nevoie de alți colaboratori. Vom face totul în doi...

— E de la sine înțeles că oalele nu le fac zeii, spuse mulțumit de sine Ușakov. Tăcu însă pe dată cînd observă că sprîncenele prietenului său se strînseseră din nou într-o cută urîtă și că Mirovici începe iar să se înfurie.

— Toboșarul va da alarma, urmă sever Mirovici, vorbind parcă unei armate întregi. O să se adune soldățimea și poporul... „Iată-vă țarul vostru adevărat, de obîrșie rusească, Ioan al III-lea, Antonovici ! le voi spune. Același, căruia cînd era prunc i-ați jurat cu toții credință..." Ce, nu-i așa ? Voi da citire manifestului către popor, alcătuit de noi, rămînînd după aceea să păzesc persoana prințului. Cît despre tine, vei pleca cu ofițerimea să obții cu forța jurămîntul Senatului, al Sinodului, al colegiilor și al celorlalte oficialități.

— Și țarina ? vru să știe Ușakov.

Mirovici îi întoarse spatele cu dispreț. O bucurie sălbatică, de fiară șireată, îi juca în ochi. „Nu m-a priceput, idiotul", își spuse dînsul cu un sentiment de triumf răutăcios.

— Pleacă peste o lună în Letonia, catadicsi să-i răspundă în timp ce revenea pe scaun, fără să-l onoreze pe Ușakov măcar cu o privire. Cei din gardă spun că e pețită de unul Peniatovski, care se învîrtea pe aici pe lîngă ambasadă... Așa că se trimit oști spre Varșovia, ca polonezii să-l aleagă mai întîi rege, după care va avea și la Riga trecere. Că doar cu Orlov n-a ieșit nimic, ai auzit ?...

— Ba bine că nu ! se grăbi să fie de acord Ușakov. Există și o confirmare : cneazul Volkonski a și pornit-o spre Smolensk, pentru susținere și alegeri, iar regimentului nostru i s-a poruncit să fie gata s-o pornească tot într-acolo.

— Au vreme, răspunse Mirovici, căscînd indiferent.

— Așa deci, dacă va fi nevoie, dă-mi de veste, adăugă Ușakov. Mă declar eliberat, nu plec cu regimentul și rămîn aici ca să fiu gata să te ajut...

— Pe arestați îi vom trimite fie la Solovski, fie îi vom ascunde în temnița prințului, la Schlüsselburg, acolo unde voiau să-l bage pe Petru al III-lea, conchise Mirovici, ridicîndu-se leneș de pe scaun. N-avem nevoie de nimeni, facem totul singuri ! Nimic mai sigur decît dacă o faci singur... Nu

ceri nimănui nici un ajutor ; ar însemna să le acorzi prea multă atenție. Fac totul singur, singur...„

„Asta-i deci ! Nici n-am bănuit pe ucraineanul dintr-însul" își spuse Uşakov, privindu-l cu respect.

— Ține minte dar, termină Mirovici, îndesîndu-și tricornul pe cap, gîndește-te la toate și fii gata. N-ai mult de așteptat. Voi trece în curînd după răspuns.

Dimineața zilei următoare Mirovici și-o petrecu la Bavîkina. Bătrîna îl luă în primire : „Tai frunză la cîini, nu pleci la regiment, pe unde umbli teleleu ? Am să pun conducerea pe urma ta, să vezi ce-or să te aducă la ordine ; ai să stai la carceră. Pe mine m-ai uitat, cu săptămînile nu-ți văd ochii nerușinați..." Mirovici ascultă mut toate atacurile, spunînd doar : „Of, ce te-ai mai pornit !... Așteaptă numai, că-mi scot eu timpul pierdut". De la Bavîkina se duse la Lomonosov. Aflînd că Mihail Vasilievici, după cum îi era obiceiul, lucrează în grădină, o luă spre pavilionul cunoscut. „Ce-ar fi să-i spun totul ? se frămînta el, stînd în spatele chioşcului. Ce s-ar mai minuna ! Ce-mi veni ? O să mă îndemne să mă potolesc, să mă facă să renunț, încercări zadarnice, va spune, ai să ajungi la pieire... Vezi să nu ! N-am altă treabă decît să mă dau pe mîna lui ! Cred că și el e supărat : n-au apreciat cum s-ar fi cuvenit oda sa de proslăvire, i-au acordat atenție odei lui Sumarokov... Ia uite-l ce furios e, înjură... Nu, mai bine să mă vadă în plină glorie, în strălucire, în triumf..." Mirovici auzea foșnetul hîrtiilor și bombănitul lui Lomonosov. Își făcu semnul crucii, oftă, apoi cu grijă, în vîrful picioarelor, se depărtă de pavilion și părăsi grădina.

A doua zi Mirovici vizită conacul Ptițînilor de pe ostrovul Kamennîi. Intră prin curtea de serviciu, așteptînd îndelung să zărească pe careva dintre servitori. Își făcu apariția mujicul de la bucătărie, purtînd pe umeri gălețile. Mirovici scoase în mare grabă, din portmoneul său jerpelit o monedă de cincizeci de copeici, îl strigă și-l rugă să-i trimită fata din casă. De la ea Mirovici află că Polixena era tot la cneazul Ciurmanteev, acolo, la granița cu calmîcii, că scrie rar și că se pregătește să plece undeva peste hotare.

— Dar fetița cneazului... cea bolnavă... mai trăiește ?

— A murit și aceea, de duminica Tomii...

Întristat de cîte auzi, Mirovici porni cu pași grei spre trăsură.

În seara aceleiași zile, Lomonosov primi un plic adus de un băiețel. Era un bilet din partea lui Vasili : *„M-am întors de acasă demult*, spunea scrisoarea, *dar n-am avut răgaz, iertați-mă, să vă inoportunez cu o vizită. Și la ce bun ? Totul s-a sfîrșit, un refuz pe toate fronturile. Și mireasa și-a rîs de mine ; nici domnii din Senat nu-s mai breji... Mi s-a dat un sfat : să iau soarta de piept. Asta aș face-o, dar dacă dau iarăși greș ? Plec la noul meu regiment. Iar de veți auzi de eșec, rugați-vă pentru sufletul robului lui Dumnezeu, Vasili.*"

„S-a scrîntit, sărmanul, păcat, își spuse Lomonosov, căzînd pe gînduri cînd isprăvi scrisoarea. E clar : petiția i-a fost respinsă din nou. Un alt regiment... Adică ? Nu spune nici o vorbă."

În ziua de 13 mai, cînd trecuse puțin de ora prînzului, Mirovici apăru iar la locuința lui Ușakov, de lîngă Smolnîi. Era liniștit, iar vizita părea să-i facă plăcere.

— Ei, frate, haidem, spuse dînsul.

— Unde ?

— Ai să vezi.

Ieșiră în stradă, o luară pe jos. Un zîmbet ciudat, liniștit juca pe chipul lui Mirovici. Fără să se grăbească, tăcînd și privind doar înainte, mergea în direcția lui Nevski Prospekt. Pe podul Anicikov era cît pe ce să răstoarne, peste balustrada putredă de lemn, un pieton distrat. O cotiră pe partea răcoroasă, umbrită, spre Gostinnîi. Pe Nevski, din cauza arșiței, a prafului și a zăpușelii, era lume puțină. Cînd și cînd mai trecea greoi cîte o caleașcă cu perdelele trase.

Amicii pătrunseră în curtea catedralei Kazanski, se așezară pe o bancă, sub un tei rămuros, stătură o vreme de vorbă, apoi urcară în pridvor. Din ghereta de pază a bisericii se ivi ușierul, trecînd în curtea învecinată, după care își făcură apariția un diacon elegant și un preot rotofei cu chip blînd. Descuiară ușa catedralei.

— Poftiți, spuse preotul liniștit, cu înfățișare de om bine dormit, lăsîndu-i pe cei doi ofițeri să treacă înainte.

Biserica tăcută și întunecată, înconjurată de verdeață, îi primi cu răcoarea sa plăcută și cu miros de tămîie. Tinerii aprinseră în mai multe locuri lumînări. Diaconul aduse, în strana din stînga naosului, un analoghion. Preotul își puse rasa, își scoase pletele blonde, bogate și ondulate pe deasupra, apoi, aplecîndu-se într-o parte și dregîndu-și ușurel vocea întrebă :

— Pentru cine faceți parastasul ?

— Pentru uciși robi ai lui Dumnezeu Vasili și Apollon, răspunse Mirovici ferm, cu același zîmbet liniștit, ușor pierdut.

Ușakov făcu ochii mari de uimire.

— Ce vă vin, neamuri sau camarazi ? Au pierit în luptă ? întrebă preotul făcîndu-și cruce și luînd cădelnița.

— În luptă... Sîntem camarazi de regiment, răspunse Mirovici.

Începu slujba.

— Ce-ți veni, nebunule, ce-ți veni ? șopti Ușakov nemaiputînd răbda.

Mirovici nu-i răspunse nici măcar cu o privire. În genunchi, făcîndu-și întruna semnul crucii și bătînd mătănii pe lespezile de piatră, era cufundat într-o rugăciune adîncă, mută. Ușakov vru să-i urmeze exemplul, dar oricît încerca să se concentreze, gîndurile nu voiau să-l asculte. Era livid. Abia acum, intuind ceva înfricoșător, cumplit, își veni în fire, dar înțelese că e prea tîrziu.

Cătînd în jurul său cu ochi pierduți, speriați, își fixă privirea înainte, oftînd și ștergîndu-și fața, fără să se poată minuna îndeajuns de unde i-au venit toate astea și cum de s-a putut hotărî.

„O astfel de slujbă ! Păi asta e groaznic ! Asta înseamnă moarte ! gîndea Ușakov. Cine atrage, cine proorocește acest deznodămînt cumplit ?"

Mirovici îndeplinea trista ceremonie cu atîta liniște și solemnitate, de parcă asista la propria sa cununie. Cînd răsună „veșnica pomenire", Ușakov lăcrimă fără să vrea, încercă să se stăpînească, dar căzînd cu capul pe lespezi, începu să plîngă în hohote. Cîteva clipe, cu umerii tresăltînd, rămase întins pe podea.

„Ce-i cu el ? Ce caraghios ! Din ce-i veni ?" se întreba mirat Mirovici, privindu-l cu ochii uscați și opaci. Își plimbă

apoi privirea pe chipurile preotului și ale diaconului, care, din cauza durerii profunde a celor doi, trădau o milă nereținută.

Slujba luă sfîrșit. Mirovici plăti, apoi ieși în pridvor.

— Bagă de seamă, Apollon, îi spuse dînsul cînd se retraseseră într-un colț umbrit al curții. De acum nu mai sîntem printre cei vii... înțelegi, sîntem condamnați, am fost prohoditi, ni s-a cîntat „veșnica pomenire".

— Ce înseamnă toate astea? Să-mi spui cine ți-a dat acest drept? îl întrebă Uşakov.

— Asta numai pentru cazul în care ar trebui să murim fără popă... Ai jurat în fața altarului. Te mai juri încă o dată pe icoana Născătoarei de Dumnezeu?

— Mă jur.

— Și pe sfîntul Nicolae?

Uşakov repetă jurămîntul.

— Acum sîntem frați, ne-am înfrățit! îi spuse solemn, întîrziind să iasă pe poartă. Dacă n-au Dumnezeu și țar adevărat, pe Petru al III-lea, atunci unde e Dumnezeu și conștiința omenească? Le trebuie un mort... o fantomă din lumea de dincolo. Bagă de seamă, așteaptă semnalul. Cînd va sosi clipa, am să te anunț... O să-i nimicim!

În ziua de 25 mai, Uşakov veni în mare grabă la Mirovici care își și pregătise geamantanul pentru plecarea la Schlüsselburg, anunțîndu-l că a fost în dimineața aceea chemat pe neașteptate la Colegiu și că din cauza numărului insuficient de ofițeri de ordonanță primise ordinul să plece a doua zi la Smolensk, cu banii și hîrtiile la generalul *en chef*, cneazul Mihail Nikitici Volkonski. Această știre îl lovi ca un trăsnet pe Mirovici. Își cercetă bănuitor și sever prietenul, apoi izbucni:

— A! Ai găsit, ai copt-o? Ai aranjat-o cu conducerea? urlă el, înnebunit de furie. Ieși afară, trădătorule! Afară, ești un ticălos... Nici urma să nu ți-o mai simt pe aicea!

Uşakov îi arătă un ordin scris în toată regula. Mirovici își învinse furia și începu să chibzuiască.

— Fir-ar să fie, drace! Dar nu-i nimic, spuse dînsul, întorcîndu-i spatele, cu scîrbă. Nu tot ce se vede prin fereastră e lumină. Pot și fără tine! Vezi totuși să nu întîrzii... Că doar ai o vorbă cu mine, nu poți să te fofilezi...

Să mă ajuți, că de nu, îți zbor creierii. Cu mine nu-i de glumit!

— Să mă bată Dumnezeu, jur, într-un suflet fac drumul dus și întors. Spune și tu, ce-aș putea face acolo? Doar dacă...

— Plec poimîine, îl întrerupse Mirovici, vorbind răspicat și fără să-l mai asculte. Cît privește întîlnirea noastră, ține minte, zi de zi și oră de oră, e pe 24 iunie seara, la apusul soarelui... Vezi să nu încurci lucrurile! Pe 24, chiar de ziua Sfîntului Ioan, ai înțeles? Adică exact de ziua numelui măriei sale, pe care urmează s-o salvăm, sau mai exact a măriei sale viitoare...

Ușakov asculta cu atîta atenție, de parcă primea un ordin de la comenduire.

— Țarina va fi la Riga pe 20, urmă cu aparentă indiferență Mirovici. Să nu uiți nici asta. O știu de la lacheul Kasatkin... Îl ții minte? Prin el am primit scrisoarea de la Rubanovski în legătură cu Polixena. Cunoaște toate secretele Curții, ce și cum, iar eu m-am socotit și am judecat totul cum trebuie. Ce-o iei așa din loc, stai un pic! Of, te-a apucat, nu mai ai răbdare. Ascultă, Apollon, adăugă Mirovici trăgîndu-l pe Ușakov deoparte, dacă ai să îndrăznești cumva... nu, nu asta am vrut să zic... Stai! Dacă în delegația asta, ptiu drace! înțelege odată, dacă va vrea cineva să ți se pună de-a curmezișul, să te încurce în vreun fel sau altul, apoi să ții minte: am să te aștept o zi, am să te aștept două, mă rog, chiar o săptămînă... Nu mai mult, să zicem pînă la întîi iulie, după care, ține minte, voi face totul singur, fără tine... Și atunci să nu te mai superi... Tot succesul, toată gloria și toate onorurile vor fi ale mele...

În drum spre Smolensk, în ziua de 29 mai Ușakov se apropie de rîul Seloni din satul Opoki, proprietatea moșierului Kosețki. Era condus de Novicikov, vizitiul regimentului din Velikie Luki. Pe țărmul celălalt bacul întîrzia. Era arșiță și soarele la amiază.

— Ce-ar fi, înălțimea voastră, dacă am face o baie? spuse omul din căruță, leoarcă de transpirație.

— Că bine zici, fu de acord Uşakov. Hai, stai tu să păzeşti geanta, să mă răcoresc eu întîi, şi după aia te duci şi tu.

Se dezbrăcă sub o salcie umbroasă, şezu un timp la răcoare, pornind-o apoi spre ţărmul nisipos prin iarba moale şi verde.

„Ce minune, îşi spunea el bine dispus, în timp ce-şi vîra un picior, apoi celălalt, în apa transparentă şi rece, încîntat de trupul său viguros şi strălucitor de alb. Sînt tînăr, bine făcut, simt cum clocoteşte forţa în mine... Şi deodată vine caraghiosul de Mirovici cu parastasul ăla... N-oi avea eu succese, dar asta nu înseamnă că a venit timpul să mor. O, mai e pînă acolo. Am pierdut la cărţi, sînt înglodat în datorii pînă-n gît, mai cu seamă faţă de Pavlinov. Nu-i nimic, am să ies la suprafaţă, am să scot capul din apă, îşi spuse dînsul plonjînd, îndreptîndu-se cu gesturi largi spre firul apei. Doamne, ce sălbatic mi se părea, ce lipsit de haz cînd mă cădelniţau şi-mi cîntau veşnica pomenire... Ce-ar fi să mă înec? Că parcă m-a prins un cîrcel cînd am intrat în apă. Se zice că tare-i rău cînd te apucă... Ei, asta-i acum! Ce-mi veni?! Nici nu poate fi vorba de cîrcel!"

— Boierule, hei, boierule! îi striga cineva de pe ţărmul dinspre moară. Ţine-te mai la o parte, că acolo-i vîltoare!

„Bine, lasă, îşi zise Uşakov tăind vesel apa. Am înotat noi în rîuri mai serioase ca ăsta. Şi cerul, ce frumos străluceşte! Uite gîzele, rîndunelele ce mai zboară. Să mă întind pe spate, să mă odihnesc. Vizitiul moare de ciudă... Cum ajung la Smolensk, cer pe loc o ciorbă de peşte şi-o plăcintă cu sos. Se zice că la hanul lui Şamţov e o hazaică de toată frumuseţea... Ehe, dacă aş avea parte de-o mireasă bogată, le-aş arăta eu cum se trăieşte! Nu să mă ţin de parastase..."

Şi în timp ce, cu mîinile larg desfăcute, Uşakov făcea pluta iar apa îl purta spre bulboana în spume ce se învîrtejea pe sub răchite, în faţa ochilor prinse viaţă îndepărtatul cătun al copilăriei. Se vedea alergînd prin grădină, băieţel în cămăşuţă albastră. O femeie blondă şi rumenă, cu buclele înfoiate, se plimba, cu un ciorap în mînă, pe alee, tricota şi-i zîmbea drăgăstos, iar pe obraz avea aluniţa atît de dragă lui. Era mama. Dar zmeură, cîtă zmeură şi cîte vişine coapte! Şi toate zemoase! Fluturi şi albine roiau în jurul lor... Simţi durerea unui nou cîrcel.

— Boierule, hei, boierule ! auzea strigătul îndepărtat.

„Prostii, asta nu mi se poate întîmpla !" își spunea cu îndărătnicie Uşakov. Plonjă, reveni apoi la suprafaţa apei, fornăind voios. Vîltoarea întunecată clocotea înspumată în jurul său.

Dar de picior i se prinse ceva cu muşcătură de moarte, hărţuindu-l şi trăgîndu-l în jos ca o ghiulea. Uşakov înghiţi apă o dată şi încă o dată. Era rece, era înfricoşător. Îi apăru din nou în minte Mirovici, cuvîntul dat şi parastasul. În urechi îi pătrunseră un zgomot ciudat şi sunete de clopote. În jur totul era verde. Mîinile făceau mişcări vlăguite de putere. Scîntei, spumă, băşici de aer. Ceva alerga în jurul său cu o viteză înfricoşătoare. Mereu prin dreptul său : grădina, femeia cu bucle blonde, vişinele coapte, o vrabie speriată, gîze. O clipă de înviorare, dar mîinile zvîcniră neputincioase : „Să fie moartea ? îl fulgeră prin gînd. O ! niciodată..." Prinse ceva moale, pufos, verde-auriu. Pieptul cerea aer, dar îl învăluiau ciudate umbre albastre-vineţii...

Corpul său a fost găsit spre seară, printre piloţii morii. Ştirea a fost adusă la Smolensk şi mai tîrziu la Colegiu de către vizitiul Novicikov.

IX. De gardă la Schlüsselburg

TERMENUL STABILIT TRECUSE DE mult, iar Uşakov nu-şi mai făcea apariţia. Odată cu sfîrşitul lui iunie trecu şi prima săptămînă a primei gărzi reglementare a lui Mirovici.

„Ce să însemne asta ? se întreba dînsul. Nu se arată de frică şi nici veste nu trimite !" Mirovici n-avea linişte : ba străbătea dintr-un capăt într-altul camera de gardă, ba se urca pe zidurile fortăreţei, privind de pe curtină pînă dincolo de rîu, ba îşi pierdea răbdarea, nemaiştiind ce să facă şi cui să-şi împărtăşească amarul îndoielilor. „Ptiu, drace, cum de nu mi-a venit în gînd ? ! se încurajă el deodată. E limpede : un fleac, mă rog ceva acolo, l-a făcut pe Apollon să se piardă cu firea, că-i om scrupulos şi lipsit de îndrăzneală. A venit

incognito la Schlüsselburg, ca să vadă ce și cum, și acum stă la han, mă așteaptă să ies din gardă... Haidem iute !"

Mirovici ieși din gardă, își duse detașamentul la regiment, apoi porni glonț pe la hanuri în căutarea lui Uşakov. Drumurile i-au fost zadarnice. „Lasă, laș blestemat ce ești, că m-oi descurca și fără tine. Primul lucru pe care-l fac cînd isprăvesc toată treaba, e să te arestez în primul rînd pe tine, și să te fac în public de ocară."

De întîi iulie, hoinărind pe străzi, întîlni un cunoscut din Königsberg, pe podporucicul gruzin Cefaridze.

— Ce vînt te-aduce pe aici ? se minună Mirovici.

— Am venit să facem provizii de ovăz și-apoi mi s-a făcut poftă să văd și Schlüsselburgul vostru

— Dar ce-i mai important ai văzut ?

— Ce anume ?

— Acolo, în fortăreață... Uite, se vede și de pe zid celula numărul unu, numărul unu...

— Ce-i cu de două ori numărul unu ?

— Ai auzit vreodată de Ioan Antonovici, cel care a fost cîndva împărat al Rusiei ? se plecă Mirovici spre urechea lui Cefaridze.

— Nu, n-am auzit.

— Ei, află că e acolo... De douăzeci de ani e ținut sub lacăt.

Cefaridze începu să-l studieze pe Mirovici. „Eh, debitează niște aiureli, își spuse acesta. Și parcă și ochii îi sînt alții, și ce-a mai slăbit !..."

— Poate dorești să iei parte, începu Mirovici să-i șoptească, apropiindu-se de el și zîmbindu-i cu buze livide.

— Cum să iau parte ? Fii cuminte, tătucă, ce trăsnaie ai mai pus la cale ? ! spuse Cefaridze, dînd grăbit colțul.

„A întins-o, viteazul ! S-a dus să-i scrie iubitei triolete, să citească din «*Gioconda*» cu domnișoarele !" rîse în hohote nefirești Mirovici.

— Vezi, poate mă denunți ! strigă în urma lui. O să capeți o medalie, o decorație pentru osîrdie.

„Ce să fac, ce să fac ? își spărgea creierii Mirovici pierdut cu firea. Să plec la Petersburg să văd ce-i cu Uşakov ? Să nu ne încrucișăm pe drum. Eu spre el, și el încoace... Am convenit doar să vină cu o flotilă de șalupe și cu oameni mascați..."

„Nobile și preacredincios nouă, Mirovici, cum intenționezi să-ți recompensezi ajutorul ?"

„Cu trei zile de arest, măria-ta, te rog, cu plecăciune de sluga, să-i dai pentru întîrziere, după care poți să-l faci chiar și general-porucic..."

„Și totuși nu pot. Asta e imposibil. Pe urmă cum ajung din nou în fortăreață ? Să renunț la acțiune ?"

Dar iată că destinul îi veni în ajutor. Ofițerul din regimentul Smolenski, care îl înlocuise pe Mirovici, se îmbolnăvi în timpul gărzii. Fu anunțat Korsakov, comandantul regimentului. Mirovici auzi despre asta în cancelarie, își făcu ca din întîmplare drum la colonel și își oferi serviciile în locul camaradului bolnav. Pe 2 iulie era din nou de gardă peste rînd, timp de o săptămînă. Își copie în agendă planul închisorii și deasupra încăperii prințului puse pe plan un semn numai de el știut.

Ziua de 3 iulie era nespus de caldă. Nici o boare de vînt nu răcorea aerul. Zăpușeala din cazarma joasă, plină de muște și îmbibată de miros de efecte militare, era insuportabilă. Mirovici aproape că nu mai părăsea zidurile fortăreței. Șezînd pe o ieșitură a curtinei, fixa orașul și țărmurile Nevei care se pierdeau în depărtare. Gîndurile i se învălmășeau și i se schimbau vertiginos.

Își aduse aminte de niște vise ciudate, un șir întreg de vise, pe care le avusese în ultima vreme și care nu-i dădeau pace. Ba își aduse chiar aminte și de datele cînd avusese visele cele mai ciudate și mai semnificative, și le notă pe toate, cu mare grijă, în paginile jurnalului său.

Cu trei luni și jumătate în urmă, și anume în noaptea de 17 martie, visă că se află, nu se știe de ce, în tîrg, la Mitava, preocupat să cumpere pentru cineva pici și hamuri. Negustorii i se închinau, el însă nu purta mondir, ci halatul său vechi și sărăcăcios din stambă, și nu avea cu ce se întoarce acasă. Pe stradă zăcea o bucată de lemn. Se așeză pe ea, acoperindu-și picioarele ce-i ieșeau din halat, picioarele cu pielea crăpată. Deodată bucata de lemn începe să-l poarte pe străzi ca o caleașcă. Cei întîlniți în drum îl salutau cu respect. Ajunse la fortăreață. În întîmpinarea sa apăru în poartă un bătrîn urmat de un tînăr palid. Nu putu uita ochii plînși și plini de rugă ai tînărului. „Asta ți-e soarta, ăsta ți-e norocul !" îi spuse bătrînul. La auzul acestor cuvinte, Mirovici se trezi.

La sfîrșitul lui mai visă pieirea unei femei. Aceasta se înecă în fața privirilor sale, în rîu, în spatele unei biserici. Cînd refăcea în gînd visul avea impresia că cea care se prăpădise era Polixena. Și atunci se pornea să plîngă cu atîta foc încît în loc de lacrimi îi curgeau din ochi sînge. Iar sîngele acesta nu putea fi oprit.

Visul din 13 iunie l-a uluit și l-a revoltat mai mult decît toate celelalte. Îl visă pe micuțul soldat Lavron, care pînă nu de mult îi fusese ordonanță. Acesta îl denunța: „Înălțimea sa a pregătit o treabă păgubitoare pentru țarină, și anume eliberarea acelui criminal de seamă". Mirovici își văzu în vis judecata și condamnarea sa la moarte, ba chiar execuția sa. Se deșteptă și privi îngrozit în jurul său. Era dimineață. Stătea culcat pe după paravanul din camera de gardă a fortăreței; Lavron își făcea de lucru într-un colț al odăii. [...]

În dimineața zilei de 4 iulie abia reușiră să-l trezească din somn. Mirovici se sculă, stătu o bună bucată de timp să-și adune gîndurile, apoi își făcu rugăciunea, scoase din legătură un caiet verde — era jurnalul său, jurnalul în versuri și proză — notă în el cîteva rînduri printre care și un jurămînt —, promisiune față de sfîntul Nicolae, făcătorul de minuni, de a nu mai juca niciodată cărți, de a nu mai bea bere și a nu mai fuma, după care se îmbrăcă. Ieșind în curte, controlă sentinela și, cu atenția cuvenită, îi dădu onorul comandantului care trecea în obișnuitul control de dimineață toate punctele de pază. Apoi, într-o bună dispoziție rară, cu pipa în mînă și fredonînd ceva vesel, luă loc în fața unui pahar cu sbiten. Pînă la masa de prînz se plimbă prin camera de gardă și prin curtea bisericii, apoi veni pe o bancă, la umbră, să citească unele articole din volumul *Albina muncitoare* pe anul 1759, uitat de cineva în cazarmă. Mai mult chiar, cînd ochii îi căzură pe o idilă rămase o clipă pe gînduri.

„Cenușii sînt ochii fără de Filisa,
Tot ce mă-nconjoară, totu-i cenușiu;
Tu zefire blinde, ia-ți acuma zborul,
Căci fără de dînsa, locul e pustiu..."

„Filisa, ca Filisa, dar dracii sufletu-mi cuprins-au" potrivi în gînd o replică rimată, aducîndu-şi aminte că nu-i multă vreme de cînd el însuşi compunea versuri ca :

„O timpule, timp trecător,
Cu zilele ce şirul îşi sporesc!"

In această poezie înfricoşătoare, Mirovici vorbea despre un porumbel de soi care nimeri, împreună cu un tovarăş al său, pe o insulă din mijlocul mării, unde într-o colivie întunecoasă de piatră stătea închis un alt porumbel, alb. Neavînd putere să-l elibereze, zburătoarele se puseră pe plîns, hotărînd să aştepte alte vremuri...

După ce isprăvi de citit, Mirovici luă masa, mîncînd cu o poftă de mult uitată, rămase apoi în pragul cazărmii, pînă observă că în locuinţa lui Berednikov s-au închis obloanele pentru odihna de după-masă ; atunci îşi atîrnă şi el mantaua în geamul camerei de gardă, ca să-l ferească de muşte, zăvorî uşa, spunîndu-i căprarului şi vistavoiului să-l păzească, îşi scoase tunica, se întinse pe laviţă şi adormi un somn adînc şi dulce. Cînd ieşi din nou afară, se miră : era aproape ora cinci după-amiaza. Arşiţa se mai potolise. Cerul era acoperit de norişori albi şi pufoşi. Pe pămînt, umbrele se lungiseră, numai turlele şi cupolele bisericilor mai păstrau strălucirea zilei. „Ce-am mai dormit!" îşi spuse Mirovici, fremătînd de plăcere în timp ce urca pe zidul curtinei — locul său obişnuit pentru plimbări şi gîndire.

Acolo îl găsi pe căpitanul Vlasiev, noul pristav-şef, un soldăţoi grobian şi ciupit de vărsat, pus să-l păzească pe deţinut. Ţinea mîinile la spate, stătea cu picioarele scurte desfăcute în lături şi cu capul mare, vîrît între umerii osoşi. Mirovici îşi aduse aminte cum îl frecase pe Vlasiev răposatul ţar din cauza unui nasture prost cusut. „Asta nu-i pereche cu Ciurmanteev, îşi spuse dînsul, da' uite că a ajuns, dobitocul, să-şi dea importanţă. Să fie pristav-şef pe lîngă măria sa... L-a învins pînă şi pe Silin..."

— Vă plimbaţi, Danilo Vlasici ? i se adresă Mirovici pristavului.

— Mda, pe cînd dumneata, domnule podporucic, în loc să te plimbi, n-ar strica să te afli conform regulamentului în camera de gardă.

— Ei, te mai saturi, răspunse Vasili privind într-o parte. Nu prea e aer ; am impresia c-o să fie ceață la noapte.

Fără să-i răspundă, Vlasiev făcu cîțiva pași. Mirovici îl ajunse din urmă pe unde zidul făcea cotul spre curtea interioară. Locul de detenție al prințului se zărea jos, în stînga : ușa neagră, fereastra cu gratii, scara și culoarul pe care îl zărise pentru ultima dată pe prinț.

— Am un tutun grozav, anunță deodată Mirovici plin de voie bună și se așează pe vine ca să-și umple pipa. De calitatea întîi ; un veritabil cnaster superfin.

Amator de fumat, zgîrcitul de Vlasiev mormăi ceva și-i întoarse spatele, întrebîndu-se totuși dacă, după ce-l mustruluise, îi va da și lui să tragă primul fum.

— Tăceți, domnule căpitan ? Cred că sînteți totuși de acord, urmă Mirovici, privindu-i de jos mutra nemulțumită și umflată, cu ochii bulbucați, cred că sînteți de acord că e mult mai bine să ai de toate, chiar și un capital, ca să trăiești după cum ți-e pofta inimii ; să fumezi un tutun bun cînd ți-e voia, decît să stai în ocna asta...

Îi întinse pipa.

— Dar priceput mai ești la minciună, spuse Vlasiev, trăgîndu-și nasul și pufăind din lulea.

— Ba, chiar așa, vă rog să judecați și înălțimea voastră.

— Stai un pic, despre ce vorbești ?

— Despre numărul unu, numărul unu, răspunse Mirovici cu îndrăzneală, făcîndu-i cu ochiul, mirîndu-se apoi singur cum de-a putut-o face, glumind atît de neobrăzat și de grosolan.

— Te ții de aiureli, mugi căpitanul, privindu-l chiorîș și spunîndu-și totodată : „Nu cumva se referă la obligațiile noastre ?“ Apoi tare :

— Știi și dumneata ce anume prevede regulamentul. Noi sîntem oameni de meserie...

— Ei, astea nu-s fleacuri ! replică Mirovici. De exemplu, să luăm treaba asta... Simți că în pieptul său ceva se frînse și e gata să sară. Respirația i se opri. În fața ochilor începură să-i joace scîntei. Pe limbă îi jucau cuvintele destăinuirii fatale care îl îngrozea.

„Uite, își spuse dînsul, am să-i spun acum drept în față, am să-i trîntesc întregul secret.“

— Ar fi bine, spuse Mirovici, schimonosind un zîmbet, ar fi bine, știți... să ne înțelegem și să-l...

— Ce să-l ? întrebă Vlasiev, ciulind urechile, apoi grăbindu-se să părăsească locul blestemat.

— N-o să trădați, n-o să strieați înainte de vreme toată treaba ? îl întrebă deodată Mirovici cu o voce sugrumată în care se simțea implorarea.

— Dacă e o treabă care să te ducă la pieire nu numai că n-am să te îndemn, dar nici nu vreau să-ți ascult prostiile, îi răspunse Vlasiev și-i întoarse spatele.

— Elibe... își începu Mirovici vorba, dar și-o curmă brusc. Îngheță într-o frică de moarte, tremurînd la ideea gafei pe care o făcuse. Coborîră în grădină. [...]

Lîngă podul ce ducea spre curtea interioară, ajutorul de pristav Cekin și paznicul-șef îi aduseră lui Vlasiev ceva care fumega într-un sufertaș acoperit cu un prosop.

„Îi aduc să guste cina, conchise Mirovici, masa prințului înainte de culcare."

— Du-o, spuse Vlasiev, după o clipă de gîndire, neliniștit, privind în jur ca un taur furios.

Scoase din buzunar o cheie lungă și înnegrită, înmînînd-o lui Cekin. „Am ghicit, rîse Mirovici în sinea sa, satisfăcut. Dar de ce n-o fi dus-o acolo chiar căpitanul ? Ciudat..."

Cînd ajunseră în apropierea camerei corpului de gardă, Vlasiev plecă. Era ora nouă. Mirovici porunci să se sune stingerea, îi puse pe soldați să-și facă rugăciunea, și-i trimise apoi la culcare. Așteptă să aibă loc schimbul de sentinele după care plecă la cazarmă. În poartă, ședeau de vorbă, despre treburile regimentului, doi căprari, cu cineva din regimentul Smolenski. Mirovici îi chemă pe căprari deoparte.

— Iată ce-i, flăcăi, spuse el deodată celor doi din regimentul său. Sînt forțat de împrejurări să vă anunț că se așteaptă, din partea Senatului și a măriei sale, un ucaz privind arestarea comandantului și a tuturor ofițerilor de aici, și eliberarea deținutului de la numărul unu...

— Nu putem ști, răspunseră nehotărîți ostașii.

— Arestatul închis aici este o persoană de primă importanță, urmă Mirovici. Sînteți gata să-l îndepliniți neîntîrziat, dacă va sosi un asemenea ucaz ?

— Şi soldaţii şi noi, răspunseră căprarii, sîntem la porunca stăpînirii.

„Laşi, canalii, îi caracterizează Mirovici în gînd, dispreţuitor. Dealtfel, rămîne de văzut la porunca cui sînteţi..."

Strălucind de fericire de parcă ar fi plutit prin ceruri, trecu în camera de gardă, stătu ce stătu acolo, apoi urcă din nou pe zidurile fortăreţei. Aerul încărcat de răcoare şi umezeală îl împrospătă plăcut. Se aşeză. Ceaţa învăluia oraşul, ţărmurile.

„Ei, dacă Uşakov a aşteptat o asemenea vreme, nici nu se putea alege una mai bună, îşi spuse Mirovici. Pe o asemenea negură nici n-or să-şi dea seama ce se petrece." Scruta ceaţa, căutînd să prindă cu urechea zgomotul şalupelor lui Uşakov. Totul era cufundat în linişte. Aşa trecu o oră şi încă una.

Din nou gînduri fierbinţi şi neliniştite începură să roiască, să frămînte creierii lui Mirovici. Îi veni în minte căsuţa din Rada galerelor, foiala şi cîntecul bătrînilor în dosul peretelui, povestirea Gaşei despre ultima ridicare a prinţului, despărţirea de Polixena şi convorbirea cu Gudovici din grădina de deasupra Niprului. Îşi aduse aminte de prisaca cumătrului, de noaptea neagră şi de visul său în care se făcea că-l eliberează pe prinţ. Cu inima strînsă, Mirovici revăzu scena petrecută cu două zile înainte, cînd, cu totul inutil şi fără să fie tras de limbă, a scăpat primului ivit în cale, Cefaridze, intenţia sa, iar acum era cît pe-aci s-o repete cu Vlasiev. „Şi dacă or să mă denunţe ? Poate că dobitocul de Cefaridze a şi făcut-o..." Se pierdea în presupuneri cu sufletul încărcat de spaimă. „Te pomeneşti că la Piter se şi scriu ordonanţe pentru arestarea, percheziţionarea şi supunerea mea la torturi... Te pomeneşti că se şi află pe drum... Aiurea, e linişte ! Şi nici nu vor găsi nimic, totul e prea bine pitit. Falsul ucaz e în crăpătura de după sobă, manifestul l-am cusut în manta, iar acum am să mă duc şi am să le ard, ca şi cum mi-aş aprinde o lulea... Iar dacă cineva o vrea să mă denunţe, apoi doar lui Vlasiev, să-i fi dat prin minte... De unde să-i fi dat ? Şi totuşi timpul trece, se alarmă din nou Mirovici. Chiar să nu vină Uşakov ? Oare trebuie să încep treaba de unul singur ?"

Lumina din ferestrele lui Vlasiev, a comandantului şi a camerei de gardă se stinsese. Trecuse de miezul nopţii. Se

auzeau doar obișnuita schimbare de picior, oftaturile și căscatul sentinelelor. Aplecîndu-se pe marginea zidului, Mirovici continua să scruteze ceața care, deasupra Nevei, se îngroșa tot mai mult.

Deodată, avu impresia că undeva, în depărtare, acolo, în ceață, oftează cineva. „Vai-vai, o-oh !" Lui Mirovici i se năzări un țipăt surd și prelungit. Tresări. O teamă superstițioasă, de neînvins, îl cuprinse în cleștele ei de gheață. Părul i se făcu măciucă.

„Ce aiureală ! Eh, drace, ce m-am mai speriat ! Mă chinuiesc ca prostul ! vorbi Mirovici de unul singur, țintuit locului. E clar. M-a înșelat auzul."

Și din nou, în depărtare se auzi un geamăt prelung. „Mă cheamă, mă cheamă sărmanul ! Iată-mă, sînt aici !" sări Mirovici grăbit. De jur împrejur era liniște. O pasăre apăru și dispăru în noapte. Nu se mai putea zări nici măcar acoperișul închisorii.

„Dacă aceasta e clipa, dialogă extaziat Mirovici, poruncește-mi, ține minte cuvîntul ce ți l-am dat, porumbel alb, închis între ziduri albe !"

În vîrful picioarelor, cu o temere ca de fiară, se apropie de marginea curtinei, aruncă o privire în curte, își strînse pieptul de parcă ar fi simțit un cuțit, coborî scara, ajunse la corpul de gardă, intră în fugă și aprinse lumînarea...

X. Tentativa

PE SCAUNUL DE LÎNGĂ UȘĂ SE AFLA mantaua lui Mirovici. Desfăcu căptușala, scoase de acolo manifestul pregătit, îl vîrî în crăpătura de după sobă și se apucă să scrie ucazul în numele lui Ioan Antonovici către comandantul regimentului Smolenski. În ucaz, Korsakov era ridicat la gradul de general și i se ordona să-și aducă neîntîrziat regimentul la prestarea jurămîntului, iar apoi s-o pornească spre Petersburg, la Palatul de vară, *„incotro mă îndrept și eu fără întîrziere, urmindu-l"*, adăugă Mirovici ca din partea prințului. *„Iar trădătorul deUșakov să fie găsit*

și judecat", mai vru el să se avînte, dar se opri. „Of, totuși, ce fac ?" se mîită el, apoi căzu pe gînduri. În cele din urmă, hotărî ca, în caz de reușită, să-i trimită pe Ecaterina și pe Pavel într-o mănăstire îndepărtată. Își aminti de cuvintele falsului manifest întocmit de dînsul în numele Ecaterinei : *„Părăsesc această țară sălbatică, barbară, care n-a știut să mă aprecieze și la fel de necunoscută cum am apărut, dispar, transmițîndu-i domnia aceluia căruia îi revine pe drept, strănepotului lui Petru I, prințul Ioan..."*

Cineva pătrunse în odaie.

— Ce vrei ? Ce dorești ? țipă speriat Mirovici, sărind ca ars și ridicînd cît putu de sus lumînarea.

În prag se afla caporalul de garnizoană Lebedev, un blond pistruiat și miop, după toate aparențele buimăcit de somn.

— M-a trimis comandantul, spuse Lebedev coborînd vocea. Dați poruncă, luminăția voastră, ca vîslașii să fie lăsați în fortăreață.

— Nu doarme ? Nu doarme ? Ce vîslași ? îl întrebă Mirovici, năpustindu-se spre el, simțind că-l trec fiori de gheață.

— Cine știe ? Poate niște rătăciți, că-i ceață mare.

Mirovici își simți sufletul ușurat. Îl strigă pe vistavoi, poruncindu-i să-i lase pe vîslași să intre. Pana începu din nou să scîrțîie pe hîrtie. Scrise un apel adresat poporului și rangurilor superioare din conducere. Ușa se deschise. În prag se afla din nou Lebedev.

— Înălțimea lor o roagă pe luminăția voastră să-i dea drumul cancelaristului.

„Trimite vreun denunț privitor la vorbele mele ! își spuse Mirovici. N-are decît, o să mai vedem noi...

Funcționarul din birou fu lăsat să intre în fortăreață. Foaia din curte încetă. „Ei, acum să scriu ordinul pe armată, își spuse Mirovici. Un singur ucaz, că blestemata asta de lumînare o să se isprăvească repede." Apăru din nou Lebedev.

— Ce mai vrei ? Spune, neghiobule !

— Porunciți să-i lase pe vîslași să plece.

„E clar, am fost trădat, își spuse cu ură Mirovici. S-a întocmit denunțul... Acum Vlasiev îl trimite pe curier la Piter... Să vedem numai dacă ajunge la vreme..."

Lăsă pana, stinse lumînarea, se dezbrăcă, găsi perna pe pipăite, se culcă pe laviță și se acoperi cu mantaua. Îl lua

ba cu cald, ba cu frig. „Uite, acuși or să intre, or să mă aresteze, or să mă pună în lanțuri, își spunea dînsul, trăgînd cu urechea la cel mai mic zgomot de afară, iar mîine vor da ordin și, sub stare de arest, în văzul lumii, și sub arșiță, voi fi dus pe jos la Petersburg..."

Se apropia ora două din noapte. În încăpere era întuneric beznă. Ceva umbla pe pereți, foșnea lîngă sobă și la geam. Mirovici era lac de sudoare. Îl chinuia setea : „Să am acum niște apă rece cu gheață, aș bea o carafă întreagă..."

„*Fortuna, fortuna*, tinere ! îi răsuna în urechi. Roata e fără piuliță, roata !... Dumneata nu ești capabil nici să mori cum trebuie..."

„Chiar așa, e și timpul ! îl fulgeră prin gînd. Nu există un alt moment mai potrivit..." Se întoarse desperat cu fața spre perete, trăgîndu-și mantaua peste cap. Dar și prin manta auzea din nou, și de data asta mult mai răspicat, vocea care îl chema : „Hai odată, mai repede, vino !"

Mirovici simți că se mișcă lavița de sub el. Sări ca ars. Gîndurile i se învălmășeau. Într-o singură secundă retrăi impresii nenumărate. Avea senzația că odaia se învîrtește cu el.

„Deci, sînt incapabil ? își spunea el sufocîndu-se, străduindu-se să pătrundă întunericul. N-ai avut încredere în mine ? Rămîi să zaci în vizuina ta... Se vede că totuși mi-e dat să ajung un Orlov. Am să le spun — își imagina el momentul cînd va ieși și va sta în fața întregului corp de generali — am să le dezvălui cum am gîndit și cum am executat totul, de unul singur, fără vărsare de sînge și fără ajutoare. În liniște și cu dibăcie. Întreaga Rusie va fi uluită !" Mirovici nu știa cum vor decurge lucrurile, dar credea și era convins că-i era scris să înfăptuiască ceva. „Grozav sînt, nu ? se lăuda în gînd. Un fir de praf și am fost capabil să săvîrșesc o asemenea faptă de eroism..." Privi spre geam. Avea impresia că se crapă de ziuă.

„Doamne, se luminează", se îngrozi Mirovici.

Se smulse de pe laviță, își luă în mare grabă tunica, sabia și tricornul, intră la corpul de gardă și țipă cît îl ținură puterile : „La arme" !

Vocea sa răsună ciudat și nefiresc în liniștea din jur. Se dădu alarma.

— Fugi, îi strigă el caporalului superior. Adună de peste tot întregul detaşament !

Soldaţii, treziţi din somn, începură să se adune venind în fugă.

— De ce ne cheamă ? Ce, s-a adus manifestul ? întrebau ei strîngîndu-se în jurul cazărmii.

Mirovici îşi alinie detaşamentul pe trei coloane, veni în faţa frontului şi ordonă să se încarce armele cu cartuşe de luptă. Luă şi el o muschetă încărcată şi strigă sentinelele de la poarta principală :

— În fortăreaţă să nu fie lăsat nimeni, cu excepţia şalupelor mici !

„Dacă totuşi soseşte Uşakov ? Un ajutor nu strică."

Detaşamentul de gardă, format din ostaşi ai regimentului Smolenski, număra patruzeci şi cinci de oameni ; garnizoana care păzea celulele şi curtea închisă de peste şanţ nu avea mai mult de douăzeci. La fereastra comandantului licări lumina. La auzul zgomotului şi al vocilor, Berednikov, îmbrăcat în halat, apăru în prag.

— Ce-i cu agitaţia asta ? îl întrebă el pe Mirovici. Ce s-a întîmplat şi de ce-au fost adunaţi oamenii ?

— Ţii aici un ţar nevinovat, ţipă Mirovici năpustindu-se asupra lui. Am, privitor la tine, un anume ucaz...

Îl lovi cu patul armei, îl prinse de guler şi-l dădu în paza sentinelei. Îndrăzneala sa îi uceri pe toţi.

— Drepţi ! Alinierea ! comandă el detaşamentului. Umărul drept înainte, fuga... marş ! apoi conduse detaşamentul spre podul de peste şanţ.

— Cine e ? strigă sentinela.

— Mergem la ţar ! îi strigă Mirovici.

De partea cealaltă a şanţului începu foiala. La poarta licăriră focuri, trei împuşcături stranii şi înfundate se auziră în ceaţă, iar gloanţele, şuierînd, trecură în zbor pe deasupra detaşamentului ce înainta. Soldaţii lui Mirovici se opriră.

— Aşa, trag, spuse dînsul. Le-o întoarcem !

Alinie detaşamentul, şi, cu întreg frontul, trase asupra sentinelelor. Poarta de peste pod se deschise şi se închise la loc. După numărul vocilor se putea înţelege că sentinelele primiseră întăriri.

— Ei, vă predați, trădătorilor ? Vă supuneți adevăratului țar Ioan Antonovici ? țipa Mirovici de pe platforma podului.

Garda închisorii trase din nou. Soldații lui Mirovici răspunseră printr-o nouă salvă. Gloanțele se loveau de zidul turnului, răsunau pe acoperișul închisorii. Nici de o parte, nici de cealaltă, din cauza ceții și a focurilor trase la repezeală, nu fu nimeni rănit. Fumul începu să se împrăștie. Mirovici își duse detașamentul în spatele bisericii, în apropierea stingătoarelor de incendiu. Soldații mîrîiau nemulțumiți.

— Ce sîntem, criminali, ucigași ? Și asta pentru ce ? Eh, ne-am aranjat... îi cunoaștem noi...

— Soldățimea cere o hîrtie scrisă, luminăția voastră, spuse caporalul Mironov, apropiindu-se de Mirovici.

— Ce hîrtie ? Ce vor ?

— Păi, care va să zică, adică de ce are loc răscoala... De ce îi atacăm pe ai noștri ?

— A ! Hîrtie vă trebuie ? țipă Mirovici cu ură. Mă rog, credeți că fără asta aș fi acționat ?

Plecă la corpul de gardă, scoase din crăpătură manifestul și ucazul. Apoi, din cauza întunericului, îl rosti cu voce tare, pe dinafară :

„Actorul Volkov, care citise din memorie manifestul, și cu mine... vom deveni celebri prin aceeași faptă, își spuse dînsul, cuprinzîndu-i cu privirea pe soldați. Aceștia se strîngeau temători într-o parte, amînînd adunarea în front. Doamne, unde să fieUșakov ? Mirovici îl căuta din ochi. Unde e ? Luminează-mă, Doamne, îndrumă-mă."

Dincolo de pod, mișcarea se întețea. Cineva spunea că garda închisorii a scos butoaiele și carele, pregătindu-se, în spatele lor, pentru o nouă ripostă. Mirovici, cu muscheta în mînă, veni spre pod.

— Ascultați-mă, strigă el într-acolo. Predați-vă, lăsați-ne să trecem, altfel nu vă văd bine. N-am venit de capul meu, îmi fac datoria, predați-vă, deci, nesupușilor la voința stăpînirii, vă anunț ucazul...

— Tu să te predai, îi răspunseră cei de după șanț.

— Aduceți tunul ! comandă Mirovici, întorcîndu-se. Ghiulele sînt în beci.

— Nu avem chei.

— Duceți-vă la comandant ; sînt în cabinetul său.

Au fost aduși un tunar, un caporal de artilerie și cîțiva servanți. Cu ajutorul lor coborîră, de pe bastion, un tun de șase țoli, îl cărară în fortăreață, îl încărcară și îl postară în fața porții. Ordonînd din nou să se încarce muschetele și să nu fie nimeni lăsat nici să intre, nici să iasă din fortăreață, Mirovici trimise un vistavoi să anunțe garda închisorii să depună armele, fiindcă altfel vor începe să tragă cu tunul.

— Supuneți-vă, fraților, le strigă vistavoiul. Cum o fi cînd or veni înălțimile lor și vă vor găsi nesupuși ? Că altfel... se cheamă, că sînteți trădători...

În curtea din spatele celor trei pichete, în care se afla clădirea prințului și locuiau cei doi pristavi, toată lumea era înnebunită. Ca la comandă, se aprinseră lumini la ferestre. Se trînteau uși, alergau soldați. Șefii, zăpăciți, dădeau ordine pe care le contramandau pe loc, se certau și înjurau. Bucătarul prințului se încăieră cu spălătorul de rufe, urlînd amîndoi cît îi ținea gura.

— Ei, și acum ce facem ? întrebă epuizat Cekin, respirînd greu. Au scos tunul în fața porții...

— Dumneata ce crezi ? spuse Vlasiev.

— Ce să mai vorbim, Danilo Vlasici, puterea e a lor ; orice vom face, or să ne învingă...

— Ei, domnule porucic, înseamnă că ai uitat despre instrucția privitoare la arestatul secret... Mă îndoiesc să ajungă acum curierul nostru acolo... Or ea nu este contramandată încă...

Cekin simți că-l trec fiorii. Cumplitele instrucțiuni ale lui Panin indicau clar măsurile ce trebuiau luate privitor la „persoană" în cazul în care o mînă atentatoare s-ar dovedi puternică...

— Dar, înălțimea voastră, replică Cekin, oprindu-se brusc. Oare nu se poate cumva altfel ? Nu vă fie cu supărare, dar e o treabă atît de inumană... Fiindcă presupun că el doarme și nu știe nimic...

În acea clipă Cekin își aminti de seara din ajun și de expresia prințului cînd intrase la dînsul cu cina. Contrar obiceiului, deținutul îl întîmpinase amabil și cu blîndețe. Spusese doar, în treacăt, cîteva „cuvinte deplasate" și amenințări cu moartea prin decapitare în clipa cînd va fi din nou țar.

Spusese că e un țar mare și că un ofițer ticălos i-a luat totul, schimbîndu-i pînă și numele ; apoi tăcu deodată devenind de o timiditate extremă. Toată seara umblase prin cameră. Treaba asta prințul o făcea într-o manieră deosebită. Măsura doi-trei pași de la fereastră la sobă, apoi se oprea. „Binecuvîntează-mă, Doamne", spunea, sau : „De dimineață pînă seara și de seara pînă dimineața, amintește-Ți de mine, robul Tău!" Apoi se întorcea și pornea din nou, de data asta între ușă și despărțitură. În zilele din urmă, rugăciunile și le făcuse rostind cuvintele pe jumătate, făcîndu-și întruna semnul crucii, lăsîndu-ți impresia că este foarte grăbit. Repeta mereu : „Miluiește-mă, Doamne, și apără-mă... De seara pînă dimineața, de dimineața pînă seara, pînă seara..." Și, aidoma unui ornic, făcea naveta de la un colț la altul, apoi se culca, privea din pat și rîdea. Și în ziua care trecuse făcuse la fel, după care scrijelise ceva, cu un cui, pe peretele din spatele sobei. Apoi i se făcu foame. Cekin era mulțumit de purtarea sa, reproșîndu-și că, uneori, îl certa cu voce tare, amenințîndu-l că va fi bătut, după ucaz, cu o bîtă despicată în patru.

— Vai, ce bună e ! spusese prințul, începînd să înfulece din fiertura fierbinte, plăcut mirositoare. Sînt mic ca cin, dar am să ajung mitropolit, de aia mă și închin la toate icoanele. Că știi, frățioare, în după-amiaza asta am avut un vis...

— Ce vis ?

— Se făcea că mergeam printr-o pădure, în jurul meu era furtună, și fulgera, și se adunau nori de ploaie. Și era atîta zăpușeală ; mă uit și zăresc un lac întunecat și răcoros. Mă arunc pe dată în apă, mă bag cu cap cu tot, apoi încep să înot și mă trezesc pe un țărm cu atîta verdeață, cu soare cald și flori nenumărate ! Și toate erau albe și purpurii și învoalte, mari și parfumate, iar în jurul lor roiau albine, gîngănii și bondari... Vai, Luka Lukici, unde-i lacul și unde-i pădurea asta ?...

Cekin își amintea foarte limpede ce luminoasă și plină de fericire era expresia deținutului cînd îi povestea toate acestea, cu cîtă blîndețe îi zîmbea, iar apoi cînd isprăvi de mîncat, spunînd cuvintele : „Ei, acum să ne culcăm. Binecuvîntează-mă, Doamne, pentru somnul celor drepți", se spălă pe mîini și pe față, se șterse, agăță cu grijă prosopul de capătul patului, apoi îi spuse lui Cekin în timp ce se dezbrăca : „Ascultă, Luka Lukici, cînd o să ies de aici și am să-ți fiu țar, te fac *hoff-*

diener peste toate slugile. Te pun mai mare peste toți. Te fac *kammerherr*... că ceilalți nu mi-au dat ceai și ciorapi buni... Ce să spun, mare scofală și mănăstirea lor !... O să trăim mai bine, în libertate..."

La poartă se auziră strigăte. Mirovici trimise un nou vistavoi.

— Spune-i domnului podporucic, îi răspunse Vlasiev, că nu mai tragem și că ne predăm. Să vină încoace. I se vor deschide porțile. Iar acum, domnule porucic, i se adresă el în șoaptă lui Cekin, urmează-mă !

Îl prinse de mînă, trăgîndu-l spre camera prințului. Afară se crăpa de ziuă. Trecură de pichete.

În fața intrării în închisoare patrula o sentinelă.

— Ce face arestatul, doarme ? îl întrebă Vlasiev.

— Cred că doarme, văd că e liniște...

Vlasiev luă paloșul sentinelei, apoi descuie ușa. În camera cu aer stătut, înăbușitor, se puteau distinge clar, în lumina dimineții, obiectele din jur. Lumina pătrundea prin fereastra afumată, zăbrelită. Pe o bancă se afla îmbrăcămintea prințului, o bluză marinărească și niște șalvari ; alături niște pantofi scîlciați. La capul patului atîrna un prosop.

— Deh ! spuse Vlasiev, scoțînd paloșul din teacă și întorcîndu-se spre Cekin. În numele statului, poruncesc...

Cekin își scoase și el sabia din teacă. Îl văzu pe Vlasiev, cu capul său mare și cu picioarele sale scurte, pășind cu sfială dincolo de despărțitură. Îl cercetă pe cel care dormea, apoi se aplecă și începu să scotocească. Vreo două secunde capul și umerii i se zăriră prin ușa despărțiturii. Apoi se opinti și ridică vijelios mîna.

Se auzi o lovitură de oțel pe ceva moale, un foșnet iute în cădere și un țipăt înfricoșător, sălbatic : „Ah, Doamne, ce e asta ? !" Cekin, ieșindu-și din minți, se năpusti spre ușă. Nu găsea lacătul...

O arătare năvăli de după despărțitură. În mijlocul camerei apăru un om înalt, subțire, plin de sînge. Era dezbrăcat, cu fruntea despicată de-a curmezișul. Sîngele îi șiroia pe fața palidă, schimonosită de groază și uluire. În mîini ținea o bucată de scaun. Pata roșie se întindea și pe o parte a cămășii.

Rupsese tăișul care îl rănise, iar acum îl strîngea pe Vlasiev, țipînd : „Iuda, criminalule" ! căznindu-se să-l doboare.

— Dă-mi sabia, domnule porucic... Ia o baionetă de la un soldat ! țipă Vlasiev, horcăind.

Cekin auzi voci și tropăitul soldaților ce urcau scara. Îi întinse sabia lui Vlasiev. „Or să ajungă la timp și o să-l oprească", încerca cînsul să se liniștească. În tindă foiau niște umbre. Ieși afară.

În spatele său auzi un nou strigăt desperat. Lovindu-se de pereți, încercînd să iasă, Ioan striga gemînd : „Pentru ce, dragii mei, pentru ce ?" apoi căzu greoi la pămînt. În culoarul întunecat, Cekin tremura din tot trupul. Retrăia cina prințului, discuția lor, „Iar florile erau toate albe și purpurii... gîngănii, albine, bondari..."

— Unde e țarul, unde e ? țipă Mirovici, apropiindu-se în fugă de închisoare. Abia mai răsufla. Soldații îl urmau gloată.

— Avem împărătească, nu țar, îi răspunse Cekin, apărînd în ușă.

„Asta-i plata pentru matrozul din Kronstadt !" gîndi Mirovici, aducîndu-și aminte de același răspuns dat lui Petru al III-lea.

— Treci, ticălosule, de ne descuie ușa și ni-l arată pe țar, îi spuse el, prinzîndu-l de guler și îmbrîncindu-l. Să fie un altul în locul meu, de mult te-ar fi înjunghiat, canalie !

Se năpusti, cu pușca, pe scară. Ușa închisorii era dată în lături. În pragul ei stătea Vlasiev. Soldații, care năvăliseră puhoi, se înghesuiau în tindă și pe culoar. Mirovici intră în închisoare. Acolo era întuneric.

— Lumină, dați-mi o lumînare ! țipă Mirovici. Ce făceai aici, pe întuneric, ticălosule ? urlă el spre Vlasiev. Criminali năimiți, ticăloși ! O să dați socoteală pentru toate !

Fu adus un felinar. Cu toții pătrunseră în închisoarea cu miros stătut, fetid.

Pe podea, cu fața în sus, zăcea trupul însîngerat al prințului Ioan...

— Ticăloșilor, blestematilor, nemernicilor ! țipă Mirovici dîndu-se înapoi îngrozit. Nu vă temeți de Dumnezeu ? Cum ați îndrăznit să vărsați sîngele unui om atît de nevinovat ?

Se aruncă apoi asupra trupului neînsufletit, strigînd : „Fostul nostru împărat !", sărutînd mîinile și picioarele celui ucis.

— Nu știm cine a fost, replică Vlasiev, că vina nu e a noastră... Ceea ce s-a făcut, s-a făcut respectînd ucazul...

— Luați-i în baionetă pe ticăloși, să-i faceți bucăți! începură să țipe soldații.

— Nu mai ajută la nimic! N-aveți de ce-i omorî! îi opri Mirovici pe soldați. Acum dreptatea e de partea lor, iar noi sîntem vinovați... Mi-am adus aminte de cuvîntul dat și am venit, spuse dînsul, privind chipul fără viață al deținutului. Dînsul e Ioan Antonovici, țarul nostru. Ar fi trebuit să fie pe tron, să stea în fruntea oștirii. Că doar s-a apărat de unul singur, neînarmat împotriva celor înarmați... Să țineți minte și să transmiteți din neam în neam; că l-ați văzut... Acum sîntem noi dezmoșteniți de soartă, iar eu mai dezmoștenit decît voi toți... Voi răspunde singur pentru toate, voi plăti pentru toți... Duceți-l, adăugă el și începu să plîngă în hohote. Ultimul supus îi aduce măriei-tale omagiul său...

Corpul neînsuflețit, îmbrăcat într-o cămașă albă și în izmene de cînepă, fu acoperit cu un drapel și purtat în curte, în careu. Afară era ziuă. Toată lumea privea chipul palid, încadrat de o bărbuță blondă, al celui ucis. Părea îngîndurat de măreția evenimentului. Mirovici ordonă toboșarului să sune deșteptarea, alinie detașamentul în rînduri, își depuse, la picioarele prințului, sabia și centura, comandînd ca în cinstea celui mort să se facă de gardă. Toboșarul bătu prelung semnalul.

— Rămîneți cu bine, fraților, și să nu mi-o luați în nume de rău, spuse Mirovici ocolind rîndurile și îmbrățișîndu-i pe soldați.

La ordinul comandantului eliberat de sub pază caporalul și cîțiva soldați îl înconjurară pe Mirovici. Berednikov îl încredință, în stare de arest, aceluiași detașament sub paza căruia se aflase el însuși cu o clipă înainte.

În fața frontului apăru Korsakov, comandantul regimentului Smolenski, sosit în clipa aceea de la Schlüsselburg.

— Poate, domnule colonel, nu l-ați văzut pe țarul nostru, pe Ioan Antonovici în viață, spuse Mirovici, priviți-l atunci mort... Dacă însă...

Toba începu să bată cu putere. Frontul se strînse. Rîndurile o luară spre poartă. Korsakov îl conduse pe arestatul Mirovici la carcera regimentului.

Trupul deținutului, într-un sicriu îmbrăcat în catifea purpurie, a fost depus în biserică. Mulțimea care dădea năvală și vorbele care au început să circule în popor, i-au obligat la o grabnică înmormîntare. A fost îngropat în secret, într-un loc retras de lîngă zidul fortăreței. Mormîntul său a fost făcut una cu pămîntul. Mai tîrziu, aici a fost ridicată o biserică „de casă", pentru deținuți. Pentru prostime, fu lansat zvonul cum că răposatul a fost dus noaptea să fie înmormîntat la mănăstirea din Tihvin.

XI. Sentința

IN TIMPUL ACESTA, ECATERINA ȘI vedea de călătoria pe care o făcea, cu mare pompă, pe meleagurile din Ostsee. Speranțele nemților reînviară. Circula zvonul că pe acolo umbla cu intrigi revenitul la viață, „șiretul bătrîn Kalhas". Alianța cu Frederic amenința cu vechile năpaste. După cum spunea Lomonosov, se repeta sfatul afaceristului din vremi trecute : „Fii prieten nu cu vecinul, ci peste el".

În ziua de 9 iulie, Ecaterina intră triumfal în Riga. Salvele de tun, clopotele și strigătele de „vivat" întîmpinară pe înaltul oaspete. Mai-marii din magistratură și cavalerii, pe cai împodobiți bogat, depuseră la picioarele țarinei stindardul orașului, care în timpul Elisabetei fusese ținut ascuns. Pe poarta de triumf se putea citi inscripția : „*Matri patriae incomparabili*" [1] în toată splendoarea ei. Ecaterina ieși din caleașcă pășind pe florile care i se aruncau sub picioare de către fetele din oraș îmbrăcate în alb. După ce trecu în revistă armata și vizită palatul lui Petru cel Mare din afara orașului și biserica rusă ridicată în cinstea lui Aleksei, Ecaterina luă parte la prînzul oferit în ziua de 11 iulie de cavaleri ; seara, în Casa ambasadei, o aștepta un bal mascat pregătit de burghezia orașului.

Din stradă răzbăteau sunetele muzicii și glasurile mulțimii ce-o aclamau pe împărăteasă. Trecură trăsurile lui Biron și Minich. Se adunară și oaspeții din suita rusă. Împărăteasa se

[1] În latină în text : Inegalabila mamă a patriei (n. tr.).

afla în camera de toaletă, învăluită într-o pelerină. Coaforul îi aranja părul. Sargorodskaia o aştepta cu rochia. Perekusîhina, cu masca şi dominoul bleu cu panglici roz. La intrare era pregătită o caleaşcă de paradă trasă de cîteva perechi de cai împodobiţi cu pene de struţ, înconjurată de vizitii călări şi de alergători.

Ultima buclă era înfoiată, ultima clamă prinsă. Ecaterina întinse mînă după mască. În clipa aceea zări prin oglindă uşa întredeschisă. Sargorodskaia purta pe tavă un plic.

— Ce e acolo ? întrebă împărăteasa, întorcîndu-se spre ea.

— A sosit din Petersburg curierul militar Kaşkin...

Ecaterina desfăcu plicul, citi primele rînduri şi era cît pe ce să scape hîrtiile din mînă. Era raportul amănunţit al lui Panin în legătură cu tentativa lui Mirovici şi sfîrşitul prinţului Ioan.

— Plecaţi ! spuse împărăteasa celor din jur.

Peste cîteva clipe sună. Chipul ei tulburat era acoperit de pete.

— Chemaţi-l pe contele Strogonov, le spuse ea cameristelor. Şi nu în văzul lumii ; să vină pe mica scară interioară.

Apăru Strogonov. În urma lui uşa fu închisă cu cheia.

— Ei, Aleksandr Sergheevici, i se adresă împărăteasa, fă-mi un serviciu, du-te în locul meu la bal.

— Cum în locul măriei-voastre ? Binevoiţi să glumiţi ? întrebă contele uluit, făcînd un pas înapoi.

— Deloc ! Şezi, te rog ; aici sînt podoabele mele. Mavra Savişina, Katerina Ivanovna, potriviţi-i-le.

— Dar, măria ta, prin ce-am meritat luarea asta în rîs ? Locuri străine, lume necunoscută... Or să mă recunoască şi or să mă huiduiască...

— Nu la tine, ci la mine să te gîndeşti. Refuzul meu ar fi considerat un afront, or de dus acolo, nu mă pot duce. Adineaori am primit nişte hîrtii importante din Piter. Trebuie să răspund, să întocmesc nişte rezoluţii imediate. Înţelege-mă, nu-mi arde de distracţii ; iar politica cere să ascund în faţa tuturor şi cea mai vagă aluzie la motivele absenţei mele de la bal. Nu mă crezi ? Îţi închipui că glumesc ? Gata ! Îmbracă-te şi du-te neîntîrziat acolo. Dealtfel, ai aceeaşi înălţime ca şi mine şi nu o dată mi-ai maimuţărit cu măiestrie gesturile şi vocea. Ai ocazie să te întreci pe tine însuţi în faţa

străinilor, ba chiar și în fața unora dintre ai noștri: reprezintă, la această serată, persoana mea. Amuză-i pe nemți...

— Măcar dați-mi voie să merg pe jos și nu în caleașcă, răspunse contele, cedînd. Altfel lacheii care m-ar ajuta să urc ar putea să-și dea seama și să pălăvrăgească.

— Cum poftești, numai totul să iasă bine.

După un sfert de oră contele Strogonov, purtînd dominoul și masca împărătesei, înconjurat de deputățimea orașului și de rangurile înalte de la curte, trecu strada ce vuia de popor. „La acel bal măria-sa a binevoit să meargă pe jos și cu mască" scria în aceeași seară *kammerfurierul* Kupreianov în *„Jurnalul Curții"*. Nimeni nu l-a recunoscut pe Strogonov. Nemții l-au luat drept împărăteasa, copleșindu-l de amabilități iscusite și respectuoase și înclinîndu-i-se slugarnic, l-au împovărat cu rugăciuni preaplecate privitoare la speranțele și doleanțele lor. Ca de obicei, Biron se plîngea de jignirile și uneltirile lui Minich, Minich se plîngea de necinstea lui Biron. Urechile lui Strogonov auziră acolo atîtea secrete, încît îl trecură toate nădușelile...

Între timp, împărăteasa, zăvorîtă în cabinetul său, reciti raportul lui Panin referitor la „minunile" petrecute, precum și toate hîrtiile însoțitoare, poruncind apoi să fie aduși de la bal Orlovii și hatmanul. Îi informă despre sîngeroasa „neghiobie" de la Schlüsselburg" cum o denumise ea atît de plastic.

— O treabă cumplită, inumană, spuse Ecaterina, și e cu atît mai regretabilă, cu cît prințul aproape acceptase să se călugărească! Nu-mi pot reveni, și va fi tare greu să fie spulberate comentariile gurilor rele, dușmănoase nouă. Și ce e mai rău, că acest ticălos care ne face de rîs se pare că avea și ajutoare. Îmi amintesc că înainte de plecarea mea încoace, o femeie sărmană a găsit pe stradă o scrisoare pierdută în care se vorbea de un complot privind omorîrea mea.

— Cine să-i fie complicii? întrebă aprinzîndu-se la față hatmanul. Sper să nu fie consăteni de-ai lui Mirovici.

— Se pomenește numele Daşkovei. Mi-e peste putință să cred.

Orlovii schimbară între ei priviri.

— În documentele celor arestați sînt trei scrisuri, urmă împărăteasa răsfoind hîrtiile. Manifestul are un scris mărunt, scrisoarea scrisă în numele prințului, către Korsakov, are un

scris mare, iar ucazul, unul potrivit. Să presupunem că primele două sînt ale lui Mirovici și Uşakov... Atunci cine a scris cel de al treilea document ?

— O anchetă secretă cu părtinire ! Știreangul și glontele vor dezlega orice limbă, spuse Aleksei Orlov înfruntîndu-se. Să luăm de pildă soldații : fără o poruncă de sus nu l-ar fi urmat.

— Nu anchetă și nu tortură, ci judecata deschisă a întregului popor, iată ce hotărăsc, replică împărăteasa. O chestiune atît de importantă nu poate rămîne ascunsă mai cu seamă cînd aproape o sută de oameni înarmați au fost părtași la ea... O anchetă severă, fără indulgență sau vreo părtinire oarecare, iar la întoarcerea mea în capitală voi da un manifest sincer, pentru toată lumea... Să cunoască chipul adevărat al nefericitei fantome, de dragul căreia a avut loc tentativa asta demență.

Ecaterina s-a întors la Petersburg la sfîrșitul lui iulie. Manifestul privitor la catastrofa de la Schlüsselburg a fost dat la 17 august. Tribunalul Suprem pentru judecarea lui Mirovici a fost constituit din membrii Senatului, ai Sinodului, din președinții de colegii, din generali și din persoane aparținînd primelor trei pături de supuși. Criminalul era ținut în fortăreața Petropavlovsk. Zvonurile în legătură cu desfășurarea procesului ajunseră în oraș, tulburînd întreaga societate.

S-a aflat că un membru al acestui tribunal, senatorul Nepliuev, cerea să fie arestați și aduși pentru interogatoriul „fără părtinire", cum se spunea pe vremea aceea, aproape patruzeci de persoane, majoritatea din înalta societate a capitalei. A început să circule și un zvon despre o ieșire a unui alt membru al tribunalului, baronul Cerkasov. După ce la 31 august adunarea asistă la primul interogatoriu al lui Mirovici, hotărînd să fie pus în lanțuri și ținut sub pază și trecu la deliberarea sentinței, Cerkasov se ridică de la locul său.

— Cer să fie torturat trădătorul nepot al lui Mirovici, spuse el, ridicînd vocea. Prin oraș se împrăștie zvonuri păgubitoare pentru noi, judecătorii, cum că am fi comedianți și mașini care se mișcă după o influență din afară.

— Clevetiri obraznice și supărătoare ! îl susținu cineva din sală.

— Printr-o cercetare severă, onorată Curte, trebuie să-i găsim pe conducătorii secreţi ai complotului, urmă Cerkasov, trebuie să ne justificăm nu numai faţă de contemporanii noştri, ci şi în faţa generaţiilor care ne vor urma... Este de demnitatea şi de bunul nostru renume...

— Da, n-ar strica să-i mîngîiem coastele într-un loc mai ferit, adăugară alţii.

Uriaşul Tribunal Suprem clocotea. Toată lumea sărise de pe locuri, aruncîndu-şi injurii reciproce. Procurorul Soimonov aduse la cunoştinţa asistenţei că şi o parte din cler cere un interogatoriu cu părtinire.

— Interzic continuarea unor vorbe atît de cutezătoare, anunţă pe un ton poruncitor procurorul general, contele Veazemski. Declar adunarea închisă, iar despre cele întîmplate voi raporta mării sale.

Răspunsul Ecaterinei fu cunoscut de întreg oraşul.

„În vorba lui Cerkasov, conchidea dînsa, nu văd altceva decît ce i-a dictat osîrdia sa curată şi lipsită de făţărnicie. Într-adevăr miniştrii curţilor străine ostile nouă împrăştie prin oraş zvonul că aş obliga adunarea să ascundă adevărul în această afacere, să joace o comedie ; dealtfel, şi la noi în ţară au început să acţioneze partide care încearcă să adeneneaască publicul... Cerkasov nu mai poate răzbi. Mi-o fi el frate, dar mintea-i a mea... În virtutea acestui lucru, daţi majorităţii voturilor libertate deplină..."

Tot pe şoptite se transmitea din gură în gură şi răspunsul lui Mirovici dat comisiei venite din partea tribunalului pentru povăţuirea sa.

— Căieşte-te, recunoaşte, îi spuneau lui Mirovici membrii tribunalului, numeşte-i pe complici, pe instigatori, pe părtaşi sau pe cei care au văzut şi au tăcut. Uşurează-ţi sufletul prin căinţă.

— Îi căutaţi pe complicii mei ? răspundea dînsul. Degeaba, am acţionat de unul singur !

— Dar cum de te-ai putut hotărî, cum de te-ai încumetat ?

— Am întreprins doar ceea ce v-a reuşit cîndva vouă, v-a făcut să fiţi azi acuzatorii mei. Am păşit pe urmele voastre ; dacă mi-ar fi reuşit acţiunea, cu toţii aţi fi vorbit acum într-alt fel.

La 1 septembrie, Mirovici fu pus în lanţuri şi degradat. Era foarte deprimat, plîngea.

Cînd s-a făcut o nouă propunere de a-l tortura, Ecaterina răspunse : „Să-l lăsăm pe nenorocit în pace şi să ne mulţumim cu gîndul că ţara nu are şi alţi duşmani tot atît de înverşunaţi".

Pe 9 septembrie, tribunalul a dat următoarea sentinţă : „Caporalii şi soldaţii care au participat la rebeliune să fie bătuţi în front şi trimişi la ocnă ; lacheul Kasatkin, pentru trăncăneală la adresa Curţii şi a ordinei sale, să fie bătut cu vergile şi trimis într-unul din detaşamentele cele mai îndepărtate ca soldat de rînd. Cefaridze, pentru tăinuire să fie degradat şi făcut soldat de rînd... Mirovici să fie executat prin despicare în patru, iar corpul să fie lăsat pînă seara, spre oprobriul lumii, după care să fie ars cu eşafod cu tot."

Vlasiev şi Cekin, ucigaşii prinţului Ioan — după ce au primit o recompensă a cîte şapte mii de ruble fiecare — au fost expediaţi în scurtă vreme în gubernii îndepărtate, cu interzicerea de a apărea împreună şi, în general, de a frecventa societăţi mai numeroase, iar despre cele trăite de ei să nu vorbească nimănui niciodată.

Execuţia lui Mirovici a fost hotărîtă pentru 15 septembrie urmînd să aibă loc în tîrgul Sîtnîi din Petersburg, situat în dreptul fortăreţei. La propunerea tribunalului de a renunţa la dreptul său de graţiere, Ecaterina răspunse prin următoarea rezoluţie : „Să nu se atingă nimeni de drepturile mele" şi înlocui executarea prin despicare în patru cu decapitarea.

Vestea despre tentativa lui Mirovici a ajuns pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale Rusiei : la Nipru, la Trubej şi Orenburg.

La prisaca cumătrului, în Pereaslavl, în judeţul Iziumski, la Moscova şi lîngă podul Ismailovski, la Bavîkina, s-au făcut percheziţii severe, au fost interogaţi oameni. Toată lumea îşi dădea seama de soarta ce-l aştepta pe Mirovici. Sentinţa tribunalului a confirmat aşteptările. Cele trei surori ale lui Mirovici şi Bavîkina umblară multă vreme, ca nişte umbre, prin Petersburg, vizitînd şi implorînd persoane influente şi prosternîndu-se la picioarele membrilor Tribunalului Suprem.

Bavîkina o prinde pe împărăteasă în timpul unei călătorii în afara oraşului şi îi înmînă o jalbă chiar pe locul unde i-a fost dat cîndva să-i întindă măriei sale o găleată cu apă. Eca-

terina o recunoscu pe Filatovna. „Vai, drăguță, nu pot, răspunse ea cu un sentiment de sinceră compasiune, cere-mi tot ce vrei ; îți sînt obligată, dar să fac asta nu-mi stă în putere. Așa a hotărît tribunalul și tentația de a-ți asculta rugămintea ar fi prea îndrăzneață și prea mare."

În ziua de 12 septembrie sosi la Petersburg cu poștalionul o nouă petiționară tocmai de dincolo de Volga. În primele zile obținu cu mare greutate să fie primită de Grigori Orlov, de hatman și de preasfințitul Afanasi ; se prinsese de poalele procurorului general Viazemski și, tîrîndu-se în urma sa, pe treptele senatului, plîngînd în hohote și îmbrățișîndu-i picioarele, îl implora să-i cruțe viața logodnicului ei. I s-a spus că e prea tîrziu, sentința privitoare la executarea lui Mirovici a și fost semnată de tribunal. O întîlni și prietenul lui Mirovici sosit în timpul acela din sud, Iakov Evstafievici, care o sfătui să-și adreseze rugămintea mai sus.

Marți, 14 septembrie, în biserica palatului din Țarskoe Selo, de Ziua Crucii, s-a oficiat utrenia și liturghia, după care împărăteasa trecu în cabinet, unde o așteptau cafeaua și rapoartele aduse de curierul de dimineață.

Fostul garderobier, Vasili Grigorievici Șkurin, acum general de brigadă, în zilele de sărbătoare își amintea de vechea sa slujbă, și atunci îi plăcea să șteargă cu mîna praful de pe mesele și în general de pe mobilierul împărătesei. La fel și acum, intrînd în cabinet, se apucă să scuture praful de pe ceas și cămin cu un pămătuf de pene, apoi trecînd la etajera de cărți, începu să fredoneze ca de obicei un cîntec bisericesc. Împărăteasa stătea lipită de masă și nu-l băga în seamă. La un moment dat, gemînd bătrînește, Șkurin apucă clanța, gata să iasă.

— Ce i, Grigorievici, nu ți-s boii acasă ? sparse tăcerea Ecaterina, întorcîndu-se spre el. Ai să-mi spui ceva ?

— Cum să n-am, măicuță ? Numai că erai atît de cufundată în hîrtiile tale, că n-am îndrăznit.

— Vorbește !

— Te așteaptă o petiționară, milostivo, e la Titici, grădinarul. N-au vrut s-o lase pe ușa principală, au alungat-o cît colo, așa a ajuns pînă la mine.

— Cine e și ce treabă are ?

— Vine de departe, de pe rîul Kamîș... A ajuns aici într-un suflet, cu poștalionul ; tot în povestea aia... de mîine... Fata, după cîte se pare, e din oamenii vechii Curți.

— O fată ? Cine anume ?

— Plînge, nu știu, i-au secat și lacrimile. Of, primește-o, milostivo !

— Ce pot face, Doamne, Dumnezeule ? întrebă Ecaterina oftînd. Ce sînt eu pentru ea ? Sau ceilalți toți ? Alekșei Petrovici, hatmanul Panin ?...

— Primește-o, ascult-o, spuse Șkurin, făcînd o plecăciune adîncă.

Ecaterina sună. Lacheul de serviciu introduse o fată slăbuță, frumoasă, cu păr auriu ca de chihlimbar. Rămînînd singură cu împărăteasa, fata căzu în genunchi lîngă pragul ușii.

— Ridică-te, drăguțo ; hai, curaj, spuse Ecaterina cu blîndețe, apropiindu-se de dînsa. Pentru cine ai venit să mă rogi ?

— Pentru Mirovici...

— Suveranii sînt fără de putere în treburi ca acestea... Nu eu l-am judecat, nu eu am dat sentința... Cine ești și de ce-ai venit să ceri îndurare pentru el ?

Umerii slabi ai Polixenei tremurau spasmodic. Mîinile palide cădeau fără vlagă de-a lungul rochiei vechi, de culoare închisă. Buzele arse și încleștate nu puteau rosti nici un cuvînt.

— Cine ești ? repetă împărăteasa. Spune-i ca unei mame a patriei ! Nu te teme... Sîntem numai noi două.

— Sînt logodnica lui Mirovici, răspunse Polixena, ridicînd spre Ecaterina niște ochi sfîrșiți și stinși.

— Logodnică ?... Ce spui !

— Știu că nu va avea cruțare. Vă implor un singur lucru : să-mi iau rămas bun, să împart cu el ultimele sale clipe.

— Șezi, drăguță, șezi, de-abia te ții pe picioare, îi spuse împărăteasa, susținînd-o. Aici, pe sofa... Deci, ești logodnica lui ?... L-ai cunoscut mai bine decît toți. Spune-mi deschis, fără ocolișuri, urmă Ecaterina, așezîndu-se lîngă vizitatoare. Ce l-a împins la o faptă atît de temerară, de nesăbuită ? Și, pe deasupra mai are și tupeul și o îndărătnicie atît de cumplită în a nu-i numi pe complicii săi...

Polixena întîrzie cu răspunsul.

— Măria ta, pot măcar spera ?

— Orice stă în puterile mele.

— Pînă și grațierea ? întrebă Pciolkina, fixînd-o pe Ecaterina cu ochii înflăcărați.

— Am să văd... Depinde de sinceritatea dumitale... Spune-mi, există complici, instigatori ?

— Există... Unul singur.

— Trăiește ? Îl cunoști ? întrebă împărăteasa, tărăgănînd cuvintele.

— Prea bine, măria ta, și e în viață...

— Poți să-l demaști, să-l dovedești?

— Pot.

— Și n-a fost adus în instanță ?

— Nu-l știe nimeni, și doar a sa e toată vina...

Ecaterina se ridică în picioare. O umbră trecu pe fața ei.

— Bine, glăsui ea. Îți promit pînă și grațierea. Spune-mi, cine e persoana ?

— Măria-ta, e vorba de viața și de moartea unui om apropiat mie... Să nu vă fie cu supărare, am să-l numesc pe instigator, dar numai în cazul în care veți binevoi... în cazul în care grațierea lui Mirovici va fi indiscutabilă...

— Nu mă crezi ? o întrebă Ecaterina înceruntîndu-se.

Polixena, frîngîndu-și mîinile, ducea o luptă lăuntrică.

— Cine-i, dar, instigatorul ? Cine ?

— Eu, măria ta ! spuse abia auzit Polixena.

— Dumneata ? șopti uluită Ecaterina. Ei, asta-i ! Glumești, sărmano ! N-am auzit ce mi-ai spus, și nici nu vreau să aud. Dorința de a salva un om, un om drag, te-orbește... Cinste unei inimi bune și unui sentiment curat... Dar, iartă-mă și pe mine, nu te pot crede... I-am citit însemnările, agenda, versurile... Este un fanatic, dar imposibil să nu aibă și complici, instigatori mai puternici decît el...

— Eu, măria ta, numai eu sînt vinovată ! urmă Polixena. El n-a făcut decît să execute ceea ce am dorit, ceea ce i-am cerut.

— I-ai cerut ? Dumneata ? spuse Ecaterina, iscodind-o pe față cu ochi mirați și cercetători. Bine, dar dumitale, drăguță, la ce ți-au trebuit toate astea ? Ce interese, ce intenții personale te mînau ?

Polixena deveni deodată parcă mai mică, se strînse în ea și își acoperi fața cu mîinile. În acea clipă, își aminti de închisoarea de la Schlüsselburg, de întîlnirile secrete cu deținutul, de speranțele și visele ei nebunești. Își retrăi trecutul,

de copil orfan și fără căpătîi, viața ei de cusătoreasă, iar ceva mai tîrziu, de cameristă la fosta Curte, de insistențele craidonilor obraznici și lipsiți de inimă, de cunoștința cu Mirovici și de prezicerile Varvarușkăi. Iată că se împlineau cuvintele ghicitoarei : a curs sînge și acum o să curgă din nou...

Polixena tăcu o vreme, apoi precipitat, înghițind cuvintele, îi relată Ecaterinei povestea apropierii ei de Mirovici.

— După ce l-am cunoscut pe prinț și m-am convins de soarta sa cumplită și fără de scăpare, adăugă Polixena, mi-am pierdut mințile văzînd cîtă suferință poate să îndure și i-am reproșat celui care mă îndrăgsie că-i lipsit de îndrăzneală, de curaj... Mai întîi de toate voiam să-i asigur o soartă mai bună prințului ; după asta, să-l iau pe Mirovici. Cuvintele mele au fost scînteia pentru butoiul cu pulbere... A întreprins o faptă temerară, iar acuma îl așteaptă pedeapsa capitală... Măria ta, ia-mi mie viața, dar cruț-o pe a lui... Numai eu sînt vinovată...

Ecaterina tăcea. „Asta-i epoca noastră, își spuse dînsa. Și unii zic că-i rece, incapabilă de o faptă de eroism. Într-adevăr e o nouă Jeanne d'Arc... Ce o să zică despre asta Diderot ? Ce părere va avea Voltaire ?"

— Ai fost sinceră cu mine, îi spuse ea jălbașei, am să-mi țin și cu promisiunea...

Polixena căzu la picioarele împărătesei. Aceasta o ajută să se ridice și o îmbrățișă cu căldură. În ochii Ecaterinei strălucea un zîmbet de bunătate, de dragoste...

— Dar să nu sufli nimănui o vorbă, o povățui împărăteasa. Execuția e anunțată pentru mîine dimineața. Ucazul de grațiere va fi adus de curier direct la eșafod...

Polixena părăsi Țarskoe Selo. Pe drum o depășì curierul țarinei care galopa cu toată puterea calului.

În aceeași seară, paznicul lui Mirovici, scoțînd din celulă resturile cinei, scăpă ca din greșeală un ghemotoc de hîrtie. Era un bilețel înfășurat în jurul unui inel. *„Nu despera, ai încredere,* îi scria Polixena. *Sînt aici. Roagă-te lui Dumnezeu, totul se mai poate schimba."*

Mirovici înnebuni de bucurie. „Cum ? Îmi scrie ? șoptea el, acoperind biletul și inelul cu sărutări și lacrimi. Iată, dar, cînd trebuia să se împlinească !" Apropie de nenumărate ori lumînarea de scrisoare și reciti rîndurile scumpe ; apoi o arse

şi, zăngănindu-şi lanţurile, începu să străbată în lung şi în lat celula.

Deodată se opri, ţintuit locului. Un gînd neaşteptat, demonic şi înfricoşător îi străbătu mintea. „Dacă a inventat totul şi a scris-o numai ca să mă liniştească, să mă mîngîie ? Dacă, în locul graţierii, capul meu mîine va cădea ? Nici vorbă, a născocit-o !... Din milă, e bună cu mine..."

O spaimă rece, de moarte, îl cuprinse. Căzu pe pat, cu fălcile încleştate şi tot trupul său slăbit şi trecător fu cuprins de frisoane înverşunate, pline de ură şi blestem, în nebunia desperării care îi sfîşia sufletul.

XII. Pe eşafod

ÎN DIMINEAŢA ZILEI DE 15 SEPTEMbrie, poporul năvăli în tîrgul Sîtnîi unde, în faţa celui de al doilea pod peste canalul Kronvergski se înălţa eşafodul vopsit în negru. Apăru poliţia. Se măturau piaţa şi străzile învecinate. Dughenile erau închise. Toată lumea aştepta armata şi pe şeful poliţiei.

Mirovici nu închise ochii toată noaptea.

Gîndurile sale erau într-o învălmăşeală cumplită, chinuitoare. Imagini sumbre, dezgustătoare, frînturi din cele văzute, trăite, apăreau şi dispăreau din faţa ochilor săi.

Nu peste mult Mirovici simţi boarea proaspătă de dinaintea revărsatului zorilor răcorindu-i faţa.

Şi tot ce i-a fost drag în viaţă, toată zgîrcita căldură şi frumuseţe a vieţii sale eşuate, risipite, copilăria, patria, şcoala, prima întîlnire cu Polixena, primele bucurii şi liniştea de acasă, pe care a regăsit-o după atîta amar de ani, speranţele de a se retrage pentru totdeauna în tihna şi curăţenia vieţii de la ţară, totul începu deodată să răsune în sufletul lui Mirovici, să trăiască, să prindă glas. Împăcat, mişcat, plecă de la fereastră, se întinse pe pat, închise ochii şi începu să plîngă încet, potolit. Un somn cald şi dulce se furişă pe neobservate, învăluitor şi liniştitor. Lumînarea se stinse. Paznicul care

arunca din cînd în cînd cîte o privire prin ferestruica uşii, n-a mai aprins-o, să nu-l trezească pe condamnat...

Deodată, Mirovici se trezi şi sări din pat ca ars.

Trecuse de ora cinci. Se iveau zorile palide, înceţoşate ale unei dimineţi de toamnă. Tot ce era neobişnuit de greu, de duşmănos şi de ameninţător se trezi din nou în sufletul lui, cu un sentiment limpede de ceva definitiv. „Pentru ce, striga cineva înlăuntrul său, pentru ce această execuţie, această nouă ucidere ?... N-ai să mai apuci să vezi lumea pornită pe baze mai bune, fiindcă templul tău s-a prăbuşit !" Zări foaia de hîrtie trimisă încă de cu seară de preot, luă pana, aşezîndu-se cu gîndul să aştearnă cîteva rînduri celor apropiaţi. Dar mîna nu voia să-l asculte. Tremurul îi prinse şi-i încleştă degetele. „Să mă rog lui Dumnezeu" hotărî dînsul. După ce-şi pieptănă pletele lungi şi se îmbrăcă, începu să se roage. „Dar pentru ce ?" Nu fu în stare să rostească nici o rugăciune.

Undeva, în depărtarea coridorului, auzi un zgomot. Paşi grăbiţi. La uşă zăngăniră nişte chei. Mirovici, zguduit din tot trupul, îşi fixă, fără speranţă, privirea desperată la uşă. Intră comandantul, urmat de preot.

— Curaj, fiul meu, spuse preotul, privind fîstîcit în jur, roagă-te, a sosit ceasul tău...

„Dar bileţelul ? se întrebă Mirovici. Oare au inventat totul, oare totul mi s-a năzărit ?"

Preotul rămase singur cu arestatul.

„Să plec, îl fulgeră deodată prin gînd. Sa-i rog pe preot să-şi schimbe straiele cu mine ?... Nu, sînt vise copilăreşti, irealizabile ! N-am plecat atunci, acum e prea tîrziu..."

La ora zece, piaţa, podul, gardurile şi acoperişurile prăvăliilor şi ale caselor se umplură de popor. Sosi şi armata. În aerul rece şi înceţoşat plutea vorbăria în surdină a mulţimii. Cu puţin înainte plouase. Din copacii uzi, pe lîngă pod şi de-a lungul gardurilor, picura. Se zvonea că execuţia va fi, chipurile, anulată ; va fi adus în piaţă numai ca să-l sperie bine ; i se va pune capul pe buturugă, după care va fi iertat.

Două femei plînse, cu chipurile chinuite, una bătrînă, cu o expresie severă, şi una tînără, palidă, în negru, se strecurară, prin mulţime, spre piaţă, găsindu-şi loc lîngă frontul de soldaţi. „Probabil e mama şi surioara sau logodnica lui".

şoptea mulţimea, făcîndu-le loc. „Aţi auzit ? O să vină acum, în goană, curierul ţarinei şi se va da citire graţierii", spuse, lîngă pod, caporalul regimentului Preobrajenski, Derjavin, sergentului regimentului Ismailovski, Novikov.

„Vin, vin !" vuiră străzile şi mulţimea de pe pod. Poporul porni spre piaţă. Începură o foială şi o înghesuială de nedescris. Bătu toba. Se auzi comanda : „Drepţi, alinierea !" Dinspre fortăreaţă apărură călăreţii. Într-o căruţă, sub escortă, străbătu podul un ofiţer cu capul descoperit, foarte palid, într-o manta militară albastră. Alături de dînsul şedea, cu o cruce în mînă, preotul. „E Mirovici, e Mirovici", şoptea mulţimea. Era urmat de alte căruţe cu alţi condamnaţi. Fiecare avea în mînă cîte o lumînare de înmormîntare. Alături de căruţe păşeau soldaţi înarmaţi. „Mai am de trăit o stradă întreagă şi o jumătate de piaţă", îşi spunea Mirovici.

— Iată, părinte, îi zise Mirovici preotului cînd căruţa ajunse în piaţă şi cînd i se păru că zăreşte, prin mulţime, chipul speriat şi palid al prietenului său Uşakov, cu ce ochi mă priveşte poporul ! Cu totul altfel m-ar fi privit dacă aş fi reuşit în acţiune... Dacă l-aş fi adus pe prinţ în capitală, la catedrala Kazanski...

— Isprăveşte, nebunule, unde-ţi sînt gîndurile, căinţa ?

— Cine are nevoie de căinţa mea, de vreme ce el nu mai e în viaţă, a pierit din cauza mea ?

Tobele tăcură. Pe eşafod îşi făcu apariţia gîdele. Ajutoarele sale îl împinseră pe Mirovici pe scară. „Priveşte cît e de tînăr şi de palid la faţă !" se auzi prin mulţimea care îl studia pe Mirovici pe eşafod. Piaţa tăcu. Lîngă buturugă apăru, într-o tunică verde şi un camizol de aceeaşi culoare, auditorul poliţiei centrale, un tip solid, înalt, cu o expresie de mulţumire pe faţă. Îşi scoase tricornul şi desfăcu sulul de hîrtie. Soldaţii prezentară arma pentru onor. La început auditorul, dînd citire sentinţei tribunalului, pronunţa neclar şi încurca cuvintele, apoi începu să citească tot mai tare, cu toată convingerea. Mirovici îşi trecu privirea pierdută şi înceţoşată pe deasupra pieţii şi a caselor din jur. Undeva, în mulţime, cineva îi făcu semn cu batista. „Cine să fi fost oare ?" se întrebă dînsul, iar inima începu să-i bată cu putere, în timp ce ochii încercau în van să găsească locul de unde i se făcuse semn.

— Părinte, i se adresă el preotului aplecîndu-se. Aici, chiar în acest loc, a pierit pe nedrept marele patriot Artemi Volînski... Prietenii care îl păzeau pe țareviciul Aleksei și-au sfîrșit tot aici zilele...

— Gîndește-te la Dumnezeu, îi răspunse preotul, că doar nu ți-au rămas decît cîteva clipe...

Deși auditorul terminase de citit, cuvintele sale mai răsunau în urechile lui Mirovici. „Mă vor grația, mă vor grația ! se îmbărbăta el. În bilețel aluzia era clară. Mulțimea se va da în lături ; nu poți ști, poate curierul călare se și află pe drum cu un ucaz..."

Tăcerea generală îl înspăimîntă. Tresări. Două mîini puternice îl prinseră de umeri, purtîndu-l undeva. Fără să crîcnească, mirîndu-se singur de această supunere a sa, se apropie de buturugă.

Îi scoaseră mantaua și tunica. Partea de sus a camizolului se desfăcu și pieptul simți boarea rece. Mirovici își încheie nasturii și își îndreptă cămașa. „Și mai departe ? Tare mai sînt caraghios să mă îngrijesc acum de frig !" Toată lumea parcă ar fi așteptat ceva. Preotul și auditorul priveau undeva, într-o parte. Ajutoarele gîdelui cotrobăiau într-un coș oribil, negru, căutînd ceva.

„Doamne, numai Tu ești adevărat ! răsună în Mirovici o voce interioară, care îl surprinse. Ar trebui să-mi iau rămas bun de la ei..." Se apropie de gratii și se înclină în cele patru colțuri.

„Iar își ia rămas bun !" se auzi vuind piața dintr-un capăt în celălalt. Undeva, pe aproape, răsunară un oftat și o rugăciune șoptită. „Hai curaj ! repeta aceeași voce din interiorul lui Mirovici. Ai să vezi." Gîndurile se schimbau cu o viteză uluitoare. Apoi, spunîndu-și : „Încă un minut, o jumătate de minut și nu voi mai fi", încremeni în așteptare atent la cel mai mic zgomot. Își aminti de crucea cu moaște.

— Părinte, îi spuse el preotului, ia asta de la mine, păstreaz-o... Prin ea am devenit frate de cruce cu cineva...

„Dar inelul, cadoul ei ? își aduse brusc aminte. În acea clipă, cu totul întîmplător și pentru prima oară, îi sări în ochi un chip roșcovan, cu maxilare proeminente, cu dinți rari, puternici și albi și, după cum i se păru, puțin jenat. Înțelese într-o clipă că era el... gîdele

— Ei, frate! Că doar tu îmi eşti frate întru Domnul, îi spuse Mirovici, ia acest inel; mi l-a dăruit o fiinţă dragă mie... Dacă ţi-or da poruncă, mă rog, ţi-or ordona să loveşti, nu mă chinui, isprăveşte dintr-o lovitură... Că doar eşti meşter...

Tăcu. Secundele ce treceau în zbor păreau ore.

„Da, aşteaptă ceva, e clar că aşteaptă ceva!" gîndi el cu sufletul la gură, numărînd clipele. Atunci avu impresia că undeva, în depărtare, cineva îi făcea din nou semn cu ceva alb.

Se dădu semnalul. Tobele de lîngă eşafod bătură cu putere. Aceleaşi mîini puternice îl prinseră pe Mirovici pe la spate.

— Trăiască amintirea adevăratului nostru ţar... mucenicul Ioan al III-lea Antonovici! strigă deodată cu un curaj dement Mirovici. Dă-mi drumul, eu singur, singur! striga el, smucindu-se. Fără basma, sînt ofiţer! Trăiască... nevinovatul... mucenicul...

Tobele amuţiră.

Mirovici simţi cum se liniştise deodată. Era ţinut uşor. Cuprinse din nou cu o privire, speriată şi stinsă, mulţimea înceremenită, păşi spre buturugă, vru să mai spună ceva, se îndreptă mîndru din tot trupul, privi cu tărie pioasă spre crucea unei biserici din apropiere, apoi deodată, în timp ce o mînă îl apăsa cu putere, repetînd în gînd: „Doamne, ce-i asta? Siluire? Sînt dus undeva... se lăsă pe buturugă. Uite, uite... un zgomot, mi se pare că e curierul călare... Vine în goană..."

De frontul de soldaţi se apropie o caleaşcă de la curte. O lunetă fu îndreptată din fereastra ei spre eşafod. Mai tîrziu, lumea spunea că era Daşkova, care, mînată de curiozitate, ajungea oriunde la timp.

Din piaţă şi de pe pod se putu vedea foarte bine cum se ridică deodată securea strălucitoare deasupra butucului, căzînd apoi cu pîrîit surd pe locul unde era întins Mirovici.

În privirea ce se stingea începură deodată să se învîrtească toate din jur: frontul de soldaţi se culcă pe acoperişul caselor, stîlpul felinarului de stradă se sui în vîrful clopotniţei, biserica răsturnată se prăvălea cu o viteză ameţitoare undeva într-un afund fără sfîrşit, înfricoşător...

Călăul, ținîndu-l de părul lung și blond, înalță capul palid și însîngerat al executatului.

Piața scoase un strigăt de groază. Din cauza cutremurării mulțimii podul se înclină spre canal, iar parapetul se frînse. Urletul unei fete ce căzu în nesimțire în brațele unei bătrîne înnebunite de durere și ale unui moșier, mic de stat, pierdut cu firea, îmbrăcat într-o tunică de culoarea mazării și vorbind cu pronunțat accent ucrainean, domină mulțimea.

— Veniți la mine, Nastasia Filatovna, îi șoptea Iakov Evstafievici Danilevski. Locuința mea e pe aici, pe aproape ; n-aș vrea să vă calce poporul în picioare...

— Da, îi spunea un tînăr elegant și înalt din regimentul Preobrajenski, în timp ce părăsea locul execuției împreună cu un ismailovist, este de neconceput. Nikolai Ivanîci, curierul a întîrziat doar cinci minute. Se spune că a apărut dinspre podul Tucikov cînd totul se sfîrșise...

— Și crezi una ca asta ?

— Cum să nu cred ? răspunse Derjavin. Se spune, din surse foarte sigure, că încă de aseară Aleksei Orlov a primit ucazul de grațiere ; nu și-au potrivit ceasurile, și de aici greșeala...

— Tare mai ești tînăr, dragul meu ! spuse Novikov, aruncîndu-i o privire tristă. Oare Orlov a făcut-o după vrerea țarinei ? Vei trăi și vei vedea... Iar acum hai să intrăm măcar și în Koltovskaia, să facem un parastas pentru ucisul, robul lui' Dumnezeu, Vasili... Că ceea ce a încercat să facă acest nefericit, au făcut-o și alții... Să-i luăm măcar și pe Orlovi, care au eliberat-o pe Ecaterina... Diferența constă doar în faptul că ăștia au reușit, pe cînd dînsul nu... Hai să mergem !

— Nu, nu pot, spuse Derjavin, arătîndu-se grăbit. Și așa am întîrziat. Trebuie să merg la șeful meu, la Lutovinov ; i-am promis să trec pe la el, să fie primul căruia îi voi povesti totul.

— „Ai să ajungi departe", îi spuse în gînd Novikov, dînd din cap în urma lui.

Spre seară eșafodul și trupul lui Mirovici au fost arse chiar acolo, în piață.

Aflînd despre execuție, micuțul țarevici Pavel a dormit prost în noaptea aceea...

Împărăteasa se mută din Țarskoe Selo la Petersburg. La Curte a început să se vorbească despre hotărîrea desființării titlului de hatman în Malorosia. Împărăteasa era preocupată de teatru și literatură. S-a aflat că Fonfizin, care intră în slujbă la Elaghin, citise la Peterhoff, în ajunul plecării țarinei la Riga, comedia *Brigadierul* pe care tocmai o isprăvise. Ecaterina a rămas mulțumită de lectură, exprimîndu-și autorului bunăvoința sa deosebită.

— Cine te-a îndemnat la munca asta ? îl întrebă ea pe lector.

— Nemuritorul nostru savant și poet, Lomonosov, răspunse Fonvizin.

Slava tînărului scriitor era făurită. Înalta societate vorbea despre dînsul ; se citau numele și expresiile eroilor săi.

Era o seară rece de octombrie.

La Palatul de iarnă, după o îndelungată absență, lua masa Daşkova. În aceeași zi, împărăteasa primi din Moscova o jalbă de rugăciune a oamenilor de la Curte, privitoare la celebra tirană Saltîciha. Se povestea cu groază despre faptele sîngeroase ale acestei cucoane.

„În hîrtii să i se spună el și nu ea, conchise țarina. Nu se vor îmblînzi năravurile pînă nu se vor îmblînzi inimile, mai spuse Ecaterina. Calea cea mai sigură pentru asta este șfichiul satirei și discutarea liberă, făcută de mințile alese și cu cea mai mare experiență". Cu această ocazie, își aduseră din nou aminte de Fonvizin și de părerea lui despre Lomonosov.

— Ai auzit că Mihail Vasilici al nostru a fost iar tare bolnav și mai cu seamă e cuprins de mare jale, îi spuse Ecaterina Daşkovei. Să mergem la el. N-am mai reușit să-l văd din primăvară.

Caleașca de la Curte opri la poarta casei lui Lomonosov de pe Moika. Un lacheu împodobit cu pene și cu o livrea cusută cu fir intră în curte. Îl urmau două doamne. Pe șuba de catifea albastră, îmblănită cu samur, a uneia dintre ele se putea vedea Steaua Sfîntului Andrei.

Printr-un semn, Ecaterina opri foiala din tindă și, fără să fie anunțată, urcă împreună cu Daşkova spre cabinetul de lucru. Ca de obicei, Lomonosov era într-o stare de spirit perfectă. Ședea cu greu la masa încărcată de cărți, hîrtii și apa-

rate pentru experiențele sale chimice. În cămin, de parcă și-ar fi luat rămas bun de la stăpîn, focul ba se înteţea, ba se stingea.

— Bună ziua, Mihail Vasilici, cum o mai duceți ? spuse Ecaterina cu blîndeţe. Iată, am venit să-l vedem pe celebrul nostru sihastru.

Lomonosov se ridică în picioare și fără să scoată un cuvînt făcu o plecăciune din adîncul inimii.

— Cu ce vă ocupați și pe unde plutește în aceste clipe geniul vostru iscoditor ? Printre stele, metale sau pe drumul atît de drag dumneavoastră, spre India ?

„Cutezătorul Gama a-nconjurat meleagurile lumii meridionale

Și a ajuns la templul soarelui ce lumea veche o-mbia..."

Vedeți ce dragi îmi sînt și ce bine îmi amintesc de versurile dumneavoastră... Mie însă nu-mi reușește rima deloc... Sînt cam tare de ureche... Nici în muzică nu mă prea pricep.

— Milostivo ! șopti Lomonosov, apoi tăcu din nou. Ochii îi erau scăldați în lacrimi.

— Hai, gata cu melancolia ! spuse Ecaterina. Nu vă simțiți cumva bine ? Trebuie să vă căutați. Am să vă trimit medici. V-a năpădit tristeţea ? Veniți la Ermitaj, o să petreceți cu tineretul.

— Nu, măria-ta, nu eu sînt bolnav și trist, răspunse Lomonosov, ci sufletul mi-e trist și bolnav.

— Cel neobosit și neînvins în planuri și în muncă vorbește astfel ? Faceți-vă auzit printr-un cuvînt puternic ; compatrioții vă așteaptă. Iată, mă gîndesc să adun deputații tuturor breslelor ca să alcătuiesc Charta legilor... Geniul vostru ne va lumina orizontul...

— Vinul nou are nevoie de burduf nou, milostivo ! spuse emoționat Lomonosov. Țara-i prea mare ca să fie netedă. Mai sînt și hîrtoape : jertfele sînt inevitabile... așa ! Dar îți începi domnia prin fapte măreţe, iar pe noi cei ce muncim nu ne dai uitării... Să trăiești în vecii vecilor, că nouă, mi se pare, ne-a sosit timpul să părăsim lumea asta...

Mai voi să spună ceva, pe buze îi fluturau numele deținutului încoronat, dispărut obscur, ca și al celui răspunzător de pieirea sa fatală ; dar fără să mai scoată vreun cuvînt, își plecă încet capul.

În toamna aceluiași an muri Bavîkina și a fost desființat titlul de hatman. Invitația făcută Peiolkinei a fost înnoită și ea plecă peste hotare unde, cunoscînd limbi străine, rămase mai mulți ani în calitate de educatoare a unei fetițe misterioase. Și-au amintit de dînsa atunci cînd la Veneția a apărut celebra prințesă Tarakanova...

Tatăl prințului Ioan a murit orb la Holmogorî. Surorile și frații săi, după mulți ani, bătrîni fiind, purceseră pe mare spre Danemarca. Slugile lor, purtînd numele de „călători pe mare" au fost făcuți șerbi pe vecie la Holmogorî. O deplină libertate, acești „călători pe mare" au căpătat abia după o sută de ani...

Slava Orlovilor se stinse. Răsări steaua lui Potiomkin. Rusia fu zguduită de mișcarea lui Pugaciov. Campaniile turcești luară sfîrșit ; Crimeea era cucerită. Lomonosov plecase de mult dintre cei vii. Derjavin o cînta pe Felicia, obținînd onoruri. Autorul *Brigadierului* adresă în presă întrebări politice Ecaterinei. Căzură martiniștii și, odată cu ei, creatorul Societății de prietenie și al Companiei tipografice, Novikov.

Fostul soldat al regimentului Ismailovski, care cu treizeci de ani în urmă, în acea memorabilă dimineață de iunie, a stat plin de entuziasm de sentinelă în careul regimentului — azi un bătrîn slăbit, învins de amar — Novikov, se afla închis în aceeași celulă din fortăreața Schlüsselburgului, unde fusese deținut și-și aflase sfîrșitul, în urma tentativei lui Mirovici, prințul Ioan.

Într-o bună zi, căzu tencuiala de pe sobă ; Novikov, umblînd prin încăpere, mai luă un strat de var și, la lumina slabă a opaițului, descifră, cu multă greutate, hieroglifele zgîriate cu un cui pe perete : „Noi, prin mila... lui Dumnezeu... împărat... Ioan al III-lea Antonovici..."

1875

PARTEA ÎNTÎI

JURNALUL LOCOTENENTULUI KONȚOV

„Nu-i nici o îndoială,
este o aventurieră."
Scrisoarea Ecaterinei a II-a

I

Mai, 1775 — Oceanul Atlantic
Fregata „Acvila Nordului"

FURTUNA A ȚINUT TREI ZILE. TANgajul a fost atît de mare, că n-am putut scrie. Fregata noastră, „Acvila Nordului", a trecut de Gibraltar. Acum, fără timonă, cu o parte din pînze sfîșiate, este purtată de curent undeva spre sud-vest. Unde vom acosta, ce se va întîmpla cu noi?

E noapte. Vîntul s-a potolit, valurile se liniștesc. Stau în cabină și scriu. Ceea ce voi apuca să notez din cele văzute și trăite, voi pune într-o sticlă, pe care, după ce-o voi smoli, o voi arunca în mare. Iar pe dumneavoastră, cei care veți găsi-o, vă implor s-o trimiteți pe adresa înscrisă.

Dumnezeule atotputernic! Dă-mi o minte ascuțită și o memorie vie și lasă bolnavu-mi suflet, chinuit de îndoială, să se descarce...

Sînt marinarul Pavel Evstafievici Konțov, ofițer al flotei majestății-sale împărăteasa întregii Rusii Ecaterina a II-a, carele în urmă cu cinci ani m-am învrednicit de o faptă de bravură deosebită în lupta de lîngă renumita Cesma.

Lumii întregi îi este cunoscut cum tovarășii noștri de arme, locotenenții Ilin și Klokaciov, cu patru brandere utilate în grabă, din bărci grecești, în miezul nopții dinspre 26 iunie 1770 au pornit plini de vitejie spre flota turcească aflată lîngă Cesma, și au dus-o la pieire.

Iar mie, smeritul, mi-a fost dat în vremea aceea — acoperind branderele — să arunc personal în dușman de pe vasul „Ianuaria", prima ghiulea înroșită. Ghiuleaua, nimerind în cămara de muniții, a aprins și a aruncat în aer vasul-amiral turcesc, iar de la branderele care tocmai soseau s-a aprins întreaga flotă inamică. Spre ziuă, din cele o sută de corăbii dușmane a cîte șaizeci și nouăzeci de tunuri, fregate, galiote și galere n-a mai rămas nimic. Pe suprafața apei pluteau resturi fumegînde, leșuri și utilaj distrus. Fapta noastră de arme de la Cesma a fost cîntată de renumitul poet Heraskov, carele și mie, de nimeni cunoscutul, îmi consacră în final următoarele versuri inspirate :

„Îi înmînează slava o ramură de laur
Viteazului Kontov, ce-nvinse pe-al lui Allah balaur."

Aceste versuri erau pe buzele tuturor. Și deși englezii care serveau în armata noastră la branduri, ca Makensie sau Doogdale, își atribuiau gloria luptei de la Cesma, și pe noi conducerea ne-a onorat din belșug cu decorații și alte recompense. Cu această ocazie, am fost făcut locotenent și luat aghiotant de însuși învingătorul forțelor navale turcești de la Cesma, contele Aleksei Grigorievici Orlov.

Îmi pria slujba, și, în general, o duceam bine. Uneori însă cumplita soartă îi urmărește pe oameni. Destinul mi-a întors spatele poate pentru grabnica plecare din patrie, deși aceasta a fost făcută împotriva voinței mele.

Trăiam fericiți pe laurii victoriei de la Cesma, slăviți și respectați de toată lumea — franțuji, venețieni, spanioli și de alte neamuri. Și iată că deodată, mi-a fost dat mie, fugarului, să trec printr-o nouă și grea încercare.

Războiul continua. Contelui Aleksei Grigorievici Orlov, care trăind în plăceri tihnite pe lîngă flota sa, după atîtea bătălii răsunătoare, îi plăcea să zică : „Sînt atît de fericit, de parcă, asemenea lui Enoh, aș fi luat de viu la ceruri".

O spunea numai așa, dar în realitate gîndurile sale neastîmpărate și îndrăznețe îi umblau tot la lucruri mari, ca pe vremea cînd o ajutase pe Ecaterina să se urce pe tron.

Odată, navigînd cu escadra prin Adriatica, m-a trimis în mare secret într-o recunoaștere la vajnicii și bravii locuitori ai Muntenegrului. Era în anul 1773.

Partizanii le-au aranjat inteligent și abil pe toate. Am acostat în întunericul nopții, am cărat cele așteptate la mal și am schimbat vorbele trebuincioase. Dar la întoarcere, pe mare, a pornit în urmărirea noastră o șalupă de pază turcească. Ne-am apărat îndelung, trăgînd focuri de armă. Marinarii au fost omorîți ; eu, grav rănit la umăr, am fost găsit zăcînd pe fundul cuterului, făcut prizonier și dus la Stambul.

Deși eram deghizat în albanez, m-au ghicit că-s marinar rus și, la început, am fost foarte răsfățat, pesemne, socotind că vor căpăta pentru mine o bună răscumpărare. „Ehei, cînd or afla, că prizonierul lor e același locotenent Konțov de la Cesma, de la ghiuleaua căruia a luat foc și a sărit în aer vasul lor amiral, ce s-o alege de mine ?"

II

AM STAT ÎN PRIZONIERAT APROAPE doi ani. Veni și anul 1775.

La început am fost întemnițat într-o aripă din Edikule, un palat cu șapte turnuri, mai apoi pus în lanțuri într-una din moscheele Stambulului. Nu știu, să fi aflat turcii că printre prizonieri se află Konțov, sau pur și simplu pierzîndu-și orice speranță că voi fi răscumpărat, au hotărît să se folosească de priceperea și cunoștințele mele, fapt e că și-au propus să mă convertească la islamism.

Moscheea în care eram închis se afla pe malul Bosforului. Prin gratiile ferestrei se zărea marea. Lîngă țărm roiau bărci. Hogea care mă vizita era slav de origine, bulgar din Gabrovo. În foarte scurtă vreme am început să ne înțelegem fără nici o dificultate. Apoi, pe ocolite, a început să mă inițieze în cre-

dința turcească, lăuda obiceiurile musulmane și proslăvea puterea și slava Padișahului. Revoltat de toate acestea, tăceam cu îndărătnicie, ca mai tîrziu să intru chiar în dispută. Ca să-mi cîștige simpatia și să mă atragă la credința sa, hogea s-a zbătut să-mi obțină o încăpere și o hrană mai bune.

Am fost transferat în partea de jos a moscheii, de care răspundea el, am început să capăt tutun, tot soiul de bunătăți și vin. Cu toate astea, continuam să-mi port lanțurile. Trădătorul întru credință, mentorul meu, respectînd legea lui Mahomed, nu se atingea de băutură, dar mă ispitea și mă îmbia cu stăruință : „Treci la islamism, să vezi ce bine o să-ți fie ; or să-ți dea jos lanțurile ; uite cîte corăbii avem, intri în armată, ai să fii căpitan-pașă".

Zăceam pe rogojină, nu puneam gura pe bunătățile ispititoare și aproape că nici nu-l ascultam ce spune. Gîndurile mele zburau spre patria părăsită. Îmi treceau prin minte prietenii, rudele, fericirea pierdută. Mi se frîngea inima, sufletul îmi plîngea de nesiguranță, de lipsă de vești și de dor de țară. O, cît de vii îmi sînt acele clipe de zbucium, de gînduri fatale !

Așa cum îmi dau acuma seama, mi-am adus atunci aminte de liniștitul nostru cătun din Ucraina, Konțovka. Orfan fiind, am sosit, în haina de ofițer din școala de marină petersburgheză, în vacanță la bunică-mea. O chema Agrafena Vlasievna, și tot Konțova. Bunica avea în apropierea orașului Baturino niște consăteni bogați, Rakitin ; Lev Iraklievici, general de brigadă în retragere, văduv, și pe fiica acestuia, Irina Lvovna.

Dintr-una într-alta, ba dusul la biserica Rakitinilor și la conacele de acolo, ba mai apoi plimbările, tineri fiind, ne-am îndrăgit unul pe altul. Sentimentele mele pentru Rakitina erau înflăcărate, nestăvilite. Irina — Arișa, cum i se zice — plină de farmec, o creolă cu păr negru, bogat, a devenit însăși viața mea, Dumnezeul meu, căruia mă închinam zi și noapte. Ne-am explicat, ne-am apropiat sufletește, fără ca cineva s-o știe. Doamne ! ce clipe erau acelea, ce conversații, ce jurăminte! A început schimbul de bilețele înfocate. Totdeauna îmi fusese dragă muzica. Arișa cînta minunat la clavicord și din gură arii din Gluck, Bach și Haendel. Ne vedeam foarte des. Așa s-a scurs vara. Zile dragi, de neuitat ! Una din scrisorile mele pentru Arișa, dintr-o întîmplare nefericită, încăpu pe mîinile

lui taică-său. Să fi fost Rakitin față de fiică-sa peste măsură de sever și de aspru, s-o fi convins să renunțe la mine, înlocuindu-mă, om credincios, devotat, cu un altul ? Nu știu. Știu că mi-e tare greu să-mi amintesc de toate acestea...

Era toamnă și, mi-aduc ca și-acum aminte, era sărbătoare. Ne pregăteam să mergem la biserica Rakitinilor. Cineva intră călare în ograda noastră. Un lacheu în livrea firetată i-a înmînat bunicii un plic sigilat. Am simțit cum îmi zvîcnește inima. Presentimentul s-a realizat. Bunica a primit, în ceea ce mă privea, un refuz categoric și definitiv. „*Să nu vă fie cu supărare, stimată Agrafena Vlasievna, nepotul dumneavoastră, Pavel Evstafievici este o persoană demnă de tot respectul, un om minunat din toate punctele de vedere* — scria generalul Rakitin — *dar să-mi fie cu iertare, nu-i perechea potrivită pentru fiica mea, și degeaba își trimit răvășele. Să nu se mînie, am fost și-i rămînem, exceptînd cele expuse mai sus, prieteni, și-i dorim nepotului și finului dumneavoastră să întîlnească o fată de o mie de ori mai bună și mai demnă de dînsul.*"

Scrisoarea m-a doborît. Am simțit cum văd negru înaintea ochilor. Fericirea visată și atît de dorită o vedeam distrusă. Bogătașii de Rakitini, înfumurați, neam cu Razumovski, fără pic de milă îl desconsiderau pe nobilul care, deși sărac, era poate de viță mai veche și mai bună decît ei. Goana după neamurile de vază, apropiate de curtea fostei împărătese, a triumfat asupra sentimentului. Se mai auzise că tatăl Arișei voia să-și vadă fiica doamnă de onoare, s-o împingă în înalta societate. „Dă-i încolo !" îmi spuneam, bătînd în neștire vechile odăi cîndva atît de dragi mie și devenite deodată odioase.

Ziua era mohorîtă, se cernea mărunt. Am poruncit să mi se înșeueze calul, și, cuprins de desperare, m-am năpustit în stepă, apoi spre pădurea care mărginea conacul Rakitinilor, călărind nebunește cîmpiile și poienile pustii, de parcă îmi pierdusem mințile. Vîntul vuia printre arbori. Noaptea mi-am priponit calul de un pom și, prin grădina ce mărginea pădurea, m-am apropiat de ferestrele Arișei. Ce-am simțit în clipele acelea ! Mi-aduc aminte că-mi ziceam c-ar fi de ajuns să-i fac un mic semn, ca ea să mi se arunce în brațe și să plecăm împreună la capătul lumii. Nebunul de mine ! Speram s-o văd,

să ne împărtășim gîndurile, să ne spunem amarul. „Lasă-ți ratăl, uită-l, îi șopteam, scrutînd fereastra. Nu-i e milă de tine, nu te iubește." Zadarnic : geamurile rămîneau întunecate și de nicăieri, din casa stăpînită de tăcere, nu se auzea glas de om, nu pulsa viața. În următoarele două nopți am revenit, prin grădină, spre casă, am stat la pîndă lîngă camera cunoscută, doar-doar o apărea Arișa să-mi dea de veste, să-mi întindă ca altădată mîna, să-mi arunce scrisorele. I-am trimis în taină și un bilet, — nici un răspuns. Într-o noapte chiar m-am hotărît să-mi trag un glonte-n cap, sub geamurile Arișei, ba am și luat un revolver în mînă.

„Nu, mi-am revenit eu atunci. La ce bun o astfel de jertfă ? Poate m-a trădat cu un altul." Am așteptat să aud că s-a găsit cu adevărat vreun rival mai norocos. Abia mai tîrziu am aflat că Rakitin, după ce mi-a trimis scrisoarea de refuz, și-a expediat fata, undeva pe Oka, la un conac îndepărtat al unor rude de-ale sale, unde a ținut-o multă vreme sub o supraveghere severă.

III

BUNICA N-A FOST MAI PUȚIN ÎNDURERATĂ decît mine. După vreo saptămînă, m-a chemat la dînsa și mi-a spus : „Rivalul ți l-ai ghicit. Este un neam mai îndepărtat al Rakitinilor, prinț și *Kammerherr*. Am aflat pe ocolite, Pavel, că a fost chemat anume la moșie, că a stat la ei în timpul frămîntărilor tale și i-a ajutat să dispară de-aici fără urme. Uit-o, dragul meu, pe Arișa, se vede treaba ca-i seamănă lui taică-su — o înșumurată ! O da Domnul și-o să-ți treacă cînd ai să-ntîlnești altă fată."

Dealtfel, eu însumi eram țîfnos și mă aprindeam degrabă. „Bunica are dreptate, îmi ziceam, hotărîndu-mă să las totul baltă și să uit. Dacă Arișa ar fi avut inimă, ar fi găsit ea prilej să-mi scrie măcar un rînd."

Mi-aduc aminte de-o noapte, cînd am găsit prin hîrtoagele mele o partitură procurată de la un amator de muzică, copiată

anume de mine pentru Arișa dintr-o operă de Gluck pe atunci nouă și nejucată încă, *Ifigenia*. Am ars-o plîngînd.

După îndelungi chinuri și desperare, am părăsit locurile natale. Despărțirea de bunica a fost dramatică. Parcă am fi presimțit amîndoi că ne vedeam pentru ultima oară.

În același an, Agrafena Vlasievna a răcit în timp ce se afla la o mănăstire din apropiere ; a zăcut puțin și a murit. Am rămas singur pe lume ca un fir de iarbă în cîmp.

Părăsind Konțovka, am rătăcit o vreme prin Moscova, unde aveam acces la familia conților Orlov, apoi prin Petersburg, încercînd întruna să aflu vești despre neamurile Rakitinilor care locuiau dincolo de Oka, tot sperînd să pot schimba vreo veste cu trădătoarea de Arișa, dar nimeni nu mi-a putut da nici o lămurire. Mai aveam concediu. Eram liber, dar nimic nu mă mai atrăgea pe lumea asta. Ce-mi rămînea de făcut, ce mai puteam întreprinde ?

Între timp, veștile venite dinspre sud, de dincolo de mare, preocupau pe toată lumea. Era începutul campaniei turcești. M-a luminat un gînd fericit : m-am adresat Colegiului pentru treburile navale și am stăruit să fiu transferat imediat la o escadră din apele teritoriale grecești. M-a ajutat contele Feodor Orlov, care mi-a dat o recomandare pentru frate-su, contele Aleksei, comandantul flotei noastre din Mediterana. Cum am ajuns pînă acolo și toate cîte le-am pătimit n-am să le povestesc aici. Rostind la nesfîrșit numele cîndva atît de drag mie, mă aruncam în toate vîltorile, îmi căutam moartea în Specia, lîngă Navarino și Cesma. „Arișa, Arișa, ce-ai făcut din mine, și pentru ce ? îmi spuneam întruna. Doamne, cînd o veni mai iute sfîrșitul vieții mele ? !" Moartea însă nu venea ; în schimb, am fost capturat și, după glorioasa luptă de la Cesma, iată-mă pentru lungă vreme prizonier la Stambul.

Hogea, vizitatorul meu, devenea tot mai prietenos și, totodată, mai insistent. Ne vedeam în fiecare zi și stăteam ore în șir de vorbă. Uneori mă supăra, mă înfuria chiar, alteori era amuzant. Îl îmbiam în glumă să calce legile profetului, pe care mi le tîlcuia cu atîta foc, îmbiindu-l să bea un păhărel cu mine, drept pentru care beam și eu. Mentorul meu, vrînd să-mi facă pe plac, a început să guste cu osîrdie din licorile aduse mie, vinuri de Kios și de aiurea. Întîlnirile noastre nu

mai conteneau. Sporovăiam despre Orient, despre Rusia şi cîte altele.

Odată, era încă pe la mijlocul verii lui '74, la ora cînd muezinul din minaret chema poporul la rugăciunea de seară, preceptorul meu m-a întrebat în mare taină şi nu fără bucurie răutăcioasă dacă am idee că în Italia a apărut o rivală neaşteptată şi periculoasă pentru împărăteasa noastră domnitoare Ecaterina, o pretendentă la tronul rus.

Am fost surprins şi am tăcut o bună bucată de timp. Hogea repetă cele spuse. La întrebarea mea despre pretendentă, mi-a răspuns: „O bastardă a răposatei împărătese Elisabeta Petrovna". „Aiureli, urlai eu, o bîrfă lipsită de temei a bazarelor voastre!" Hogea se supără, ochii îi licăreau furioşi. „Nu-i bîrfă, citeşte! îmi spuse el, scoţînd de sub poalele halatului o pagină ştearsă a unui ziar din Utrecht. Mai bine gîndeşte-te la ce-o aşteaptă pe mămucă-ta Rusia".

Inima mea, devotată măreţei noastre suverane, s-a strîns de spaimă. Citind ziarul, m-am convins că hogea avea dreptate: mai întîi la Paris şi în posesiunile nemţeşti, apoi la Veneţia, apăruse într-adevăr o persoană care se intitula *„prinţesa întregii Rusii, Elisabeta"*.

Conform zvonurilor, pretendenta se pregătea în vremea aceea să-i facă o vizită sultanului, să-i ceară ajutorul armat întru apărarea drepturilor sale, mai cu seamă că pe Dunăre armata turcă era cu noi în toiul luptei.

Veştile aflate m-au întristat peste poate. [...] Simţeam că-mi ies din fire. M-am plimbat ce m-am plimbat din colţ în colţ prin celula mea, apoi m-am oprit la fereastră, m-am prins cu toată puterea de gratii şi, zgîlţîindu-le, îmi venea să le rod cu dinţii. „Vreau aripi, aripi vreau!, îl imploram pe Dumnezeu. Să pot zbura la flota mea, să-l anunţ pe credinciosul supus al Ecaterinei, pe contele Orlov, să-i spun totul din fir a păr"... Şi, după ruga mea, în acele zile s-a înfăptuit minunea. N-am să uit cele trăite cîte zile voi avea.

Inventînd mii de mijloace cum să scap, să fug, m-am oprit la ideea că în primul rînd trebuie să-mi fac o cheie cu care să-mi pot desface lanţurile grele. Am scos din zid un cui rupt, de care îmi atîrnam hainele, şi din el, cu mare greutate, mi-am făcut cheia mult visată, lucrînd-o cu o piatră.

Bucuria mea era de nedescris cînd în noaptea următoare mi-am descuiat lanțurile, le-am scos și am dormit fără ele. Spre ziuă mi le-am pus din nou, iar cheia am ascuns-o bine într-o crăpătură din zid. Hotărîrea mea era următoarea : scăpîndu-mă în grabă de lanțuri, să le folosesc pentru omorîrea renegatului-hoge, apoi să ies pe nesimțite din închisoare și să fug. Dar încotro ? Aici alternativele erau fără număr.

Dumnezeu, care are grijă de sufletele dreptcredincioșilor săi, m-a ferit de un păcat de prisos. Hogea, în timpul vizitelor sale, sorbea ca întotdeauna din licoarea pe care o primeam din belșug. Sosi momentul. Alegînd o seară potrivită, m-am decis să-i spun turcului că am priceput înțelepte sale precepte și că sînt gata să trec la islamism. Încîntarea lui fu atît de mare, încît de bucurie s-a apucat de clondirul cu vinul de Kios cu atîta osîrdie, încît s-a turtit de-a binelea și a început să moțăie.

Eu nu conteneam cu îmbierile. „Nu, repeta el întruna, nu pot, nu vreau să scap rugăciunea ; or să bage de seamă, o să se afle sus..." I-am turnat iar. El, clipind șiret din pleoape și amenințîndu-mă cu degetul, mai goli o cană, apoi, la scurtă vreme, cum picioarele începură să nu-l mai asculte, s-a culcat și, fredonînd o melodie bulgărească, a adormit tun. Am încercat să-l zgîlțîi, — nimic. I-am scos atunci papucii, halatul înflorat și turbanul, m-am îmbrăcat cu ele, în timp ce el continua să doarmă ca mort.

Eram cam de aceeași statură cu el ; în tenmiță, barba îmi crescuse mare, semăna cu a lui, doar era ceva mai deschisă la culoare. „Doamne ! îmi ziceam eu, înfiorîndu-mă de bucurie. Oare voi fi liber ?"

Trăgîndu-mi pe ochi imensul turban alb și aplecîndu-mă pios, făcîndu-mi de lucru cu mătăniile de parcă aș fi rostit o rugăciune, am ieșit din închisoare și am făcut cîțiva pași prin curte. Sentinelele de la intrare și de la porțile minaretului, cu muschetele pe umăr, își făceau rondul în tăcere ; nu m-au recunoscut în amurgul soarelui și m-au lăsat să trec.

Zgomotul străzii m-a năucit de-a binelea, era cît pe ce să mă zăpăcesc, dar mi-am revenit imediat. Fără să mă grăbesc, tacticos, am ajuns la țărm, i-am făcut semn barcagiului care s-a apropiat și, aplecîndu-mă și mai mult, i-am arătat

cu capul una din corăbiile străine ce erau ancorate. O ochisem de mult, prin fereastra închisorii.

Era o goeletă gata de plecare, una din goeletele comerciale franceze. Am recunoscut-o după pavilion.

IV

COMANDANTUL GOELETEI FRANCEZE, un brun frumos și voinic, nu întîrzie să confirme mărinimia nației sale. Aflînd că sînt marinar rus, mă privi, tăcu, apoi mă întrebă cu voce joasă :

— Nu cumva sînteți Kontov ?

— Ce vă face să credeți ? replicai eu, alarmat.

— O, aș dori teribil să fie așa, răspunse dînsul. Nouă tuturor, ne-a fost milă de bravul Kontov, ne-am interesat de soarta lui... Aș fi fericit dacă aș putea să-l servesc.

N-aveam ce face, am hotărît să mă dau în vileag. Căpitanul se bucură nespus și mă conduse în cabină, mă asigură că-i va plăti barcagiului, dar, pentru orice eventualitate, ordonă să fie urcat la bord cu barcă cu tot, după care porunci să se ridice ancora și pînzele. Cînd se lăsă noaptea, goeleta porni. Vîntul proaspăt era prielnic și spre ziuă eram departe de Stambul. Barcagiului meu i s-a dat drumul undeva, pe mare...

Pesemne că hogea dormi îndelung : n-am fost urmărit. Barcagiul, după ce-și primise plata, ba pe deasupra și țoalele popii în care fugisem, trebuia să tacă, vrînd-nevrînd. După ce mi-au dat haine pe potrivă, ba punînd mînă de la mînă mi-au adunat și o sumă frumușică de bani, franțujii, plini de curtoazie, mi-au propus să mă ajute să trec pe prima corabie rusească ce-o voi întîlni în apele italienești.

De la căpitanul goeletei am aflat, printre altele, că misterioasa prințesă rusă, care începuse să mă preocupe, nu mai era la Veneția, ci pe țărmurile turcești, la Raguza, mai exact la Dubrovnik, pe unde eram nevoiți să trecem. Am rugat să fiu debarcat acolo. Franțujii voiau să mă oprească, vorbindu-mi de pericolul pe care-l prezintă pentru mine noua vecinătate a turcilor ; eu insistam.

Mulțumind bunilor mei salvatori, care n-au vrut să ia măcar o poliță pentru banii împrumutați, am pus, plin de tulburare, piciorul pe pămîntul republicii raguzane unde în scurt timp m-am informat și despre persoana care mă interesa.

Misterioasa prințesă pusese stăpînire pe mințile întregului popor. Se făceau tot soiul de presupuneri. La hotelul unde am tras locuiau cîteva persoane din suita ei, polonezi și de alte naționalități. La început, acești domni se fereau de mine din răsputeri, mă priveau cu suspiciune ; dar, aflînd cine sînt și anunțați că, bucuros de salvare, mă îndrept neîntîrziat spre escadra prințului Orlov, au început să-mi vorbească despre prințesă și, plini de bunăvoință, să-mi propună chiar înlesnirea unei audiențe.

— Dar cine e dînsa și unde a stat ascunsă pînă acum ? îi întrebai eu pe cei din suita prințesei.

— Este fiica dreaptă a răposatei voastre împărătese Elisabeta, din căsătoria ei secretă cu contele Razumovski, mi se răspunse. În copilărie a fost dusă pînă la granița Persiei, apoi, sub nume străine, a locuit la Kiel, Berlin, Londra și în alte orașe. La Paris i se spunea doamna de Azov, *dame d'Azow* [1], în Germania și aici, la Raguza, e numită contesa Pinneberg. Imaginați-vă : e doar împărăteasa voastră, Elisabeta a II-a, sînge din sîngele lui Petru cel Mare... Prinți germani și de alte neamuri au venit să-i ceară mîna ; curtea Franței i-a amenajat aici un apartament în casa consulului său și e gata să-i ofere orice sprijin.

M-au tulburat știrile acestea. „Kiel, Berlin ! îmi ziceam. Kielul e în Holștinia ; doar a jucat un rol atît de mare în soarta fetelor marelui Petru, a Annei, care pe vremea aceea era măritată acolo, a Elisabetei, care l-a adus de pe acolo pe moștenitor, pe Petru al III-lea. Oare la Petersburg treburile astea nu dau nimănui de gîndit ? Oare ce hotărîri s-or lua la noi dacă se va afla despre o astfel de pretendentă ?" Polonezii m-au condus la contesa Pinneberg.

M-am îmbrăcat cum am putut mai bine, mi-am ras barba și mustățile, m-am pudrat, m-am pomădat și ondulat. Am fost primit cu multă căldură în casa contesei. Mareșalul curții sale, baronul Korf, m-a condus cu toată ceremonia cuvenită, în

[1] În franceză în text

salonul ei de primire. Am privit în jur ; o încăpere spațioasă, capitonată cu mătase bleu, iar mobila tapisată în atlaz roz. N-am apucat să-mi revin, că am auzit pași și voci vesele în surdină.

În salon intră prințesa Elisabeta, înconjurată de o suită elegantă. Mai tîrziu am aflat că erau celebrul, în acea vreme, prinț Radziwill, prieten de inimă, poreclit *„pane kohànku"*, îmbrăcat într-un caftan de catifea albastră bătută în diamante, alături, sora lui, frumoasa contesă de Moravia și prințesă Sanguszko ; le urmau contele Potocki, capul confederației poloneze împotriva noastră, îmbrăcat într-un *kuntush* roșu foc, ceva mai încolo, îngîmfatul și bogatul staroste Pinski, conte Prjdetzki ; alături pășeau Cearnomski, un tînăr influent în confederație, celebru bătăuș și duelist, și cîțiva cunoscuți ofițeri de-ai lui Radziwill. Potocki și Prjdetzki erau încărcați de panglici și decorații.

Prințesa, după cum am băgat eu de seamă, purta o rochie de amazoană, din tafta galbenă pai, cu aur, cu o garnitură de crep ; pe cap avea o pălărie rotundă, albă, ornată cu pene negre de struț ; pe umeri o mantie roz, garnisită pe margini cu dantelă de mătase, iar la brîu revolvere minuscule, puse în tocuri scumpe și în mînă, o cravașă. Se pregătea de o plimbare călare.

Mîndrii magnați polonezi îi spuneau prințesei „înălțimea voastră", rămîneau în picioare cînd ea lua loc, iar cînd trebuiau să răspundă la întrebări se aplecau atît de tare, de parcă îngenuncheau.

N-am să neg, m-a uluit aspectul prințesei. În fața mea se afla o femeie frumoasă în adevăratul înțeles al cuvîntului, de vreo douăzeci și trei, douăzeci și patru de ani, înăltuță, dreaptă, subțire, cu păr bogat blond, cu fața albă, cu roșu-n obraz și cu pistrui care o prindeau grozav de bine. Avea ochi căprui, mari, rotunzi, unul lușa ușor, dînd feței sale mobile o expresie aparte, de șiretenie șugubeață. Dar lucrul cel mai important era faptul că, privind-o acum pe prințesă, am constatat o asemănare uluitoare cu răposata împărăteasă Elisabeta Petrovna, ale cărei portrete le întîlnisem la tot pasul pe parcursul copilăriei și adolescenței mele.

Fîstîceala mea a fost primită cu bucurie. Prințesa mi-a spus, cu căldură, cîteva cuvinte franțuzești de bun sosit, mi-a

permis să-i sărut mîna și, cînd primirea ceremonioasă, cerută de etichetă, luă sfîrșit, își concedie, dintr-o privire, suita, iar mie îmi indică un scaun. Am rămas singuri.

V

VORBEAM FRANȚUZEȘTE, ȘI TREBUIE să adaug că prințesei, uneori, îi scăpau expresii italienești.

După cîteva schimburi de idei, amîndoi, dintr-o explicabilă jenă, am tăcut.

— Sînteți ofițer rus, marinar, nu ? mă întrebă prințesa.

— Întocmai, înălțimea voastră, răspunsei cu neștiind cum să mă adresez.

— Mi-e cunoscut faptul că ați strălucit în lupte... Numele v-a răsunat la Cesma..., continuă ea. În sfîrșit, ați avut atîta de pătimit în prizonierat...

Eu, fîstîcit, tăceam ; tăcu și ea.

— Sînt prințesă rusă, fiica unei împărătese, pe care cîndva ați iubit-o. Mă interesează, rosti dînsa pătimaș — și pînă azi îmi răsună în urechi vocea ei caldă, profundă, insinuantă — nu-i așa că ați iubit-o pe mama mea, pe fiica marelui Petru ? Prin sînge și prin testament sînt singura ei moștenitoare.

— Dar, îndrăznii s-o contrazic, în clipa de față domnește marea Ecaterina, o împărătească cu nimic mai puțin iubită de toți...

— Știu ! știu ! mă întrerupse prințesa. Împărăteasa voastră de azi este puternică și stimată de popor, și nu-i bine ca eu, o femeie slabă și părăsită de toți, departe de Curte și de patrie, să intru cu ea în conflict.

— Ce vreți dar, întrebai eu cu mirare, ce așteptați ?

— Caut apărare și respectarea drepturilor mele.

— Iertați-mă, ripostai eu, dar mai întîi trebuie să vă dovediți originea și drepturile.

— Aveți nevoie de dovezi ? Iată-le ! spuse prințesa, sărind de pe scaun și deschizînd un mic sipet lucrat în argint și baga, păstrat pe măsuța din colț. E testamentul bunicului meu,

Petru cel Mare, iar aici, priviți, sînt ultimele cuvinte ale mamei mele, Elisabeta, lăsate cu limbă de moarte.

Prințesa desfăcu și-mi întinse copiile franțuzești ale hîrtiilor de care-mi vorbise. Le parcursei în fugă.

— Dar sînt copii, și pe deasupra în traducere, mă împotrivii eu.

— O, fiți pe pace, originalele sînt în mîini sigure... Doar n-am să port asemenea acte asupra mea. Să risc ? Dacă nu vă e suficient, priviți, îmi spuse prințesa peste umăr și îmi arătă peretele de deasupra sofalei.

Pe tapiseria bleu a peretelui din dreptul ferestrei lîngă care ne aflam, atîrnau două portrete în rame ovale, lucrate în ulei. Unul dintre ele o reprezenta foarte bine pe răposata împărăteasă Elisabeta Petrovna, purtînd pe cap o mică coroană, celălalt — pe tînăra care se afla în fața mea.

— Nu-i așa că semănăm ? mă întrebă ea, privindu-mă țintă în ochi.

— Într-adevăr, asemănarea există, încuviințai eu. Am observat-o de îndată ce-am pătruns aici și v-am văzut. Permiteți-mi să aflu cînd a fost lucrat portretul vostru ?

— Anul acesta, la Veneția... Celebrul Piacetti lucra la portretul logodnicului meu, prințul Radziwill... M-au convins să-i pozez și eu.

— Miraculoase întîmplări ! exclamai eu, tulburat în pofida voinței mele. Închipuirile prind viață, apar fantomele : dincolo de Volga — Petru al III-lea, pe care îl știam înmormîntat de mult ; aici — fiica Elisabetei, de nimeni așteptată și știută.

— Să nu mă confundați cu Pugaciov, protestă prințesa, roșind ușor. Deși se dă drept împărat și-și bate monezi cu inscripția „*Redivivus et ultor*" — răzbunătorul înviat, nu e deocamdată decît... guvernatorul meu pentru acele meleaguri.

— Așadar, conchisei plin de mirare, și măria voastră afirmă că e un impostor ?

— Să nu mă întrebați cine e, răspunse misterios prințesa. Veți afla totul... la timpul potrivit. În momentul de față, multe orașe — Kazan, Orenburg, Saratov, ca și pămînturile de pe Volga sînt în mîinile sale. Nu-i cunosc trecutul. Dumnezeu să-l judece... Dar eu, eu sînt cu adevărat fiica împărătesei Elisabeta, vara primară a fostului împărat Petru al III-lea.

— Dar cine e tatăl înaltimii voastre ? prinsei curaj să întreb.

Prințesa tăcu o vreme, posomorîndu-se.

— Chiar nu știi ? Contele Aleksei Razumovski, devenit ulterior în taină soțul mamei mele. Copilăria mi-am petrecut-o pe drumuri. Nu mi-e clară nici mie. Mi-aduc aminte de sudul Rusiei, de un cătun uitat de lume, de unde am fost luată pe neașteptate. Se urmărea ștergerea oricărei amintiri despre proveniența mea ; nu se cruțau bani, eram purtată dintr-un loc într-altul, dintr-o țară într-alta. Probabil, lucrurile astea îi sînt cunoscute contelui Șuvalov... Recent, călătorind prin Europa, a dorit să mă vadă, drept pentru care am avut o întrevedere secretă.

— Cum ? ! L-ați văzut pe contele Șuvalov ? Unde ? Eram uluit la gîndul că unii — o spun din auzite — îl considerau pe el drept tatăl prințesei.

— Eram la cura de ape în Spaa... Prietenii m-au avertizat asupra celebrului călător rus ; nu i-am putut refuza întîlnirea. În cameră a pătruns un bărbat în vîrstă, solid, încă foarte frumos, îmbrăcat bogat și cu gust. Venise cu nume de împrumut. În timp ce stăteam de vorbă, mă fixa cu ochi triști, adînci. Îmi urmărea mișcările și-i simțeam tulburarea interioară. Mai tîrziu am aflat că fusese favoritul mamei mele, cîndva puternicul Ivan Șuvalov. De ce părea atît de fîstîcit — nu știu. Cred că sînteți de părerea mea că nu eu trebuie să hotărăsc. Moartea mamei a dus în mormînt printre alte taine și taina asta.

Prințesa se opri din vorbă. Tăceam și eu.

— A cui apărare, al cui ajutor îl aveți dar ? mă încumetai să întreb, în timp ce intram sub semnul celor mai contradictorii sentimente.

VI

PRINȚESA ASCUNSE HÎRTIILE ÎNTR-O casetă, o încuie, o puse la loc, apucă evantaiul și luînd din nou loc, arunca din cînd în cînd cîte o privire pe fereastră.

— Sînteţi gata să mă ajutaţi ? mă întrebă ea ferm, ca răspuns la întrebarea mea.

Nu ştiam ce să răspund.

— Sînteţi gata să-mi acordaţi, în caz de nevoie, ajutorul dumneavoastră ?

— Care anume ?

— Vedeţi... dacă împărăteasa Ecaterina va voi să facem un partaj, după cum îi va dicta conştiinţa şi fără să ne certăm, începu prinţesa să vorbească rar, subliniind fiecare cuvînt, sînt gata să fac orice pentru ea... Îi dau Nordul, cu Petersburgul, cu provinciile baltice şi cu toată regiunea maritimă, mie îmi opresc Caucazul, în general, Sudul... Mi-e drag Sudul. Şi o parte din Răsărit. O, credeţi-mă, voi respecta cu sfinţenie un partaj paşnic, voi fi mulţumită oricum. Voi popula ţările mele de baştină, le voi organiza cum trebuie, o să vedeţi... mă pricep... Şi, bineînţeles, în primul rînd voi repune în drepturi Ucraina şi Polonia... Sînteţi doar ucrainean, nu-i aşa ? mă întrebă ea, privindu-mă ţintă în ochi. Şi eu am copilărit în Ucraina... Dacă însă Ecaterina nu va cădea de acord, spuse ea încruntîndu-şi sprîncenele, nu-mi va rămîne decît să-mi capăt drepturile cu forţa. Mă pregătesc să plec la Stambul, la sultan ; mă aşteaptă. Voi apărea la Dunăre în mijlocul oştilor sale transbalcanice să mă lupt cu armata Ecaterinei. Şi-am să i-o plătesc ; dealtfel, mă vor ajuta mulţi, printre care şi toţi nemulţumiţii... De pildă, comandantul escadrei, Orlov... Ce spuneţi de dînsul ?

— Orlov ? am întrebat eu, fără să-mi ascund uluirea.

— Da, el ! Vă miră ? răspunse prinţesa făcîndu-şi vînt cu evantaiul şi privindu-mă îndrăzneţ. Ce ziceţi despre asta ?

— Nu pot, luminăţia voastră, să nu-mi exprim îndoiala fără margini, am răspuns eu. Sînt doar vise de copil. Pe ce vă bazaţi posibilitatea unei asemenea, iertaţi-mi expresia, trădări din partea contelui ?

— Trădare ? ţipă prinţesa, aprinzîndu-se ca focul. Dealtfel, puteţi fi iertat... aţi fost în prizonierat, multe vă sînt necunoscute...

Zîmbi plină de sine, făcîndu-şi nervos vînt cu evantaiul.

— Puterea şi vaza Orlovilor a căzut, continuă ea. Trec la putere duşmanii lor ascunşi şi de neîmpăcat, Paninii... Favoritul Ecaterinei, Grigori Orlov, fie-vă cunoscut, e înlocuit de un altul. Cuprins de tristeţe, Orlov a întrerupt convorbirile

cu sultanul, pe care aproape că îl învinsese, și părăsind Dunărea, s-a dus ca vîntul la Petersburg. Dar n-a fost admis la Curte, ba mai mult, a fost exilat la Revel. Vă mir ? Mai mult... Șeful dumneavoastră, contele Aleksei Orlov, supărat pentru cele întîmplate fratelui său, nu-și ascunde resentimentele, e gata să se răzbune și, nici vorbă, îmi poate fi de mare ajutor. Vedeți dar ce noutăți avem. I-am și expediat contelui Aleksei o scrisoare și un mic manifest.

— Un manifest ? În legătură cu ce ?

— Dacă Orlov va hotărî să treacă de partea mea, îi propun să dea citire, în fața escadrei, manifestului meu, să mă recunoască și să-mi proclame drepturile.

— Dar asta e imposibil, iertați-mă, încercam eu să obiectez. Gestul vostru este îndrăzneț, dar nechibzuit...

— De ce ? mă întrebă cu mirare prințesa. Cei nemulțumiți caută răzbunare ; cei părăsiți și uitați — la fel. E soarta tuturor. Or ce e mai dureros decît să nu se țină seama de vechile, unanim recunoscutele merite ?... O știe toată lumea ! Ecaterina doar Orlovilor le datorează tronul.

Prințesa se ridică, se plimbă prin cameră, apoi deschise larg fereastra. Părea că se sufocă. Apoi începu din nou să-mi vorbească, în toate amănuntele, despre speranțele ei de a intra în Rusia cu ajutorul flotei, nevrînd nici în ruptul capului să asculte obiecțiile mele. Se părea că nimic n-o va putea aduce la realitate.

Mi-a devenit limpede că această femeie răsfățată, capricioasă și asemeni unei lave încinse ascunsă de cenușă e capabilă, prin îndrăzneala ei, să se măsoare cu oricare dintre bărbații cei mai înverșunați.

— Vă îndoiți, sînteți mirat ? exclamă ea strigînd, cuprinsă de un tremur nervos. Mă întrebați de ce cred cu atîta tărie în succesul cauzei mele ? Oare chiar să nu știți ?... Sînt mulți acei compatrioți de-ai dumneavoastră care mă simpatizează, cu unii mă și aflu în corespondență... Dar dumneavoastră sînteți primul rus, și pe deasupra un om cu asemenea merite, pe care-l văd în actuala mea situație... Nu voi uita asta. E un lucru important pentru mine... Credeți-mă, voi ieși din nimicnicie, întunericul se va risipi... Oare nu vă este cunoscut că Rusia este vlăguită de războaie, de recrutări, de incendii, de molime ? Dumneavoastră să nu știți că poporul

e sărăcit de biruri peste măsură de mari, că dincolo de Volga mişcarea cumplită, sîngeroasă, mai persistă încă ? Oastea voastră e prost îmbrăcată şi şi mai prost hrănită ?... Toţi sînt nemulţumiţi, toată lumea se plînge... Chiar aşa, un locotenent al flotei ruse să fie străin de toate acestea ? Da, cînd mă voi urca pe tron poporul se va bucura, iar armata o va conduce pe autohtona [1] prinţesă rusă, pe Elisabeta a II-a, în marş triumfal, aşa cum pe vremuri a aclamat-o pe Ecaterina.

Mă revolta această uşurinţă copilărească, această orbire a prinţesei.

— Aşa să fie, dar ruseşte vorbiţi ? îndrăznii eu să întreb.

Prinţesa se fîstîci.

— Nu vorbesc, am uitat forţată de împrejurări, îmi răspunse ea, chinuită deodată de un acces de tuse. În copilărie, pe cînd aveam trei ani, m-au luat din Malorosia şi m-au dus în Siberia, unde era cît pe ce să fiu otrăvită, de acolo în Persia ; am locuit la o bătrînică din Ispahan, împreună cu ea am plecat la Bagdad, unde am învăţat franceza de la un oarecare Fournié, cum să mai ţii minte limba ta ?

Stăteam privind în gol.

— Oare ţareviciul Dmitri, slavă Domnului, recunoscut de întreaga Moscovă, vorbea ruseşte ? mă întrebă prinţesa provocator. Şi-apoi, ce poate dovedi o limbă ? Copiii învaţă şi uită cu atîta uşurinţă orice grai.

— Dmitri vorbea cu accent maloros, răspunsei eu, dar nu degeaba era... impostor.

— *Gran Dio !* exclamă prinţesa şi cuprinsă de un nou acces de tuse, începu să rîdă. Şi nu vă e ruşine să repetaţi povestea asta ? Ascultaţi şi reţineţi cuvintele mele...

Prinţesa se sprijini de speteaza jilţului. Pete sîngerii îi acoperiră obrajii.

— Dmitri era un ţarevici adevărat, spuse ea răspicat şi cu convingere. Da, un ţarevici adevărat, salvat din mîinile lui Godunov prin şiretenia neamurilor, prin minune, dacă vreţi, aşa cum şi eu am scăpat de otravă în Siberia. N-aţi ştiut-o ? O, *signor* Konţov, spuneţi-le altora poveştile astea, nu mie, care, deşi în străinătate, îmi cunosc hrisoavele casei. Am fost peţită de şahul Persiei, dar am refuzat numai şi numai fiindcă e un înrăit duşman al Rusiei... Voi fi recu-

[1] Aluzie la obîrşia nerusă a Ecaterinei (n. tr.).

noscută, auziți ? Trebuie să fiu recunoscută ! conchise prințesa triumfător, lovindu-și genunchii cu evantaiul. Un nou val de tuse o făcu o clipă să tacă. — Cred în steaua mea, continuă ea, și de aceea vă aleg fără rezervă ca sol al meu pe lîngă contele Orlov. Nu vă cer un răspuns imediat ; gîndiți-vă, cîntăriți cuvintele pe care vi le-am spus și abia apoi pronunțați-vă. Dar, vă repet, sînteți primul rus ce poartă un titlu de militar activ pe care îl întîlnesc prin străini. Ca și mine, ați avut de pătimit, și tot printr-o minune ați scăpat de prizonierat. Poate anume pentru asta v-a cruțat destinul și, ca pe mulți alții, v-a trimis la mine.

Spunîndu-mi toate acestea, prințesa se ridică în picioare și, cu o înclinare plină de măreție, mi-a dat a înțelege că întrevederea a luat sfîrșit.

VII

„CE-I ASTA ? CINE E EA ? O IMPOStoare sau cu adevărat prințesa moștenitoare a Rusiei ?", chibzuiam eu, părăsind încăperea prințesei într-o zăpăceală de nedescris, trecînd semeț și plin de importanță printre capetele plecate cu respect ale persoanelor sus-puse din suita sa.

La intrare am observat cîțiva cai de călărie, înșeuați și împodobiți cu catifea și panașe. Îndată ce intrai în hotel, am auzit tropot de copite și, privind pe geam, am zărit-o pe prințesă călărind, cu bravură, un superb cal alb, înconjurată de curtenii săi. Cavalcada pornea în plimbare prin împrejurimile Raguzei.

Cîteva zile am fost chinuit de cele mai alarmante gînduri. Aproape că nu-mi mai părăseam odaia, mă plimbam dintr-un colț într-altul, stăteam culcat, scriam scrisori, le rupeam și-mi ziceam în gînd : cum trebuie să reacționez eu, în virtutea jurămîntului și datoriei serviciului meu, la propunerea misterioasei prințese ? O dată, mă vizită secretarul ei, Cearnomski. Era un om de vreo patruzeci de ani, cu o figură tinerească și îmbrăcat foarte elegant, pe vremuri mare bogătaș, duelist și chefliu, care și-a prăpădit averea la cărți și

pentru treburile confederației. Își păstrase manierele alese, era înfumurat și lingușitor și, după cum vorbea lumea, o slujea pe prințesă fiindcă era îndrăgostit de ea în taină. Vorbind despre ea, începu să-i laude mărinimia și curajul, afirmînd, sub jurămînt, că știrile în legătură cu trecutul ei sînt adevărate și reînnoindu-și rugămintea de a-l ajuta.

— A cui fiică e la urma urmei ? Cine e tatăl ei ? întrebai cu destul de tăios. Vorbiți atîtea în folosul ei, dar trebuiesc dovezi, totul e doar atît de îndoielnic...

Cearnomski se aprinse la față și tăcu cîteva clipe. Avui atunci senzația că acest Ganimede al prințesei, coafat și pomădat, purtînd — cum cerea moda — niște cercei muierești cu briliante, era dat cu roșu pe obraz.

— Ce fel de îndoieli, Doamne ! Păi tatăl ei, iertați-mă, vă mai îndoiți ? a fost contele Aleksei Razumovski ! spuse calmîndu-se, subtilul diplomat. Permiteți-mi, pan locotenent, să vă expun totul cu de-amănuntul. Vedeți dumneavoastră, împărăteasa Elisabeta, în urma căsătoriei secrete cu contele, a avut cîțiva copii.

— Toate astea sînt povești ! Nimeni nu știe nimic exact, ripostai eu.

— Nici vorbă, chestiunea e delicată și s-a păstrat în mare taină, continuă Cearnomski. Aveți dreptate : de unde s-o știe toată lumea ? Dar o spun din surse sigure. Unde au dispărut ceilalți copii și care din ei mai e în viață, nu se știe... Cît o privește pe prințesa Elisabeta, copil de doi ani fiind, a fost dusă la neamurile lui Razumovski, cazacii Daragani, la moșia lor din Ucraina, Daraganovka, pe care poporul, consătenii noilor bogătași, au botezat-o după celebrul basm popular Tarakanovka. Împărăteasa-mamă, iar apoi și cei apropiați, auzind un astfel de nume, au poreclit-o în glumă „prințesa Tmutarakanilor..." La început, era ținută sub directa lor supraveghere, se interesau întruna de ea, iar apoi, mai cu seamă odată cu mutările ei dintr-un loc într-altul au pierdut-o din vedere și, în cele din urmă, au uitat-o cu totul.

Cuvîntul Tarakanovka m-a făcut să tresalt fără voia mea. Mi-a revenit pentru o clipă în minte ceva cunoscut și îndepărtat, propria mea copilărie uitată, cătunul meu natal Kontovka și răposata bunică Agrafena Vlasievna, care știa atîtea despre fosta și actuala Curte, despre ciudata întîmplare a

păstorului din Lemeşî, care peste noapte s-a transformat din rapsodul Alioşka Rozum în conte Razumovski şi soţ secret al ţarinei, despre urcarea pe tron a noii împărătese, despre atentatul lui Mirovici şi despre cîte altele. Datorită lui şi bunicu-meu, Irakli Konţov, consătean cu familia Razumovski, a avut multe avantaje, a fost avansat în slujbe şi a murit mare demnitar.

Cu ocazia asta mi-am amintit de încă o împrejurare neclară. Eram adolescent. Mergeam cu bunică-mea la nişte neamuri, la o onomastică. Drumul trecea prin Baturino, reziden̦a hatmanului Kiril Razumovski... Era o seară liniştită de vară. Sporovăiam. Din trăsura deschisă, în fapt de seară se conturau sălciile uriaşe printre care se zăreau cîteva căsuţe albe şi mori de vînt, dominate de o biserică. Bunica şi-a făcut semnul crucii, a căzut pe gînduri şi abia auzit, ca pentru sine, a spus deodată „*tarakancik!*" „Ce-ai spus, bunică?" o întrebai eu. „*Tarakancik...*" „— Ce-i asta?" „— Iată ce-i, dragul meu Pavlinka! răspunse dînsa. Cîndva, aici, în satul ăsta, trăia o persoană misterioasă, o copilă tare simpatică, albă şi durdulie ca un cozonăcel. Numai că nu i-a fost dat să-şi ducă multă vreme zilele aici şi, într-o bună zi, a dispărut fără urmă." „— Cine era?" mă interesai eu. „— Scufiţa roşie, răspunse bunica pe şoptite. Se vede treaba că şi pe ea, prinţesa tmutarakanilor, ca şi în basmul cu pricina, au mîncat-o lupii cei răi şi fără de inimă."

Mai multe Agrafena Vlasievna nu mi-a spus, dar nici eu n-am mai întrebat-o nimic, socotind că, într-adevăr, a fost mîncată de lupi.

Acum, îmi reaminteam cu toată limpezimea şi de Tarakanovka cea verde, înconjurată de sălcii, şi de povestirea fugară a bunicii. Epoca era miraculoasă şi puteai crede în orice minune.

— Ei, vă hotărîţi, pane? mă întrebă Cearnomski, văzîndu-mă tăcut şi căzut pe gînduri.

— Vă rog să-mi explicaţi, spusei eu, ce serviciu anume doreşte prinţesa să-i fac?

— Unul singur, unul singur, pan locotenent, spuse linguşitor trimisul, ridicîndu-se şi înclinîndu-se adînc. Să-i duceţi contelui o scrisoare din partea înălţimii sale. Asta-i toată rugămintea... Şi să-i spuneţi contelui Orlov unde şi în ce

împrejurări ați întîlnit-o pe prințesa întregii Rusii, Elisabeta, și cu cîtă nerăbdare așteaptă înălțimea sa răspunsul contelui la prima ei scrisoare și manifest. De rezultatul serviciului dumneavoastră vor depinde acțiunile următoare ale înălțimii sale, fie vizita la sultan, fie celelalte.

Cearnomski scoase un plic pe care mi-l întinse.

— Este singura rugăminte ! repetă dînsul și, cu o nouă plecăciune, mă privi slugarnic, cu ochii săi mari, cenușii, plini de implorare.

Chibzuind, mi-am dat seama că nu e cazul să refuz și am luat scrisoarea. Datoria serviciului îmi cerea să-i raportez totul contelui, iar cum va hotărî dînsul asta era treaba dumisale.

— Permiteți-mi, spusei, nu știu cine e prințesa dumneavoastră, dar scrisoarea sa va ajunge intactă la conte.

În așteptarea unei corăbii de ocazie, m-am prezentat încă o dată la prințesă, mi-am luat rămas bun și în ziua cînd prințul Radziwill oferea, în cinstea prințesei, o strălucită serbare, cum nu întîlnești decît în basme, am părăsit Raguza.

Despre această serbare au avut ce vorbi vreme îndelungată ziarele Europei. Aiuritul și risipitorul prinț, îndrăgostit de ea nebunește, de multă vreme arunca cu banii, ca un nabab indian. De data asta, se depășise. Vinurile scumpe curgeau șiroaie, muzica cînta de-ți lua auzul, în parc se trăgea cu tunurile și se organizaseră jocuri de artificii dintr-o mie de rachete. La sfîrșitul ospățului, cu bal mascat și dansuri, *pane-kohanku* anunțase pe toată lumea că dansul trebuie să țină pînă-n ziuă și că, odată cu zorile, toți comesenii, pentru a se răcori, vor vedea o iarnă adevărată și vor fi duși acasă nu cu trăsuri, ci cu săniile.

Dimineața, oaspeții ieșiră în prag ; toate străzile învecinate erau, într-adevăr, albe ca iarna. Erau presărate cu un strat gros de sare aidoma zăpezii, și o mare de măști zgomotoase întovărășite de noi salve de tun și de țipetele orășenilor treziți din somn a fost, într-adevăr, dusă acasă cu săniile, în sunetul muzicii.

Am plecat, spărgîndu-mi creierii să ghicesc, dacă într-adevăr prințesa este fiica răposatei împărătese Elisabeta și dacă crede cu adevărat în ceea ce spune, sau împrăștie numai un basm scornit de alții. Pe cît îmi aduc aminte, expresia feței

ei, mai cu seamă ochii, trădau o oarecare, abia perceptibilă ezitare dar, în acelaşi timp, aveau o licărire care aducea a speranţă. Ducînd aceste ştiri despre ea precum şi scrisoarea pe care mi-o încredinţase, acţionam în numele datoriei mele de ofiţer, dar, totodată avînd pentru ea şi o anume milă, cum ai în general pentru orice femeie.

VIII

AM DEBARCAT DIN CORABIE LA ANcona. De acolo am plecat neîntîrziat la Bologna, unde mi s-a spus că se află statul major al comandantului eseadrei.

Contele Aleksei Grigorievici Orlov, deşi învingător la Cesma, în fundul sufletului său nu prea îndrăgea marea şi, predînd conducerea flotei contraamiralului Samuil Greig, ofiţer general de marină, majoritatea timpului şi-o petrecea pe uscat. Cu supuşii era deosebit de prietenos şi de amabil, îi plăceau glumele simple şi, marcat de strălucirea imperială, era cu toată lumea atent şi binevoitor.

Îmi era cunoscută viaţa contelui la Moscova, pînă în ultima campanie din apele greceşti, aceea care i-a adus gloria. Orlovii nu erau străini familiei mele. Răposatul taică-meu, într-o anumită perioadă, a lucrat împreună cu ei, iar eu, întorcîndu-mă de pe mare, nu o dată i-am vizitat acasă la Moscova. Contele Aleksei Grigorievici era favoritul numărul unu al oraşului. Chipul de voinic din basme, respirînd sănătate, al contelui Alehan, cum era poreclit acolo, ochii săi frumoşi, greceşti, firea lui veselă şi lipsită de griji şi uriaşa avere atrăgeau în palatele sale ospitaliere atît protipendada cît şi pe omul de rînd.

Palatul contelui Aleksei Grigorievici, îmi aduc ca acum aminte, se găsea dincolo de bariera Moscovei, la vadul Crimeii, la marginea satului Neskucinoe.

Moscoviţii admirau în palatul său pereţii tapisaţi cu goblenuri, sobele rafinat lucrate şi modelate, cu picioruşe daurite, colecţia de arme vechi şi de tablouri. Parcul său era împodobit cu fîntîni arteziene, bazine, pavilioane, cascade, avea o

grădină zoologică și una de păsări. Iar la poarta principală, în ferestruica gheretei paznicului, se afla o colivie cu un papagal vorbitor, care striga pentru toți gură-cască : „Vivat împărăteasa !"

Se spune că, la banchetele ca-n basme ale contelui Aleksei Grigorievici, la masele aranjate pe sub lămîii și portocalii amari din serele sale, nu arareori luau loc peste trei sute de persoane.

Fire de rusnac, contelui îi plăcea să-și înveselească oaspeții cu tot soiul de spectacole : lupte cu pumnii, lupte libere. Dealtfel, își măsura și el puterile : îndoia potcoave, lega vătraiul cu nod, îngenunchea taurul ținîndu-l de coarne și înveselea Moscova cu șotiile sale cu totul deosebite.

Așa, odată, ca să-și bată joc de fanții care tocmai se dădeau în vînt după lornioane și ochelari, și-a trimis de un arminden, în parcul Sokolniki, pe unul din pomanagiii aciuiți pe lîngă palat. În ținută de călărie, acesta pășea țanțoș în urma junilor îmbrăcați după ultima modă, trăgînd o mîrțoagă șchioapă, pe ochii căreia tronau niște ochelari uriași, tăiați în tablă, purtînd următoarea inscripție : „Și încă n-am decît trei ani !"

Dar cel mai viu interes îl stîrneau vînătorile cu gonași și caii săi de curse. Nici un cal din Moscova nu se putea întrece cu armăsarii contelui, amestec de sînge arab cu sînge englez și finlandez.

La cursele de cai ce aveau loc în fața casei, lîngă vadul Crimeii, contele Alehan — îl văd ca și acuma — iarna, într-o sanie minusculă, iar vara, în carul de curse, condus de el însuși, se întrecea cu renumita sa iapă albă ca spuma, Smetanka, sau cu concurenta acesteia, Amazonka cea sură și cu pete.

Poporul se ținea după el — gloată, cînd contele, purtînd o scurteică îmblănită à la Romanov sau un halat de postav, apărea în poartă, călare, strîngînd în hățuri pe frumoasa cu coamă albă și se pornea să strige la cei trei Semioni, principalii săi călărași : la Senka cel Alb să îndrepte căpăstrul înspumat, la Senka cel Negru să strîngă chinga, la Senka din Drezda să umezească cu cvas coama calului.

Contele era șugubăț și în scris.

Toată lumea cunoștea pe de rost scrisoarea trimisă fratelui său, Grigori, în care descria strălucita victorie de la Cesma: *„Mîndre frate-meu, noroc! Iată c-am intrat și-n foc. Prins-am pe dușman pe loc. Luptă dreaptă fu să fie. L-am zdrobit din temelie. L-am învins, l-am scufundat, după aceea foc i-am dat, de s-a prefăcut în scrum. Eu, îmi văd tihnit de drum. Sluga voastră, scumpe frate, îți trimite sănătate"*. Scrisoarea a circulat în copii din mînă în mînă.

Chefliu înnăscut, bătăuș și petrecăreț, în anii dinainte de război, contele nici nu visa să ajungă marinar. Pînă și la comandamentul flotei din Italia a sosit pe uscat.

Cîte nu se spuneau pe seama lui cu ocazia urcării pe tron a împărătesei. După lupta de la Cesma vorbele s-au întețit. Pentru multă lume contele era o enigmă.

La paradă ca și la primirile pe care le organiza ca la Curte, Aleksei Grigorievici apărea în toată strălucirea, îmbrăcat în aur, încărcat de briliante și decorații. Și, cu toate astea, cînd pornea la plimbare sau la chefuri, așa cum făcea și la Paris, apărea în mijlocul protipendadei pomădate și dantelate, care-l urma nebunește, nu numai nepudrat, dar îmbrăcat într-un caftan simplu, dintr-o stofă cenușie și intenționat grosolană, iar pe cap cu un clop de mic burghez. Eu, ca și alții, nu prea ghiceam pornirile lăuntrice ale contelui și, deseori, cuvintele sale mă puneau în încurcătură. Era un om tare subțire și o minte tare luminată.

Ardeam de dorința de a-l revedea din nou, după o despărțire atît de îndelungată, deși rugămintea prințesei mă punea în mare încurcătură. Înainte de a pleca din Raguza, l-am anunțat în scris despre evadarea de la turci, comunicîndu-i totodată că-i aduc vești despre o persoană însemnată, întîmplător descoperită și văzută de mine. Peregrinarea mea prin Italia a durat multă vreme; în munți am răcit, și un timp am zăcut bolnav la un magnat plin de compasiune. În cele din urmă am ajuns la Bologna.

Emoționat, după ce m-am odihnit după drum, m-am apropiat de splendidul *palazzo* al contelui și, aflînd că stăpînul e acasă, am poruncit să fiu anunțat. După un prizonierat atît de îndelungat trebuia să fiu primit cu căldură și decorat, dar eram cuprins de îndoială asupra modului în care mă va primi contele din pricina întîlnirii pe care o avusesem și a

tratativelor purtate cu periculoasa pretendentă, fără aprobarea sa.

Firește, toate astea puteau fi răstălmăcite în fel și chip. Iar dacă ar fi trebuit să răspund cu toată sinceritatea ce gîndesc despre acea persoană, aș fi stat la îndoială dacă trebuie sau nu să spun ceea ce gîndeam cu adevărat în acele clipe. Cînd mă aflam la Raguza mi-au ajuns la urechi niște veşti în legătură cu trecutul ei, despre niște legături pe care le avusese. În fond, cine ce are cu trecutul ei, cine știe la ce legături o fi recurs, căutînd o ieșire din soarta ei atît de crudă? Și-apoi, oare aceste legături existaseră cu adevărat?

La conte am fost primit de îndată, am fost condus prin saloane și holuri frumos împodobite, întîi prin catul de jos, apoi prin cel de sus.

Contelui Aleksei Grigorievici, bărbat frumos, în vîrstă de treizeci și opt de ani, îi plăcea nu numai acasă, ci și în străinătate, unde se afla în acel moment, să-și petreacă timpul în tovărășia porumbeilor, pentru care avea o adevărată pasiune. Cînd am apărut eu, se afla în mansarda palatului său, unde porunci să fiu introdus fără fasoane.

Și ce credeți că mi-a fost dat să văd? Această somitate, acest om deștept, de o forță și o înălțime neobișnuite, în prezența căruia ceilalți oameni păreau a fi niște pigmei, ședea pe un scăunel obișnuit, în dreptul unei ferestre deschise și prăfuite din pod. Ascunzîndu-se aici de căldura înăbușitoare a zilei, numai cu cămașa pe el, sorbea dintr-o licoare răcoritoare, și se desfăta cu porumbeii care zburau în stol prin curte și pe deasupra acoperișurilor, făcîndu-le semne cu batista.

— A, Koncik, bună! zise el, întorcîndu-se o clipă spre mine. Ce-i? Ai scăpat? Te felicit, frățioare, ia loc... Vezi perechea aia? Ce zici de ei?... Ia te uită, un vîrtej, un vîrtej...

Le făcu din nou semne cu batista, în timp ce eu, negăsind pe ce să mă așed, am început să-l cercetez plin de curiozitate. În acești ani de odihnă, contele se îngrășase și mai mult. Avea o ceafă groasă ca de taur, umerii ca ai lui Jupiter sau Bachus, iar chipul iradia numai sănătate și forță.

— Ce te uiți? zîmbi contele privindu-mă din nou. Vezi, cît ai stat în chinuri la turci ne-am petrecut vremea cu porum-

beii ; aici toți sînt de culoarea lutului, tiviți la aripi cu negru ; așa cum sînt pe la noi, aici sînt rari, și-apoi, frate, ăștia nu-s porumbei oarecare... Da, poartă scrisori cale de o sută de verste... O minune ! Dacă am prăsi și pe la noi dintr-ăștia !... Ei, hai, povestește-mi despre prizonierat și despre peregrinările tale...

Am început să vorbesc.

La început contele mă asculta distrat, privind întruna spre fereastră, apoi deveni tot mai atent. Cînd am amintit de persoana văzută la Raguza și i-am înmînat plicul, contele, aruncînd dintr-o farfurie o mînă de semințe porumbeilor care șerpuiră în zbor și se așezară pe acoperiș, se ridică în picioare.

— Veștile tale, prietene, zise Orlov, sînt de asemenea natură, încît trebuie să le discutăm cu toată seriozitatea. Hai să coborîm de pe „catargul" ăsta în „salonul ofițerilor".

Am trecut la etajul de jos al casei, de acolo în parc. Între timp, contele s-a îmbrăcat și a poruncit să nu fie deranjat. Multă vreme am rătăcit pe alei. Răspunzînd la întrebări, căutam să-i pătrund privirea care devenise deodată mai încețoșată. Mă asculta cu atenție încordată.

— Trișezi, îmi spuse brusc contele, în timp ce ne continuam plimbarea prin parc. De ce afirmi că e impostoare și aventurieră ? Explică-te, adăugă el, așezîndu-se pe o bancă. O spui din auzite, sau te-ai convins tu însuți ?

M-am încîlcit, neștiind ce să-i răspund.

— E îndoielnică povestirea ei despre trecut, îngînai eu. Prea aduce a poveste. Siberia, otrăvirea, fuga în Persia, legăturile cu coroanele influente din Europa. Ca slugă preacredincioasă a țarinei, am acționat după cum mi-a dictat conștiința, eram numai ochi și urechi și, de ce-aș ascunde-o ? nu-mi pot birui îndoiala.

— Sînt de acord, zise contele. Toate astea pot fi interpretate în fel și chip. Dar un lucru are importanță : la Petersburg, s-a aflat de ea, și se primesc scrisori în care e numită vagabondă și impostoare, o femeie care și-a însușit un nume și un sînge nepotrivite.

Contele tăcu o vreme.

— Grozavă, hoinara asta ! adăugă el, ca pentru sine, cu o intonație ciudată. Așa să fie, nu contest... Dar atunci de ce

s-au hotărît să-i ceară extrădarea, iar în caz de refuz să se recurgă la bombardarea citadelei ei din Raguza ? Nu-ţi faci de lucru în felul ăsta cu o vagabondă. Una ca asta se prinde simplu, fără tapaj. Îi atîrni apoi o piatră de gît şi-i dai drumul în apă...

Am simţit ceva rece străbătîndu-mi şira spinării la auzul cuvintelor contelui. Mi-am amintit atunci de Mirovici.

— Asta-i, frăţioare, se vede treaba că nu-i chiar o oarecare, zise în cele din urmă contele, privindu-mă fix în ochi. Tu, tu ce crezi despre toate astea ? Hai, spune-o deschis.

IX

M-AU MIRAT CUVINTELE CONTELUI

Involuntar mi-am amintit de cele spuse de principesă în legătură cu slăbirea puterii Orlovilor, cu exilarea fostului favorit la Revel şi ridicarea rivalilor lor. Să fi fost ciuda sau supărarea care-l orbeau pe conte, sau credea cu adevărat în originea prinţesei ? Numai că, se vede treaba, cu mine discuţia n-o purta în vînt ; în sufletul lui se dădea o luptă serioasă.

— Iertată să-mi fie îndrăzneala, luminăţia voastră, începui eu, nemaiputînd răbda. Odată ce-mi poruncîţi, am să vorbesc pe faţă. Persoana văzută de mine seamănă într-adevăr cu răposata împărăteasă Elisabeta. Cine nu cunoaşte chipul acelei ţarine ? Acelaşi contur semeţ al feţei albe şi delicate, aceleaşi sprîncene brune arcuite, aceeaşi ţinută majestuoasă, dar, întîi şi întîi, — ochii, ochii ăştia ! Nu pot să vă reproduc povestirea răposatei mele bunici din Ucraina despre neamurile lui Razumovski.

— Chiar aşa, Konţov ! Tu însuţi eşti din Baturino ! îmi luă vorba din gură contele. Ei, spune-mi ce ţi-a povestit bunică-ta ?

I-am relatat despre Daraganovka şi despre copila misterioasă care a locuit în acei ani acolo.

— Deci iată de unde vine această Tarakanova, zise contele. Chiar aşa, mi-aduc aminte ! Şi eu am auzit cîndva ceva despre prinţesa tmutarakanilor.

S-a ridicat de pe bancă. Se vede că învălmășeala i-a cuprins gîndurile. Ducîndu-și mîinile la spate și plecîndu-și capul, a început din nou să bată, cu pași rari, aleile parcului. Eu îl urmam respectuos.

— Konțov, tu nu ești un puști! spuse deodată Aleksei Grigorievici, fixînd asupra mea ochii săi pătrunzători, vulturești. Treaba e de o importanță uriașă, statală. Fii atent, dar nu numai în acțiuni sau cuvinte, ci și în intenții. Juri că n-ai să scoți, despre toate astea, nici o vorbă?

— Jur, luminăția voastră.

— Atunci ascultă... și ține minte. Vei răspunde pentru toate cu capul.

Contele tăcu și, fixîndu-și asupra mea privirea sa îngîndurată care îmi pătrundea pînă în adîncul sufletului, adăugă:

— Nu uita, pe mine doar mă cunoști... cu capul...

Ne-am dus pînă la capătul parcului și ne-am așezat pe o bancă mai izolată.

— Nu-i mare lucru s-o prinzi pe impostoare, spuse contele. Dacă ți se poruncește poți s-o faci în fel și chip. Dar ar fi cinstit, spune, s-o iei cu minciuna? Și-apoi e femeie... Ar fi păcat, nu-i așa?

— Cum să nu fie păcat, răspunsei cu entuziasmat. Dușmanii trebuiesc învinși, dar pe față... altminteri oricine te-ar numi trădător și suflet josnic...

Contele clipi într-un mod ciudat de parcă ceva trecu prin ochii săi.

— Așa-i, așa e, josnic... Și-apoi, nici noi doi nu sîntem călăi! zise el. Iar de la Petersburg, totuși, nu ne-ar scrie de florile mărului; și afară de asta, așa cum sîntem cotați acolo, deocamdată toate sînt vînt... Am să ți-o spun deschis că am primit pînă acum de două ori vizita unor soli secreți, care au încercat să mă atragă de partea lor și să mă ridice împotriva tuturor treburilor mie încredințate... Te-ai așteptat la una ca asta? Nu te-apucă furia, după ce am atîtea merite? Spune!

Sinceritatea contelui m-a uluit, dar m-a și flatat.

„Iată situația potentaților lumii!" îmi spusei eu, fiindu-mi sincer milă de conte. Adevărata cădere a favorurilor familiei sale mi-era acum limpede.

Aleksei Grigorievici mi-a mai pus cîteva întrebări în legătură cu prinţesa şi cu cei din preajma ei, mi-a spus că mă ia pe lîngă el, apoi m-a concediat, poruncindu-mi să rămîn la Bologna şi să-i aştept chemarea. I-am mulţumit pentru atenţie şi am plecat.

A doua zi, contele se duse la Livorno, la escadra sa de unde nu se înapoie decît peste o săptămînă. Fiind fără bani, o duceam greu, şi afară de asta şi într-un plictis îngrozitor. În Rusia nu mai aveam cui scrie. Peste cîteva zile am fost chemat.

Contele m-a primit în cabinetul său de lucru.

— Poţi să ghiceşti, Konţov, ce-ţi voi spune? m-a întrebat el, umblînd prin hîrtii.

— Cum aş putea cunoaşte gîndurile luminăţiei voastre?

— Ai aici un bilet: capeţi bani de la casier; mai întîi să-ţi plăteşti datoriile, să le trimiţi bani cămătarilor răi franţuji... Pe urmă, mîine pleci la Roma...

M-am înclinat, aşteptînd alte instrucţiuni.

— Ştii pentru ce? mă întrebă contele.

— Nu pot ghici.

— Cît ai bătut mapamondul şi ai zăcut bolnav, misterioasa prinţesă, părăsită de Radziwill-fluieră-vînt, a plecat din Raguza. Mai întîi, cu un paşaport napolitan, a vizitat Barletta, unde a stat o vreme; acum, sub înfăţişarea unei doamne poloneze din lumea mare, a apărut la Roma. Pricepi?

Mă înclinai din nou.

— Sînt, începu contele, de multă vreme vinovat în faţa ei, — nu i-am răspuns la două scrisori... Dar cum o puteam face, cînd aveam atîţia ochi în jur?... Am încercat zilele trecute să-i trimit un om de încredere, tot un coleg de-al tău, din flotă, dar ea nu l-a primit. Mi-e milă de ea, sărmana, e tînără şi lipsită de experienţă, părăsită de-toată lumea şi fără o leşcaie. Tu vei reuşi s-o vezi şi vei începe tratativele. O invit aici... După cum se-aude, pe acolo sînt şi nişte ruşi... Află-i, dar, întîi de toate, apăr-o de duşmani şi de orice fel de influenţe. Să n-aibă încredere decît în noi. O vom ajuta. Cît priveşte conştiinţa, fii pe pace: toate se vor face din inimă şi după legile dreptăţii.

X

ERAM ULUIT. „OARE SĂ FIE CONTELE

dispus la trădare ? mă fulgeră un gînd. Imposibil ! Un patriot de seamă, eroul loviturii de stat şi principalul ajutor al Ecaterinei nu poate face una ca asta ! Atunci ce are de gînd ?"

Ros de îndoieli, m-a apucat dorinţa nebună, îndrăzneaţă, de a afla intenţiile cele mai ascunse ale contelui.

Trebuie să spun că, în acele zile, a început să circule un zvon, nu se ştie de cine lansat, cum că contele primise un ordin secret prin care fusese rechemat şi înlocuit de la comanda flotei de un altul. Din cauza asta, toată lumea îl căina.

— Iertată să-mi fie vorba, luminăţia voastră, mă adresai contelui, chiar mîine voi pleca la Roma. Îmi încredinţaţi o treabă de cea mai mare însemnătate. Dacă prinţesa o să cadă de acord cu condiţiile noastre şi va accepta chemarea domniei voastre, îndrăznesc să vă întreb, ce urmări pot avea toate acestea ?

— Eşti cam curios ! pufni cu ironie contele. Voi, marinarii ăştia aşa sînteţi toţi : ce ţi-e-n guşă şi-n căpuşă ! Nouă, diplomaţilor, nu ne place vorba de prisos. Ai să vezi singur, cînd ai să mai îmbătrîneşti... Cît despre mine, sînt sluga credincioasă şi supusă a majestăţii sale, Ecaterîna Alekseevna.

— Iertaţi-mă, domnule conte, continuai eu. Mi se încredinţează o treabă, şi nu una militară. Nu sînt umblat în chestii dintr-astea, şi tare mă mai tem. Ce credeţi, persoana îşi va anunţa drepturile public ?

— Tocmai la asta mă gîndesc şi eu, răspunse contele. Se prea poate să fie cu adevărat un vlăstar împărătesc, sînge din sîngele măicuţei noastre ţarina Elisabeta ! Trebuie să ne aşteptăm la orice. Caută să fii sîrguincios, Konţov, şi nu-ţi vor fi trecute cu vederea serviciile aduse. Şi, mai întîi de toate, ţine minte : prinţesa trebuie ajutată ca femeie, cu bani ; să fie scoasă din situaţia asta dezonorantă... Poate că şi majestăţii-sale, împărătesei, o să-i fie pe plac treaba asta, faţă de lume. Inima monarhului nostru e, vai ! uneori de piatră... Dar şi ea poate, în cele din urmă, să se înmoaie...

Contele mă uluia tot mai tare.

„Acum e limpede, îmi ziceam eu, influența Orlovilor a scăzut. Contele, pesemne, și-a propus s-o convingă pe pretendentă să renunțe la drepturile sale."

Calea trasată de conte mi-a devenit clară.

Mi-am făcut bagajul și am pornit la drum, să-i îndeplinesc cu toată convingerea porunca, în cele mai mici amănunte.

Era la începutul lui februarie al anului 1775. Parcă a fost ieri, dar cîte a trebuit să îndur, să văd...

Ajungînd la Roma, l-am căutat pe trimisul contelui plecat într-acolo înaintea mea. Era un locotenent tot din serviciul nostru, după cum spunea lumea, grec de origine, dar eu cred mai degrabă că era jumătate neamț, jumătate evreu, Ivan Moiseevici Hristenek.

I-am predat hîrtiile ce-mi fuseseră încredințate și am încercat să-l descos despre obiectul misiunii noastre.

Negru ca un gîndac, scund și iute în mișcări, un om cum nu se poate mai antipatic, Hristenek zîmbea întruna, avea vorba insinuantă și ochi curat hoțești — îți pătrundeau în suflet și în buzunar.

Am aflat de la Hristenek că prințesa ocupa la Roma, pe Cîmpul lui Marte, cîteva odăi la parterul casei Giuianni. Aici își ducea traiul în mare taină și penurie financiară. Pentru casă plătea cincizeci de țechini pe lună, avea doar trei servitori, și un prieten, un abate-iezuit care, din cauza sănătății ei șubrede, nu lăsa pe nimeni să se apropie de ea.

Trimisul contelui, Hristenek, purtînd straie de cerșetor, dădea de mai bine de două săptămîni, ocol casei Giuianni, căutînd s-o întîlnească pe singuratica sa locatară. Nu cîștigase încrederea nimănui și, oricît se rugase de servitori, nu avusese acces.

M-a condus spre Cîmpul lui Marte.

Casa Giuianni avea o poziție retrasă, în fundul unei curți fiind ascunsă de o grădină umbroasă. M-am apropiat de ușă, lovind încet ușorul. În fereastra îmbrăcată cu viță sălbatică apăru mai întîi chipul — necunoscut mie — al cameristei prințesei, fiica unui căpitan prusac, Francisca Meschede, după care apăru cunoștința mea din Raguza, secretarul prințesei, Cearnomski.

— Cine v-a trimis ? mă chestionă el, studiindu-mă cu teamă şi neîncredere prin crăpătura uşii.

Abia l-am mai recunoscut. Unde dispăruseră şicul şi încrederea de sine ? Hainele îi erau ponosite, părul necoafat, obrajii nepomădaţi, iar în urechi nişte cercei ieftini, simpluţi.

— Contele Orlov, i-am răspuns eu.

— Ai vreo scrisoare ?

— Întîi lăsaţi-mă să intru.

— Ai vreo scrisoare ? repetă secretarul prinţesei devenind mai îndrăzneţ.

— Scrisă personal de mîna contelui, am răspuns eu, înmînîndu-i plicul.

Cearnomski apucă scrisoarea, aruncă o privire la antetul ei german şi, pierzîndu-se puţin cu firea, zăbovi o clipă ca apoi să dispară după uşă.

Au trecut vreo două-trei minute. Uşa s-a deschis apoi brusc. Am fost lăsat să intru.

— Vă rog să mă iertaţi, vă rog să mă iertaţi, spuse Cearnomski, făcînd temenele pînă la pămînt. Imaginaţi-vă : nu v-am recunoscut în veston. V-aţi schimbat aşa de mult ! Poftiţi înăuntru, vă rog... Sînteţi un oaspe dorit !

Făcea atîtea temenele şi reverenţe, încît mi se păru caraghios şi jalnic.

Prinţesa mă primi într-un mic iatac, ale cărui ferestre dădeau în spatele casei, într-o grădină şi mai singuratică. Aici nu mai vedeai nici tapete scumpe de mătase, nici obiecte din bronz ca la Raguza, nici mobilă daurită, nimic din luxul de ieri.

Cneaghina întregii Rusii, Elisabeta Tarakanova, prinţesă de Vladimir, *la dame d'Azow*, cuceritoarea şahului persan şi a atîtor prinţi germani stătea acum culcată pe o sofa de piele, învelită cu o pelerină din catifea bleu, încălţată cu papuci căptuşiţi cu blană de jder.

În odaie era frig şi umezeală. O flacără slabă abia licărea în şemineu.

N-am recunoscut-o pe prinţesă. Faţa ei chinuită, slăbită, cu o roşeaţă puternică în obraji era însă la fel de fermecătoare. Ochii îi zîmbeau, dar nu mai erau aceiaşi, îţi aminteau de o frumoasă căprioară sălbatică, rănită de moarte, care a scăpat de urmărire, dar care îşi simte pieirea aproape.

— Iată-vă, în sfîrşit ! spuse prinţesa zîmbind cu timiditate. Mi-aţi adus răspunsul contelui la scrisoarea mea... L-am citit. Vă mulţumesc. Ce mai aveţi de spus ?

— Contele este sluga voastră preaplecată şi sclavul vostru credincios, răspunsei eu, repetînd cuvintele ce-mi fuseseră încredinţate. Vă stă la dispoziţie şi la picioare.

Prinţesa se ridică. Aranjîndu-şi părul blond, nepudrat, înfrîngîndu-şi tulburarea, îmi întinse prietenos mîna, pe care m-am hotărît s-o sărut respectuos.

— M-au părăsit cu toţii, exceptînd două persoane apropiate, spuse prinţesa, tuşind tare, într-o batistă pe care şi-o tot apăsa de buze... Dar să lăsăm asta... Ştiţi, sînt complet lipsită de mijloace... Prinţul Radziwill, împreună cu prietenii săi şi cu franţujii care mă ajutau — mă veţi crede ? — m-au părăsit, s-au dat la fund... Şi toate astea s-au petrecut aşa, deodată... Îndată ce armata noastră a încheiat pacea cu Turcia, serviabilii magnaţi polonezi m-au părăsit. Am să le-o reamintesc la timpul potrivit. Acum să v-o spun cu toată sinceritatea, adăugă ea, zîmbind, n-am un sfanţ... N-am cu ce plăti doctorul, mîncarea. Mă asaltează creditorii, mă ameninţă poliţia. E îngrozitor, n-am din ce trăi.

Spunînd toate acestea, prinţesa începu să tuşească din nou, înfricoşător, îndreptînd asupra mea o privire pierdută, plină de imploare. Nici urmă din vechea siguranţă.

— Luminăţia voastră, începui eu, îndeplinînd instrucţiunile primite. Iată un mic ajutor, oferit de conte. Cît e aici, nu ştiu, însă contele vi-l oferă sincer, din toată inima.

Am scos şi am înmînat prinţesei cecul contelui, sigilat şi cifrat pe numele bancherului Jankins din Roma.

Ea citi hîrtia, se frecă la ochi, mă privi şi căzu din nou pradă tusei.

— Cum ?! exclamă prinţesa, strîngînd cu un zîmbet fericit hîrtia la piept. E adevărat, nu-i o glumă ?

— Un demnitar de importanţa luminăţiei sale, contele Orlov, răspunsei eu, nu glumeşte în chestiuni din astea.

Prinţesa sări vijelios de pe sofa, începu să bată din palme ca un copil, rîzînd şi plîngînd totodată, mă îmbrăţişă în fugă, exclamă ceva şi dispăru în camera de alături. De

acolo o auzii strigînd: „Un credit nelimitat!", după care urmă un plîns puternic, isteric.

Servitorii au început să forfotească. Intră Cearnomski, palid, tulburat.

— Înălțimea sa vă este atît de recunoscătoare! spuse secretarul, strîngîndu-mi cu putere mîna. Sînteți primul care ați ajutat-o, nu v-ați trădat cuvîntul dat... Se întîmplă atît de rar... Dealtfel, nu degeaba oscila prințesa: a fost de atîtea ori înșelată. Pînă și ai voștri au ispitit-o și apoi au părăsit-o... Contele o invită la Bologna; nu știu dacă o să accepte, dar trebuie să sperăm că se va hotărî să dea curs invitației domniei-sale... E neînfricată, întreprinzătoare, îndrăzneață ca un cavaler și, pentru o cauză scumpă ei, credeți-mă, nu se va teme de nimic.

— Pot să-i comunic toate acestea contelui? mă interesai eu.

— Așteptați cîtăva vreme. În situația ei... Apoi, după cum ați băgat singur de seamă, mai e și bolnavă..., răspunse Cearnomski. Treceți peste o zi, peste două... O să vă dea de știre. Pînă una, alta, păstrați totul în mare taină.

— Mai sînt ruși pe-aici? întrebai eu. Au acces la prințesă, pot să-i strice... Cine sînt?

Cearnomski, înroșindu-se și fîstîcindu-se, m-a privit piezîș și mi-a răspuns că n-are cunoștință despre asta. Am plecat.

Trecură cîteva zile. De la prințesă nici un semn. Stăteam cu Hristenek în osteriile din vecinătate, pîndind împreună casa prințesei, să vedem cine o frecventează și la ce ne putem aștepta. În primele zile, în jurul casei Giuianni fu liniște, nici o mișcare. Veni de cîteva ori doctorul, apoi o femeie, toată în negru, cu un voal pe cap, pesemne o călugăriță. Stătea la prințesă ceasuri în șir. Odată, spre seară, un servitor aduse lîngă gardul casei o trăsură frumoasă, de piață. Pe poartă, învăluită într-o pelerină de catifea bleu, ieși o femeie, care, clătinîndu-se, luă loc în trăsură.

— Prințesa! i-am șoptit lui Hristenek. Trebuie să vedem unde merge!

Am strigat un birjar și am urmat-o. Cu storurile trase trăsura a pornit-o în goană, cotind-o pe străzi lăturalnice,

a ieşit pe Corso şi s-a oprit lîngă agenţia bancară a lui Jankins. Era limpede, cheia magică a ceculuí contelui Orlov. descuiase uşa spre frumoasa şi îndrăzneaţa prinţesă.

XI

A MAI TRECUT O SĂPTĂMÎNĂ FĂRĂ veşti. Am răcît uşor şi stăteam în casă. Hristenek, care continua să observe casa, m-a anunţat, înciudat, că era cît pe ce să fim duşi de nas: prinţesei nici prin gînd nu-i trecea să plece la Bologna.

După cum a aflat urmăritorul, îşi plătise datoriile, iar creditorii şi poliţia, care o ameninţau cu arestarea, se potoliseră şi n-o mai asaltau.

Casa Giuianni se transformase ca prin minune. La poartă, zi şi noapte se înghesuiau trăsuri. Personalul de serviciu al prinţesei se mări din nou. Tarakanova ocupă ambele caturi ale casei spaţioase, îşi cumpără o sumedenie de toalete, începu să iasă în lume, ca altădată, frecventa locurile de plimbare şi de petrecere, vizita expoziţiile de pictură şi de rarităţi, invita lume şi avea casa deschisă. Se nimeri ca pe vremea aceea Roma să fie deosebit de animată: avea loc alegerea noului Papă, în locul răposatului Clement al XIV-lea.

Seara, salonul prinţesei era vizitat de celebrităţi: pictori, muzicieni, scriitori şi clerici de seamă. În acea vreme, necunoscuta în negru aproape că nu se mai arăta. O dată doar am zărit-o la poarta casei Giuianni. Dînd cu ochii de mine, mi-a întors spatele furioasă şi, dacă nu greşesc, mi s-a părut că rosteşte nişte cuvinte ruseşti. Am putut să-i observ doar părul auriu, cu o meşă căruntă şi ochii cenuşii, încă frumoşi, care ardeau de ură.

Prin fereastră răzbăteau din cînd în cînd sunetele harfei, la care prinţesa cînta cu multă măiestrie. O mulţime pestriţă de gură-cască şi cerşetori, miluiţi din belşug, stăteau pînă noaptea tîrziu lîngă gard, căscînd ochii în curte, urlînd cît îi ţinea gura şi bătînd din palme cînd prinţesa pornea în plimbările ei pompoase, urmată de o cavalcadă de invitaţi.

Făcîndu-mă bine, am văzut cu ochii mei cum prinţesa, fie în trăsuri luxoase, fie călare pe nişte puri-sînge turbaţi, străbătea pieţele şi străzile Romei ca şi altădată, lipsită de griji, gătită şi veselă.

Mă bucuram involuntar la gîndul că, prin mine, sărmana femeie primise un atare ajutor. Un singur lucru mă cam deranja: Hristenek, dat mie ca ajutor, începu să facă aluzii privitoare la o oarecare neîncredere a contelui faţă de mine.

Roma a început să vorbească despre frumoasa musafiră, aşa cum pe vremuri vorbiseră Veneţia şi Raguza, cea care a trădat-o, ba chiar i-a devenit duşmănoasă.

Hristenek a aflat că bancherul Jankins i-a înmînat, în numele contelui Orlov, zece mii de galbeni. Frumoasa înviată risipea nebuneşte banii căpătaţi, fără să se gîndească că se pot şi isprăvi.

Odată, am fost şi eu invitat la o serată de-a ei. Prinţesa părea un soare strălucitor în mijlocul stelelor ce-o înconjurau. Cînta la harfă cu atîta suflet, încît am fost profund impresionat. Nu mi-a dat nici o explicaţie în legătură cu plecarea la Bologna, mi-a spus doar în treacăt: „Fiţi liniştit, toate se vor aranja".

La sfatul lui Hristenek, după vreo două zile, i-am reamintit în scris prinţesei de conte. Multă vreme n-am primit nici un răspuns. Ne pierdeam în presupuneri, pînă în ziua cînd am primit un bilet, prin care eram invitat la o întîlnire în biserica Santa Maria degli Angelli.

Era seară. Am pătruns încet în biserica pe jumătate luminată, îmbibată cu miros de tămîie. Ici-colo licăreau lumînările de la icoane. O liniştе încărcată de taine umplea întunericul spaţiilor dintre coloane. În locul cel mai ferit, ascunsă de un intrînd, cu o cărticică în mîini, stătea o femeie voalată, slabă, zveltă, într-o pelerină modernă, de catifea. Am recunoscut-o pe prinţesă.

— Dorinţa de bine şi prosperitate pentru patria mea, Rusia, şi pentru toţi supuşii mei viitori, spuse ea, aplecîndu-se asupra cărţii de rugăciuni, este atît de vie, încît m-am decis să accept invitaţia contelui. La început, mi-a fost teamă de dînsul, nu mi-a inspirat încredere, acum însă cred

în el. Vedeți, mi-am ținut cuvîntul : prietenilor le-am declarat că las lumea asta și mă retrag pentru totdeauna la o mănăstire îndepărtată, unde mă voi călugări... Dumitale îți voi spune altceva...

Se opri, ca și cum și-ar fi adunat puterile.

— Mîine plec, spuse ea cu o nuanță de solemnitate în glas, numai că nu la mănăstire, ci cu dumneata la contele Orlov. N-ai să mă trădezi, n-ai să mă predai, nu-i așa ?

M-am înclinat în tăcere. Ce i-aș fi putut răspunde, eu, sluga credincioasă a împărătesei ? Privirea prințesei ardea de extaz, de speranțe. Nici urmă de nehotărîri, de îndoială. În fața mea stătea o femeie sigură pe ea, pentru care, fără voia mea, simțeam că mă cuprinde o milă fără margini...

— Deci, pe mîine. La drum...

— „Ei, slavă Domnului ! îmi spusei eu în gînd, acum contele o s-o convingă să se răzgîndească, are s-o aranjeze undeva să-i fie bine."

Mi-a strîns cu putere mîna, vrînd parcă să mai adauge ceva, apoi ieși în fugă. Și eu m-am îndreptat spre ieșire. De lîngă urna cu apă sfințită se desprinse o altă siluetă. Mi-a barat drumul. Am recunoscut-o pe femeia în negru care o vizita în casa Giuianni.

— Kontov ! șuieră ea furios, în rusește, îmbrîncindu-mă într-o firidă, pe după o coloană. Ești... ești un trădător ?

— Cum puteți vorbi așa ? Cine sînteți ? o întrebai eu. Dacă sînteți rusoaică, spuneți-vă numele.

— N-ai treabă cu numele meu. Dar faci parte din conspirația împotriva acestei persoane... ai convins-o să plece... e tîrîtă spre capcană..., șopti necunoscuta, strîngîndu-mi mîna cu înfrigurare. Jură... Sau ești un monstru, un răufăcător asemenea celor care au dat indicații cum să fie nimicit celălalt, la fel de nevinovat... la Schlüsselburg...

Mi-am amintit de povestirile bunichii despre sîngeroasa dramă a lui Mirovici.

— Liniștiți-vă, îi spusei eu, în fața dumneavoastră se află un om cinstit, un ofițer... Nu fac decît să-mi îndeplinesc datoria, fiind convins că pe prințesă o așteaptă o soartă mai bună.

Necunoscuta îmi arătă cu capul chipul Maicii Domnului.

— Vă repet, şoptii eu, prinţesa e în afara oricărui pericol. Soarta ei se va schimba în bine.

Îmi lăsă mîna, se aplecă şi ieşi tăcută din biserică.

Am urmărit-o multă vreme cu ochii, încercînd să ghicesc cine e şi de ce este atît de preocupată de soarta prinţesei ..

XII

ERA ÎN 12 FEBRUARIE, O ZI MOHORÎTĂ şi rece. Prinţesa ocupă împreună cu suita şi slugile sale cîteva trăsuri. Lîngă biserica San Carlo a împărţit cerşetorilor pomeni mari şi, condusă de o mulţime de artişti şi lume din protipendadă, în zgomotul şi strigătele celor care alergau în urma trăsurilor şi aruncau cu pălăriile, s-a îndreptat spre porţile Romei. Aici dîndu-se drept contesa Selinskaia, porni pe drumul Florenţei. Eu am luat-o călare înainte, iar Hristenek încheia convoiul.

La 16 februarie prinţesa sosi la Bologna. Contele însă lipsea din oraş. El o aştepta în castelul său din Pisa, aflat într-un loc mult mai ferit. Convoiul gălăgios şi gloata de servitori, numărînd cîteva zeci de persoane, l-au pus pe conte pe gînduri. Dealtfel, a primit-o nespus de cald şi de respectuos, i-a destinat, în apropierea sa, o locuinţă frumoasă, înconjurînd-o cu tot confortul şi purtîndu-se ca şi cum i-ar fi fost un supus.

Au venit zile uluitoare. Ce discutau contele şi prinţesa şi ce negocieri începuse el în privinţa ei, nimeni n-avea nici cea mai vagă idee. Am ghicit doar, cu toţii şi destul de repede, că amîndoi jucau un joc periculos, de-a dragostea.

Într-adevăr, în scurtă vreme, prinţesa se instală în locuinţa contelui ; suita şi slugile sale rămaseră să locuiască în casele din apropiere. Hristenek, odată cu sosirea prinţesei, a început vizibil să mă dea la o parte şi, ca şi cum totul era opera mîinilor sale, a început să avanseze. Plin de mîndrie şi demnitate, n-am dat nici o atenţie acestui fapt,

deoarece contele nu putea să nu vadă că doar datorită influenței mele prințesa se afla în casa lui.

A început să circule zvonul că Alekscі Grigorievici i-a făcut prințesei diferite cadouri printre care și un medalion lucrat în os și bătut în nestemate în care era gravat portretul lui și că odată cu venirea prințesei, și-a părăsit favorita preferată pînă atunci, o preafrumoasă și preasimpatică doamnă, soția bogătașului Aleksandr Lvovici Davîdov, născută tot Orlova.

Nu încăpea nici o îndoială, noua pasiune subjugase cu totul inima contelui. Un leu îndrăgostit de un fluturaș cu aripi delicate. Orbit, contele nu mai avea nici o reticență: o însoțea pretutindeni — la plimbare, la operă, la biserică.

Prințesa m-a onorat cu o invitație; m-a întrebat de una, de alta și mi-a confirmat că are în mine mai multă încredere decît în oricare altul. Contele mă înconjura cu atenții.

— Ei, Konțov, mi-a spus într-o zi contele, cinste și slavă ție că mi-ai dat prilejul să-i fiu pe plac unei asemenea ființe. Pe viitor, trebuie să-i asigurăm un trai liniștit și îndestulat. Spune, e o minune femeia asta, nu? O minte atît de vie, de cuceritoare! Sincer să-ți spun, îmi vine să mă-nsor, să-mi las traiul de burlac...

— Deh! Ce să vă spun, luminăția voastră, răspundeam eu, care-i opreliștea?

— Se-ncontrează, frate, spune că va accepta cînd s-o afla pe locul cuvenit ei...

— Adică cum, iertați-mă, cuvenit ei?

— Nu pricepi?... Cînd s-o afla în Rusia, acasă. Ei, și tu! Cînd s-o milostivi împărăteasa și i-o recunoaște drepturile.

— Și există vreo speranță în direcția asta?

Orlov căzu pe gînduri.

— Presupun, zise el, c-ar fi o treabă posibilă, numai de nu i-ar strica amicii ei de pe aici... Prea îi urmăresc fiecare mișcare polonezii ăștia și iezuiții de tot soiul; te pomenești că ne-or da ceva în băutură, sau ne-or împușca, sau poate, intrăm în vreun pumnal năimit cînd om vrea să dăm colțul. Prea-i o persoană potrivită pentru răzmerițele lor...

Ochii contelui căutau alarmați. Chipul lui, de obicei deschis, luminos și inteligent, era vădit îngrijorat. Pasiunea inimii, oarecum împotriva voinței sale, reieșea limpede din tremurul vocii, din fiecare cuvînt rostit.

Trecu o zi. Contele n-o părăsea o clipă pe musafiră.

— Ce necaz îmi e ! Zău, nu mă duce mintea ce să mai fac, îmi spuse contele, chemîndu-mă la el. Mă zbat, încerc tot ce se poate, nu m-ascultă... Dacă s-ar găsi un mijlocitor care s-o convingă...

— Ce s-o convingă ? mă interesai eu.

— Să se cunune în secret și să fugă...

— Cu cine ?

— Cu mine...

— Ce spuneți, luminăția voastră ? Unde ?

— Oriunde ! Și la capătul pămîntului. Convinge-o tu să nu mai poarte asupra ei pistoalele ; deunăzi, la furie era să-și împuște slujnica, pe Francisca...

Făcînd o asemenea mărturisire, frumosul conte stătea în fața mea roșu și cu ochii plecați, ca un june îndrăgostit, așteptîndu-mi timid, sentința.

Ce-aveam să-i răspund ? Am tăcut jenat, dar și acum, ca oriunde și oricînd, am hotărît să-i rămîn slugă supusă și credincioasă.

Vorbea de nuntă. Ce era rău în asta ? Însurîndu-se, contele își urma chemarea inimii, ba, totodată, cîștiga și-n situația creată : înrudindu-se cu sînge imperial, o transforma pe pretendentă într-o simplă contesă Orlova...

... Îmi întrerup povestirea, revenind la sărmana noastră fregată. Doamne, ce cumplită soartă ! Luptînd cu furtuna, „Acvila Nordului" a fost purtată cinci zile de curenți, nu se știe încotro. În zadar toate măsurătorile, toate calculele. Azi, odată cu zorile, am ocolit Spania, în apropierea Africii, pe lîngă niște țărmuri sălbatice, stîncoase. Am semnalizat prin ceața groasă. Ziua, făcîndu-mi rîndul, eram de cart. În fața ochilor se întindea o mare nesfîrșită, luptîndu-se furioasă cu stîncile, iar un vînt fierbinte și nemilos bătea dinspre țărm. Corabia era fără catarge, fără timonă. Ne cuprinse pe toți o desperare generală : n-aveam nici o spe-

ranță de salvare. Prima stîncă ce ne va ieși în cale ne va trimite la fund...

Arișa, scumpă și îndepărtată trădătoare! Oare îți imaginezi tu chinurile celui respins de tine, care piere acum neștiut de nimeni?

...E noapte. S-a lăsat liniștea. Sînt din nou în cabină. Doamne atotputernic! Dă-mi forța să mai trăiesc o zi, să termin de scris cele începute...

XIII

ECHIPAJUL OBOSIT A ADORMIT. SÎNT treaz numai eu și băieții de cart.

Purced la descrierea celei mai grele încercări din viață. Această încercare constituie principalul motiv al confesiunii de față. Oare vor ajunge aceste rînduri să fie citite de cea din pricina căreia mă pierd departe de patrie?

...Era la Bologna, unde se mutase contele.

Prințesa și-a exprimat dorința să mă vadă, m-a poftit să iau loc, așezîndu-se și dînsa.

Ce văd? Din nou pete purpurii îi îmbujorează fața, ochii îi ard, e și parcă nu e ea.

— Locotenente, am să-ți comunic, în mare secret, un lucru, spuse prințesa privind cu grijă în jur.

— Vă ascult, luminăția voastră. Vă puteți bizui pe mine în toate, am răspuns eu.

— Mîine dimineață contele pleacă la Livorno. Ai cunoștință de asta?

— Am, răspunsei eu.

— Acolo, vezi dumneata, s-au certat și s-au bătut matrozii englezi și ruși, și contele a fost chemat de prietenul său, consulul englez Dick.

— Ei, nu-i mare lucru. Toate se vor liniști în scurtă vreme și contele o să se întoarcă.

— Vrea să mă ia cu el... Ce-o să fie dacă n-am să accept și n-am să plec cu el? mă întrebă prințesa. Ce crezi? N-o

să mă părăsească, așa cum au făcut-o alții, și n-o să dispară pentru totdeauna ?

— Iertați-mă, răspunsei eu, îndeplinind gîndurile contelui. E o simplă plimbare. Chiar așa, de ce n-ați merge cu contele ? Timpul e minunat, e plăcut să faci împreună cu domnia sa un asemenea voiaj.

— Da, răspunse ea pe gînduri. Mi-ar plăcea să văd orașul și flota noastră. Ce i-a mai lăudat contele pe marinarii ruși.

— E minunat ! Care-i atunci piedica ? zisei eu, chibzuind în gînd : „Da, e prins rău contele, dacă nu vrea o clipă să se despartă de ea !"

— Mai e ceva, adăugă prințesa, adunîndu-și gîndurile. Bag de seamă că are ochii în lacrimi și mă privește de parcă nici nu m-ar vedea.

— Ascultă ! rosti cu greutate cuvintele. Ești un om cinstit... Contele m-a cerut de soție... Ce părere ai ?

M-am ridicat plin de respect.

— Vă felicit din toată inima, îi răspunsei cu toată sinceritatea, înclinîndu-mă adînc. Calitățile domniei-voastre au învins. Nu-i nimic de mirare.

— Oare n-o să mă înșele ? N-o să mă trădeze ? începu să vorbească prințesa cu jumătate de voce, cătînd din nou cu teamă în jur. (Văd cum îi tremură buzele palide, e schimbată.) Spune-mi adevărul, te conjur, te implor ! Vezi, ți-am urmat sfatul, nu mai port armă, îl supără...

M-a străfulgerat ideea că în călătoria asta poate contele s-a hotărît să se cunune cu ea.

— Iertat să-mi fie, luminăția voastră, am spus eu, și voi ține minte cîte zile voi avea cuvîntul ăsta blestemat : de ce vă temeți ? Contele e îndrăgostit de domnia voastră ; o știu prea bine. Și-n somn vă vede. Parcă și mintea i-a luat-o razna, voia chiar să fugă cu domnia voastră.

— Deci e adevărat ? Jură-mi pe mama, pe tatăl dumitale, îmi spuse prințesa, strîngîndu-mi mîna cu putere.

— Jur în fața lui Dumnezeu ! De la el personal și-n patru ochi am auzit-o. Mi-a acordat încrederea sa... Și, fiindcă veni vorba, ce-s eu pentru el ? Un nimic... un mărunt locotenent... Vorbea cu atîta sinceritate...

Prințesa își fixă privirea asupra chipului Mîntuitorului, care atîrna pe perete și rămase așa, nemișcată, de parcă s-ar fi rugat fierbinte și din toată ființa ei.

— Numai cei plini de curaj trăiesc! spuse ea, ridicîndu-se și luînd o poziție majestuoasă. Fiindu-i soție, nu mă va trăda... Nu mă poate trăda... Voi pleca cu el... Dar ține minte, nu-mi voi vinde ieftin libertatea și inima... Ceea ce e dat să se întîmple, se va întîmpla în zilele următoare...

Am felicitat-o din nou, din tot sufletul, pe prințesă.

— Încă o vorbă, Konțov, mă opri dînsa. Spune-mi, la fel, ca în fața lui Dumnezeu, cu toată sinceritatea, el e același Orlov care a ajutat-o pe împărăteasa voastră să se urce pe tron?

— Același.

— Bravo! E un erou! strigă prințesa însufletită. E un Cid viteaz! Scînteia divină le conferă unor astfel de oameni îndrăzneală și suflet mare!

Am plecat de la prințesă cu bucuria în suflet pentru întorsătura fericită pe care o luaseră lucrurile, deși un gînd tainic prinse să-mi roadă sufletul: „Oare prințesa știe despre o altă faptă de vitejie a contelui, săvîrșită înaintea celei despre care vorbea? Și de ce oare nu i-am spus nimic despre acest păcat greu al lui, fără de răscumpărare?"

Îmi îndeplineam îndatoririle de serviciu, făceam voia stăpînirii, și, cu toate acestea, îmi era milă de femeia asta. Îndoieli cumplite au pus stăpînire pe mine, încît n-am putut dormi liniștit în noaptea aceea.

„Datoria e datorie, dar dacă? Să mă duc mîine, de dimineață, îmi șoptea o voce lăuntrică, s-o previn... Timpul încă nu-i pierdut. Să se mai gîndească, mai bine, mai cu capul, și să hotărască singură."

Abia răsări soarele, cînd eu, gata îmbrăcat, am purces spre casa contelui. La poartă — învălmășeală mare de oameni și de trăsuri care trăgeau la peron. Mi-am făcut loc cu greu prin mulțime. Contele și prințesa erau într-o trăsură; într-alta era Hristenek, iar în a treia — o parte din slugi.

— Ia loc, Konțov, pe tine te așteptam! îmi strigă contele.

Mă așezai în trăsura lui Hristenek. În capul meu se făcuse vid. Convoiul se urni din loc. Dimineața, după o ploaie scurtă, era luminoasă, liniștită.

— Ce vezi în toate astea, mă întrebă Hristenek, cînd am ieșit din oraș.

— În ce ?

— Păi, în voiajul ăsta.

— Nu știu, și nici nu îndrăznesc să știu, răspunsei eu.

— Mîine vor fi tineri însurăței, îmi spuse Hristenek, zîmbind. Se cunună...

— Păi, unde-i biserica ?

— Da' biserica marinei ce-i ? Vor merge pe vasul-amiral și-acolo, una-două, îi cunună. Se vede treaba că pentru asta a și acceptat ea să-l însoțească...

— Deci e adevărat ?

— Mai e vorbă ? Ce, dumneata nu vezi ? Contele parcă a prins aripi. Nu prea era de crezut, da' uite că din legendă susură adevărul.

La Livorno, contele Orlov fu întîmpinat de către comandantul escadrei noastre, amiralul Samuil Karlovici Greig. Împreună cu el și cu consulul Dick s-au plimbat prin împrejurimi, ba ne-am plimbat cu toții și pe mare, în cutere, cu muzică, înconjurați pretutindeni de o mulțime curioasă, care se ținea scai de noi.

A doua zi după sosirea noastră la Livorno, seara, contele și prințesa s-au dus la operă. După ce s-au întors de la spectacol, am zărit la intrarea în superbul *palazzo*, care-i fusese pregătit contelui, pe malul mării, pe un alt grecotei, alt șmecher, unul Osip Mihailovici Ribas, sau De Ribas. Și ăsta era negru ca un gîndac, ceva mai înalt însă și mai leneș în mișcări. Li se și spunea printre ai noștri „gîndacul și gîndăcița". După cum am aflat, De Ribas, încă înaintea mea și a lui Hristenek fusese la Veneția după informații privitoare la prințesă.

— Pa, popă ! strigă contele rîzînd prin fereastră lui De Ribas. Nu-ți uita patrafirul...

„Patrafirul... Și de ce e popă ?" mă tot pierdeam în presupuneri, împietrit lîngă colonada de marmură a peronului, de unde se deschidea o panoramă superbă asupra mării și escadrei.

XIV

LA 21 FEBRUARIE ERA O VREME DEosebit de plăcută, aproape ca vara. Pe cer nici urmă de nor, o mare liniştită-liniştită şi pretutindeni domnea o atmosferă de bucurie sărbătorească.

La consulul englez, în cinstea contelui şi a tovarăşei sale de călătorie, s-a dat un mic dejun.

Prinţesa a apărut acolo îmbrăcată elegant, cu gust, era vioaie la vorbă şi bine dispusă. Unde-i dispăruse boala? Discuta cu ceilalţi oaspeţi, se plimba prin escadra ornată cu flori, rîdea şi glumea degajat. Toată lumea îi acorda mult respect şi politeţe. Contele Aleksei Grigorievici vrînd să-i fie pe plac, ba îi aducea evantaiul, ba prelua de la slugi tava cu răcoritoare şi i-o aducea.

Vedeam cu toţii: o clipă n-o slăbea din ochii-i îndrăgostiţi, pierduţi, pe cea care-l fermecase. Dar şi ea părea renăscută, însănătoşită. Unde dispăruse înfăţişarea ei suferindă?! Viteazul, leul neîmblînzit, se afla la picioarele ei.

— Ce zici de eroul nostru? îmi şopti, privindu-mă cu coada ochiului, Hristenek. Nici acasă nu scapă ocazia unor noi victorii, cu toţi laurii de la Cesma!

Amiralul Greig, de felul său morocănos, concentrat şi plin de importanţă, era ciudat de disirat, şedea cu ochii-n jos şi, parcă nebăgînd pe nimeni în seamă, mai tot timpul tăcea.

Cineva privi pe geam. Se vedea marea, iar în depărtare, flota rusă adunată în front. Doamnele începură să discute despre plăcerea unei plimbări pe mare.

— Spuneţi-mi, conte, cînd îmi veţi arăta corăbiile voastre? întrebă prinţesa. La Civita-Vecchia aţi făcut o demonstraţie exemplară a luptei de la Cesma, i-aţi încîntat pe alţii, n-o să ne faceţi şi nouă acest favor?

— Totul e pregătit! spuse Orlov, ridicîndu-se şi înclinîndu-se respectuos.

Societatea porni spre mare.

Domnii şi doamnele coborîră la ţărm. Contele Aleksei Grigorievici era deosebit de reverenţios cu prinţesa. Îi puse pe umeri un şal, îi luă slugii din mînă umbrela şi, deschi-

zînd-o, pași alături făcîndu-i, fără întrerupere, declarații înflăcărate de iubire.

Spectatorii aflați pe mal, minunîndu-se de haina lui de general, numai fireturi, cu revere de verde închis și roșu, și în general, de toată ținuta lui impunătoare, strigau: „Vivat!" și șopteau: „Asta, da, pereche!"

Toată lumea luă loc în șalupe și cutere.

În cuterul aurit, împodobit împărătește, alături de prințesă luară loc soția amiralului Greig și soția consulului Dick. Contele luă loc lîngă amiral, iar noi, cei din suită alături de slugile prințesei.

Cuterele porniră spre flotă. Escadra ne-a întîmpinat cu o pompă deosebită, pretutindeni steaguri, pe covertă ofițerii erau în vestoane de paradă, pe catarge și vergi stăteau mateloții... O muzică plăcută se făcu auzită de pe toate navele. Valurile băteau jucăușe. Malul, care se îndepărta, era înțesat de curioși.

De pe vasul amiral „Trei Ierarhi" au coborît un fotoliu împodobit, cu care au urcat-o pe bord pe prințesă, apoi pe celelalte doamne. Noi am urcat pe scară.

Doamnele odată ajunse pe vas, din toate părțile a răsunat un: „Ura" într-un glas și salve de tun. Spectacolul era sărbătoresc. Poporul, care umplea străzile și cheiul, saluta cu pălăriile și batistele. Toată lumea aștepta ca Orlov să facă ceva trăsnit, ca de pildă, să ardă vreo corabie ieșită din uz. O mulțime de lunete erau îndreptate de pe mal asupra noastră. Zeci de șalupe încărcate de lume porniră de la țărm spre noi.

Pe vasul „Trei Ierarhi" era o forfotă neobișnuită. Slugile amiralului se ocupau de gustări, cărînd pe punte vinuri, dulciuri, fructe. Eram îmbiați să luăm și noi. În salonul ofițerilor începu dansul. Tineretul dansa cu sîrg contradansul și cotilionul. Doamna amiral și doamna consul îi făceau o curte deosebită prințesei.

La scurtă vreme după asta, doamnele au fost invitate într-o cabină specială. Le-au urmat, discutînd, contele și amiralul. Ultimul nu era în apele sale, părea nehotărît.

— Acum o să-i cunune pe conte și prințesă, se auzi vocea coborîtă a unui ofițer către un camarad al său.

Am rămas uluit.

— De ce aici ? întrebă cel căruia i se spusese vestea. De ce atîta secret și atîta grabă ?

— Nu există o altă biserică rusească prin apropiere. Amiralul a permis să se facă nunta pe vasul său ; de aceea a și venit prințesa la Livorno pe această corabie.

După un timp oarecare, la o chemare anume, au coborît sub covertă cîțiva din suită, printre care se aflau și cei doi greci, descurcăreții De Ribas și Hristenek, făcîndu-și semne în tăcere. Atunci nu știu de ce, mi-am amintit de ciudatele cuvinte ale contelui : „Popă și patrafir". Dealtfel, pe corabie, nici urmă de cler.

Puntea rămase oarecum pustie. Ofițerii se plimbau uitîndu-se cu lornioanele la publicul din șalupe. Muzica intonă un marș vesel, apoi nu știu ce dintr-o operă.

Sub covertă, între timp, se produse un soi de învălmășeală. Mai tîrziu, unii afirmau că, în timpul gustării, s-a anunțat deschis logodna contelui și a prințesei, drept pentru care toată lumea a băut solemn pentru cei doi logodnici. Alții, aproape sub prestare de jurămînt, spuneau că, chipurile, într-o cabină specială se oficiase, de formă, cununia contelui cu prințesa și că rolurile preotului și diaconului le jucaseră, fățarnic, Hristenek și De Ribas, costumați în odăjdii bisericești, luate de la flotă. Primul era diacon, al doilea — popă.

Dar eu prea am luat-o înainte. Trebuie să ne întoarcem pe puntea „Trei Ierarhilor".

N-am putere, inima mi se frînge, iar pana îmi cade din mînă la gîndul celor ce mi-a fost dat să văd în scurtă vreme. Și oriunde mă voi afla, dacă voi rămîne, prin minune, în viață, amintirea celor trăite nu va pieri decît odată cu ultima mea suflare.

Puntea s-a însuflețit. Toți cei care fuseseră în cabină reveniră sus, în grupuri gălăgioase. Se auzeau glume tăioase, rîsete. Slugile ofereau răcoritoare și vin.

Prințesa ședea lîngă bord. Începuse să bată vîntul, să se răcească. Printr-un semn al capului mă chemă, cu tandrețe, lîngă ea ; i-am ajutat să-și pună pelerina.

— N-am să te uit toată viața mea ! îmi șopti plină de încîntare, zîmbind fericită și strîngîndu-mi mîna cu căldură. Te-ai ținut de cuvînt. Visul mi se împlinește, în cu-

rînd voi fi în Rusia, după care — de ce n-aș spera? — va fi proclamată și viitoarea țarină Elisabeta a II-a... Un secol al minunilor! În fond ce a fost mai ieri actuala împărăteasă?

M-au uluit aceste cuvinte. Am tăcut, stînjenit de delirul nebunesc al femeii orbite.

O văd și acum, în pelerina-i albastră, cu o mică pălărioară de pai negru și cu o umbrelă albă în mînă.

XV

— SĂBIILE DUMNEAVOASTRĂ, DOMNIlor! răsună deodată, undeva lîngă mine, o voce puternică și poruncitoare.

Căutai în jur.

Căpitanul de gardă Litvinov se adresa, pe rînd, cu aceste cuvinte aghiotanților și celorlalți ofițeri din suita contelui, luîndu-le săbiile. Marinari înarmați umplură puntea. Amiralul Greig, soția lui și a consulului dispăruseră. Uluit, urmîndu-i pe ceilalți, mi-am predat sabia căpitanului.

Prințesa, auzind zgomot de arme și voci, s-a întors, fața îi era de o paloare neobișnuită. Într-o clipă înțelesese totul.

— Ce înseamnă toate acestea? întrebă ea în franceză.

— La porunca personală a înălțimii sale imperiale, sînteți arestată! îi răspunse, tot franțuzește, căpitanul.

— Cu forța? țipă prințesa. Ajutor!...

Se aruncă spre trapă, făcîndu-și drum cu mîinile-i slabe prin cordonul închis de militari. Chipurile mohorîte, arse de soare ale marinarilor căutau spre ea mirate și tăcute. Litvinov îi bară calea.

— N-aveți voie! îi spuse. Liniștiți-vă!

— Perfidie! Blestem! abia putea să mai spună prințesa. Așa procedați cu o femeie, cu o prințesă moștenitoare a tronului? Auziți? Dați-mi drumul! le striga soldaților în franțuzește. Unde-i contele Orlov? Chemați-l, aduceți-l încoace... Veți răspunde pentru toate astea!

— Contele, la ordinul împărătesei și al amiralului, este reținut, îi răspunse Litvinov, plecîndu-se cu respect. E arestat, ca și dumneavoastră...

Prințesa țipă scurt, se dădu cîțiva pași înapoi... Ochii care i se stingeau mă zăriră. Privirea ei pătrunse plină de reproș în inima mea, vrînd parcă să spună: „Tu ești vinovatul, tu m-ai dus la pieire..." Se clătină și căzu în nesimțire.

Matrozii o duseră jos, în cabină.

Slugile prințesei, cu excepția cameristei, care-i fusese lăsată, au fost arestate și ele și, sub o pază strașnică, transportate pe alt vas.

Zguduit pînă în adîncul sufletului de tot ce mi-a fost dat să văd, m-am trezit într-o cămăruță întunecoasă de pe corabie. Ridic capul și văd că, închis împreună cu mine, se află și principalul trădător, Hristenek. Asta m-a mirat peste măsură. Dealtfel, grecul ședea liniștit. Stînd tolănit și mîncînd din bunătățile pe care apucase să le ia cu el, căta rareori la ușa zăvorîtă.

— Vă miră ? mă întrebă. Zău că-s minuni, nu-i așa ?

— Într-adevăr, ai de ce te minuna, îi răspunsei eu, stăpînindu-mi cu greu disprețul.

— Nu se putea altfel, adăugă.

— De ce ?...

— Doar momeala cu cununia a putut-o prinde pe această căutătoare de aventuri.

— Bine, dar ce rost avea să te joci cu sentimentele, cu inima ei ? ripostai eu, nemaiputîndu-mă stăpîni.

— N-ar fi putut fi altfel atrasă pe corabie.

— Existau și alte mijloace, ripostai eu. Știu bine, contele i-a jurat dragoste. Or, devenind soția lui, oricum ar fi consimțit să se încredințeze escadrei noastre.

— Eh, stimabile Kontov, nu-ți prea umblă mintea ! zise grecul, zîmbind. Zău, iartă-mă, chiar n-ai bănuit nimic de la început ? Păi exact în clipele cînd contele se juca de-a dragostea cea mai delicată cu prințesa, eu, la dictarea și sub iscălitura lui, îi scriam împărătesei că aici, pentru prinderea aventurierei se va face orice, că, dacă o fi nevoie, îi atîrnăm, fără vorbă multă, o piatră de gît și-i dăm drumul în apă.

— Și chiar, de ce n-ați înecat-o ? am exclamat eu cu îndrăzneală, nedîndu-mi seama ce mai vorbesc. Era de o mie de ori mai bine pentru nenorocita asta oficoasă, mințită...

— Las-că o să mai trăiască..., spuse Hristenek. S-a ordonat să fie prinsă cu dibăcie, fără prea mult zgomot. Ceea ce s-a şi executat întocmai.

Ascultam, plin de revoltă, aceste cuvinte reci, tăioase. Bătaia de joc a grecoteiului obraznic mă scotea din sărite.

— Ei, gata, prietene, mă luă Hristenek cu binişorul, calmează-ţi sentimentele cavalereşti. Toate-s fleacuri! Ţine minte: acum, în zilele noastre, lucrul de căpetenie e bravura, iar într-o fărădelege — un spirit inteligent şi dibaci. Ai reuşit — eşti puternic şi bogat; nu, te aşteaptă sărăcia sau, şi mai rău, Siberia. Mai bine scoală-te; nu vezi? E timpul...

Săltîndu-mi capul, băgai de seamă că odăiţa noastră fusese descuiată, iar de după uşă se zărea o grămadă de capete zîmbitoare de matrozi veseli şi cheflii.

Împreună cu grecul am fost poftit la căpitănie. Acolo trona o baterie de vinuri. Ardeau ţigări, clocotea punciul. Ne-am pus pe băut, apoi ne-au dat drumul pe ţărm.

După cum am aflat, în vremea aceea contele se afla împreună cu amiralul la consul. Acolo se dezbăteau acţiunile lor viitoare.

Veni şi seara. Lumea din Livorno era ca o furtună dezlănţuită. Ruşii se înghesuiau prin case. Fără să ştiu ce fac, mi-am luat pălăria şi mantia şi, cotind pe străduţe lăturalnice, m-am îndreptat spre mare.

XVI

AM CĂZUT PE MAL. DOAMNE, CE cazna! Mă înecau lacrimile. Uram, blestemam lumea întreagă. Cum de s-a putut săvîrşi o mîrşăvie ca asta?! Iar eu, eu sînt părtaş, complice! Tremuram de furie şi de indignare, trecîndu-mi prin minte toate amănuntele revoltătoare, toate fleacurile, întreaga socoteală diavolească făcută de acela căruia îi eram atît de devotat, şi care nu s-a jenat să se joace cu cel mai sfînt sentiment — cu dragostea. În faţa mea apăru în clipa aceea chipul sărmanei femei, mîntuită de toţi, zdrobită de durere. Mi-am imaginat-o cu sufletul sfîrtecat, în închisoare, poate chiar în lanţuri, dată în paza unor soldaţi grosolani. „Şi cînd s-au petrecut toate astea? îmi spuneam. Cînd îi surîdea totul, cînd păreau să se realizeze toate visele ei de aur.

Ea, fiica nelegitimă a fostei țarine, a văzut în sfîrșit la picioarele ei pe primul demnitar al noii împărătese." Dinspre flotă veneau urale, salve. Ce trebuia să simtă? Ce i-a fost dat să trăiască?

De după stînca alături de care zăceam, în amurgul ce se lăsa, zăream colinele aurite de ultimele raze de soare, vîrfurile bisericilor orașului, siluetele corăbiilor.

„Rușine, rușine! îmi șopteam întruna. Contele Orlov s-a pătat pe vecie de o nouă fărădelege, și mai murdară decît cealaltă. Nici un fel de lauri, nici cei de la Cesma, nici alții, nu-l vor ascunde de judecata Celui-de-Sus și a oamenilor. Iar alături de el, vom răspunde și noi, ceilalți, părtașii întru nelegiuire."

Desperarea și durerea care mă cuprinseră erau atît de mari, încît era gata să-mi iau zilele.

„Nu, căiește-te, căiește-te viața întreagă, îmi striga o voce misterioasă. Caută să-ți răscumperi păcatul greu!"

De pe vasul-amiral răsună o salvă de tun. De pe celelalte corăbii învecinate se auziră urletele muzicii. Se rugau! Marea se înnegura. Lîngă cart și pe țărm se aprindeau focurile de pază.

M-am ridicat și, abia mișcîndu-mi picioarele, am pornit-o tîrîș spre oraș. Acolo eram așteptat de ofițerul de legătură al contelui. L-am urmat.

— Ei, Konțov, recunoaște, te-am uluit? mă întrebă, ieșindu-mi în întîmpinare Orlov.

Glasul nu voia să mă slujească. Și-apoi ce-aveam să-i răspund? Acest viteaz din poveste, acest om puternic și inteligent, avînd toate bucuriile pămîntești, acest demnitar înconjurat de toate onorurile, pînă mai ieri idolul meu, acum îmi era urît și respingător.

— Crezi că n-am memorie, că am uitat? continuă el, evitînd parcă să mă privească. Doar ție îți datorez ce e mai important. De n-ai fi fost tu și încrederea ei în tine, n-ar fi fost atît de ușor să prind păsărica...

Cuvintele contelui îmi dădeau ultimele lovituri. Stăteam zăpăcit, trăsnit.

Și parcă vrînd să mă liniștească, Orlov continuă:

— Liniștește-te, poate nu știi că din Petersburg a sosit un ordin fără echivoc referitor la această femeie care și-a luat un nume și un rang ciudate: să fie prinsă și adusă acolo, cu orice preț. Acum ai priceput?

Năucit, continuam să tac.

— Impostoarea e în mîinile noastre, conchise contele. Voința imperială e îndeplinită, iar arestata va fi degrabă dusă în nord. Vor avea loc cercetări, se vor afla, ele, izvoarele principale... Asta nu-i numai treabă de mîini străine. Aici sînt amestecați și niște umblăreți de-ai noștri. Printre hîrtiile acestei mincinoase s-au găsit și scrisori prea bine cunoscute.

„Te bucuri ! Vor fi noi percheziții, arestări, îmi ziceam eu, dar ce-ai făcut tu personal, om cu inimă de piatră, de fiară ?"

— De ce taci ? mă întrebă contele.

— Orașul e în fierbere, i-am răspuns eu. Oamenii se adună, țipă, amenință. Păziți-vă, domnule conte, adăugai, fără să-mi mai pot stăpîni scîrba. Asta nu e Rusia... Te înjunghie, de n-ai cînd să zici nici „pîs".

— Uite ce e, drăguțule, zise contele, încruntîndu-se. Dacă cineva s-o atinge de tine sau de cineva dintr-ai noștri și s-o țină de amenințări, arată-i, simplu, marea... Șapte sute de guri de tun, frățioare, privesc încoace ! Cum le fac un semn, curățenie-lună se face pe-aici. Așa să-i spui fiecăruia ! Cît despre mine, n-am eu de ci teamă...

„Lăudărosul !" gîndii eu, simțind cum, de ură, mă trec fiori reci.

Am plecat fără să scot o vorbă, fără să mă înclin.

XVII

AU MAI TRECUT CÎTEVA ZILE GRELE, insuportabile. Într-adevăr, locuitorii din Livorno nu se linișteau, au început să amenințe cu forța. Mulțimea furioasă stătea de dimineață pînă noaptea tîrziu lîngă curtea contelui, aruncînd din cînd în cînd cu pietre în poartă. Contele era păzit de un puternic detașament de matrozi. Una după alta, bărcile, încărcate de cucoane și de cetățeni de vază ai orașului, părăseau rada portului. Navetau în jurul vaselor noastre, în speranța de a o zări, la vreun hublou, pe nefericita prizonieră.

Am fost trimis pe „Trei Ierarhi". Contele mă însărcinase să duc acolo o scrisoare și un pachet de cărți franțuzești. Mai tîrziu am aflat că erau destinate prințesei. Întorcîndu-mă în oraș, am auzit deodată un strigăt. M-am întors să privesc în urmă din barcă și am simțit că inima încetează să-mi bată.

La un hublou deschis al navei „Trei Ierarhi" se zărea un chip palid, lipit de gratii şi o mînă care îmi făcea semn cu batista. I-am răspuns şi eu cu o mişcare a mîinii. A fost sau nu observată, dintre valuri, pe corabie, nu ştiu.

Matrozii vîsleau cu nădejde. Dinspre mare bătea un vînt proaspăt. Barca alerga în viteză alunecînd ca o suveică printre valuri.

În zilele următoare s-a zvonit că escadra îşi ridică ancora. Nimeni nu ştia în ce direcţie.

Mă pregăteam să plec după informaţii, ca să aflu dacă rămîn pe lîngă statul major al contelui; tocmai pusesem mîna pe pălărie, cînd cineva intră în cameră. M-am întors. În faţa mea o persoană în negru. Am recunoscut-o pe necunoscuta din biserica Santa-Maria. Straiele şifonate şi prăfuite arătau că abia sosise de pe drum.

— M-aţi recunoscut? mă întrebă ea, scoţîndu-şi de pe cap voalul. Am constatat atunci că părul ei auriu în cîrlionţi devenise şi mai cărunt.

— Ce doriţi? m-am interesat eu.

— Aşa aţi garantat? spuse ea răspicat, în timp ce se apropia de mine. Unde vă sînt asigurările că sînteţi un om cinstit?

— Ascultaţi-mă... sînt nevinovat, începui eu să spun.

— Fiare ce sînteţi, bestii! ţipă necunoscuta. I-aţi întins o cursă, aţi atras-o, aţi distrus-o pe sărmana fată, şi vă imaginaţi că veţi rămîne nerăsplătiţi. Sînteţi liniştit? Vă înşelaţi, ora răsplăţii va veni...

Se apropie cu atîta hotărîre de mine, încît m-am dat înapoi, spre fereastra deschisă. M-am bucurat că la ora aceea parcul era pustiu. Zgomotul i-ar fi putut atrage pe curioşi şi produce rău necunoscutei, a cărei vizită n-o înţelegeam şi pe care n-aveam cum, după părerea mea, s-o îndepărtez.

— Sînteţi nevinovat? mă tot întreba. Sînteţi nevinovat?

— Da, am acţionat cinstit! O să vedeţi, am să v-o dovedesc...

— Răspundeţi-mi... aţi sfătuit-o pe prinţesă să plece? Aţi sfătuit-o?

— Am sfătuit-o...

— I-aţi vorbit despre posibilitatea căsătoriei cu Orlov? Nu recurgeţi la şiretlicuri, auziţi, am nevoie de un răspuns

deschis ! spunea femeia în culmea tulburării, scuturată ca de friguri.

— Căsătoria mi-a fost anunţată de conte în persoană. S-a jurat.

— Oh, trădători perfizi ! Moarte ţie ! ţipă înfricoşător necunoscuta, ridicînd mîna asupra mea.

N-am apucat să mă dau în lături. O armă se descărcă asupra mea. O trombă de fum mi-a acoperit faţa. Am sărit şi am apucat-o pe nenorocită de mînă.

Cu chipul desfigurat de mînie, luptîndu-se, a mai tras o dată dar, din fericire, a dat din nou greş. Luîndu-i pistoletul, l-am aruncat în parc. S-a adunat servitorimea, s-au auzit bătăi în uşa vestibulului. M-am repezit într-acolo şi, înfrînîndu-mi cum am putut emoţia, le-am spus că mi-am descărcat arma pe geam şi că nu s-a petrecut nimic periculos. Am fost lăsat în pace, dar priviri pline de neîncredere mă iscodeau cercetător.

Încuind uşa de la intrare, m-am reîntors la necunoscută. Eram într-un hal de nedescris. — Ah ! Ah ! îi spuneam întruna, ce-aţi făcut, la ce v-aţi expus ! Şi pentru ce ? Pentru ce ?

Vizitatoarea, cu capul căzut pe masă, plîngea pierdută, în hohote.

Am făcut cîţiva paşi prin cameră şi involuntar m-am privit în oglindă : eram desfigurat.

— Ascultaţi-mă, am putut în cele din urmă să-i spun femeii care nu contenea să plîngă. Trebuie să vă mărturisesc că eu însumi am căzut victimă unei odioase înşelăciuni.

Şi mi-am început povestirea.

— Vedeţi, spusei eu în încheiere : Dumnezeu s-a milostivit de mine, mă aflu în viaţă... Explicaţi-vă şi dumneavoastră...

Multă vreme necunoscuta n-a fost capabilă să scoată un cuvînt. Dîndu-i apă, i-am propus să ieşim în parc. Aici i-a revenit graiul. Mi-a aruncat de două ori căutături timide, cerîndu-mi parcă îndurare, apoi, începu să vorbească.

— Povestea mea e mai tristă, spuse ea printre lacrimi, după ce străbăturăm cîteva alei şi luarăm loc pe o bancă. Dar sînt atît de vinovată, atît de vinovată, încît nu mi-o veţi ierta niciodată. Ultimele cuvinte le rosti acoperindu-şi faţa cu palmele.

— Liniştiţi-vă, îi spuneam eu, venindu-mi puţin cîte puţin în fire. Vă voi ierta... Toate-s de la Dumnezeu... Toate-s după voia Sa...

Necunoscuta îşi întoarse spre mine faţa-i sfîrşită, udată de lacrimi, mă apucă strîns de mînă şi începu din nou să plîngă în sughiţuri.

— Ce mărinimos sînteţi, şopti, aţi auzit de soarta lui Mirovici ?

— Am auzit.

— Sînt vinovată de moartea lui. Sînt fosta lui logodnică, Polixena Pciolkina.

Am îngheţat. Toate amănuntele cazului Mirovici auzite cu zece ani în urmă de la bunică-mea mi-au revenit în memorie. Aplecîndu-mă spre Pciolkina, i-am luat mîna care trăsese în mine şi i-am strîns-o cu putere.

— Spuneţi, spuneţi, abia reuşii să adaug.

— Nu puteam rămîne în Rusia... Rostea vorbele ciudat. Zece ani am pribegit prin diverse locuri, am fost în mănăstirile din Volînia şi Lituania, i-am slugărit pe cei bolnavi şi neputincioşi. Aflîndu-mă acum un an din nou dincolo de Volga, am fost cea dintîi căreia i-au parvenit nişte ştiri despre prinţesa Tarakanova, prinţesa de Azov şi de Vladimir. Am fost chemată să vin lîngă ea de persoane misterioase, necunoscute. Veţi înţelege cît de tare doream s-ajung la ea... Căutam s-o întîlnesc. Căpătînd de la acele persoane mijloace, am făcut cunoştinţă cu prinţesa mai întîi prin scris, apoi personal la Raguza şi am început să cred în ea. Doamne, cîtă fericire îi doream, voiam să răscumpăr trecutul ! O păzeam, o învăţam limba maternă, istoria, îi dădeam sfaturi. Am urmat-o pas cu pas din clipa plecării ei din Raguza şi pînă la Roma, i-am scris, am conjurat-o să se păzească, convingînd-o că-i este hărăzită o soartă strălucită. Restul îl ştiţi. Vă imaginaţi groaza care m-a cuprins cînd am aflat de arestarea ei ! Voi rămîne la Livorno, voi aştepta... O, va fi eliberată, livornienii o vor scăpa... Spuneţi-mi, ce credeţi despre dînsa ? Sînteţi convins că nu e impostoare, ci într-adevăr fiica împărătesei Elisabeta ?

— N-o pot nici afirma, nici infirma.

— Eu, în schimb, sînt convinsă, ideea asta face corp comun cu mine. Niciodată n-o voi părăsi.

Pciolkina se ridică, îşi aruncă voalul pe cap, privindu-mă în ochi, îmi strînse mîna cu putere, mai vru parcă să spună ceva, dar, clătinîndu-se, ieşi.

— Sînteţi bun !... Facă Domnul să ne vedem în vremuri mai blînde ! mai spuse întorcîndu-se spre mine din poarta parcului.

Am mai întîlnit-o o dată sau de două ori pe această ființă misterioasă, vizitînd-o conform înțelegerii, într-un mic loc de recluziune, lîngă mănăstirea Ursulinelor, unde își găsise adăpost.

Avea o speranță : că prințesa ar putea fi salvată în Anglia sau în Olanda, unde escadra noastră urma să acosteze în drum spre patrie.

„Ea, prigonita, este trimisă să salveze patria ! spunea Polixena la ultima noastră întîlnire. Și cred din toată inima că nu va pieri, că va scăpa, că va fi salvată."

În noaptea dinspre 26 februarie escadra noastră, aflată sub comanda contraamiralului Greig, a primit ordinul să ridice ancora și să pornească spre vest.

Hristenek, purtînd rapoartele contelui către împărăteasă, a pornit la drum pe uscat. I se poruncise să meargă la Moscova, unde, de cînd cu execuția lui Pugaciov, împărăteasa își mutase reședința și locuia cu toată Curtea.

Contele Orlov părăsi tot atunci Livorno. Era primejdios să mai rămînă. Înfuriați de gestul său, fiii, cîndva nestăvilitei și liberei Italii, îi erau atît de ostili, încît contele, cu toată paza, aproape că nu-și mai părăsea locuința și, temîndu-se de otrăvire, se hrănea numai cu pîine și lapte.

Eu am plecat ceva mai tîrziu și, ca la o poruncă a destinului, a trebuit să mă întorc pe vasul „Acvila Nordului". Fregata purta pe toți bolnavii și neputincioșii din comandă și, printre altele, și lucrurile contelui — tablouri, statui, mobilă, obiecte de bronz și alte rarități — adunate cu multă greutate de prin orașele grecești și turcești. Erau roadele victoriilor sale obținute de-a lungul cîtorva ani cu mult zel. Cu acest prilej am văzut și cadourile primite de conte de la prințesă, printre care se afla și portretul ei, acela în care semăna atît de bine cu împărăteasa Elisabeta.

Nepătrunse sînt căile Domnului ! Am făcut formele, am terminat încărcarea vasului, am ridicat pînzele și am purces la drum. Dar de îndată ce „Acvila Nordului", încărcată cu toate aceste achiziții, părăsi rada portului am fost întîmpinați de o furtună cumplită. Am fost purtați multă vreme pe mare, ba aruncați spre coastele Algeriei, ba ale Spaniei. Cînd am trecut de Gibraltar ambele catarge s-au rupt, pînzele au fost smulse și am rămas fără timonă.

Mai bine de o săptămînă am fost duşi de curenţi de-a lungul coastei africane, spre sud-vest. În a zecea zi vîntul s-a potolit definitiv.

Scriu... Dar poţi oare spera într-o salvare cînd te afli într-un asemenea hal? Fregata, aidoma unui cadavru sfîrtecat în lupte, pluteşte acolo unde o mînă valurile.

A mai trecut o zi grea, lipsită de speranţă. Se apropie iar noaptea cumplită, neagră. Se adună norii. Din nou o rafală de vînt... Ploaie.

Ţărmurile Africii au dispărut, sîntem purtaţi spre apus. Valurile izbesc cu furie bordul, acoperind cu apă puntea pustiită, devastată. Spărtura din cală s-a mărit. Matrozii înnebuniţi abia mai prididesc să pompeze apa. Tunurile au fost aruncate peste bord. Cînd vine noaptea, tragem focuri de armă, chemînd zadarnic în ajutor. Nimeni nu se zăreşte pe mare. Nimeni nu ne aude pe noi, ăştia care pierim. O soartă tragică, cumplită. Un sfîrşit pe o corabie, fără speranţe, fără orizont, purtînd prada de război a comandantului.

Unde e dar sfîrşitul?! Lîngă ce stînci sau pietre subacvatice ne este sortit să ne facem ţăndări, să ne ducem la fund? E plata pentru faptele altora. Blestemata încăpăţînare a contelui nu i-e de trebuinţă lui Dumnezeu.

Ora trei din noapte. Confesiunea mea se isprăveşte aici. Sticla e pregătită. Mai adaug cele cîteva rînduri şi, dacă nu vom afla nici o salvare, am s-o arunc în mare.

Încă un cuvînt... Am vrut să-i comunic ultimul sfat, ultimul precept... Trebuie să afle... Doamne, ce e asta? E chiar sfîrşitul? Ce zgomot asurzitor! Fregata s-a lovit de ceva, s-a zguduit... Ţipete... Fug spre cabina de comandă. Facă-se voia Ta...

Sticla a fost aruncată în mare, purtînd un caiet şi un bilet. Biletul era scris în franceză: *„Cine va găsi acest manuscris este rugat să-l expedieze la Livorno, pe numele unei rusoaice, doamna Pciolkina, iar în caz că nu va fi găsită, să fie trimis în Rusia, la Cernigov, brigadierului Lev Rakitin, pentru fiica sa, Irina Rakitina. Mai 15—17, 1775. Locotenent al flotei ruse, Pavel Konţov.*

PARTEA A DOUA

FORTUL LUI ALEKSEI

I

VARA ANULUI 1775, ÎMPĂRĂTEASA Ecaterina şi o petrecea în împrejurimile Moscovei, la început în vechiul sat Kolomenskoie, mai apoi în satul Ciornaia-Greazi. Satul, în cinstea împărătesei, căpătă numele de Ţariţîno şi, cu timpul, trebuia să ia locul — după intenţia ei — lui Ţarskoie Selo, aflat la porţile Moscovei.

La liziera unei păduri dese, în mijlocul stejarilor şi ulmilor seculari, răriţi de secure, a fost construit în mare viteză un palat de lemn, cu un cat, cu cîteva acareturi, o curte pentru păsări şi alta pentru vite.

Din ferestrele noului palat împărăteasa îşi încînta privirea cu un lanţ de heleşteie întinse şi adînci, înconjurate de coline împădurite. Pe necuprinsele cîmpii cosite mişunau cămăşile albe ale cosaşilor şi sarafanele roşii şi albastre ale femeilor cu greble. Dincolo de aceste cîmpii, se zăreau altele, încă neatinse de coasă, pline de flori, urmate de ogoare proaspăt arate, ce se

pierdeau în zare și alte și alte coline și ogoare verzi. Și toate acestea se daureau și trăiau sub un cer senin și un soare de vară.

Traiul de aici era modest, fără fasoane. Pe ferestrele deschise toată ziua pătrundea miros de fîn și de arbori. Prin ele intrau de la rîu lăstuni, iar de pe pajiști libelule și fluturași.

Suita, odată cu venirea dimineții, se împrăștia prin păduri, culegea flori și ciuperci, prindea pește în rîu, făcea plimbări prin cîmpiile din împrejurimi.

Ecaterina, între timp, purtînd o pelerină, care o proteja în timpul fardării, și o bonetă pe părul pieptănat simplu, stînd în iatacul de lucru de la catul de sus, scria ciorne de ucazuri și scrisori către filozoful și publicistul parizian baronul Grimm.

I se plîngea că slugile nu-i dau mai mult de două pene pe zi, știind foarte bine că ea nu poate rămîne indiferentă în fața unui petic curat de hîrtie și a unei pene bine ascuțite.

Și în timp ce o lume întreagă își spărgea capul, vrînd să pătrundă politica împărătesei Rusiei — ce va face în legătură cu Turcia pe care o învinsese, cum era cu răscoala înăbușită de dincolo de Volga sau comenta ce se va întîmpla cu misterioasa prințesă Tarakanova — Ecaterina, plină de tandrețe, îi descria lui Grimm cățelușii ei de casă.

Cățelușul se numea Tom Anderson, iar pe consoarta dumisale dintr-a doua căsătorie, lady Mimi sau vicontesa de Anderson. Erau mititei, ciufuliți, cu mutrișoare inteligente și ascuțite și cu niște codițe teribil de drepte, în vîrf cu cîte un smoc de păr, aducînd a pămătuf.

II

PE LA MIJLOCUL LUI MAI, ECATERINEI

i se raportă despre sosirea la Kronstadt a escadrilei lui Greig, împreună cu prințesa Tarakanova.

Corespondența purtată cu Orlov, în legătură cu impostoarea, împărăteasa i-o trimisese prințului Golițîn, comandantul suprem al Petersburgului, ordonîndu-i : „Ridicați în mare taină de pe corabie pe voiajorii aduși, și supuneți-i la un interogatoriu sever".

Prințul Alexandr Mihailovici Golițîn, învins cîndva de Frederic cel Mare, iar apoi, pentru războiul cu turcii, făcut feldmareșal, era plin de importanță doar în aparență, fiind un om bun la suflet, modest, drept și străin de toate matrapazlîcurile Curții. Toată lumea îl iubea sincer și-l respecta.

La 24 mai, îl chemă pe ofițerul regimentului Preobrajenski, Tolstoi, și, sub prestare de jurămînt, îi porunci să plece la Kronstadt s-o ia de acolo pe arestata care-i va fi indicată și, cu mare grijă, s-o predea obercomandantului fortăreței Petropavlovsk, Andrei Gavrilovici Cernîșov.

Tolstoi a executat întocmai ordinul. În noaptea de 25 mai, a predat-o pe prizonieră lui Cernîșov.

La început a fost instalată în mare grabă în camerele aflate sub apartamentul comandantului, apoi în fortul lui Aleksei.

Secretarul lui Golițîn, Ușakov, și pregătise despre fată extrase amănunțite din hîrtiile trimise de împărăteasă.

Ușakov era un burtos descurcăreț, iute ca o sfîrlează, pufăind neîncetat, și care repeta întruna, zîmbind din ochii șireți și pătrunzători : „Ah ! dragii mei, cîtă treabă, cîtă treabă ! Îl servesc pe prinț doar din cinste... De mult era timpul să trec în rezervă, prea m-am muncit..."

Prințul Golițîn rumega citatele lui Ușakov ; pe baza lor pregătise o serie de întrebări precise și paragrafe doveditoare și, luîndu-și o ținută impozantă, care nu se potrivea deloc cu trăsăturile lui blînde, își făcu apariția în cazemata prizonierei.

Îl cam încurcau știrile cum că pe drum, în Anglia, arestata era cît pe-aci s-o întindă, că la Plymouth sărise deodată peste bordul corabiei într-o șalupă care pesemne că o aștepta, că cu greu a putut fi readusă pe corabie. Prințul se temea ca nu cumva și aici să-i vină cuiva ideea s-o elibereze.

Speriată, timorată de noua ei condiție neașteptată și înfricoșătoare, prizoniera n-a tăgăduit că i se zicea, ba chiar că era socotită prințesă moștenitoare a întregii Rusii. Ecaterina fu revoltată de neobrăzarea prizonierei și mai cu seamă de scrisoarea adresată împărătesei însoțind hîrtiile anchetei, întărită prin semnătura „Elisabeta".

— *Voilà une fieffée canaille*[1] ! țipă Ecaterina mototolind scrisoarea.

[1] In franceză în text : „Iată o canalie desăvîrșită" (n. tr.).

În cabinetul împărătesei se găsea Potiomkin.

— Despre cine binevoiți să vorbiți ? se interesă el.

— Despre hoinara aceea din Italia, tătucule.

Potiomkin, căruia îi părea sincer rău de Tarakanova, și ca femeie și ca pradă a lui Orlov pe care-l ura, încercă s-o apere. Ecaterina, fără să scoată o vorbă, îi întinse un teanc de ziare franțuzești și nemțești, spunîndu-i să vadă ce se îndrugă pe seama ei în legătură cu impostoarea capturată, drept pentru care, acesta, trăgîndu-și nasul, își fixă înciudat ochii săi miopi în jurnale.

— Ei ? întrebă Ecaterina după ce isprăvi trierea și cititul hîrtiilor.

— De neconceput... Cîtă bîrfă ! E foarte greu să-ți spui părerea definitivă.

— În ce mă privește, spuse Ecaterina, mi-e totul foarte limpede : o mincinoasă. Trebuie să fii de acord, prinţe, că oricîtă milă ne-ar face această victimă, nu ne putem purta cu ea cu condescendență.

Lui Golițîn, la Petersburg, i-au fost trimise noi dispoziții. I se poruncea : „să i se mai taie nasul acestei aventuriere", cu atît mai mult, cu cît „după informația consulului englez, arestata, după toate probabilitățile, nu era prințesă, ci fiica unui circiumar din Praga".

Prizonierei i se comunică această informație a consulului. Asta o scoase din sărite.

— Dacă aș fi știut cine mă ponegrește în halul ăsta, țipă ea furioasă, i-aș fi scos de mult ochii !

În scopul „tăierii nasului", atitudinea față de arestată deveni mult mai severă ; pentru un timp a fost lipsită de serviciile cameristei sale și de confort. A început să capete o hrană mai modestă, chiar săracă. Dar nici rugăminţile, nici amenințările n-au smuls de la prizonieră pocăință, și cu atît mai mult, mărturisirea că ar fi o înșelătoare.

— Nu sînt impostoare, mă auziți ? îi spunea neîncetat lui Golițîn, indignîndu-se, plină de furie. Dumneavoastră sînteți prinț, iar eu o femeie fără apărare... În numele milostivului Dumnezeu vă implor nu mă chinuiți, aveți milă de mine.

Prințul, uitîndu-și însărcinarea, începu s-o liniștească.

— Sînt însărcinată, spuse printre lacrimi arestata : vom pieri doi... exilați-mă unde vreți, la canibali, în gheţurile Siberiei, la mănăstire... Dar, vă jur, nu sînt cu nimic vinovată.

Goliţîn căzu pe gînduri.

— Cine este tatăl copilului pe care-l aşteptaţi ? întrebă el.

— Contele Aleksei Orlov.

— Un alt neadevăr, spuse Goliţîn. Nu vă e jenă să îmbrobodiţi în felul acesta un bătrîn, o persoană de încredere a împărătesei ?

— Vă spun adevărul, ca în faţa lui Dumnezeu ! spuse printre hohote de plîns prizoniera. Îmi sînt martori amiralul, ofiţerul, întreaga flotă...

Uluit Goliţîn încetă interogatoriul şi aduse de îndată la cunoştinţă Moscovei noua mărturisire a prinţesei.

*

— Netrebnica ! Lepădătura obraznică, ţipă Ecaterina după ce-i citi lui Potiomkin comunicarea.

— Şi dacă vestea nu-i lipsită de temei ? strecură Potiomkin. E atît de uşor să cucereşti o femeie slabă şi încrezătoare...

— O, exclus ! ripostă Ecaterina. Dealtfel, contele Aleksei Grigorievici va fi în curînd aici ; ne va da el însuşi amănunte despre această pseudo-Elisabetă, arestată de dînsul... Cît te priveşte pe dumneata, prinţe, căutînd atît de cavalereşte să aperi femeile, să nu uiţi un lucru de căpetenie : liniştea împărăţiei. Ne-a fost dat să pătimim destule cu ocazia recentei răscoale.

Potiomkin tăcu.

Orlov era aşteptat de la o zi la alta. Se grăbea să ajungă din Italia la serbările ce trebuiau să aibă loc cu ocazia păcii cu turcii. Între timp, Goliţîn primi următorul ordin : să i se ia arestatei îmbrăcămintea de prisos, şi, îndepărtîndu-i camerista, să i se pună două sentinele de încredere, pentru o supraveghere neîntreruptă.

III

ÎNCĂPĂŢÎNAREA PRIZONIEREI îl ERA de neînţeles Ecaterinei şi o făcea să-şi iasă din sărite. „Cum ? ! îşi zicea ea. Turcia e înfrîntă, Pugaciov prins, iar această femeie bolnavă, abia respirînd, această căutătoare de aventuri, nu

recunoaşte nimic şi mă ameninţă dintr-un fund de subterană, din puşcărie ?"

Potiomkin, aflînd de la Hristenek amănunte în legătură cu arestarea prinţesei, devenise morocănos şi taciturn. Ecaterina trecea asta în seama obişnuitei lui crize de ipohondrie.

În curînd şi alţi apropiaţi ai împărătesei au aflat prin ce mijloace a capturat şi a predat Orlov persoana indicată şi i-au comunicat toate acestea împărătesei prin valetul ei, Perekusihin. La început Ecaterina n-a dat crezare acestor zvonuri, şi chiar şi-a exprimat tăios dezaprobarea. Raportul secret al lui Goliţîn, omul deschis, care nu putea fi cu nimic cumpărat în legătură cu situaţia şi confesiunea arestatei, a confirmat pe de-a-ntregul comunicările curtenilor. Inima de femeie a Ecaterinei s-a revoltat.

— Ăsta nu e Radziwill ! spuse ea. L-am ameninţat cu confiscarea uriaşelor sale moşii, dar el n-a predat-o pe această femeie ! „Trădător din naştere ! o străfulgeră pe Ecaterina ideea gîndindu-se la ceea ce făcuse Orlov. E capabil de orice, nimic nu-l reţine... N-o să stea pe gînduri dacă va intra în socotelile lui şi altceva !" Cu ocazia asta Ecaterina îşi aduse aminte de rîndurile pe care i le scrisese el cu multă vreme în urmă : *„Ţarină, iartă-mă, nu m-am gîndit, n-am presupus..."*

— Nu degeaba i se spune călăul ! şopti Ecaterina cuprinsă de dispreţ. Din prea multă osîrdie, o să zică, am sărit peste cal... Dealtfel cînd o veni, situaţia trebuie reparată... Această femeie fără neam şi fără ţară, care vînduse cîndva bere la Praga, i s-ar potrivi ca nevastă unui asemenea conte şi demnitar rus.

Priveliştile liniştite, de ţară, din Tariţino şi Kolomenskoie au început s-o plictisească pe Ecaterina. Pădurile, iazurile, rîndunelele şi gîzele nu-i mai aduceau liniştea de altădată şi un somn odihnitor plin de vise frumoase.

Pe neaşteptate şi fără pregătiri împărăteasa plecă la Moscova. Acolo, în Kita-Gorod, vizită arhiva Colegiului pentru afacerile externe, unde, la ordinul ei, fură trimise spre cercetare unele hîrtii importante. Pe vremea aceea, şeful arhivei era celebrul autor al *Experienţei noii istorii a Rusiei* şi al *Descrierii hanatului siberian*, fostul editor al academicelor „opere lunare", călătorul şi istoricul rus, academicianul Miller. Pe atunci, el trecuse de şaptezeci de ani. Împărăteasa, ea însăşi ocupîndu-se, cu toată pasiunea, de istorie, îl cunoştea şi nu o dată

a stat cu el de vorbă despre lucrările lui și despre istorie în general. L-a găsit în apartamentul său de pe lîngă arhivă, aplecat asupra unui vraf de hîrtii vechi, privitoare la Moscova.

Miller era mare amator de păsări și flori. Camerele luminoase și nu prea înalte ale apartamentului său oficial erau pline de colivii cu mierle cîntătoare, scatii și alte rubedenii înaripate, care o asurzîră pe Ecaterina cu toi soiul de fluierături și ciripituri. O ușă de sticlă ducea din cabinetul savantului într-o cămăruță specială, luminoasă, plină de plante și ciubere, unde o parte din păsări zburau în libertate. Parfumul de trandafir și heliotrop umplea odăile confortabile și curate. Podelile ceruite străluceau ca o oglindă. Miller lucra la masa din fața ușii de sticlă care ducea în camera cu păsări. Țarina intră pe neobservate, oprind slugile zăpăcite de prezența ei, s-o anunțe.

— Am venit la dumneata, Gerard Feodorovici, cu o rugăminte, spuse împărăteasa intrînd.

Miller sări de pe scaun, scuzîndu-se pentru ținuta de casă.

— Poruncîți, înălțimea voastră, spuse el în timp ce își încheia haina și-și căuta din priviri ochelarii. Împărăteasa luă loc, rugîndu-l să facă același lucru. Au început să discute.

— Nu-i așa, începu împărăteasa după cîteva amabilități și întrebări în legătură cu sănătatea gazdei și a familiei sale, nu-i așa că aveți, cel puțin așa se spune, date și că sînteți pe deplin convins că pe tronul Moscovei a stat adevăratul țarevici Dmitri, și nu impostorul Grișka Otrepiev ? I-ați vorbit despre asta... călătorului englez Cook. Miller, un bonom, lăsîndu-și impresia că e mereu absent, dar permanent cufundat în cercetările sale, fu extrem de surprins de această întrebare a țarinei. „De unde a mai aflat-o ? se întrebă el. Nu cumva a scăpat vreo vorbă Cook ?"

— Să ne explicăm, continuă Ecaterina. Sînteți posesorul unei memorii uluitoare ; în afară de asta, sînteți atît de perspicace în citirea și interpretarea letopiseților ; spuneți-mi deschis și cu tot curajul părerea dumneavoastră... Sîntem singuri, nu vă aude nimeni... E adevărat că dovezile întru învinuirea uzurpatorului sînt în general slabe, ba chiar par a fi nule ?

Miller căzu pe gînduri. Părul lui zbîrlit și alb la tîmple stătea ciudat. Buzele sale de om bun, care pînă la venirea țarinei mîngîiaseră mușcușul de chihlimbar al pipei, se mișcau fără întrerupere.

— E adevărat, răspunse el timid, dar e, iertați-mă, părerea mea personală, nimic mai mult...

— Dacă e așa, atunci de ce n-ați face publică o concluzie atît de importantă ?

— Înălțimea voastră, spuse Miller căutîndu-și cu greu cuvintele, în timp ce privea pierdut în jur și-și tot strîngea cutele camizolului care nu voiau să stea locului, am citit cercetarea făcută de Vasili Șuiski în Uglici. El făcea această cercetare la ordinul lui Godunov, și avea tot interesul să-i facă pe plac lui Boris, aducîndu-i doar acele dovezi care confirmau poveștile în legătură cu uciderea adevăratului țarevici ; celelalte urme, neconvenabile lui Godunov, se vede că le-a șters.

— Care anume ? întrebă Ecaterina.

— Că de fapt pierise celălalt. Amintiți-vă : doar acest cercetător, Șuiski, a recunoscut mai tîrziu, în fața întregului popor, drept țarevici pe Dmitri care s-a întors...

— Inteligentă dovadă, spuse Ecaterina. Nu întîmplător generalul Potiomkin, mare amator de istorie, vă sfătuiește, în cazul în care sînteți convins, să publicați toate acestea.

— Să-mi fie cu iertare, înălțimea voastră, tărăgănă Miller cuvintele, voința imperială este un îndreptar de primă importanță. Dar există o altă putere, mai mare : Rusia... Sînt luteran, și trupul celui recunoscut drept Dmitri se odihnește în catedrala din Kremlin... Ce s-ar întîmpla cu cercetările mele, ce s-ar întîmpla cu mine, aici, în mijlocul poporului vostru, dacă m-aș încumeta să dovedesc că pe tronul Moscovei nu s-a aflat Grișka Otrepiev, ci adevăratul țarevici Dmitri ?

IV

CUVINTELE LUI MILLER AU TULBURAT-O pe Ecaterina. „E sincer, își zise ea, așa se și cade unui filozof".

— Bine, zise împărăteasa ; să nu-i tulburăm pe morți, să vorbim despre cei în viață. Generalul Potiomkin, sper, v-a pus la dispoziție copia interogatoriului și depozițiile obraznicei pretendente, despre prinderea căreia, desigur, ați auzit.

— Mi-a pus, răspunse Miller, amintindu-şi în sfîrşit că ochelarii pe care nu încetase să-i caute cu privirea, tronau pe fruntea lui, mirîndu-se cum de a putut să-i uite.

— Ce aveţi de spus despre această soră demnă de „marchizul" Pugaciov ? întrebă Ecaterina.

Miller zări tocmai în acea clipă cum, dincolo de uşa de sticlă, cănăriţa, în ceartă veşnică cu celelalte păsări, intrase într-un cuib străin şi stăpînii alarmaţi zburau ţipînd, în jurul ei, căutînd s-o alunge din cuib. Era preocupat şi de o mierlă cîntătoare, bolnavă şi cu piciorul legat.

— Prinţesa, dacă e rusoaică, spuse Miller, roşind pentru timiditatea şi zăpăceala sa, se vede că n-a prea strălucit în învăţarea istoriei Rusiei. Iată ce pot să spun eu întîi şi întîi, studiindu-i hîrtiile... Dealtfel, vina asta o poartă mai mult mentorii ei...

— Aşadar presupuneţi că în povestea ei există şi o parte de adevăr ? se interesă Ecaterina. Admiteţi că împărăteasa Elisabeta putea să aibă o fată care să fi fost ascunsă de toţi ceilalţi ?

Miller ar fi vrut să spună : „O, da, desigur, ce vi se pare de necrezut ?" Dar îşi aduse aminte de misteriosul tînăr Alekseı Şkurin, care pe vremea aceea călătorea pe meleaguri străine şi, tulburîndu-se, începu să fixeze un punct al uşii de sticlă.

— De ce nu-mi răspundeţi ? zîmbi Ecaterina. În cazul de faţă, luteranismul dumneavoastră nu are nici un amestec.

— Totul e posibil, înălţimea voastră, răspunse Miller, clătinîndu-şi capul acoperit de cîrlionţi cărunţi. Se spun atîtea ; există, nici vorbă, şi un pic de adevăr.

— Dar ascultaţi... Nu e ciudat ? Răposatul Razumovski era un om de treabă, şi, deşi în secret, era totuşi soţ legitim al Elisabetei... De ce atunci atîta uitare, o asemenea renunţare lipsită de inimă faţă de propria sa fiică ?

— Erau alte vremuri, acum sînt altele, spuse Miller. Obiceiurile s-au schimbat. Şi dacă noii Şuiski-Şuvalovi au putut atîţia ani de-a rîndul să-l ţină în închisoare pe periculosul, pentru ei, prinţ Ioan, proclamat în copilărie împărat, ce-i de mirare dacă din aceeaşi sete de putere şi influenţă, au ascuns, pentru orice eventualitate, la un capăt de lume şi un alt vlăstar, pe această nefericită prinţesă ?

— Dar, dumneavoastră, Gerard Feodorovici, uitaţi principalul... pe mamă ! Cum putea să suporte una ca asta împără-

teasa ? Avea, nu i se poate contesta, o inimă bună... Şi apoi, aici nu era vorba de un copil străin, ca Ivanuşka, ci de propria fiică dată uitării.

— Nimic mai simplu, răspunse Miller, nici Elisabeta, nici Razumovski, n-au aici nici un amestec : intriga acţiona asupra împărătesei, nu asupra mamei... Nici vorbă că i-au fost puse în faţă raţiuni de mare importanţă şi ea a căzut de acord. Tainica fiică fu ascunsă, trimisă în sud, apoi dincolo de Urali. În hîrtiile prinţesei se vorbeşte despre otravă, despre fuga din Siberia în Persia, apoi în Germania şi Franţa... Urmaşii din zilele noastre ai neamului Şuiski au repetat vechea tragedie : păzind, chipurile, pe ţarină, pregăteau totodată apariţia, pentru orice eventualitate, a unui trimis de pe lumea cealaltă salvat tot de dînşii.

În clipa aceea, Ecaterina şi-aduse aminte de o aluzie strecurată de Orlov într-una din scrisorile sale, referitoare la un voiajor rus şi anume Ivan Şuvalov, care în acea vreme se mai afla pe meleaguri străine.

— Cu dumneata nu se mai satură omul de vorbă, spuse Ecaterina, ridicîndu-se. Memoria dumitale este totuna cu o arhivă nepreţuită ; pe cînd istoria Rusiei este un domeniu curios şi necercetat. Frumoase sînt holdele noastre, păcat numai că le împînzesc atît de multe buruieni. Apropo... Mă tot minunez de păsările şi florile dumitale. Vino la Ţariţino. Grimm mi-a trimis o familie de preafrumoşi papagali vorbitori. Unul dintre ei strigă neîncetat : *Où est la vérité ?...* [1]

Mulţumindu-i din toată inima lui Miller, împărăteasa s-a întors la Ţariţino.

În scurtă vreme a apărut acolo şi învingătorul de la Cesma, Orlov.

Aleksei Grigorievici n-a mai recunoscut Curtea. Chipuri noi — ordine nouă. Împărăteasa n-a catadicsit să-l primească imediat pe conte. I s-a spus că înălţimea sa nu se simte prea bine.

Orlov fu descumpănit. Om cu experienţa obiceiurilor de la Curte, a simţit dizgraţia, nenorocirea. Trebuia, prin orice mijloace, să îndrepte situaţia. Aleksei Grigorievici a apelat, plin de plecăciune, la cîţiva curteni, ba s-a hotărît chiar să ceară audienţă la noul astru, Potiomkin.

[1] În franceză în text : Unde este adevărul ? (n. tr.).

Întîlnirea lor a fost amabilă, dar lipsită de căldură. Era departe vechea prietenie și simplitate în relații. Deși au stat de vorbă pînă după miezul nopții, musafirul simțea că i s-au spus foarte puține. „Azi toate-s fără măsură, depășesc limitele obișnuite!" spuse în treacăt Potiomkin. Aceste vorbe îl puseră pe gînduri pe Orlov: „Depășesc limitele obișnuite! Păi nici eu n-am prea știut măsura..."

A doua zi de dimineață fu poftit la împărăteasă, pe care o găsi spălîndu-și căței.

— Ai venit de pe apă și dai de apă, spuse glumeț Ecaterina. Bine ai venit. Îndată o să fim și noi gata...

Îmbrăcîndu-i scufița și punînd-o în pătuț pe Mimi, împărăteasa își șterse mîinile spunînd:

— După cum vezi prima grijă e pentru prieteni! După care luă loc și, arătîndu-i lui Orlov un scaun începu să-l întrebe despre călătorie, despre Italia și despre treburile cu turcii.

— Dumneata, frățioare Aleksei Grigorievici, ai cam sărit peste cal, spuse ea, scoțîndu-și o tabacheră și prizînd pe îndelete tabac.

— Cu ce ocazie, înălțimea voastră?

— Apoi cu ocazia celor date în sarcina domniei tale, spuse Ecaterina zîmbind și amenințîndu-l glumeț cu degetul.

Orlov vedea zîmbetul, dar chiar în glumța țarinei observă o trăsătură rea, atît de cunoscută lui: bărbia rotundă și voluntară a Ecaterinei tresărea ușor.

— Bine, dar cu ce te-am supărat, măicuță-împărăteasă? întrebă el, bîlbîindu-se.

— Păi cum, stimate domn... Zău c-ai cam întrecut măsura, spuse Ecaterina, continuînd să prizeze tutun din tabachera întredeschisă.

Orlov se fîstîci ca un puști. Ochii începură să-i clipească speriați.

— Că doar prizoniera e a noastră, spuse împărăteasa. Vă este limpede? Nu peste multă vreme, bunul meu amic...

„S-a isprăvit cu mine, m-am dus la fund definitiv!" își zicea Orlov, nemaigăsindu-și locul de fîstîceală. Își și imagina căderea și dezonoarea.

— Dealtfel, lucrurile se mai pot îndrepta, tărăgănă vorbele Ecaterina. Ar cam trebui să pleci la Piter, să te vezi

acolo cu prizoniera, și să te întorci, pentru sărbătorirea păcii, pe post de ginere.

Orlov făcu o grimasă de lehamite, se lăsă pe un genunchi, sărută mîna ce-i fusese întinsă și fără să scoată un cuvînt ieși. Odată dincolo de ușă, își reluă ținuta marțială.

— Ei, cum e, ce face împărăteasa ? Ce a binevoit să vă spună ? se interesau cei mai apropiați dintre curteni.

— Am fost onorat cu o invitație specială pentru sărbătorirea păcii, răspunse contele. Deocamdată plec la Petersburg, să aranjez niște treburi de-ale fratelui meu.

Aleksei Grigorievici încerca să-și păstreze căutătura semeață și sigură de sine.

Orlov înțelese că n-avea ce să tărăgăneze ; era limpede că împărăteasa nu glumea.

Sub pretextul întrevederii cu fratele îndepărtat, se pregăti de drum și în scurtă vreme porni spre Petersburg.

V

EPUIZATĂ DE LUNGA CĂLĂTORIE PE mare și de închisoare, prizoniera abia își ducea zilele în fortăreață. O tuse puternică însoțită de frisoane și sînge se transformă într-o tuberculoză galopantă.

Desele vizite și interogatorii ale feldmareșalului Golițîn, îi provocau prințesei o furie de nedescris.

— Ce drept au să se poarte așa cu mine ? întreba ea poruncitor. Ce motiv le-am dat pentru o asemenea atitudine ?

— Ordine de sus, voința împărătesei ! răspundea secretarul Ușakov, gîfîind și folosind aiurea cuvinte franțuzești.

În calitate de secretar al comisiei constituite anume pentru cazul Tarakanovei, administra banii alocați în acest scop și de aceea, plîngîndu-se de oboseală, de mulțimea de treburi și chiar de o durere în șale, prelungea intenționat anchetele, înmulțea noile dovezi și corespondența în legătură cu ea, și în general îl ducea de nas pe blajinul Golițîn, intenționînd ca pe banii sustrași din întreținerea arestatei, să-și mai cumpere o căsuță pe lîngă cea pe care o avea pe strada Gorohovaia.

Între timp i-au fost puse în față Tarakanovei niște false testamente, găsite printre hîrtiile ei.

— Ce puteți spune despre ele ? o întrebă Golițîn.

— Mă jur pe Dumnezeu cel atotputernic și pe chinurile veșnice, răspundea arestata : n-am scris eu aceste hîrtii nenorocite, mi-au fost date de alții.

— Dar le-ați copiat cu propria mînă ?

— Tot ce se poate. Mă amuza.

— Și nici nu vreți să vă recunoașteți vina, să dați în vileag adevărul ?

— N-am ce să recunosc. Trăiam în libertate, nu făceam nimănui nici un rău. Am fost trădată, capturată prin înșelătorie.

Golițîn începu să-și piardă răbdarea. „Mare belea pe capul meu ! își zicea el în gînd. Încearcă să afli adevărul cu o încăpățînată ca asta !" Prințul ofta și-și freca rădăcina nasului.

— Păi, luminația voastră, ați uitat, îi șoptea deunăzi servilul Ușakov cu ocazia unui interogatoriu. Mîinile vă sînt dezlegate. Ultima instrucțiune... doar glăsuiește clar : severitate extremă și cercetare părtinitoare.

„Chiar așa ! își zise prințul, complet pierdut cu firea, căci nu era adeptul măsurilor drastice și radicale. — Chiar ! Ce-ar fi să încerc ? Că mai rău nu poate fi !"

— În numele înălțimii sale imperiale, îl anunță sever feldmareșalul pe comandantul fortăreței, de față cu prințesa, ca urmare a încăpățînării sale, să-i fie confiscate toate cele, lăsîndu-i-se doar îmbrăcămintea strict necesară și așternutul. Băgați de seamă : toate cele... cărți, alte lucruri, și dacă nici așa nu-i vin mințile la cap, să i se dea hrana obișnuită a arestaților.

Dispozițiile prințului au fost îndeplinite întocmai. Prințesei, obișnuită cu luxul și dulcea lenevie, femeii răsfățate și bolnave, au început să-i fie aduse pîine neagră, ciorbă acră de varză. Flămîndă, stătea ore întregi scăldată toată în lacrimi în fața străchinii de lemn, fără s-o atingă.

În drum spre Rusia, aflîndu-se pe țărmurile Olandei unde escadra făcu popas pentru provizii, arestata află cu totul întîmplător, dintr-o foaie de ziar, ce nimeri în cabina ei, tot tre-

cutul lui Orlov şi tremurînd din tot corpul, cuprinsă de furie, se blestema pentru încrederea pe care i-o acordase unui asemenea individ. Dar veni o nenorocire şi mai mare : de la un timp, în camera arestatei fuseseră puse două sentinele care se schimbau cu rîndul, zi şi noapte. Asta o aducea pe deţinută într-o stare de nebunie.

— Căiţi-vă, încerca s-o convingă Goliţîn. Mi-e milă de dumneavoastră. Altfel nu veţi afla iertare.

— Orice chinuri, moartea însăşi, domnule feldmareşal, le voi primi pe toate, răspundea prizoniera, dar vă înşelaţi... Nimic nu mă poate forţa să renunţ la depoziţiile mele.

— Mai gîndiţi-vă...

— Mi-e martor cerul... Chinurile mele vor cădea pe capetele călăilor mei.

— Renunţaţi, luminăţia voastră ! şoptea Uşakov, făcîndu-şi de lucru printre hîrtii. Încă o încercare şi veţi vedea...

Încercarea a fost făcută. Ea consta dintr-o cămaşă aspră de sac care luă locul halatului veneţian de mătase ce acoperea umerii prinţesei.

„Dumnezeule mare ! Eşti martorul gîndurilor mele ! se ruga arestata. Ce trebuie să fac ? Cum să mă port ? Înainte vreme credeam orbeşte în trecutul meu ; mi se părea atît de firesc, mă obişnuisem cu el, cu ideile despre el. Nici trădarea acelui monstru, nici arestul nu mi-au schimbat convingerile. Nu le va clătina nici această înfricoşătoare închisoare de fier care-mi pune capăt zilelor. Moartea e aproape. Sfîntă Fecioară, cine-mi va da tăria, cine înţelepciunea, cine mă va scăpa de această groază, de această fortăreaţă ?"

Spre sfîrşitul lui iunie, într-o seară rece şi ploioasă, în fortăreaţa Petropavlovsk, pătrunse o caleaşcă de piaţă, cu storurile trase. Din ea păşi pragul comandantului contele Aleksei Grigorievici Orlov. Peste o jumătate de oră se îndrepta împreună cu comandantul fortăreţei, Andrei Gavrilovici Cernîşov, spre fortul lui Aleksei.

— E rău de tot, îi spuse pe drum comandantul. Mai cu seamă cu umezeala asta... Ieri, luminăţia voastră, ne-a implorat să-i dăm înapoi hainele şi cărţile. Am cedat...

Sentinelele au fost îndepărtate din camera prințesei. Orlov intră singur. Cernîșov rămase după ușă.

În semiîntunericul serii, contele reuși cu greu să vadă camera scundă, cu două ferestruici în firidă. De rame erau prinse zăbrele negre de fier. În spațiul dintre ferestre se aflau două scaune și o masă mică, pe masă cărți, alte cîteva obiecte și strachina cu mîncarea neatinsă, acoperită cu un șervet. În dreapta era un paravan în spatele căruia se afla o măsuță cu o carafă de apă, un pahar și o cană, iar sub un polog de stambă un pat de campanie.

Pe pat, într-un capot și o scufie albe, acoperită de o pelerină roasă de catifea bleu zăcea o femeie palidă ce părea moartă.

Orlov rămase uluit de slăbiciunea înfiorătoare a celei care pînă mai ieri fusese o femeie strălucitoare și plină de farmec. Își aminti de Italia, de scrisorile pline de tandrețe, de curtea pătimașă, de drumul la Livorno, de balul de pe corabie, de Ribas și Hristenek, travestiți în popi. „Ce mi-a trebuit să joc atunci farsa aceea sinistră cu pirostriile? își zicea contele. Și așa se afla pe corabie, era oricum în mîinile mele!"

În mintea lui reînvie în cele mai mici amănunte comedia arestării prințesei. Își aminti de țipetele ei de pe covertă și de scrisoarea în germană pe care i-a trimis-o a doua zi prin Kontov și în care își plîngea închipuita nenorocire și-i jura, pînă la moarte, credință și iubire. *„Vai, ce nenorocire pe capul nostru,* îi scrisese el atunci, alegînd cuvinte cît mai mișcătoare. *Amîndoi sîntem arestați, sîntem în lanțuri, dar Atotputernicul n-o să ne părăsească. Să ne încredem în el. Îndată ce-mi voi recăpăta libertatea, vă voi căuta în toată lumea, vă voi găsi, spre a vă păzi și a vă fi slugă credincioasă..."* „Și am găsit-o, iat-o!" își zicea Orlov, stînd în prag înfiorat. Pășl cu grijă spre paravan.

Auzind zgomotul pașilor, prizoniera deschise ochii, își înălță capul și îl fixă cu privirea. O meșă de păr blond, cîndva strălucitor și înfoiat, îi ieșea de sub scufie, acoperindu-i fața schimonosită de boală și de furie.

— Dumneata?... Dumneata?... În camera asta... La mine! strigă prințesa, recunoscîndu-l și întinzînd mîinile ca pentru a se apăra de o arătare înfricoșătoare, hidoasă.

Orlov încremeni locului.

VI

CUVINTELE ZBURAU DE PE LIMBA prizonierei şi mureau neputincioase.

Lipindu-se de perete, îl îngheţa cu ochi fulgerători pe Orlov, care o privea îngrozit.

— Sîntem cununaţi, nu-i aşa ? Ha-ha ! Sîntem soţ şi soţie, nu ? începu ea, furia plină de dispreţ, fiindu-i acoperită de o tuse cumplită. Unde aţi fost atîta vreme ? Mi-aţi jurat, v-am aşteptat...

— Ascultaţi-mă, spuse Orlov şoptit. Să nu ne mai amintim de trecut, să încetăm comedia. Nici vorbă că aţi înţeles de mult că-i sînt sclav credincios împărătesei mele şi că n-am făcut altceva decît să-i execut poruncile.

— O mişelie, o minciună ! strigă arestata. N-am să cred niciodată... Auziţi, niciodată o puternică împărăteasă rusă nu va recurge la o asemenea perfidie.

— Vă jur, a fost ordinul ei...

— Nu cred, trădătorule, striga prizoniera ameninţînd cu pumnii. Ecaterina putea porunci orice, putea cere extrădarea, putea arde oraşul în care eram ascunsă, putea să mă aresteze cu forţa... Dar nu asta... La urma urmei, puteai să-mi înfigi un cuţit în inimă, puteai să mă otrăveşti... Îţi sînt doar cunoscute otrăvurile... În schimb tu ce-ai făcut ? Ce ?

— O clipă de răbdare, vă implor, spuse Orlov, căutînd cu teamă în jur. Spuneţi-mi un singur cuvînt, unul singur, şi veţi fi, vă jur, imediat eliberată.

— Ce-ai mai inventat, monstrule, grăieşte ? spuse prinţesa încercînd să se stăpînească, cuprinsă de frisoane, învăluindu-se în pelerina de catifea, atît de familiară contelui.

— Aţi fost întrebată de atîtea ori şi cu atîta insistenţă, începu Orlov, cu nuanţe cît mai delicate şi mai convingătoare în glas. Spuneţi-mi, sîntem acum singuri... Ne vede şi ne aude numai Dumnezeu...

— *Gran Dio !* se smuci arestata aşezîndu-se apoi pe pat. Cine îndrăzneşte să invoce numele lui Dumnezeu ! adăugă ea, ridicîndu-şi ochii spre chipul Mîntuitorului ce atîrna pe perete, la capul ei. El ! Mai mult ca sigur că tu eşti autorul tuturor acestor chinuri, al acestei execuţii lente ! Şi v-aţi mai lăudat

că în Rusia tortura este desființată ! Sînt convinsă că țarina nu știe nimic din toate acestea !

— Liniștiți-vă... Spuneți-mi, cine sînteți ? continuă Orlov. Am să obțin iertarea împărătesei ; o să ne ierte și pe dumneavoastră și pe mine, o să vă elibereze...

— *Diavolo !* Tu mă întrebi cine sînt ?

Prințesa rostea cu greu cuvintele, cuprinsă de un nou val de furie. Oare nu vezi că am terminat cu lumea, că-s pe moarte ? Ce-ți trebuie ?

Un acces puternic de tuse a făcut-o să-și sprijine capul de perete și să amuțească.

„Uite, o să moară, fără să vorbească", își zicea Orlov, neclintit, în picioare.

— În bogăție și fericire, spuse prințesa venindu-și în fire, în umilință și închisoare, susțin același lucru... Și tu o știi prea bine... Sînt fiica fostei tale țarine ! spuse ea mîndru, încercînd să se ridice. Auzi tu, sclav netrebnic și josnic, sînt prințesa voastră moștenitoare...

Deodată un gînd îndrăznet îl străfulgeră pe Orlov : „La urma urmei, ce mare nenorocire ? N-are multe zile, le fac pe plac la amîndouă și gata".

Se lăsă pe un genunchi, apucă mîna palidă și slăbită a prizonierei și o pecetlui cu un sărut fierbinte.

— Înălțimea voastră ! Elisabeta ! Iertați-mă, vă jur, sînt profund vinovat... Așa mi s-a poruncit... Și eu am fost în stare de arest, abia acum am fost eliberat...

Prizoniera îl privea în tăcere, cu ochi mari, mirați, apăsîndu-și gura cu o batistă înroșită de sînge.

— Vă implor, vom fi cununați cu adevărat, cu toată pompa, continuă Orlov. Acceptați să deveniți soția mea... Și atunci toate, înălțimea voastră, scumpa mea... Rangul, bogăția, credința și serviciile mele, îți vor sta...

— Afară, ticălosule, afară, țipă sărind în picioare arestata. Această mînă a fost cerută de prinți, de regi... N-ai s-o atingi tu, trădător blestemat și călău !

„Văd că nu se prea jenează ! își zise comandantul Cernîșov, ascultînd de după ușă insultele și blestemele spuse în franțuzește de către arestată. Mai bine s-o întind ; să nu-și dea contele seama c-a avut un martor, și să se răzbune !" Comandantul dispăru.

Temnicerul, care stătea pe culoar cu cheile și care de asemenea auzise acele țipete neînțelese pentru el, dar pline de mînie, bătutul din picior, ba chiar după cum i se păru, aruncarea în musafir cu unele lucruri, se îndepărtă și el, și vîrîndu-se într-un colț își zise : „Se vede treaba că demoazela cere hrană mai de soi, dar probabil că nu știe măsura... Se supără pe general... Oho ! Cu cine-și măsoară ea puterile ! E ca o umbră, tot ciorbă și ciorbă... Abia ieri i-am dat lapte."

Țipetele sălbatice nu mai conteneau. Se auzi zgomot de cioburi.

Ușa fortăreței fu dată brusc în lături. În ea apăru Orlov, aplecîndu-se timid pe sub canatul peste măsură de scund, în comparație cu înălțimea sa de uriaș. Fața îi ardea ca focul. Pentru o clipă își încetini pasul pe coridor, privind în jur și încercînd parcă să-și adune gîndurile.

Luîndu-și tricornul de sub braț, contele, cu o mînă ce tremura, își îndreptă coafura și faldurile caftanului, se îndreptă din spate, ieși fără să scoată un cuvînt, printr-o ploaie torențială, spre caleașcă și luînd loc, îi strigă vizitiului : „La procurorul general !"

Pe măsură ce se îndepărta de fortăreață, reflecta tot mai mult la întîlnirea care avusese loc. „Viperă, zău, o adevărată viperă !" își zicea el privind din caleașcă străzile.

Reținut și stăpîn pe sine, intră la prințul Aleksandr Alekseevici Veazemski. Se întunecase ; ardeau lumînările. Orlov simțea în trup frisoane, și-și frecă mîinile.

— Vă rog să luați loc, îi spuse procurorul general. Ce, ați înghețat ?

— Da, prințe, e cam frig.

Veazemski porunci să se aducă lichior și un coșuleț cu biscuiți cu anason.

— Serviți-vă, conte... Ei, ce mai face impostoarea noastră ? spuse procurorul general, lăsînd la o parte hîrtiile prin care cotrobăia.

— E necrezut de obraznică, se încăpățînează, răspunse contele Aleksei Grigorievici, în timp ce-și turna în cupă din licoarea parfumată și groasă.

— Cred și eu ! spuse prințul. Nu vrea să-și vîndă ieftin titlurile și drepturile imaginare.

— I se caută prea mult în coarne : ar trebui luate alte măsuri, interveni Orlov.

— Ce măsuri, frăţioare ? Îşi trăieşte ultimele zile... Doar n-o s-o surghiunim.

— Şi de ce nu ? replică ca pentru sine Orlov, înmuind un biscuit într-o altă cupă cu lichior. Să-ţi fie milă de asemenea lepădături ?

Procurorul general îl privi pieziş de după abajurul verde care acoperea lumînările.

— Zău, Aleksei Grigorievici, o spui în serios ? Eşti de părere ca...

— Pentru binele ţării, şi ca un patriot adevărat... Nu numai că aş recomanda, aş fi chiar foarte de acord ! răspunse Orlov, în timp ce se plimba prin încăpere şi mesteca biscuitul dulce care i se topea în gură.

„Mais c'est un assassin dans l'âme !" [1] îşi zise îngrozit procurorul cu o figură aparent severă şi impenetrabilă în timp ce urechea îi era atentă la hîrşîitul moale al paşilor lui Orlov pe covor. *„C'est en lui comme une mauvaise habitude"* [2].

Orlov, scoţîndu-şi lornionul şi muşcînd dintr-un alt biscuit cu anason, se oprise în faţa tabloului ce-i reprezenta pe Amor şi Psyche.

— De unde aveţi tabloul acesta ? se interesă el.

— M-a onorat ţarina... Dumneavoastră, conte, cînd gîndiţi să vă întoarceţi la Moscova ?

— Mîine dis-de-dimineaţă, şi nu voi întîrzia o clipită să raportez noul refuz al mincinoasei obraznice.

Sprîncenele dese ale lui Veazemski se mişcară.

— Spuneţi-mi, vă este cunoscută declaraţia arestatei în legătură cu dumneavoastră ? mormăi el, făcîndu-şi din nou de lucru cu hîrtiile.

Orlov scăpă din mînă biscuitul neterminat.

— Da, închipuiţi-vă, asta le întrece pe toate ! răspunse Orlov. N-a cruţat nimic : devotament, credinţă, cinste... Şi ce este uluitor, prinţe, se ţine scai de mine, diavolul de muiere. Şi după ce inventează pe seama mea asemenea fantasmagorii, nu mai departe decît azi, îmi cerea cu insistenţă să recunosc oficial cununia noastră.

— E greu să nu mă mir, spuse Veazemski, travestiurile acelea în rase preoţeşti, iertaţi-mă... La ce această blasfemie

[1] In franceză în text : Dar este un asasin, în suflet (n. tr.).
[2] In franceză în text : Asta e un prost obicei al lui (n. tr.).

inutilă ? Oh, o să răspundeți, conte, în fața Celui de Sus... Cîte zile aș avea, noapte de noapte, m-ar urmări păcatul ăsta...

La început Orlov a vrut s-o întoarcă în glumă, încercă să mai spună ceva, dar tăcerea încruntatului procuror general, cu alură de urs, îi demonstra că creditul Curții îi era de mult pe sfîrșite, și că el, personal, în pofida vechilor servicii aduse, acum inutil tuturor, nu-și poate dori altceva decît trecerea în rezervă. „Se isprăvește letopisețul ! Probabil că în scurtă vreme am să fiu dat la fund ! își zicea Orlov în timp ce părăsea palatul lui Veazemski, mă vor lăsa să putrezesc undeva, la Moscova, sau poate chiar și mai departe. Deh ! am îmbătrînit, nu mai sîntem la modă ; trebuie să le lăsăm cale liberă altora."

Era atît de timorat de primirea procurorului general, încît a doua zi dimineață făcu o slujbă la biserică, iar în ajunul plecării la Moscova, s-a dus la o armeancă de pe strada Liteinaia să-i ghicească viitorul.

VII

PACEA CU TURCIA A FOST SĂRBĂTORită la Moscova cu mare pompă în ziua de 13 iulie.

Cu această ocazie și-au adus aminte și de Golițîn, trimițîndu-i-se, la Petersburg, o sabie bătută în briliante, pentru eliberarea ținuturilor de sub turci. Orlov căpătă o diplomă de merit, un fastuos serviciu de masă, o vilă a împărătesei din apropierea Petersburgului și titlul de Cesmenski [1].

„Sînt trecut la reformă, trecut definitiv !" își zicea cu obidă Orlov. Și în adevăr nu i se mai îngădui să urmeze Curtea la Petersburg. I se indică Moscova ca domiciliu, el numărîndu-se printre atîtea alte foste ajutoare ale împărătesei, care se și stabiliseră acolo.

[1] În vechea Rusie se obișnuia ca unui comandant de oști, ieșit victorios într-o bătălie, să i se acorde ca un titlu de noblețe denumirea localității unde s-a dat bătălia și care se alătura numelui respectiv (n. tr.).

Deşi părea că din acea clipă, zilele lui Orlov-Cesmenski se scurgeau lipsite de griji în recluziunea de la Moscova, ai casei totuşi observară că din cînd în cînd contele cade într-un fel de ipohondrie, că adesea, şi fără vreo pricină anume, face ba parastase, ba slujbe cu acatiste, ba îşi blestemă soarta trădătoare, care pe vremuri îl răsfăţase atîta. Gîndurile îi zburau în permanenţă spre ţărmurile albastre ale Mediteranei sau Adriaticei, spre palatele de marmură ale Veneţiei şi Romei, spre acea Tarakanova dusă de el la pieire.

„Unde o fi şi ce s-a întîmplat cu ea ? se întreba Orlov. A scăpat oare cu viaţă după naştere, o mai fi acolo, sau au zăvorît-o în altă parte ?"

În toamna aceluiaşi an, cineva lansă, la Moscova, zvonul cum că a fost adusă la Petersburg la mănăstirea de maici Novospasski, o persoană misterioasă, că a fost călugărită şi că, dîndu-i-se numele de Dosifea, a fost instalată într-o chilie specială la care nimeni nu avea acces... Moscoviţii şuşoteau în secret că călugăriţa Dosifea este fiica nelegitimă a răposatei ţarine Elisabeta şi a soţului acesteia, Razumovski, cu care fusese căsătorită în secret.

Ce simţi, auzind aceste vorbe contele Aleksei, n-o putea şti decît propriile sale gînduri. „E ea, e ea ! îşi spunea el cu emoţie, nebănuind că victima, prinţesa Tarakanova, se chinuieşte fără speranţă, ca şi înainte, în aceeaşi fortăreaţă. „Numai dînsa poate să fie ; a renunţat la toate, s-a supus şi a acceptat să se călugărească..."

Gîndurile despre prizoniera nou sosită nu-l părăseau pe conte. Îl sîcîiau atît de mult, încît a început să evite chiar să treacă cu caleaşca pe strada unde se afla mănăstirea Novospasski, iar cînd era imposibil s-o ocolească şi trebuia totuşi să treacă pe lîngă ea, îşi întorcea capul de la ferestrele ei. „Trădător, călău !" răsuna în urechile sale, amintindu-şi de ultima întîlnire cu prinţesa, în fortăreaţă. Şi chinuitor de viu îi răsuna în minte fiecare amănunt al întîlnirii, cînd ea îl împroşcase cu blesteme, bătînd, în faţa lui, din picior, scuipîndu-l în faţă şi aruncînd în el, cuprinsă de nebunie, cu tot ce-i cădea în mînă.

Orlov, la un moment dat, hotărî să aducă vorba despre ea în faţa comandantului suprem al Moscovei, prinţul Volkonski, care trecuse pe la el să-i admire grajdurile şi caii. Tocmai se întorseseră din plimbarea făcută la padocuri şi

luau ceaiul de seară. Contele-gazdă a luat-o pe de departe, amintind în treacăt despre veştile şi zvonurile din străinătate şi de-acasă, informîndu-se în treacăt cum e persoana despre care se spune că fusese adusă la mănăstirea Novospasski.

— Unde baţi, conte ? îl întrerupse deodată prinţul Mihail Nikitici.

— De ce ? întrebă Orlov, căzut pe gînduri.

— Aşa, răspunse Volkonski, întorcîndu-se şi privind distrat spre fereastră. Ştii, mi-am adus aminte de un incident petrecut anul trecut, la Piter, la Curte...

— Ce incident ? Fii bun şi povesteşte-mi, prinţe ! spuse contele numai zîmbet, înclinîndu-se respectuos. Că eu abia am sosit acasă şi multe din cancanurile noi şi atît de interesante de la Curte, azi inaccesibile mie, îmi sînt necunoscute.

— Mă rog... începu Volkonski, dregîndu-şi glasul şi continuînd să privească pe fereastră. Treaba, dacă doreşti, nu e cine ştie ce. Mai degrabă e amuzantă... O cunoşti pe nevasta generalului maior Kojin ? Pe Maria Dmitrovna... Una fîşneaţă, frumoasă şi vorbăreaţă ?

— Cum să n-o cunosc ! Am întîlnit-o deseori înainte să plec în ţări străine.

— Ei, se zice, că ar fi scăpat undeva o vorbă cum că cineva, să zicem Aboleşev, sau nu mai ştiu cine, şi-a propus să-l protejeze pe noul ales, Piotr Mordvinov... Desigur, îl ştii şi pe ăsta, nu ?

Orlov dădu din cap.

— Să-l protejeze... Înţelegi, adică să pună o vorbă...

— Cui ? întrebă Orlov.

— Cică lui Grigori Aleksandrovici Potiomkin, personal.

— Şi ?

— Şi..., tărăgănă vorbele Volkonski, a fost chemat de îndată în apartamentele personale, Stepan Ivanovici Şeşkovski, şi i s-a poruncit : „Pleacă iute, tătucă, la bal mascat, caut-o acolo pe generăleasa Kojina şi odată găsită, ia-o cu tine într-o expediţie secretă, acolo dă-i cîteva cnuturi, după care s-o readuci, cu toată consideraţia, înapoi, la bal.

— Şi Şişkovski ? întrebă Orlov.

— A luat-o pe cucoană, a bătut-o cumsecade, şi-apoi, aşa cum i s-a poruncit, a readus-o la bal mascat. Dumneaei, ca nu cumva să observe cineva ce i s-a întîmplat, tăcu chitic şi dansă cu dezinvoltură toate dansurile la care fu invitată,

toate pînă la unul : şi menuetul şi „cheamă-masca", şi cotilionul...

Orlov pricepu sîmburele amar al aluziei şi de atunci n-a mai întrebat pe nimeni despre Dosifea.

Pînă şi discuţiile cu administratorul său, Terentiici Kabanov, care venea la Neskucinoe din Hrenovo nu-l mai bucurau pe conte. Terentiici era dintre iobagii cu carte şi venea la moşie îmbrăcat după ultimul jurnal, într-un caftan „pesluit" şi camizol, în pantofi „lumeşti" cu catarame cositorite, cu manşete dantelate şi cu o fundă neagră de mătase, prinsă în coada pudrată.

Contele îi umplea o cupă cu vin scump, de peste mări şi ţări, zicînd : „Gustă, frăţioare... Asta nu-i vin, ci sînge dătător de viaţă..."

Terentiici refuza.

— Haide, frate ! îl îmbia contele, vorba ceea : o viaţă are omul... Bea, în asta-i fericirea... Dar, din păcate, nu pentru toată lumea.

— Că adevărat zici, domnule conte ! spunea Kabanov, dînd peste cap cupa. Ce sîntem noi ? Nişte robi... Dar domnia ta să nu-ţi trăieşti viaţa în plăcere, bucurîndu-te de preafrumoasele meşii ? Atîtea locuri tihnite şi aducătoare de bucurii, atîtea cîmpii mănoase, atîtea izvoare repezi, atîtea păduri şi crînguri — o mulţime, ţăranii toţi îs muncitori, toţi trăiesc din mila înălţimii tale. Şi uite, stăpîne, că tocmai dumneata eşti trist, ba parcă auzit-am că uneori te îndoieşti de toate celea.

— Îndoieli şi bănuieli, frăţioare, ai cîte zile în faţă ! răspundea contele. Uite, toamna trecută îmi scriai, acolo, pe mare, lăudîndu-mi şi cum răsare şi cum creşte fiecare grînă. Şi ce-a ieşit din toate astea ? Doar se ştie că toamna se numără bobocii.

— Că bine zici, înălţimea ta, răspundea oftînd Terentiici.

— Uite, dac-am sta să vorbim şi despre altele, continua contele. Şi eu fac tot soiul de vizite şi la mine vine atîta lume ; dar mă crezi că nu mai ştiu nimic din cîte se întîmplă în lume, ca altădată. Cît şedea Ivan pe divan, toată lumea-i oferea un caftan. Pe cînd acuma...

Contele amuţea şi cădea pe gînduri.

„Ia te uită, îşi zicea privindu-l Kabanov. Are atîta putere şi bogăţie şi lumea îl ocoleşte."

— Da, frăţioare, spunea Orlov, au venit vremuri grele, mă trezii deodată între două pietre de moară ; cu slujba am isprăvit-o, nu le mai fac trebuinţă, iar acasă... o plictiseală...

— Aurul, domnule conte, se călește prin foc, răspundea Terenticii, omul — prin încercări. Nu s-or aprinde lemnele, dacă nu le pui foc... Ori eu aş putea găsi flăcăruia...

— Adică ?

— Însoară-te, înălţimea ta.

— Asta să le-o spui la alţii, Kabanov, nu mie, răspundea Orlov, şi în minte îi venea acelaşi sfat dat recent de Konţov.

VIII

ÎNTRE TIMP, SOARTA TARAKANOVEI nu se îmbunătăţise. Sărbătorile de la Moscova, cu ocazia păcii cu turcii, au făcut ca pentru o vreme să fie uitată. După ce luară sfîrşit, i s-au pus în faţă noi paragrafe acuzatoare şi noi puncte pentru interogatoriu. A fost chemat şi aţîţat asupra ei Şeşkovski însuşi. Interogatoriile s-au înteţit. Chinuită tot mai tare de boală şi de suferinţe morale, într-o atmosferă grea şi neobişnuită pentru dînsa, cu sentinelele ce n-o părăseau nici o clipă, se topea văzînd cu ochii. Erau zile cînd sfîrşitul ei părea iminent.

La sfîrşitul unei astfel de zile, arestata luă pana şi scrise împărătesei o scrisoare.

„Rugîndu-mă, în îmbrăţişarea morţii, scria ea, *cad la picioarele voastre cu rugă. Sînt întrebată cine sînt. Oare faptul că cineva se naşte, poate fi socotit o crimă? Zi şi noapte, în camera mea stau bărbaţi. Chinurile mele sînt atît de mari, încît mă cutremur din toată fiinţa mea. Arătîndu-vă milostivirea, nu mi-o veţi acorda numai mie...“*

Împărăteasa era înciudată că încă nu putea părăsi Moscova ca s-o vadă personal pe arestată, care-i trezea fie o mînie curioasă, fie o compătimire sinceră, involuntară, intimă.

În august, feldmareşalul Goliţîn a vizitat-o din nou pe încarcerată.

— Vă dădeaţi drept persană, mai apoi că aţi fi din Arabia, că aţi fi cercheză, în sfîrşit că aţi fi prinţesă de-a noastră,

îi spuse el. Ne-aţi asigurat că ştiţi limbi orientale ; am dat scrierile dumneavoastră să fie citite unor oameni competenţi — n-au priceput o iotă. Iertaţi-mă, oare şi asta e o minciună ?

— Ce tîmpenie ! răspunse Tarakanova, rîzînd dispreţuitoare. Oare perşii sau arabii îşi învaţă femeile carte ? În copilărie am învăţat, pe acolo, cîte ceva singură. Apoi, de ce trebuie crezuţi slujbaşii dumneavoastră şi nu eu ?

Lui Goliţîn i se făcu milă să mai interogheze punct cu punct, după planul stabilit de Uşakov, pe această femeie sărmană care abia mai respira.

— Ştiţi, îi spuse el, ştergîndu-şi pe furiş lacrimile de parcă şi-ar fi adus aminte de ceva mult mai important şi mai presant, n-avem timp acum de controverse... Forţele vă părăsesc... Îmi este interzis, dar voi ordona să fiţi transferată într-o altă încăpere, mai spaţioasă şi să vi se dea hrană din bucătăria comandantului... Oare nu doriţi un preot, ca să... înţelegeţi... toţi sîntem în stăpînirea Celui de Sus... să fiţi gata...

— De moarte, nu-i aşa ? îl întrerupse dînd din cap prizoniera.

— Da, răspunse Goliţîn.

— Trimiteţi-l... Văd şi eu că e timpul...

— Pe cine aţi dori ? o întrebă prinţul aplecîndu-se spre ea. Un preot catolic, protestant sau al credinţei noastre ruse, creştin-ortodoxe.

— Sînt rusoaică, abia mai putu rosti arestata. Trimiteţi unul rus, ortodox.

„Aşadar s-a sfîrşit ! îşi zicea ea în noaptea următoare şi la fel ca celelalte, fără somn. Întuneric fără speranţă, groază fără sfîrşit. Moartea... Uite-o, se apropie... poate chiar mîine... iar ei n-au obosit, mă tot interoghează... Cine sînt eu în definitiv ? se întreba ea, fixîndu-şi privirea pe chipul Mîntuitorului. Oare e chiar atît de greu să-mi dau mie însămi socoteala, chiar şi în aceste, poate, ultime clipe ? Oare, dacă nu sînt cea drept care m-am luat, n-am s-o recunosc ? Şi de ce asta ? Dintr-un sentiment de scîrbă pentru ei, sau dintr-o furie nemăsurată şi din dorinţa de răzbunare a unei femei pe care ei au făcut-o de rîs şi au călcat-o în picioare ?"

Căuta din răsputeri să-şi amintească trecutul, să-şi găsească în el cele mai mici amănunte.

În fața ei se depăna recenta viață plină de bucurii și lux, o serie de succese, plimbări, primiri, serate. Curteni, diplomați, conți, prinți cu influență. „Cîți curtezani am avut! își zicea ea. Probabil că aveau de ce să-mi facă curte, îmi ofereau inima și averea, îmi cereau mîna... Pentru frumusețe, pentru știința de a place, pentru cap? Dar sînt atîtea femei frumoase și deștepte, mult mai abile decît mine; de ce atunci prințul de Limburg nu și-a pierdut, în fața lor, mințile, nu le-a oferit lor cum mi-a oferit mie, pămînturile și castelele sale și nu le-a înscăunat pe ele în posesiunile dăruite de dînsul? De ce tocmai de mine erau atrași toți acești Radziwilli și Potozki, de ce cu mine voia să se întîlnească puternicul favorit al fostei Curți ruse, Șuvalov? De ce eram înconjurată de un respect înalt, aproape pios, și toți se interesau cu aviditate despre trecutul meu? Da, sînt însemnată de Providență, sînt aleasă să fac ceva deosebit, mie însămi de neînțeles. Copilăria! Doar în ea voi afla cheia, șoptea prizoniera, agățîndu-se de primele sale amintiri îndepărtate. Numai în ea voi găsi dovezi."

Dar această copilărie era tulbure și de neînțeles pentru ea însăși. Își amintea de un cătun îndepărtat, undeva în sud, într-un pustiu, de niște copaci umbroși uriași deasupra lăcașului scund, în spatele căruia era o grădină de legume, iar dincolo de ea, cîmpii verzi și întinse. O bătrînă bună și blîndă îi dădea de mîncare, o îmbrăca. Mai tîrziu, plecarea într-o căruță plină de fîn parfumat, legănată plăcut, drumul lung și plin de voie bună printre cîmpii nesfîrșite, rîuri, munți și păduri necunoscute.

„Cine sînt dar, cine? exclama arestata, plîngînd în hohote și bătîndu-se cu pumnii în capul înnebunit, care nu mai voia s-o ajute. Au nevoie de dovezi!... Dar unde sînt aceste dovezi și ce-aș mai putea adăuga la cele spuse? Cum pot despărți adevărul de închipuirile cu care m-a hrănit viața? Oare, în definitiv, poate un copil părăsit, slab și neajutorat să știe că mai tîrziu i se va cere socoteală pînă și pentru faptul că s-a născut? Judecarea mea este făcută cu forța, este nedreaptă și nu sînt eu cea care trebuie să-i ajut pe asupritorii mei să-și schimbe părerea. N-au decît să mă facă de rîs, să mă încurce, să mă prindă, să-mi pună capăt zilelor. Nu sînt eu vinovată de numele ce-l port, de nașterea mea... Sînt singurul martor viu al trecutului meu; alți martori n-au.

Atunci de ce îmi păstrează ranchiună ? Dumnezeu e făcător de minuni. Oare nu va face minunea s-o răzbune pe femeia slabă şi prigonită, oare nu va deschide porţile acestei gropi-coşciug, ale acestei îngrozitoare fortăreţe de piatră ?..."

IX

ZILELE CALDE DE TOAMNĂ TRECURĂ. Veni un noiembrie ploios şi rece.

Părintele Piotr Andreev, protoiereul catedralei Kazanski, era un om cult, citit şi nu prea bătrîn. În toamna lui 1775 o aştepta, din Cernigov, pe fina sa Varea, fata fratelui său. Varea plecă la Petersburg cu altă fată pe care o cunoştea şi care spera să-i poată înmîna personal, împărătesei, o petiţie în legătură cu o problemă foarte importantă.

Căsuţa părintelui Piotr, cu mezanin şi verandă la stradă, se afla într-un cartier de mică burghezime, în spatele catedralei Kazanski, învecinîndu-se cu curtea hatmanului Razumovski. Stejarii şi teii din întinsa grădină a hatmanului ascundeau acoperişul ei de ţiglă, întinzîndu-şi crengile bogate, acum desfrunzite, şi deasupra minusculei curţi popeşti.

Rămînînd văduv cu cîţiva ani în urmă, părintele Piotr, lipsit şi de copii, trăia ca un sihastru. Poarta sa era în permanenţă zăvorîtă. Polkan, un cîine uriaş ţinut în lanţ, se pornea să latre puternic la cel mai mic zgomot ce venea din stradă. Rarii vizitatori, care-l căutau pe preot în afara treburilor bisericeşti, intrau direct din stradă în casă prin veranda care era şi ea permanent încuiată.

Scrisoarea nepoatei l-a bucurat pe părintele Piotr. Dar a citit în ea şi ceva cu totul deosebit. Varea îi scria că domnişoara din satul vecin primise, cu puţin timp înainte, din străinătate, printr-o persoană necunoscută ei, împreună cu o scrisoare, un teanc de foi, găsite undeva, într-o sticlă smolită, aruncată în mare. *„Iubite nănaş, şi dragă unchiule, iartă capetele seci,* îi scria Varea. *Am citit împreună cu domnişoara hîrtiile astea şi m-am hotărît să plecăm. Şi la cine altul, dacă nu la dumneata trebuia s-o îndrept pe orfană? Acum un an şi-a înmormîntat tatăl, iar în foile trimise e vorba despre o*

persoană de o asemenea importanță încît trebuie să judeci mai întîi, dacă e bine să vorbești despre dînsa. La început, domnișoara voia să trimită pachetul la Moscova, direct pe numele măriei sale, dar am stat noi și ne-am chibzuit cu mințile noastre proaste, și am hotărît că dumneata, unchiule-nănaș, știi multe, ai oriunde acces și pretutindeni ți se dă atenție și ești respectat; cum ai să ne sfătuiești, așa o să și facem. Să știi că pe domnișoara o cheamă Irina Lvovna, iar ca prenume e fiica brigadierului Rakitin."

„Ce zăpăcite, ce aiurite! gîndea preotul, clătinînd plin de grijă din cap, după ce citi scrisoarea. Ce coțofene, ce-au mai pus la cale... Auzi, să vii tocmai din Cernigov la Piter, să te sfătuiești cu mine... Au și găsit cu cine!"

Seară de seară, în amurg, părintelui Piotr îi plăcea, fără să aprindă lumînările, să se plimbe numai în sutană, pășind agale pe prețul de in, bine întins, de-a lungul odăilor, din vestibul pînă în camera de oaspeți, apoi în dormitor și înapoi. In timpul acesta se apropia de ghivecele cu mușcate și de alte flori de la ferestre, le curăța de frunze uscate și de buruieni, muta cărțile de pe o masă pe alta, arunca o privire spre colivia unde dormea scatiul apoi spre chivotul cu icoane și candela ce pîlpîia, gîndindu-se mereu la un singur lucru: cînd, în sfîrșit, se vor umple de viață încăperile casei sale, cînd vor sosi cele două sfîrleze.

Și musafirele sosiră.

Casa popii prinse viață, deveni mai luminoasă, Variușa, fina lui, veselă și dezghețată își copleșea unchiul cu vești despre locurile natale, despre cunoștințele comune și despre tot soiul de întîmplări din timpul călătoriei. Ascultînd-o, părintele Piotr își zicea: „Parcă a fost ieri cînd mi-o aduceau aici, o fetiță cîrnă, sălbatică și tăcută. Pe cînd acuma ce mîndră fată s-a făcut, cît e de vioaie și de deșteaptă! Ce să mai spun de tovarășa ei de drum... Parcă-i o zînă din povești, ce cosițe dese și negre, ce ochi! Și cu totul altfel decît Varea — melancolică, reținută, severă și mîndră!"

După primele întrebări și exclamații vesele, unchiul plecă la vecernie, iar fetele se aranjară în grabă la mansardă, apoi luîndu-și cele trebuincioase, plecară, cu bucătăreasa, la baia de aburi, după care, întorcîndu-se, se instalară comod în fața micului cămin încins. Părintele Piotr le găsi roșii ca niște raci

fierți, legate pe cap cu prosoape și bînd ceai. Luîndu-se cu vorba, au stat pînă tîrziu după miezul nopții.

— Dar unde e, dragele mele, pachetul adus de voi ? întrebă părintele Piotr, moțăind. Treaba e foarte curioasă și pentru mine. Despre ce-i vorba ?

Fetele cotrobăiră prin bagaje, scoțînd și înmînîndu-i un sul pe care scria : *Jurnalul locotenentului Konțov.*

X

PĂRINTELE PIOTR COBORÎ ÎN DORMItor, trase draperiile, își puse lumînarea lîngă pat, se întinse îmbrăcat și, desfăcînd caietul mototolit, cu margini aurite, dintr-o hîrtie albastră de poștă străină, începu să citească.

N-a dormit toată noaptea.

Povestea prințesei Tarakanova, cneaghină de Vladimir, cunoscută părintelui Piotr din zvonuri puține și neclare se dezvăluia în fața lui cu amănunte neașteptate.

„Va să zică, asta e, iată despre cine e vorba ! își spuse el de la primele rînduri. Unde o fi acum această femeie nenorocită, atît de mîrșav răpită ? se întrebă el cînd ajunse la întîmplarea din Livorno. Pe unde-și tîrăște zilele ? S-o fi salvat oare cel care a scris aceste rînduri ?"

Se isprăvise o lumînare, acum se termina alta. Părintele Piotr sfîrși de citit caietul, stinse cu cleștișorul mucul care abia mai pîlpîia, și trecu în celelalte camere, călcînd numai pe preșul de in.

Începură să mijească zorile. „Doamne, ce evenimente ! Vai, ce concurs nefericit de împrejurări ! își șoptea preotul în barbă. Martiro ! Ajută-i Doamne !"

Se trezi și scatiul din colivie și observînd plimbarea atît de neobișnuită a stăpînului, scoase un ciripit strident și curios.

„Ai să-i trezești pe toți !" îl certă în gînd părintele Piotr și părăsi în vîrful picioarelor încăperea, întorcîndu-se în dormitor. Se întinse din nou pe pat și începu să chibzuiască la cele citite. Gîndurile lui zburară la trecuta domnie, la oceanul de evenimente, unele misterioase, altele cunoscute atît

lui cît și altora. Îl prinse somnul. A fost trezit de clopotele care chemau la utrenie. Prin perdele pătrundea o dimineață timidă, cețoasă. Părintele Piotr încuie manuscrisul în birou, plecă la biserică, făcu slujba și se întoarse pe scara de serviciu, prin bucătărie. Zărind-o pe nepoata sa încingînd fierul de călcat lîngă scara de la mansardă, îi făcu semn.

— Spune, Varea, o întrebă el șoptit, Konțov ăsta, care a scris jurnalul, îi e logodnic, nu ?

Varea puse degetul pe limbă, apoi atinse fierul care începu să sfîrîie.

— A pețit-o, îi răspunse ea în timp ce legăna fierul.

— Și ?

— Irina Lvovna ar fi vrut, dar l-a refuzat taică-su.

— Deci, s-a stricat treaba ?

— După cum se vede.

— Și-acuma ?

— Ce să-ți spun ? E orfană și poate ar fi bucuroasă... Acum e doar de capul ei... Dar de unde să-l ieî ?

— Corabia probabil s-a scufundat, nu ? zise părintele Piotr.

— Unde să te interesezi în fundătura noastră ! Dumneata, unchiule, ai putea să afli de la marinari ; că afară de oameni au pierit și bogățiile cîntelui. Trebuie să existe pe undeva o urmă.

— Cine i-a trimis amicei tale paginile astea ?

— Dumnezeu știe. I s-a adus un aviz de la poștă. Arișa s-a dus și l-a ridicat. Pe caiet scria : Pentru Rakitina, în cutare și cutare loc, iar în bilețelul care-l însoțea, scris în franțuzește, se spunea că manuscrisul fusese găsit de niște pescari într-o sticlă, undeva, pe un țărm de mare. La Rakitino, dintre toate neamurile ei, Irina a rămas singură. Așa că i-a fost înmînat ei pachetul...

Preotul, fără a da vreun fel de înțeles nepoatei sau musafirei, se porni pe cercetări stăruitoare. Străduințele sale n-au dat nici un rezultat.

La Colegiul de marină exista o singură însemnare în care se spunea că fregata „Acvila Nordului", care aducea din Italia pe bolnavi și pe cei rămași din comanda flotei, precum și bunurile personale ale contelui Orlov, a fost într-adevăr dusă de furtună în Oceanul Atlantic, că o vreme a fost văzută dincolo de Gibraltar, pe lîngă țărmul Africei, în apropierea Tangerului, și că probabil s-a sfărîmat și scufundat undeva,

pe lîngă insulele Canare sau Azore. Cît priveşte soarta locotenentului Konţov sau măcar dacă se afla şi el pe această corabie, dacă s-a salvat el sau altcineva nu se ştia nimic, probabil că se înecase cu întregul echipaj.

În ceea ce-i privea pe comandantul escadrei, Orlov şi ajutorul său, Greig, se aflau acum la Moscova şi preotul n-avea pe cine să mai întrebe. În ziarele străine apăruse o notiţă, scrisă nu se ştie de cine, despre nişte marinari care au zărit în ocean o corabie sfărîmată, fără timonă, purtată spre vest, spre Madera şi insulele Azore. O furtună puternică nu le-a permis să se apropie de ea şi s-o cerceteze.

„Tare mi-e milă de domnişoara asta, îşi spunea în gînd preotul privind la Rakitina. O fată atît de deşteaptă, de potolită ; pe deasupra bogată şi tînără. Ar fi fost o pereche grozavă pentru cel care-a suferit atîta, apără-l Doamne ! Nu, sigur a pierit şi el cu ceilalţi ; că dacă trăia ar fi trimis un semn, aici, în ţară, la colegi sau neamuri."

Odată a găsit o oră liberă să stea de vorbă cu Irina.

— Spuneţi-mi, domnişoară, începu preotul, am aflat de la nepoată-mea, despre supărarea dumneavoastră. Probabil au avut o socoteală duşmanii să vă despartă, să vă găsească un alt logodnic. Cum s-au întîmplat toate astea ? De ce n-aţi ţinut seama de Konţov ?

— Nici eu nu pricep, răspunse Irina. Răposatul tata îl simpatiza pe Pavel Evstafievici, era drăguţ cu el, îl primea în casă ca pe un bun vecin, aş spune ca pe o rudă. Cît despre mine, eu l-am iubit pe Pavel, trăiam numai cu gîndul la el.

— Şi ce s-a întîmplat ? Cum de s-au stricat toate ?

— Nu mă întrebaţi, răspunse Irina, sprijinindu-şi capul în palme. E o nenorocire atît de mare, atît de mare... Ne vedeam, corespondam, am avut cîteva întîlniri, i-am făcut jurăminte sincere, aşteptam doar clipa să-i spunem, să ne deschidem sufletul tatii...

Rakitina tăcu.

— Mi-e groază să-mi amintesc, continuă ea. Trebuie să presupun că tata a primit vreo indicaţie anume. Konţov, probabil, a fost bîrfit, murdărit... Aşa deodată, era într-o seară, bag de seamă că se înhamă caii. „Încotro ?" întreb. Tata tace. Mi se scot lucrurile, bagajele. Tocmai atunci era la noi o rudă de la Petersburg. Ne-am urcat toţi trei în caleaşcă. „Unde mergem ?" îl întreb pe tata. „Ei, aşa, pe aici, să facem o

plimbare", glumi dînsul. Iar gluma a fost că, fără nici o oprire, cu caii de poştă, am ajuns la o altă moşie de-a noastră, la o mie de verste depărtare. Nu puteam nici scrie, nici anunţa pe Konţov, mi se urmărea fiecare pas. Abia cînd tata s-a îmbolnăvit grav, acolo, la moşie, i-am spus toate cîte îmi apăsau inima, l-am implorat să nu mă nenorocească, să-mi îngăduie să-i dau veşti lui Konţov. Tata începu să plîngă amar, şi-mi spuse : „Iartă-mă, Arişa, văd că amîndoi am fost crunt înşelaţi". „De cine ? Cum ? întreb. Nu cumva ruda aia a noastră umbla după mîna mea ?" „Nu după mînă, ci după bani, îmi răspunse tata, şi se temea că Konţov o să-i încurce socotelile. Îi căzuse în mînă o scrisoare de-a lui Konţov către tine şi m-a convins pe mine, bătrînul, că-i mai bine să te duc de-acolo. Iartă-mă, Arinuşka, iartă-mă ; Dumnezeu i-a plătit şi lui, nemernicului : mi-a cerut nişte bani cu împrumut pe care i-a pierdut la cărţi, la Moscova şi s-a împuşcat. A lăsat o scrisoare. Iat-o, citeşte-o ; mi-a fost transmisă acum cîteva zile." Tata n-a mai trăit mult după asta. Eu m-am întors la Rakitovka. Pe Konţov nu l-am mai găsit acolo. Murise şi bunică-sa. Am scris şi la Petersburg, unde aflasem că a plecat, am scris şi în ţări străine, la flotă ; dar pe atunci era război, se vede că scrisorile nu i-au parvenit. Apoi prizonieratul lui în Turcia... Apoi... Asta mi-a fost soarta...

— Rugaţi-vă, buna mea domnişoară, rugaţi-vă, spuse preotul. Grea parte v-a revenit. O singură salvare şi apărare puteţi găsi. În Cel de Sus.

Au mai trecut cîteva zile. Rakitina culegea, neobosită, informaţii, alerga de colo, colo, dar totul fără succes.

— Deh ! Irina Lvovna, îi spuse într-o zi părintele Piotr, musafirei ; văd că umblaţi peste tot de pomană. Ba într-un loc, ba într-altul, vreţi să aflaţi cîte ceva, vă frămîntaţi... Se aude că împărăteasa mai stă... Mai bine i-aţi scrie şefilor lui Pavel Evstafievici, la Moscova... Poate ştie ceva contele Orlov.

— Vă mulţumesc respectuos, părinte, îi spuse Rakitina cu plecăciune. Rugaţi-vă, poate aflăm ceva despre corabia aceea fără timonă; poate a acostat undeva şi s-o fi salvat careva, poate printre ei e şi Konţov... Ieri, contele Panin mi-a promis să afle ceva prin Colegiul afacerilor străine, prin Spania şi Madera ; Fonvizin, scriitorul, a sărit şi el să mă ajute. Poate capăt vreo ştire, dacă nu, va trebui să plec acasă. Dar cum să plec fără rezultat ? Am mereu în faţa ochilor corabia asta fantomă...

XI

IN SEARA DE 1 DECEMBRIE 1775, ERA un timp nespus de urît şi ploios. Zăpada, căzută dimineaţa, se topise. Băltoace la tot pasul. Trăsurile şi pietonii foarte rari, mergeau trist prin fleşcăraie. Era furtună. Vîntul urla deasupra casei preotului, bătînd obloanele şi frîngînd copacii din grădina hatmanului. Neva îşi umflase apele. Toată lumea se aştepta la inundaţii. Dinspre fortăreaţă se auzeau, din cînd în cînd, salve înfundate de tun.

Părintele Piotr stătea posomorît în mansarda fetelor. Discuţia, acompaniată de urletul şi plînsetul vîntului, nu se lega deloc, şi deseori interveneau momente de tăcere. Varea îşi dădea în cărţi. Irina, cu o expresie de nemulţumire pe faţă povestea ce lipitori veroase erau toţi cei de la Colegiul de afaceri străine ; toţi acei secretari, translatori şi chiar contopişti. În ciuda ordinului şi grijii personale a contelui Panin, tot n-au luat legătura cu cine trebuia în Spania şi în arhipelag. Au alcătuit nişte proiecte de hîrtii, pe care le tot copiau, le tot traduceau şi le copiau din nou, numai şi numai ca să tărăgăneze treaba.

— Ar trebui să-i ungeţi cu ceva, prin servitori sau altfel, o sfătui preotul.

— Le-a dat direct în mînă, răspunse Varea în locul prietenei sale.

Irina o privi cu reproş.

— Of, şi cu băgătorii ăştia de seamă, spuse părintele Piotr. Ar cam trebui să se întoarcă împărăteasa de la Moscova, că tare-i rău fără ea.

Ploaia bătea oblic în geamuri, ca o grindină. Zgribulit şi ud, ciinele intră în cuşcă unde se făcu ghem, tăcînd de parcă ar fi priceput că pe o furtună ca asta şi sub salvele de tun, nimănui nu-i arde de el.

Deodată, după o salvă de tun, animalul începu să latre furios şi sacadat. Prin vuietul vîntului, se auziră bătăi în poartă. Fetele tresăriră.

— Aksinia doarme, zise preotul referindu-se la bucătăreasă. Se vede că cineva are nevoie de noi... Probabil că nu se aude clopoţelul de la marchiză.

— Lasă că mă duc să deschid eu, unchiule, spuse Varea.

— Curajoasă cum eşti... mai bine stai locului.

Preotul coborî, cu lumînarea, în vestibul şi descuie uşa ce da în stradă. Înmuiat de ploaie, intră un om purtînd tricorn şi sabie ; era mic de stat, gros, cu faţa roşie.

— Sînt Uşakov, secretarul comandantului suprem, zise el în timp ce se scutura. Am cu prea sfinţia ta o treabă secretă.

Preotul o băgă pe mînică. Îşi aduse aminte de hîrtiile Rakitinei. Încuie tacticos uşa, îl pofti pe necunoscut în cabinet, aprinse o altă lumînare şi, arătîndu-i musafirului un scaun, se aşeză gata să asculte.

— Predicile sînt ale lui Marssillon [1] ? zise Uşakov, frecîndu-şi mîinile îngheţate, cu ochii pe cartea de *Sermons* care se afla pe biroul preotului. Vorbiţi bine franţuzeşte ?

— Le mai îndrug şi eu, răspunse acesta, spunîndu-şi în gînd : „Ce mai vrea şi ăsta de la mine la o oră de noapte atît de tîrzie ?"

— Probabil, părinte, binevoiţi să ştiţi şi nemţeşte ? Apropo : poate ştiţi şi italiana ? se interesă Uşakov.

— Am învăţat şi nemţeşte, iar italiana se aseamănă cu latina.

— Drept urmare, continuă vizitatorul, vă puteţi descurca în limbile acestea...

„Bine că veni preceptorul să mă examineze !" se înfurie preotul.

— Mă pot.

— Nu-i aşa că vi se par curioase, părinte Piotr, asemenea discuţii, mai cu seamă noaptea ? zise Uşakov. Trebuie să recunoaşteţi că sînt ciudate, nu ?

— Da, e cam tîrzior, răspunse preotul căscînd şi privindu-l.

Uşakov îşi puse un picior peste celălalt şi, aruncîndu-şi ochii pe perete, zări portretul înrămat al arhiereului Arseni Maţievici, căzut în dizgraţie, şi-şi zise : „Asta e ! îl simpatizează pe mincinosul ăsta... Trebuie să fiu mai insistent, mai tranşant".

— Ei, n-am să-mi mai lungesc şederea. Iată despre ce e vorba : luminăţia sa, domnul comandant suprem, binevoieşte ca preasfinţia ta, luînd toate cele sfinte necesare, de îndată

[1] *Marssillon Jean-Baptiste* (1663–1742), predicator francez, autor al *Micului post* (n. tr.).

și fără nici o amînare, să te deranjezi și să mă însoțești într-un loc... E acolo o străină... ortodoxă...

— Despre ce e vorba ?

— Trebuie să faci două slujbe.

— Ce fel de slujbe ?

— Să-mi fie cu iertare, dar ce te interesează ? De ce vrei s-o știi dinainte ? ripostă Ușakov. Aici n-au ce căuta ezitările ; e ordin de sus.

— Păi trebuie să mă pregătesc, îi replică preotul. Care din slujbe-i mai întîi ?

— Mai întîi un botez, apoi o spovedanie cu împărtășanie, răspunse Ușakov.

— Și chiar acum, în miez de noapte ?

— Exact. Caleașca vă așteaptă.

— Pot să-l iau pe dascăl ?

— S-a ordonat, vi s-a spus doar, fără martori.

— Pot ști unde mergem ?

— Nu pot răspunde. Ai să binevoiești să vezi mai tîrziu, deocamdată să știi un singur lucru : e urgent și strict secret ! încheie Ușakov, cu o plecăciune mîndră, în timp ce-și strîngea la piept tricornul înmuiat de ploaie.

— Pot să-i anunț pe-ai mei să stea liniștiți ?

Ușakov, strîngînd din pleoape, dădu din cap a refuz.

Preotul luă cărțile și crucea și strigă spre mansardă : „Varenka, încuie ușa !" Iar cînd nepoata coborî în antreu, de afară se mai auzeau doar zgomotele caleștei care se îndepărta.

Ajuns lîngă curtea catedralei, preotul îl trezi pe țîrcovnic, intră în biserică și luă sfintele daruri.

XII

DRUMEȚII SE OPRIRĂ LA CASA COMANdantului suprem, Golițîn. I se anunță sosirea preotului. Golițîn îl invită în dormitor.

— Iertați-mă, părinte, spuse comandantul suprem îmbrăcîndu-se în grabă. Chestiunea este deosebit de importantă ; e voința celor mari. Întîi de toate trebuie să-mi promiteți, sub prestare de jurămînt, că veți păstra o tăcere absolută asupra celor ce veți vedea și auzi. Îmi puteți jura ?

— Ca unul ce posteşte, răspunse părintele Piotr, voi fi credincios împărătesei, fără cuvinte de jurămînt.

Goliţîn păru să nu fie mulţumit, dar nu insistă. Îi comunică preotului ştirile în legătură cu deţinuta.

— Ştiaţi ceva despre ea şi înainte ? întrebă prinţul.

— Am aflat cîte ceva din gura lumii...

— Oare vă este cunoscut că se află acum la Petersburg ?

— Aud pentru prima oară.

Goliţîn îl informă despre alarma ţarinei, despre partidele duşmane ei din străinătate, despre testamentele contrafăcute.

— Doctorul nu mai garantează pentru viaţa ei, adăugă feldmareşalul. Nu numai zilele, ci şi orele îi sînt numărate.

Părintele Piotr îşi făcu semnul crucii.

— Ea doreşte să fie gata..., continuă prinţul alegîndu-şi cu grijă cuvintele. N-am să vă învăţ cum. Ca un duhovnic ce sînteţi, probabil veţi reuşi s-o aduceţi la o deplină căinţă şi o completă cunoaştere de sine. Şi dacă folosea acel titlu fără nici un drept, veţi afla desigur, cine a îndemnat-o la asta... Veţi face, bănuiesc, întocmai, nu ?

Preotul întîrzia cu răspunsul.

— Vă daţi cuvîntul să ajutaţi dreptatea ?

— Datoria de duhovnic şi obligaţiile mele mi le cunosc, răspunse sec părintele Piotr, tuşind uşor.

— Puteţi porni la drum, spuse prinţul înclinîndu-se. Veţi fi condus unde trebuie. Pe mine să mă iertaţi pentru deranj la o oră ca asta.

Caleaşca ce-i purta pe preot şi pe Uşakov se îndreptă spre fortăreaţă. Lîngă apartamentul comandantului, observară o altă trăsură. Preotul fu dus într-o încăpere specială. Acolo fu întîmpinat de procurorul general, prinţul Veazemski. Alături stătea comandantul fortăreţei, Cernîşov, un tip solid, cu obrazul rumen, şi o femeie îmbrăcată elegant, arătînd destul de tînără, soţia acestuia din urmă.

— E totul pregătit ? întrebă Veazemski privind în jur cu teamă.

— Pregătit, răspunse nevasta lui Cernîşov, aşezîndu-se timid pe juponul care fîşîi uşor.

— Poftiţi, se adresă prinţul Veazemski preotului.

Pătrunseră, cu toţii, în încăperea alăturată. Acolo lumînările ardeau în policandre, iar în mijlocul lor erau cristel-

niţa şi o femeie într-o scurteică îmblănită, cum purta mica burghezie, care ţinea în braţe ceva învelit în albituri.

— Puteţi începe, părinte, spuse Veazemski arătînd spre cristelniţă şi spre acel ceva din braţele femeii.

Părintele Piotr îşi puse odăjdiile, luă în mînă cădelniţa pe care i-o întinse lui Cernîşov, deschise cartea şi începu botezul. Naşi erau nevasta obercomandantului, înţolită peste poate şi aruncînd în jur priviri cochete, şi însuşi procurorul general. Noului născut i s-a dat numele de Aleksandr. Ceremonia luă sfîrşit. Nevasta obercomandantului se mişca de colo, colo, fără astîmpăr, cu copilul în braţe, căutînd din răsputeri, cu ajutorul umerilor, ochilor ca şi al rochiei sale foşnitoare să fie observată de prinţ.

— Al cui e pruncul ? îl întrebă abia şoptit preotul pe naş, în timp ce-i întindea crucea pentru sărut.

Veazemski îl privi zăpăcit.

— Adică ce să scriu în carte ? îl lămuri părintele Piotr. Cine-i sînt părinţii ?

— E chiar atît de necesar ? întrebă nemulţumit procurorul general.

— Cum doriţi... Aşa scrie în legea bisericii... Cîte nu se pot întîmpla în viaţă... E de datoria noastră.

— Scrieţi, spuse prinţul Veazemski : Aleksandr Alekseev, feciorul lui Cesmenski.

Preotul, fără să scoată o vorbă, notă cu mîna tremurîndă acest nume în cartea de botezuri.

— Ei, şi-acum urmează cealaltă treabă... spuse oftînd prinţul Veazemski. Iată-vă însoţitorul, şi-l arătă duhovnicului pe obercomandant care luă poziţie de drepţi. Sper ca toate să fie făcute după cum ni s-a poruncit.

Spunînd aceste cuvinte, părăsi încăperea.

Părintele Piotr, strîngînd sfintele daruri la piept, îl urmă pe Cernîşov. Inima începu să-i bată cu putere cînd, traversînd o punte interioară, păşiră într-o curte specială, împrejmuită din toate părţile. Înţelese că se afla în blestematul fort al lui Aleksei.

Cernîşov şi preotul urcară cîteva trepte şi străbătînd un coridor lung, foarte slab luminat, se apropiară de o uşă scundă. „Ea e aici", îi şopti inima. Pătrunseră într-o odăiţă joasă, curată. Sentinelele, de data asta, lipseau. Lumînarea de lîngă pat lumina slab, de sub un abajur de tafta restul în-

căperii. Aerul era închis, cu un amestec ușor de doctorii și parcă de tămîie. Preotul privi în jur și, în mare tăcere, trecu dincolo de paravan.

Bolnava zăcea nemișcată în pat, în deplină cunoștință. Cu o mișcare grea a ochilor, îl fixă pe cel care intrase și recunoscînd, după îmbrăcăminte, că este preot, oftă ușor și-i întinse mîna.

— Sînt foarte, foarte bucuroasă, sfinte părinte, zise ea în franțuzește. Mă înțelegeți ? Poate vă e mai accesibilă germana ?

— *Oui, oui, comme il vous plait !* [1] zise părintele Piotr, pronunțînd cu greu cuvintele, și tresărind la auzul acestei voci guturale, sparte.

— Sînt gata, întrebați-mă, spuse arestata. Rugați-vă pentru mine.

XIII

PREOTUL PUSE PE MASĂ SFINTELE DAruri, luă loc pe scaun lîngă pat, își îndreptă coama deasă a părului și cercetînd iconița de deasupra patului, se aplecă cu grijă spre bolnavă.

— Numele dumneavoastră ?

— *Princesse Elisabeth* [2] :

— Vă conjur să spuneți adevărul, continuă părintele Piotr, alegîndu-și cuvintele. Cine vă sînt părinții și unde v-ați născut ?

— Vă jur pe ce am mai sfînt, vă jur pe Dumnezeu, nu știu ! răspunse deținuta tușind înfundat. Eram convinsă de ceea ce spuneam altora.

La noile întrebări, cu o voce stinsă, abia auzită, a mai adăugat cîte ceva despre copilăria sa, a amintit de sudul Rusiei, de cătunul în care a trăit, de Siberia, de fuga în Persia și de venirea în Europa.

— Sînteți creștină ? o întrebă preotul.

— Sînt botezată după credința rusă și de aceea mă consider ortodoxă, deși pînă acum, ca urmare a multor pricini,

[1] În franceză în text : da, da, cum doriți (n. tr.).
[2] În franceză în text.

am fost lipsită de lumina spovedaniei și a sfintei cumineca-turi... Am păcătuit mult ; căutînd scăpare din situația grea în care mă aflam, legam prietenii cu oameni care n-au făcut altceva decît să mă înșele... O, cît vă sînt de recunoscătoare pentru această vizită !

— Au fost găsite la dumneavoastră copiile unor testamente. De la cine le-ați primit și cine a alcătuit manifestul dumnea-voastră către escadra rusă ?

— Toate mi-au fost trimise gata scrise, de o persoană necunoscută, spuse abia vorbind bolnava. Unor prieteni ne-cunoscuți le era milă de mine... Încercau să-mi redobîndească drepturile pierdute.

„Ce e asta ? se chinuia s-o înțeleagă duhovnicul uluit. Aceeași minciună sau adevărul ? Și dacă e minciună, într-un moment ca acesta ! ?"

— Sînteți în pragul mormîntului... ; preotul își găsi cu greu cuvintele, iar vocea-i tremura ușor. Noi sîntem tre-cători, doar Dumnezeu e veșnic... Căiți-vă... Avem un singur martor : Cel de Sus.

Bolnava se lupta cu ea însăși. Respira cu greutate și-și apăsa batista pe gură.

— În așteptarea dreptei judecăți și a sfîrșitului apropiat, spuse privind la iconița din perete, vă jur că tot ceea ce v-am comunicat dumneavoastră și celorlalți este adevărat. Altceva nu mai știu...

— Dar asta e imposibil, replică cutremurat părintele Piotr. Ceea ce spuneți e atît de puțin posibil...

Bolnava închise ochii, parcă lovită de o durere insupor-tabilă. Lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi și supți.

— Cine vă sînt părtașii ? întrebă preotul făcînd o pauză.

— O, nu există ! Cruțare... Și dacă eu, prigonită, lipsită de apărare și mijloace... Prințesa nu-și isprăvi cuvintele, începu din nou să tușească înfricoșător, deodată se săltă, se prinse de piept, de pat, apoi se prăbuși fără cunoștință. Leșinul dură cîteva minute. Părintele Piotr, crezînd că moare, șoptea, în barbă, pios o rugăciune.

Bolnava își reveni.

— Liniștiți-vă, veniți-vă în fire, îi spuse preotul obser-vînd că-i e mai bine.

— Nu mai pot, lăsați-mă, plecați ! spuse abia șoptit bolnava. Altădată... Lăsați-mă să mă odihnesc...

— Adineauri v-am botezat băiatul, o anunță preotul dorind să-i mai dea curaj. Vă felicit. Dumnezeu e milostiv, o să vă mai dea zile... pentru flăcău.

Un zîmbet abia perceptibil zbură de pe buzele strînse și uscate ale deținutei. Ochii priveau tulburi undeva, în sus, undeva în afara acelei odăi, acelei închisori, în afara celor înconjurătoare, undeva departe.

Părintele Piotr o blagoslovi, mai zăbovi cîteva clipe asupra ei, își luă sfintele daruri și, lăsînd pentru altă dată taina împărtășaniei, ieși.

— Cum e ? îl întrebă obercomandantul pe coridor. Ați spovedit-o, ați împărtășit-o ?

Preotul aplecă capul în tăcere, se înclină în fața obercomandantului, luă loc în caleașcă și părăsi fortul.

În dimineața de 2 decembrie fu poftit din nou cu sfintele daruri la închisoare. Starea arestatei se înrăutățise.

— Gîndiți-vă, fiica mea, ușurați-vă sufletul prin căință, o sfătui preotul. Vă conjur pe Dumnezeu și pe viața viitoare.

— Sînt păcătoasă, răspunse muribunda, ciudat de liniștită. De mic copil l-am mîniat pe Dumnezeu și mă consider o mare și de neiertat păcătoasă.

— Ești iertată de păcate, fiica mea, spuse preotul rugîndu-se din toată inima și blagoslovind-o. Dar impostura ta, dar vina în fața împărătesei, dar complicii ?

— Sînt prințesa moștenitoare a Rusiei ! Sînt fiica răposatei împărătese ! șopti cu greutate deținuta stingîndu-se.

Preotul se aplecă asupra ei vrînd s-o împărtășească... Arestata zăcea nemișcată.

XIV

CUPRINS DE MARE TULBURARE, Părintele Piotr s-a întors acasă.

„Chiar să fie impostoare ? își zicea el. Orice poate afirma un om, din socoteli personale ; dar un muribund... În ultima clipă... Și după asemenea privațiuni, aproape o tortură ! Dar

dacă e nevinovată, dacă nu minte ? Își amintește de copilărie, afirmă mereu același lucru... Oare e vina ei că dovezile îi sînt atît de nesigure, aproape inexistente ?"

Preotul intră la el în cabinet. După cum i se spuse, fetele lipseau de acasă. Aprinse focul, încuie ușa, scoase jurnalul lui Konțov, parcurse din nou manuscrisul, îl înveli într-o foaie curată de hîrtie, îl legă cu un șnur și îl sigilă, scriind pe ambalaj : *„Se va deschide după moartea mea"*. Acest sul îl ascunse în fundul unui cufăr în care erau păstrate și alte hîrtii și manuscrise secrete ; abia apucă să încuie lada, că se auziră bătăi în ușă.

— Cine-i acolo ?

— De-ai casei.

Intră nepoată-sa urmată de Rakitina.

— Ce-i cu dumneata, unchiule ? îl întrebă Varea, cercetîndu-i cu atenție chipul. Ești tulburat, ziua trecută ai fost plecat... Pe unde ai fost ?

Și Irina îl privi întrebător. „Nu s-or fi primit unele vești pentru mine ?" gîndi ea.

— Nimic privitor la voi ! Iar dumneata, Irina Lvovna, fii mărinimoasă și mă iartă, i se adresă preotul Rakitinei ; vremurile-s tulburi... Manuscrisul adus de dumneata e periculos să-l ții în casă... Dumneata vrei să pleci, dar nici la țară nu-i lipsit de primejdii... Așa că iartă-l pe bătrîn...

Irina păli.

— Circulă tot soiul de zvonuri, mi-era teamă de o percheziție, continua părintele Piotr. Ceartă-mă, domniță, numai că hîrtiile dumitale...

— Unde-i caietul ? Nu cumva l-ați pus pe foc ? țipă Rakitina privind la soba încinsă.

Părintele Piotr își plecă capul în tăcere. Irina dădu din mîini desperată.

— Doamne, abia mai putu să spună printre lacrimile ce-i năpădiră obrajii, era ultima mea consolare. Ultima relievă și aia distrusă. Ce-mi mai rămîne ?

Varea îl privi mustrător pe bătrîn.

— Mai tîrziu, scumpă domnișoară, ai să le afli pe toate, acum însă e mai bine să tăcem din gură, spuse preotul cu hotărîre. Necunoscute sînt căile Domnului, iar dușmanul născocește atîtea... Roagă-te și Cel de Sus te va ajuta.

Preotul n-a fost lăsat în pace. În aceeași zi fu poftit din nou la comandantul suprem.

— Ați aflat ceva de la deținută ? îl întrebă Golițîn.

— Iertați-mă, luminăția voastră, răspunse părintele Piotr, dar e taina spovedaniei... Nu pot...

Golițîn se fîstîci. „Ce însărcinări idioate, își zise el și sîngele îi năvăli în obraz. Și pe deasupra toți sfătuitorii ăștia... Se vede că Orlov n-are liniște ; probabil că acolo, la Moscova, tulbură apele, iar eu stau aici și interoghez."

— Bine, părinte, dar asta-i voința celor mari, spuse Golițîn.

— Nu pot, luminăția voastră, să fac ceva împotriva conștiinței.

Golițîn își mușcă buzele, negăsind nici o ieșire din încurcătură.

— Dar cine e ea în definitiv ? întrebă el răspicat, căutînd să-și alcătuiască o expresie fioroasă și hotărîtă. Fiindcă, părinte, asta e o problemă de stat, de cea mai mare importanță... Cred că sînteți de acord că eu trebuie să raportez, că mi se va cere socoteală... Că răspunzător pentru liniștea țării și pentru toate, sînt eu, numai eu...

— Un singur lucru îi pot raporta luminăției voastre, tărăgănă preotul cuvintele ; cît trăiesc îmi voi ține jurămîntul cerut de dumneavoastră.

Feldmareșalul ciuli urechile.

— Nu voi scăpa o vorbă din cele aflate în ultimele ei clipe, continuă părintele Piotr. Dumneavoastră, personal, m-ați conjurat să tac, dar aș putea să vă spun, prințe, doar propria mea părere. Multe s-au inventat, s-au spus pe seama arestatei... Dar dacă...

— Spune, spune, îl îndemnă feldmareșalul.

— Dar dacă arestata nu poartă nici o vină ? ! spuse preotul. Fiindcă altfel, pentru ce ar răbda toate acestea ?

Dacă în clipa aceea deasupra capului feldmareșalului ar fi explodat un obuz, Golițîn ar fi fost mai puțin uluit.

— Vreți să spuneți că nu avea complici, că n-a conspirat ? Dacă e așa, părinte, atunci nici nu e impostoare, înțelegeți, ci o adevărată prințesă moștenitoare... Oare e posibil, măcar pentru o clipă, să admitem una ca asta ?

Părintele Piotr, plecîndu-și adînc capul, tăcea.

— Vă înşelaţi ! E scornirea unei minţi bolnave ! ţipă feldmareşalul apucînd clopoţelul. Trăsura ! îi porunci el aghiotantului care apăru în uşă. Am să încerc să aflu eu singur, timpul încă nu-i pierdut ! Voi vedea...

XV

„OH, ŞI EU SÎNT UN PĂCĂTOS ÎN CEEA ce-o priveşte ! se frămînta Goliţîn în drum spre fortăreaţă. M-am lăsat influenţat de părerile altora, m-am grăbit fără rost, am dat curs la tot soiul de presupuneri şi socoteli străine !"

Pe gheaţa Nevei se mai vedeau urmele inundaţiei din ajun. Caleaşca lui Goliţîn înainta cu greu printre bălţoace.

Pe obercomandant nu l-a găsit acasă. De cu noapte plecase la fort. La intrare îl găsi pe Uşakov învîrtindu-se colo, colo, cu nişte hîrtii în mînă. Se apropie de prinţ şi începu să-i spună :

— Cum bine îi este cunoscut luminăţiei voastre, cheltuielile ce se fac pentru o anumită persoană...

— Duceţi-mă la deţinută, îi spuse prinţul patrulei de gardă, întorcîndu-i spatele lui Uşakov. Spuneţi-mi, ce face bolnava ? Mai e conştientă ?

— Se sfîrşeşte, răspunse ofiţerul.

Goliţîn îşi făcu semnul crucii. La intrarea în fort îl întîmpină obercomandantul Cernîşov.

Prinţul nu-l recunoscu. Bravul, încă tînărul ofiţer Cernîşov, care niciodată nu-şi făcea probleme în exercitarea funcţiei, era profund tulburat şi foarte palid.

— Sărmana, şopti feldmareşalul mergînd cu Cernîşov. Chiar moare ? Aţi chemat doctorul ?

— N-o părăseşte nici o clipă de aseară, îi răspunse Cernîşov. Acum a început agonia. Delirează...

— Ce delirează ? Spuneţi-mi ! se alarmă prinţul, plecîndu-şi urechea spre Cernîşov. Aţi fost la ea ? Aţi auzit-o ? Despre ce vorbeşte ?

— Am fost de cîteva ori, răspunse obercomandantul. Tot

spune cuvinte de neînțeles ; printre ele mai poți surprinde : Orlov... prințesă... *mio caro, gran Dio*...

— Și copilul ? întrebă prințul, ștergîndu-și pe ascuns lacrimile.

— Trăiește, luminăția voastră. E dat în seama unei doici... Știți, soția mea... nevastă-mea, a găsit una potrivită.

— Aveți grijă să aibă de toate, înțelegeți, de toate, spuse feldmareșalul poruncitor și sever, căutînd să găsească o intonație cît mai dură, cît mai autoritară. Și creștinește, auziți, creștinește. Și dacă o fi să moară, chiar aici... în mare secret, înțelegeți, fără tapaj... că e om și ea, sărmana...

Prințul mai vru să spună ceva, dar îl înecară lacrimile. Dădu din cap, se îndreptă și încercînd să pară cît mai brav părăsi încăperea călcînd apăsat. Privi la cerul cenușiu, încărcat de nori zdrențuiți.

Deasupra fortului, în vîrtejul zăpezii, ciorile zburau zăpăcite. Foile de tablă, pe jumătate smulse de furtuna care bîntuise două zile, scîrțîiau trist, pe acoperișul vechi. Feldmareșalul, înfășurîndu-se cît mai bine în gulerul de zibelină, luă loc în caleașcă strigînd : Acasă ! „În timpul inundațiilor din alți ani, își spunea Golițîn, apa a pătruns și în subsolurile fortăreței, de data asta Dumnezeu s-a milostivit de ea, sărmana. Da, după toate probabilitățile, adăugă el în gînd, nenorocita a fost jucăria unor interese străine, murdare. Iar dacă este sau nu impostoare, e greu de spus. Chiar așa îi voi scrie și măriei sale... Nu noi vom purta păcatul morții ei."

Caleașca gonea nebunește pe neaua proaspătă care se așternea tot mai deasă, întrecînd carele cu lemne și cu fîn, trăsurile elegante și pe pietonii singuratici, ce pășeau îngîndurați prin zăpada viscolită.

Zburau prin fața ochilor case și biserici, aceleași poduri și firme cu care, în decursul atîtor ani de serviciu în reședința din nord, bătrînul prinț se obișnuise. Iată și clădirea poliției, lîngă podul Zelionîi, pe Nevski, iată și locuința personală a feldmareșalului. Bătrînul avea sufletul greu...

„Dar dacă în adevăr nu e impostoare ?" îl străfulgeră deodată gîndul, în timp ce trecea podul peste Moika, zărind locul fostului Palat de iarnă al Elisabetei și, mai departe, pe Nevski, palatul Anicikov al prințului Razumovski.

Prin mintea lui Goliţîn se perindară domnia trecută, puternicii zilei de ieri, relaţiile, propriii săi ani de tinereţe şi tot ce dispăruse odată cu anii.

În seara zilei de 4 decembrie a anului 1775, prinţesa Tarakanova, *dame d'Azow*, Ali Emeté şi cneaghină de Vladimir s-a stins din viaţă. Nimeni n-a văzut-o în ultimele ei clipe. Cînd au intrat la ea, avea o ţinută atît de liniştită, de parcă dormea. Ochii stinşi fixau icoana Mîntuitorului.

A doua zi, invalizii garnizoanei din fortăreaţa Petropavlovsk, care o păziseră, săpară o groapă adîncă, în mica curte interioară a fortului lui Alekseı şi, în mare secret, îngropară acolo trupul răposatei, acoperindu-l cu bulgări de pămînt îngheţat. Supraveghetorul Antipîci, cu de la sine putere, sădi deasupra mormîntului un pui de mesteacăn. Servitorii deţinutei, camerista Mesedé şi şleahticul Cearnomoski, după ce au fost interogaţi foarte amănunţit şi sub prestare de jurămînt, au promis să tacă pînă la moarte, după care au fost expediaţi în ţinuturile îndepărtate.

Părintele Piotr a aflat despre sfîrşitul arestatei, după lacrimile şi aluziile făcute de cusera sa, soţia obercomandantului. Şi-a spus : „Viaţa prizonierei este acoperită de o taină de nepătruns. O ştie numai Cel de Sus". Şi în mare secret a făcut la el în biserică un parastas.

Feldmareşalul Goliţîn chibzui îndelung cum să-i comunice Ecaterinei moartea Tarakanovei. Luă pana, scrise cîteva rînduri, apoi le şterse şi căzu din nou pe gînduri.

Goliţîn luă o nouă foaie de hîrtie, înmuie pana în călimară şi desenînd cu multă grijă fiecare literă scrise : „*Cea care şi-a luat un nume şi o origine nepotrivite, cunoscută măriei tale, a murit la 4 decembrie curent, păcătoasă, nepocăită, nevrînd să recunoască nimic şi să denunţe pe nimeni*".

„Iar dacă cineva din cei mari va afla despre dînsa şi se va apuca să vorbească mai mult decît trebuie, adăugă Goliţîn în gînd, după ce isprăvi scrisoarea, se poate lansa zvonul că a fost inundată... Mai ales că s-au tras salve de tun din fortăreaţă, iar Neva îşi umflase apele, ieşind din albie..."

Așa s-a creat legenda despre moartea Tarakanovei datorită inundațiilor.

Zăbovind, fără nici un succes, încă o vreme prin aceste locuri, Irina Lvovna Rakitina s-a convins că nu poate avea nici o șansă de reușită și plecă împreună cu Varea în ținutul natal.

La Moscova a încercat, personal, să-i dea cererea împărătesei. Era în același decembrie al anului 1775, în ajunul revenirii Ecaterinei la Petersburg. Cererea Irinei a fost primită cu bunăvoință, dar pesemne, din cauza consiliilor de coroană și a diverselor altor preocupări s-a pierdut pe undeva, și apoi nimeni nu și-a mai adus aminte de ea. În orice caz, nu s-a luat nici o hotărîre, nu s-a primit nici un răspuns. Irina voia să-l viziteze, la Moscova, pe contele Orlov, dar a fost sfătuită să renunțe.

Întorcîndu-se la Petersburg, împărăteasa îi ceru lui Galițin informații mai amănunțite în legătură cu moartea deținutei și, întrucît bătrînul nu încercă să-și îndulcească povestirea, Ecaterina înțelese ce dramă cumplită a trăit victima, orbită de interese străine.

„Am sărit peste cal, prinț, amîndoi ! spuse Ecaterina. De ce n-ai fost mai deschis cu mine ?"

„Numai eu sînt vinovată, concluse Irina după chinuitoare îndoieli și gînduri. Din cauza mea și-a părăsit Kontov patria, din cauza mea l-a apucat desperarea, apoi a încercat s-o ajute pe nefericita aceea și a pierit. Eu sînt cea care trebuie să-i răscumpăr soarta, eu trebuie să obțin de la Dumnezeu iertarea tuturor celor care au păcătuit în treaba asta. Sînt singură și n-am ce mai aștepta pe lumea asta."

În anul 1776, Rakitina își lăsă moșia în grija unei slugi a tatălui său. Însoțită de Varea, care se logodise în acel an cu un profesor de la seminarul din Moscova, plecă într-o mică mănăstire de maici din apropierea Kievului, intră ca novice, în speranța că va fi cît mai curînd călugărită. Oricît a încercat Varea s-o facă sa renunțe, plîngînd și conjurînd-o, Irina nu se mai răzgîndi.

XVI

CU TOATE ACESTEA, IRINEI NU-I STĂtea mintea la rugăciuni.

Trecură cinci ani. În luna mai a anului 1780 Rakitina veni din nou la Petersburg. Prietena ei Varea era măritată la Moscova. Unchiul Varei, părintele Piotr, era ca şi înainte parohul catedralei Kazanski. Irina îi făcu o vizită. Bătrînul fu nespus de bucuros şi vru să ştie cît mai multe despre ea.

— Oare tot mai aştepţi, mai speri ca logodnicul să fie în viaţă ? De atîţia ani te chinuieşti degeaba ; dacă trăia, crezi că n-ar fi dat în vreun fel de ştire ? Nu spun, neapărat dumitale, dar vreunui prieten, vreunui neam...

— Nu vorbiţi aşa, părinte ! obiectă Irina, ştergîndu-şi lacrimile. Am să dau totul, am să jertfesc totul...

— Dar, draga mea, e chiar păcat ce faci... Forţezi Providenţa, te porţi ca o păgînă.

— Dar ce pot face ? spuse trist Irina. Am vise cumplite. Mai cu seamă, unul, vai ! ce vis... Şi asta acu, de curînd, cîteva nopţi în şir...

Irina tăcu.

— Ce-ai visat ? Spune, deschide-ţi sufletul.

— Am visat că se apropia de căpătîiul meu, la fel cum era aşa cînd l-am văzut ultima oară la noi în sat, înalt, frumos, blînd, şi-mi spunea : „Trăiesc, Arinuşka, şi mă aflu acolo unde domneşte eterna mare... Şi dimineaţa şi seara privesc la tine de pe ţărm, în speranţa că mă vei găsi şi mă vei elibera..." Ah ! învăţaţi-mă, unde să-l caut, pe cine să rog ? Nu mai îndrăznesc s-o rog pe ţarină.

— M-am tot gîndit la dumneata, îi răspunse părintele Piotr. N-ai la cine apela, doar la o singură persoană... Şi această persoană este prinţul moştenitor Pavel Petrovici... E *grossmeister*, este protectorul ordinului cavalerilor de Malta, numai el poate să te ajute. Un mai bun ajutor în durerea dumitale, n-ai să găseşti ; numai să vrea să te ajute... Are de toate : şi dorinţa de a face bine şi legături cu filantropi puternici şi influenţi. Ce să mai spun de bunătate ? De cinste

cavalerească ? El nu este Tiberius [1], cum le place dușmanilor să-l numească, ci un viitor Titus [2], făcător de bine...

— Da, am auzit, răspunse Irina.

— Ai auzit ? Atunci pleacă neîntîrziat la reședința lui de la țară și încearcă să obții o audiență.

Preotul o întări cu sfaturi și recomandări utile, îi dete și o scrisoare pentru o fină de-a sa, care era chelăreasă la palatul țareviciului. Rakitina închirie o chibitcă și porni la drum, prin Țarskoie Selo, spre domeniul prințului moștenitor, Paulschluss, mai tîrziu orașul Pavlovsk.

Chelăreasa o primi foarte cald pe Rakitina. O găzdui la ea și îi arătă curiozitățile grădinii și parcului țareviciului : căsuțele Krik și Krak, coliba șihastrului, peșterile, iazurile și podurile suspendate.

Au convenit ca, la început, Irina să expună totul Katerinei Ivanovna Nelidova, cea mai apropiată doamnă de onoare a țarevicei, proaspătă absolventă a institutului Smolnîi [3].

— Cînd mergem la Katerina Ivanovna ? întrebă Irina în așteptarea întrevederii promise...

— E ocupată, mai trebuie să așteptăm, tot exersează la clavicorduri o bucată preferată de-a țareviciului, studiază nu știu ce imn pentru concert.

Într-o zi, Irina se plimba prin parc cu gazda ei. Deodată de după copaci le-a apărut în față o doamnă blondă, îmbrăcată într-o rochie de mătase bleu, fără jupoane.

— Cine e ? întrebă Irina.

— Viitoarea împărăteasă a Rusiei, îi răspunse abia șoptit Irinei, chelăreasa, în timp ce făcea o adîncă plecăciune.

Rakitina simți că i se taie răsuflarea. Tînără, în vîrstă de douăzeci și doi de ani, puțin plinuță, dar mlădioasă, de o rară frumusețe, marea cneaghină Maria Feodorovna trecu prin fața Irinei, cercetînd curioasă, cu ochi puțin miopi și timizi, straiele ei de călugăriță. Viitoarea împărăteasă era urmată de un lungan slab și pistruiat, îmbrăcat într-un caf-

---

[1] *Tiberius* (42 î.e.n. — 37 e.n.), împărat roman, nepopular, care s-a retras la Capri de unde exercita o dictatură sîngeroasă (n. tr.).

[2] *Titus* (39—81), împărat roman ; lărgește prerogativele senatului și se face cunoscut prin diferite acte populare (n. tr.).

[3] Smolnîi, pînă la revoluția din 1917 a fost institut de educație pentru fetele din înalta aristocrație (n. tr.).

tan de culoare deschisă şi pe cap cu un tricorn, purtînd nişte note sub braţ.

— Ăsta cine e ? întrebă Rakitina în urma lor.

— Paesiello [1], răspunse chelăreasa, profesorul de muzică al înălţimii sale. Irina studie, cu încîntare, neobişnuita frumuseţe a prinţesei, delicata roşeaţă din obraji şi florile ciudate, purpurii şi albastre, prinse în părul ei blond şi puse, pentru a-şi păstra prospeţimea, în nişte minuscule clondire cu apă.

Ceva mai departe, o urmau două doamne de onoare. Una dintre ele, o brunetă slăbuţă, vioaie şi nu prea înaltă, o ului pe Irina cu strălucirea ochilor negri şi vii, care parcă aruncau scîntei în jur. Îi spunea ceva foarte amuzant celeilalte. Era Nelidova. Strîngînd simpatic din pleoape, îi spuse zîmbind cald grăsanei chelărese, care făcu în faţa ei o mică reverenţă :

— N-am avut nici un pic de timp liber, Anna Romanovna ; tot imnul acela... Mîine dimineaţă...

„Aşadar, mîine dimineaţă !" gîndi Irina, petrecîndu-le cu o expresie de încîntare, pe acele zîne ivite atît de neaşteptat în faţa ei, în parc.

La ora fixată, Anna Romanovna o conduse pe Irina în aripa destinată doamnelor de onoare, situată alături de corpul de gardă, şi o pofti să ia loc într-o mică sală de aşteptare.

— Probabil Katerina Ivanovna mai e la palat, la marea cneaghină, îi spuse chelăreasa. S-o aşteptăm, drăguţă, aici ; dă-ţi jos basmaua, e cald.

— Nu-i nimic, stau şi aşa.

Încăperea era împodobită cu vaze şi platouri puse pe etajere şi cu miniaturi încrustate în perete.

— Toate sînt făcute de mîna marii cneaghine, zise chelăreasa. Priveşte, draga mea, ce maestră e, cum pictează pe porţelan... Uite, dincoace, în vitrina asta neagră, vezi sculptura în os ? Ea singură taie în piatră, face peisaje în aur, lucrează la strung. Dacă ai şti ce-o iubeşte pe Katerina Ivanovna ; îi face cadou tot ce lucrează. Perna asta, ea a brodat-o. Priveşte ce roză, iar ăsta e mirtul ; ce fineţe a broderiei, a culorilor. Ai zice că-s pictate.

Irina nu scotea nici un cuvînt.

---

[1] *Giovanni Paisiello* (1740—1816), compozitor italian, autor de muzică de operă (n. tr.).

— De ce taci, drăguță ? La ce te gîndești ?

— Rozã și mirt, spuse Irina oftînd. Viață și moarte... cum se vor sfîrși oare căutările și speranțele mele ?

Tocmai atunci, din apartamentul Nelidovei se auziră sunete de clavecin. O voce suavă și puternică intona tristul și triumfalul imn din opera lui Gluck, Ifigenia în Taurida.

— Ei, Irina Lvovna, hai să plecăm, îi spuse chelăreasa. Se vede c-am întîrziat ; Katerina Ivanovna face muzică, și în timpul ăsta, n-o deranjează nimeni. Te pomenești că și marea cneaghină e la ea.

Irina, făcîndu-i un semn călăuzei sale, ca aceasta să aștepte puțin, ascultă pînă la capăt imploratorul imn al Ifigeniei, atît de cunoscut ei. Cîndva, la țară, i l-a cîntat și ea lui Kontov.

„O dacă i-aș putea ruga și eu așa ! Dar cînd va fi asta ? Au grijile lor, n-au vreme de mine", se gîndi ea, simțind cum o înecă lacrimile.

— Să mergem, să mergem, o grăbea Anna Romanovna.

Vizitatoarele ieșiră afară, înconjurară aripa doamnelor de onoare și se îndreptară spre parc. Portița se trînti.

— Încotro ? se auzi deasupra capului lor o voce veselă.

Ridicară ochii. Din fereastra deschisă le privea, zîmbind cordial, Nelidova, cea cu ochi negri.

— Intrați, sînt liberă, le zise ea. Cîntam în așteptarea voastră, intrați.

Musafirele se întoarseră.

Chelăreasa o prezentă pe Rakitina. Nelidova, plină de amabilitate, o așeză lîngă ea.

— Atît de tînără și v-ați și îmbrăcat în haine cernite ! îi zise ea Irinei. Spuneți-mi, nu vă jenați, vă ascult.

Irina, începînd cu Kontov, trecu la descrierea capturării și arestării Tarakanovei. Cu fiecare cuvînt al ei, cu fiecare amănunt al tristei întîmplări, expresia vie și de obicei veselă a Nelidovei devenea tot mai mohorîtă și mai încruntată.

„Doamne, ce taine, ce dramă !, își zise ea cutremurîndu-se. Și toate acestea s-au petrecut în zilele noastre, de parcă trăim sumbrele timpuri ale Evului Mediu, fără s-o știe careva dintre noi."

— Vă mulțumesc, *mademoiselle Irène*, spuse Katerina Ivanovna după ce Rakitina conteni. Vă sînt recunoscătoare

pentru poveste. Dacă îmi veți permite, voi expune totul înălțimilor lor. Și sînt convinsă că țareviciul, acest cavaler al dreptății și înger păzitor al binelui și onoarei, va face totul pentru dumneavoastră. Dar pe cine trebuie să-l roage ?

— Cum pe cine ? se miră Irina.

— Cum să vă explic ? se fîstîci Nelidova. Moștenitorul tronului nu se amestecă în treburile împărăției. El poate doar să facă demersuri, să roage... De cine depinde problema dumneavoastră ?

— Contele Potiomkin ar putea..., răspunse Irina, aducîndu-și aminte de poveștele părintelui Piotr. Pentru acest demnitar nu-i nici o problemă. Să ceară ajutorul consulilor și ambasadorilor. Locotenentul Kontov se poate să fie din nou în prizonierat, fie la mauri, fie la negri, sau pe undeva prin vreo insulă a unor sălbatici din Atlantic.

— Veți rămîne multă vreme pe aici ? se interesă Nelidova.

— Maica stareță a mănăstirii mele mă așteaptă de mult și-mi trimite vorbă să vin. Căutările mele sînt condamnate de toată lumea. Mi se spune că păcătuiesc.

— Și atunci unde și cum să vă dăm de știre ?

Irina îi dădu numele mănăstirii și, zărind perna brodată de marea cneaghină, căzu pe gînduri.

— Am pătimit atîta și am așteptat atîta, începu ea să spună printre lacrimi, încît nu-mi scrieți nimic, nici un cuvînt ! Ci știți... puneți în plic... dacă-i de bine o roză, iar dacă-i de rău o frunză de mirt.

Nelidova o îmbrățișă pe Irina.

— Am să fac totul, totul, îi spuse ea cu blîndețe. Am să-i rog pe marea cneaghină și pe țarevici. Pleacă, draga mea, buna mea. Orice voi afla, îți voi da de știre.

XVII

NU SOSEA NICI O VESTE. VENI ȘI anul 1781.

Odată cu dizgrația contelui Grigori Orlov și cu căderea lui Panin, preceptorul țareviciului, noii consilieri ai împără-

tesei Ecaterina, cu scopul de a slăbi influența pe care o avea asupra ei fiul său, Pavel Petrovici, i-au dat ideea de a-l trimite pe țarevici împreună cu soția sa într-o lungă călătorie prin străinătate spre a vedea și alte țări. Despre toate acestea, Irina află cu mare emoție, citind, la mănăstire, scrisorile pe care i le trimitea Varea.

Înălțimile lor au părăsit împrejurimile Petersburgului la 19 septembrie 1781. Pe la mijlocul lui octombrie, sub numele de contele și contesa Severnîi, au trecut frontiera Rusiei spre Polonia prin orășelul ucrainean Vasilkovo.

Aici, doamna de onoare Nelidova, era așteptată de o persoană tînără în straie negre de călugăriță, sosită în ajun, pe drumul dinspre Kiev. Ea a fost introdusă în camera Katerinei Ivanovna. Tot aici, prin grădină, ca din întîmplare, în timp ce erau înhămați caii, intrară „contele și contesa" Severnîi. N-au zăbovit decît cîteva clipe și au ieșit. „Contele" era nespus de palid, iar „contesa" plîngea. „Sărmana Penelopa!" îi spuse Pavel, Nelidovei, în timp ce se urcau în trăsură, uitîndu-se lung după silueta în negru a Irinei, care se zărea în ușă.

Convorbirea dintre Katerina Ivanovna și călugăriță, după plecarea înalților călători, a durat atît de mult, încît trăsura doamnei de onoare întîrzie față de orar, trebuind să ajungă din urmă convoiul familiei moștenitoare, alergînd în galop.

— O roză, o roză!... Nu mirt, îi strigă Nelidova, Irinei, în franțuzește, făcîndu-i semn cu batista din caleașcă, ca pentru confirmare. Nimeni nu înțelegea tîlcul acestor cuvinte...

„Într-adevăr, o Penelopă care plînge!" gîndi Katerina Ivanovna, zărind din zborul trăsurii, departe pe colină, silueta neagră și nemișcată a Irinei.

Călătoria de un an prin străinătate a familiei moștenitoare a fost deosebit de diversă. După ce-au străbătut toată Germania, au întîmpinat noul an, 1783, la Veneția.

Pe data de 7 ianuarie, prințul moștenitor Pavel Petrovici, purtînd un pitoresc mantou italian *„taborro"*, iar marea cneaghină, într-o bogată mantilă venețiană și o *„cendadă"*, vizitară, în cursul dimineții, galeria de pictură și palatul dogilor, iar seara teatrul „Prorocul Samuil", unde, în cinstea înalților oaspeți, se juca preferata lor operă *Ifigenia în Taurida*. Însuși renumitul maestru-compozitor Gluck dirija orchestra.

După spectacol, publicul năvăli în piața San Marco. Acolo, tot în cinstea înalților călători, s-a improvizat un carnaval popular. Piața era ticsită de o mulțime pestriță și foarte gălăgioasă. Toată lumea băgă de seamă cum contele Severnîi, după ce-și conduse soția de la teatru la *palazzo*-ul care le fusese rezervat, începu să se plimbe, purtînd mască, departe de toți ceilalți, vorbind cu un străin înalt, și el cu mască, și care-i fusese prezentat în seara aceea de către Gluck, în loja teatrului.

Luna plină arunca o lumină puternică, ardeau lumini multicolore. Dar zgomotul și gălăgia mulțimii pestrițe nu-i deranja pe cei doi.

— Cine e ? îl întrebă o doamnă pe soțul ei, arătînd cît de atent era contele Severnîi la necunoscutul ce pășea alături de el.

— Cum de nu-l recunoști ? E prietenul lui Gluck, un renumit mag.

Impresionat, Pavel nu se simțea în apele sale. A vrut, la un moment dat, să glumească pe socoteala necunoscutului, dar și-a adus aminte de o împrejurare care-l tulbură și-l făcu să renunțe.

— Dumneata ești vrăjitor și, după cum afirmi, trăiești un număr infinit de ani, îi spuse țareviciul, amabil, deși vocea trăda ironie. După cum am fost asigurat, dumneata ai legătură nu numai cu cei în viață, dar și cu lumea de dincolo. Nici vorbă că e o glumă a dumitale căci eu, firește, nu pot crede una ca asta ! adăugă el căutînd din răsputeri să fie cît mai amabil. E ridicol să crezi în povești... Dar sînt povești, și povești, te rog să mă înțelegi exact. [...]

Chiar în acel moment, dinspre Canal Grande, răzbătură sunete de alăută. Cineva cînta într-o gondolă. Pavel deveni atent. Era cîntecul său preferat. Își aminti de reședința sa de la Paulschlusse, de diminețile cînd Nelidova făcea muzică și de intervenția ei în favoarea Irinei.

— Totuși, aș vrea din toată inima să ajut pe cineva să afle adevărul. Poate...

— Bucuros, cu ce-o pot servi pe înălțimea voastră ?

— O persoană, continuă contele Severnîi, m-a rugat să aflu aici, în Italia, sau în Spania, sau în general printre marinari, dacă mai trăiește un ofițer din flotă. Acest ofițer a fost pe o corabie care acum cinci ani a dispărut fără urmă.

— O corabie rusească ?

— Da.

— A fost purtată şi sfărîmată de furtuna de pe ocean, nu departe de ţărmurile Africii ?

— Da.

— „Acvila Nordului" ?

— Chiar ea, dar dumneata de unde ştii ?

— De aia mi se zice vrăjitor...

— Spune, s-a salvat, trăieşte ? zise contele Severnîi cuprins de nerăbdare.

Interlocutorii stăteau lîngă parapetul cheiului. Valurile ca de argint băteau uşor treptele de piatră. În depărtare, învăluită de crepuscul, se zărea, legănîndu-se, silueta întunecată a unei corăbii cu pînzele strînse.

— Mîine, pe această goeletă, îi spuse lui Pavel necunoscutul, părăsesc Veneţia...

Apoi, după o pauză :

— Aşadar, vreţi să cunoaşteţi soarta marinarului ? tărăgănă el vorbele.

— Da, răspunse Pavel, fiind pregătit să asculte vreo alegorie, sau mai de-a dreptul, cum se bate apa în piuă.

— Trimiteţi-i persoanei care aşteaptă răspunsul vostru, rosti străinul, o ramură de mirt...

— Cum, ce-aţi spus ? Repetaţi ! exclamă Pavel. Mirt, mirt ? Deci a pierit ?

— Marinarul s-a salvat pe un rest de corabie lîngă insula Tenerife şi o vreme a trăit în mijlocul unor sărmani călugări de pe ţărm.

— Şi acum ? Vorbeşte, te conjur.

— Acum un an a fost omorît de piraţii care au prădat satele şi mănăstirile în care a locuit.

— De unde ştii toate astea ?

— Pe vremea aceea, mă aflam la Tenerife, îi răspunse interlocutorul. Copiam din arhiva mănăstirii un, foarte necesar mie, manuscris latinesc.

Pavel ar mai fi vrut să-i spună ceva, dar nu găsea cuvinte. La orizont, unde se vedea goeleta, începură să mijească zorile.

— Am s-o conduc pe înălţimea voastră pînă la *palazzo*, îi spuse necunoscutul, răsucindu-se servil din tot trupul. Are măria voastră ceva împotrivă ?

Pavel privi o clipă la costumul de catifea cu paiete al magului, care părea jalnic în lumina răsăritului de soare și, scoțîndu-și masca, fără să mai spună un cuvînt, purcese sumbru și majestuos, înapoi, pe cheiul pustiu.

„Sărmana Penelopă care plînge ! Sărmană frumoasă Irène ! Nu i-au lămurit chinuitoarea enigmă nici miniștrii, nici cavalerii, nici solii. Să-i trimitem, dar, ramura de mirt a saltimbancului italian."

XVIII

AU MAI TRECUT CINCISPREZECE ANI...

Anul 1796 se apropia de sfîrșit.

Erau primele luni ale domniei țarului Pavel.

Toată lumea din Petersburg comenta, plină de bucurie, eliberarea din fortăreață a lui Novikov și reîntoarcerea din Siberia a lui Radiscev.

Împăratul, cu augusta sa doamnă și cîteva persoane din suită, au vizitat catedrala fortăreței Petropavlovsk. Arharov, prefectul poliției, îi propuse țarului să viziteze și principala clădire a fortului lui Aleksei, unde pe vremea aceea tocmai erau sfîrșite niște reparații urgente. Unul dintre subsolurile fortului a atras în mod special atenția înalților oaspeți.

— A fost vreodată deținut aici un italian ? îl întrebă țarul pe comandant.

— Nicidecum, măria ta, niște rascolnici.

— Bine, dar priviți ! îi spuse țarul arătînd geamul. Iată o inscripție zgîriată pe sticlă de un briliant : „*O, dio mio !*"

Arharov și comandantul se aplecară îngrijorați spre geam. Dealtfel, comandantul era încă nou și nu apucase să cunoască legendele despre trecutul fortăreței.

— Aș fi tare curioasă să știu, spuse țarina Maria Feodorovna. Scrisul e de femeie. Sărmana ! Cine o fi fost oare ?

— Nu cumva Tarakanova ? interveni Nelidova care era de față. Îți amintești, măria ta, de trista poveste a marinarului Kontov și de acea fată din Malorosia ?

— Pe vremea aceea, Tarakanova era moartă, spuse cineva. Au înecat-o aici apele revărsate.

La această remarcă, nu mai replică nimeni. Numai împărăteasa Maria Feodorovna, făcîndu-i un semn Nelidovei și arătîndu-i, prin fereastră, mesteacănul alb care-și întinsese crengile deasupra grădinii închise a fortului, îi șopti : „Iată-i mormîntul. Vă aduceți aminte ? Pe unde or fi oare acele notițe privitoare la ea ?"

Pesemne că țarul i-a auzit vorbele. În timp ce lua loc în caleașcă, îi porunci lui Arharov :

— Trebuie aflat cu orice preț, trebuie cercetat, aici s-a săvîrșit o crimă regretabilă... Vremurile erau tulburi : atentatul lui Mirovici, răscoala lui Pugaciov, apoi... apoi, această nefericită... I-am văzut lacrimile mamei mele... Pînă la sfîrșitul zilelor ei nu și-a putut ierta că a îngăduit interogarea arestatei în lipsa ei de la Petersburg.

Poliția începu cercetările. Undeva, într-un azil de bătrîni, l-au găsit pe invalidul orb, Antipîci, care cu douăzeci de ani în urmă servise ca paznic în fortăreață. Bătrînul le indică un grădinar, iar acesta, la rîndul lui, îi trimise la diaconul catedralei Kazanski, care în timpul mutării unor hîrțoage bisericești văzuse la răposatul protoiereu, părintele Piotr, un cufăr cu acte, printre care se afla un pachet important, păstrat cu deosebită grijă.

Se grăbiră să găsească familia părintelui Piotr. Acesta nu avea descendenți direcți. Au găsit-o pe nepoată-sa, fiica nepoatei sale Varea, măritată cu un funcționar din Senat. Arharov însuși a vizitat-o, dar fără nici un rezultat. Unde a dispărut cufărul cu hîrtiile părintelui Piotr și dacă a fost sau nu trimis, după moarte, împreună cu alte vechituri, nepoată-si din Moscova, sau altcuiva, nimeni n-a putut afla.

Mult mai tîrziu, treaba s-a lămurit în adîncurile Ucrainei, într-o mănăstire săracă și singuratică, unde cîndva se instalase Irina, care, după ce fusese hirotonisită călugăriță, își trăise zilele pînă la adînci bătrînețe, rugîndu-se fierbinte pentru liniștea sufletului logodnicului pierit pe mare, robul lui Dumnezeu, Pavel.

Printre puținele lucruri rămase în urma răposatei, s-a găsit un teanc de hîrtii care purtau inscripția : *„De la părintele Piotr"*, iar printre ele un ram uscat de mirt, ce însoțea scrisoarea unei înalte persoane.

Hîrtiile egumenei au fost, la un moment dat, cerute de un amator de legende de prin partea locului, care nu le-a mai restituit și care și-a sfîrșit zilele undeva, prin țări străine.

Contele Aleksei Grigorievici Orlov Cesmenski s-a însurat chiar în anul călătoriei în străinătate a contelui și contesei Severnîi. Fiul său colateral, de la misterioasa prințesă Tarakanova, Aleksandr Cesmenski, a murit la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, ajungînd la gradul de general de brigadă.

Rămînînd în viață și după moartea Ecaterinei și după moartea împăratului Pavel, contele Orlov a lăsat în urma sa o singură fiică, care a murit nemăritată, celebra contesă Anna Alekseevna, iar el s-a stins la Moscova în timpul domniei țarului Alexandru I, în ajunul Crăciunului din anul 1807.

L-au urmărit sau nu, cînd își dădea obștescul sfîrșit, mustrările de conștiință pentru fapta reprobabilă în legătură cu Tarakanova, sau inima contelui Aleksei a rămas de piatră, pînă la sfîrșitul vieții, asta n-o mai știe nimeni...

1882

CUPRINS

MIROVICI

Partea întîi

PRIZONIERUL ÎNCORONAT

I. Un curier din Prusia ocupată 5
II. Trecutul lui Mirovici 18
III. Petersburgul în timpul domniei lui Petru al III-lea 34
IV. Madama din Drezda 54
V. Urma e găsită 72
VI. Ursită rea 84
VII. La Schlüsselburg 99
VIII. Doi țari 114
IX. Gulerul portocaliu 127

485

Partea a doua

AVATARURILE FAIMOASELOR ACȚIUNI PETERSBURGHEZE

I. Un om de încredere 140
II. Inscripția de pe poartă 155
III. Studentul din Moscova 163
IV. Bal la Fitinhof 175
V. Întrevederea 188
VI. Colțunași cu carne 197
VII. La conacul lui Gudovici 209
VIII. Musca la arat 220
IX. Arestarea lui Passek 228
X. „Acțiunea domnului Orlov" 234
XI. Apariția Felicici 241
XII. Debarcarea la Kronstadt 253

Partea a treia

CATASTROFA DE LA SCHLÜSSELBURG

I. Ultima zi a domniei lui Petru al III-lea 264
II. Uitatul 270
III. Raportul lui Panin 275
IV. Curierul de pe Don 287
V. O noapte la Pella 294
VI. La Șabolovka, la noul favorit 303
VII. Prisaca cumătrului 311
VIII. La catedrala Kazanski 319
IX. De gardă la Schlüsselburg 333
X. Tentativa 341
XI. Sentința 351
XII. Pe eșafod 361

PRINȚESA TARAKANOVA

Partea întîi

JURNALUL LOCOTENENTULUI KONȚOV 370

Partea a doua

FORTUL LUI ALEKSEI 428

În colecția «ROMANUL DE DRAGOSTE» au apărut:

61 Gustave Flaubert — Salammbô
62 John Galsworthy — Dincolo de rîu
63 Doamna de La Fayette, Benjamin Constant — Principesa de Clèves • Adolphe
64 Stendhal — Armance
65 André Gide — Isabela • Simfonia pastorală
66 Mihail Sadoveanu — Venea o moară pe Siret
67 Erich Maria Remarque — Arcul de Triumf
68 Radu Petrescu — Matei Iliescu
69 Dimităr Dimov — Locotenentul Benz
70 John Galsworthy — Floarea întunecată
71 Józef Ignacy Kraszewski — Contesa Cosel
72—73 Alexandre Dumas — Cele două Diane
74 Honoré de Balzac — Modeste Mignon
75 Charles Dickens — Poveste despre două orașe
76 François Mauriac — Pustiul dragostei
77 Emmanuel Roblès — O primăvară în Italia
78 Thomas Hardy — Departe de lumea dezlănțuită
79—80 Anne Brontë — Necunoscuta de la Wildfell Hall
81 Thomas Mann — Alteță regală
82 Daphne du Maurier — Verișoara mea Rachel
83 Viktor Astafiev — Un păstor și o păstoriță
84 Alexandăr Karasimeonov — Iubire
85 Laurențiu Fulga — Alexandra și Infernul
86 I. Peltz — Foc în Hanul cu tei
87 Petru Popescu — Copiii Domnului
88 Cella Serghi — Iubiri paralele